

**PARAFIA
REMBIESZYCE
1438–2012**

WYDAWNICTWA
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

MAŁGORZATA KARKOCHA

**PARAFIA
REMBIESZYCE
1438–2012**

**STUDIUM
Z DZIEJÓW
SPOŁECZNOŚCI
LOKALNEJ**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

Małgorzata Karkocha – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej, 90-219 Łódź, ul. Kamińskiego 27a

RECENZENCI

Prof. zw. dr hab. Stanisław Bylina

Ks. prof. zw. dr hab. Grzegorz Leszczyński

REDAKTOR MERYTORYCZNY

Bogusław Pielat

SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Karkocha

PROJEKT OKŁADKI

Małgorzata Karkocha

Na wyklejce początkowej: fragment mapy Galicji Zachodniej Antona Mayera von Heldensfelda z początku XIX w. (Zbiory kartograficzne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego); na wyklejce końcowej: widok Rembieszyc z lotu ptaka autorstwa Andrzeja Bełtowskiego

Książka dofinansowana przez Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Łódzkiego. Projekt naukowo-badawczy nr 545/903

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ
przez Wydział Filozoficzno-Historyczny

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2013

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06594.14.0.M

ISBN 978-83-7969-127-2

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Druk i oprawa: Quick Druk

Ukochanej Mamie

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I. Parafia Rembieszyce w czasach staropolskich	17
1. Przynależność terytorialna i kościelna	19
2. Osady parafialne	21
2.1. Rembieszyce	21
2.2. Karsznice	23
2.3. Mieronice	26
2.4. Wola Tesserowa	27
3. Uposażenie parafii	29
4. Duszpasterze parafii	32
5. Ludność	35
6. Budownictwo sakralne	42
6.1. Najstarszy kościół parafialny z XV w.	42
6.2. Architektura i wystrój kościoła parafialnego z wieku XVIII	47
6.3. Plebania i zabudowania folwarczne	52
Rozdział II. Dzieje parafii w latach 1800–1947	53
1. Przynależność do administracji państwowej i kościelnej	56
2. Okręg parafialny	61
2.1. Rembieszyce	61
2.2. Karsznice	69
2.3. Mieronice	71
2.4. Wola Tesserowa	78
3. Uposażenie parafii	80
4. Duchowieństwo	93
5. Służba kościelna	107
6. Ludność parafii i struktura wyznaniowa	113
7. Dozór kościelny i rada parafialna	122
8. Duszpasterstwo i życie religijne	126
8.1. Nabożeństwo parafialne	126
8.2. Administrowanie sakramentów	130
8.3. Wizytacje kanoniczne	146
8.4. Nauczanie kościelne	148
9. Bractwa i stowarzyszenia religijne	159
10. Szpital	168

11. Architektura sakralna	172
11.1. Trzeci kościół parafialny	172
11.2. Dzwonnica	194
11.3. Dom mieszkalny plebana	195
11.4. Folwark plebański	198
11.5. Cmentarz przykościelny	201
11.6. Cmentarz grzebalny	205
11.7. Cmentarze wojenne	210
Rozdział III. Kościół i parafia Rembieszycy po drugiej wojnie światowej (1948–2012)	213
1. Księża pracujący w parafii	215
2. Służba kościelna	228
3. Społeczność parafialna	231
4. Duszpasterstwo parafialne	236
4.1. Msza święta i nabożeństwa dodatkowe	236
4.2. Życie sakramentalne	241
4.3. Pogrzeby	273
5. Inne formy duszpasterstwa	277
5.1. Nauczanie religii	277
5.2. Rekolekcje i misje parafialne	280
5.3. Stowarzyszenia religijne i społeczne	282
5.4. Uroczystości nadzwyczajne	288
5.5. Wizytacje kanoniczne i dziekańskie	292
6. Budownictwo sakralne	295
6.1. Kościół parafialny	295
6.2. Dzwonnica	311
6.3. Kaplica w Mieronicach	313
6.4. Kapliczki i krzyże przydrożne	315
Zakończenie	323
Bibliografia	327
Aneksy	349
1. Opis kościoła i parafii Rembieszycy z 1521 r. (kopia z roku 1797) ...	351
2. Rozporządzenie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego z 5 (17) stycznia 1835 r.	353
3. Mowa ks. Ludwika Tymowskiego wygłoszona podczas wizytacji biskupiej w 1882 r.	354
4. Proboszczowie parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach w latach 1800–1945	355
5. Tabele ruchu naturalnego	373
6. Wykaz członków Wspólnoty Krwi Chrystusa (2012 r.)	387
7. Grono Przyjaciół WSD w Kielcach (2012 r.)	388
8. Koła Żywego Różańca w parafii Rembieszycy (2012 r.)	389
9. Znane osoby pochodzące z parafii	391

Słowniczek terminologiczny	393
Spis ilustracji	395
Spis tabel	398
Spis wykresów	400
Indeks osób	401
Indeks nazw geograficznych	421
Summary	429

Wstęp

Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszyczach została erygowana w 1438 r. staraniem możnego rodu Odrowążów. W bieżącym roku obchodzi więc 575-lecie swego istnienia. Jest to doskonała okazja, aby przybliżyć Czytelnikom jej niewątpliwie ciekawe dzieje.

Parafia Rembieszycze nie cieszyła się – jak dotąd – większym zainteresowaniem wśród badaczy. Lista uczonych zainteresowanych tą problematyką ogranicza się w zasadzie do dwóch nazwisk. Ksiądz Jan Wiśniewski w swojej pracy *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim* przedstawił pokrótce jej dzieje na przestrzeni wieków, uczynił to jednak w sposób fragmentaryczny i dość przypadkowy, nie mając dostępu do wielu podstawowych źródeł¹. Z kolei pisząca te słowa w dwóch obszernych tekstach omówiła szczegółowo kwestie związane z funkcjonowaniem parafii rembieskiej w XIX i w pierwszej połowie XX stulecia².

Równie skromnie przedstawia się stan badań nad wzniesionym pod koniec XVIII w. kościołem parafialnym, który stanowi niezwykle cenny zabytek drewnianej architektury barokowej na terenie województwa świętokrzyskiego. Podstawowe informacje na temat tego obiektu zawiera *Katalog zabytków sztuki w Polsce*³. Krótki opis świątyni i jej wyposażenia zamieścił również we

¹ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930, s. 333–339.

² M. Karkocha, *Parafia Rembieszycze w latach 1800–1945. Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, nr 1, s. 123–180; eadem, *Duszpasterstwo i życie religijne parafii Rembieszycze w latach 1800–1945. Z dziejów społeczności lokalnej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, nr 2 [w druku].

³ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (Województwo kieleckie), red. J. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (Powiat jędrzejowski), oprac. T. Przykowski, Warszawa 1957, s. 33.

wzmiankowanej wyżej pracy ks. Jan Wiśniewski. Pisali o niej jeszcze tylko A. Adamczyk i D. Kalina⁴.

Zarówno więc sama parafia, jak i jej świątynia wymagają gruntownego opracowania. Niniejsze studium stawia sobie za cel wypełnienie tej luki w polskiej historiografii.

Badania nad dziejami parafii rembieskiej wpisują się w szeroki nurt badań nad lokalną organizacją parafialną w diecezji kieleckiej. Te ostatnie zostały zainicjowanych pod koniec XIX w. przez kilku księży diecezjalnych (R. Wójcik, A. Winczakiewicz, S. Stuczeń), którzy nie byli profesjonalnymi historykami. Sporządzone przez nich opisy kościołów i parafii nie mają więc charakteru *stricte* naukowego⁵. Na początku ubiegłego stulecia ks. Franciszek Nawarra podjął ambitną próbę opracowania dziejów kościołów w skali całego dekanatu. Efektem jego starań stała się obszerna monografia historyczna opublikowana w 1911 r., uzupełniona na początku lat dwudziestych o „supplementa”⁶. Oba te dzieła są jednak mało krytyczne. Znacznie większą wartość naukową mają studia profesorów kieleckiego Seminarium Duchownego: ks. Józefa Zdanowskiego o katedrze kieleckiej i ks. Franciszka Mazurka o kościele pw. św. Wojciecha w Kielcach⁷. Oparte są bowiem na solidnej podstawie źródłowej i odznaczają się dobrą znajomością naukowego warsztatu.

Ogromną spuściznę pisarską, dotyczącą omawianej tu materii, pozostawił po sobie ks. Jan Wiśniewski (1876–1943)⁸, długoletni

⁴ A. Adamczyk, T. Wróbel, *Kościoly drewniane w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010, s. 68; C. Hadamik, D. Kalina i E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006, s. 207–209.

⁵ R. Wójcik, *Historyczna wiadomość o parafii i kościele Najświętszej Marii Panny w Olesznie*, Warszawa 1899; A. Winczakiewicz, *Dawne i nowe dzieje miasta Działoszyc*, Warszawa 1899; T. Czerwiński, *Nowy kościół św. Wojciecha w Kielcach*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, s. 728–731; S. Stuczeń, *Parafia małogoska i jej ostatni proboszcz ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1889, R. XXVII, s. 296–297, 328–330, 345–346; idem, *O kościele w Drugni*, „Przegląd Diecezjalny” 1911, R. I, s. 59–61, 75–77, 87–90; idem, *Historia kościoła parafialnego w Chrobrzu*, „Przegląd Diecezjalny” 1913, R. III, s. 156–158, 171–173, 185–188; 1914, R. IV, s. 11–15, 28–31, 55–59, 76–78, 85–87, 101–103, 122–123.

⁶ F.P. Nawarra, *Monografia kościołów diecezji kieleckiej*, Warszawa 1911; idem, *Monografia kościołów diecezji kieleckiej. Supplementa. Nowe kościoły, R. 1880–1920*, Kielce 1922.

⁷ J. Zdanowski, *Kościół katedralny Najświętszej Marii Panny w Kielcach*, Kielce 1930; F. Mazurek, *Kościół i parafia św. Wojciecha w Kielcach*, Kielce 1935.

⁸ Por. J. Fidos, D. Olszewski, *Ksiądz Jan Wiśniewski 1876–1943. Życie i działalność*, Kielce 2000 (tu też bibliografia prac J. Wiśniewskiego, s. 121–130).

proboszcz w Borkowicach. W latach 1917–1936 opublikował on ogółem siedem książek zawierających historyczne opisy kościołów i parafii całej niemal diecezji kieleckiej w jej ówczesnych granicach oraz kilku dekanatów diecezji częstochowskiej, które należały przed 1925 r. do biskupstwa kieleckiego⁹. Główną zaletą tych publikacji jest to, że ich autor wykorzystał imponująco wręcz wiele materiałów archiwalnych, które dla historyków są dziś w znacznej mierze stracone.

Po drugiej wojnie światowej ukazało się drukiem szereg prac poświęconych parafiom położonym w granicach diecezji kieleckiej. Ich wartość naukowa jest bardzo zróżnicowana. Niektóre wydane zostały jedynie w formie broszur (np. Oleszno, Stopnica, Polichno), inne mają charakter opracowań popularnonaukowych. Większość z nich spełnia jednak wymogi stawiane współczesnej literaturze historycznej, oparta jest na solidnej podstawie źródłowej i omawia całokształt życia parafialnego na przestrzeni wieków¹⁰.

⁹ Są to następujące prace: *Dekanat miechowski*, Radom 1917; *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Pińczowskim, Skalbmierskim i Wiślickim*, Mariówka 1927; *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnickim*, Mariówka 1929; *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim...*; *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w powiecie włoszczowskim*, [Mariówka] 1932; *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Olkuskim*, Mariówka 1933; *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim i żareckim oraz parafii Olsztyn*, Mariówka 1936.

¹⁰ T. Przybylski, *Zarys dziejów parafii Oleszno w diecezji kieleckiej*, Oleszno 1984; H. Błażkiewicz, *Dzieje parafii Pilica*, Kraków 1988 (jest to przedruk artykułów publikowanych na łamach „Naszej Przeszłości”: *Dzieje parafii Pilica w okresie przedrozbiorowym*, *ibidem*, 1982, t. LVII, s. 171–210; *Parafia Pilica w latach nievoli narodowej*, *ibidem*, 1983, t. LIX, s. 255–271; *Parafia Pilica w latach 1914–1945*, *ibidem*, 1986, t. LXVI, s. 213–263); J. Gurda, *Parafia Książnice Wielkie. Zarys dziejów*, Kielce 1992; D. Olszewski, E. Wiśniowski, *Parafia Kije. Zarys dziejów*, Kielce 1993; J.T. Leszczyński, *Ośrodek kultu religijnego w Stopnicy*, Kraków 1996; D. Wojciechowski, *Parafia w Kurzelowie. Historyczno-pastoralny zarys dziejów*, Kielce 1997; *Dzieje parafii i Kościoła proszowskiego*, oprac. P. Tkaczyk, Proszowice 1997; Z. Zaborski, *Z dziejów parafii Lelów i Staromieście*, Częstochowa 1998; W. Zwierzchowski, *Parafia bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie 1918–1939. Powstanie i funkcjonowanie*, Kraków 1998; S.K. Olczak, D. Olszewski, *Parafia Skalbierz. Zarys dziejów*, Kielce 2000; D. i W. Firlejowie, D. Olszewski, S. Rogala, *Parafia Chmielnik. Zarys dziejów*, Kielce 2001; *Parafie gminy Pierzchnica. Zarys dziejów*, red. D. Olszewski, Kielce 2002; W. Kowalski, D. Olszewski, *Parafia Trójcy Świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu. Zarys dziejów*, Kielce 2003; M. Paulewicz, M. Karkocha, *Polichno. Dzieje, ludność, architektura sakralna*, Kielce 2006; *eorundem, Dłużec. Parafia św. Mikołaja*, Kielce 2007; W. Zapart, M. Karkocha, *Dzieje parafii Chęciny do 1815 r.*, Kielce 2007.

Odrębną grupę powojennych publikacji stanowią prace dotyczące organizacji parafialnej w interesującej nas diecezji. Od początku lat pięćdziesiątych prowadzone są badania nad genezą i rozwojem sieci parafialnej w prepozyturach wiślickiej i kieleckiej oraz w dekanacie lelowskim¹¹. Wzrasta też zainteresowanie historyków wybranymi aspektami funkcjonowania parafii¹².

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelnika, jest monografią historyczną parafii Rembieszyce. Przedstawia jej dzieje od chwili utworzenia aż do czasów nam współczesnych. W pracy uwzględnione zostały podstawowe kwestie związane z funkcjonowaniem parafii, takie jak przynależność do administracji państwowej i kościelnej, duchowieństwo i służba kościelna, uposażenie parafii, społeczność parafialna, duszpasterstwo i życie religijne. Przedmiotem analizy stał się również zabytkowy kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła, kaplica filialna w Mieronicach oraz inne obiekty o charakterze sakralnym.

Rzecz jasna, nie wszystkie sformułowane powyżej problemy badawcze udało się omówić w równie wyczerpującym stopniu. Zależne to było od zachowanych materiałów źródłowych. Uboga jest niezwykle dokumentacja traktująca na temat średniowiecznych dziejów parafii. Nieco więcej informacji zachowało się dla XVI–XVIII w. Są to głównie spisy funduszu plebanii oraz sporządzane dla celów fiskalnych rejestry poborowe. Jednak najbardziej obfity i różnorodny materiał źródłowy, dotyczący interesującej nas parafii, pochodzi z dwóch ostatnich stuleci. W kieleckim Archiwum Diecezjalnym przechowywane się akta konsystorskie, akta parafii, inwentarze *fundi instructi*, szczegółowe statystyki ludności parafialnej, protokoły wizytacji dziekańskich i biskupich, sprawozdania sporządzane przed wizytacją kanoniczną, jak również akta bractw, szkół i szpitali, akta personalne księży, akta szwajcarów i organi-

¹¹ E. Wiśniowski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*, Warszawa 1956; idem, *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku. Materiały do struktury organizacyjnej*, Lublin 1976; B. Rzewuska-Kurzeja, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze kieleckiej w średniowieczu*, „Nasza Przyszłość” 1983, t. LIX, s. 69–96; J. Laberschek, *Rozwój sieci parafialnej w dekanacie lelowskim do 1500 roku*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 231–246.

¹² Por. np. D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Analiza środowiska diecezjalnego*, Lublin 1984; *Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, red. H. Manikowska, H. Zaremska, Warszawa 2002; R. Gryz, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1956 na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999.

stów. W Archiwum Państwowym w Kielcach zachowały się materiały dotyczące reperacji kościoła i cmentarza grzebalnego w Rembieszycach oraz wykazy ubezpieczeń i szacunki szczegółowe zabudowań poszczególnych wsi należących do parafii. Archiwum Parafialne w Rembieszycach gromadzi z kolei bogaty zbiór dokumentów informujących o wszelakich aspektach życia społeczno-religijnego parafii po II wojnie światowej. Są to m.in. protokoły wizytacji dziekańskich i pasterskich, kronika parafii, księgi wizytacji kanonicznych, osób bierzmowanych oraz przystępujących do pierwszej komunii świętej, księgi chorych.

Odrębnego omówienia wymagają akta metrykalne. Stanowią one nieocenione wręcz źródło do wszechstronnych badań nad społecznością lokalną. Najstarsze księgi urodzonych, zaślubionych i zmarłych parafii Rembieszyc, obejmujące lata 1657–1780 oraz 1797–1867 (w sumie pięć woluminów), przechowywane są w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach. Stan zachowania zapisków z XVII i XVIII w. nie jest najlepszy. Zdarzają się fragmenty albo wręcz całe strony z całkowicie wyblakłym pismem, ubytki stronic lub ich wytarcie związane z upływem lat, jak również uszkodzenia powstałe w wyniku przecięć introligatorskich. Lekturę tych metryk utrudniają liczne skreślenia, poprawki, kleksy oraz niestaranne pismo osób dokonujących wpisu, dalekie od sztuki kaligrafii. Z tego względu w naszych badaniach korzystaliśmy głównie z rejestrów XIX-wiecznych, a dla czasów staropolskich ze sporządzanych od 1677 r. i prowadzonych w języku polskim rejestrów.

W Archiwum Parafialnym w Rembieszycach znajdują się oryginalne księgi, raptularze, a także duplikaty chrztów, ślubów i pogrzebów z XIX–XXI stulecia, zachowane w większości w dobrym stanie. Niestety, rejestry te są niekompletne. Brak jest metryk z lat 1812–1814, 1816, 1818, 1827–1829, 1879–1882, 1885–1886, 1888–1890, 1892–1904, 1910 i 1918–1924. Dane z tego okresu zostały uzupełnione informacjami zaczerpniętymi z akt stanu cywilnego, które gromadzi Archiwum Państwowe w Kielcach oraz Urząd Stanu Cywilnego w Małogoszczu.

Oprócz materiałów archiwalnych, w badaniach nad dziejami parafii rembieskiej wykorzystano także źródła drukowane, w tym zwłaszcza elenchusy – katalogi diecezjalne publikowane systematycznie od 1816 r. Przejrzano nadto czasopisma kościelne zarówno ogólnokrajowe, jak i lokalne. Wśród tych ostatnich szczególną wartość ma z interesującego nas punktu widzenia „Przegląd Diecezjalny” (od 1925 r. „Kielecki Przegląd Diecezjalny”), urzędowy organ

Kieleckiej Kurii Diecezjalnej. Inne źródła, jak korespondencja czy pamiętniki, mają charakter uzupełniający. Szczegółowy ogład podstawy źródłowej oraz literatury przedmiotu znajdzie Czytelnik w bibliografii załącznikowej.

Prezentowana książka ma układ chronologiczno-problemowy. Składa się ze wstępu, zakończenia, trzech rozdziałów merytorycznych, bibliografii oraz aneksu. W rozdziale pierwszym pt. *Parafia Rembieszyce w czasach staropolskich* przedstawione zostały dzieje parafii od chwili jej erygowania do końca XVIII w. Opisano w nim poszczególne osady parafialne i stan ich zaludnienia. Ukazano materialne podstawy funkcjonowania parafii, a także jej przynależność do administracji państwowej i kościelnej. W zestawieniu tabelarycznym wymieniono kolejnych proboszczów i wikariuszy. Na miarę dostępnych źródeł przedstawiono wygląd i wyposażenie dwóch pierwszych kościołów parafialnych oraz zabudowań kościelnych i plebańskich.

W rozdziale drugim omówiono zasadnicze kwestie związane z funkcjonowaniem parafii w latach 1800–1947, ze szczególnym uwzględnieniem duszpasterstwa i życia sakramentalnego. Należy wyjaśnić, że data końcowa rozdziału została wyznaczona sztucznie i niejako narzucona przez źródła. Z roku 1947 pochodzą bowiem ostatnie protokoły wizytacji dziekańskiej¹³ i kanonicznej oraz sprawozdania przedwizytacyjne, stanowiące podstawowy zbiór informacji o wszelkich aspektach życia społeczno-religijnego parafii. Kolejne tego typu źródła powstały dopiero w 1956 r. i w latach późniejszych. Wydawało się więc logiczne, aby to właśnie na roku 1947, a nie np. na dacie zakończenia drugiej wojny światowej przerwać narrację, tym bardziej że mniej więcej w tym samym czasie nastąpiła istotna zmiana na stanowisku proboszcza parafii (w kwietniu 1948 r. zarząd parafii objął ks. Józef Wojaś i sprawował go przez siedemnaście lat).

Rozdział ostatni pt. *Kościół i parafia Rembieszyce po drugiej wojnie światowej (1948–2012)* ukazuje historię interesującej nas parafii od 1948 r. do czasów nam współczesnych. Scharakteryzowano w nim duchowieństwo i służbę kościelną, omówiono rozwój zaludnienia parafii, działalność stowarzyszeń społecznych i kościelnych, duszpasterstwo oraz życie sakramentalne. W osobnym podrozdziale przedstawiono architekturę, wystrój i wyposażenie

¹³ Już pod koniec pracy nad książką w zbiorach kieleckiego Archiwum Diecezjalnego natrafiono na protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1948.

świątyni parafialnej, kaplicy filialnej w Mieronicach, opisano kapliczki i krzyże znajdujące się na terenie parafii, zabytki sztuki sepulkralnej i dodatkowo historię cmentarzy wojennych.

Aneks składa się z kilku części i zawiera materiały stanowiące uzupełnienie treści poszczególnych rozdziałów. Znajdziemy tu m.in. biogramy księży pracujących w parafii w dwóch ostatnich stuleciach, wykazy imienne członków stowarzyszeń religijnych, jak również zestawienia tabelaryczne urodzeń, ślubów i chrztów, sporządzone na podstawie ksiąg metrykalnych.

Całość uzupełniają słowniczek terminologiczny zawierający objaśnienia trudniejszych terminów z zakresu sztuk plastycznych, nadto plany, tabele i wykresy, zdjęcia obiektów sakralnych, sztuki sepulkralnej i paramentów liturgicznych, zamieszczone w tekście oraz w formie kolorowej wklejki.

Na zakończenie wstępu wypada złożyć podziękowania tym wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej publikacji. W pierwszej kolejności pragnę wyrazić wdzięczność prof. zw. dr. hab. Zbigniewowi Anusikowi z Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, mojemu Mistrzowi i Mentorowi, za cenne uwagi merytoryczne, wsparcie na każdym etapie pracy nad książką oraz korektę tekstu. Serdecznie dziękuję również księdzu proboszczowi Zbigniewowi Bieniowi za zachętę do zajęcia się dziejami parafii rembieskiej, życzliwość i udostępnienie archiwaliów. Mojej siostrze, Agnieszce Kraus, dziękuję za nieocenioną wręcz pomoc w zbieraniu materiałów ikonograficznych, dr Karolinie Stanilewicz z Uniwersytetu Łódzkiego za konsultacje przy datowaniu ornatów, a Panu Marianowi Sikorskiemu za informacje na temat kapliczek i krzyży znajdujących się na terenie parafii. Słowa wdzięczności należą się także Pani Zofii Stępień i Panu Dionizemu Łabędzemu, dzięki którym udało mi się ustalić nazwiska kolejnych dyrektorów (kierowników) szkół podstawowych w Rembieszycach i Karsznicach. Wszystkich innych, których nie wymieniłam imiennie, a udzielili mi pomocy przy pisaniu niniejszej pracy, zachowuję we wdzięcznej pamięci.

Rozdział I

**Parafia Rembieszycze
w czasach staropolskich**

Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszyczach leży na terenie województwa świętokrzyskiego, nad rzeką Białą Nidą, przy drodze z Małogoszcza do Jędrzejowa. Swoje powstanie zawdzięcza Mikołajowi Odrowążowi, właścicielowi Rembieszyc, który w 1438 r. wzniósł w swoich dobrach drewniany kościół i wystarał się o erygowanie przy nim parafii. Oprócz Rembieszyc, w jej skład weszły jeszcze trzy inne osady należące do Odrowążów: Karsznice, Mieronice i Wola Tesserowa. Wprawdzie Jan Długosz w sporządzonym w latach 1470–1480 spisie dóbr biskupstwa krakowskiego podaje, że Mieronice i Wola Tesserowa położone były w małogoskim okręgu parafialnym¹, wydaje się jednak, że od samego początku należały one do parafii rembieskiej. Nie zachował się, niestety, dokument erekcyjny, który mógłby potwierdzić ten fakt, informują o tym jednak późniejsze, XIX-wieczne źródła kościelne (m.in. inwentarze zdawczo-odbiorcze).

Nim przejdziemy do omówienia poszczególnych osad tworzących okręg parafialny, słów kilka na temat przynależności interesującej nas parafii do administracji państwowej i kościelnej.

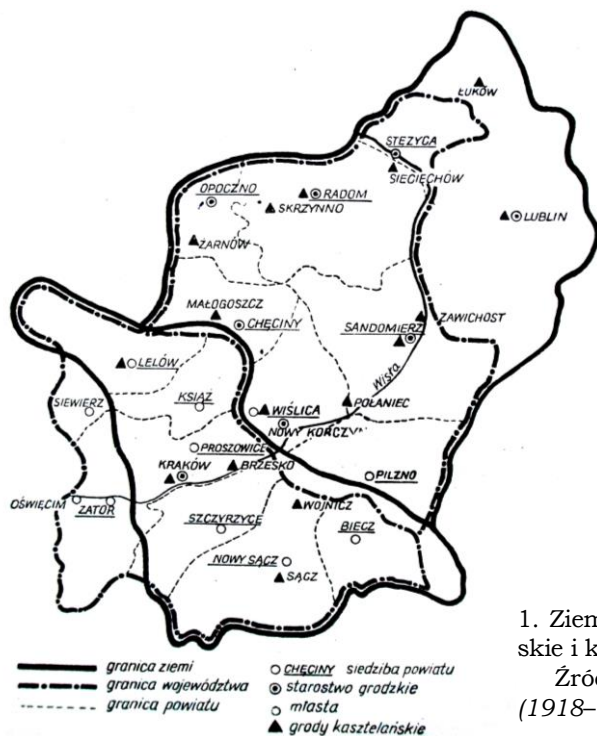
1

Przynależność terytorialna i kościelna

W epoce wczesnofeudalnej (do XII w. włącznie) terytorium państwa polskiego dzieliło się na prowincje, a te z kolei na okręgi grodowe – kasztelanie. W okresie rozbicia dzielnicowego prowincje stały się dzielnicami, a po zjednoczeniu państwa polskiego przez Władysława Łokietka uzyskały nazwę ziem. Osady, które weszły później w skład parafii rembieskiej, położone były w obrębie ziemi

¹ J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis cracoviensis nunc primum e codice autographo editus*, t. I, Kraków 1863, s. 595, 599.

sandomierskiej i kasztelanii małogoskiej². W XV stuleciu ziemie posiadające pełną hierarchię urzędników ziemskich z wojewodami na czele zaczęto nazywać województwami. Ziemia sandomierska przekształciła się więc w województwo sandomierskie. Mniej więcej w tym samym czasie poczęły kształtować się powiaty, które zastąpiły dawne kasztelanie. W województwie sandomierskim powstało siedem powiatów, m.in. checiński, w granicach którego znalazła się omawiana tu parafia. Podział ten przetrwał bez zmian do końca istnienia Rzeczypospolitej szlacheckiej³.

1. Ziemie i województwa sandomierskie i krakowskie w XIV–XVIII w.

Źródło: *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 12.

² Szczegółowo na temat tej kasztelanii pisał E. Kosik, *W kasztelańskim Małogoszczu*, Kielce 1994, s. 23–31; idem, *Dzieje Małogoszcza do połowy XVII w.*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, t. X, Kraków 1977, s. 253–255.

³ T. Koba-Ryszewska, *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego*, [w:] *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 9–13; S. Arnold, *Podziały administracyjne województwa sandomierskiego do końca w. XVIII*, „Pamiętnik Świętokrzyski 1930” [Kielce] 1931, s. 59–62; J.Z. Pająk, *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego*, [w:] *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej*, Kielce, 23 maja 2001, red. J. Wijaczka, Kielce 2001, s. 51–56.

Pod względem kościelnym parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła przez cały interesujący nas okres należała do archidiaconatu kurzelowskiego archidiecezji gnieźnieńskiej. Archidiaconat ten powstał zapewne pod koniec XIII w. w związku z lokacją miasta Kurzelowa (1285 r.) i obejmował swym zasięgiem północno-zachodnią część ziemi, a następnie województwa sandomierskiego⁴. Na początku XV w. nie był jeszcze podzielony na dekanaty⁵. W roku 1628 liczył sześć dekanatów: Kurzelów, Opoczno, Przytyk, Skrzynno, Żarnów oraz Małogoszcz, w granicach którego leżała parafia Rembieszce. Stan ten nie uległ zmianie do końca XVIII w.⁶

2

Osady parafialne

2.1. Rembieszce

Wieś Rembieszce ma średniowieczną metrykę. Jej nazwa zapisywana była w źródłach jako Rambiescici (1174–1176 r.), Rambyeszczycze (1470 r.), Rambieschicze (1540 r.) lub Rębieszycze (1783–1784 r.), co, jak ustaliła D. Kopertowska, wywodzi się od osobowego Rębieszek, Rębiesz⁷. Pierwsza informacja na temat osady po-

⁴ C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006, s. 79.

⁵ W każdym razie, w *Liber beneficiorum* J. Łaskiego nie występuje podział tego archidiaconatu na dekanaty. Por. E. Wiśniewski, *Sieć szkół parafialnych w Wielkopolsce i w Małopolsce w początkach XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, t. XV, z. 2, s. 115.

⁶ A. Dunin-Wasowiczowa, *Granice administracji kościelnej*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, red. W. Pałucki, cz. 2 (*Komentarz, indeksy*), Warszawa 1993, s. 55. Dodajmy w tym miejscu, że data ustanowienia dekanatu małogoskiego nie jest znana. Pierwsza informacja o dziekanie ruralnym małogoskim pochodzi z 1604 r. Był nim ks. Jakub Bieda Chrostkowicz (1560–1630), pleban bolmiński i prebendarz bractwa pw. św. Anny w Małogoszczu. Por. J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Mariówka 1930, s. 162.

⁷ D. Kopertowska, *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego: nazwy miast i wsi, nazwy części miast i wsi oraz nazwy alei, placów, ulic i osiedli mieszkaniowych*, Kraków 1984, s. 248.

chodzi z 1174 r. i mówi o tym, że arcybiskup gnieźnieński Jan *vel* Janik Gryfita (zm. między rokiem 1167 a 1177)⁸, uposażył założony przez siebie klasztor cystersów w Brzeźnicy (dawna nazwa Jędrzejowa) dziesięcinami m.in. z Rembieszyc, oddawanymi pierwotnie na stół arcybiskupi⁹. W XIV w. wieś stała się własnością jednej z wielu gałęzi rodu Odrowążów, pochodzącej od Piotra ze Sprowy (żył w połowie XIV w.). W 1389 r. dziedziczył na Rembieszycach burgrabia krakowski Andrzej (zm. po 1437), który z żony Stachny miał syna Mikołaja (zm. 1496), opata jędrzejowskiego w latach 1447–1496. (W 1475 r. dokonał on gruntownej przebudowy klasztoru i modernizacji kościoła w stylu gotyckim, zapraszając do prac najlepszych mistrzów, m.in. Wita Stwosza, twórcę ołtarza w kościele Mariackim w Krakowie)¹⁰. Mikołaj był właścicielem Rembieszyc, jego zaś brat Prandota – Karsznic. We wsi była wówczas karczma, folwark i zagrodnicy¹¹.

W roku 1508 klucz ziemski złożony z Rembieszyc, Karsznic, Woli Tesserowej i Mieroniec posiadała pani Karśnicka (Karsznicka), zapewne wdowa, która płaciła 33 gr poboru. W 1540 r. Rembieszyce należały w połowie do Jakuba Karśnickiego, w połowie zaś do Gabriela Mironskiego. We wsi było 9 kmieci osadzonych na półłankach¹², 1 łan pusty, role folwarczne, młyn na Nidzie, lasy z barciami, 2 sadzawki i łąki. W 1573 r. 1 łan należał do Karśnickich, pół łana posiadał natomiast nieznanymi z imienia Jedliczka¹³.

W roku 1614 wzmiankowany jest w źródłach syn Dobiesława, Baltazar Karśnicki, słuchacz prawa na Uniwersytecie w Padwie w 1593 r. Ów Baltazar w 1623 r., jako dziedzic części Rembieszyc, dokonał zapisu na rzecz kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra

⁸ Z. Budkowa, *Jan (Janik)*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. X, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962–1964, s. 428–430.

⁹ J. Długosz, *op. cit.*, t. III, Kraków 1864, s. 361–362; A.Z. Helcel, *O klasztorze jędrzejowskim i będącym tam nagrobku Pakosława kasztelana krakowskiego*, Kraków 1852, s. 25.

¹⁰ A.A. Dudek, *Jędrzejów. Archiopactwo cystersów*, Warszawa 1991, s. 21, 44.

¹¹ J. Długosz, *op. cit.*, t. III, s. 373; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski [dalej: *SGKP*], t. IX, Warszawa 1888, s. 610; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi jędrzejowskiej*, Kielce 1937, s. 170–171.

¹² 1 półłanek = 15 morgów = ok. 9 ha.

¹³ *Źródła dziejowe*, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. III, *Małopolska*), wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 118, 272; t. XV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. IV, *Małopolska*), wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 484.

i Pawła, a w 1632 r. odstąpił część wsi niejakiemu Borkowi. W 1635 r. Baltazar wraz ze swoim bratem Janem był właścicielem Karsznic, Rembieszyc i Woli Tesserowej, główną część wsi Karsznice posiadał zaś Piotr Tworzyński. W 1655 r. Jan sprzedał swój dział w Rembieszycach Łukaszowi Czermińskiemu, kasztelanowi zawichojskiemu¹⁴, który miał go jeszcze w 1674 r.¹⁵

W późniejszych latach Rembieszyce były własnością różnych rodzin. W 1691 r. wieś należała do Jana Zabielskiego (Zabilskiego), który był jednocześnie dziedzicem Karsznic i Woli Tesserowej. W połowie XVIII stulecia przeszła w ręce Komornickich herbu Nałęcz. Wiadomo, że około 1758 r. jej właścicielem był Urban Komornicki, ożeniony z Katarzyną Michalczewską. Na początku lat osiemdziesiątych osada należała do Wysockich¹⁶, a następnie do Wasilewskich. W 1798 r. Aleksander z Wasilewa Wasilewski, kapitan wojsk polskich, odsprzedał Rembieszyce Franciszkowi Sariuszowi (Saryuszowi) Wolskiemu (zm. 1836), dziedzicowi pobliskiej Woli Tesserowej oraz dóbr w Gałkowie na Śląsku. Franciszek był synem Stanisława, podwojewodziego chęcińskiego, właściciela Czerwonej Woli i Zasławic. Miał brata Adama i siostrę Barbarę 1° v. Lubańską, 2° v. Lempicką¹⁷.

2.2. Karsznice

Nazwa miejscowości zapisywana była w przeszłości jako Carszniczka (1508 r.), Carszniczce (1520 r.) oraz Kaszice (1804 r.). Według ustaleń D. Kopertowskiej, wywodziła się od staropolskiego

¹⁴ Por. *Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII w. Spisy*, oprac. K. Chłapowski i A. Falniowska-Gradowska, [w:] *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII w. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. IV (Małopolska), z. 3, Kórnik 1993, s. 163, nr 1345.

¹⁵ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 337; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 144; W. Kowalski, *Struktura społeczna szlachty i struktura własności w powiecie chęcińskim w sześćdziesiątych latach XVII wieku*, [w:] *Stefan Czarnecki. Żołnierz – obywatel – polityk*, red. W. Kowalski, Kielce 1999, s. 144. Dodajmy w tym miejscu, że Łukasz Czermiński w latach 1660–1664 był także właścicielem działu w Mieronicach, a w roku 1662 miał dział w Karsznicach i w Woli Tesserowej. Por. W. Kowalski, *op. cit.*, s. 144.

¹⁶ „*Regestr diecezjów*” Franciszka Czajkowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783–1784, wyd. K. Chłapowski i S. Górzynski, Warszawa 2009, s. 108.

¹⁷ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 171–172; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 144–145.

słowa „kars”, „karsz”, oznaczającego „lewy”, „kręcić”, „giąć”, „krzywić”, co może mieć związek z usytuowaniem wsi na lewym brzegu rzeki Białej Nidy¹⁸. W wiekach średnich wieś należała do sprowskiej linii Odrowążów, tak samo jak Rembieszyce i Mieronice. W XV w. dziedziczył ją Prandota, wzmiankowany po raz pierwszy w dokumencie z 1420 r., brat Mikołaja z Rembieszyc, a syn Andrzeja, burgrabiego krakowskiego. Po śmierci ojca wyjechał on do Halicza, gdzie został źródłowo poświadczony w 1445 r. Jego domniemany syn – Dobiesław (Dobek) Karśnicki, burgrabia lwowski (1430 r.), był protoplastą Odrowążów Karśnickich. Po powrocie z Rusi, około 1452 r. stał się właścicielem majątków Karsznice i Wola Rembieska (czyli Tesserowa)¹⁹.

W 1508 r. dziedziczką Karsznic, a także Woli Tesserowej, Rembieszyc i Mieronice była Karśnicka, płacąca ogółem 33 gr poboru. Jan Łaski w wykazie beneficjów diecezji gnieźnieńskiej (*Liber beneficiorum*), sporządzonym w latach 1511–1523, notuje, że we wsi były łany kmiecie, z których oddawano dziesięcinę wicekustoszowi w Kurzelowie. Kmiecie zwolnienie byli od wszelkich powinności, z wyjątkiem opłaty kołedy (6 denarów) i świętopietrza (1 denar od osoby). We wsi znajdował się również folwark należący do dworu w Rembieszycach, z którego dziesięcina przekazywana była na rzecz miejscowego kościoła parafialnego²⁰.

W latach trzydziestych XVI w. Karśniccy w dalszym ciągu byli posiadaczami klucza ziemskiego złożonego z czterech wiosek (Karsznice, Wola Tesserowa, Rembieszyce, Mieronice). Dziedzicem całości był Dobiesław Karśnicki, do którego należał również młyn Bocheniec (1532 r.). Według spisu podatkowego z 1540 r. we wsi było 6 łanów kmiecych podzielonych na 12 półłanków, z których 5 uprawiali kmiecie, pozostałe zaś 7 dziedzic włączył do folwarku i osadził na nich zagrodników. Poborcy podatku zastali tu dwór (*curia*), folwark, lasy z pasiekami, 3 sadzawki i łąki. Wartość całości oszacowano na 260 grzywien. Wymieniono również funkcjonujący most na Białej Nidzie²¹.

¹⁸ D. Kopertowska, *op. cit.*, s. 38.

¹⁹ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 56; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 100–101.

²⁰ *Źródła dziejowe*, t. XV, s. 484; J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, t. I (*Archidiaconatus: Gnesnensem, Unieioviensem et Kurzeloviensem*), cz. 2, Gnesnae 1880, s. 580–581.

²¹ *Źródła dziejowe*, t. XV, s. 564; SGKP, t. XV, cz. 2, Warszawa 1902, s. 62. Por. też C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 101.

W roku 1581 – jak wynika z akt grodzkich chęcińskich – interesująca nas osada stanowiła własność Stanisława, ożenionego w 1596 r. z Zofią Sancygniowską, a także Kacpra i Krzysztofa Karśnickich (Krzysztof był synem Kacpra, a wnukiem Dobiesława)²². W źródłach z 1614 i 1623 r. wzmiankowany jest jako dziedzic wsi Baltazar Karśnicki, syn Dobiesława. W 1627 r. dział w Karsznicach posiadał Stanisław Gutteter (Gutter), żonaty z Anną Cesarzówną 1° v. Lipińską. Z małżeństwa Stanisława i Anny znamy tylko jedno dziecko, zmarłą w 1630 r. córkę Eleonorę, pochowaną w Małogoszczu²³. W roku 1629 pleban małogoski Jakub Bieda Chrostkowic (ok. 1560–1630)²⁴ ulokował na Karsznicach, dziedzictwie Stanisława Guttetera, sumę 1000 zł na czynsz roczny dla probostwa szpitalnego w Małogoszczu. W 1635 i 1645 r. właścicielem części majątku był Piotr Tworzyański, a w 1662 r. Mikołaj Tworzyański, zapewne syn poprzedniego. W późniejszym czasie wieś przeszła do Zabielskich (Zabilskich). Najpierw stanowiła własność Jakuba i jego żony, poświadczonych źródłowo w 1673 i 1676 r., a następnie ich syna Jana, którego w 1690 r. upominał arcybiskup Michał Stefan Radziejowski (1645–1705), grożąc mu ekskomuniką, jeśli nie odda zaległych dziesięcin kościołowi parafialnemu²⁵.

²² S. Borkiewicz i Z. Linowski (*op. cit.*, s. 56) podali błędnie, że pod koniec XVI w. omawiana tu osada przeszła w ręce możnej małopolskiej rodziny Korycińskich herbu Topór. Dziedziczył ją zrazu Mikołaj Koryciński (1543–1615), sekretarz królewski i żupnik krakowski, a następnie jego syn, również Mikołaj (1586–1636), kasztelan sadecki. Rzecz dotyczy jednak wsi Charsznica (Karśnica) k. Żarnowca. Por. S. Cynarski, *Koryciński Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 127–128; H. Kowalska, *Koryciński Mikołaj*, [w:] *ibidem*, s. 128–129.

²³ W kościele parafialnym w Małogoszczu, na ścianie obok ołtarza pw. św. Jana, znajduje się epitafium upamiętniające postać Eleonory. Czytamy na nim: Tu panieństwa wdzięczny kwiatek leży Leonora/ S CZEZAROWNI Matki swej z oycy Guttera/ Której ani zakwitnąć śmierć sroga nie dawsy/ Kazała jej uwieść jak kwiatek zerwawsy/ Za nią wsitka nadzieja rodzicom zniknęła/ Którą bystrość dziecinna w cnotach im czyniela/ Bo nie zapatrzywszy się jasności słonecznej/ Posła między anioły do radości wiecznej/ Cosz bowiem więcej jeno RODA śmierć poznała/ Z miłemi rodzicami trzech lat nie dotrwała/ Lat dwie a sześć miesięcy dni osm i dwadzieścia/ Przeziwsi sła zaziwać niebeskiego scescia/ Umarła R. P. 1630 dnia 3 lutego. Cyt. za: J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 129.

²⁴ Na temat życia i działalności tego kapłana na probostwie małogoskim por. *ibidem*, s. 214–231.

²⁵ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 56; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 101–102; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 231, 237; W. Kowalski, *op. cit.*, s. 157–158.

W XVIII stuleciu osada często zmieniała właścicieli. W 1738 r. należała do Józefa Misiowskiego herbu Jelita, stolnika braclawskiego, a w 1752 r. do Franciszka z Siemienic Siemieńskiego, który także sprawował urząd stolnika braclawskiego. W roku 1763 dziedziczył ją Jan Borkowski, a ten pięć lat później odstąpił ją Stanisławowi Chwalibogowi (zm. 1815), synowi Michała, podstolego braclawskiego i Katarzyny z domu Krasuskiej. Stanisław administrował majątkiem do śmierci²⁶.

2.3. Mieronice

W najstarszych dokumentach wieś Mieronice zapisywana jest jako Mironice (XII w.) lub Myronycze (1470–1480 r.). Nazwa ta wywodzić się może od staropolskiego imienia Mirogniew²⁷. Pierwsza informacja na temat osady pochodzi z początku XII w., kiedy to biskup krakowski Radost (zm. 1142) uposażył klasztor jędrzejowski dziesięciną z okolicznych wiosek, wśród których były Mironice²⁸. W XV w. występują w źródłach Andrzej z Mironic (zm. 1437), Mikołaj VII z Mironic, konfrater jędrzejowski (zm. 1487), a także niejaka Kordula, córka Janusz Troppera z Chęcina, a żona Piotra (IV) Szafranca z Pieskowej Skały (zm. 1475/1476), dawniej piszącego się również z Mironic. W 1449 r. ta ostatnia zrzekła się dużej sumy, która należała się jej ojcu od miasta Opawy²⁹.

W drugiej połowie XV w. Mieronice stały się własnością Karśnickich herbu Odrowąż, pochodzących od Dobiesława *vel* Dobka Karśnickiego, burgrabiego lwowskiego. Jan Długosz podaje, że wieś należała w tym czasie do parafii w Małogoszczu. Znajdowała się tu rezydencja o charakterze obronnym (*praedium unicum militare*), folwark i karczma. Łany kmieci płaciły dziesięcinę prebendzie pw.

²⁶ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 56–57; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 102–103; „*Regestr diecezjów*”..., s. 108.

²⁷ D. Kopertowska, *op. cit.*, s. 243; A. Rogóyski, *Historia dóbr Mieronice i ich właścicieli*, s. 1 (mps w bibliotece Szkoły Podstawowej w Rembieszycach). Dodajmy w tym miejscu, że w pierwszej połowie XV w. Mirogniew herbu Półkoza był właścicielem wsi rycerskiej Lipnica, położonej nad rzeką o tej samej nazwie, przy trakcie z Małogoszcza do Jędrzejowa. Por. C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 114.

²⁸ A.Z. Helcel, *op. cit.*, s. 11–12.

²⁹ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 99–100; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 140.

św. Jerzego w Małogoszczu, folwark, zagrodnicy i karczma – proboszczowi w Rembieszycach³⁰. Z kolei w sporządzonym nieco później (1511–1523) spisie dóbr kościelnych Jana Łaskiego czytamy, że osada Myronycze leży w granicach parafii rembieskiej. Dziesięcina z ról folwarcznych oddawana jest kościołowi w Rembieszycach, a z ról kmiecych do kościoła w Złotnikach³¹.

W 1508 r. omawiana tu osada należała do wdowy Karśnickiej, tak samo jak pozostałe wsie wchodzące w skład parafii rembieskiej, w 1540 r. stanowiła natomiast własność Jakuba Karśnickiego i Gabriela Mironńskiego. We wsi było 7 kmieci osadzonych na półłankach, pusta karczma, 1 zagrodnik, 2 dwory (*curiae*), 2 folwarki, młyn ze stawem oraz bory z barciami³². W 1573 r. 2 łany we wsi posiadali Jarszniccy (zapewne Karśniccy), 1 łan Stanisław Gruszczyński herbu Belina, a 2/3 łana Jedliczka³³.

W latach 1581–1586 dziedziczył Mieronice Kacper Karśnicki, syn Dobiesława, w 1635 r. zaś Jan i Baltazar Karśniccy. W 1647 r. Baltazar odstąpił swój dział Janowi Tęgoborskiemu, a jego brat sprzedał swoją część w 1655 r. Łukaszowi Czermińskiemu. W roku 1676 osada należała do Wojciecha Łączkowskiego i jego żony³⁴. Około 1700 r. znalazła się w posiadaniu Zawiszów, którzy w latach 1728–1735 mieli zatargi o dziesięcinę z miejscowym proboszczem. W 1758 r. właścicielami Mieronice byli Katarzyna z Zawiszów i jej mąż Ludwik Malczewski, subdelegat grodzki chęciński. W rękach Malczewskich wieś pozostała przez blisko pół wieku, do 1802 r., kiedy to nabył ją Bogumił Grabowski³⁵.

2.4. Wola Tesserowa

Nazwa wsi zapisywana była w źródłach rozmaicie, jako Theszarowa Wolya (1508 r.), Threszarowa Wolya (1508 r.), Wola Syethla (1511–1523), Thescharowa Wolia (1540 r.), Wolia Thessarowa (1573 r.), Wola Tesserowa (1797 r.), Wola Tessarowa (1877 r.) oraz

³⁰ J. Długosz, *op. cit.*, t. I, s. 595, 599. Por. też SGKP, t. VI, Warszawa 1885, s. 352.

³¹ J. Łaski, *op. cit.*, t. I, cz. 2, s. 580.

³² *Źródła dziejowe*, t. XV, s. 484, 563–564.

³³ *Źródła dziejowe*, t. XIV, s. 272.

³⁴ W. Kowalski, *op. cit.*, s. 150.

³⁵ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 100; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 140; „*Regestr diecezjów*”..., s. 108.

Wola Tesarowa (1952 r.)³⁶. Danuta Kopertowska wywodzi proveniencję tej nazwy od słowa „tasarz”, czyli cieśla³⁷. W *Liber beneficiorum* J. Długosza wzmiankowana jest wieś Rambyeska Wolya *vel* Wolya de Rambeszdycz położona w obrębie parafii małogoskiej, stanowiąca własność Dobiesława Karśnickiego herbu Odrowąż, która jest zapewne tożsama z wsią Wola Tesserowa. Nazwa miejscowości w formie podanej przez Długosza nie pojawia się w dokumentach z późniejszego okresu³⁸.

W 1508 r. interesująca nas osada wchodziła w skład klucza ziemskiego należącego do Karśnickiej. Z opisu sporządzonego w latach 1511–1523 przez Jana Łaskiego wynika, że łany kmieci z dwu pól dawały dziesięcinę plebanowi w Złotnikach, a z trzeciego trafiały do Krakowa. W 1540 r. wieś Wola Tesserowa była własnością Jakuba Karśnickiego. We wsi było 5 kmieci osadzonych na półłankach, 12 półłanków pustych, pusta karczma, folwark, dwie sadzawki i trzecia z młynem w lesie, lasy i bory z barciami, „łaki dostatnie”. Całość oszacowana została na 200 grzywien. Według rejestru poborowego z roku 1573 podatek był płacony od 2/5 łana³⁹.

W drugiej połowie XVI i w XVII stuleciu Wola Tesserowa, jak się wydaje, w dalszym ciągu należała do Odrowążów, choć nie ma o tym żadnych wzmianek źródłowych. W 1691 r. stanowiła własność Jana Zabielskiego i jego żony Anny, o czym informują akta kościelne w Małogoszczu. W latach 1745–1751 jej dziedzicem był ks. Ludwik Sakiewicz (Saksiewicz), pleban i dobrodziej miejscowego kościoła. Następnie osada przeszła w ręce Antoniego Komornickiego (1715–1785) i Magdaleny z Rogóyskich, a po śmierci Antoniego w 1789 r. stała się własnością Urbana Nałęcz Komornickiego (zm. 1814), syna zmarłego, który od swych braci Jana (1737–1811), podwojewodzkiego i regenta grodzkiego piotrkowskiego, Michała, Aleksandra (1743–1819), szambelana króla Stanisława Au-

³⁶ SGKP, t. XII, Warszawa 1892, s. 318; t. XIII, Warszawa 1893, s. 801; *Źródła dziejowe*, t. XV, s. 484, 564; J. Długosz, *op. cit.*, t. I, s. 595; *Capitulum Prae-latorum et Canonicorum Almae Ecclesiae Metropolitanae Gnesnensis*, Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszyczach 1613–1899 [dalej: Zbiór dokumentów], sygn. II PR-IV/1, k. 4v; D. Kopertowska, *op. cit.*, s. 203; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 148.

³⁷ D. Kopertowska, *op. cit.*, s. 203.

³⁸ C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 148.

³⁹ SGKP, t. XII, s. 318–319; t. XIII, s. 801; J. Łaski, *op. cit.*, t. I, cz. 2, s. 579–580; *Źródła dziejowe*, t. XIV, s. 118, 272; t. XV, s. 484, 563. Por. też C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 148–149; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 197.

gusta Poniatowskiego i chorążego gwardii pieszej koronnej, Franciszka, biskupa tytularnego Caesaropolis i księdza Stanisława oraz siostr Teresy i Marii, wykupił działły należne im tytułem spadku⁴⁰.

3

Uposażenie parafii

Obowiązek uposażenia parafii spoczywał zwykle na osobie fundatora, czyli w tym wypadku na dziedzicu Rembieszyc – Mikołaju Odrowążu i jego następcach. Stali się oni kolatorami, tj. dobrodziejami kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła i jako tacy posiadali liczne przywileje. Do najważniejszych należało prawo prezenty, a więc wybierania i przedstawiania biskupowi kandydata do objęcia ufundowanego przez siebie beneficjum. Z innych uprawnień należy wymienić prawo do zasiadania podczas nabożeństwa w prezbiterium, gdzie kolator miał własną, dziedziczną ławkę, podawania księdzu kropidła i pateny czy prowadzenia celebransa pod rękę w czasie uroczystej procesji⁴¹. Uposażenia nie należy utożsamiać z obszarem parafii, gdyż wchodzące w jej skład miejscowości (w całości lub tylko w części) mogły na mocy wcześniejszych przywilejów oddawać dziesięcinę do innych kościołów. Tak było w przypadku Rembieszyc, Mieroniec i Woli Tesserowej. Jak podaje Jan Długosz, w XV stuleciu wieś Rembieszyce płaciła z łąnów kmiecych dziesięcinę snopową i konopną⁴² klasztorowi cystersów w Jędrzejowie, na początku zaś następnego stulecia oddawała dziesięcinę plebanowi (proboszczowi) w Złotnikach⁴³. Z ko-

⁴⁰ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 197–198; „*Regestr diecezjów*”..., s. 108; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 149; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 334, 338.

⁴¹ P.I.L. [ks. prał. Jacek Pycia], *Nad Silnicą*, Kielce 1938, s. 134; J. Duchniewski, *Kolator*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. IX, red. A. Bednarek i in., Lublin 2002, s. 310; Z. Gloger, *Kolator*, [w:] idem, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. III, Warszawa 1902, s. 55.

⁴² Jak nazwa wskazuje, dziesięcina snopowa (zwana też wytyczną) uiszczana była w określonej liczbie snopów zboża, a konopna w konopi. W XVIII w. proboszczowie pobierali dziesięcinę snopową także w ekwiwalencie pieniężnym.

⁴³ SGKP, t. IX, s. 610.

lei Mieronice uiszczali w XV w. dziesięcinę z łąnów kmiecych prebendzie pw. św. Jerzego w Małogoszczu; proboszczowi Rembieszyc przysługiwała w tym czasie jedynie dziesięcina z mierońskiego folwarku, karczmy i od zagrodników⁴⁴. Jan Łaski podaje natomiast, że Wola Tesserowa na początku wieku XVI dawała dziesięcinę z dwóch łąnów kmiecych plebanowi w Złotnikach, „a z trzeciego do Krakowa”⁴⁵.

W czasach nowożytnych w skład uposażenia niemal każdej parafii wchodziły ziemia i dziesięcina. Dochody uzyskane tą drogą uzupełniały zapisy sum pieniężnych, dokonywane przez szlachtę, mieszczan oraz zamożnych kmieci w zamian za modlitwy. Ubezpieczone na wioskach, określonych łąnach lub domach przynosiły one parafii pewien roczny dochód, wynoszący kilka–kilkanaście procent od zapisanej sumy. Bywało, że dobroczyńca zalecał przekazywanie ich po prostu do dyspozycji plebana, ale czasem określał szczegółowo, na jakie cele mają być przeznaczone⁴⁶. Nie wiadomo niestety, jakie było pierwotne uposażenie parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła, przyznane jej przez rodzinę Odrowążów z Rembieszyc, gdyż nie zachowały się na ten temat żadne dokumenty archiwalne. Sądzić jednak należy, że oprócz placu, na którym wzniesiono kościół i zabudowania przykościelne, nadano plebanowi jakieś pola uprawne i ogród. Nic też nie można powiedzieć o świadczeniach płynących na rzecz parafii w XV–XVI w.

Pierwsza udokumentowana źródłowo wiadomość o nadaniu ziemskim dla rembieskiej świątyni pochodzi z 1623 r. W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach przechowywany jest testament Baltazara Karsznickiego⁴⁷, dziedzica części Rembieszyc, który legował na rzecz kościoła 20 mórg ziemi uprawnej wraz z poddanymi, w zamian za obowiązek odprawiania dwóch mszy świętych tygodniowo (w środę i sobotę) *ratione donatoris*. Darowane ziemie przylegały bezpośrednio do zabudowań plebańskich i ciągnęły się od granicy z Karsznicami na północy aż do wsi Lipnica na południu. Jednak w wyniku protestu ówczesnego plebana, ks. Walentego Żarnowieckiego, konsystorz kurzelowski wydał w 1623 r. rozporządzenie, aby pleban rembieski „*unum Sacrum ad altare Glorio sistimae Virginis in Sabbato septimatim* [jedną mszę świętą do Matki Najświętszej

⁴⁴ SGKP, t. VI, s. 352.

⁴⁵ SGKP, t. XIII, s. 801.

⁴⁶ Kościół św. Jana Chrzciciela w Radomiu. Architektura, ludzie, wydarzenia, red. D. Kupisz, Radom 2010, s. 26.

⁴⁷ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 20–22v.

co sobotę] odprawiał”⁴⁸. W 1646 r. Seweryn Lipnicki, dziedzic wsi Lipnica, zapisał kościołowi na swych dobrach 5% od sumy 500 florenów, czyli 25 florenów rocznego czynszu na rzecz plebana w Rembieszycach. W tym samym roku Józef Koścień z Sędziszowic podarował na tych samych zasadach 500 florenów ubezpieczonych na wsi Skiby⁴⁹. W 1691 r. Jan Zabielski, właściciel Karsznic, Woli Tesserowej i Rembieszyc, „za swe grzechy” ofiarował miejscowemu proboszczowi „pewne grunty” z obowiązkiem odprawiania mszy świętej do Matki Boskiej, „*cuius imago in e[cle]sia specialiter colitur [której obraz w kościele jest szczególnie czczony]*”. Nabożeństwo miało być odprawiane raz w tygodniu przy ołtarzu św. Romualda⁵⁰. Ten sam Zabielski w 1702 r. zapisał na rzecz kościoła 8 mórg ziemi w miejscu zwanym Dęby, w zamian za dwie msze święte tygodniowo, w tym jedną w sobotę, a trzy lata później niejaki Lisiecki 5 mórg „*in villa Złotniki*”⁵¹. Ponadto 23 grudnia 1745 r. czterdziestokilkuletnia panna, Anna Jezierska, córka Andrzeja i Heleny z Kossowskich, legowała na Woli Tesserowej 35 złp rocznego procentu od 500 złp wyderkafu (czynsz wykupny) z przeznaczeniem na plebanów, w zamian za odprawianie za jej duszę i duszę jej brata – Jana, zmarłego bezpotomnie sędziego grodzkiego chęcińskiego jednej mszy świętej w miesiącu⁵². Podobnych nadań musiało być jednak więcej. W drugiej połowie XVII w. parafia Rembieszyc była bowiem na tyle zamożna, że stać ją było na utrzymanie wikariuszów, o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć.

Należy nadmienić, iż dziesięcina nie zawsze płacona była regularnie i sumiennie. Wiadomo na przykład, że w 1711 r. Krzysztof Ujejski, dzierżawca Mieronic, nie oddawał plebanowi rembieskiemu dziesięciny „z wielu lat”, ks. Sebastian Metrycki w latach 1728–1735 procesował się z Mateuszem Zawadzkim, dziedzicem Mieronic

⁴⁸ Ks. Ludwik Tymowski do Konsystorza Generalnego diecezji kielecko-krakowskiej w Kielcach, Rembieszyc 3 XII 1881, ADK, Akta konsystorskie parafii Rembieszyc 1811–1938 [dalej: Akta konsystorskie 1811–1938], sygn. PR-6/2, k. 260.

⁴⁹ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 27v; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 332–333.

⁵⁰ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 338.

⁵¹ Ks. L. Tymowski do Konsystorza Generalnego w Kielcach, Rembieszyc 3 XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 260–260v.

⁵² *Ibidem*, 260v. Testament A. Jezierskiej por. ADK, Zbiór dokumentów, k. 52–57.

o zaległe dziesięciny, a w 1738 r. Józef Misiowski, stolnik braclawski i dziedzic Karsznic, zalegał z dziesięciną proboszczowi Walentemu Czechowskiemu⁵³.

4

Duszpasterze parafii

Na podstawie akt metrykalnych urodzeń, ślubów i zgonów, zachowanych od 1656 r., a także dostępnej nam literatury przedmiotu udało się ustalić nazwiska 28 duszpasterzy pracujących w parafii rembieskiej w interesującym nas okresie wraz z datą (datami) sprawowania przez nich funkcji (tab. 1). Wykaz ten nie jest niestety kompletny. Ubóstwo dokumentacji źródłowej uniemożliwia bowiem odtworzenie nazwisk księży administrujących beneficjum w początkowym okresie jego istnienia. W dokumentach kościelnych z XV i XVI w. wzmiankowany jest zaledwie jeden pleban, bliżej nieznany Jan, który zarządzał parafią ok. 1521 r.⁵⁴ W drugiej połowie wieku XVII w źródłach kościelnych (akta metrykalne) występują także wikariusze. Można stąd wnioskować, że parafia Rembieszyce musiała mieć wówczas dużo lepsze uposażenie i większą liczbę wiernych niż w czasach późniejszych. Po roku 1692 omawianym tu beneficjum zarządzali sami proboszczowie mianowani (por. tab. 1).

O kapłanach spełniających posługę duszpasterską w kościele rembieskim nie da się powiedzieć niemal nic. Wiadomo jedynie, że ks. Wawrzyniec Kaleciński za zgodą arcybiskupa gnieźnieńskiego Ignacego Adama Komorowskiego dokonał w 1757 r. oczyszczenia cmentarza przykościelnego. Kości zmarłych – jak czytamy w dokumentach – „ze czcią im przynależną zebrał i według ceremonij przepisanych rytuałem rzymskim obok parafialnego kościoła [tj. na nowym cmentarzu], wspólnie z ludem zgromadzonym na nabożeństwo pogrzebał”⁵⁵.

⁵³ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 338.

⁵⁴ *Capitulum Praelatorum et Canonicorum Almae Ecclesiae Metropolitanae Gnesnensis*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 2 (ten sam dokument por. *ibidem*, k. 4–5). Por. też J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 337.

⁵⁵ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny we wsi Rembieszyce*, bez daty, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 167.

Tabela 1

Wykaz plebanów i wikarych kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła
w Rembieszycach w XVI–XVIII w.

Imię i nazwisko	Daty sprawowania funkcji	Funkcja
Jan	ok. 1520	pleban
Jan Cervicius (Cervitius) (Czerwiński)	1613	pleban
Walenty Żarnowiecki	1614–1623(?)	pleban
Wojciech Wielopolski	1635	pleban
Jan Cervicius (Czerwiński)	1635–1659	pleban
Baltazar Lipiec	1660	wikary
Jan Porczyński	1660–1664(?)	pleban
Andrzej Opatkowski	1665–1671	pleban
Marcin Dylowski	1671	pleban
Franciszek Łuczyński	1677–1681	wikary
Marcin Pacanowski (Paczanowski)	1681–1682	pleban
Kazimierz Lisowicz	1682–1683	wikary
Walenty Szafrąński	1683–1684	wikary
Szymon Zatorowicz	1684–1685	wikary
Jan Zawalski	1685–1692	wikary
Michał Pojałoczyński	1692–1701	pleban
Jan Fischer (Fiescher)	1701–1704	pleban
Andrzej Pigalski	1704–1725	pleban
Jan Dużowski	1725–1726	pleban
Sebastian Metrycki	1726–1737	pleban
Walenty Czechowski	1737–1738	pleban
Ludwik Sakiewicz (Sakowicz, Saksiewicz)	1738–1747	pleban
Wawrzyniec Wojciech Kaleciński	1747–1780	pleban
Józef Wolcikiewicz	1789	pleban
Józef Baranowski	1793	pleban
Walenty Michalski	1797	pleban
Bonawentura Bratosiewicz	1798	pleban
Sebastian Wasilewski	1798–1799	pleban

Uwaga: w nawiasach podano alternatywne brzmienia nazwisk, znak zapytania oznacza prawdopodobny rok.

Źródło: J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930, s. 337–338; [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny we wsi Rembieszycy*, bez daty, ADK, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899, sygn. II PR-IV/1, k. 166–167; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1657–1687, sygn. 1; *ibidem*, Księga urodzonych, zaślubionych, zmarłych 1677–1778, sygn. 2.

Ludność

Na temat społeczności zamieszkującej obszar interesującej nas parafii posiadamy bardzo niewiele informacji. Z uwagi na to, że nie zachowały się spisy osób przystępujących do spowiedzi i komunii wielkanocnej oraz akta wizytacji generalnych i dziekańskich sprzed 1755 r.⁵⁶, w badaniach nad ludnością zdani jesteśmy niemal wyłącznie na wykazy sporządzone dla celów fiskalnych, tzw. rejestry poborowe. Opierając się na tego typu źródłach, można wskazać poszczególne kategorie ludności wiejskiej występującej w parafii, jak również ustalić szacunkowy stan jej zaludnienia.

Odnośnie do pierwszej z tych kwestii należy stwierdzić, że parafia Rembieszyce miała charakter typowo rolniczy. Największą grupę mieszkańców stanowili, rzecz jasna, kmiecie – zamożni chłopcy dysponujący własnym gospodarstwem rolnym. Wielkość tych gospodarstw była zróżnicowana, wynosiła od pół do jednego łana (1 łan tzw. mały – ok. 17 ha). Drugą co do wielkości grupę ludności tworzyli zagrodnicy, nazywani czasem ogrodnikami. Wyposażeni byli w zagrodę – chatę z małym podwórkim i ewentualnie zabudowaniami gospodarczymi, w ogród i zwykle kawałek ziemi uprawnej liczący nie więcej niż kilka morgów. Na terenie parafii

⁵⁶ Akta wizytacji kościelnych archidiakonatu kurzelowskiego, obejmującego część archidiecezji gnieźnieńskiej leżącą w granicach województwa sandomierskiego (a więc także parafię Rembieszyce), zostały przekazane w 1822 r. Konsystorzowi Generalnemu Warszawskiemu i spłonęły w 1944 r. w Archiwum Archidiecezjalnym Warszawskim. Por. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanońskich dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej. Część 1: Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Zeszyt 2: Sygnatury 1–20 z lat 1602–1755*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1974, t. XXVIII, s. 57 i n. Zachowały się tylko akta wizytacji dziekańskiej z 1759 r., przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, w których jednak nie ma żadnej wzmianki na temat stanu zaludnienia parafii rembieskiej. Por. Archiwum Diecezjalne we Włocławku, *Actus visitationis decanalis ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian a Luba Lubieński, Dei et Apostolicæ Sedis gratia archiepiscopi Gnesnen[sis], legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primatis primique principis, domini elementissimi, in Decanatu Małogosten[si Archidiaconatus Cureloviensis] per me infra scriptum decanum Małogosten[sem Antonium Josephum Janczarski] expeditae a[n]no Dni 1759, mf 3842, s. 10.*

mieszkali też zapewne ludzie bezrolni, jak chałupnicy i komornicy, czy nawet tzw. ludzie luźni⁵⁷. Z racji tego, iż nie podlegali oni opodatkowaniu, nie wykazywano ich jednak w rejestrach poborowych.

Spośród osób trudniących się zawodami nierolniczymi odnotowano jedynie młynarzy oraz karczmarzy. W pierwszej połowie XVI w. młyny wodne i karczmy znajdowały się w każdej niemal osadzie. Nie było ich jedynie w Karsznicach, co nie oznacza, że nie powstały tam później. Nie można wykluczyć, że na terenie parafii występowali również rzemieślnicy „ukryci” wśród grupy określanej wspólnym mianem zagrodników. Warunki naturalne regionu (bliskość Nidy, zalesienie terenu) wskazują, że mogli tu mieszkać rybacy, drwale czy bartnicy.

Jak już wspomniano, na podstawie rejestrów poborowych można podjąć próbę oszacowania stanu zaludnienia osad tworzących okręg parafialny. Wymaga to jednak zastosowania dwóch przeliczników. Najpierw należy ustalić ogólną liczbę gospodarstw wiejskich na danym terenie, a następnie pomnożyć uzyskany wynik przez przeciętną liczbę osób przypadających na rodzinę⁵⁸. Należy przy tym pamiętać, że liczby te są nieco inne dla gospodarstw kmiecy, rzemieślniczych czy szlacheckich. Dla XVI i XVII w. historycy na ogół przyjmują następujące przeliczniki: 1 gospodarstwo kmieccie = 6 osób; 1 gospodarstwo zagrodnicze = 5 osób; 1 gospodarstwo komornicze = 5 osób; 1 rodzina rzemieślnicza = 6 osób; 1 karczma = 6 osób; 1 młyn = 6 osób; 1 folwark = 15 osób, 1 dwór = 12 osób⁵⁹.

⁵⁷ Chałupnicy – grupa mieszkańców wsi znacznie uboższa od zagrodników, nie mająca żadnego gospodarstwa ani własnej roli. Komornicy nie posiadali własnych chałup i zamieszkiwali u bogatszych gospodarzy. Za to mieszkanie odpłacali pracą lub oddawali część zarobku. Ludźmi luźnymi nazywano z kolei osoby nie mające żadnego majątku, przemieszczające się często w poszukiwaniu pracy. Szczegółowo na ten temat por. A. Wyczański, *Wieś polskiego odrodzenia*, Warszawa 1969, s. 129–166.

⁵⁸ Szerzej na temat tej metody por. C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 80. Por. też I. Gieysztorowa, *Wstęp do demografii staropolskiej*, Warszawa 1976, s. 163–183.

⁵⁹ Por. np. C. Kukło, *op. cit.*, s. 80; *Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1629*, oprac. W. Domin, J. Kolasa, E. Trzyna, S. Żyga, red. S. Inglot, Wrocław 1957, s. LXII. Nieco inne wskaźniki dla województw małopolskich, naszym zdaniem zbyt niskie, przyjęli wydawcy *Atlasu historycznego Polski*: dla rodzin kmiecy, rzemieślniczych i szlacheckich – 5 osób, dla rodzin zagrodniczych i komorniczych – 4 osoby. Por. A. Dunin-Wąsowiczowa, *Charakter i wielkość osiedli*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie...*, s. 83–84; J. Suproniuk, *Charakter i wielkość osiedli*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, red. H. Rutkowski, cz. 2 (Komentarz,

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (Archiwum Skarbu Koronnego) zachowało się kilka rejestrów taksacji dochodów z dóbr położonych w powiecie checińskim, w granicach którego znajdowała się parafia rembieska. Przeważnie pochodzą one z wieku XVI⁶⁰. Niektóre z nich (z lat 1508, 1540 i 1573) wydane zostały drukiem przez A. Pawińskiego⁶¹ i na nich właśnie przyszło się nam oprzeć w swoich badaniach. Spośród opublikowanych przez Pawińskiego rejestrów szczególnie przydatny okazał się spis z 1540 r., gdyż odnotowano w nim dokładną liczbę gospodarstw wiejskich⁶². Z informacji zawartych w tym źródle wynika, że w omawianym roku w Rembieszyczach było 9 kmieci osadzonych na półlankach, 1 łąn pusty, folwark i młyn; w Karsznicach – 6 łąnów kmiecych podzielonych na 12 półlanków, z których 5 uprawiali kmiecie, pozostałe zaś 7 dziedzic włączył do folwarku i osadził na nich zagrodników, nadto folwark oraz dwór; w Mieronicach – 7 kmieci, 1 zagrodnik, 2 dwory, 2 folwarki, młyn, pusta karczma, a w Woli Tesserowej – 5 kmieci na półlankach, 12 półłanów pustych, folwark, pusta karczma oraz młyn⁶³. Stosując znane nam już mnożniki określające wielkość gospodarstw kmiecych, rzemieślniczych i szlacheckich, otrzymujemy następujące wyniki: Rembieszyce – $9 \times 6 + 15 + 6 = 75$ osób; Karsznice – $5 \times 6 + 3 \times 5 + 15 + 12 = 72$ osoby⁶⁴; Mieronice – $7 \times 6 + 1 \times 5 + 2 \times 12 + 2 \times 15 + 6 + 0 = 111$ osób; Wola Tesserowa – $5 \times 6 + 15 + 0 + 6 = 51$ osób. W sumie więc na obszarze parafii mieszkało w badanym roku ok. 309 osób. Najbardziej zaludnioną wsią były Mieronice, najmniej osadników miała natomiast Wola Tesserowa. Sytuacja wyglądała podobnie w 1573 r.⁶⁵

indeksy), Warszawa 2008, s. 76. Por. też Z. Anusik, *Ludność zależna w sandomierskich dobrach książąt Zasławskich w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, z. 2 [w druku].

⁶⁰ Zachowane rejestry poborowe z drugiej połowy XVI w. zestawia K. Chłapowski, *Źródła*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie...*, s. 14 (tab. 1), z wieku XVII zaś Z. Guldon, K. Wajda, *Źródła statystyczne do dziejów Pomorza Wschodniego i Kujaw od XVI do początku XX w.*, Toruń 1970, s. 30, 32.

⁶¹ *Źródła dziejowe*, t. XIV, s. 270–280 (rejestr podatkowy z 1573 r.); *ibidem*, t. XV, s. 483–486 i 557–589 (rejestry z lat 1508 i 1540).

⁶² W rejestrze z 1508 r. odnotowano jedynie ogólną sumę płaconego podatku, bez wykazania pełnej liczby opodatkowanych łąnów, w spisie zaś z 1573 r. pominięto wieś Karsznice.

⁶³ *Źródła dziejowe*, t. XV, s. 563–564.

⁶⁴ W przypadku Karsznic przyjęliśmy, iż dziedzic osadził zagrodników na 3 półlankach, pozostałe zaś 4 włączył do rezerwy pańskiej.

⁶⁵ *Źródła dziejowe*, t. XIV, s. 474.

Pewne informacje na temat ludności przynoszą też akta metrykalne. W kieleckim Archiwum Diecezjalnym znajduje się księga ochrzczonych parafii Rembieszyce z lat 1657–1687, księga urodzonych, zaślubionych i zmarłych z lat 1677–1778 (pierwsze wpisy o zgonach pochodzą dopiero z 1711 r.) oraz takie same księgi z lat 1797–1867. Z uwagi na to, że najstarsze rejestry są w dużej mierze nieczytelne, o czym była mowa przy innej okazji, przedmiotem naszej analizy stały się metryki z lat 1677–1799.

Jak wynika z tabeli 2, na przestrzeni badanego okresu w parafii rembieskiej przyszło na świat ogółem 2047 dzieci (w tym 1056 chłopców i 988 dziewczynek), na ślubnym kobiercu stanęło 537 par, zmarło natomiast 386 osób. W latach 1677–1700 rodziło się od 9 do 25 dzieci rocznie, a więc średnio 15 na rok. Przeciętna roczna zaślubionych wynosiła w tym czasie 4,8. W wieku XVIII liczba urodzonych znacznie wzrosła, co – jak można przypuszczać – związane było z ogólnym wzrostem zaludnienia parafii. Maksimum urodzeń przypada na rok 1756 – na świat przyszło wówczas 18 dziewczynek i 20 chłopców, minimum na rok 1720 (zaledwie 3 urodzenia). Stosunkowo dużo noworodków odnotowano również w latach 1724, 1762, 1764 (po 32) i 1799 (36). Średnia roczna urodzeń dla pierwszej połowy omawianego stulecia wynosiła nieco ponad 17 osób, dla drugiej połowy – 25 osób. Wskaźnik zaślubionych przez cały wiek XVIII utrzymał się w zasadzie na tym samym poziomie – około 5 par na rok – i był tylko nieznacznie wyższy w porównaniu z poprzednim stuleciem.

Odnosnie do zgonów należy zauważyć, że liczba zmarłych w poszczególnych latach ulegała niekiedy znacznym wahaniom, zwykle jednak nie przekraczała 9 osób. Nie była więc duża. Zdarzały się nawet lata (1726 i 1733 r.), kiedy nie odnotowano żadnej osoby zmarłej. Średnia roczna zgonów dla całego badanego okresu kształtowała się na poziomie około 5 osób.

Dane zestawione w tabeli 2 mogą posłużyć także do omówienia przyrostu naturalnego. Oblicza się go, odejmując liczbę zgonów danego okresu od liczby urodzeń. W przypadku, gdy liczba ta jest mniejsza od zera, przyrost naturalny definiuje się jako ubytek naturalny. Zamieszczony poniżej wykres pokazuje, że przyrost naturalny parafii rembieskiej na przestrzeni całego omawianego okresu był dodatni. Wyjątek stanowi rok 1737, kiedy to odnotowano dość znaczną przewagę zgonów nad urodzeniami. (Duża śmiertelność i zarazem niska liczba urodzeń w tym roku wskazują na klęskę

Tabela 2

Urodzenia, śluby i zgony w parafii Rembieszycy w XVII–XVIII w.

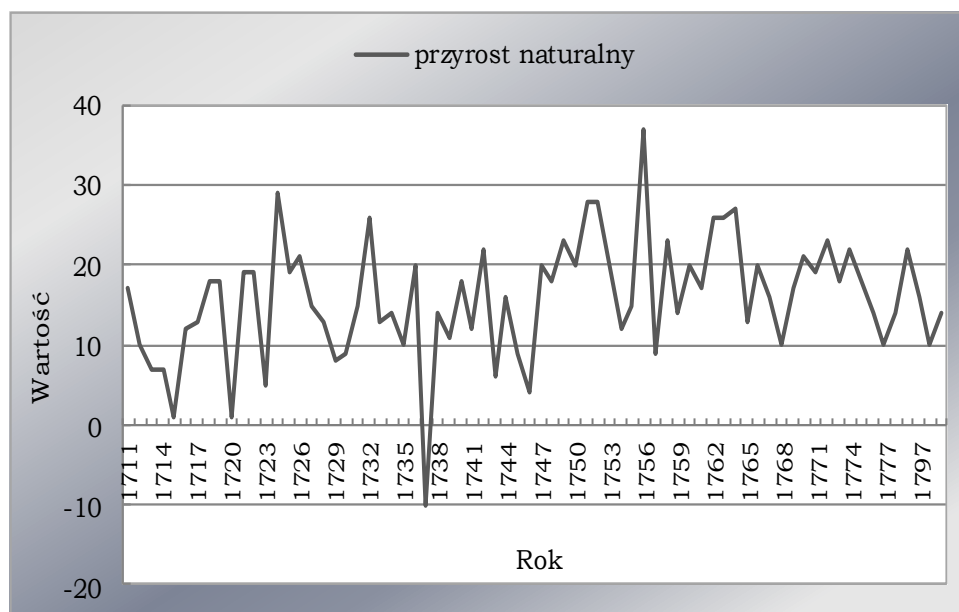
Rok	Urodzenia			Śluby	Zgony
	Ogółem	Chłopcy	Dziewczynki		
1	2	3	4	5	6
1677	13	4	9	5	.
1678	21	6	15	12	.
1679	25	15	10	5	.
1680	12	6	6	3	.
1681	13	4	9	3	.
1682	12	8	4	4	.
1683	15	6	9	4	.
1684	12	3	9	5	.
1685	9	4	5	1	.
1686	17	9	8	2	.
1687	17	12	5	7	.
1688	16	9	7	10	.
1689	25	13	12	4	.
1690	13	4	9	5	.
1691	17	8	9	7	.
1692	17	9	8	4	.
1693	14	3	11	3	.
1694	16	5	11	3	.
1695	10	5	5	5	.
1696	23	11	12	7	.
1697	12	8	4	4	.
1698	16	7	9	8	.
1699	11	5	6	4	.
1700	12	6	6	1	.
1701	13	6	7	4	.
1702	10	5	5	5	.
1703	20	9	11	5	.
1704	22	11	11	1	.
1705	17	9	8	5	.
1706	16	10	6	3	.
1707	12	6	6	5	.
1708	15	7	8	7	.
1709	17	13	5	5	.
1710	10	7	3	4	.
1711	20	11	9	8	3
1712	13	5	8	7	3
1713	14	10	4	6	7
1714	14	6	8	2	7
1715	7	3	4	3	6
1716	16	8	8	4	4
1717	16	11	5	5	3
1718	20	5	15	9	2

1	2	3	4	5	6
1719	22	11	11	2	4
1720	3	2	1	8	2
1721	20	12	8	4	1
1722	22	8	14	10	3
1723	11	3	8	3	6
1724	32	18	14	3	3
1725	23	13	10	7	4
1726	21	9	12	4	–
1727	16	8	8	5	1
1728	16	7	9	6	3
1729	17	7	10	3	9
1730	15	10	5	4	6
1731	20	13	7	1	5
1732	27	13	14	–	1
1733	13	8	5	3	–
1734	18	7	11	–	4
1735	17	12	5	9	7
1736	24	11	13	3	4
1737	5	4	1	4	15
1738	16	9	7	5	2
1739	20	9	11	10	9
1740	23	11	12	7	5
1741	16	9	7	5	4
1742	25	15	10	4	3
1743	12	9	3	1	6
1744	19	12	7	8	3
1745	14	5	9	3	5
1746	13	8	5	3	9
1747	24	16	10	8	4
1748	25	11	14	8	7
1749	29	16	13	12	6
1750	24	8	16	7	4
1751	31	18	13	10	3
1752	30	17	13	8	2
1753	29	12	17	3	9
1754	24	10	14	4	12
1755	22	14	12	6	7
1756	38	20	18	2	1
1757	12	4	8	5	3
1758	25	14	11	3	2
1759	30	20	10	10	16
1760	23	19	4	1	3
1761	23	15	8	5	6
1762	29	11	18	5	3
1763	31	14	17	4	5
1764	32	10	12	6	5
1765	19	11	8	9	6
1766	30	17	13	3	10
1767	19	12	7	5	3

1	2	3	4	5	6
1768	18	10	8	5	8
1769	20	6	14	6	3
1770	25	14	11	11	4
1771	27	20	7	2	8
1772	25	13	12	4	2
1773	21	12	9	3	3
1774	28	15	13	3	6
1775	25	13	12	8	7
1776	19	12	7	3	5
1777	19	9	10	3	9
1778	23	13	10	9	9
1779	26	15	11	9	4
1797	21	11	10	1	5
1798	25	12	13	6	15
1799	36	17	19	11	22
Razem	2 047	1 056	988	537	386

Uwaga: – zjawisko nie występuje, · brak danych.

Źródło: ADK, Księga urodzonych, zaślubionych, zmarłych 1677–1778, sygn. 2; *ibidem*, Księga urodzonych 1797–1855, sygn. 3; *ibidem*, Księga zmarłych 1797–1867, sygn. 4; *ibidem*, Księga zaślubionych 1797–1863, sygn. 5; APR, rejestr urodzonych, zaślubionych i zmarłych z lat 1677–1780.

Wykres 1. Przyrost naturalny ludności parafii Rembieszyce w XVIII w.

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg metrykalnych.

wskazują na klęskę elementarną, najprawdopodobniej epidemię). W poszczególnych latach przyrost naturalny ulegał dość znacznym wahaniom, przeważnie jednak utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie (powyżej 10). Trzeba zatem stwierdzić, że ludność parafii Rembieszyce w XVII i XVIII w. wykazywała cechy progresywne. Było to społeczeństwo młode, rozwijające się demograficznie.

6

Budownictwo sakralne

6.1. Najstarszy kościół parafialny

Pierwszy kościół w Rembieszycach został wzniesiony w 1438 r. z inicjatywy Odrowążów. Nosił wezwanie Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Z braku przekazów ikonograficznych i materiałów źródłowych nie da się o nim wiele powiedzieć. Była to budowla drewniana, zapewne orientowana (zwrócona prezbiterium na wschód), kryta dwuspadowym dachem. Można domniemywać, co składało się na jej wystrój i wyposażenie, było bowiem niezbędne ze względów liturgicznych: drewniane ołtarze, chrzcielnica, ambona, drewniane rzeźby świętych, aparaty kościelne (kielichy, relikwiarze, szaty liturgiczne). Ściany wewnętrzne zdobiła zapewne polichromia.

W 1521 r. świątynia znajdowała się w złym stanie technicznym – drewno było uszkodzone, a dach przeciekał (*„lignea defectuosa, in tecto stillicidia ex defectu reformationis”*)⁶⁶. Mimo doraźnych reperacji, jej stan stale się pogarszał. Pod koniec XVII w. nie nadawała się praktycznie do użytku, należało zatem pomyśleć o wzniesieniu nowej. W 1690 r. arcybiskup Michał Stefan Radziejowski upominał miejscowego plebana, aby odebrał zaległe dziesięciny z Rembieszyc oraz Mieroniec i przeznaczył je na budowę kościoła. Musiało upłynąć jednak ponad pół wieku (1751 r.), nim wierni doczekali się nowego obiektu sakralnego, o którym poniżej.

⁶⁶ *Capitulum Praelatorum et Canonorum Almae Ecclesiae Metropolitanae Gnesnensis*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 4v. Por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 334.

Zachowało się do dziś kilka elementów wyposażenia najstarszego kościoła parafialnego. W pierwszej kolejności należy wspomnieć o malowanym na desce obrazie Madonny z Dzieciątkiem, prawdopodobnie z XVI w.⁶⁷, pędzla nieznanego artysty, który widnieje obecnie w centralnej części ołtarza głównego. Reprezentuje on typ ikonograficzny wizerunku maryjnego zwanego Hodegetrią (lub Hodigitrią – nazwa wywodzi się od jednego z klasztorów w Konstantynopolu). Maryja ukazana została jako młoda kobieta, frontalnie i w półpostaci. Głowę zwraca lekko w kierunku Chrystusa Emanuela⁶⁸, którego trzyma na lewym ramieniu. W prawej ręce – ukazanej nienaturalnie, bo od strony wnętrza – widnieje gruszka. Chrystus znajduje się w pewnym oddaleniu od twarzy Matki. Wznosi prawą dłoń w geście błogosławieństwa, a w lewej ma Ewangelię⁶⁹. Ułożenie palców nie jest tu bez znaczenia. Połączony kciuk z palcem wskazującym i środkowym symbolizują Tróję Świętą, a zgięte palce serdeczny i mały oznaczają zapewne dwoistą naturę Jezusa – boską i ludzką⁷⁰. Księga, jaką Syn Boży trzyma w lewej dłoni, nawiązuje do Jego misji nauczania.

⁶⁷ W wykazie obiektów stanowiących wyposażenie i wystrój kościoła rembieskiego, wpisanych do rejestru zabytków województwa kieleckiego w dniu 12 IV 1994 r., znajduje się informacja, że obraz jest „późnorennesansowy, zapewne z XVII w.” Styl tego dzieła, widoczne w nim pewne wpływy sztuki późnogotyckiej (m.in. w drapowaniu szat aniołów, które dołem silnie załamują się, tworząc jakby podstawę całej postaci) i bizantyńskiej (tzw. maniera greca – postacie Marii i Dzieciątka są szczelnie otulone szatami, ascetyczne, mają wąskie nosy, małe usta, wydłużone dłonie) wskazuje jednak, że powstał znacznie wcześniej, w XVI lub nawet pod koniec wieku XV. Por. Decyzja w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków, Kielce 12 IV 1994, ADK, Akta kurialne. Akta parafii Rembieszycy 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

⁶⁸ Chrystus Emanuel – ikonograficzny typ przedstawienia Chrystusa w wieku dziecięcym, ale o rysach osoby dorosłej.

⁶⁹ Chrystus trzymał niegdyś także srebrne berło, którego obecnie brak. Jego istnienie poświadcza inwentarz z 1790 r. Por. *Opis kościoła Rębieskiego w roku 1790. Dnia 27 września* [dalej: *Opis kościoła z 1790 r.*], ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71.

⁷⁰ Na większości obrazów gest ten wygląda nieco inaczej. Nawiązuje do greckiego monogramu Chrystusa – IC XC. Połączone są dwa palce: kciuk z serdecznym. Dzięki temu palce wskazujący i zgięty środkowy przypominają litery IC. Skrzyżowane ukośnie kciuk i serdeczny w zestawie z małym palcem tworzą XC. Według innej interpretacji – połączony kciuk z palcem serdecznym są symbolem dwoistości natury Chrystusa, natomiast złączenie trzech palców: małego, serdecznego i kciuka symbolizuje Tróję Świętą.

Matka Boska ubrana jest w drapowaną suknię koloru czerwonego i czarne maforium⁷¹ z purpurową podbitką, spięte pod brodą fibulą (rodzaj zapinki), Chrystus w długą szatę koloru brunatnego, przepasaną na biodrach. Na ich głowach widnieją zamknięte korony zwieńczone jabłkiem z krzyżem (srebrne, pozłacane). Po obu stronach Madonny unoszą się dwaj aniołowie o złotych włosach i kolorowych skrzydłach; jedną ręką ujmują Jej koronę, w drugiej trzymają palmy – zapowiedź męczeńskiej śmierci Jezusa na krzyżu. Tło obrazu jest konwencjonalne – złote, pokryte ornamentem geometryczno-roślinnym.

3. Matka Boska Uzdrawienie Chorych, ołtarz główny, 1974 r.

Źródło: zbiory K. Stefańskiej.

⁷¹ Rodzaj welonu, na którym nad czołem i na ramionach Matki Boskiej ukazano gwiazdy. Jedna gwiazda odnosiła się do Jej przydomku Gwiazda Morza (*Stella Maris*), który – jak twierdzi św. Hieronim – oznacza Miriam, hebrajską formę imienia Maria. Trzy gwiazdy symbolizowały potrójne dziewictwo Marii Panny lub Tróję Świętą. Trudno powiedzieć, dlaczego na płaszczu Madonny Rembieszkiej jest ich aż dziesięć. Gdyby przyjąć, że dwie gwiazdy są niewidoczne, zasłonięte przez postać Chrystusa, można zinterpretować liczbę dwunastu gwiazd jako odniesienie do dwunastu pokoleń Izraela.

Zwraca uwagę fakt, że Maryja trzyma w prawej dłoni nie jabłko – znak odkupienia i zmartwychwstania⁷², jak to jest na wielu obrazach, lecz gruszkę. Ten owoc o słodkim smaku ma na ogół konotacje pozytywne i odnosi się do Jezusa. Jego symbolika zdaje się wywodzić z fragmentu *Księgi Psalmów* (34,9): „Skosztujcie i zobaczcie, jak dobry jest Pan”. Zdaniem niektórych badaczy, grusza mogła być słynnym drzewem wiadomości dobrego i złego w raju ziemskim⁷³.

Należy również nadmienić, że omawiany tu obraz uchodzi za cudowny. Ksiądz Jan Wiśniewski, powołując się na miejscowe źródła, przytacza trzy przypadki uzdrowień dokonanych za wstawnictwem Matki Boskiej Uzdrawienie Chorych, bo taki jest oficjalny tytuł tego wizerunku. „Dn. 11 czerwca 1751 r., w piątek po Bożym Ciele – pisze wspomniany autor – przyniosła Jadwiga Jakóbczykowa, zagrodniczka, Byliczka, córkę swą Magdalенę, chorą, która kilka dni nie jadła, nie piła, i ofiarowała ją Matce Boskiej podczas mszy św., w intencji chorej odprawionej. Po mszy św. sądziła, że dziecko umarło, lecz wychodząc, gdy w kruchcie zawołało wody, dała mu święconej i zaraz wyzdrowiało...”⁷⁴ Dwa lata później, 22 czerwca 1753 r. niejaki Piotr Tkacz, który sześć tygodni chorował na lewą nogę, udał się do Najświętszej Marii Panny w Rembieszyczach i wyzdrowiał. Wreszcie 17 grudnia 1755 r. Franciszek Krasuski, subdelegat chęciński, także doznał „osobliwego” cudu (nie wiadomo niestety, na czym ów „osobliwy” cud polegał)⁷⁵. Liczne wota zawieszone na obrazie, wśród których znajdują się m.in. szkaple-rze, krzyże, obrączka na srebrnym łańcuszku oraz kilka sznurów koralów, dowodzą niezbitości, iż podobnych łask i uzdrowień doznanych za wstawiennictwem Maryi było znacznie więcej⁷⁶.

⁷² Więcej na temat symboliki jabłka por. D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 166–167; L. Impelluso, *Natura i jej symbole. Rośliny i zwierzęta*, Warszawa 2006, s. 149–153.

⁷³ W rzeczywistości *Pismo Święte* nie precyzuje, jakiego gatunku było drzewo wiadomości dobrego i złego. Ponieważ po łacinie *malum* oznacza jabłoń, wysnuto wniosek, że było to właśnie to drzewo. Por. L. Impelluso, *op. cit.*, s. 154–155, 170.

⁷⁴ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 335.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Kult Matki Boskiej Uzdrawienie Chorych datuje się co najmniej na XVII stulecie. O jego żywotności świadczy notatka zamieszczona w aktach metrykalnych parafii Rembieszyce z 1750 r. Wynika z niej, że w nocy z 9 na 10 grudnia tego roku kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła padł łupem złodziei, którzy skradli zdeponowane w skarbczyku pieniądze oraz 47 wotów zawieszonych na obrazie Maryi. Wśród tych ostatnich znajdowały się perły, korale, złote pier-

Innym zabytkiem pochodzącym z pierwszego kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła jest rzeźbiony krucyfiks ścienny datowany na pierwszą połowę XV stulecia (il. XI)⁷⁷, który wisi obecnie w kruchcie zachodniej świątyni. Głowę Chrystusa otaczają długie metalowe promienie, a na zakrwawionych ranach boku, rąk i nóg znajdują się pozłacane gwiazdki. Biodra Zbawiciela okrywa długa do kolan, drapowana przepaska (perizonium), wykonana ze srebra⁷⁸.

Zachowały się również niektóre przedmioty kultu z tego kościoła. Są to: barokowa puszka na komunikanty, srebrna, pozłacana, z napisem „Iagniszka Kwapiszkowa Kmiotka z Karśnic sprawiła roku. 1707.” (il. XVII); kielich mszalny, renesansowo-barokowy z około połowy XVII w.; srebrny pacyfikał⁷⁹ w kształcie krzyża z pozłacanym wyobrażeniem Pana Jezusa i relikwiami św. Barbary (obecnie relikwii brak), datowany na XVII–XVIII w. (il. XVI), a także kilka zabytkowych ornatów⁸⁰.

ścienie i obrączki. ADK, Akta urodzonych, zaślubionych i zmarłych parafii Rembieszyce 1677–1778, sygn. 2, k. 43; A. Witkowska, *Ośrodki kultu maryjnego na terenie diecezji kieleckiej*, [w:] *Księga jubileuszowa stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 272 (tab. 1). Inwentarz świątyni z 1790 r. wymienia z kolei następujące wota na obrazie Maryi: wota „kwadratowe srebrne” w liczbie siedem i dwa z blachy; trzy złote obrączki; korale z perłami białymi, „u których 3 obrączki srebrne”; medalik srebrny i dwa srebrne krzyżyki; dwa sznury małych koralików, „przy których mentalików [medalików – przyp. M.K.] dwa srebrnych i pierścionek srebrny”; „mniejszych koralików nici cztery”; dwa „sznurki złote małe z cętkami przewleczonymi i dętek jedna nić, przy których łańcuszek srebrny i mentalik ołowiany”. *Opis kościoła z 1790 r.*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71. Istnienie dużej liczby wotów poświadczają także starsi mieszkańcy parafii. Część z nich przechowywana była w zamkniętej skrzynce zawieszanej na ścianie północnej prezbiterium, z prawej strony wejścia do zakrystii.

⁷⁷ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r. w sprawie wpisania do rejestru zabytków woj. kieleckiego pod numerem 225 B zespołu zabytków stanowiących wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego p.w. śś. Piotra i Pawła Ap. w Rembieszycach, gm. Małogoszcz, woj. kieleckie, ADK, Akta kurialne. Akta parafii Rembieszyce 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

⁷⁸ *Ibidem*; J. Wiśniewki, *op. cit.*, s. 335.

⁷⁹ Pacyfikał – relikwiarz w kształcie krzyża lub monstrancji, podawany wierzącym do ucałowania (od XIII w. podczas mszy, przed komunią), wykonany zazwyczaj ze srebra i bogato zdobiony. W dawniejszych czasach noszony przez biskupów.

⁸⁰ J. Wiśniewki, *op. cit.*, s. 336; Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r. ..., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148, 149; Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 23v.

6.2. Architektura i wystrój kościoła parafialnego z wieku XVIII

W 1751 r. z fundacji Ludwika Sakiewicza wzniesiono w Rembieszycach nowy kościół parafialny. Wiadomość o tym zachowała się na okładce metryk kościelnych z 1711 r.: „A.D. 1751 ecclesia extructa est et readificata tunc Ludovfico] Sakievicz curato [Roku Pańskiego 1751 kościół został wzniesiony i odnowiony staraniem ówczesnego proboszcza Ludwika Sakiewicza]”⁸¹. Istniał tylko około czterdziestu lat. Uległ zniszczeniu w czasie pożaru między 1791 a 1795 r., w bliżej nieznanych okolicznościach⁸². Architektura i stan świątyni przedstawia wizytacja z 1790 r. Był to budynek drewniany, orientowany, kryty wysokim dachem pobitym gontem. Na jego szczycie znajdowała się niewielka wieżyczka-sygnaturka zwieńczona krzyżem. Od zachodu przylegała do niego kwadratowa kruchta. Druga, nieco mniejsza, dobudowana była od południa. Kruchty nie miały drzwi. Z lewej strony prezbiterium znajdowała się zakrystia, z prawej skarbczyk. Posadzka w prezbiterium była kamienna, w nawie z tarcic i dylów – obie w złym stanie⁸³.

Wystrój kościoła był raczej skromny. Składały się na niego cztery ołtarze („z tych trzy nowe, dwa odmalowane, trzeci jeszcze, czwarty stary malowany”), ambona oraz organy. W ołtarzu głównym, w jego centralnej części, widniał wspomniany już obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Wydaje się, że był on zasuwany – tak jak dziś – obrazem przedstawiającym Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Na wprost kruchty południowej mieścił się ołtarz z figurą Ukrzyżowanego Chrystusa. O pozostałych ołtarzach nic nie wiadomo. Ambona znajdowała się po stronie Ewangelii (z lewej). Organy nie miały pozytywu⁸⁴.

Świątynia była dobrze wyposażona w aparaty i paramenty (szaty) liturgiczne. Inwentarz z 1790 r. wymienia: monstrancję srebrną „z kawałkami połączanymi, której promień jeden oderwany”; dwa

⁸¹ Cyt. za: J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 334.

⁸² [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny we wsi Rembieszycy*, bez daty, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 166. C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 207 podają, że do pożaru tego doszło w 1779 r.

⁸³ *Ibidem*, k. 165v; *Opis kościoła z 1790 r.*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71.

⁸⁴ *Opis kościoła z 1790 r.*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71. Por. [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, *ibidem*, k. 166; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 334.

kielichy srebrne pozłacane; dwie pateny srebrne pozłacane; krucyfiks „*pro SS. Conservando* srebrny miejscami pozłacany na wierzchu, imię Jezus pozłacane”; krzyż procesyjny srebrny; relikwiarz z blachy „*cum Opibus SS. Petri et Pauli Apostolanom*”; trybularz mosiężny „z łańcuszkami żelaznymi”, łódką blaszaną i łyżeczką mosiężną; trzy lichtarze cynowe i cztery mosiężne; kociołek miedziany na święconą wodę oraz lustro kryształowe. Nadto odnotowano trzy lampy, jedną srebrną „z łańcuszkami srebrnymi”, drugą mosiężną, a trzecią cynową. Ujęto w spisie: figurę Zmartwychwstałego Pana; trzy krzyże ołtarzowe i dwa procesjonalne; cztery pary chorągiewek małych zepsutych; baldachim stary, także zepsuty; trybularz stary, mosiężny; naczynie cynowe na oleje święte; trzy dzwonki ołtarzowe i jeden u wejścia do zakrystii.

Opisano ogółem 11 ornatów białych, cztery czerwone, trzy zielone, taką samą liczbę czarnych, dwa fioletowe i cztery kapy⁸⁵. Poniżej zamieszczamy ich charakterystykę.

Ornaty białe:

1. Ornat lamowy⁸⁶ w kwiaty szychowe⁸⁷ z galonami⁸⁸, także szychowymi.
2. Ornat lamowy w kwiaty „na kształt rozowe” z galonami szychu weneckiego, ze stułą i manipularzem⁸⁹.
3. Ornat siarczysty⁹⁰ cały w kwiaty z galonami szychowymi, ze stułą i manipularzem.
4. Ornat parterowy⁹¹ ze stułą i manipularzem.
5. Ornat atłasowy z kolumną różową w kwiaty srebrne i jedwabne, ze stułą i manipularzem.

⁸⁵ *Opis kościoła z 1790 r.*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71v.

⁸⁶ Lama – gładka lub wzorzysta tkanina jedwabna, bogato przetykana błyszczącymi, metalowymi nićmi. Wszystkie hasła z zakresu włókiennictwa zostały opracowane w na podstawie pracy: M. Michałowska, *Leksykon włókiennictwa*, Warszawa 2006.

⁸⁷ Szych – nić lniana lub bawełniana okręcana spiralnie metalowym drucikiem, posrebrzanym lub pozłacanym, używana do wyrobu tkanin (rzadziej w hafciarstwie).

⁸⁸ Galon, galonek – wyrób pasamoniczy w formie gładko lub wzorzystej tkaniny, rzadziej plecionej taśmy, wykonanej z nitek jedwabnych, bawełnianych i metalowych.

⁸⁹ Manipularz – długa, zdobiona haftem taśma, lekko rozszerzona i zszyta na końcach, tego samego koloru, co ornat i stuła; podczas czynności liturgicznych noszona na lewym przedramieniu.

⁹⁰ Siarczysty (od siarka) – kolor ostrożółty, może z czerwonym odcieniem.

⁹¹ Parterowe tkaniny – materie jedwabne o kwiatowych wzorach, przypominających geometryczne partery ogrodowe.

6. Ornat cały wykonany szychem i jedwabiami w kwiaty, ze stulą i manipularzem.

7. Ornat pikowany w złote kwiaty, z kolumną czerwoną pikowaną, ze stulą i manipularzem.

8. Ornat w kwiaty jedwabne z kolumną czerwoną parterową, ze stulą i manipularzem.

9. Ornat atlasowy cały jednakowy, ze stulą i manipularzem.

10. Ornat nędzowy⁹² wzorzysty z kolumną nędzową odmienną, ze stulą i manipularzem.

11. Ornat wzorzysty stary z kolumną lamową czerwoną wzorzystą, ze stulą i manipularzem.

Ornaty czerwone:

1. Ornat lamowy z kolumną szychową w kwiaty jedwabne, ze stulą i manipularzem.

2. Ornat tercylenowy⁹³ z kolumną białą parterową w kwiatki złote i jedwabne, ze stulą i manipularzem.

3. Ornat atlasowy w paski z kolumną nędzową białą w kwiaty duże, ze stulą i manipularzem.

4. Ornat lamowy wzorzysty z kolumną szychową w kwiaty jedwabne, ze stulą i manipularzem.

Ornaty zielone:

1. Ornat adamaszkowy z kolumną czerwoną w prążki i kwiaty złote, ze stulą i manipularzem.

2. Ornat aksamitny wzorzysty z kolumną białą, z tyłu szytą *cum Officie Crucifixi*, z przodu czerwoną koronkową, ze stulą i manipularzem.

3. Ornat kitajkowy⁹⁴ z kolumną czerwoną kitajkową, z manipularzem, bez stulą.

Ornaty fioletowe:

1. Ornat adamaszkowy cały jednakowy, ze stulą i manipularzem.

⁹² Nędza – tkanina jedwabna lub półjedwabna przetykana szychem.

⁹³ Tercylena, tercanela, tercynela – połyskliwa i ziarnista tkanina jedwabna bądź półjedwabna, czasem z wzorem kwiatowym, wyrabiana w XVII i I poł. XVIII w. we Włoszech oraz prawdopodobnie we Francji, importowana do Polski.

⁹⁴ Kitajka – cienka, dość gesta, gładka tkanina jedwabna, jednobarwna lub mieniąca się.

2. Ornat tercystenowy z kolumną czerwoną zdobioną drobnymi kwiatkami w kolorze złotym, ze stulą i manipularzem.

Ornaty czarne:

1. Ornat aksamitny stary z kolumną ceglastą⁹⁵ lamową, ze stulą i manipularzem.

2. Ornat aksamitny cały jednakowy, ze stulą i manipularzem.

3. Ornat z jednakowych boków, w jednym kolumna granatowa, w drugim czarna, ze stulą i manipularzem.

Kapy:

1. Kapa biała wzorzysta z listwą i szczytem karmazynowym⁹⁶ wzorzystym.

2. Kapa ceglasta z listwą i szczytem zielonym, lamy w drobną tęczkę.

3. Kapa lamowa ze szczytem czerwonym i galonem szychowym.

4. Kapa czarna w kwiaty białe drobne z listwą i szczytem nędzowym.

Tabela 3

Szaty liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła w Rembieszycach
w świetle spisu z 1790 r.

Kategoria	Sztuk
1	2
Alba rąbkowa ⁹⁷ z białym szyciem	1
Alba ze sztuczkowego płótna	4
Alba z „kramskiego” ⁹⁸ płótna	5
Pasy do alb	5
Vela białe na kielichy	4
Vela czerwone na kielichy	7
Vela zielone na kielichy	2
Vela fioletowe na kielichy	3
Vela czarne na kielichy	3

⁹⁵ Ceglasty – jasnoczerwony jak barwa cegieł.

⁹⁶ Karmazyn – nasycona, czerwona barwa, uzyskiwana z owadów czerwca, używana do barwienia droższych gatunków tkanin.

⁹⁷ Rąbek – cienka i rzadka, prawie przezroczysta tkanina lniana.

⁹⁸ Kramne płótno – importowane płótno, tkaniny nabywane w kramach rynkowych i bazarowych.

1	2
Humerały	11
Ręczniki	8
Komeszki	3
Antepedia	10
Firanki różowe zielone	1
Firanki gredyturowe ⁹⁹ koloru cytrynowego	1
Firanki niebieskie wzorzyste	1
Firanki kitajkowe	1
Firanki inflorowe z galonami wąskimi szychowymi	1
Tuwalni ¹⁰⁰ z obrusami	30

Źródło: *Opis kościoła Rębieskiego w roku 1790. Dnia 27 września*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71v–72.

Przy kościele znajdował się cmentarz grzebalny otoczony drewnianym parkanem, z bramą i dwiema furtkami (od zachodu i południa). Nie opodal świątyni mieściła się drewniana dzwonnica, wzniesiona – jak się wydaje – razem z kościołem. Wymagała reparaacji. W dzwonnicy wisiały dwa dzwony. Na najstarszym, gotyckim, z XV w., widniał skrócony napis minuskułowy: „*In honorem omnium sanctorum* [Ku czci wszystkich świętych]”¹⁰¹. Drugi, mniejszy, został odlany ze spiżu w 1651 r. Wryty na nim napis głosił: „*L.[audate] D.[ominum] in c.[imbalis] bene sonantibus An.[no] D[omi]ni 1651* [Chwała Bogu z głośnych cymbałów w roku Pańskim 1651]”¹⁰². Niewielki dzwon zwany sygnaturką umieszczony był także na wieży kościelnej¹⁰³.

⁹⁹ Zrobione z gredyturu – ciężkiej tkaniny jedwabnej importowanej głównie z Francji, barwionej na różne kolory, czasem wzorzystej.

¹⁰⁰ Tuwalnia – w znaczeniu liturgicznym to welon naramienny; szeroki pas tkaniny, nierzadko bogato zdobiony, który trzymano przed przystąpieniem do komunii.

¹⁰¹ J. Kołaczkowski i W. Siarkowski datują go na 1438 r. Z kolei w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* czytamy, że pochodzi z 1500 r. Por. J. Kołaczkowski, *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków 1888, s. 414; W. Siarkowski, *Dzwony w gubernji kieleckiej (Rzecz archeologiczno-historyczna)*, Warszawa 1878, s. 28, 38; *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*, t. III (Województwo kieleckie), red. J. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (Powiat jędrzejowski), opr. T. Przykowski, Warszawa 1957, s. 33.

¹⁰² W. Siarkowski, *op. cit.*, s. 38; J. Kołaczkowski, *op. cit.*, s. 414; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 337.

¹⁰³ *Opis kościoła z 1790 r.*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 71.

6.3. Plebania i zabudowania folwarczne

Na temat plebanii i zabudowań gospodarczych zachowały się skąpe informacje. Wzmiankuje o nich jedynie inwentarz z 1790 r. Dom plebana usytuowany był na południe od kościoła. Był to niewielki budynek drewniany, kryty gontem. Składał się z sieni, komórki, dwóch izb mieszkalnych oraz spiżarni. W pierwszej izbie znajdował się piec kaflowy w złym stanie, szafa i dwa okna, „jedne nowe, drugie stare”. Okna zamykane były okiennicami. W drugiej izbie było jedno okno oraz drzwi na hakach i zawiasach żelaznych, „złe, drągiem podpierane”, przez które można było wyjść do sadu owocowego założonego na tyłach plebanii. W komórcie znajdował się piec do ogrzewania, a w spiżarni „fas dużych 4., mniejszych 3., małych faszeczek 4., solówek 2., przycier 1., ćwierci 2., beczek kapustnych 2. złych” oraz skrzynia stara¹⁰⁴.

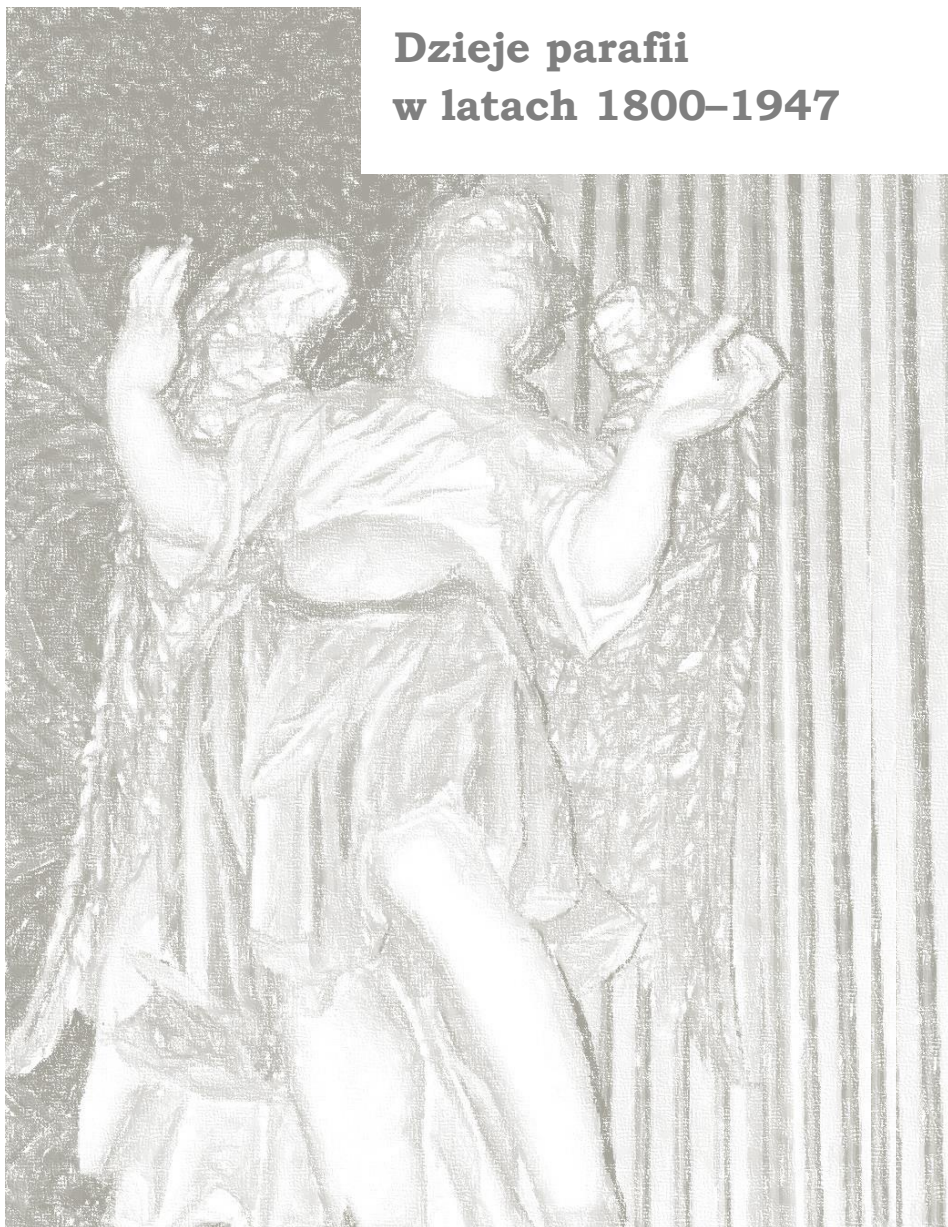
Z lewej strony plebanii stał dom dla czeladzi z jedną izbą, sienią i komorą. Prowadziły do niego dwa wejścia: główne, od strony północnej i boczne, zapewne z zachodu. Drzwi frontowe były drewniane, na zawiasach i hakach żelaznych, ze skoblami i wrzeciądzem, boczne – „bez wszystkiego”. W sieni znajdował się piec murowany (zniszczony), a w izbie – „szafa jedna, stół jeden okrągły zły, żarna, w których kamień z wierzchu rozpadniony, ław dwie koło pieca, ceber 1., cebrzyczek 1. mniejszy zły, dzieszka 1., maselniczka 1. na masło”. Nieopodal mieściły się dwie stodoły, wozownia, nadto chlewy, obory i spichlerz. Wszystkie te budynki były drewniane, kryte słomą. Wozownia, spichlerz i jedna ze stodoł wymagały reperacji. Teren wokół plebanii był nieogrodzony¹⁰⁵.

¹⁰⁴ *Ibidem*, k. 72.

¹⁰⁵ *Ibidem*, k. 72v.

Rozdział II

Dzieje parafii w latach 1800–1947

Przynależność do administracji państwowej i kościelnej

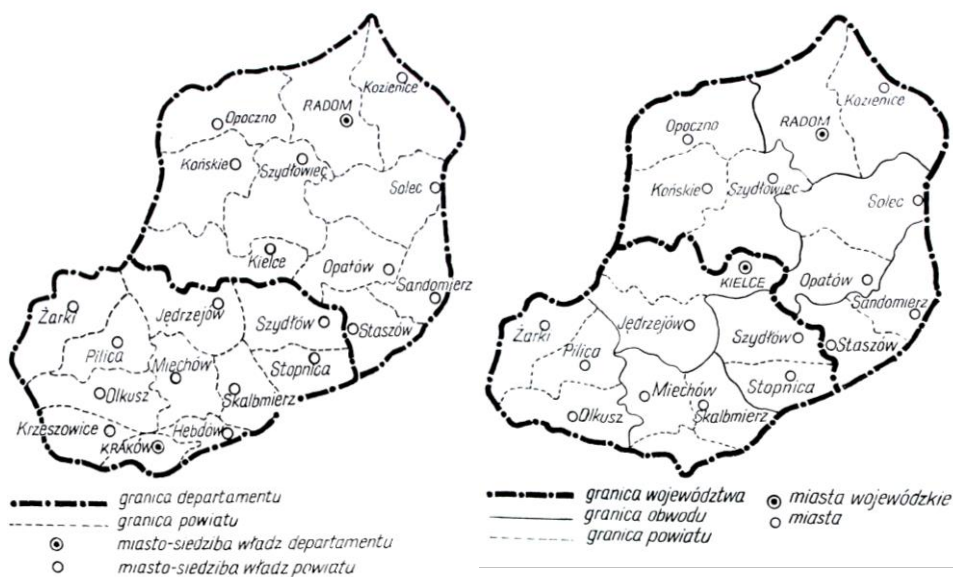
Po trzecim rozbiórze Rzeczypospolitej (1795 r.) parafia Rembieszyce znalazła się w granicach zaboru austriackiego. W 1807 r. cesarz Francuzów Napoleon I i cesarz Rosji Aleksander I na mocy układu w Tylży z ziem drugiego i trzeciego zaboru pruskiego (bez Gdańska i obwodu białostockiego) utworzyli Księstwo Warszawskie, które jeszcze w tym samym roku zostało podzielone na departamenty i powiaty. Po klęsce Austrii pod Wagram (5 i 6 VII 1809 r.) i zwycięstwach ks. Józefa Poniatowskiego, terytorium Księstwa Warszawskiego zostało powiększone o ziemie trzeciego i skrawek pierwszego (okręg zamojski z Zamościem) zaboru austriackiego. W wyniku tych zmian interesująca nas parafia weszła w skład departamentu radomskiego i powiatu kieleckiego¹.

W roku 1815 na kongresie wiedeńskim utworzone zostało Królestwo Polskie, w granicach którego znalazła się parafia rembieska. Decyzją namiestnika z 16 stycznia 1816 r. na obszarze Królestwa wprowadzono nowy podział administracyjny – w miejsce departamentów utworzono województwa, które podzielono na obwody, powiaty i gminy. Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła znalazła się wówczas w granicach województwa krakowskiego, w obwodzie i powiecie kieleckim, w gminie Rembieszyce². W marcu

¹ J.Z. Pająk, *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego*, [w:] *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość?*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001, s. 56–57; T. Koba-Ryszewska, *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego*, [w:] *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 14–15.

² Por. np. Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1811–1833 [dalej: Akta konsystorskie 1811–1833], sygn. PR-6/1, k. 18; oraz Akta wizytacji dziekańskiej z 1825 r., *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 364.

1837 r. przemianowano województwa na gubernie, w czerwcu 1841 r. zmieniono zaś nazwę guberni krakowskiej na kielecką. W roku następnym (11 października 1842 r.) obwody zamieniono na powiaty, a powiaty na okręgi. Kolejną ważną modyfikację przyniósł ukaz carski z 21 sierpnia 1844 r., który w miejsce dotychczasowych ośmiu ustanowił pięć guberni. Nastąpiło wtedy połączenie guberni kieleckiej i sandomierskiej w gubernię radomską. Na siedzibę jej władz wyznaczono miasto Radom. Gubernia ta obejmowała swym zasięgiem osiem powiatów: miechowski, olkuski, opatowski, opoczyński, radomski, sandomierski, stopnicki oraz kielecki, w skład którego wchodziła omawiana tu parafia³.

4. Podział administracyjny departamentów krakowskiego i radomskiego w 1815 r.

Źródło: *Z dziejów ziemi kieleckiej* (1918–1944), Warszawa 1970, s. 15.

5. Podział administracyjny województwa sandomierskiego i krakowskiego w 1816 r.

Źródło: *Z dziejów ziemi kieleckiej* (1918–1944), Warszawa 1970, s. 16.

Po upadku Powstania Styczniowego władze carskie dokonały nowego podziału administracyjnego Królestwa Polskiego (dekret

³ T. Koba-Ryszewska, *op. cit.*, s. 14–18; J.Z. Pająk, *op. cit.*, s. 57–59; W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815–1918 (zarys historyczny)*, „Dokumentacja geograficzna”, z. 4, Warszawa 1956, s. 4–6, 13–14, 21–23, 53–54.

z 31 grudnia 1866 r.). Ponownie utworzona została gubernia kielecka, która składała się teraz z siedmiu powiatów. W jej granicach, w powiecie kieleckim, parafia Rembieszyce znajdowała się aż do wybuchu pierwszej wojny światowej, kiedy to okupacyjne władze austriackie zniosły podział na gubernie i utworzyły na całym zajmowanym przez siebie obszarze Królestwa Kongresowego generał-gubernatorstwa. W odrodzonej Polsce przywrócono dawny podział na województwa, powiaty i gminy. Od 1919 r. aż do wybuchu drugiej wojny światowej parafia Rembieszyce przynależała administracyjnie do województwa kieleckiego, powiatu jędrzejowskiego i gminy Złotniki. W czasach okupacji hitlerowskiej część województwa kieleckiego (powiaty olkuski, zawierciański, będziński i część powiatu częstochowskiego) została wcielona do Rzeszy, reszta jego obszarów wraz z omawianą tu parafią znalazła się natomiast w obrębie Generalnego Gubernatorstwa, które dzieliło się na dystrykty: krakowski, lubelski, radomski i warszawski, a od 1941 r. także galicyjski.

Niemieckie władze okupacyjne zniosły podział na województwa, zachowując powiat jako jednostkę podziału terytorialnego, z tym że okupacyjny powiat pod względem obszaru był większy niż przedwojenny. Po wyzwoleniu kraju przywrócono przedwojenny podział państwa na województwa, powiaty i gminy⁴.

6. Gubernia radomska w latach 1845–1867

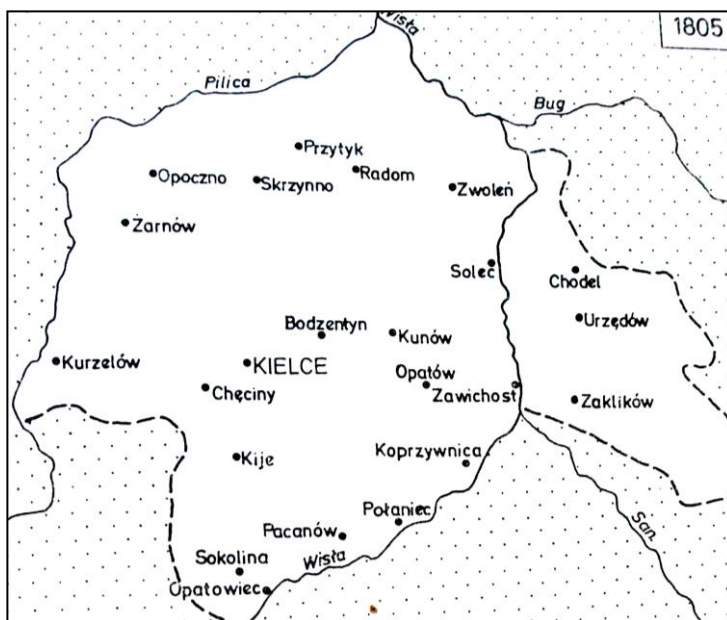
Źródło: *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 18.

⁴ T. Koba-Ryszewska, *op. cit.*, s. 19–25; J.Z. Pająk, *op. cit.*, s. 59–62, 67; W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *op. cit.*, s. 91–92, 100–101; B. Kumor, *Powstanie diecezji kieleckiej i kolejne zmiany jej struktury terytorialnej*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 31–34; D. Olszewski, *Historyczne uwarunkowania powstania diecezji kieleckiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2005, t. IV, s. 18–19; G. Bujak, *Diecezja kielecka w latach 1805–1818*, *ibidem*, s. 25–27.

7. Podział administracyjny guberni radomskiej i kieleckiej w 1867 r.

Źródło: *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 20.

8. Powstanie diecezji kieleckiej w 1805 r.

Źródło: *Księga jubileuszowa stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986.

Jeśli idzie o administrację kościelną, to należy stwierdzić, że w okresie porozbiorowym zanikły duże jednostki administracji kościelnej z epoki staropolskiej, takie jak archidiakonaty i diakonaty, nadal jednak funkcjonowały dekanaty. Ich granice nie pokrywały się z podziałem terytorialnym ziem polskich, zachodziła więc konieczność przeprowadzenia w tym względzie regulacji. W 1805 r. papież Pius VII (1742–1823) bullą *Indefessum personarum regnia dignitate fulgentium* zniósł diecezję tarnowską i ustanowił w jej miejsce diecezję kielecką ze stolicę biskupią w Kielcach. Formalna erekcja nowej diecezji nastąpiła 30 września 1807 r., kiedy to arcybiskup lwowski Kajetan Kicki, jako delegat apostolski, wyniósł kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kielcach do godności katedry i ogłosił powstanie diecezji kieleckiej. Diecezja ta obejmowała swymi granicami obszary ówczesnego zaboru austriackiego, położone między Wisłą a Pilicą. Jej zasadniczy zrąb stanowiły tereny wyłączone z diecezji krakowskiej (dawne archidiakonaty sandomierski i zawichojski, prepozytury wiślicka i kielecka, „dekanat kielecki”, część archidiakonatów krakowskiego, lubelskiego i pilickiego). Nadto z archidiecezji gnieźnieńskiej przydzielono do niej cały archidiakonat kurzelowski, w granicach którego znajdowała się interesująca nas parafia. W latach 1808–1809 biskup kielecki Wojciech Górski dokonał reorganizacji terenów podległej sobie diecezji, powołując do życia 23 dekanaty, m.in. chęciński w cyrkule kielecko-koneckim, w obrębie którego położona była parafia rembieska⁵.

Po ukonstytuowaniu się Królestwa Polskiego, diecezja kielecka znalazła się na jego obszarze. Ponieważ granice Królestwa nie pokrywały się z granicami większości diecezji, uregulowanie organizacji kościelnej na tym terenie stało się sprawą niecierpiącą zwłoki. Papież Pius VII bullą *Ex imposita nobis* z 30 czerwca 1818 r. zniósł biskupstwo kieleckie, przenosząc siedzibę biskupią z Kielc do Sandomierza. Terytorium diecezji kieleckiej zostało wówczas podzielone i włączone do trzech sąsiednich diecezji: krakowskiej, lubelskiej i nowo utworzonej sandomierskiej. Siedem dekanatów

⁵ Szczegółowo na ten temat por. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. XVII, s. 192–207; T. Wróbel, *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” [dalej: KPD], 1982, R. LVIII, nr 5, s. 206–208. Por. też B. Kumor, *Powstanie diecezji...*, s. 34–35; D. Olszewski, *op. cit.*, s. 19–20; idem, *Organizacja terytorialna Kościoła w regionie świętokrzyskim*, [w:] *Region świętokrzyski...*, s. 81; G. Bujak, *op. cit.*, s. 29–30; *Parafie gminy Pierzchnica. Zarys dziejów*, red. D. Olszewski, Kielce 2002, s. 79.

zniesionej diecezji, w tym chęciński z parafią pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach, przejął pod swój zarząd biskup krakowski. Jednak w Kielcach w dalszym ciągu funkcjonował konsystorz, czyli kancelaria biskupa zorganizowana wraz z erygowaniem diecezji kieleckiej. Po 1818 r. oficjał Konsystorza Kieleckiego załatwiał więc bieżące sprawy administracyjne dotyczące tej części diecezji krakowskiej, która znajdowała się w Królestwie Polskim. W 1819 r. biskup Jan Paweł Woronicz (1757–1829) w porozumieniu z władzami państwowymi polecił dokonać reorganizacji dekanalnej na obszarach włączonych do biskupstwa krakowskiego. W wyniku tego interesująca nas parafia znalazła się w granicach dekanatu kieleckiego, obejmującego ogółem 15 parafii. Stan ten nie uległ zmianie do połowy lat sześćdziesiątych XIX w., z tym że od 1842 r. część diecezji krakowskiej położona na terenie Królestwa nosiła nazwę diecezji kielecko-krakowskiej⁶.

W ramach represji po Powstaniu Styczniowym władze carskie dokonały reorganizacji administracyjnej Królestwa Polskiego. Dostosowały też administrację kościelną do podziału politycznego kraju. Na mocy ukaz z 26 grudnia 1865 r., na terenie diecezji kielecko-krakowskiej w miejsce dotychczasowych 18 dekanatów ustanowiono osiem, tak aby ich granice pokrywały się z granicami powiatów. W następstwie wprowadzonych zmian parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła została włączona do istniejącego już dekanatu jędrzejowskiego, który liczył obecnie 28 parafii (wcześniej miał ich 12). W grudniu 1882 r. papież Leon XIII (1810–1903) ponownie erygował diecezję kielecką. W 1911 r. rządca tej diecezji, biskup Augustyn Łosiński (1867–1937), ustanowił na podległym sobie obszarze 17 wicedekanatów, które po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie zostały przekształcone w dekanaty. Wśród nowo powstałych jednostek kościelnej administracji terytorialnej znajdował się wicedekanat, a następnie dekanat małogoski, istniejący do dnia dzisiejszego⁷. Obejmował on swym zasięgiem

⁶ B. Kumor, *Organizacja terytorialna...*, s. 210–220; idem, *Powstanie diecezji...*, s. 36; D. Olszewski, *Organizacja terytorialna...*, s. 81; T. Wróbel, *op. cit.*, s. 209–211; L. Müllerowa, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej w latach 1883–1983*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 279–280; W. Kowalski, D. Olszewski, *Parafia Trójcy Świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu*, Kielce 2003, s. 233; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 79–80.

⁷ B. Kumor, *Organizacja terytorialna...*, s. 221–225; T. Wróbel, *op. cit.*, s. 210, 217–218, 221–222; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 80.

osiem parafii: Brzegi, Bolmin, Kozłów, Małogoszcz, Oksa, Rembieszyce, Węgleszyn i Złotniki. W latach późniejszych, aż do chwili obecnej, w podziale tego obszaru nie zaszły żadne zmiany⁸.

2

Okręg parafialny

2.1. Rembieszyce

Na marginesie mapy Galicji Zachodniej z 1804 r. zanotowano, że we wsi znajduje się 15 domów, 20 mieszkańców i 13 koni⁹. W roku 1827 osada liczyła 22 domy i 140 mieszkańców¹⁰. Była jedną z najuboższych w powiecie jędrzejowskim. Stanowiła własność Franciszka Sariusza Wolskiego (zm. 1836), który był także dziedzicem pobliskiej Woli Tesserowej oraz dóbr w Gałkowie na Śląsku. Franciszek był synem Stanisława, podwojewodziego chęcińskiego, właściciela Czerwonej Woli i Zasławic, o czym była mowa w poprzednim rozdziale. Miał brata Adama i siostrę Barbarę 1° v. Lubańską, 2° v. Łempicką. Po śmierci Franciszka wieś odziedziczyły w połowie dzieci jego brata Adama: Karol, Jacek, Kajetan, Maksymilian i Ludwik Wolscy, w połowie zaś sukcesorzy jego siostry Barbary: Agnieszka z Lubańskich Waleszyńska 1° v. Pietrzykowska, Małgorzata z Lubańskich Kuleszyńska, Franciszek Kuleszyński, Karolina z Kuleszyńskich Wielgosińska, wdowa, Barbara z Wielgosiń-

⁸ *Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1921*, Kielciis 1920, s. 64–65. Por. też katalogi diecezjalne z lat późniejszych.

⁹ *Carte von West-Gallizien : welche auf allerhöchsten Befehl Seiner Kaiserlich Oesterreichischen und Königlich Apostolischen Majestät in den Jahren von 1801 bis 1804 unter der Direction des dermaligen General Majors, und General Quartiermeisters Anton Mayer von Heldensfeld durch den Kaiserl. Königl. Generalquartiermeisterstaab militärisch aufgenommen worden... / gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti* [dalej: *Mapa Galicji Zachodniej A. Meyera von Heldensfeld*], Zbiory kartograficzne, Archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach, sygn. B.XIa. Col VII, ark. 7, sect. 43.

¹⁰ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski [dalej: *SGKP*], t. IX, Warszawa 1888, s. 610.

skich Frorkiewiczowa i Aleksander Kuleszyński. Następnie spadkobiercy Anastazji z Lubańskich Romanowskiej: Jan K. i Jan Nepomucen Romanowscy, Teresa Romanowska, Joanna z Romanowskich Korytyńska i Anna Romanowska. Oprócz tego sukcesorzy Julianny z Lubańskich Mnińskiej, Eufemii Joanny Mnińskiej, Emilii i Justyny z Mnińskich Krodlewskiej, Jana Mnińskiego i Honoraty Mnińskiej. Wreszcie dzieci z drugiego małżeństwa Barbary Wolskiej – Kazimierz, Antoni, Jan Kanty i Wanda Łempiccy oraz dziedzice nieżyjącej już Katarzyny z Łempickich Strzemboszowej (Roman Strzembosz i Eufemia ze Strzemboszków Chojecka). W 1841 r. cały majątek nabył Jacek Wolski. Dwa lata później Klotylda Wolska wniosła zaś Rembieszyce w posagu Stanisławowi Krosnowskiemu¹¹.

W roku 1845, jak wynika z akt Dyrekcji Ubezpieczeń, na terenie folwarku w Rembieszycach znajdowały się następujące zabudowania mieszkalno-gospodarcze: dwór murowany z kamienia, na planie prostokąta o wymiarach $40\frac{3}{4} \times 20\frac{3}{4} \times 6$ łokci, kryty gontem, obora z drewna „w słup” (tj. konstrukcji sumikowo-łatkowej)¹², kryta słomą, stajnia z drewna w słup, kryta słomą, kuchnia drewniana, kryta gontem, dom dla czeladzi „w węgiel” (czyli konstrukcji zrębowej)¹³, kryty gontem oraz drewniana karczma „w węgiel”, kry-

¹¹ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi je-drzejowskiej*, Kielce 1937, s. 172; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006, s. 145.

¹² Konstrukcja sumikowo-łatkowa (w słup) – system konstrukcji ścian drewnianych stosowany powszechnie na terenie Polski. Składa się z podwaliny, którą mocuje się do fundamentu za pomocą kotew. Na podwalinie rozmieszcza się pionowe, specjalnie wyprofilowane słupy zwane łatkami: w narożnikach domu montuje się słupy narożne i kolejno w ustalonych odstępach słupy pośrednie tworzące szkielec ściany. W słupy pionowe wpuszcza się od góry sumiki, tj. układane poziomo krótkie prostokątne bale tworzące ścianę, wyposażone w specjalne zacięcia, które wpasowują się w wyżłobienia łatek. Konstrukcję od góry usztywnia się oczepem, czyli górną belką zamykającą ścianę. Por. *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Lach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 1997, s. 393–394; K. Tauszyński, *Budownictwo ogólne*, Warszawa 1977, s. 104.

¹³ Konstrukcja zrębowa (wieńcowa, na węgiel) – system drewnianej konstrukcji z poziomych bali, ułożonych jeden na drugim, łączonych w narożach (węglach) na zamki z ostatkami lub bez nich. Ostatkami nazywa się wystające poza obrys budynku końce bali. Bale podwaliny, tzn. przycięś, a niekiedy i oczepu, mają większy niż pozostałe przekrój i mocniejsze zwęgławanie. Kształt bali jest zróżnicowany, np. są to okraglaki, połowizny, prostokątne. Bale leżące na sobie łączy się na ogół dębowymi kołkami – tyblami, chroniąc je przed przesunię-

ta gontem. Ta ostatnia wzniesiona była na planie prostokąta o wymiarach $38,5 \times 13,5 \times 4,5$ łokcia. We wsi znajdowało się 18 gospodarstw chłopskich. Ich właścicielami byli: Stanisław Diopa, Tomasz Tworek, Jacenty Jendrzejowski, Szymon Banach, Józef Dziopa, Piotr Stefańczyk, Marcin Białek, Jan Banach, Wawrzyniec Stępień, Ludwik Widurski (sołtys), Wacław Stańczyk, Jan Banach (2), Franciszek Banach, Tomasz Pańczyk, Antoni Rusiński (?), Bartłomiej Gołucki, Franciszek Widurski oraz Jan Czekaj. Wszystkie budynki włościańskie (mieszkalne i gospodarcze) były drewniane, pokryte strzechą lub gontem¹⁴.

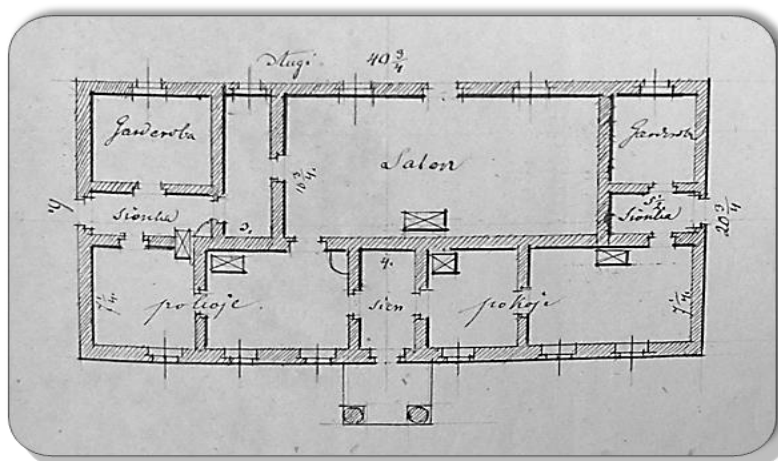
W 1852 r. we wsi odnotowano 15 gospodarstw chłopskich, a więc o trzy mniej niż w roku 1846. Zmniejszyła się też liczba budynków w folwarku szlacheckim (nie było stajni i jednej z chałup włościańskich, które zapewne zawałyły się ze starości). Dwór pozostał ten sam, co dawniej, z tym że od frontu dobudowano do niego ganek na kolumnach. Z opisu i odrębnego rysunku przechowywanego w aktach Dyrekcji Ubezpieczeń (il. 9) dowiadujemy się o rozmieszczeniu jego poszczególnych pomieszczeń. Wejście główne prowadziło do centralnie usytuowanej sieni. Po obu jej stronach znajdowały się pokoje mieszkalne. W głębi mieścił się duży salon, dwie garderoby oraz dwie sionki. Salon i pokoje ogrzewane były piecami kaflowymi. Wnętrze oświetlało 10 okien, z których sześć rozmieszczonych było symetrycznie w elewacji frontowej, pozostałe w elewacji tylnej. Z sionek wychodziło się na podwórze, a z salonu przez drzwi balkonowe do ogrodu¹⁵.

W 1854 r. Stanisław Krosnowski odsprzedał Rembieszyce Romualdowi Leonowi Kozłowskiemu herbu Wieża (1822–1894), właścicielowi Woli Tesserowej. W 1862 r. wybudował on w interesującej nas wsi gorzelnię wraz z browarem piwnym (il. 10). Była to bu-

ciem. Szczeliny pomiędzy nimi bywają uszczelniane (gacone) wiórami, wysuszonym mchem, powrozami ze słomy itp. Ściany stawia się na fundamentach murowanych np. z kamienia lub cegły, izolowanych od drewna warstwami papy. Por. *Słownik terminologiczny...*, s. 437; K. Tauszyński, *op. cit.*, s. 104.

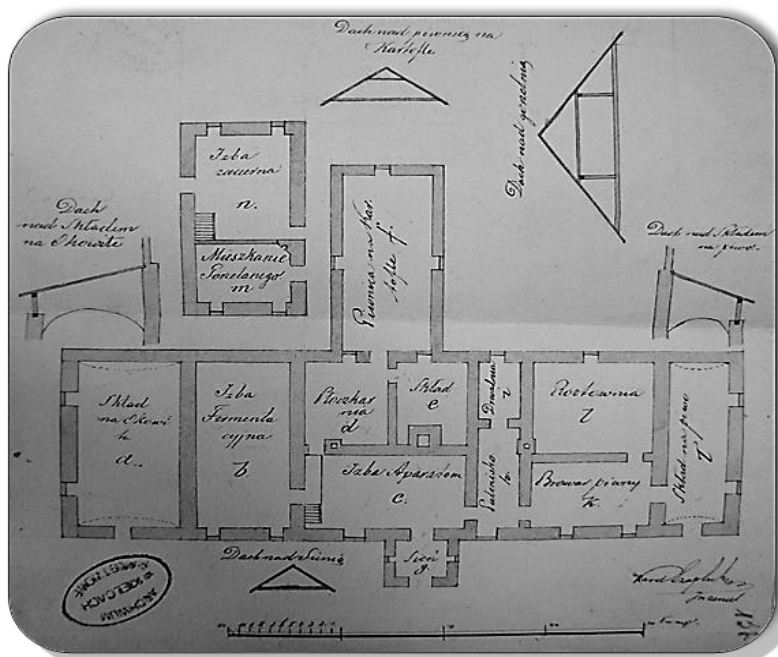
¹⁴ *Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Rembieszyce... w 1846 r.*, Archiwum Państwowe w Kielcach [dalej: APK], Akta Dyrekcji Ubezpieczeń [dalej: ADU], Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszyce, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263, s. 10–21.

¹⁵ Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszyce, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263, s. 78–85, 104–111; *Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Rembieszyce... w 1862 r.*, *ibidem*, s. 91.

9. Plan sytuacyjny dworu w Rembieszycach, 1852 r.

Źródło: Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Rembieszycy... 1852 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszycy, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263, s. 93.

10. Rzut i przekrój dachu gorzelnii w Rembieszycach, 1862 r.

Źródło: Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Rembieszycy... 1862 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszycy, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263, s. 157.

dowla murowana z kamienia i cegły, kryta gontem, długa na 46³/₄ łokcia, szeroka na 20¹/₄ łokcia, wysoka na 6³/₄ łokcia. Składała się z sieni, izby fermentacyjnej, izby aparaturowej, drwalni, płuczkarni, paleniska, browaru piwnego, rostowni (pomieszczenie, w którym zboże kielkowało w grzędach na klepisku), trzech składów (w tym na piwo i gorzałkę) oraz piwnicy na ziemniaki. W połowie wysokości budynku, nad izbą fermentacyjną, znajdowało się piętro, na którym urządzono mieszkanie dla gorzelanego i izbę zacierną. Kozłowski wystawił także w folwarku murowaną oborę i drewnianą szopę na kierat. Dachy obu budynków pokryte były gontem¹⁶.

Romuald Leon Kozłowski z małżeństwa z Bronisławą Radziejowską (ur. 1830) miał siedmioro dzieci, m.in. córkę Irenę (1856–1931), zamężną za Wiktorynem Kosmowskim (1850–1930), literatkę, publicystkę i działaczkę społeczno-oświatową¹⁷ oraz synów Stefana (ur. 1859), Kazimierza (1862–1884) i Romualda (ur. 1864)¹⁸. Stefan był znanym działaczem społecznym i rolniczym, założycielem Towarzystwa Rolniczego Kieleckiego (1898 r.). W 1882 r. ukończył wydział Politechniki Ryskiej, uzyskując tytuł agronoma. W latach 1883–1895 administrował majątkami w Rembieszycach i Woli Tesserowej, których od 1891 r. był właścicielem. W 1895 r. przeniósł się do majątku żony w Przybysławicach koło Miechowa, gdzie m.in. założył kółko rolnicze, dom ludowy i kasę pożyczkową. Wspierał czynnie i finansowo ruch narodowy na Górnym Śląsku. Organizował akcje mające na celu upamiętnienie postaci wielkich Polaków. W 1900 r. ufundował marmurową tablicę pamiątkową w kościele parafialnym w Złotnikach w dwusetną rocznicę urodzin Stanisława Konarskiego. Nieco później, w 1906 r., z jego inicjatywy wystawiono pomnik Stanisława Staszica w Kielcach. Zmarł w Warszawie w tragicznych okolicznościach (popęłił samobójstwo) w ro-

¹⁶ *Ibidem*, s. 152, 155–157.

¹⁷ Więcej na temat życia i działalności tej wybitnej postaci por. R. Kociowa, *Irena Kosmowska*, Warszawa 1960; D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Kosmowska z Kozłowskich Irena*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XIV, Wrocław 1968–1969, s. 236–237; A. Michalewska, *Kosmowska Irena z d. Kozłowska*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 446. Dodajmy w tym miejscu, że Irena Kosmowska miała córkę, również Irenę (1879–1945), znaną działaczkę ludową i oświatową, posłankę na sejm RP. Por. W. Stankiewicz, *Kosmowska Irena Bronisława*, [w:] *PSB*, t. XIV, s. 237–239.

¹⁸ Z. Kozłowska-Budkowa, *Wspomnienia z lat 1893–1923*, Kraków 1986, s. 1–2, maszynopis w zbiorach rodziny Zalewskich. Za jego udostępnienie składam w tym miejscu serdeczne podziękowania pani Ewie Zalewskiej.

ku 1908 i tam został pochowany (Cmentarz Powązkowski)¹⁹. Osierocił żonę Marię ze Strasburgerów i sześcioro dzieci: Leona (1892–1944)²⁰, późniejszego profesora prehistorii, premiera rządu RP w latach 1934–1935, Anielę (1898–1981), późniejszą profesor botaniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie²¹, Tomasza (1895–1946)²², legionistę, prezesa Kieleckiej Izby Rolniczej, Jana (ur. 1900), Bronisławę oraz Marię Salomeę (1902–1979), która została później siostrą zakonną (franciszkaną)²³.

11. Stefan Kozłowski (1859–1908)

Źródło: S. Borkiewicz, Z. Linowski, *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi jędrzejowskiej*, Kielce 1937, s. 198.

¹⁹ Por. Z. Budkowa, *Kozłowski Stefan Rafał*, [w:] *PSB*, t. XV, Wrocław 1970, s. 30–31; W. Gostomski, *Z głębin duszy polskiej. Wspomnienie o ś. p. Stefanie Kozłowskim*, Kraków 1908. Dodajmy w tym miejscu, że w prezbiterium kościoła w Szreniawie znajduje się tablica upamiętniająca postać Stefana Kozłowskiego, ufundowana przez Towarzystwo Rolnicze Kieleckie.

²⁰ Por. K. Jażdżewski, T. Jędruszczak, *Kozłowski Leon Tadeusz*, [w:] *PSB*, t. XV, s. 19–21; S. Chazbijewicz, *Premier Leon Kozłowski. Historia pewnej postawy ideowej*, „Debaty” 2009, nr 5 (20), s. 7–9; A. Śródka, *Kozłowski Leon Tadeusz*, [w:] idem, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. II (H–L), Warszawa 1995, s. 325–326.

²¹ A. Śródka, *Kozłowska Aniela*, [w:] idem, *Uczni polscy...*, s. 322–323; L. Hausbrandt, *Prof. dr hab. Aniela Kozłowska (1898–1981)*, „Wiadomości Botaniczne” 1983, t. XXVII, nr 1, s. 3–8; P. Köhler, *Aniela Kozłowska*, [w:] *Leksykon Botaników Polskich*, „Wiadomości Botaniczne” 1995, t. XXXIX, nr 1–2, s. 139–142; idem, *Aniela Kozłowska (1898–1981)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1 (*Biografie uczonych*), red. A. Zemanek, Kraków 2000, s. 243–250.

²² Por. *Kozłowski Tomasz Stefan*, [w:] *PSB*, t. XV, s. 32–33.

²³ Maria Salomea Kozłowska – absolwentka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Cornell University w Stanach Zjednoczonych, wizytatorka szkół rolniczych Ministerstwa Wydziału Rolnictwa i Oświecenia Publicznego, działaczka społeczna. W 1948 r. wstąpiła do zakonu franciszkanek w Laskach i przyjęła imię Maria Aniela. W zakonie zajmowała się wychowywaniem niewidomych i chorych umysłowo dzieci. Por. B. Stanisławska, *Siostra Maria Aniela Kozłowska*, „Więź” 1979, nr 11–12, s. 80–90.

W latach 1895–1897 Rembieszce należały do Włodzimierza Lubienieckiego, a w latach 1897–1906 do Romualda Kozłowskiego (brata Stefana) i Lucyny ze Strasburgerów²⁴. Opis miejscowości oraz jej mieszkańców z przełomu XIX i XX w. (niezbyt pochlebny) pozostawiła w swoich wspomnieniach najstarsza córka Romualda, Zofia Kozłowska-Budkowa (1893–1986), profesor historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. „Rembieszce – pisała – musiały być kiedyś posiadłością dochodową i trochę wielkopańską, wówczas gdy była tam czynna gorzelnia, która już od dość dawna leżała w ruinie. [...] Wieś była niewielka, biedna. Rząd chat krytych szerniała słomą. Kontrast dworu i biednych chat niepokoił mnie bardzo wcześniej i ten niepokój pozostał mi całe życie, wpływając później na radykalizację moich poglądów. Smutny stan wsi był niewątpliwie w znacznej części skutkiem dawnego sąsiedztwa gorzelni. Chłopi byli apatyczni i bez inicjatywy. Nie mieli jej również ani ksiądz, ani nauczyciel. Ale nikt wybitniejszy nie objąłby tak marnej parafii oraz rosyjskiej wówczas szkoły”²⁵.

Ta sama autorka postawiła też niezwykle poetycki opis dworu: „Dwór stał na wysokiej szkarpie nad niewielką strugą, która przepływała przez szereg stawów, które się ciągnęły aż do zakola Nidy. Trzy z nich ozdabiały parkową część rozległego ogrodu. Jeden otaczał półkołem dużą altanę ze starych drzew, na największym znajdowała się wyspa obsadzona malinami i porzeczkami, połączona z brzegiem dużym, łukowato wygiętym, białym mostem. [...] Obszerny i stary dwór modrzewiowy składał się pierwotnie z 5 pokoi, w tym 2-ch dużych, trudnych do ogrzania (salon i pokój jadalny). Później dobudowano od południa 2 pokoje murowane (pokoje dziewczynek i pokój nauczycielki). [...] Zdobił go wysoki, podwójny dach, a zaciemniały od frontu ogromne stare modrzewie. Ganek od strony ogrodu był gęsto obrośnięty jakimś gatunkiem kapryfolium o dziwacznych, zielonych kwiatach. Przed nim wiodła ścieżka przez trawnik z rabatami różnych trwałych kwiatów (bylin), wśród których najwięcej nas dzieci zachwycali girlandy biskupich serduшек. Bliżej były grządki rezedy, ulubione kwiaty mojej mamy...”²⁶

²⁴ Lucyna Strasburger była młodszą siostrą Marii, a córką Leona (zm. 1883) i Heleny z Wernerów (zm. 1884), właścicieli dóbr Trzebieńce. Jej druga siostra, Helena, wyszła za Stanisława Radziejewskiego, artystę malarza i pozostała w rodzinnym majątku. Por. Z. Kozłowska-Budkowa, *op. cit.*, s. 2 i n.

²⁵ *Ibidem*, s. 6–7.

²⁶ *Ibidem*, s. 7.

Romuald Kozłowski usiłował podźwignąć z upadku majątek, którym przyszło mu administrować. Najpierw więc założył gospodarstwo rybne, a wobec fiaska tego przedsięwzięcia, uruchomił fabrykę sukna i derek. Maszynę przędzalniczą poruszał kierat zaprzężony w parę koni. Po kilku latach fabrykę trzeba było jednak zamknąć. Brak dróg utrudniał zarówno produkcję, jak i sprzedaż. Zabrakło także niezbędnego kapitału. W 1906 r. Kozłowski sprzedał mało dochodowy majątek A. Sucheckiemu i kupił folwark Scholasteria z cegielnią pod Kielcami, gdzie przeniósł się wraz z rodziną. Suchecki jeszcze w tym samym roku odsprzedał wieś Gracjanowi Zapolskiemu, a ten w 1911 r. odstąpił ją Kazimierzowi Jaszowskiemu. W późniejszym czasie Rembieszycie stanowiły własność m.in. rodu Bankiewiczów²⁷.

12. Młyn na Nidzie w Rembieszycach, 1916 r.

Źródło: <http://fotopolska.eu/m42834,Rembieszycze.html> (dostęp 26 X 2013 r.).

²⁷ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 172–173; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 145; Z. Kozłowska-Budkowa, *op. cit.*, s. 10–11.

2.2. Karsznice

Na początku XIX w. Karsznice należały do średniej wielkości wsi, w której naliczono 35 domów, 66 mężczyzn i 4 konie²⁸. Stanowiły własność Stanisława Chwaliboga (zm. 1815), skarbnika ciechanowskiego, syna Michała, podstolego braclawskiego i Katarzyny z domu Krasuskiej. Z małżeństwa z Urszulą Strzembosz (zm. 1811) Stanisław miał córkę Marię, zamężną za Stanisławem Jeziorkowskim oraz czterech synów: Kazimierza, Stefana, Franciszka (zm. 1824) i Hipolita. W 1815 r. Maria nakłoniła męża do odkupienia od braci działów należnych im tytułem spadku i w ten sposób stała się jedyną właścicielką majątku²⁹.

W 1826 r. Karsznice nabył drogą wykupu syn Marii i Stanisława – Józef Kalasanty Jeziorkowski, a w roku następnym odstąpił je siostrze Jadwidze z Jeziorkowskich Cieślińskiej, żonie Ignacego³⁰. Osada liczyła wówczas 22 domy i 227 mieszkańców. Folwark szlachecki obejmował 1139 morgów ziemi, z czego 623 morgi stanowiły grunty orne i ogrody, 87 morgów łąki, 36 morgów pastwiska, 343 morgi lasy, a 50 morgów nieużytki i place. Na terenie folwarku było sześć budynków drewnianych i siedem murowanych. Stosowano płodozmian cztero-, pięcio- i ośmiopolowy. We wsi znajdowały się pokłady wapienia i marglu³¹.

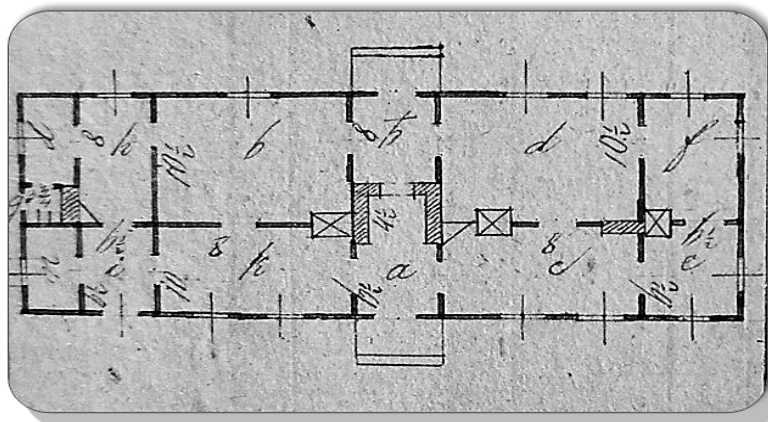
W 1846 r. stał w Karsznicach drewniany dwór konstrukcji sumikowo-łątkowej, na rzucie prostokąta o wymiarach $54,5 \times 22 \times 5\frac{3}{4}$ łokcia, podpiwniczony, kryty gontem. Jego stan określono w źródłach jako „mierny”. Do folwarku należały następujące zbudowania gospodarczo-mieszkalne (w sumie 13): lamus murowany z kamienia, kryty gontem; owczarnia murowana, kryta słomą; wołownia częściowo z drewna, częściowo z kamienia, kryta słomą; spichlerz murowany, kryty gontem; stodoła murowana, kryta gontem; piwnica na kartofle z drewna, kryta gontem; stajnia murowana,

²⁸ *Mapa Galicji Zachodniej A. Meyera von Heldensfeld*, ark. 7, sect. 43.

²⁹ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 57; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 103. Dodajmy w tym miejscu, że Kazimierz Chwalibóg był właścicielem Gorzkowa, Franciszek – Jazdowic, a Hipolit – Pirocic. Franciszek z małżeństwa z Teklą z Komaniewskich miał dwie córki oraz synów: Stefana i Konstantego. Kazimierz wraz z żoną Anną Starzeńską 1° v. Skrzetuską przeniósł się na Podole, a Stanisław mieszkał w Żakówce na terenie Galicji.

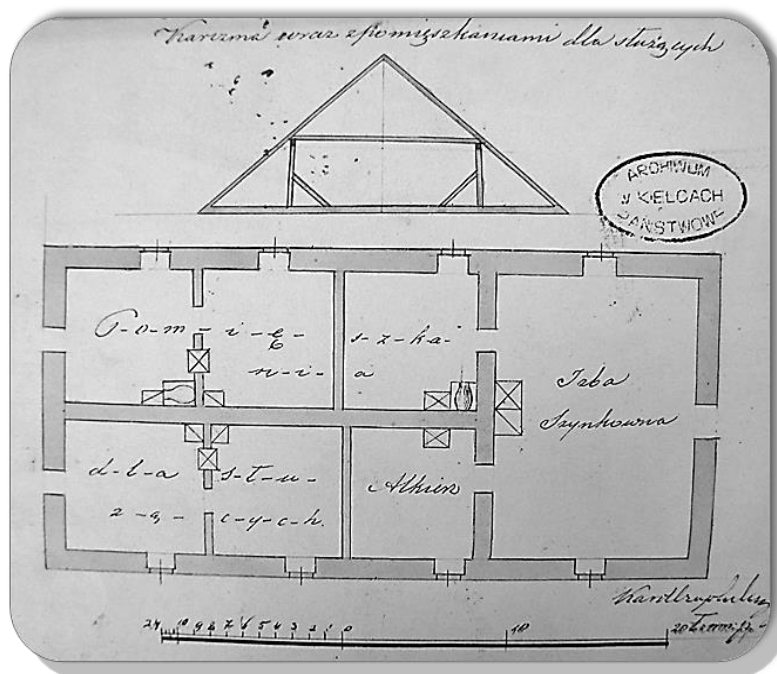
³⁰ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 57; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 103.

³¹ *SGKP*, t. III, Warszawa 1882, s. 882.

13. Plan dworu w Karsznicach, 1846 r.

Źródło: *Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Karsznice... 1846 r.*, APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Karsznice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1861, sygn. 113, s. 31.

14. Rzut i przekrój poprzeczny dachu karczmy w Karsznicach, 1858 r.

Źródło: *Szacunek szczegółowy zabudowa wsi Karsznice... 1858 r.*, APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Karsznice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1861, sygn. 113, s. 59.

kryta gontem, chlewy z drewna, kryte słomą, stajenka z drewna, kryta w połowie gontem, w połowie słomą, dom folwarczny murowany, kryty gontem; dom dla ekonoma drewniany, kryty słomą; karczma murowana ze stajnią ($40\frac{1}{4} \times 20 \times 4\frac{3}{4}$ łokcia), kryta gontem oraz murowana kuźnia wraz z mieszkaniem, kryta gontem. We wsi znajdowało się 15 gospodarstw kmiecych. Poniżej podajemy nazwiska ich właścicieli: Jan Windur, Piotr Naziom, Marcin Gołąb, Jan Polak, Dominik Grzyb, Tomasz Polak, Bartłomiej Grzyb, Andrzej Grzyb, Wincenty Gołąb, Andrzej Polak, Mateusz Grzyb (radny), Franciszek Szatański (sołtys), Antoni Rogalski (radny), Szymon Pilecki oraz Tomasz Koza. W źródłach odnotowano też nazwiska komorników. Byli to: Józef Rogalski, Jakub Domagała, Kacper Szydłowski i Horszek Kocelman³².

W 1844 r. Jadwiga Cieślińska sprzedała czwartą część wsi Teodorowi Bierzyńskiemu, ale sześć lat później odkupiła ją od niego. W 1852 r. Karsznice nabył Ignacy Tiede, radca Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach i zarządzał nimi przez ponad pięćdziesiąt lat. W roku 1905 dziesiątą część majątku otrzymał w spadku po ojcu Feliks Jeżowski-Tiede, który odziedziczył całość w 1908 r. W 1918 r. dobra nabył Leon Nowak, w latach zaś trzydziestych XX w. zostały one rozparcelowane³³.

2.3. Mieronice

W XIX stuleciu osada Mieronice zmieniała często właścicieli. W 1801 r. dziedziczył ją Mikołaj Malczewski, syn Ludwika i Katarzyny z Zawiszów. W roku następnym oddał ją w zastaw Józefowi Malczewskiemu, proboszczowi małogoskiemu, a w 1802 r. sprzedał Bogumiłowi Grabowskiemu. Mniej więcej w tym czasie wieś liczyła 24 domy i 40 mieszkańców³⁴.

Umierając w 1811 r., Grabowski pozostawił majątek swym licznym (siedmiu synów i pięć córek) potomkom. Od nich na licy-

³² Wykazy ubezpieczenia zabudowań wsi Karsznice z 1846 i 1856 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Karsznice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1861, sygn. 113, s. 8–19, 46; Szacunki szczegółowe zabudowań wsi Karsznice z 1844 i 1858 r., *ibidem*, s. 31, 57.

³³ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 57–58; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 103.

³⁴ *Mapa Galicji Zachodniej A. Meyera von Heldensfeld*, ark. 7, sect. 43.

tacji, w drodze przymusowego wykupu, w styczniu 1831 r. nabył dobra Ludwik Jordan za sumę 35 000 zł., po pięciu zaś latach odstąpił je (za 130 000 zł.) Izabeli z Jordanów Czapskiej. W roku 1840 kupił Mieronice Władysław Jordan, a w roku 1847 nabył je na licytacji Jan Saski (1810–1868), dzierżawca dóbr Zagórze pod Kielcami (od 1843 r.)³⁵.

15. Jan i Józefata Sascy, właściciele Mieronice

Źródło: K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskiem*, Kielce 2003, s. 168, 181.

Osada – jak informują akta Dyrekcji Ubezpieczeń – liczyła wtedy około 600 morgów ziemi, z czego połowę stanowiły grunty orne,

³⁵ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 100–101; A. Rogóyski, *Historia dóbr Mieronice i ich właścicieli*, s. 1 (mps w bibliotece Szkoły Podstawowej w Rembieszycach); K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskiem*, Kielce 2003, s. 172. Warto w tym miejscu nadmienić, że Jan Saski w roku 1838 ożenił się z Józefatą Żeromską (1816–1889), ciotką Stefana Żeromskiego. Z tego związku przyszło na świat ośmiu synów: Ludwik Teofil (ur. 1839), Zygmunt (ur. 1842), Jan Ksawery (ur. 1844), Gustaw Józef Wojciech (ur. 1846), Tadeusz Stefan (ur. 1848), Józefat (Józef) Kacper (ur. 1850), Konstanty (ur. 1853), Jan Kanty (ur. 1857) oraz trzy córki: Kassylida Franciszka Ksawera (ur. 1841), Zofia Stefania (ur. 1854) i Kazimiera Helena (ur. 1862). W Mieronicach urodziło się Saskim dwoje dzieci: Tadeusz Stefan i Józefat Kacper. Ochrzczono ich w miejscowym kościele parafialnym. Ich metryki znajdują się w aktach urodzonych parafii Rembieszycze za lata 1797–1855, ADK, sygn. 3, s. 179, a. 6 i s. 180, a. 4. Więcej na temat rodziny Saskich por. K. Zapałowa, *op. cit.*, s. 167–182, 189–196.

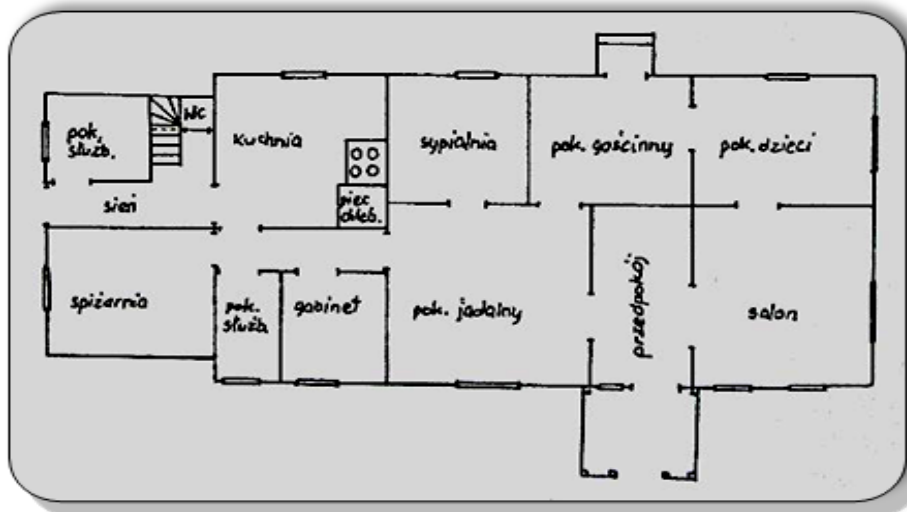
1/3 lasy, resztę zaś łąki, pastwiska, ogrody i nieużytki³⁶. Dwór był drewniany, otynkowany, założony na planie prostokąta o wymiarach 47,5 × 16,5 × 4,5 łokcia, kryty gontem. Miał sześć pokoi, przedpokój, a w niższej przybudówce część gospodarczą z kuchnią. Od frontu znajdował się niewielki ganek (por. il. 16, 17). Zabudowania folwarczne (dwie stodoły, w tym jedna z szopą, obora, owczarnia, dom dla czeladzi, kurnik, karczma ze stajnią) były również drewniane, kryte słomą. We wsi znajdowało się 14 gospodarstw chłopskich. Źródła notują nazwiska ich właścicieli: Michał Zatorski, Michał Bonek, Franciszek Ciućmański, Andrzej Kupiec, Łukasz Bonek, Wojciech Orłowski, Wincenty Żak, Franciszek Żak, Maciej Król, Józef Wiśniewski (sołtys), Ignacy Król, Michał Żak, Jakub Zatorski oraz Józef Zatorski (radny). Mieszkało tu też dwóch komorników: Paweł Świątkowski i Józef Orłowski³⁷.

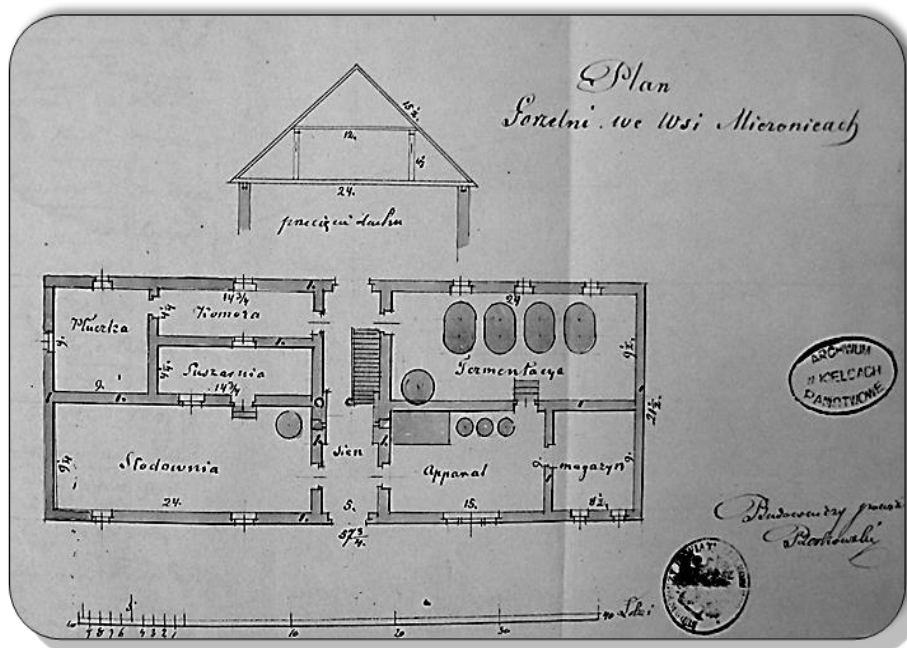
16. Dwór w Mieronicach, 1935 r.
Źródło: zbiory A. Rogóyskiego.

³⁶ *Ibidem*, s. 172.

³⁷ *Wykaz ubezpieczenia zabudowań wsi Mieronice... 1846 r.*, APK, ADU, Wykazy i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Mieronice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 182, s. 8–15; A. Rogóyski, *op. cit.*, s. 1.

17. Rozkład pomieszczeń dworu w Mieronicach

Źródło: A. Rogóyski, *Historia dóbr Mieronice i ich właścicieli* (mps).

18. Rzut i przekrój poprzeczny dachu gorzelni w Mieronicach, 1863 r.

Źródło: *Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Mieronice... w 1863 r.*, APK, ADU, Wykazy i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Mieronice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 182, s. 93.

W 1852 r. posiadaczem Mieronice stał się Stanisław Olszowski, który odkupił je od Saskich za sumę 21 150 rb (141 000 zł)³⁸. Na krótko przed śmiercią, w 1855 r., sprzedał on majątek 23-letniemu synowi Gustawowi (zapewne przejęcie dóbr na drodze kupna było korzystniejsze niż przez dziedziczenie). W 1860 r. Gustaw pojął za żonę Wandę z domu Szanior (ok. 1843–1911), z którą miał trzech synów i córkę. Zmarł w 1874 r., w wieku zaledwie 42 lat. Trudna sytuacja ekonomiczna zmusiła wdowę do wystawienia majątku na licytację. Mieronice pozostały jednak w posiadaniu rodziny. Nabył je w 1876 r. brat Wandy – Paweł Juliusz Szanior, dyrektor znanych warszawskich zakładów przemysłowych „Lilpor, Rau i Loewenstein”. Paweł Szanior nie założył własnej rodziny. Zmarł bezpoczątnie w 1884 r. Pochowano go na cmentarzu parafialnym w Rembieszycach.

Po śmierci wuja majątek rodzinny przejął Zygmunt Olszowski (1867–1919), najmłodszy syn Gustawa i Wandy, który jako jedyny z rodzeństwa miał wykształcenie rolnicze. Jego bracia wybrali dla siebie inną drogę życiową. Najstarszy Stefan (1863–1924) ukończył studia na uniwersytecie w Rydze, a potem do końca życia był dyrektorem cukrowni w Lublinie. Kazimierz (1865–1935), z wykształcenia prawnik, w okresie międzywojennym dał się poznać jako wybitny polityk, publicysta i dyplomata. Z kolei urodzona w 1870 r. Zofia poślubiła Kazimierza Zalewskiego, pisarza, publicystę i krytyka teatralnego. Urodziła mu trzech synów: Zdzisława, Stanisława i Andrzeja, wybitne postaci zasłużone dla ojczyzny na polu nauki, sztuki oraz techniki³⁹.

Majątek, którym przyszło zarządzać Zygmuntowi składał się z folwarku Mieronice, folwarku Pustawola (Pusta Wola) oraz wsi Mieronice. Jego powierzchnię oszacowano na 999 morgów. Folwark Mieronice obejmował 310 morgów gruntów ornych i ogrodów, 18 morgów łąk, 8 morgów pastwisk, 239 morgów lasów, 12 morgów

³⁸ Po odstąpieniu Mieronice Olszowskiemu Sascy dzierżawili zrazu majątek Piaski pod Kielcami, a od 1854 r. duże dobra rządowe złożone z 13 wsi i osad (Ruda Zajączkowska, Wesola, Młynki, Zajączków, Krawczowskie, Laski, Miedzianka, Podpolichno, Charężów, Gałęzice, Fanisławice, Fanisławiczki i Gniezdzińska). Ich siedzibą był dwór w Rudzie Zajączkowskiej. Jan Saski zmarł w 1868 r. Jego mogiła znajduje się na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu. Po śmierci męża Józefata mieszkała przez jakiś czas u syna Józefa w Kurozwękach, a pod koniec życia u syna Konstantego w Kielcach, gdzie zmarła i została pochowana (Cmentarz Stary). Por. K. Zapałowa, *op. cit.*, s. 174 i n.

³⁹ A. Rogóyski, *op. cit.*, s. 1–2.

19. Zygmunt i Maria Olszowscy z córką Janina, 1900 r.
Źródło: zbiory A. Rogóyskiego.

20. Zdzisław i Janina Rogóyscy, ostatni właściciele Mieroniec
Źródło: zbiory A. Rogóyskiego.

nieużytków i placów (łącznie 587 morgów). Miał pięć budynków drewnianych i pięć murowanych. Wśród tych ostatnich była m.in. gorzelnia, wystawiona już w 1862 r. przez Gustawa Olszowskiego (il. 18)⁴⁰. Folwark Pustawola liczył z kolei 167 morgów ziemi, z czego grunty orne i ogrody stanowiły 121 morgów, łąki 3 morgi, pastwiska 5 morgów, lasy 34 morgi, a nieużytki i place 4 morgi. Miał jeden budynek drewniany i jeden murowany. Wieś Mieronice liczyła natomiast 245 morgów gruntu. We wsi było 40 gospodarstw, złoża kamienia wapiennego oraz piec wapienny⁴¹. W 1896 r. Zygmunt Olszowski pojął za żonę Marię Kijewską. Miał z nią córkę Janinę (ur. 1898) i syna Bogusława (ur. 1901). Ten ostatni w okresie dzieciństwa uległ wypadkowi, cierpiał na epilepsję i był chory. Nic więc dziwnego, że to na Janinę spadł obowiązek administrowania gospodarstwem po śmierci ojca. W kwietniu 1928 r. poślubiła ona Zdzisława Rogóyskiego, zatrudnionego na stanowisku nadleśniczego w dobrach Potockich w Chrzastowie. Ślub odbył się w kościele parafialnym w Rembieszycach. Młodzi małżonkowie zamieszkali początkowo w Chrzastowie, gdzie urodził się im syn Andrzej. Dopiero w 1931 r. przejęli gospodarowanie majątkiem w Mieronicach, biorąc na siebie obowiązek spłacenia działów przypadających na matkę Marii i brata Bogusława, którzy przenieśli się do Komorowa pod Warszawą. W 1934 r. Rogóyskim urodził się drugi syn – Zygmunt.

Janina i Zdzisław Rogóyscy byli ostatnimi właścicielami Mieronic. Po drugiej wojnie światowej majątek został przejęty na rzecz skarbu państwa i rozparcelowany. Zabytkowy dwór był początkowo użytkowany na potrzeby szkoły, a następnie administracji Państwowego Ośrodka Maszynowego. W latach pięćdziesiątych został rozebrany, a uzyskany tą drogą materiał sprzedano jako budulec (posłużył m.in. do wystawienia domu pracownikowi z kamieniołomu na Głuchowcu)⁴².

⁴⁰ *Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Mieronice... 1868 r.*, APK, ADU, Wykazy i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Mieronice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 182, s. 91.

⁴¹ *SGKP*, t. VI, Warszawa 1885, s. 352; t. IX, Warszawa 1888, s. 309.

⁴² A. Rogóyski, *op. cit.*, s. 2–4.

2.4. Wola Tesserowa

Na początku XIX w. osada liczyła 23 domy i 40 mieszkańców⁴³. Jej właścicielem był Urban Nałęcz Komornicki (zm. 1814), który z małżeństwa z Katarzyną Michalczewską⁴⁴ miał córkę Eufrozinę, zamężną za Stanisławem Świącickim oraz trzech synów: Franciszka Salezego, Wincentego i Piotra. Po jego śmierci spadkiem podzieliły się dzieci: czwartą część majątku otrzymał Franciszek Salezy, reszta przypadła natomiast Eufrozinie Świącickiej (w 1/3 spadku po ojcu, w 1/3 po bracie Piotrze na podstawie układu z 1814 r., a w 1/3 po bracie Wincentym na podstawie układu z 1826 r.). W 1826 r. majątek po Eufrozinie przejęły jej dzieci: Szczesny, Eufrozyna i Katarzyna Świąciccy. Mniej więcej w tym samym czasie (1827 r.) we wsi było 19 domów i 172 mieszkańców⁴⁵.

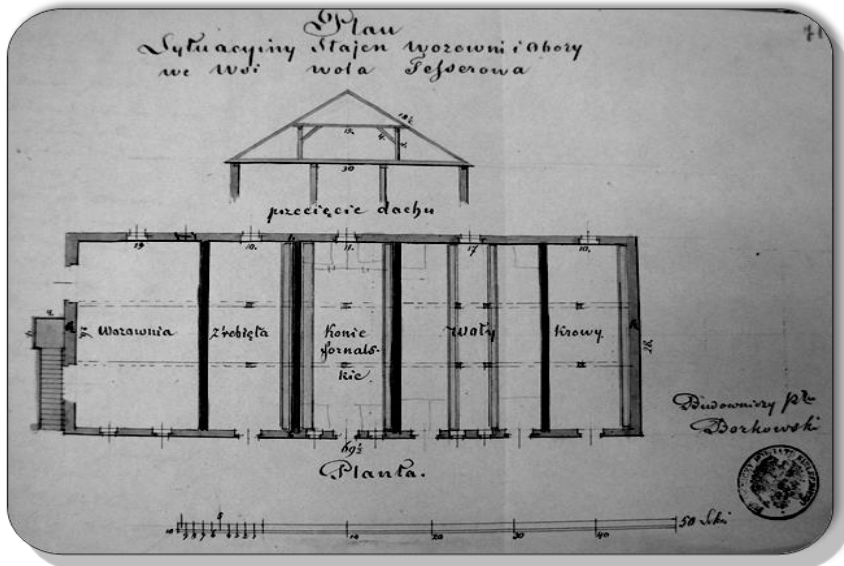
W latach trzydziestych XIX w. właścicielem całego majątku stał się drogą wykupu Franciszek Salezy Komornicki. W 1845 r. sprzedał on wieś Włodzimierzowi Czernickiemu, a ten odstąpił ją w tym samym roku, za sumę 20 800 rb, Ludwikowi Kozłowskiemu (zm. 1852), synowi Tomasza (zm. 1803) i Ewy z Muszyńskich, dziedzicowi dóbr Rzeżuśnia, Przybysławice oraz Mękarzowa. Nabyty przez Kozłowskiego folwark obejmował następujące zabudowania mieszkalne i gospodarcze: dwór drewniany „w słupy”, kryty gontem, na planie prostokąta o wymiarach 24 × 14,5 × 4 łokcie, nadto owczarnię, spichlerz, stajnię z wozownią, stodołę o czterech zapolach, nowo wystawioną, oraz dom dla czeladzi. Wszystkie budynki gospodarcze były drewniane, kryte słomą, z wyjątkiem stodoły, która była pokryta deskami⁴⁶. We wsi stała karczma zbudowana z drewna w konstrukcji węglowej, pod wspólnym dachem z wystawką i stajnią, kryta słomą. Prowadził ją Andrzej Gajerski, który posiadał też gospodarstwo rolne. Właścicielami pozostałych

⁴³ *Mapa Galicji Zachodniej A. Meyera von Heldensfeld*, ark. 7, sect. 43.

⁴⁴ Była ona córką Józefa, stolnika owruckiego i Konstancji z Chwalibogów.

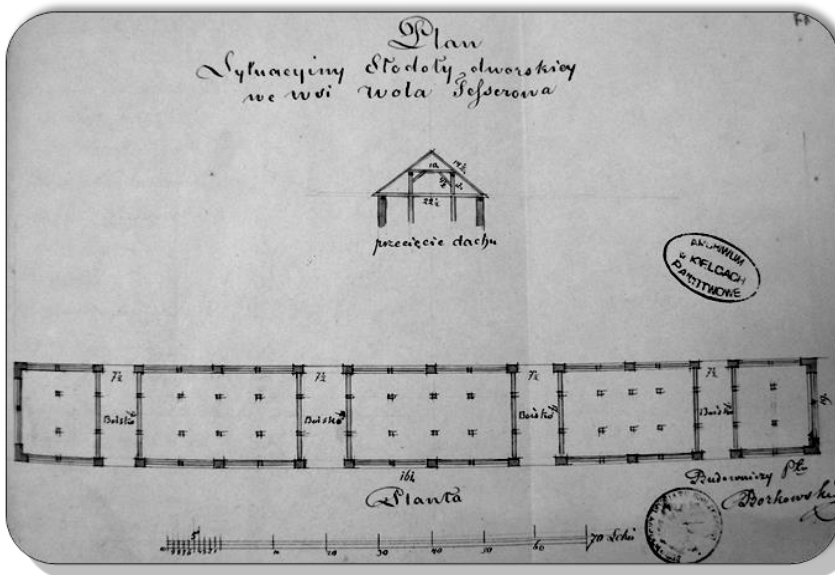
⁴⁵ *SGKP*, t. XII, Warszawa 1892, s. 318; S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 198; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 149.

⁴⁶ Nieco później (1862 r.) w miejsce starej stodoły wystawiono nową, większą. Była zbudowana z drewna w słup i miała cztery zapola. Pokrycie dachu stanowiły gonty. Mniej więcej w tym samym czasie wzniesiono także stajnię, wozownię i oborę pod jednym dachem. *Wykazy ubezpieczenia zabudowań wsi prywatnej Tesserowej Woli... 1865 r.*, APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szeregów zabudowań wsi Tesserowa Wola, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 317, s. 69, 75.

21. Plan i przekrój dworskich stajen, wozowni i obory w Woli Tesserowej, 1865 r.

Źródło: Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Wola Tesserowa... 1865 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Tesserowa Wola, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 317, s. 71.

22. Plan i przekrój dachu stodoły dworskiej w Woli Tesserowej, 1865 r.

Źródło: Szacunki szczegółowe zabudowań wsi... Wola Tesserowa... w 1865 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Tesserowa Wola, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 317, s. 77.

gospodarstw kmiecych byli: Karol Grzesik, Piotr Kowalczyk, Kacper Wolski, Michał Szydłowski, Mikołaj Gawlik, Szczepan Kosior, Piotr Łabęcki, Jakub Kozioł, Wacław Wolski (sołtys), Mikołaj Stępień, Paweł Łabęcki, Wojciech Jajszczyk, Paweł Łabencki, Grzegorz Wolski, Michał Łabęcki, Szczepan Kosior (2) oraz Wojciech Łazarzski. We wsi mieszkało też dwoje komorników (Stefanowa Szydłowska i Józef Augustyn)⁴⁷.

Ludwik Kozłowski przekazał interesującą nas wieś synowi Romualdowi (ur. 1822), a ten w 1891 r. najstarszemu synowi Stefanowi (1859–1908), którego miał z małżeństwa z Bronisławą Radziejowską⁴⁸. Stefan odstąpił majątek rodzinny bratu Romualdowi, ten zaś w 1918 r. sprzedał go Zygmuntowi Olszowskiemu (1867–1919), właścicielowi Mieroniec. W latach trzydziestych ubiegłego stulecia folwark został rozparcelowany⁴⁹.

3

Uposażenie parafii

W pierwszej połowie XIX stulecia podstawę uposażenia omawianej parafii stanowiły w dalszym ciągu ziemia i dziesięcina. Źródła kościelne z tego okresu wspominają o nowym nadaniu na rzecz kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Dokonał go w roku 1836 Franciszek Sariusz Wolski (zm. 1836), poseł i sędzia powiatu kieleckiego, właściciel Woli Tesserowej oraz Rembieszyc, który

⁴⁷ Wykaz ubezpieczenia zabudowań wsi Tesserowej Woli... 1846 r., APK, ADU, Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Tesserowa Wola, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 317, s. 8–17; Szacunek szczegółowy zabudowań wsi Tesserowej Woli... 1845 r., *ibidem*, s. 31.

⁴⁸ Według autorów *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego...*, w 1885 r. folwark Wola Tesserowa liczył 769 morgów ziemi. Z tej liczby 533 morgi stanowiły grunty orne, 45 morgów łąki, 53 morgi pastwiska, 115 morgów lasy, a 23 morgi nieużytki. Stosowano płodozmian siedmio- i ośmiopolowy. Na terenie folwarku znajdowały się trzy budynki murowane i siedem drewnianych, nadto cegielnia i pokłady wapienia. Las był nieurządzony. Wieś Wola Tesserowa miała z kolei 26 osad (gospodarstw) i 181 morgów ziemi. Por. *SGKP*, t. XIII, Warszawa 1893, s. 801.

⁴⁹ S. Borkiewicz, Z. Linowski, *op. cit.*, s. 198–199; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 149.

legował na rzecz świątyni procent od sumy 1000 dukatów, ubezpieczonej na swych dobrach. Z uwagi jednak na fakt, że testament Wolskiego zaginął, sukcesorzy zmarłego nie respektowali jego ostatniej woli. Wprawdzie ówczesny pleban, ks. Józef Witek, starał się wyegzekwować sumy należne mu tytułem owego zapisu, lecz bez większego powodzenia⁵⁰.

W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach przechowywane są inwentarze parafii rembieskiej, zawierające m.in. szczegółowe opisy gruntów stanowiących jej uposażenie. W wykazach tych, oprócz danych dotyczących lokalizacji, zamieszczano również nazwę i wielkość gruntu (w morgach). Według spisu funduszu sporządzonego u progu XIX stulecia (1802 r.)⁵¹, do parafii należało ogółem 76,6 morgów (ok. 43 ha), w tym blisko 67 morgów ziemi uprawnej, co było raczej uposażeniem niskim w porównaniu z innymi kościołami diecezji kieleckiej. Dość powiedzieć, że parafia o najwyższym uposażeniu w diecezji – Korczyn Stary – posiadała ponad 600 morgów ziemi (wraz z łąkami i pastwiskami), a probostwo Trójcy Świętej w Jędrzejowie 359 morgów⁵². W tabeli 4 zawarte zostały informacje o gruntach należących do rembieskiego plebana. Wynika z nich, że największe pole rozciągające się wzdłuż drogi do Lipnicy, liczyło 28,1 morgi ziemi, 25,7 morgi miało pole położone na zachód od kościoła, przy drodze wiodącej do Karsznic, nieco ponad 8 morgów pole przy Dębach, a 5 morgów pole w Złotnikach⁵³. Pozostała część gruntu stanowiły łąki, które były jednak błotniste. W inwentarzu z 1802 r. wspomniano również o sadzie owocowym usytuow-

⁵⁰ Dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 29 VII (10 VIII) 1839, ADK, Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1818–1938 [dalej: Akta konsystorskie 1818–1938], sygn. PR-6/2, k. 63–64; Konsystorz Kielecki do Rządu Gubernialnego w Krakowie, Kielce 6 (16) VIII 1839, *ibidem*, k. 65; Rząd Gubernialny w Krakowie do Konsystorza Krakowskiego, Kraków 8 (20) IX 1839, *ibidem*, k. 66–66v; Konsystorz Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 26 IX (8 X) 1839, *ibidem*, k. 67–67v.

⁵¹ Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899 [dalej: Zbiór dokumentów], sygn. II PR-IV/1, k. 8–11v.

⁵² W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 246.

⁵³ Dodajmy w tym miejscu, że gleby były średniej i słabej jakości (klasa IV i V), głównie piaski i nieco rędzin. Łąki należały do klasy III. W 1820 r. „dla podłości gruntu” obsiewano tylko 27 morgów pola. Por. Spis funduszu plebanii Rembieszyce z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v; Inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., *ibidem*, k. 112v; ks. Ludwik Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 3 XII 1881, *ibidem*, k. 261.

anym na tyłach plebani, nie podano jednak jego powierzchni⁵⁴. Ze sporządzonego nieco później (1823 r.) spisu funduszu plebanii dowiadujemy się, że sad był długi na 36 sążni, a szeroki na 12⁵⁵.

Tabela 4

Wykaz gruntów należących do plebanii rembieskiej w 1802 r.

Rodzaj gruntów	Wielkość			Liczba mórg (chełmińskich)
	sążnie wiedeńskie		sążnie kwadratowe	
	długość	szerokość		
Pole przy drodze z Rembieszyc do Karsznic	253	29	7 337	4,9
Pole przy tej samej drodze, na zachód od poprzedniego	253	130	32 890	20,8
Pole przy drodze z Rembieszyc do Lipnicy	487	95	46 265	28,1
Pole na Dębach, przy drodze z Małogoszcza do Krakowa	130	100	13 000	8,2
Pole we wsi Złotniki, przy drodze z Woli do Lipnicy	–	–	8 048	5,0
Łąka przy folwarku plebańskim, zwana pasternik	–	–	3 673	2,4
Łąka przy strumieniu Nida	100	90	9 900	6,3
Łąka przy strumieniu Nida	–	–	1 690	1,0
Ogółem				76,7

Źródło: Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 10–10v.

Należy również nadmienić, że plebani rembiescy nie posiadali żadnego lasu, młyna, stawu czy jezior rybnych (z wyjątkiem trzech małych sadzawek, które były „zarośnięte i bezrybne”). Nie mieli przywileju propinacji ani prawa wolnego wyrębu⁵⁶. Korzystali na-

⁵⁴ Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 11.

⁵⁵ *Inwentarz zdawczy plebani rembieszyckiej sporządzony po Ś.P. księdzu Andrzejku Południkiewicz, plebanie rembieskim na dniu siódmym grudnia 1822 zmarłym. Spisany dnia dwudziestego szóstego miesiąca lutego roku tego ośmset dwudziestego trzeciego*, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v.

⁵⁶ W Rembieszycach nie było żadnego lasu, a jedynie „zarośla”, które sam dwór użytkował.

tomiasz z wolnego wypasu bydła na gruntach dworskich. Wiadomo również, że w 1820 r. w dobrach probostwa mieszkało dwóch poddanych zobowiązanych do jednodniowej pańszczyzny⁵⁷.

W drugim dziesięcioleciu XIX w. beneficjum probostwa w Rembieszycach uległo nieznacznemu zmniejszeniu. Z dokumentacji źródłowej wynika, że w 1818 r. do plebanii należało 65 morgów gruntów ornych i 8,5 morgi łąki⁵⁸. Stan taki utrzymał się do połowy lat sześćdziesiątych omawianego stulecia.

Oprócz ziemi, ważnym elementem uposażenia kościoła pw. Świętych Piotra i Pawła były dziesięciny. W interesującym nas okresie na rzecz probostwa płacono dziesięcinę wytyczną z gruntów dworskich i gromadzkich wsi Rembieszycy (według układu sporządzonego i zatwierdzonego przez państwo 23 czerwca 1821 r.), jak również z gruntów dworskich wsi Karsznice i Wola Tesserowa (zgodnie z umową z 8 stycznia 1822 r.)⁵⁹. Pleban pobierał też dziesięcinę z niektórych gruntów dworskich wsi Mieronice, która jednak nie zawsze uiszczana była regularnie. Wiadomo, że w latach 1812–1818 właściciele tych dóbr nie płacili dziesięciny w ogóle, gdyż w snopach zboża oddawać jej nie chcieli, a w pieniądzu nie byli w stanie⁶⁰.

Inne źródła dochodów plebana stanowiły procenty od kapitałów ulokowanych na dobrach Wola Tesserowa i Skiby (łącznie 1000 zł) oraz tzw. *iura stolae* (prawa stół), czyli świadczenia uiszczane przez wiernych z racji spełnianych posług religijnych, w szczególności za udzielanie sakramentów i chowanie zmarłych. Wysokość tych ostatnich była ściśle określona przez ustawy państwowe. Ogłoszona w 1818 r. w Królestwie Polskim taksa *iura stolae* uzależniała wysokość opłat za posługi duszpasterskie od zamożności parafian, którzy zostali podzieleni pod względem majątkowym na

⁵⁷ Ks. L. Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycy 3 XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 261. Dodajmy tu, że w późniejszym czasie parafia nie miała żadnego poddanego, o czym nadmieniał ks. J. Witek w listach do oficjała Konsystorza Kieleckiego. Por. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycy 29 IV (11 V) 1843 i 6 (18) VI 1846, *ibidem*, sygn. PR-6/2, k. 72, 80.

⁵⁸ Inwentarz parafii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 1.

⁵⁹ Komisja województwa krakowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 10 VI 1825 i 16 VII 1826, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 57, 58; Inwentarz *fundi instructi* z 1953 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 113.

⁶⁰ Spis funduszu plebanii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 2.

trzy grupy⁶¹. Dla przykładu, za pobłogosławienie związku małżeńskiego przysługiwało proboszczowi odpowiednio 18, 8 i 2 zł, a od ogłoszenia jednej zapowiedzi 2 zł, 1 zł i 10 gr lub 20 gr. Za odprawienie pogrzebu osoby zmarłej mającej ponad 15 lat duchowny pobierał wynagrodzenie w wysokości 12, 6 lub 3 zł, a jeśli była to osoba poniżej 15. roku życia – trzy razy mniej. Sakrament chrztu, jak dawniej, udzielany był bezpłatnie. Za sporządzenie metryki urodzenia należało jednak zapłacić 3 zł, 1 zł 15 gr, 20 gr⁶². Jak więc widać, opłaty *iura stolae* były nader zróżnicowane.

Plebani rembiescy mogli także liczyć na pewien – niewielki wprawdzie – zysk z tytułu hodowli inwentarza żywego. Spisy funduszy kościelnych oraz protokoły zdawczo-odbiorcze sporządzane każdorazowo przy zmianie beneficjanta (inwentarz *fundi instructi*) dokładnie wyliczają, co składało się na ten inwentarz. Informują także, jakie sprzęty gospodarskie stanowiły własność parafii (ich wykaz zawiera tab. 5). W 1818 r. plebania miała parę wołów „płowych”, dwa konie, z których jeden był kary, a drugi gniady oraz trzy krowy dojne (siwą, czerwoną i płową). Ich wartość oszacowano na 648 zł (97 rb 20 kop.)⁶³. Sytuacja wyglądała podobnie w latach pięćdziesiątych XIX w.⁶⁴ Inwentarz żywy probostwa przedstawiał się więc raczej skromnie.

⁶¹ Do grupy pierwszej należeli: właściciele ziemscy, posiadacze i dzierżawcy dóbr ziemskich, wiosek lub odrębnych folwarków, urzędnicy cywilni i oficerowie wojskowi pobierający pensję ponad 2000 zł, jak również zamożni mieszczaństwo, tj. właściciele domów bądź ich dzierżawcy w miastach liczących ponad 2400 osób. W grupie tej znaleźli się także kupcy, kapitaliści, fabrykanci, lekarze, aptekarze, artyści i inni zajmujący się sztuką oraz komisarze i rządcy dóbr liczących więcej niż jedna wioska. Do grupy drugiej z kolei wchodziło: właściciele i dzierżawcy częściowych majątków ziemskich, właściciele domów lub gruntów w mniejszych miastach, nadto wszyscy nauczyciele i oficjaliści rządowi z pensją poniżej 2000 zł. Oprócz wymienionych, taksa zaliczała do grupy drugiej rzemieślników i fabrykantów mieszkających w miastach i miasteczkach, młynarzy, karczmarzy i piwowarów mieszkających po wsiach i małych miasteczkach oraz osadników dysponujących ziemią na podstawie czynszu opłacanego zbożem lub pieniędzmi. W trzeciej grupie natomiast znaleźli się mieszkańcy wiosek odrabiający pańszczyznę, ponadto chałupnicy, wyrobnicy mieszkający w miastach, czeladź gospodarska i wszyscy służący niższego rzędu, wreszcie rzemieślnicy i żołnierze. Por. H. Karbownik, *Ofiary iura stolae na ziemiach polskich w latach 1285–1918*, Lublin 1995, s. 211.

⁶² Więcej na ten temat por. *ibidem*, s. 211–212.

⁶³ Spis funduszu plebanii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v.

⁶⁴ Por. inwentarze *fundi instructi* z 1853, 1857 i 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 130, 135, 344.

Tabela 5

Wykaz sprzętów gospodarskich stanowiących własność plebanii rembieskiej
w 1853 i 1859 r.

Nazwa sprzętów gospodarskich	1853			1859		
	liczba	wartość szacunkowa		liczba	wartość szacunkowa	
		rb	kop.		rb	kop.
Wóz koński żelazny „z rekwizytami”	1	4	–	1	4	–
Wóz bosy wołowy	1	1	50	1	1	50
Plug żelazny z lemieszami	1	1	50	1	1	50
Brony żelazne	2	–	50	2	–	50
Chomąta rzemienne z pasami i postronkami	2	–	30	2	–	30
Naszelniki rzemienne z żelazem	2	–	30	2	–	30
Uzdy rzemiennych z wędzidlami	1	–	15	2	–	15
Skrzynka ze stalnicą i kosą do sieczki	1	–	30	1	–	30
Siekiera	1	–	15	1	–	15
Ogółem	12	8	70	13	8	70

Źródło: Inwentarze zdawczo-odbiorcze z 1853 i 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 181–1938, sygn. PR-6/2, k. 130–130v, 344–344v.

Tabela 6

Wykaz przychodów i rozchodów parafii Rembieszyce w świetle inwentarzy z XIX w.

Lp.	Wyszczególnienie	1818		1823		1853		1859	
		zł	gr	zł	gr	rb	kop.	rb	kop.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	I. Przychody								
1	Grunty orne i łąki	137	15	125	–	20	62½	20	32½
2	Dziesięcina wytyczna:								
	– z gruntów dworskich wsi Rembieszyce żyta korcy 8 garncy 12	150	–	125	11	18	80½	16	75
	– z gruntów włościańskich wsi Rembieszyce żyta korcy 4 garncy 14	–	–	65	23	9	96	8	87½
	– z gruntów dworskich wsi Karsznice	250	–	250	–	37	50	28	–
	– z gruntów dworskich wsi Wola Tesserowa	250	–	250	–	37	50	24	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	– z niektórych gruntów dworskich wsi Mieronice	300	–	180	–	27	–	27	–
3	Procenty od kapitałów: – od sumy 500 zł ulokowanej na wsi Wola Teserowa	25	–	25	–	3	–	3	–
	– od sumy 500 zł ubezpieczonej na dobrach Skiby	25	–	25	–	3	–	3	–
4	Inwentarz żywy	32	12	3	10	4	84	4	86
5	<i>Iura stolae</i>	–	–	54	–	8	10	–	–
	Razem	1 169	27	1 103	14	170	35	135	81
II. Rozchody									
1	Wydatki publiczne: – ofiara dziesiątego grosza – podymne – szarwark zwyczajny – liwerunek zwyczajny – liwerunek nadzwyczajny – składka ogniowa – prenumerata „Dziennika Gubernialnego” – opłata za „Dziennik Praw Królestwa Polskiego” – opłata od służby	11 22 – 41	2 16 – 13 i 7/8	11 22 – 27	11 16 – 20	2 3 1 4	23½ 38½ 60 15½	2 10 4 4	23½ 80 15½ 15½
		– – – –	– – – –	– 2 – –	– 24 – –	4 – 1 –	15½ – 80 45 63	4 – 1 – –	15½ – 80 45 –
2	Wydatki kościelne: – na wino, bieliznę, aparaty kościelne i światło – na służbę kościelną – dla organisty – dla ubogiego mieszkającego w szpitalu	74 – 200 –	– – – –	100 120 100 –	– – – –	15 18 15 –	– – – –	15 18 15 6	– – – –
3	Wydatki gospodarskie	27	5 i 3/4	19	–	2	85	2	85
	Razem	376	7 i 5/8	403	11	69	26	80	44½
	III Intrata	793	19 i 3/8	700	3	101	9	55	36½

Źródło: Inwentarze parafii z lat 1818, 1853 i 1859, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v–3, 131–131v, 345–345v; Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 29v–30.

Przejdźmy teraz do omówienia wysokości funduszu, jakim dysponowali plebani rembiescy w interesującym nas okresie. Zamieszczone powyżej zestawienie (tab. 6) pokazuje, że na fundusz

ten składały się następujące dochody stałe: z ziemi, z dziesięciny wytycznej, z procentów od sum zapisanych na dobrach szlacheckich, z inwentarza żywego oraz z opłat *iura stolae*. Co się tyczy wydatków kościelnych, to w pierwszej kolejności należy wymienić różnego rodzaju podatki, takie jak ofiara dziesiątego grosza⁶⁵, podymne (od zabudowań plebańskich), szarwarki (na budowę i utrzymanie dróg publicznych, mostów, wałów przeciwpowodziowych), liwerunek (podatek na wojsko), składki ogniowe i inne. Proboszczowie rembiescy nie płacili natomiast *subsidium charitativum*, czyli dobrowolnej ofiary na rzecz skarbu państwa. Z dochodów uzyskiwanych z beneficjum kościelnego pokrywano również wydatki związane z kultem parafialnym, np. wydatki na reperację bielizny i szat liturgicznych, na zakup świec, wina oraz komunikantów. Uposażenie plebańskie stanowiło wreszcie podstawę do utrzymania organisty i osób ubogich, które mieszkaly w szpitalu-przytułku nieopodal kościoła.

W 1818 r. pola uprawne i łąki przynosiły plebanowi 137 zł i 15 gr zysku, dziesięciny 950 zł, procenty od kapitałów 50 zł, inwentarz żywy zaś 32 zł i 12 gr. W sumie więc uposażenie pieniężne parafii oszacowano w omawianym roku na 1169 zł i 27 gr. Wydatki wynosiły łącznie 376 zł, 7 i 5/8 części grosza. Do dyspozycji proboszcza pozostawało zatem 793 zł, 19 i 3/8 gr czystego dochodu (intrata). W kolejnych latach roczny dochód z beneficjum rembieskiego uległ pewnemu zmniejszeniu (w 1823 r. wynosił 700 zł i 3 gr, w 1853 r. – 101 rubli srebrnych 9 kopiejek, czyli około 674 zł 3 gr)⁶⁶, co spowodowane było m.in. spadkiem wartości pieniądza oraz wzrostem cen i kosztów prowadzenia gospodarstwa rolnego. Zwiększeniu uległa także liczba i wysokość świadczeń na rzecz państwa. Należało m.in. uiszczać podatki od służby plebańskiej oraz prenumerować dzienniki urzędowe, w których drukowano ustawy i rozporządzenia wydawane przez władze państwowe⁶⁷. Według obliczeń ks. Daniela Olszewskiego, w roku 1841 średni dochód

⁶⁵ Podatek dochodowo-gruntowy ustanowiony w 1789 r. przez Sejm Czteroletni, płacony przez szlachtę i duchowieństwo w wysokości odpowiednio 10 i 20%, utrzymany później przez zaborców (w Królestwie Polskim do 1866 r.).

⁶⁶ Ruble srebrne zostały wprowadzone na ziemiach Królestwa Polskiego w 1841 r. Jeden złoty polski równał się 15 kopiejkom, których na jednego rubla przypadało 100.

⁶⁷ Więcej na temat dzienników urzędowych por. *Historia państwa i prawa Polski*, t. III (*Od rozbiorów do uwłaszczenia*), red. J. Bardach i M. Senkowska-Gluck, Warszawa 1981, s. 236–241.

(intrata) w parafii diecezji kieleckiej wynosił 1243 zł⁶⁸. Dochody probostwa w Rembieszycach były więc znacznie niższe od średniej ogólnodiecezjalnej.

Niewysokie uposażenie parafii rembieskiej powodowało niekiedy trudności w obsadzaniu tego beneficjum. W 1857 r. zaistniała nawet groźba likwidacji parafii i przyłączenia jej do sąsiedniej (w Złotnikach). Po ustąpieniu ks. Jana Kolipiątka z funkcji administratora miejscowego kościoła, żaden kapłan nie chciał bowiem przejąć jego obowiązków z uwagi na „szczupłość funduszu, który zaledwie na 1000 zł obliczony został”. Chcąc zapobiec likwidacji parafii, ówczesny kolator i dziedzic Rembieszyc – Romuald Kozłowski, zdecydował się podwyższyć uposażenie plebana. 10 lipca 1857 r. złożył w tej sprawie pisemną deklarację. Czytamy w niej, że każdy duchowny wyznaczony przez władzę biskupią na administratora parafii otrzyma:

- „stół wygodny we dworze”;
- „opranie Jego bielizny”;
- „mieszkanie na plebanii z opałem”.

Nadto kolator zobowiązał się:

- odprawić swoim kosztem dwa odpusty parafialne, przypadające 29 czerwca i 8 grudnia, a także przyjąć księży zaproszonych do spowiedzi wielkanocnej;
- „dać księdzu 12 razy koni w roku do sąsiednich kościołów najdalej o 1½ mili odległych oraz 2 razy w roku do Kielc”;
- utrzymać organistę, z tym jednak, że oprócz obowiązków kościelnych „obsłuży” on również miejscowego księdza i będzie miał nadzór nad budowlami kościelnymi;
- uważać *iura stolae* za osobisty dochód plebana. Z dochodów uzyskanych z tytułu spełnianych posług duszpasterskich ksiądz miał pokrywać jedynie koszty światła kościelnego. Zakup wina mszalnego, pranie i reperacja bielizny kościelnej należeć miały do obowiązków dziedzica;
- płacić proboszczowi rocznej pensji 120 rb (800 zł)⁶⁹.

⁶⁸ W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 248.

⁶⁹ *Deklaracja właściciela dóbr Rembieszycy względem uposażenia na następne lata administratora kościoła parafialnego w Rembieszycach*, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 150v; Inwentarz parafii z 1857 r., *ibidem*, k. 135v. Por. R. Kozłowski do rządu gubernialnego w Radomiu, *ibidem*, k. 166; Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Wydział Wyznań do Rządu Gubernialnego, Warszawa 24 X (5 XI) 1860, *ibidem*, k. 210v–211.

Wymienione wyżej świadczenia wraz z pensją oszacowano na 302 rb, dochód roczny plebanii wynosił 162 rb i 37 kop., zatem dziedzic dóbr rembieskich zwiększył fundusz kościoła o 139 rb i 63 kop., tj. niemal dwukrotnie⁷⁰.

Zarazem Kozłowski postanowił przejąć zarząd nad gospodarstwem plebańskim i wszystkimi dochodami stałymi. Uważał on bowiem, iż dotychczasowi księża źle administrowali powierzonym im beneficjum, przez co popadło ono w ruinę. „Administrując na siebie plebania w Rembieszycach przez lat kilka lub kilkanaście – pisał w piśmie do rządu gubernialnego w Radomiu – będę miał możność uporządkowania takowej tak pod względem budowli, jak też i gospodarstwa...”⁷¹

Rząd gubernialny uznał przedstawione przez kolatora warunki za korzystne dla kościoła parafialnego. Mając jednak na uwadze, „że pozostawienie beneficjatu na stole dziedzica mogłoby obie strony narazić na kolizję”, zaproponował mu, „czyliby nie był skłonnym w miejsce ofiarowanego stołowania księdza we dworze i niektórych innych dogodności określić pewne wynagrodzenie w gotowiźnie”⁷². W związku z tym Kozłowski w piśmie do władz państwowych z 1 czerwca 1859 r., modyfikując złożoną poprzednio deklarację, zobowiązał się:

- płacić proboszczowi pensję w wysokości 150 rb rocznie;
- utrzymać organistę;
- dostarczyć księdzu 12 razy w roku konie do sąsiednich kościołów i dwa razy w roku do Kielc;
- „dać mieszkanie na plebanii i drzewa na opał 15cie sążni rocznie”;
- *iura stolae* uważać za osobiste dochody księdza⁷³.

Wspomniana wyżej deklaracja miała formę jedynie osobistego zobowiązania, nie miała ciążyć ani na włościach kolatora, ani na jego następcach. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych nakazała zatem – za pośrednictwem rządu gubernialnego – spisanie formalnej umowy o wzięcie przez Kozłowskiego w dzier-

⁷⁰ Inwentarz *fundi instructi* z 1857 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 136.

⁷¹ R. Kozłowski do Rządu Gubernialnego w Radomiu, Rembieszyce 1 VI 1858, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 165.

⁷² Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych do Rządu Gubernialnego w Radomiu, Warszawa 24 X (5 XI) 1860, *ibidem*, k. 210v–211.

⁷³ *Ibidem*.

żawę gruntów i funduszy plebańskich. Umowa taka została zawarta w kwietniu 1861 r. i miała obowiązywać przez sześć lat⁷⁴.

Po Powstaniu Styczniowym (1863 r.) zaszły istotne zmiany w położeniu ekonomicznym proboszczów rembieskich. W związku z udziałem duchowieństwa w walkach wyzwoleniczych spadły na kler zakonny i świecki dotkliwe represje. Na mocy ukazów carskich z 27 października 1864 i 26 grudnia 1865 r. wszelka własność Kościoła została przejęta na rzecz skarbu państwa z wyjątkiem sześciu morgów ziemi w parafii. Władze państwowe podzieliły probostwa na trzy grupy: pierwszej klasy, drugiej klasy oraz zarządzane przez administratorów. Na terenie diecezji kielecko-krakowskiej tylko sześć parafii (Jędrzejów, Chęciny, Stopnica, Miechów, Olkusz i Będzin) zaliczono do klasy pierwszej a 17 do klasy drugiej. Pozostałe parafie, wśród nich Rembieszyce, znalazły się w ostatniej, najliczniejszej grupie probostw (było ich ponad 200). W zamian za dochody z zabranych dóbr ziemskich wyznaczono duchowieństwu pensje. Ich wysokość uzależniona była od zajmowanego stanowiska. Proboszczowie parafii pierwszej klasy otrzymywali 500 rb rocznego wynagrodzenia, drugiej klasy 400 rb, natomiast administratorzy o 100 rb mniej. Pensja dziekana wynosiła 150 rb, tak samo jak i wikariusza. Ponadto pozbawiono duchowieństwo prawa do pobierania ofiar *iura stolae*. W myśl zarządzenia z 27 października 1864 r. opłaty za posługi religijne miały być wpisywane do oddzielnej księgi sznurowej, która winna być prowadzona przy każdej parafii jako księga przychodów i wydatków. Część wpływów z *iura stolae* należało wydzielić i przeznaczyć na utrzymanie służby kościelnej, drugą część przekazać dozorowi kościelnemu na pokrycie kosztów związanych z kultem liturgicznym, trzecią część zaś obrócić na konserwację kościoła i budynków parafialnych. Opłaty za sporządzanie aktów stanu cywilnego, jak dawniej, stanowiły osobisty dochód księdza. Wreszcie огоłocono kler z inwentarza żywego. Proboszczowi pozostawiono najwyżej dwie krowy, parę koni, 10 owiec i trochę drobiu, reszta inwentarza miała zostać natomiast sprzedana. Wszelkie braki inwentarzowe zaistniałe w trakcie przejmowania beneficjum potraktowano jako rzeczy zaginione i pleban musiał za nie zapłacić⁷⁵.

⁷⁴ *Ibidem*, k. 211v–212; Naczelnik powiatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 6 (18) VIII 1861, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 208; Dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Złotniki 10 IV 1861, *ibidem*, k. 209.

⁷⁵ *Historia Kościoła w Polsce*, t. II (1764–1945), cz. 1 (1764–1918), red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1979, s. 458–459; W. Kowalski, D. Ol-

W drugiej połowie XIX stulecia podstawowym źródłem uposażenia administratorów kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła była pensja wypłacana przez rząd carski. Jej wysokość (300 rb) nie uległa zmianie aż do wybuchu pierwszej wojny światowej, choć ceny wzrastały. Probostwo w Rembieszycach – podobnie jak inne parafie – miało 6 morgów ziemi, z czego 2,5 morgi stanowiły łąki wraz z sadzawkami. Nadto pod zabudowaniami gospodarczymi i kościołem znajdowało się niecałe 1,5 morgi gruntu. Plac, na którym założono cmentarz obejmował pół morgi⁷⁶. Gleby były mało urodzajne i przynosiły niewielki dochód, inwentarza żywego natomiast nie było⁷⁷.

Na początku XX stulecia parafia była jeszcze uboższa. Wobec spadku realnej wartości pensji i zmniejszających się stale dochodów z ziemi, głównym źródłem utrzymania plebana stały się intencje mszalne. Nic więc dziwnego, że kolejni duszpasterze czynili starania o redukcję mszy świętych odprawianych *pro benefactoribus* (dla dobroczyńców). Już ks. Ludwik Tymowski w piśmie z 2 (15) grudnia 1881 r. upraszał o to władze kościelne. Jego prośba została rozpatrzona pozytywnie. Oficjał Konsystorza Kieleckiego dekretem z 9 (22) stycznia 1882 r. zmniejszył liczbę takich nabożeństw ze 173 do 52. Odtąd administrator kościoła z Rembieszycach miał odprawiać 34 msze święte w roku za dobrodziejów świątyni (w tym 32 msze święte w soboty przy ołtarzu NM Panny), 16 za jej fundatora – Franciszka Sariusza Wolskiego oraz dwie za duszę Anny Jezierskiej i jej brata⁷⁸. W listopadzie 1903 r. ks. Józef Łakomski wystąpił o dalszą redukcję oblig. Motywując swą prośbę szczupłością dochodów, duchowny ten pisał: „Księdza w Rembieszycach uposażenie składa się z 300 rub. pensji i 6 morgów ziemi, tak jak w r. 1882 – ale wydatki na utrzymanie domu, służby kościelnej,

szewski, *op. cit.*, s. 249; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 87–88; H. Karbownik, *op. cit.*, s. 219. Dodajmy tylko, że nowa taksa *iura stolae* została ogłoszona w dniu 8 (20) I 1865 r.

⁷⁶ Por. np. Inwentarze parafii z lat 1875, 1878 i 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 231, 246, 289.

⁷⁷ *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejewskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 233.

⁷⁸ Ks. L. Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 2 (15) XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 260–261v; ks. Józef Łakomski do biskupa kieleckiego, Rembieszyce 13 (18) XI 1903, *ibidem*, k. 381–381v.

kościół – jak wino, bielizna, obrobienie i obsianie 6 morgów ziemi, nierównie więcej wszystko to kosztuje, jak przed 1882 r.; albowiem od tego czasu warunki gospodarcze bardzo się na gorsze zmieniły – najemnik i służba podwójnie się płaci; 6 morgów w Rembieszycach są bardzo nędznej ziemi, sapy i piaski, tak że na utrzymanie domu i inwentarza dokupować trzeba. A zatem Administrator par. Rembieszyce oprócz pensji 300 rub. rocznie dziś innych funduszy stałych nie posiada żadnych”⁷⁹. Podanie ks. Łakomskiego zostało rozpatrzone pozytywnie – 2 (15) stycznia 1904 r. biskup kielecki Tomasz Teofil Kuliński ograniczył liczbę mszy świętych funduszowych do 26 w roku, tj. o połowę⁸⁰.

Starania o zmniejszenie oblig czynił także ks. Stefan Kempa, administrator parafii w latach 1916–1918. Po raz pierwszy zwrócił się on w tej sprawie do kurii biskupiej w Kielcach w lipcu 1916 r., a więc wkrótce po objęciu probostwa. Upraszał wówczas „Prześwietnego Konsystorza” o zredukowanie *ad minimum* mszy świętych za dobroczyńców i fundatora kościoła oraz zniesienie zupełne mszy za duszę Anny Jezierskiej i jej brata. Prośbę swą ponowił 12 stycznia 1918 r. Odpowiedź w tej sprawie nadeszła pod koniec miesiąca i zawierała zgodę biskupa kieleckiego na odprawianie w Rembieszycach jednej mszy świętej w roku *pro benefactoribus Ecclesiae parochialis*⁸¹.

Na krótko przed pierwszą wojną światową oraz w okresie międzywojennym uposażenie kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła uległo niewielkiej zmianie. W roku 1911 parafianie nabyli 6 morgów ziemi na Dębach i przekazali ją do dyspozycji proboszcza. Nadto w 1926 r. parafia otrzymała jako dzierżawę od Kieleckiego Urzędu Wojewódzkiego 4,7 ha gruntu ornego z majątku państwowego w Złotnikach, a w 1934 r. część osady Jakubów (ok. 3 ha) w powiecie jędrzejowskim. Jednak pola w Złotnikach ksiądz nie był w stanie użytkować, jako że oddalone było od parafii o 5 km i nie było do niego drogi dojazdowej. Leżało więc odlego, nie przynosząc mu żadnych korzyści materialnych. Przeciwnie, stało się dla niego „nieznośnym ciężarem”, gdyż z własnych funduszy musiał płacić od niego czynsz dzierżawny. W 1931 r. ówczesny

⁷⁹ Ks. J. Łakomski do biskupa kieleckiego, Rembieszyce 29 XI (12 XII) 1903, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 383–383v.

⁸⁰ *Ibidem*, k. 384–384v.

⁸¹ Pisma ks. Stefana Kempy do Konsystorza Kieleckiego z 1 VII 1816, 12 I 1918 i 10 V 1930, *ibidem*, k. 420–420v, 422–422v, 442.

administrator, ks. Adam Stala, nosił się z zamiarem zrzeczenia się owej dzierżawy, a gdy nie uzyskał na to zgody władz kościelnych, poddzierżawił pole. Sytuacja taka trwała do 1938 r., kiedy to Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu, pod groźbą kary i represji, zabroniła poddzierżawiania ziemi. Ponieważ ks. Stala w dalszym ciągu nie był w stanie (lub nie chciał) uprawiać pola w Złotnikach, w październiku 1938 r. Kuria Biskupia w Kielcach zezwoliła mu na zrzeczenie się owej dzierżawy⁸².

W późniejszym czasie parafia Rembieszyce nie dzierżawiła już żadnych gruntów. Nie uległ też zmianie należący do niej areal ziemi.

4

Duchowieństwo

Rozważania dotyczące duszpasterzy pracujących w parafii rembieskiej wypada rozpocząć od przedstawienia norm prawnych obowiązujących przy obsadzie probostwa. Były one nieco inne w przypadku kościołów kolacji prywatnej, rządowej i kościelnej. Zgodnie z dekretem cara Aleksandra I o dozorze nad duchowieństwem z 6 (18) marca 1817 r., w wyznaczeniu osoby na beneficjum parafialne – obok władzy kościelnej – miały udział także władze rządowe Królestwa Polskiego oraz kolatorzy kościołów. W przypadku zawakowania beneficjum kolacji prywatnej, bo tylko takie nas tu interesują, ordynariusz sporządzał listę zgłaszających się na to beneficjum kwalifikowanych kandydatów i przesyłał ją Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Ta, po zbadaniu zdolności przedstawionych jej kandydatów, wybierała jednego z nich i mianowała go proboszczem. Duchowy, nim został umieszczony na liście osób ubiegających się o beneficjum, musiał uzyskać pre-

⁸² Inwentarz kościoła z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 435v; Pisma ks. Adam Stali do kurii biskupiej w Kielcach z 6 VIII 1931 i 6 IX 1938, *ibidem*, k. 443, k. 463–463v; Kuria Biskupia do ks. A. Stali, Kielce 8 XI 1934 i 7 X 1938, *ibidem*, k. 450, 466; ks. A. Stala do dziekana małogoskiego w Kozłowie, Rembieszyce 2 VII 1940, *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 6.

zente od kolatora wakującego kościoła parafialnego, jak również złożyć egzamin konkursowy przed wyznaczoną przez biskupa komisją egzaminacyjną. Od 1834 r. winien też legitymować się pozytywną opinią dotyczącą jego postawy politycznej, wystawioną przez naczelnika wojennego. W praktyce utrwaliła się jednak zasada, że po zawakowaniu parafii księża ubiegali się u kolatora o prezente, a następnie kierowali pismo do konsystorza, prosząc o przedstawienie do Komisji Rządowej ich kandydatury i udzielenie kanonicznej instytucji. Etap ostatni polegał na wprowadzeniu kapłana na mianowane probostwo, czyli na tak zwanej instalacji. Wspomniany ukaz carski z marca 1817 r. postanawiał, że przy instalacji beneficjanta ma być spisany – w obecności delegatów władzy państwowej i kościelnej – inwentarz stanu kościoła i jego uposażenia, który później winien być zatwierdzony przez rząd gubernialny. Przedstawicielem strony biskupa delegowanym w celu sporządzenia inwentarza *fundi instructi* był najczęściej miejscowy dziekan, a delegatem rządowym miejscowy wójt lub burmistrz⁸³. Zachowane archiwalia pozwalają stwierdzić, że według takich właśnie norm obsadzana była parafia w Rembieszycach⁸⁴.

Wakujące beneficjum przed nominacją proboszcza miało administratora, który sprawował nad nim tymczasowy zarząd. Nominacji na stanowisko administratora udzielała władza diecezjalna, zawiadamiając o dokonanym akcie władze państwowe. Reskrypt Komisji Rządowej z 29 stycznia 1829 r. postanawiał, że oddawanie wakującego beneficjum w administrację ma się odbywać w obecności dziekana lub jego zastępcy oraz członka dozoru kościelnego (o dozorach kościelnych przyjdzie nam powiedzieć więcej w dalszej części niniejszej pracy). Przy tej okazji, podobnie jak przy instalacji proboszcza, sporządzano inwentarz *fundi instructi*, który winien być później zatwierdzony przez władzę gubernialną.

Należy zaznaczyć, że władza diecezjalna oddawała beneficjum parafialne w administrację w przypadku, gdy zaistniała obiektywna trudność w obsadzaniu go stałym administratorem. W diecezji krakowskiej, do której należała parafia Rembieszycy, przyjęła się praktyka, że w wypadku zgonu miejscowego plebana dziekan de-

⁸³ Więcej na ten temat por. D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Analiza środowiska diecezjalnego*, Lublin 1984, s. 69–83.

⁸⁴ Por. np. Akta dotyczące nominacji na stanowisko rządcy parafii rembieskiej ks. Stanisława Myślińskiego, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38–56, 62–67v; oraz Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 11–20.

kanatu niezwłocznie zawiadamiał o tym fakcie Konsystorz Kielecki, zlecając jednocześnie przejęcie wakującego kościoła w tymczasowy zarząd jednemu z proboszczów sąsiedniej parafii⁸⁵. Konsystorz mianował następnie administratora, który sprawował zarząd nad beneficjum do czasu nominacji nowego beneficjanta. Administracja probostwa mogła być wymuszona jeszcze przez inną okoliczność – szczupłość dochodów płynących z tego beneficjum. Uprowadzając nieco fakty, powiedzmy, że tak właśnie było w przypadku kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Księża nie chcieli przyjmować instalacji na parafie o niskim uposażeniu, dlatego konsystorz zmuszony był obsadzać je administratorami. Zdarzało się również, że tymczasowi zarządcy porzucali parafie z powodu ich ubóstwa.

Administracja beneficjum parafialnego była więc przejściową formą zarządzania probostwem od jego zawakowania do momentu nominacji nowego beneficjanta bądź koniecznością podyktowaną niemożliwością obsadzenia parafii stałym duszpasterzem z racji jej ubóstwa. O ile jednak administracja jako przejściowa forma zarządu beneficjum występowała głównie w parafiach o wysokim uposażeniu, o tyle probostwa ubogie nawet długie lata mogły być zarządzane przez zmieniających się administratorów, jak to działo się np. właśnie w Rembieszycach.

I jeszcze jedna uwaga natury ogólnej, istotna z punktu widzenia naszych dalszych rozważań. Zgodnie z funkcjonującym ustawodawstwem państwowym kolatorzy nie mieli żadnych uprawnień przy obsadzaniu parafii administratorami. W praktyce jednak konsystorz często dopuszczał kolatorów do współudziału przy oddawaniu parafii w administrację, a nawet ich do tego prowokował. Działo się tak wówczas, gdy zawiodły wszelkie wysiłki władzy kościelnej zmierzające do oddania wakującego beneficjum w administrację⁸⁶.

⁸⁵ W przypadku Rembieszyc był to przeważnie rządcą parafii Złotniki lub Małogoszcza. Por. np. Konsystorz Kielecki do proboszcza w Rembieszycach, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 79; S. Zygmuntowicz, dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Złotniki 27 II 1859, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 190; Konsystorz Kielecki do ks. Gency, Kielce 5 (17) I 1889, *ibidem*, k. 271; Mieszkańcy parafii Rembieszycy do biskupa kieleckiego Augustyna Łosińskiego, Rembieszycy 23 XI (6 XII) 1911, *ibidem*, k. 409; Dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 11 IV 1918, *ibidem*, k. 425.

⁸⁶ D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne...*, s. 83–90.

W XIX stuleciu w parafii Rembieszyce pracował jeden pleban (ks. Andrzej Południkiewicz) i czternastu księży z tytułem administratora (por. tab. 7). Szczupłość funduszu skutecznie zniechęcała kapłanów do objęcia tego beneficjum w stały zarząd, nie pozwalała też na utrzymanie wikariusza. W zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Kielcach zachowały się życiorysy niemal wszystkich duszpasterzy parafii rembieskiej⁸⁷, można zatem przedstawić pokrótce okoliczności objęcia przez nich kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz ich działalność na tym probostwie.

Ksiądz Andrzej Południkiewicz pochodził z Wiślicy. Po uzyskaniu święceń kapłańskich w 1789 r., został skierowany na wikariat do Kielc. W 1799 r. mianowano go proboszczem w Rembieszycach. Funkcję tę pełnił do swej śmierci (7 grudnia 1822 r.), przy czym łączył ją z obowiązkami dziekana dekanatu kieleckiego. W czasie długiego, trwającego aż 24 lata zarządu parafią rembieską, kapłan ten przeprowadził szereg prac. Wykonał remont domu parafialnego (plebanii), gdzie „pokoje obadwa odmalować kazał, tudzież w sieni powałę, podłogę, przepierzenie i garderóbkę, w spiżarni przepierzenie”. Wzniósł własnym sumptem szereg zabudowań gospodarczych, takich jak spichlerz, stajnię, wozownię oraz dwa chlewiki na drób i trzodę. Uporządkował również teren wokół plebanii, na tyłach której założył „ogród owocowy”⁸⁸.

Po śmierci ks. Południkiewicza, 18 grudnia 1822 r. władze diecezjalne mianowały administratorem parafii Rembieszyce ks. Józefa Budnego, dotychczasowego wikariusza przy kościele w Olesznie. Nowym dziekanem dekanatu kieleckiego został natomiast ks. Teodor Winczakiewicz, pleban w Brzegach⁸⁹. Ksiądz Budny nie przyjął nominacji na beneficjum rembieskie⁹⁰. O motywach, jakie kierowały tym kapłanem, dowiadujemy się pośrednio z pisma Konsystorza Kieleckiego skierowanego do kolatora wakującego kościoła, Fran-

⁸⁷ Z wyjątkiem życiorysów księży Euzebiusza Czerskiego, Stanisława Myślińskiego, Ludwika Tymowskiego, Andrzeja Przykowskiego i Edwarda Gackiego.

⁸⁸ Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 17v; ks. A. Winczakiewicz do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 8 XII 1822, *ibidem*, k. 3.

⁸⁹ Konsystorz Kielecki do komisarza obwodu kieleckiego, Kielce 18 XII 1822, *ibidem*, k. 5. Nominacja dla ks. Budnego por. *ibidem*, k. 7.

⁹⁰ O rezygnacji ks. J. Budnego z administracji parafii rembieskiej donosił wójt gminy Rembieszyce konsystorzowi w Kielcach dnia 9 stycznia 1823 r., prosząc jednocześnie o rychłe mianowanie na jego miejsce nowego duszpasterza. Por. Wójt gminy Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 9 I 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 9.

ciszka Sariusza Wolskiego w dniu 6 stycznia 1823 r. W piśmie tym konsystorz wyjaśnia, że parafia pozostaje bez własnego rządcy, gdyż fundusz plebański jest tak ubogi, „iż pleban nie może mieć dochodu *congruam* zwanego, że po opłaceniu podatków i *expens* gruntowych i kościelnych [...] nawet wikaryusza mieć nie może”⁹¹. Jednocześnie konsystorz zalecał kolatorowi, by ten zadbał o lepsze uposażenie kościoła bądź to przez nowe nadanie ziemskie, bądź też poprzez przyznanie proboszczowi konkretnej pomocy materialnej. W przeciwnym razie nastąpi bowiem likwidacja parafii z powodu braku kapłana chętnego do objęcia nad nią zarządu, świątynia zostanie wystawiona na licytację i sprzedana, a dochody plebanii wcielone do ogólnego funduszu religijnego zgodnie z obowiązującym w tym zakresie ustawodawstwem państwowym⁹². Trudno powiedzieć, czy Wolski zdecydował się wyznaczyć dodatkową pensję na utrzymanie plebana lub w inny sposób wesprzeć go materialnie. W źródłach nie ma na ten temat żadnej wzmianki. Faktem jest jednak, że niebawem znalazł się kapłan gotowy objąć funkcję administratora wakującego kościoła. Mowa tu o ks. Euzebiuszu Czerskim.

Tabela 7

Wykaz duszpasterzy kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła
w latach 1800–1945

Imię i nazwisko	Daty pełnienia funkcji	Tytuł rządcy	Stan społeczny	Inne tytuły i godności
1	2	3	4	5
Andrzej Południkiewicz	1799–1822	pleban	mieszczański	kanonik kolegiaty wiślickiej, dziekan kielecki
Euzebiusz Czerski	1823	administrator	·	
Stanisław Myśliński	1823–1827	administrator	·	
Józef Witek	1827–1853	administrator	włościański	
Tomasz Bąkiewicz	1853–1855	administrator	mieszczański	
Jan Kolipiątek	1855–1857	administrator	mieszczański	
Stanisław Posobkiewicz	1857–1859	administrator	mieszczański	

⁹¹ Konsystorz Kielecki do kolatora kościoła w Rembieszycach, Kielce 6 I 1823, *ibidem*, k. 10.

⁹² *Ibidem*.

1	2	3	4	5
Nestor Bieroński	1859–1866	administrator	mieszczański	kanonik, prałat i archidiacon katedry kieleckiej, kanonik honorowy kolegiaty podlaskiej, proboszcz parafii Małogoszcz
Stanisław Kamiński	1866–1878	administrator	włościański	
Franciszek Grund	1878–1881	administrator	mieszczański	
Ludwik Tymowski	1881–1889	administrator	szlachecki	
Andrzej Przykowski	1889–1892	administrator	·	
Władysław Samborski	1892–1893	administrator	·	
Edward Gacki	1894–1898	administrator	·	
Józef Adamczyk	1899	administrator	mieszczański	
Władysław Samulik	1899–1903	administrator	mieszczański	
Józef Łakomski	1903–1905	administrator	mieszczański	kanonik honorowy kolegiaty wiślickiej
Ludwik Rusin	1906–1907	administrator	włościański	
Stanisław Kański	1907–1909	administrator	włościański	
<i>vacat</i>	1910			
Paweł Chęciński	1911–1915	administrator	mieszczański	
Stefan (Szczepan) Kempa	1916–1918	administrator	włościański	
Julian Mazurek	1918	administrator	włościański	
Mieczysław Brylski	1918–1924	administrator	włościański	
Szymon Zaporowski	1924–1926	administrator	włościański	
Władysław Serwatka	1926–1928	administrator	włościański	
Adam Stala	1928–1945	administrator	włościański	proboszcz parafii Strzegowa
Stefan Brzozowski	1945–1947	administrator	włościański	
Stanisław Wysocki	1947–1948	wikariusz ekonom	włościański	proboszcz parafii Złotniki

Źródło: oprac. własne na podstawie akt kościelnych i ksiąg metrykalnych przechowywanych w Archiwum Parafialnym w Rembieszycach i Archiwum Diecezjalnym w Kielcach.

Ksiądz Czerski przebywał w Rembieszycach krótko, od lutego do czerwca 1823 r., gdyż jego sposób bycia i prowadzenia się budził wśród parafian zgorszenie. Duszpasterz ten przywiózł ze sobą kobietę, która bynajmniej nie była jego krewną, a w Wielką Sobotę, podczas święcenia wody, „nieprzyzwoicie” łajał organistę, wzywając złych duchów. Nadto sprzedał bezprawnie cały inwentarz grunto-

wy plebanii, tj. dwie krowy i dwa konie (za łączną sumę 127 zł). Do tego ostatniego kroku – jak twierdził – miał go skłonić niedostatek paszy i brak owsa dla koni⁹³.

Następcą ks. Czerskiego na stanowisku tymczasowego rządcy kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła był ks. Stanisław Myśliński – absolwent Akademii Krakowskiej oraz Seminarium Duchownego w Krakowie i w Kielcach, dotychczasowy wikariusz kolegiaty wiślickiej. Na probostwie w Rembieszycach przebywał on cztery lata (od 5 czerwca 1823 do 31 maja 1827 r.). Zrezygnowawszy z tego beneficjum, przeniósł się na administrację plebanii w Olsztynie (nominację na to stanowisko uzyskał już 12 stycznia 1827 r.)⁹⁴.

10 lipca 1827 r. oficjał Kieleckiego Konsystorza wyznaczył nowym rządcą parafii ks. Karola Zarzyckiego, wikariusza kurzelowskiego⁹⁵. Po przyjeździe do Rembieszyc kapłan ten napotkał szereg trudności. Plebania, spiżarnia, spichlerz i inne budynki gospodarcze były pozamykane, klucze zaś wraz z księgami metrykalnymi i dokumentami kościelnymi ks. Myśliński zabrał ze sobą do Olsztyna. Kasa parafialna była pusta, tak że brakowało pieniędzy na zasiew, opłacenie czeladzi i remont zabudowań plebańskich. Co gorsza, zarząd nad gospodarstwem plebańskim i wszystkimi dochodami stałymi przejął kolator, który na razie nie myślał z tego zrezygnować. Nie mając więc funduszu na utrzymanie siebie i służ-

⁹³ Dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 5 IV 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 11–11v; Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 12 IV 1823, *ibidem*, k. 13; Protokół dziekana kieleckiego dotyczący sprzedaży inwentarza żywego parafii Rembieszyc, Rembieszyc 20 IV 1823, *ibidem*, k. 32–34 (kopia tego dokumentu, k. 36–37).

⁹⁴ Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 2 VI 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38; ks. S. Myśliński do konsystorza w Kielcach, b.m., 5 VI 1823, *ibidem*, k. 39, 40; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 12 I, 15 III i 10 VII 1827, *ibidem*, k. 68, 69, 75; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Kielce 2 VII i 25 XI 1823, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 11, 14; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 15 III 1827, *ibidem*, k. 27v; ks. S. Myśliński do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Rembieszyc 28 II 1827, *ibidem*, k. 28–28v. Dodajmy w tym miejscu, że formalna rezygnacja ks. Myślińskiego z administracji parafii rembieskiej nastąpiła 22 sierpnia 1827 r.

⁹⁵ Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 10 VII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 75; Komisarz obwodu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Kielce 31 VII 1827, *ibidem*, k. 77; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 10 VII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 37.

by folwarcznej, ks. Zarzycki – po sześciu tygodniach pobytu w Rembieszycach – odmówił przyjęcia administracji parafii i powrócił do Kurzelowa⁹⁶.

Od 8 grudnia 1827 r. do 12 września 1853 r. funkcję administratora omawianego tu kościoła pełnił ks. Józef Witek (1798–1854). Duchowny ten pochodził z Galicji. W 1808 r. wstąpił do zakonu cystersów w Jędrzejowie. Po odbyciu nowicjatu, został wysłany do klasztoru w Koprzywnicy, gdzie w 1814 r. złożył śluby zakonne. Świecenia kapłańskie uzyskał w 1821 r. W latach 1821–1826 pracował jako wikariusz w Kazimierzy Małej, a następnie przez rok w Kazimierzy Wielkiej⁹⁷. Sprawując tymczasowy zarząd parafii rembieskiej, przeprowadził remont zabudowań gospodarczych i pokrył plebanie nowym gontem. Planował także restaurację kościoła (zwłaszcza dach wymagał pilnej naprawy)⁹⁸, lecz na przeszkodzie stanęły mu najpierw brak środków finansowych, a następnie opieszałość władz Królestwa Polskiego, które przez kilka lat zwlekały z zatwierdzeniem anszłagu (kosztorysu) na wykonanie niezbędnych prac⁹⁹.

Po ks. Witku parafią administrował przez dwa lata ks. Tomasz Bąkiewicz (1821–1887), wikary z Chmielnika¹⁰⁰. Niestety, ubóstwo

⁹⁶ Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 26 VIII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 79–80; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 11 VIII 1827, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 38–39v (tu też cytat, k. 38–38v); ks. K. Zarzycki do konsystorza w Kielcach, Rembieszyce 22 VIII 1827, *ibidem*, k. 40–41v; F. Sariusz Wolski do Konsystorza Krakowskiego, Kraków 25 X 1827, *ibidem*, k. 45.

⁹⁷ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3, k. 29; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b, k. 235; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1178–1179. Prezenta dla ks. J. Witka por. *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 54.

⁹⁸ W 1844 r. ks. J. Witek pisał w liście do Konsystorza Kieleckiego, że dach świątyni „tak dalece jest zdezelowany, że nawet malowidła na ścianach w kościele zostają poprutemi, płótno na podniebieniu gnije i woda do organ wpada”. Ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 24 VIII (5 IX) 1844, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73.

⁹⁹ Więcej na ten temat por. ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73–79, 82, 84–101; APK, Rząd Gubernialny Radomski [dalej: RzGR], Acta specialia dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1810–1866, sygn. 6354, k. 41–219.

¹⁰⁰ Duchowny ten otrzymał nominację na administratora wakującego kościoła w Rembieszycach w dniu 13 IX 1853 r. Por. ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 102.

23. Mogiła ks. Nestora Bierońskiego na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu, fot. autor, 2013 r.

dokumentacji źródłowej nie pozwala powiedzieć niemal nic o jego działalności na tym beneficjum. Wiadomo jedynie, że kontynuował remont kościoła i dzwonnicy, rozpoczęty przez swego poprzednika, a po opuszczeniu Rembieszyc przeniósł się na probostwo do Sobkowa. 10 marca 1855 r. oficjał Konsystorza Kieleckiego mianował nowym duszpasterzem parafii ks. Antoniego Kamińskiego, a wobec odmowy przyjęcia przez niego tego beneficjum, 18 kwietnia oddał parafię w czasowy zarząd ks. Janowi Kolipiątkowi (1809–1864)¹⁰¹. Ten wychowanek krakowskiego Seminarium Duchownego otrzymał święcenia kapłańskie w 1839 r. Pracował potem jako wikary w Jaworznie, Czernichowie, Zalesiu, Bejscach i w Nowym Mieście Korczynie. Był też administratorem kościoła w Jurkowie (1847–1855) i w Piotrkowicach (1855). Na parafii rembieskiej przebywał przez dwa lata. 30 czerwca 1857 r. został przeniesiony na Karczówkę, gdzie przebywał przez jeden rok. Zamieszkał następnie

¹⁰¹ Konsystorz Kielecki do ks. Antoniego Kamińskiego, Kielce 10 III 1855, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 104; Dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Złotniki 1 V 1855, *ibidem*, k. 107. Nominacja dla ks. J. Kolipiątki por. *ibidem*, k. 105.

w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł jako wikariusz parafii Nakło w 1864 r.

W latach 1857–1859 duszpasterzem kościoła w Rembieszycach był pochodzący z Szydłowa ks. Stanisław Posobkiewicz (ur. 1825)¹⁰². Po nim przez siedem lat parafią zarządzał przy pomocy wikarych ks. Nestor Bieroński (1816–1899), kanonik honorowy kolegiaty podlaskiej i proboszcz w Małogoszczu¹⁰³. W kwietniu 1863 r. kapłan ten upraszał oficjała Konsystorza Kieleckiego, aby uwolnił go od administracji plebanii rembieskiej, gdyż z powodu „braku koni i utraty drugiego wikariusza” nie jest w stanie obsługiwać dwóch parafii. Prośbę swą ponowił w 1864 r.¹⁰⁴ Ponieważ jednak brakowało kandydata chętnego do objęcia tego beneficjum, jego podanie zostało rozpatrzone pozytywnie dopiero w styczniu 1866 r. Nowym rządcą kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła został ks. Stanisław Kamiński (1837–1913), kapłan z sześcioletnim stażem, dotychczasowy wikariusz w Krzcięcicach¹⁰⁵. Funkcję tę pełnił przez dwanaście lat, a więc nieco dłużej niż jego poprzednicy. Jako administrator plebanii rembieskiej przeprowadził remont kościoła (m.in. sprawiono nową podłogę w zakrystii, rozszerzono kruchtę od strony zachodniej i odrestaurowano wszystkie ołtarze) oraz domu mieszkalnego księdza. Zadbał o zabudowania plebańskie, z których jedne zostały wyremontowane, inne pobudowane na nowo¹⁰⁶. Sprawił także ogrodzenie cmentarza parafialnego¹⁰⁷.

¹⁰² Konsystorz Kielecki do ks. Nestora Bierońskiego, Kielce 30 VI i 7 VII 1857, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 137, 138; ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 5 VII 1857, *ibidem*, k. 142–142v. Nominacja dla ks. S. Posobkiewicza por. *ibidem*, k. 147.

¹⁰³ Romuald Kozłowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 30 III 1859, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 194–195; Konsystorz Kielecki do R. Kozłowskiego, Kielce 8 IV 1859, *ibidem*, k. 196; Rząd Gubernialny do Konsystorza Kieleckiego, Radom 2 (14) V 1859, *ibidem*, k. 197; Inwentarz parafii z 1859 r., *ibidem*, k. 231v.

¹⁰⁴ Ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 25 IV 1863, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 213; ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 24 III 1864, *ibidem*, k. 215.

¹⁰⁵ Konsystorz Kielecki do ks. N. Bierońskiego, Kielce 29 I 1866, *ibidem*, k. 219v; ks. Stanisław Kamiński do Konsystorza Kieleckiego, Krzcięcice 28 I 1866, *ibidem*, k. 220.

¹⁰⁶ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1867 i 1871 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 74v; Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 204v.

¹⁰⁷ Środki na wykonanie ogrodzenia (w sumie 101 rb 81½ kop.) pochodziły w całości z funduszu pokładnego. Prace rozpoczęły się 1 IV 1867 r. i trwały do 30

W 1878 r. ks. S. Kamiński został przeniesiony na parafię w Dzierzgowie, a jego obowiązki przejął ks. Franciszek Grund (1812–1881)¹⁰⁸. Nowy duszpasterz pochodził z Gliwic. Był słuchaczem krakowskiego i kieleckiego Seminarium Duchownego. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1839 r. Był najpierw wikariuszem w Chmielniku, a następnie (od 1843 r.) duszpasterzem kościołów w Lisowie i Czarnocinie. W Rembieszycach pracował przez trzy lata, do swej śmierci 25 lipca 1881 r.¹⁰⁹

Kolejnym administratorem parafii rembieskiej był ks. Ludwik Tymowski (ur. 1850), szlachcic z pochodzenia. Dłuższy pobyt na probostwie w Rembieszycach (9 lat) pozwolił mu na wykonanie kilku niezbędnych prac. W latach 1881–1882 r. dach kościoła i dzwonnicy pokryto nowym gontem, a teren wokół świątyni oraz plebanii został ogrodzony¹¹⁰. W 1884 r. zbudowano dom dla służby plebańskiej, a dwa lata później odrestaurowano zabytkowe organy. Poza tym wyremontowano plebanie i oborę, jak również postawiono nową stodołę i wozownię. Wszystkie te prace zostały wykonane

VII tego roku. Por. protokół dozoru kościoła parafii Rembieszyce z 2 (14) I 1874 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 85–85v. Zakupione materiały opiewały na kwotę 62 rb 80 kop. Szczegółowy ich wykaz por. *ibidem*, k. 86.

¹⁰⁸ W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach przechowywany jest list mieszkańców parafii, w którym upraszają oni władzę biskupią o nowego duszpasterza. Czytamy w nim, co następuje: „Wskutek nadania Wmu księdzu Kamińskiemu innego beneficjum przez Wysoką Konsystoralną Władzę opuścił tenże naszą parafię, i my obecnie jesteśmy bez miejscowego pasterza, gdzie na tem dużo cierpimy, będąc przyzwyczajeni do nabożeństwa w każdą niedzielę i święta mając miejscowego pasterza, a obecnie lud będąc sam sobie oddany może powrócić do dawnych demoralizacji, jako to pijaństwa itp.” Nadmienią oni także, iż kościół i zabudowania plebańskie, które znajdują się obecnie w stanie dobrym, mogą popaść w ruinę z powodu braku stałego rządcy. Mieszkańcy parafii Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce, b.d., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 233–233v (cyt. k. 233).

¹⁰⁹ Konsystorz Kielecki do dziekana dekanatu jędrzejowskiego, Kielce, b.d., *ibidem*, k. 238; AKD, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 372–373.

¹¹⁰ Remont kościoła kosztował 299 rb 52 kop. i został sfinansowany w całości przez parafian. Rozkład składki parafialnej przedstawiał się następująco: właściciel Rembieszyc i Woli Tesserowej – 85 rb, dziedzic Karsznic – 67 rb, dziedzic Mieronic – 44 rb, mieszkańcy Rembieszyc – 26 rb 84 kop., mieszkańcy Woli Tesserowej – 15 rb 4 kop., mieszkańcy Mieronic – 32 rb 38 kop., mieszkańcy Karsznic – 29 rb 76 kop. Prace wykonał majster ciesielski Stefan Sędzielowski. Koszt reperacji ogrodzenia oszacowano natomiast na 150 rb. Por. ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 89–89v; Umowa zawarta pomiędzy dozorem kościelnym a S. Sędzielowskim, *ibidem*, k. 91.

po części z funduszy księdza proboszcza, częściowo zaś z dobrowolnych ofiar wiernych¹¹¹.

W ostatnim dziesięcioleciu XIX stulecia omawiane tu probostwo zarządzane było przez czterech duszpasterzy z tytułem administratora. Byli to w kolejności: ks. Andrzej Przykowski (ur. 1848), ks. Władysław Samborski (1843–1898), ks. Edward Gacki (ur. 1859) oraz ks. Józef Adamczyk (1852–1938). Należy przy tym wspomnieć, że z braku kandydata chętnego do objęcia tego beneficjum przez niemal rok (od 1 listopada 1893 do sierpnia 1894 r.) parafia nie miała stałego rządcy. Ksiądz Przykowski przed otrzymaniem nominacji na administratora beneficjum rembieskiego pracował na wikariacie w Pierzchnicy, gdzie „prowadził się przykładnie” i „z pożytkiem wykladał katechizm”¹¹². Po przyjeździe do Rembieszyc w 1889 r., zastał dom mieszkalny „w najgorszym stanie”. Ponieważ w budynku tym praktycznie nie dało się mieszkać, za zgodą wiernych zdecydował się wystawić nową plebanię. Inwestycja ta miała być sfinansowana ze składek parafialnych.

Zaplanowane na marzec 1891 r. prace murarskie ruszyły z rocznym opóźnieniem (w kwietniu 1892 r.). Zwłoka ta spowodowana została sporem, jaki rozgorzał pomiędzy parafianami na tle rozkładu składki (część z nich złożyła nawet w tej sprawie formalny protest do rządu gubernialnego), a także lokalizacji obiektu. Zwłaszcza ta ostatnia kwestia okazała się trudna do rozwiązania. Ksiądz Przykowski wraz z częścią wiernych chciał, aby nowy dom dla plebana stanął w sąsiedztwie starego, z północno-wschodniej strony, „w wyższym, suchszym i dogodniejszym miejscu”. Większość mieszkańców parafii uważała jednak, że należy utrzymać dawną lokalizację obiektu, gdyż jest ona najbardziej korzystna. Administrator na czas trwania budowy miał się przenieść do pobliskiej organistówki, gdzie miał do dyspozycji dwa pokoje. Zdanie większości przeważało. Stara plebania została rozebrana, a na jej miejsce w ciągu dwóch lat wzniesiono nową (prace ukończono w kwietniu 1894 r.). Ksiądz Przykowski nie doczekał zakończenia inwestycji. Pragnąc uniknąć zatargów z parafianami, a przede wszystkim nie chcąc brać odpowiedzialności za budowę plebanii

¹¹¹ *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycy za rok 1887*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 174v; Rachunki dotyczące restauracji domu dla służby kościelnej i organów, *ibidem*, k. 99–99v; Inwentarz *fundi instructi* z 1889 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 279v.

¹¹² Pleban parafii Pierzchnica do Konsystorza Kieleckiego, Pierzchnica 13 II 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 273.

w niedogodnym miejscu, wiosną 1892 r. zrezygnował z administracji parafią¹¹³.

O działalności księży W. Samborskiego, E. Gackiego i J. Adamczyka na beneficjum w Rembieszycach nie da się powiedzieć zbyt wiele. Wiadomo jedynie, że ks. Gacki około 1898 r. przeprowadził remont dachu kościoła oraz dzwonnicy. Zaopatrzył też świątynię w nowe aparaty i bieliznę kielichową¹¹⁴.

W pierwszej połowie ubiegłego stulecia, do 1948 r., na parafii rembieskiej pracowało 13 księży: Władysław Samulik (1859–1923), Józef Łakomski (1870–1944), Ludwik Rusin (1856–1917), Stanisław Kański (1873–1950), Paweł Chęciński (1838–1923), Stefan (Szczepan) Kempa (1882–1918), Julian Mazurek (1891–1953), Mieczysław Brylski (1890–1924), Szymon Zaporowski (1892–1953), Władysław Serwatka (1898–1973), Adam Stala (1875–1962), Stefan Brzozowski (1904–1967) i Stanisław Wysocki (1898–1965). Z wymienionych dłużej przebywali na probostwie jedynie ks. M. Brylski (6 lat) i ks. A. Stala (17 lat), pozostali administrowali nim średnio po dwa lata. Źródła kościelne pozwalają powiedzieć nieco więcej o działalności zaledwie kilku spośród tych kapłanów. Ksiądz S. Kański wyremontował kościół, pokrył plebanie nowym gontem, ogrodził teren wokół plebanii i zabudowań gospodarczych, a także założył na nowo sad owocowy¹¹⁵. Ksiądz W. Serwatka pokrył w połowie plebanie blachą cynkową (w części własnym kosztem), pomalował olejno wnętrze kruchty kościelnej, sprawił dwie nowe żelazne bramy w ogrodzeniu kościelnym oraz zakupił ornat fioletowy¹¹⁶. Jego następca, ks. A. Stala, pokrył resztę plebanii blachą, sprawił nowe strzechy na szopie i chlewiku, jak również wyremontował pozostałe budynki gospodarcze (stodoła, chlew). Oprócz tego pokrył gontem połowę kościoła i dzwonnicy, sprawił nową posadzkę w świątyni i odmalował mur wokół kościoła¹¹⁷. Pełniący od

¹¹³ Ks. A. Przykowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 14 (26) III 1892, *ibidem*, k. 293–293v; Dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 24 III 1892, *ibidem*, k. 294; Dozór kościelny parafii Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 18 II 1894, *ibidem*, k. 312.

¹¹⁴ Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 16.

¹¹⁵ Ks. S. Kański do biskupa kieleckiego, Rembieszyce 7 VIII 1908, ADK, Akta ks. Stanisława Kańskiego 1898–1950, sygn. XK-8, k. 23–24.

¹¹⁶ Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 16.

¹¹⁷ *Ibidem*, k. 12v; Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1920–1937, sygn. OD-5/37, k. 87v.

19 października 1945 r. posługę duszpasterską w parafii ks. Stefan Brzozowski wykonał z kolei remont plebanii, stodoły i chlewów, pokrył pozostałą część dachu świątyni nowymi gontami, ogrodził sztachetami ogród plebański. Zakupił też nowe paramenty liturgiczne: krzyż procesjonalny, kropielnice, kilka palek oraz dwie ampułki szklane¹¹⁸.

W świetle tego, co zostało powiedziane wyżej, nasuwa się kilka uwag o charakterze ogólnym. Na przestrzeni badanego okresu w parafii rembieskiej pracowało ogółem 28 kapłanów (15 w wieku XIX, 13 w pierwszej połowie ubiegłego stulecia). Z tej liczby tylko jeden duchowny nosił tytuł plebana (proboszcza), pozostali sprawowali tymczasowy zarząd nad beneficjum. Najdłużej w Rembieszyczach pracowali księża J. Witek (26 lat), A. Południkiewicz (24 lata), A. Stala (17 lat) i S. Kamiński (12 lat), najkrócej, bo zaledwie kilka miesięcy, ks. E. Czerski, ks. J. Adamczyk, ks. J. Mazurek i ks. Stanisław Wysocki. Pozostali administrowali plebanią średnio przez trzy lata. Niskie uposażenie beneficjum rembieskiego powodowało niekiedy trudności z jego obsadzeniem. Dość powiedzieć, że dwukrotnie (1893/1894 i w 1910 r.) parafia nie miała stałego rządcy. Wakat nie trwał jednak dłużej niż kilka miesięcy.

Dwunastu księży, którzy sprawowali posługę duszpasterską w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła wywodziło się ze stanu włościańskiego, co najmniej 10 ze stanu mieszczańskiego, a tylko jeden, ks. L. Tymowski, był szlachetnie urodzony. W przypadku trzech księży pochodzenie społeczne jest niemożliwe do ustalenia. Przeważnie byli to absolwenci kieleckiego Seminarium Duchownego, trzech ukończyło Seminarium Duchowne ks. Misjonarzy w Krakowie, niektórzy mieli za sobą także studia uniwersyteckie (Akademia Krakowska, Akademia Duchowna w Warszawie, Uniwersytet Warszawski). Ponad połowa z nich (15 osób) w momencie objęcia interesującego nas probostwa nie przekroczyła 35. roku życia, dalszych jedenastu miało od 40 do 53 lat, a tylko dwóch (F. Grund i P. Chęciński) było w podeszłym wieku (odpowiednio 66 i 73 lata). Nie można im zarzucić kumulowania beneficjów, odnotowano bowiem tylko trzy takie przypadki (N. Bieroński, A. Stala i S. Wysocki). Trzech rządców parafii rembieskiej sprawowało natomiast inne godności i urzędy kościelne: zasiadali w kapi-

¹¹⁸ Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1947 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 39v, 40v.

tułach katedralnych i kolegiackich (kieleckiej, wiślickiej i podlańskiej) jako kanonicy, pełnili obowiązki dziekana kieleckiego lub prałata kolegiaty kieleckiej.

5

Służba kościelna

Pod pojęciem służby kościelnej należy rozumieć grono osób świeckich zajmujących się obsługą świątyni parafialnej. W interesującym nas okresie w skład służby kościelnej wchodził m.in. organista, zakrystian (zwany też kościelnym), dzwonnik i bakałarz. Zadaniem organisty było uświetnianie nabożeństw muzyką sakralną, nauczanie pieśni religijnych uczniów szkoły parafialnej oraz pozostałych parafian, prowadzenie chóru kościelnego. Przechowywanie kluczy od świątyni, troska o dobry stan paramentów liturgicznych, nadto dbanie o właściwe oświetlenie i w ogóle o porządek w kościele należało z kolei do podstawowych obowiązków zakrystiana. Dzwonnik zajmował się obsługą dzwonów kościelnych, a bakałarz nauczał w miejscowej szkole. Zdarzało się niejednokrotnie, że jeden człowiek wypełniał kilka funkcji, które były zarezerwowane dla różnych osób ze służby kościelnej, np. kościelny mógł być zarazem dzwonnikiem, a nawet grabarzem, jeśli zachodziła taka konieczność, organista zaś pełnił też często obowiązki nauczyciela.

Informacje na temat służby kościelnej pracującej w parafii rembieskiej odnajdujemy w protokołach wizytacji dziekańskich oraz w inwentarzach *fundi instructi*. Ze źródeł tych wynika, że przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła zatrudniony był na stałe organista, który często pełnił też obowiązki kościelnego. Od roku 1822 (co najmniej do 1825 r.) funkcję organisty i zarazem zakrystiana sprawował Franciszek Rogulski. Opłacany był on w dużej mierze z funduszy plebana i miejscowego dziedzica, jako że osobnego uposażenia dla służby kościelnej nie było. Rogulski pobierał od kolatora 20 zł rocznej pensji oraz żyta „korzec jeden i ćwierć”, od plebana – 40 zł na rok i trzecią część „akcydensów” kościelnych (dochody nie mające charakteru stałego, a jedynie „okazyjne”). Prócz tego miał zapewnione darmowe wyżywienie na

plebanii i mieszkanie w szpitalu dla ubogich, gdzie zajmował jedną izbę. Osobnego domu dla organisty nie było, o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć¹¹⁹.

W 1834 r. na etacie organisty zatrudniony był 26-letni Szczepan Kwaśniewski, „moralny i trzeźwo się utrzymujący” – jak czytamy w źródłach. Po nim funkcję tę sprawował krótko Józef Ziello-ski¹²⁰, a w latach 1836–1849 (jeśli nie dłużej) Piotr Skóra. O tym ostatnim wiadomo, że urodził się 19 października 1811 r. we wsi Goleniowy i że był żonaty¹²¹. Dziekan wizytujący parafię w 1838 r. napisał o nim, co następuje: „Prócz grania na organach śpiewa godzinki, Różaniec i utrzymuje w czystości i porządku aparaty kościelne. Trzeźwy i akuratny w obowiązkach”¹²².

W roku 1851 w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła funkcję organisty pełnił Franciszek Bocian, w latach 1852–1858 Krzysztof Nawrot¹²³, w latach 1859–1861 zaś „trzeźwy i pilny w obowiązkach” Adam Raducki (lub Radecki)¹²⁴. Od 2 kwietnia 1862 r. etat ten zajmował pochodzący z Małogoszcza Józef Kamieński (ur. 1845), syn Wincentego i Jadwigi z Siarczyńskich¹²⁵. W latach 1867–

¹¹⁹ Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v; Protokół wizytacji dziekańskiej z 1825 r., *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 365v.

¹²⁰ Por. Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1834–1835, ADK, Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3, k. 20v; Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 87v.

¹²¹ Por. *Lista imienna organistów przy kościołach parafialnych w diecezji krakowskiej znajdujących się z lat 1835–1837*, ADK, Akta konsystorskie. Akta organistów 1836–1891, sygn. OO-1/1, k. 7v–8, 167v–168, 186v–187, 236v–237, 276v–277; oraz Spisy imienne organistów w dekanacie kieleckim z tego samego okresu, *ibidem*, k. 26v–27, 134v–135, 205, 249.

¹²² Protokół wizytacji dziekańskiej z 1838 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1838–1839, sygn. OD-5/8, k. 8v.

¹²³ Pobierał on od miejscowego plebana 9 rb rocznego wynagrodzenia i 9 korcy zboża. Mieszkał, jak jego poprzednicy, w szpitalu dla ubogich. Inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 129v.

¹²⁴ Por. np. Akta wizytacji dziekańskich z lat 1851–1852 i 1858–1861, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD-5/21, k. 101; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1852–1853, sygn. OD-5/22, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28, k. 20; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1859–1860, sygn. OD-5/29, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1860–1861, sygn. OD-5/30, k. 100; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1861–1862, sygn. OD-5/31, k. 48.

¹²⁵ *Lista imienna organistów, którzy z powodu pełnienia dwóch lat tych obowiązków, przy kościołach parafialnych w dekanacie kieleckim, zasługują na wyłączenie od wojska*, ADK, Akta konsystorskie. Akta organistów 1836–1891, sygn.

1873, a może i dłużej, grą na organach trudnił się Jan Marciszewski¹²⁶. W czasie wizytacji parafii w 1871 r. dziekan zanotował: „Organistą jest Jan Marciszewski – moralność bardzo dobra, zdolności mierne – innej służby nie ma”¹²⁷. Od roku 1874 (lub 1875) na stanowisku organisty zatrudniony był miejscowy nauczyciel szkoły elementarnej – Walenty Łuczyński¹²⁸, po nim zaś przez szereg lat (co najmniej od roku 1894 do swej śmierci w dniu 21 grudnia 1941 r.) funkcję tę sprawował Wojciech Cichy. O tym ostatnim wiadomo, że urodził się 20 kwietnia 1875 r. w Cudzynowicach, w powiecie pińczowskim. Był synem Wincentego i Julianny z Kottarskich. Uczył się muzyki prywatnie przy katedrze w Kielcach u niejakiego Warchalskiego (4 lata), a potem doksztalcał się na kursie w Szczekocinach. Egzamin konkursowy złożył przed komisją organistów w Jędrzejowie. Nim został zatrudniony w Rembieszycach, trudnił się grą na organach w Bolminie (3 lata) i Mokrsku Dolnym (także 3 lata)¹²⁹.

OO-1/1, k. 533; oraz *Lista imienna organistów w wieku spisowym będących, a obsługę przy kościołach w dekanacie kieleckim odbywających*, *ibidem*, k. 566.

¹²⁶ Protokoły wizytacji dziekańskich z 1867 i 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 74, 777.

¹²⁷ *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 232v.

¹²⁸ Jego nazwisko wzmiankowane jest w źródłach z 1875 i 1887 r. Dziekan wizytujący parafię w 1875 r. wystawił o nim następujące świadectwo: „prowadzenie się dobre, zdolności mierne, wad uderzających żadnych”. Akta wizytacji dziekańskiej z 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 45; *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycy za rok 1887*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 175.

¹²⁹ Por. Inwentarze parafii z 1894, 1899 i 1908 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 329, 368, 378v; ks. Adam Stala do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszycy 26 XII 1941, *ibidem*, Akta parafii Rembieszycy, 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 22; *Kwestionariusz, który z odpowiedziami wręcza duszpasterz dziekanowi-wizytatorowi w czasie wizytacji z 1939 r.*, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 197v; *Kwestionariusz komisji organistowskiej. Osobiste dane organistów na posadach parafialnych w diecezji kieleckiej*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Akta komisji organistowskiej. Organisci należący do związku 1937, sygn. OO-1/4, k. 494–495. Dodajmy tylko, że Wojciech Cichy został zastrzelony przez Gestapo. Por. *Wykaz organistów diecezji kieleckiej zamordowanych w obozach koncentracyjnych i zmarłych w czasie wojny*, ADK, Akta kurialne ogólne. 1. Protokoły z konferencji dziekańskiej. 2. Dotyczące rekolekcji zamkniętych organistów. 3. Wykazy statystyczne kurii kieleckiej 1942–1951, sygn. OD-2/12, k. 14.

Obok organisty, w parafii rembieskiej pracował także szwajcar i kościelny. Należy tu wyjaśnić, że zatrudnianie szwajcarów przy kościołach nakazywała Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego zarządzeniem z 5 (17) stycznia 1835 r. W rozporządzeniu tym czytamy: „Szczególnym obowiązkiem szwajcara będzie zapobieganie niespokojności i nieuszanowaniu świątyni Pańskiej przez oddalenie osoby dającej do tego powód. Szwajcarowie tacy czuwać powinni nie tylko nad zachowaniem się osób zgromadzonych w kościele na nabożeństwo, ale nadto przestrzegać mają porządku i przyzwoitości przed kościołem i w obrębie murów kościelnych” (§ VIII i XI)¹³⁰. Wspomniana komisja określiła również obowiązkowy strój szwajcarów: „kapota z wiszącym na ramionach kołnierzem z sukna niebieskiego, bandolet [szeroki pas przewieszany przez lewe ramię – przyp. M.K.] z sukna czerwonego burtami [wzorzystymi taśmami] oblamowany, na piersiach ze strony prawej ma nosić napis na blaszce żółtej »służba przyzwoitości kościelnej«, w rękach zaś ma trzymać laskę czarno malowaną, podłużną, gałką mosiężną u wierzchu zakończoną...”¹³¹ Informacje o szwajcarach pracujących w parafii Rembieszyce są niezwykle skąpe. Wiadomo jedynie, że kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła jako jeden z pierwszych w dekanacie kieleckim otrzymał szwajcara i że miał on wymagane umundurowanie¹³². W latach 1885–1888 etat ten zajmował Szymon Hernicki, który pobierał wynagrodzenie w wysokości 50 rb rocznie, płacone w dwóch ratach półrocznych (1 kwietnia i 30 września)¹³³. Jeśli chodzi o kościelnego, to w pierwszej połowie XIX w. funkcję tę pełnili przeważnie miejscowi organiści (F. Rogulski, P. Skóra). W roku 1887 posługę „po kościele” sprawował ubogi szpitalny, niejaki Banach. W aktach parafialnych z lat dziewięćdziesiątych (1894,

¹³⁰ Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego do Konsystorza Kieleckiego, Warszawa 5 (17) I 1835, ADK, Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3, k. 1v–2.

¹³¹ *Ibidem*, k. 2. Dodajmy tylko, iż tym samym reskryptem Komisja Rządowa określiła również porządek i sposób zachowania się wiernych przybywających do świątyni na nabożeństwo (§ I–VI). Por. Aneks 2 na końcu niniejszej pracy.

¹³² Dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Brzegi 3 VII 1835, ADK, Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3, k. 114.

¹³³ Por. Umowa zawarta pomiędzy dozorem kościelnym w Rembieszycach a Szymonem Hernickim z 1 V 1885 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 92–92v.

1899 r.) jako zakrystianin wzmiankowany jest natomiast Jan Łuchniak¹³⁴.

Po pierwszej wojnie światowej liczebność służby kościelnej w interesującej nas parafii nie uległa zwiększeniu. Przy kościele zatrudniony był na stałe jedynie organista, zakrystianin (pełniący zarazem funkcję grabarza i stróża kościelnego) oraz gosposia. Do końca 1941 r. grą na organach trudnił się Wojciech Cichy. W protokole wizytacji kanonicznej z 1939 r. biskup kielecki Czesław Kaczmarek pisał o nim, co następuje: „organista jest już człowiekiem starym i niedołężnym, dlatego prowadzenie chóru kościelnego jest bardzo słabe”¹³⁵. Podobną opinię wyraził wizytujący w tym samym roku parafię dziekan małoski, ks. Józef Król: „Organista staruszek – fachowości żadnej. Stosunek do proboszcza poprawny. Obowiązki swe spełnia stosownie do umiejętności”¹³⁶. Obaj hierarchowie kościelni wspominają także o kościelnym, nie podają jednak jego nazwiska. Mógł nim być Kacper Kosior, wzmiankowany w źródłach z 1903 r.¹³⁷ Nie jest to jednak pewne. Domem księdza zarządzała w latach 1921–1945 Jadwiga Kulińska (ur. 1899)¹³⁸.

A oto, co na temat służby kościelnej i jej uposażenia pisał rządcą parafii, ks. A. Stala: „Organista pobiera 25% remuneracji proboszcza za pogrzeby, śluby i chrzty, połowę opłat za wydawane dokumenty, 20% za msze śpiewane oraz ma petytę. Gdy weźmie się pod uwagę jego niefachowość i że każdy akt przez niego spisany proboszcz musi przeglądać i poprawiać, a często sam musi akta referować – pod względem płacy nie jest pokrzywdzony. Stróż kościelny, gospodarz rolny, ma wynagrodzenie w naturze według umowy, jaką zawarł z parafianami, prócz tego pobiera zapłatę za kopanie grobów (do 4 zł) oraz dzwonne przy pogrzebach i drobne datki przy chrztach, ślubach i wywodach. W stosunku do jego za-

¹³⁴ Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1887, *ibidem*, k. 174; Inwentarze kościoła z 1894 i 1899 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 329, 368.

¹³⁵ Protokół wizytacji kanonicznej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1939–1944, sygn. OD-1/12, k. 29v.

¹³⁶ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 239. Ten sam protokół por. *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Dekanat kielecki 1843–1858, sygn. OD-7K/1/3a, k. 110–111v.

¹³⁷ Inwentarz parafii z roku 1903, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 378v.

¹³⁸ Por. np. Protokoły wizytacji dziekańskiej z 1941 i 1945 r., ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41, k. 558; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 293.

jęć w kościele (więcej zajmuje się własnym gospodarstwem niż kościołem) uposażenie nie jest zbyt niskie. Zresztą parafia biedna i więcej dać nie może”¹³⁹.

Z protokołu wizytacji dziekańskiej za rok 1945 dowiadujemy się, że organistą był Władysław Ludynia – „praktykujący”, „sumienny”, „pod względem fachowości średni”. Skądinąd wiadomo, że urodził się on 29 czerwca 1895 r. w Zmarlem jako syn Macieja i Tekli z Mularczyków. Ukończył szkołę Wawrzyńczyka w Częstochowie, był żonaty. W Rembieszycach pracował na etacie organisty przez trzy lata, od lutego 1943 r. do maja (?) 1946 r. Funkcję kościelnego pełnił w tym czasie Witold Ufniak, gospodynią była natomiast 25-letnia Kazimiera Niedzielska¹⁴⁰.

Z raportu wizytacji kanonicznej z 1947 r. oraz sprawozdania sporządzonego przed tą wizytacją przez ks. S. Brzozowskiego wynika z kolei, że parafia nie ma organisty, gdyż wyjechał na Zachód, a kościelnym i grabarzem w jednej osobie jest Władysław Hernicki („dopiero przyjęty, nie fachowy, ale pilny i praktykujący katolik”). Domem księdza zarządzała w dalszym ciągu Kazimiera Niedzielska, pobierając wynagrodzenie w wysokości 2000 zł miesięcznie¹⁴¹. Ostatnia wzmianka źródłowa dotycząca służby kościelnej pochodzi z 1948 r. Dziekan wizytujący parafię odnotował w tym czasie tylko jednego pracownika kościelnego – zakrystiana, którym był nadal Władysław Hernicki¹⁴².

¹³⁹ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 239–239v.

¹⁴⁰ Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1945, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 319 (ten sam protokół por. Archiwum Parafialne w Rembieszycach [dalej: APR],teczka: Wizytacje dziekańskie); Wykaz organistów dekanatu małogoskiego, ADK, Akta. Komisja organistowska. Sprawy organistowskie 1937–1956, sygn. OO-1/15, k. 90.

¹⁴¹ Protokół wizytacji kanonicznej z 1947 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1945–1949, sygn. OD-1/13, k. 175; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją kanoniczną o stanie materialnym parafii 1944–1949, sygn. OD-1/14, k. 281v. Ten sam dokument por. Akta parafii Rembieszyc 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 46–48v.

¹⁴² Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta parafii Rembieszyc 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 53; oraz *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301.

Ludność parafii i struktura wyznaniowa

Ustalenie liczby mieszkańców parafii Rembieszyce w interesującym nas okresie nie nastręcza poważniejszych trudności. Dane na ten temat zachowały się w wykazach statystycznych, inwentarzach *fundi instructi*, wizytacjach kanonicznych i dziekańskich oraz w protokołach przedwizytacyjnych. Uzupełnieniem tych źródeł archiwalnych są elenchusy – katalogi diecezjalne publikowane systematycznie w XIX i XX w. Co się tyczy struktury wyznaniowej ludności, to sprawa wygląda o wiele gorzej. W tym przypadku zdani jesteśmy bowiem niemal wyłącznie na wykazy statystyczne i elenchusy.

Brak jest informacji o ludności dla pierwszego dziesięciolecia XIX w. W 1818 r. zamieszkiwało parafię 675 osób, w tym 534 dorosłych i 141 dzieci¹⁴³. Pięć lat później, w 1823 r., parafia liczyła już 737 wiernych. W Rembieszycach mieszkało 155 osób, w Karsznicach 276, w Woli Tesserowej 175, natomiast w Mieronicach 131 osób¹⁴⁴. W kolejnych latach liczba mieszkańców stopniowo zmniejszała się i w 1833 r. wynosiła 702 osoby, a w 1840 r. tylko 668 osób¹⁴⁵. Powiedzmy dla porównania, że w tym ostatnim roku w skali dekanatu na jedną parafię przypadało średnio 2535 wiernych. Parafia rembieska plasowała się więc znacznie poniżej owej średniej. Do najliczniejszych w dekanacie kieleckim należały wówczas parafie: Kielce – 14 202 osoby, Daleszyce – 4061, Chęciny – 3958, Małogoszcz – 2845 oraz Brzeziny – 2731 osób. Najmniejszą

¹⁴³ Spis funduszu plebanii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 3v; *Plebania Rembieszyce, powiat kielecki. Spis tabellaryczny wszelkich funduszów duchowieństwa świeckiego w województwie krakowskim, diecezji kieleckiej*, *ibidem*, k. 6v.

¹⁴⁴ Inwentarz parafii z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19.

¹⁴⁵ *Tabella ludności dekanatu kieleckiego za rok 1833*, ADK, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 11; Protokół wizytacji dziekańskiej z 1840 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 10.

liczbę wiernych miały natomiast parafie Oksa (431 osób) i Bolmin (478 wiernych)¹⁴⁶. Ilustrują to dane zawarte w tabeli 8.

Tabela 8

Liczba wiernych w parafiach dekanatu kieleckiego w 1840 i 1846 r.

Lp.	Parafia	1840			1846		
		mężczyzn	kobiet	razem	mężczyzn	kobiet	razem
1	Bolmin	223	255	478	223	319	542
2	Brzegi	570	593	1 163	548	637	1 185
3	Brzeziny	1 234	1 498	2 732	1 408	1 467	2 875
4	Chęciny	1 876	2 088	3 958	1 984	2 096	4 080
5	Daleszyce	2 050	2 011	4 061	2 080	2 446	4 526
6	Kielce	6 887	7 315	14 202	7 112	7 128	14 248
7	Kozłów	570	584	1 154	560	530	1 090
8	Leszczyny	1 060	1 100	2 160	1 162	1 144	2 306
9	Małogoszcz	1 240	1 605	2 845	1 482	1 520	3 002
10	Mnichów	335	350	685	283	287	570
11	Mokrsko	687	713	1 400	502	698	1 200
12	Oksa	230	234	464	232	243	475
13	Rembieszce	318	350	668	314	366	680
14	Węgleszyn	465	480	945	429	521	950
15	Złotniki	620	532	1 152	526	660	1 186
	Razem	18 352	19 628	38 034	18 845	20 652	39 497

Źródło: Wykaz ludności dekanatu kieleckiego za rok 1840, ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 95; Spis ludności dekanatu kieleckiego za rok 1846, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1845–1859, sygn. OD-9/4, k. 83; Wizytacja dziekańska kościołów w dekanacie kieleckim w roku 1840, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 6–40.

W kolejnych latach liczba mieszkańców parafii systematycznie wzrastała i w 1847 r. osiągnęła stan 732 osób. W roku następnym nastąpił jednak spadek liczby wiernych (680 osób). Trudno powiedzieć, co było tego przyczyną. W aktach parafialnych brak jest na ten temat jakichkolwiek wzmianek, podobnie w protokołach wizytacji dziekańskiej. Sądzić jednak należy, iż powodem tak znacznego zmniejszenia się liczby ludności była epidemia cholery, która dotknęła dekanat kielecki, a także inne dekanaty diecezji kielecko-

¹⁴⁶ Akta wizytacji dziekańskiej z 1840 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 6–40; oraz Wykaz ludności w dekanacie kieleckim w roku 1840, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 95.

-krakowskiej (m.in. jędrzejowski i szydlowski)¹⁴⁷ w drugiej połowie lat czterdziestych omawianego stulecia. Z analizy ksiąg metrykalnych wynika, że w parafii Rembieszycie odnotowano w owym czasie znaczny wzrost śmiertelności i zarazem spadek urodzeń (por. tab. 9). Maksimum zgonów przypada na rok 1847, kiedy to zmarło 49 osób. W tym samym roku obserwujemy też najniższą liczbę urodzeń (16 osób). W następnych latach liczba zgonów wydatnie się zmniejszyła, co świadczy o wygaśnięciu epidemii, lecz w 1855 r. zaraza ponownie dotknęła parafię, zbierając krwawe żniwo (zmarły wówczas 44 osoby).

W drugiej połowie XIX w. liczba ludności interesującej nas parafii systematycznie rosła. W 1859 r. parafia liczyła ogółem 704 wiernych¹⁴⁸, w 1871 r. – 814¹⁴⁹, a cztery lata później – 836¹⁵⁰. W 1880 r. w jej granicach mieszkało 976 osób¹⁵¹, w 1887 – 1050¹⁵², u schyłku zaś tego stulecia 1243 osoby¹⁵³. Liczba parafian zwiększyła się zatem niemal dwukrotnie w porównaniu z rokiem 1859.

Tendencja powolnego, lecz systematycznego wzrostu liczby wiernych występowała również w pierwszej dekadzie wieku XX i w okresie międzywojennym. W 1902 r. na terenie parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła mieszkało 1330 katolików¹⁵⁴,

¹⁴⁷ O rozmiarach tej epidemii w dekanacie jędrzejowskim i szydlowskim por. W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 277–278; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 127–129.

¹⁴⁸ Inwentarz parafii z 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 332.

¹⁴⁹ *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 44v.

¹⁵⁰ W tej liczbie było 400 mężczyzn i 436 kobiet. Por. sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej z 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 44v.

¹⁵¹ *Wykaz urodzonych, zaślubionych, zmarłych i odbytych pierwszą spowiedź i pierwszą komunię oraz o ogólnej ludności w parafii Rembieszycie w roku 1880*, *ibidem*, k. 470.

¹⁵² *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycie za rok 1887*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 175.

¹⁵³ Spis ludności w dekanacie jędrzejowskim za rok 1899, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1899–1909, sygn. OD-9/14, k. 20v.

¹⁵⁴ Spis ludności w dekanacie jędrzejowskim w roku 1902, ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1889–1909, sygn. OD-9/14, k. 81v.

w 1904 r. – 1436¹⁵⁵, a w 1909 r. – 1501. Parafia ta, podobnie jak w wieku poprzednim, należała do najmniejszych w dekanacie. Mniejszą liczbę wiernych miały w 1909 r. jedynie parafie Korytnica (1096), Oksa (1234), Parnawa (1383) i Nagłowice (1420). Do najliczniejszych w dekanacie jędrzejowskim należały natomiast parafie: Jędrzejów – 11 714 osób, Imielno – 5919, Mstyczów – 5672, Małogoszcz – 5587 oraz Krzcięcice – 5584 osoby. Średnia liczba wiernych przypadająca na jedną parafię w skali całego dekanatu wynosiła 3104 osoby. Parafia Rembieszce plasowała się więc znacznie poniżej tej średniej¹⁵⁶.

Tabela 9

Liczba urodzeń i zgonów w parafii Rembieszce
w latach 1845–1860

Rok	Urodzenia	Zgony
1845	25	22
1846	25	37
1847	16	49
1848	22	25
1849	24	21
1850	24	26
1851	25	14
1852	27	18
1853	37	22
1854	19	18
1855	23	44
1856	34	20
1857	36	19
1858	30	18
1859	46	20
1860	38	14

Źródło: Księgi metrykalne urodzonych i zmarłych w parafii Rembieszce, Archiwum Parafialne w Rembieszczach.

Pierwsza wojna światowa nie spowodowała większych ubytków wśród ludności parafii. Tak przynajmniej wynika z danych publikowanych w elenchusach diecezjalnych, na które musimy się po-

¹⁵⁵ *Ibidem*, k. 104v.

¹⁵⁶ Statystyka ludności w dekanacie jędrzejowskim w 1909 r., ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1908–1914, sygn. OD-9/15a, k. 3–5.

wołać z braku parafialnych wykazów statystycznych¹⁵⁷. Inaczej rzecz się miała podczas drugiej wojny światowej, kiedy to liczba wiernych zmniejszyła się dość znacznie – z około 2000 w 1939 r. do 1804 w roku 1945 (o 10%)¹⁵⁸. Ostatnie dane liczbowe, jakimi dysponujemy, pochodzą z 1947 r. Wynika z nich, że w parafii mieszkało wówczas 1555 osób, w tym 309 rodzin¹⁵⁹.

Zachowane w kieleckim Archiwum Diecezjalnym materiały źródłowe odzwierciedlają liczbę mieszkańców w poszczególnych miejscowościach wchodzących w skład interesującej nas parafii. Na ich podstawie jesteśmy w stanie uchwycić zmiany w zaludnieniu poszczególnych wiosek. Dane z tabeli 10 dowodzą, że w XIX w. najludniejszą wsią parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła były Karsznice, liczące powyżej 200 mieszkańców. Na drugim miejscu uplasowała się wieś Wola Tesserowa, którą zamieszkiwało średnio około 170 osób. Najmniejszą liczbę ludności miały natomiast Mieronice (średnio 145 osób). Sytuacja uległa zmianie w pierwszej połowie ubiegłego stulecia. Najludniejszą wsią parafii były nadal Karsznice, wzrosła jednak liczba mieszkańców Mieronicy (410 osób w 1936 r.), które wyprzedziły pod tym względem wieś Rembieszyce. Wola Tesserowa liczyła w tym czasie ponad 500 mieszkańców.

Godny podkreślenia wydaje się fakt, że wśród mieszkańców parafii przez cały wiek XIX – z wyjątkiem lat 1818, 1833, 1859 i 1890 – przeważały liczebnie przedstawicielki płci żeńskiej (tab. 11). Dysproporcja pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn nie była duża – wynosiła od kilku do kilkunastu osób. Była większa jedynie w latach 1847–1849, 1857, 1899 (80–90 osób) oraz w roku 1868 (100 osób). Trzeba tu jednak zaznaczyć, że zjawisko przewagi liczebnej kobiet nad mężczyznami było charakterystyczne nie tylko dla parafii rembieskiej – występowało na obszarze całej diecezji kieleckiej (por. tab. 8). Odnośnie do pierwszej połowy XX w. należy stwierdzić, że dane statystyczne z tego okresu są mocno niekompletne. Niepodobna więc na ich podstawie wysuwać wniosków o charakterze generalnym.

¹⁵⁷ Według elenchusów diecezjalnych liczba wiernych w tym czasie nie uległa zmianie i wynosiła 1618 osób.

¹⁵⁸ Spośród 1804 wiernych odnotowanych w 1945 r., 205 przebywało na stałe poza granicami parafii. Por. APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii Rembieszyce*, bez paginacji.

¹⁵⁹ Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v.

Tabela 10

Liczba wiernych w miejscowościach parafii Rembieszce
w XIX i pierwszej połowie XX w.

Nazwa miejscowości	Rok				
	1823	1833	1847	1859	1936
Rembieszce	155	162	162	191	395
Karsznice	276	232	213	206	668
Wola Tesserowa	175	164	191	162	521
Mieronice	131	146	166	139	410
Razem	737	702	732	704	1 994

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19; *Tabella ludności dekanatu kieleckiego za rok 1833*, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 11; Akta wizytacji dziekańskiej z 1847 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1847–1848, sygn. OD-5/17, k. 32; Inwentarz *fundi instructi* z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 113v, 332; Statystyka parafii z 1936 r., *ibidem*, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 83.

Tabela 11

Ludność parafii Rembieszce w XIX w. z wyszczególnieniem
mężczyzn i kobiet

Rok	Katolicy			Żydzi			Ogółem ludności		
	M	K	Razem	M	K	Razem	M	K	Razem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1818	341	334	675	·	·	·	·	·	·
1833	351	351	702	·	·	·	·	·	·
1834	334	350	684	12	15	27	346	365	711
1835	320	330	650	·	·	·	·	·	·
1836	306	314	610	·	·	·	·	·	·
1837	337	368	705	–	–	–	337	368	705
1838	340	339	679	–	4	4	340	343	683
1839	310	330	640	·	·	·	·	·	·
1840	318	350	668	–	–	–	318	350	668
1841	330	363	693	–	–	–	330	363	693
1842	330	368	698	4	4	8	334	372	706
1843	323	361	684	4	4	8	327	365	692
1844	327	366	693	–	–	–	327	366	693
1845	315	361	676	–	–	–	315	361	676
1846	314	366	680	9	11	20	323	377	700

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1847	313	419	732	–	–	–	313	419	732
1848	296	374	670	–	–	–	296	374	670
1849	296	374	670	–	–	–	296	374	670
1850	317	365	682	–	–	–	317	365	682
1851	317	365	682	8	17	25	325	382	707
1852	317	365	682	8	17	25	325	382	707
1853	326	378	704	2	3	5	328	381	709
1854	326	378	704	2	3	5	328	381	709
1856	319	342	661	1	2	3	322	345	667
1857	301	381	682	5	8	13	306	394	700
1858	315	365	680	6	9	15	331	374	705
1859	380	319	699	–	–	–	380	319	699
1860	345	355	700	–	–	–	345	355	700
1861	343	358	701	–	–	–	343	358	701
1862	363	380	743	–	–	–	363	380	743
1863	314	392	706	–	–	–	314	392	706
1864	347	389	736	5	7	12	358	409	767
1865	364	398	762	6	8	14	370	406	776
1866	320	380	700	2	4	6	322	384	706
1868	330	429	759	2	4	6	332	433	765
1869	389	410	799	–	–	–	389	410	799
1870	394	420	814	–	–	–	394	420	814
1871	398	422	820	·	·	·	·	·	·
1873	401	426	827	4	4	8	405	430	835
1874	400	410	810	·	·	·	·	·	·
1879	462	504	966	7	7	14	469	511	980
1881	476	514	990	–	–	–	476	514	990
1890	532	526	1 058	·	·	·	·	·	·
1898	563	607	1 170	12	13	25	575	620	1 195
1899	582	661	1 243	–	–	–	582	661	1 243
1900	574	626	1 200	11	12	23	585	639	1 224

Legenda: M – mężczyźni, K – kobiety, · – brak danych.

Źródło: oprac. własne na podstawie spisów statystycznych, akt wizytacji dziekańskiej oraz inwentarzy parafii, przechowywanych w Archiwach Diecezjalnym w Kielcach i Parafialnym w Rembieszycach.

Jeśli chodzi o strukturę wyznaniową ludności, to należy stwierdzić, iż obok katolików w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła mieszkali także nieliczni wyznawcy religii mojżeszowej. Najwcześniejsze dane o Żydach zamieszkujących parafię pochodzą z roku 1823. Ze sporządzonego wówczas inwentarza *fundi instructi* wynika, że w parafii mieszkało ogółem 24 starozakonnych, w tym pięciu w Rembieszycach, czterech w Karsznicach, siedmiu w Woli

Tesserowej i ośmiu w Mieronicach¹⁶⁰. W 1833 r. wzmiankowany jest w źródłach Żyd Lewek, karczmarz rembieski, któremu ks. J. Witek miał podobno pobłażać w sprawie jakiegoś oszustwa¹⁶¹. Rok później na terenie parafii odnotowano 27 wyznawców judaizmu. W 1838 r. ich liczba zmniejszyła się do czterech, jednak w latach czterdziestych ponownie wzrosła i wynosiła w 1846 r. 20 osób (por. tab. 11). Stanowiło to niespełna 3% ogółu ludności. Powiedzmy dla porównania, że w sąsiedniej parafii Złotniki mieszkało w tym czasie 46 starozakonnych (3,7% mieszkańców), w Bolminie – 9 (1,6%), a w Oksie – 26 (5,1%). Parafią o największym skupisku ludności żydowskiej na terenie dekanatu kieleckiego były Chęciny. Żyło tu aż 1915 wyznawców mozaizmu, co stanowiło 32% ogółu ludności miasta¹⁶².

W drugiej połowie XIX stulecia liczba Żydów na obszarze interesującej nas parafii wahała się od kilku do kilkudziesięciu, przy czym nie w każdym roku występują oni w źródłach. Najmniejszą ich liczbę, bo zaledwie trzy osoby, odnotowano w 1856 r., a największą (25 osób) w latach 1851–1852 i w roku 1898. W pierwszym dziesięcioleciu ubiegłego stulecia liczebność starozakonnych systematycznie wzrastała i osiągnęła w 1910 r. stan 51 osób. Zwiększyła się zatem o 50% w porównaniu z rokiem 1898. W dalszym ciągu jednak wyznawcy mozaizmu stanowili niewielki odsetek ludności parafii (3,5%)¹⁶³. W okresie późniejszym starozakonni wzmiankowani są w źródłach jedynie sporadycznie. W 1912 r. na terenie parafii mieszkały 54 osoby tego wyznania, w 1936 r. – 25, tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej zaś tylko 11

¹⁶⁰ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19.

¹⁶¹ Komisja województwa krakowskiego do oficjała Konsystorza Kieleckiego, Kielce 20 IV 1833, *ibidem*, k. 88; Komisja województwa krakowskiego do oficjała Konsystorza Kieleckiego, Kielce 18 VII 1833, *ibidem*, k. 89.

¹⁶² Wykaz ludności dekanatu kieleckiego z 1834 i 1838 r. oraz za lata 1841–1848, ADK, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 4v; *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 77v, 130v, 152v, 198v; *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1845–1859, sygn. OD-9/4, k. 4v, 83v.

¹⁶³ Dla porównania, w Małogoszczu starozakonni stanowili w tym czasie prawie 11% mieszkańców, w Oksie 5,2%, w Złotnikach 1,4%, a w Kozłowie zaledwie 0,5%. Por. spis ludności dekanatu jędrzejowskiego w 1910 r., ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1908–1914, sygn. OD-9/15a, k. 45.

osób¹⁶⁴. W drugim roku wojny przebywały tu dwie rodziny żydowskie, a w 1941 r. czterech wyznawców judaizmu¹⁶⁵. Po tej dacie znikają z akt kościelnych informacje o Żydach w parafii. Najprawdopodobniej zostali oni przesiedleni przez hitlerowców do jędrzejowskiego getta, utworzonego w marcu 1940 r. wzdłuż ulic Pińczowskiej i Łysakowskiej. Przeszło przez nie około 6000 osób, głównie z Jędrzejowa i okolicznych wiosek, ale także przesiedleńcy z Sędziszowa, Łodzi, Warszawy i Włocławka. We wrześniu 1942 r. większość z nich została wywieziona do obozu zagłady w Treblince, a niektórzy do obozu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennie¹⁶⁶.

Należy również nadmienić, że w wykazach statystycznych ludności z początku ubiegłego stulecia (1900 i 1902 r.) odnotowano jednego „akatolika” płci żeńskiej. Dokumenty nie precyzują, jakiego wyznania była to osoba¹⁶⁷. Chodzi tu zapewne o guwernantkę mieszkającą we dworze w Rembieszycach, która była wyznania ewangelicko-augsburskiego lub prawosławnego. O tym, że edukacją dzieci dworskich zajmowały się nauczycielki obcego pochodzenia, wspomina w swych pamiętnikach Zofia Kozłowska-Budkowa, najstarsza córka Romualda, właściciela majątku Rembieszyce w latach 1897–1906. Mogło też chodzić o samą dziedziczkę, Lucynę Strasburger, wychowaną w wierze luterańskiej, która na katolicyzm przeszła dopiero w latach trzydziestych wieku XX pod wpływem ukochanej siostrzenicy – Marii Salomei Kozłowskiej¹⁶⁸.

¹⁶⁴ Wykaz ludności dekanatu jędrzejowskiego z 1912 r., *ibidem*, k. 80; Statystyka parafii z 1936 r., *ibidem*, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 82; Kwestionariusz o stanie parafii z 1939 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie z 1939 r., sygn. OD-5/38, k. 197.

¹⁶⁵ Akta wizytacji dziekańskiej z lat 1941–1942, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich z 1941, sygn. OD-5/41, k. 556; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich z 1942, sygn. OD-5/42, k. 614.

¹⁶⁶ K. Urbański, *Zagłada Żydów w dystrykcie radomskim*, Kraków 2004, s. 134–135, 175–176; A. Penkalla, *Żydowskie ślady w województwie kieleckim i radomskim*, Radom 1991, s. 41; A. Ropelewski, *W jędrzejowskim obwodzie AK*, Warszawa 1986, s. 59–60.

¹⁶⁷ Spis ludności dekanatu jędrzejowskiego z 1900 i 1902 r., ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1899–1909, sygn. OD-9/14, k. 46v, 81v.

¹⁶⁸ Z. Kozłowska-Budkowa, *op. cit.*, s. 2 i n.

Dozór kościelny i rada parafialna

W latach 1817–1915 we wszystkich parafiach Królestwa Polskiego istniały dozory kościelne. Ich zakładanie nakazał car Aleksander I dekretem z 6 (18) marca 1817 r. W skład dozorów kościelnych wchodziło początkowo pięć osób: kolator, proboszcz oraz wskazani przez nich trzej parafianie – właściciele dóbr nieruchomości. Tych ostatnich zatwierdzała komisja wojewódzka (rząd gubernialny). Od 1824 r. dozory kościelne liczyły sześć osób. Wchodzili do nich z urzędu kolator, dziedzic i miejscowy dziekan (we własnej parafii zastępował go wicedziekan lub dziekan sąsiedniego dekanatu), ci zaś, jak dawniej, wybierali pozostałych członków spośród posiadaczy nieruchomości mieszkających w parafii. „Gdyby w parafii nie było trzech właścicieli dóbr nieruchomości – głosił ukaz rządowy z 25 grudnia (6 stycznia) 1823/1824 r. – natenczas Dozór kościelny z mniejszej liczby członków, a nawet w zupełnym braku innych osób, do kościelnego Dozoru wybranymi być mogących, z dziedzica gruntu, na którym się znajduje kościół, kolatora i dziekana miejscowego składać się może”¹⁶⁹. Kadencja członków dozoru trwała sześć lat, a ich wybór odbywał się na zebraniach parafialnych. Prezesem dozoru był z założenia kolator miejscowego kościoła, a w razie gdyby ten nie mógł objąć tej funkcji, wójt lub sołtys.

Co się tyczy zadań omawianej tu instytucji, to ustawa rządowa określała je w sposób następujący: „Dozór kościelny ma czuwać w całym składzie swoim nad całością i dobrym stanem kościoła, kaplic, cmentarza i wszelkich zabudowań mieszkalnych i gospodarczych własność parafialną stanowiących i za ich stan jest odpowiedzialny”¹⁷⁰. Gdy koszty prac związanych z remontem istniejących budynków lub wznoszeniem nowych nie przekraczały 300 rb, dozór kościelny winien sporządzić plan, specyfikację kosztów, określić wysokość składki i jej rozkład pomiędzy parafian, a na-

¹⁶⁹ Cyt. za: K. Dębiński, *Dozory kościelne rzymskokatolickie w Królestwie Polskim*, Warszawa 1913, s. 3.

¹⁷⁰ Cyt. za: *ibidem*, s. 8.

stępnie przesłać to wszystko za pośrednictwem rządu gubernialnego do Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Przeprowadzenie remontu, którego koszty szacowano powyżej wspomnianej kwoty, wymagało natomiast zgody władz państwowych. Wówczas to budowniczy powiatu wykonywał kosztorys (anszlag), a naczelnik powiatu otrzymany anszlag przedstawiał rządowi gubernialnemu do zatwierdzenia. W przypadku śmierci proboszcza lub przeniesienia go na inne beneficjum, dozór w obecności miejscowego dziekana i wójta gminy sporządzał dokładny spis majątku parafii (inwentarz *fundi instructi*) oraz przekazywał probostwo następnemu administratorowi. Oprócz tego, na żądanie ustępującego i nowo mianowanego beneficjata, dozór winien „oszacować podług cen miejscowych zboże, siano, owoce i ogrodowiznę, zebraną z gruntu kościelnego i zrobić między nimi podział”¹⁷¹, stosownie do obowiązujących w tym zakresie przepisów. Do obowiązków dozoru należało też dochodzenie długów księży, którzy czasowo administrowali parafią i przechowywanie pieniędzy z pokładnego (opłata za miejsce na cmentarzu)¹⁷².

W zbiorach kieleckiego Archiwum Państwowego znajduje się protokół z wyborów dozoru kościelnego parafii Rembieszyce, przeprowadzonych w dniu 10 (22) grudnia 1851 r. Wynika z niego, że prezesem dozoru kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w latach 1852–1857 był Romuald Kozłowski, dziedzic Woli Tesse-rowej, co było zgodnie z ówczesnymi przepisami prawa państwowego¹⁷³. W skład dozoru weszli ponadto: z urzędu – dziekan dekanatu kieleckiego, ks. Stanisław Zygmuntowicz, z wyboru – Jan Salski, dziedzic dóbr Mieronice, Stanisław Cieśliński, syn właścicielki Karsznic, oraz Ignacy Rudzki, dzierżawca Rembieszyc¹⁷⁴. W świetle zachowanych źródeł kościelnych należy stwierdzić, iż dozór ko-

¹⁷¹ Cyt. za: *ibidem*, s. 21.

¹⁷² Więcej na temat dozorów kościelnych por. *ibidem*, s. 1–99; W. Jemielity, *Dozory kościelne w Królestwie Polskim*, „Prawo Kanoniczne” 1993, t. XXXVI, nr 3–4, s. 171–184 (tu też ustawy rządowe dotyczące dozorów kościelnych).

¹⁷³ Kolatorem świątyni był w owym czasie Stanisław Krosnowski, właściciel Rembieszyc. Z uwagi jednak na fakt, że był on urzędnikiem i mieszkał na stałe w Kielcach, nie mógł prezydować w dozorze kościelnym. Prawo dopuszczało w takim wypadku zwolnienie kolatora z funkcji prezesa i wybór na to stanowisko innego posiadacza dóbr ziemskich. Por. W. Jemielity, *op. cit.*, s. 177.

¹⁷⁴ Protokół wyboru dozoru kościelnego parafii Rembieszyce z 10 (22) XII 1851, APK, RzGR, Akta specialla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach, sygn. 6354, k. 63–65.

ścielny w Rembieszycach realizował swoje zadania zgodnie z prawodawstwem państwowym.

Po upadku Powstania Styczniowego nastąpiło większe niż dotychczas podporządkowanie dozorów kościelnych władzom państwowym. W parafiach wiejskich, gdzie prawo patronatu posiadał rząd lub Żyd, w dozorze przewodniczył wójt bądź sołtys wsi, na terenie której znajdował się kościół, jeśli byli wyznania rzymskokatolickiego. Badano też postawę polityczną przyszłych członków dozoru i żądano od nich podpisania deklaracji o lojalności. Na podstawie zachowanych archiwaliów z drugiej połowy XIX w. nie da się ustalić pełnej listy członków omawianej tu instytucji w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Z protokołu wizytacji dziekańskiej z 1871 r. wynika, że funkcję prezesa piastował Romuald Kozłowski, właściciel Woli Tesserowej i Rembieszyc, członkami dozoru byli natomiast: Gustaw Olszowski, Ignacy Tiede, dziedzic Karsznic, i Józef Caliński¹⁷⁵. W aktach z 1875 r. wymieniony jest natomiast jako prezydujący w dozorze Józef Gołucki, a jako jego członkowie: Ignacy Tiede, Ludwik Widurski, Franciszek Szatański, Karol Grzesik i Maciej Grzesik¹⁷⁶. W następnych latach skład dozoru kościelnego nie uległ większym zmianom (w 1878 r. zamiast Franciszka Szatańskiego zasiadał w nim Tomasz Szatański, w 1882 r. Józef Szatański, w 1886 r. zaś Dominik Grzyb)¹⁷⁷. W głosowaniu przeprowadzonym 10 października 1886 r. w obecności wójta gminy Złotniki i „przy liczonym zgromadzeniu parafian Rembieszyc”, prezesem dozoru został wybrany Romuald Kozłowski, a jego członkami – Ignacy Tiede, Józef Gołucki z Rembieszyc, Jan Grzesik z Woli Tesserowej oraz Maciej Grzesik z Mieronic¹⁷⁸. W dokumencie z roku 1894 występuje jako prezes Stefan Kozłowski, sukcesor poprzedniego kolatora, wśród członków znaleźli się natomiast

¹⁷⁵ Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r., ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 233.

¹⁷⁶ Sprawozdanie z wizytacji parafii z 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 45; *Protokół zostawienia inwentarnej opisy Kościelnemu imuszestwu w prichod Rembieszyc* z 31 I (12 II) 1875 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 232. Ten sam protokół por. *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 118–124.

¹⁷⁷ Inwentarze parafii z 1878 i 1882 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 245, 269v. Te same protokoły por. Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 125–132v, 134–138v.

¹⁷⁸ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 98.

Ignacy Tiede, Jan Grzesik i Walenty Niechciał¹⁷⁹. Jak więc widać, ludzie zasiadający w dozorze kościelnym parafii rembieskiej piastowali powierzone im funkcje przez szereg lat, co niewątpliwie usprawniało działalność tej instytucji. Doświadczenie nabyte przez nich w czasie pierwszej kadencji procentowało bowiem w następnych latach. Należy również stwierdzić, że członkostwo w dozorze przechodziło niejednokrotnie z ojca na syna lub też innego członka rodziny. To z kolei świadczyć może o pewnej roli i znaczeniu niektórych rodów w lokalnej społeczności, jaką tworzyli członkowie rembieskiej parafii.

Po pierwszej wojnie światowej obowiązki dozoru kościelnego przejęła rada parafialna. Jej zadania określało ówczesne prawodawstwo kościelne. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. nakazywał tworzenie w parafiach rad parafialnych. Zalecenie to powtórzył pierwszy synod diecezji kieleckiej, zwołany z inicjatywy biskupa Augustyna Łosińskiego w 1927 r. Synod ten określił obowiązki rad parafialnych w następujący sposób: „Utrzymanie w dobrym stanie zabudowań kościelnych, cmentarza, budynków plebańskich i niższej służby kościelnej [...] Zdobywanie środków na pokrycie wydatków oraz przygotowanie planów i kosztorysów dla robót kościelnych”¹⁸⁰. Dokumentacja źródłowa dotycząca rady parafialnej w Rembieszycach jest niezwykle uboga. Nie wiemy, jaką prowadziła ona działalność w okresie międzywojennym i w latach drugiej wojny światowej. Niewiele też można powiedzieć na temat jej składu. Wiadomo jedynie, że w 1946 r. radę parafialną tworzyli: Stanisław Wiśniewski z Mieronic, lat 32, Bolesław Basa z Karsznic, lat 31, Stefan Gawlik z Woli Tesserowej, lat 34, oraz Feliks Kozieł z Rembieszyc, lat 55¹⁸¹. Dwa lata później w skład rady parafialnej wchodziły również cztery osoby. Funkcję jej sekretarza pełnił ówczesny proboszcz, ks. Józef Wojas, skarbnikiem był natomiast Stanisław Niechciał¹⁸².

¹⁷⁹ Inwentarz kościoła z 1894 r., *ibidem*, k. 148v. Por. Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 15.

¹⁸⁰ Cyt. za: W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 260.

¹⁸¹ Ks. S. Brzozowski do kurii biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 26 IX 1946, ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 38; Kuria diecezjalna do proboszcza parafii Rembieszyce, Kielce 11 XII 1947, *ibidem*, k. 49.

¹⁸² Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301. Ten sam protokół por. APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

Duszpasterstwo i życie religijne

8.1. Nabożeństwo parafialne

Podstawowym źródłem przeżycia religijnego wiernych jest nabożeństwo parafialne. Udział wiernych w różnych nabożeństwach parafialnych składa się na całość praktyk religijnych, które są najbardziej widocznymi przejawami religijności.

Na podstawie protokołów wizytacji dziekańskiej z pierwszej połowy XIX stulecia jesteśmy w stanie odtworzyć przebieg nabożeństwa w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Liturgię niedzielną rozpoczynała jutrznia śpiewana we wczesnych godzinach rannych. Następnie organista grał godzinki, po których śpiewano pieśń *Witaj Królowo Nieba* i koronkę do Trójcy Świętej. Po koronce następowała litania do Trójcy Świętej i pieśni o niej. Później zgromadzeni w świątyni wierni pod przewodnictwem księdza odmawiali pacierz, modlitwy poranne, akt wiary, nadziei, miłości i skruchy. Po skończonych aktach kapłan czytał Ewangelię i wygłaszał homilię lub naukę katechizmową. Ta ostatnia miała powszechnie przyjętą formę pytań i odpowiedzi, z tym że kaznodzieja zadawał pytania i sam na nie odpowiadał. Dalej następowała aspersion¹⁸³, procesja wokół kościoła i suma, zwana mszą parafialną. Po południu odmawiano różaniec do Najświętszej Marii Panny, po nim były nieszpory, modlitwy wieczorne i *Anioł Pański*.

W dni świąteczne i odpusty, które wypadały dwa razy w roku – w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła 29 czerwca i Niepokalanego Poczęcia NMP 8 grudnia (trzeci odpust, mniejszy, obchodzony był na św. Franciszka a Paulo 2 kwietnia), porządek nabożeństwa był w zasadzie taki sam, z tą jednak różnicą, że po koronce do Trójcy Świętej następował od razu pacierz, a miast katechizmu pleban głosił kazanie. W dni powszednie odprawiana była msza święta (zapewne odmawiano też *Anioł Pański*), trudno jednak powiedzieć, o której godzinie i przy jakiej frekwencji wiernych.

¹⁸³ Akt pokutny polegający na pokropieniu przez celebransa wodą święconą wiernych zgromadzonych na liturgii.

Wiadomo jedynie, że odbywała się regularnie, chyba że pleban zachorował, i że jej stałym uczestnikiem był kolator – Franciszek Sariusz Wolski, słynący z pobożności¹⁸⁴.

Opisany powyżej porządek nabożeństwa parafialnego uległ pewnej modyfikacji w latach trzydziestych XIX w., za administracji ks. Józefa Witka. W każdą niedzielę i w święta grana była rano jutrznia. Po niej zgromadzeni w świątyni wierni śpiewali godzinki, odmawiali pacierz, modlitwy poranne, różaniec oraz litanie do Trójcy Świętej. Później następowała aspersion, procesja, nauka Ewangelii (w święta zamiast nauki było kazanie) i suma. W godzinach popołudniowych odprawiano nieszpory poprzedzone koronką do Trójcy Świętej i nauczaniem katechizmowym. Nabożeństwo kończyło się modlitwami wieczornymi i odśpiewaniem Pozdrowienia Anielskiego¹⁸⁵. Należy zwrócić uwagę na fakt, że ksiądz Witek wykładał katechizm nie przed sumą, jak nakazywał Konsystorz Kielecki, lecz po południu. Trudno powiedzieć, co było tego powodem. Być może wiązało się to z zaleceniem dziekana wizytującego parafię w 1825 r., który radził, aby „po południu, szczególnie w lecie, zamiast kazania był katechizm po kościele”¹⁸⁶.

Nie zachował się, niestety, opis nabożeństwa z drugiej połowy XIX w., ani też z początku ubiegłego stulecia. Sądzić jednak należy, iż porządek liturgii niedzielnej i świątecznej w parafii rembieskiej nie uległ w tym czasie większym zmianom.

Z uwagi na fakt, że liturgia rzymska nie zaspokajała potrzeb religijnych ogółu wiernych, w ciągu XIX w. (a zwłaszcza w drugiej jego połowie) upowszechniły się na ziemiach polskich różne nabożeństwa dodatkowe, związane z okresem roku liturgicznego, takie jak majowe, czerwcowe, październikowe, czterdziestogodzinne, pa-

¹⁸⁴ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1820 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2, k. 299–299v.

¹⁸⁵ Por. Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1834–1837, ADK, Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3, k. 20–20v; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 87; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836, sygn. OD-5/6, k. 421; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 13. Dodajmy w tym miejscu, że ks. J. Witek odprawiał nabożeństwa „regularnie i z dogodnością dla parafian”, o czym wielokrotnie informował dziekan w corocznych sprawozdaniach wizytacyjnych. Por. np. Sprawozdania z wizytacji dziekańskiej z 1838 i 1839 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1838–1939, sygn. OD-5/8, k. 7v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Dekanat kielecki 1843–1858, sygn. OD-7K/1/3a, k. 110v.

¹⁸⁶ Akta wizytacji dziekańskiej z 1825 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 365.

syjne (*Gorzkie żale*) czy drogi krzyżowej¹⁸⁷. W źródłach archiwalnych dotyczących interesującej nas parafii odnajdujemy wzmianki jedynie na temat dwóch nabożeństw: w Wielkim Tygodniu i czterdziestogodzinnego. Pierwsze z wymienionych odprawiane było regularnie już na początku wieku XIX. Drugie było w tym czasie (a zapewne i później) nieznane w parafii rembieskiej¹⁸⁸.

Nowe normy prawne dotyczące liturgii mszy w diecezji kieleckiej określono na specjalnej konferencji księży dziekanów, odbytej w Kielcach 4 kwietnia 1918 r. Później księża przyjmowali je na konferencjach dekanalnych. Ostateczne wytyczne ustalono na synodzie diecezjalnym w Kielcach w 1927 r. Nabożeństwo niedzielne miała rozpoczynać poranna msza święta. Następnie odprawiano sumę, przed którą odbywała się procesja. W uroczyste święta na sumie głoszone kazanie, a w niedziele homilię. W godzinach popo-

¹⁸⁷ D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne...*, s. 176; idem, *Polska kultura religijna na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1996, s. 104 i n.; idem, *Życie religijne w diecezji kieleckiej w XIX wieku*, „*Nasza Przeszość*” 1982, t. LVII, s. 133–134. Dodajmy w tym miejscu, że nabożeństwo majowe zostało ustanowione w 1815 r. przez papieża Piusa VII (1742–1823), a następnie stopniowo upowszechniło się w naszym kraju. W diecezji kielecko-krakowskiej wprowadził je jako obowiązujące w ramach nabożeństwa parafialnego bp Maciej Majerczak (1800–1870) na początku lat 60. XIX w. Nabożeństwo październikowe z kolei zostało nakazane przez Konsystorz Kielecki w 1889 r. jako obowiązujące w całej diecezji i od tego czasu stopniowo rozpowszechniło się w kościołach parafialnych. Odprawiane w okresie wielkiego postu *Gorzkie żale* są specyfiką wyłącznie polską. Znane były na terenie interesującej nas diecezji już w XVIII w., ale popularność zyskały dopiero w następnym stuleciu. Celem ujednolicenia tego nabożeństwa biskup kielecki Augustyn Łosiński wydał w 1911 r. specjalny okólnik, w którym nakazał śpiewanie w pierwszą niedzielę wielkiego postu tylko jednej części *Gorzkich żali*. Natomiast kult Serca Pana Jezusa, znajdujący wyraz m.in. w formie nabożeństwa czerwcowego, znalazł sprzyjające warunki do swego rozwoju dopiero w odrodzonej Polsce. Wcześniej był on przez władze carskie surowo zabroniony. Szczegółowo na temat tych nabożeństw por. M. Chorzępa, *Gorzkie żale, ich geneza i rozwój historyczny*, „*Nasza Przeszość*” 1960, t. XII, s. 221–258; W. Smereka, *Studium pasyjne. Rys historyczny i teksty drogi krzyżowej*, Kraków 1968; J.J. Kopeć, *Droga krzyżowa. Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów*, Poznań 1975; W. Schenk, *Czterdziestogodzinne nabożeństwo*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. III, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, s. 923; A. Podleś, *Dzieje czterdziestogodzinnego nabożeństwa w Polsce*, [w:] *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, red. M. Rechowicz i W. Schenka, t. IV, Lublin 1982, s. 253–284.

¹⁸⁸ W raporcie dziekana czytamy: „Nabożeństwa wielkotygodniowe regularnie się odprawują [...]. 40-godzinnego nabożeństwa w tej parafii nie bywa”. Protokół wizytacji dziekańskiej z 1820 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2, k. 299v.

łudniowych odbywały się nieszpory. W dni powszednie, jak postanawiał synod, msza święta miała być celebrowana najpóźniej o godzinie 8.00¹⁸⁹.

Zachowana dokumentacja archiwalna z lat 1939–1945 i okresu powojennego pozwala stwierdzić, że w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła nabożeństwo parafialne odprawiane było zgodnie z praktyką przyjętą w skali ogólnodiecezjalnej. W niedziele i święta kapłan celebrował dwie msze święte, w dni powszednie – jedną. Nabożeństwa niedzielne i świąteczne sprawowane były o godzinie 8.30 i 11.00, w dni powszednie o godzinie 7.30 (lub 8.00) latem i o 8.00 (lub 8.30) zimą. Pewne zmiany w tym względzie zaszyły w 1947 r., kiedy to suma rozpoczynała się pół godziny później (o 11.30), a nabożeństwo w dni powszednie o godzinie 7.00 w okresie letnim i o 7.30 zimą. Parafianie w ciągu roku zamawiali średnio 90 intencji mszalnych.

Frekwencja wiernych na niedzielnej mszy świętej – jak wynika z raportów wizyt dziekańskich – była „dość słaba”. W 1939 r. w obu mszach uczestniczyło ogółem około 400 osób (parafia liczyła wówczas 1380 wiernych), w 1945 r. przeciętnie 520 osób (na 1429 do tego zobowiązanych), a dwa lata później 400–420 osób (nie dopełniło tego obowiązku około 870 wiernych). Zaniedbanie w tym względzie dochodziło do 45–60%, głównie wśród dzieci i osób starszych. Administratorzy miejscowego kościoła zasadniczą przyczynę tak niskiej frekwencji upatrywali w ogólnej laicyzacji społeczeństwa, będącej wynikiem polityki władz ówczesnych, jak również w znacznych odległościach niektórych wiosek od świątyni. Codzienną mszę świętą praktykowało średnio 5–6 osób. Należy jednak pamiętać, że nie była ona obowiązkowa, a poza tym parafia Rembieszycze znajdowała się w regionie typowo rolniczym i jej mieszkańcy mieli sporo pochłaniających czas zajęć gospodarskich. Wcale do kościoła nie chodziła jedna osoba (1947 r.)¹⁹⁰.

¹⁸⁹ D. Olszewski, *Życie religijne w diecezji kieleckiej w latach 1918–1939*, „Analecta Cracoviensis” 1988, t. XX, s. 333–336.

¹⁹⁰ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1939–1947, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 238v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41, k. 558v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/42, k. 616v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1942, sygn. OD-5/43, k. 503v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44, k. 311v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 243v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-

Źródła powojenne informują nas o nabożeństwach dodatkowych (okolicznościowych) odprawianych w parafii rembieskiej. Nabożeństwa majowe odbywały się o godzinie 17.30 lub 18.00 przy udziale 150–160 osób, czerwcowe pół godziny wcześniej (17.00) przy frekwencji 100 osób¹⁹¹, październikowe zaś o godzinie 17.00 lub 17.30. To ostatnie gromadziło od 50 do 150 osób. *Gorzkie żale* odprawiano w niedzielę po południu. Uczestniczyło w nich około 300–400 wiernych. Droga krzyżowa odbywała się zrazu w piątek, a od 1947 r. w niedzielę, przy frekwencji niespełna 100 osób. W godzinie świętej brało udział 40–50 osób i tyle samo uczęszczało na pierwsze piątki miesiąca. W parafii był zwyczaj odmawiania modlitwy *Anioł Pański*, nowenny do Ducha Świętego, Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i św. Stanisława Kostki, jak również śpiewania godzinek. Wierni mieli też możliwość adoracji Najświętszego Sakramentu poza mszą świętą, gdyż kościół był otwarty w godzinach rannych. Nie istniała natomiast w parafii praktyka odprawiania nabożeństwa czterdziestogodzinnego¹⁹².

8.2. Administrowanie sakramentów

Dokumentacja źródłowa dotycząca administrowania sakramentów w parafii rembieskiej jest stosunkowo bogata. Umożliwia to omówienie, jak w praktyce realizowane było szafowanie poszczególnych sakramentów.

-5/46, k. 318–318v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247–247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v; Protokół wizytacji kanonicznej z 1939 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1939–1944, sygn. OD-1/12, k. 30; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 47v.

¹⁹¹ Nabożeństwo to zostało zniesione w 1947 r. Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v.

¹⁹² Raporty wizyt dziekańskich za lata 1945–1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 318v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v–320; sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 48.

Chrzest

Zachowane źródła dotyczące sprawowania sakramentu chrztu świętego w parafii rembieskiej wskazują, że sakrament ten był udzielany stosunkowo szybko po urodzeniu się dziecka, nierzadko w sam dzień narodzin. Praktyka taka była zgodna z ówczesnym prawodawstwem państwowym, w myśl którego w ciągu ośmiu dni, w obecności dwóch świadków, należało okazać dziecko duchownemu swojego wyznania, który sporządzał akt chrztu (*Kodeks cywilny* z 1833 r.)¹⁹³. Zgłaszającym fakt przyjścia na świat dziecka był przeważnie ojciec (w wyjątkowych przypadkach, np. gdy dziecko pochodziło ze związku niesakramentalnego, czyniła to wiejska akuszerka lub babka), a świadkowie niemal zawsze byli zarazem rodzicami chrzestnymi. Nie odkładano chrztu dzieci i zaniedbania w tym względzie w parafii rembieskiej należały do rzadkości¹⁹⁴. Kapłan sporządzający akt chrztu notował, że dziecko urodziło się „w dniu dzisiejszym”, „dnia wczorajszego” lub „onegdaj”. W pierwszej połowie XIX w. takie przypadki zdarzały się nader często, w drugiej połowie nieco rzadziej. Niemniej jednak jeszcze w 1925 r. na ogólną liczbę 82 ochrzczonych w 26 wypadkach chrzest odbył się w dniu urodzenia lub nazajutrz¹⁹⁵.

Tylko sporadycznie podawano do chrztu dzieci wcześniej ochrzczone z wody przez akuszerkę. Do rzadkości należały też dzieci nieślubne. W pierwszej połowie XIX w. odnotowano jedynie sześć takich przypadków w Woli Tesserowej, 19 w Karsznicach, 12 w Rembieszycach i tyle samo w Mieronicach – w sumie 49 dzieci, tj. 2,9% wszystkich urodzeń (tab. 12). Podobnie przedstawiała się pod tym względem druga połowa badanego wieku. Nieco większy

¹⁹³ A oto przykładowy akt chrztu spisany przez ks. A. Stałę w 1944 r.: „W dniu piątym lutego tysiąc dziewięćset czterdziestego czwartego roku, o godzinie 14, w kancelarii parafialnej w Rembieszycach. Ogłaszamy, że w obecności świadków Andrzeja Nowaka, 48 lat, rolnika z Karsznic i Heleny Stelmasińskiej, lat 30, z Woli-Jelonek, stawił się Wincenty Kamiński, 32 lat, rolnik z Karsznic i okazał nam dziecię płci żeńskiej, oświadczając, że urodziło się w Karsznicach dnia wczorajszego, o godzinie 21, z jego ślubnej małżonki Marianny z Borzęckich, 34 lat. Dziecińciu temu na chrzcie świętym w dniu dzisiejszym przez nas dopełnionym dano imię Adela, a rodzicami chrzestnymi byli Andrzej Nowak i Helena Stelmasińska. Akt ten obecnym przeczytany”. APR, Akta urodzonych, zaślubionych i zmarłych 1944, k. 3v (nr aktu 5).

¹⁹⁴ Jako powody zwłoki podawano m.in. brak świadków, chorobę dziecka bądź matki, brak środków finansowych.

¹⁹⁵ APR, Raptularz ochrzczonych 1925–1935, k. 1–10v.

odsetek dzieci ze związków niesakramentalnych zanotowano dopiero w pierwszej połowie ubiegłego stulecia, a zwłaszcza w okresie II Rzeczypospolitej, kiedy to średnio rodziło się dwoje takich dzieci rocznie. Maksimum urodzeń dzieci nieślubnych przypada na rok 1930. Odnotowano wówczas siedem takich przypadków na ogólną liczbę 72 urodzeń, co stanowi prawie 10% wszystkich ochrzczonych. Stosunkowo duża liczba dzieci nieślubnych przyszła na świat także w 1926 r. (5 z 62, tj. 8%). Za to w latach 1901–1904 nie urodziło się ani jedno dziecko z „nieprawego związku”.

Tabela 12

Liczba urodzonych w poszczególnych wsiach parafii Rembieszyce w pierwszej połowie XIX w., z wyszczególnieniem dzieci ze związków niesakramentalnych

Rok	Wola Tesserowa		Karsznice		Rembieszyce		Mieronice	
	ogółem	nieślub.	ogółem	nieślub.	ogółem	nieślub.	ogółem	nieślub.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1801	8	–	13	–	8	–	7	1
1802	7	–	19	–	5	–	12	–
1803	4	–	12	–	11	1	14	–
1804	7	–	13	–	5	–	9	1
1805	9	–	14	–	9	–	7	–
1806	4	–	18	–	10	–	6	–
1807	8	–	9	–	6	–	8	1
1808	10	–	14	–	4	–	10	–
1809	8	–	12	–	6	–	8	–
1810	8	–	8	–	5	–	8	–
1811	9	1	14	–	6	1	6	1
1812	9	2	12	–	4	–	9	–
1813	9	–	7	1	5	–	7	–
1814	13	–	16	1	7	1	6	–
1815	5	–	14	1	6	1	6	–
1816	7	–	15	–	4	–	6	–
1817	7	–	15	2	11	1	7	1
1818	5	–	18	–	8	–	8	–
1819	12	–	8	–	7	–	10	–
1820	12	–	14	–	11	–	6	–
1821	5	–	9	–	7	–	6	1
1822	15	–	19	–	6	–	7	–
1823	13	1	14	–	8	–	9	–
1824	7	–	12	–	7	1	5	–
1825	10	–	9	–	11	–	7	–
1826	6	–	15	2	9	1	11	2
1827	8	–	9	2	6	–	6	1
1828	5	–	14	–	8	–	6	–
1829	4	–	12	–	12	1	9	–
1830	9	–	18	1	9	1	11	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1831	5	–	11	1	9	–	10	–
1832	7	1	9	–	9	–	10	1
1833	4	–	14	–	11	1	6	–
1834	3	–	10	–	8	–	8	–
1835	2	–	5	–	4	–	2	–
1836	10	–	11	1	9	–	8	–
1837	4	–	6	–	3	–	8	–
1838	–	–	10	–	10	–	6	–
1839	8	–	13	–	7	–	8	–
1840	5	–	7	–	9	–	12	1
1841	8	–	10	1	6	1	4	1
1842	6	–	11	–	11	1	6	–
1843	9	1	15	–	5	–	8	–
1844	9	–	7	–	9	–	5	–
1845	1	–	8	3	6	–	10	–
1846	9	–	12	2	7	–	4	–
1847	2	–	7	–	3	–	4	–
1848	8	–	7	–	1	–	6	–
1849	5	–	6	–	5	–	8	–
1850	3	–	11	1	5	–	5	–
Razem	351	6	586	19	358	12	375	12

Źródło: ADK, Parafia Rembieszyce. Księga urodzonych 1797–1855, sygn. 3.

Bierzmowanie

W odniesieniu do parafii Rembieszyce, podobnie jak i w przypadku innych parafii diecezji kielecko-krakowskiej, istnieje nie lada trudność z ukazaniem praktyki administrowania sakramentu bierzmowania. Kielce przez długie lata pozbawione były bowiem własnego biskupa – szafarza tego sakramentu, a ponadto nie prowadzono w parafiach ewidencji osób przystępujących do tego sakramentu. W roku 1862 sakrę biskupią uzyskał administrator apostolski w Kielcach Maciej Majerczak (1800–1870) i rozpoczął udzielanie sakramentu bierzmowania w parafiach podległej sobie diecezji¹⁹⁶. Prawdopodobnie nawiedził również kościół pw. Świę-

¹⁹⁶ Relacje z działalności pasterskiej bpa Macieja Majerczaka drukowano na łamach „Przeglądu Katolickiego”. Biskup ten podczas wizyty w Starym Korczynie 30–31 VIII 1863 r. udzielił sakramentu bierzmowania 760 osobom, w Kijach 2 VI 1865 r. – 700, w Pińczowie 3 VI tego roku wybierzmował „tysiące osób”, w Młodzanach 4 VI – ponad 3000, pod koniec czerwca i na początku lipca w parafiach Proszowice, Koniusza i Książ Wielki – 12 000. Podczas drugiej wizyty tego biskupa w Pińczowie w dniach 3–7 X 1865 r. do sakramentu bierzmowania przystąpiło ogółem 900 wiernych, a w czasie nawiedzin dawnego klasztoru cystersów w Je-

tych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach, lecz z braku dokumentacji źródłowej nie da się nic pewnego na ten temat powiedzieć. Następca Majerczaka na stanowisku biskupa kieleckiego, Tomasz Kuliński (1823–1907)¹⁹⁷, dokonał wizytacji interesującej nas parafii w 1882 r. i udzielił sakramentu bierzmowania 335 osobom. W tej grupie byli także ludzie starsi¹⁹⁸.

W pierwszej połowie ubiegłego stulecia parafia rembieska przeżywała pięć wizytacji kanonicznych: 28 listopada 1911 r., 9 maja 1914 r., 15 czerwca 1927 r., 30–31 maja 1939 r. i 6–7 czerwca 1947 r. Trzy pierwsze przeprowadził bp Augustyn Łosiński (1867–1937)¹⁹⁹, zarządzający diecezją kielecką w latach 1910–1937, kolejną jego następcą, bp Czesław Kaczmarek (1895–1963)²⁰⁰, a ostatnią bp Franciszek Sonik (1885–1957)²⁰¹, sufragan kielecki. Nie dysponujemy danymi dla lat 1911 i 1914. W czasie wizytacji w 1927 r. sakrament bierzmowania przyjęło 265 osób, co stanowiło bez mała 15% ogółu wiernych²⁰². W roku 1939 do bierzmowania przystąpiło

drzejowie 7–8 X – 1060 osób. Por. „Przegląd Katolicki” 1863, nr 37 z 17 IX, s. 588–589; 1865, nr 26 z 29 VI, s. 411–414; nr 27 z 6 VII, s. 427–429; nr 31 z 3 VIII, s. 492; nr 44 z 2 XI, s. 697–700. Więcej na temat działalności oraz samej osoby bpa M. Majerczaka por. T. Wróbel, *Maciej Majerczak*, [w:] *PSB*, t. XIX, Wrocław 1974, s. 168–169.

¹⁹⁷ Por. M. Żywczyński, *Kuliński Tomasz Teofil (1823–1907)*, [w:] *PSB*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 160; J. Szczepański, *Sylwetki biskupów kieleckich*, [w:] *Pamiętnik Świętokrzyski. Studia z dziejów kultury chrześcijańskiej*, red. L. Kaczanowski i in., Kielce 1991, s. 333–336; D. Wojciechowski, *Działalność duszpasterska biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego (1870–1907)*, „*Nasza Przeszłość*” 1982, t. LVII, s. 9–44.

¹⁹⁸ Sprawozdanie z wizytacji pasterskiej z 1882 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 83–84.

¹⁹⁹ Na temat życia i działalności tego biskupa kieleckiego por. Z. Zieliński, *Łosiński Augustyn (1867–1937)*, [w:] *PSB*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 422–423; J. Szczepański, *Sylwetki biskupów kieleckich...*, s. 336–338; S. Fert, *Działalność duszpasterska Bpa A. Łosińskiego*, „*Nasza Przeszłość*” 1979, t. LII, s. 227–255; A.L. Szafranski, *Augustyn Łosiński, biskup kielecki (1910–1937) w świetle listów pasterskich, opinii i faktów*, „*Nasza Przeszłość*” 1983, t. LIX, s. 215–240.

²⁰⁰ Por. m.in. J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek. Biskup kielecki 1895–1963*, Kielce 2008; idem, *Biskup Czesław Kaczmarek w pamięci duchowieństwa Diecezji Kieleckiej*, Kielce 1989.

²⁰¹ Por. D. Olszewski, *Sonik Franciszek*, [w:] *PSB*, t. XL, Warszawa–Kraków 2000, s. 481–482; P. Nitecki, *Biskupi kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, wyd. 2, Warszawa 2000, s. 412.

²⁰² Według elenchusów diecezjalnych parafia liczyła wówczas 1800 osób. Por. *Ordo divi officii persolvendi secrique peragendi ad usum dioecesis Kielcensis anno domini 1927*, Kielciis 1927, s. 86.

280 osób, a osiem lat później – 172 osoby (głównie dzieci). Nadto w dniach 11–12 maja 1943 r. parafię odwiedził bp Franciszek Sonik, który udzielił sakramentu bierzmowania 188 osobom²⁰³.

Uroczystość bierzmowania miała zawsze raczej typowo parafialny charakter. Uwaga wiernych koncentrowała się na biskupie, który w dniu udzielania sakramentu był główną postacią we wspólnocie parafialnej. W rodzinach uroczystość ta zazwyczaj nie wywoływała istotnych reperkusji, ani społecznych, ani religijnych, jak to działo się np. w przypadku chrztu czy uroczystej pierwszej komunii świętej.

Pokuta i komunია święta

W praktyce szafowania sakramentów świętych spowiedź i Eucharystia występują w ścisłej łączności ze sobą. Podobnie rzecz się ma w źródłach archiwalnych. Należy tu wyjaśnić, że w XIX stuleciu nie istniała praktyka codziennej komunii świętej ani częstej spowiedzi, przynajmniej w dzisiejszym tego słowa znaczeniu. Ogół wiernych przystępował do sakramentu pokuty i Stołu Pańskiego w okresie Wielkanocy, nadto z racji świąt patronalnych (odpuśćtów), pielgrzymek, rekolekcji i misji, ewentualnie w adwencie. Przyjęty powszechnie zwyczaj kontroli spowiedzi wielkanocnej za pomocą kartek, które wierni składali przy konfesjonale podczas spowiedzi, umożliwiał kapłanom dokładne określenie liczby osób przystępujących do spowiedzi wielkanocnej bądź też zaniedbujących ten obowiązek²⁰⁴.

²⁰³ APR, Księga wizytacji kanonicznych, k. 2–7v; Sprawozdania z wizytacji kanonicznych z lat 1911, 1927, 1939 i 1947, ADK, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1912, sygn. OD-1/5, k. 70; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1931, sygn. OD-1/10, k. 304; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1939–1944, sygn. OD-1/12, k. 30; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1945–1949, sygn. OD-1/13, k. 175v; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1947, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v; KPD, 1914, nr 4, s. 49; *ibidem*, 1927, nr 5, s. 111–112.

²⁰⁴ T. Cabański, *Działalność duszpasterska kapituły kieleckiej (1807–1914)*, „Nasza Przeszłość” 1982, t. LVII, s. 264; D. Olszewski, *Polska kultura religijna...*, s. 167. Dodajmy w tym miejscu, że obowiązek spowiedzi wielkanocnej wywodzi się jeszcze z czasów średniowiecza. Uchwałę taką podjął sobór laterański IV w 1215 r. O konieczności przystępowania do sakramentu pokuty i komunii świętej w okresie adwentu mówią dopiero źródła z drugiej połowy XIX w. Por. D. Olszewski, *Polska kultura religijna...*, s. 173.

Podstawowym źródłem informującym o spełnianiu obowiązków paschalnych są akta wizytacji dziekańskich. Wynika z nich jasno, że w XIX w. nie było w parafii rembieskiej osób zaniedbujących praktykę spowiedzi i komunii wielkanocnej. W raportach dziekańskich z pierwszej połowy omawianego stulecia czytamy: „spowiedź wielkanocną wszyscy odprawili”²⁰⁵. Szczegółowe dane na ten temat pochodzą dopiero z lat siedemdziesiątych oraz z okresu późniejszego. W 1871 r. do spowiedzi i komunii wielkanocnej przystąpiło 488 osób (w tym 213 mężczyzn i 275 kobiet), w 1873 – 493 (na ogólną liczbę 827 parafian), a dwa lata później – 505 osób (na 836 mieszkańców). W roku 1887 obowiązku tego dopełniło 680 wiernych, w 1898 r. zaś – 760 wiernych²⁰⁶.

W pierwszej dekadzie ubiegłego stulecia obserwujemy systematyczny wzrost liczby osób odbywających praktyki paschalne, co należy tłumaczyć zwiększeniem się ogólnej liczby mieszkańców. W 1901 r. do pokuty i komunii wielkanocnej przystąpiło 760 wiernych, w 1903 – 839, a w roku następnym 858 osób. Równocześnie jednak niektórzy parafianie poczęli stronić od życia sakramentalnego. Na początku XX w. były to jednostki (4–5 osób). Pod koniec lat trzydziestych (1938 r.) od obowiązku spowiedzi i komunii wielkanocnej uchylało się już 100 osób²⁰⁷.

Stosunkowo bogata jest dokumentacja archiwalna informująca o życiu sakramentalnym w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w latach 1939–1945 oraz w okresie powojennym. Z tych zapisów źródłowych wynika, że od 1940 do 1945 r. rozdano łącznie 13 513 komunii świętych, co daje średnio 2252 na rok. Nie była to liczba duża, zważywszy na fakt, że parafia liczyła wówczas

²⁰⁵ Por. np. Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1837–1838, 1842 i 1849, ADK, Wizytacje dziekańskie 1836–1937, sygn. OD-5/7, k. 16; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1838–1939, sygn. OD-5/8, k. 8v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1842, sygn. OD-5/12, k. 14; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1849–1850, sygn. OD-5/19, k. 238.

²⁰⁶ Akta wizytacji dziekańskich z lat 1871, 1873 i 1875, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 233; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 777; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1875–1897, sygn. OD-5/34, k. 45; *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralności parafii Rembieszyce za rok 1887*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 175; *Status moralitatis parochiarum in Dekanatu Andreoviensi pro 1898 an.*, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 37.

²⁰⁷ Raporty wizyt dziekańskich z lat 1900–1904, 1906 i 1939, ADK, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 129v, 207v, 236, 302v–303, 307v–308; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 195v.

1700–1800 mieszkańców. Po wojnie liczba udzielanych komunii zwiększyła się niemal dwukrotnie i wynosiła ponad 4000. Zjawisko wzrostu liczby komunikujących szło w parze ze spadkiem liczby wiernych zaniedbujących praktyki paschalne. W 1941 r. nie dopełniło tego obowiązku 100 osób (6% ogółu wiernych), w 1946 r. – 42 (2,3%), a w roku następnym już tylko 25 osób (1,6%). Według oświadczeń ks. Stefana Brzozowskiego, administratora parafii w latach 1945–1947, w pierwsze piątki miesiąca do Stołu Pańskiego przystępowało od 15 do 50 wiernych, codzienną Eucharystię praktykowały natomiast 2–4 osoby. Dzieci szkolne – jak nakazywało ustawodawstwo diecezjalne – przystępowały do sakramentu pokuty trzy razy w roku: w czasie rekolekcji wielkopostnych, z okazji zakończenia roku szkolnego oraz w uroczystość patrona młodzieży, św. Stanisława Kostki (13 listopada), do komunii świętej zaś dwa razy (w okresie wielkanocnym)²⁰⁸.

Odrębnego omówienia wymaga zagadnienie uroczystej pierwszej komunii świętej dzieci. Należy tu wyjaśnić, że praktyka takiej komunii rozpowszechniła się na terenie diecezji kielecko-krakowskiej w drugiej połowie XIX stulecia. Biskup Maciej Majerczak w okólniku z 15 stycznia 1863 r. zobowiązywał proboszczów podległej sobie diecezji, by po dwuletnim przygotowaniu dzieci „pierwszą komunię świętą urządzać w sposób uroczysty w dzień świąteczny”. Zwyczaj ten upowszechnił bp Tomasz Kuliński, który nawet podczas wizytacji kanonicznych w parafii egzaminował dzieci ze znajomości katechizmu, o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć. W liście pasterskim z października 1907 r. biskup kielecki podkreślał, że uroczysta pierwsza komunia święta ma nie tylko spowodować przeżycia religijne dziecka, ale też najbliższych w jego rodzinie²⁰⁹.

²⁰⁸ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1940–1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41, k. 558v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/42, k. 616v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1942, sygn. OD-5/43, k. 503v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44, k. 311v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 243v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 318v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, Akta parafii Rembieszycze 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 47v–48; Protokół wizytacji dziekańskiej z 1948 r., *ibidem*, k. 53.

²⁰⁹ D. Olszewski, *Polska kultura religijna...*, s. 108 i n.

Tabela 13

Liczba dzieci przystępujących do pierwszej spowiedzi i komunii świętej
w parafii Rembieszyce w drugiej połowie XIX w.

Rok	Chłopcy	Dziewczynki	Ogółem
1862	·	·	30
1871	10	12	22
1873	·	·	23
1880	13	16	29
1885	·	·	17
1887	·	·	22
1898	14	12	26
1899	30	28	58
1900	27	29	56

Źródło: Sprawozdania z wizytacji dziekańskich z lat 1862, 1871, 1873, 1887, 1898–1900, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1862–1865, sygn. OD-5/32, k. 6; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 777; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 37, 48, 130; *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 233; *Wykaz urodzonych, zaślubionych, zmarłych i odbytych pierwszą spowiedź i pierwszą komunię oraz o ogólnej ludności w parafii Rembieszyce w roku 1880*, ADK, Wizytacje dziekańskie 1875–1897, sygn. OD-5/34, k. 470; Wykazy stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1885 i 1887, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13, k. 392; *ibidem*, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899, sygn. II PR-IV/1, k. 175.

Następca Kulińskiego na stolicy biskupiej, Augustyn Łosiński, w związku z dekretem papieża Piusa X *Quam singulari* z 1910 r., wydał w roku następnym instrukcję o pierwszej spowiedzi i komunii świętej. Polecał w niej wczesną komunię świętą dzieci (sugerowano 7. rok życia). Przygotowanie najmłodszych członków wspólnoty parafialnej do sakramentów świętych miało rozpoczynać się po Wielkanocy. Dla dzieci miejskich przewidziane było przygotowanie dwuletnie, a dla wiejskich trzyletnie. Egzamin obejmował znajomość pacierza, przykazań Boskich, głównych prawd wiary, sakramentów świętych oraz umiejętność spowiadania się. Duszpasterze nauczający katechizmu mieli prowadzić specjalną książkę z listą

dzieci, datą egzaminu i datą pierwszej komunii świętej. Dziekani obowiązani byli składać na ten temat coroczne sprawozdania²¹⁰.

Jak wynika z tabeli 13, w drugiej połowie XIX w. do pierwszej spowiedzi i komunii świętej przystępowało każdego roku od kilkunastu do kilkudziesięciu chłopców i dziewczynek. Podobnie sytuacja przedstawiała się w pierwszym dziesięcioleciu ubiegłego stulecia i w latach czterdziestych. W 1903 r. pierwszą spowiedź odbyło 61 dzieci, a do uroczystej pierwszej komunii świętej przystąpiło 47 dzieci. W 1911 r. Chrystusa sakramentalnego przyjęło 38 dzieci, w 1945 r. – 64, a dwa lata później – 48 dzieci. Wyjątkowy pod tym względem okazał się rok 1946, kiedy to do uroczystej pierwszej komunii świętej przystąpiło łącznie 91 chłopców i dziewczynek²¹¹.

Nie zachował się, niestety, opis pierwszej komunii świętej z XIX stulecia. Poniżej przytaczamy dla ilustracji porządek tej uroczystości z kościoła Sakramentek w Warszawie, zamieszczony na łamach „Przeglądu Katolickiego” w 1864 r. Należy przypuszczać, że w parafii rembieskiej uroczystość ta wyglądała podobnie.

„Porządek, jaki corocznie zachowywany bywa w przystępowaniu dzieci do pierwszej Komunii świętej, [...] jest następujący: Corocznie w uroczystość Trójcy świętej, dzieci pierwszą Komunię św. przyjmują, wprzód przygotowane naukami katechizmowymi, od kilku tygodni do nich miewanemi. W sobotę poprzedzającą przyjęcie Komunii św., przed południem, odbywa się przygotowanie do spowiedzi przez stosowne modlitwy, naukę katechizmową o Sakramencie pokuty i tkiwe przemówienie skruczę obudzające; po południu spowiedź, po niej modlitwy i nauka o zadośćuczynieniu, z pobudzeniem dziatek do przepraszania rodziców i opiekunów za obrazy im wyrządzone. [...] Nauka o najświętszym Sakramencie, o przygotowaniu się do jego przyjęcia, o utrzymaniu duszy w świętem jego pragnieniu i pożądaniu przed nocnym spoczynkiem i w poranku następnym, oraz stosowne modlitwy zakończają dzień ostatni przygotowania.

²¹⁰ *Prawa diecezjalne*, „Przegląd Diecezjalny” 1911, R. I, nr 7, s. 100.

²¹¹ *Status moralitatis parochiarum in Decanatu Andreoviensi pro 1903 an.*, ADK, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 207v; *Notitiae infantum quou frequentabant catechisationum an 1911 in parochus Districtus Andreoviensis*, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 390; oraz Raporty wizyt dziekańskich za lata 1945–1947, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 318v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v.

Nazajutrz chłopcy, z białymi kokardami powyżej lewego łokcia, dziewczęta białe, lecz skromnie ubrane, przychodzą do kościoła, gdzie członkowie Arcybractwa w porządek je ustawiają. Przed rozpoczęciem Mszy św. głośno odczytuje krótkie modlitwy, a po Podniesieniu akty przed Komunią św. Kapłan Mszę św. odprawiający, przed rozdaniem Komunii św., trzymając Hostię w rękę, obudza w nich pełnemi zapału aktami uczucia wiary i miłości ku Zbawicielowi; po czym dzieci przez swej płci członków Arcybractwa doprowadzone parami, mają pierwszy raz w życiu szczęście przystępowania do uczyty niebieskiej. Odmówieniem przez kapłana z ambony aktów po Komunii świętej i stosowną nauką kończy się uroczystość przedpołudniowa.

Po południu następuje uroczyste ponowienie ślubów na chrzcie św. Bogu uczynionych. Modlitwa do Ducha św. przez odśpiewanie hymnu *Veni Creator* i krótka przemowa rozpoczyna tę część uroczystości. Przy chrzcielnicy kapłan rozdaje dzieciom świece zapalone, tłumacząc ich znaczenie, odbywa z nimi procesję i przyjmuje ponowienie ślubów. Po odmówieniu litanii i modlitw, po zachęceniu dzieci stosowną przemową do wytrwania w otrzymanych łaskach i w uczynionych przyrzeczeniach, każde z nich obdarza kapłan pamiątkowym tej uroczystości obrazkiem lub medalikiem, i zamyka ją odśpiewaniem hymnu *Te Deus laudamus*²¹².

Sakrament chorych

W XIX w. nie prowadzono ksiąg chorych. Nie pytano też przy spisywaniu aktu zgonu, czy zmarły był zaopatrzony sakramentami świętymi. Nieliczne wzmianki z tego okresu, zamieszczone w protokołach wizytacji dziekańskich, wskazują na to, że wierni starannie dbali o zaopatrzenie sakramentem chorych. W sprawozdaniu dziekana o stanie parafii z 1837 r. czytamy: „Sakrament pokuty na każde zawołanie bywa administrowany – z winy kapłana bez tego sakramentu nikt nie umarł”²¹³. Powyższa uwaga dotyczy ks. Józefa Witka, duszpasterza kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w latach 1827–1853. Podobnej treści notatkę odnajdujemy także

²¹² „Przegląd Katolicki” 1864, nr 16 z 21 IV, s. 252.

²¹³ Protokół wizytacji dziekańskiej z roku 1837, ADK, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 16.

w innych aktach wizytacji dziekańskiej sporządzonych za administracji tego duchownego²¹⁴.

Brak jest informacji dotyczących szafowania sakramentu chorych w parafii rembieskiej w drugiej połowie XIX w. i w pierwszych dekadach ubiegłego stulecia. Szczegółowe informacje na ten temat pochodzą dopiero z okresu po drugiej wojnie światowej. Wynika z nich, że nikt nie zmarł w tym czasie bez sakramentów świętych. W roku 1945 zaopatrzone sakramentami 30 chorych, a rok później 6 (według innego źródła 10). Dla 1947 r. brak danych²¹⁵.

Małżeństwo

Sakrament małżeństwa udzielany był w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła regularnie. Poprzedzały go prywatne nauki przedmałżeńskie oraz potrójne zapowiedzi w kościołach parafialnych obu stron. Małżonkowie pochodzili przeważnie z tej samej parafii, a nierzadko z tej samej wioski, co należy tłumaczyć osiadłym i stabilnym trybem życia, charakterystycznym dla regionów typowo rolniczych. W pierwszej połowie XIX stulecia sakramentalny związek małżeński zawarło ogółem 410 par, w tym 112 z Rembieszyc, 94 z Woli Tesserowej, 119 z Karsznic i 85 z Mieronic. Daje to średnio 8 ślubów na rok. Największą liczbę zawartych małżeństw odnotowano w 1831 i 1839 r. (odpowiednio 17 i 15), a najmniejszą – bo zaledwie 2 – w roku 1821. Badany tu wskaźnik był stosunkowo niski także w roku 1812 (3 przypadki) oraz w latach 1811 i 1847 (po 4 przypadki).

W drugiej połowie XIX stulecia sytuacja przedstawiała się bardzo podobnie. Udzielono ogółem 414 (lub 415) ślubów kościelnych (tab. 15).

W wieku XX liczba zawartych związków małżeńskich wydatnie wzrosła, co wiązało się zapewne ze zwiększeniem ogólnej liczby wiernych. Do końca 1947 r. pobłogosławiono łącznie 684 pary,

²¹⁴ Mowa tu o protokołach wizytacji dziekańskiej z lat 1834, 1838–1842, 1844–1849.

²¹⁵ Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1945–1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 318v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v; APR, protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1946,teczka: Wizytacje dziekańskie (tu mowa o 10 chorych zaopatrzonych sakramentami).

a więc o 270 (39,4%) więcej niż w drugiej połowie XIX w. Badany tu wskaźnik osiągnął swe maksimum w 1947 r. – zawarto wówczas 30 małżeństw. Najmniejszą liczbę ślubów odnotowano natomiast w 1915 i 1916 r. (odpowiednio trzy i cztery przypadki), a więc w czasie pierwszej wojny światowej (por. tab. 15). Konflikty zbrojne, jak wiadomo, nie sprzyjają znanadto zmianie stanu cywilnego i zakładaniu rodziny.

Tabela 14

Zaślubieni w parafii Rembieszyce w pierwszej połowie XIX w.
z wyszczególnieniem pochodzenia współmałżonków

Rok	Ogółem	Karsznice	Mieronice	Rembieszyce	Wola Tesserowa
1	2	3	4	5	6
1801	8	1	3	3	1
1802	5	1	1	–	3
1803	8	2	1	3	2
1804	9	3	1	3	2
1805	9	5	–	3	1
1806	5	–	3	2	–
1807	5	–	2	–	3
1808	5	4	1	–	–
1809	10	1	4	3	2
1810	8	2	3	–	3
1811	4	2	–	2	–
1812	3	1	–	2	–
1813	11	3	1	4	3
1814	5	2	1	1	1
1815	9	4	2	3	–
1816	5	1	1	2	1
1817	10	3	3	2	2
1818	8	2	1	3	2
1819	10	2	3	3	2
1820	11	5	2	1	3
1821	2	–	–	–	2
1822	6	2	1	1	2
1823	8	–	4	3	1
1824	11	4	1	5	1
1825	6	3	1	1	1
1826	7	3	1	1	2
1827	9	4	1	2	2
1828	7	4	1	1	1
1829	10	3	2	4	1
1830	11	2	1	3	5

1	2	3	4	5	6
1831	5	2	2	1	–
1832	17	5	6	4	2
1833	9	7	1	–	1
1834	9	3	1	2	3
1835	10	2	–	2	6
1836	8	4	1	1	2
1837	8	2	2	3	1
1838	7	1	3	3	–
1839	15	1	4	5	5
1840	11	3	1	6	1
1841	6	1	–	2	3
1842	7	2	2	3	–
1843	9	2	5	1	1
1844	13	5	–	6	2
1845	8	2	1	2	3
1846	13	3	1	4	5
1847	4	–	2	1	1
1848	10	2	2	3	3
1849	9	1	3	1	4
1850	7	2	2	1	2
Razem	410	119	85	112	94

Źródło: ADK, Parafia Rembieszce. Księga zaślubionych 1797–1863, sygn. 5.

Tabela 15

Liczba małżeństw zawartych w parafii Rembieszce w latach 1851–1945

Rok	Ogółem	Rok	Ogółem
1	2	3	4
1851	5	1900	20
1852	6	1901	11
1853	6	1902	6
1854	3	1903	5
1855	3	1904	10
1856	9	1905	10
1857	8	1906	11
1858	17	1907	10
1859	11	1908	16
1860	6	1909	14
1861	11	1910	18
1862	6	1911	21
1863	7	1912	17
1864	4	1913	13

1	2	3	4
1865	13 (14)	1914	14
1866	8	1915	3
1867	8	1916	4
1868	3	1917	13
1869	6	1918	13
1870	3	1919	23
1871	8	1920	11
1872	8	1921	18
1873	6	1922	16
1874	6	1923	19
1875	12	1924	5
1876	7	1925	10
1877	1	1926	18
1878	7	1927	14
1879	12	1928	21
1880	9	1929	28
1881	14	1930	15
1882	10	1931	16
1883	10	1932	20
1884	13	1933	11
1885	7	1934	13
1886	10	1935	27
1887	8	1936	17
1888	4	1937	19
1889	12	1938	8
1890	3	1939	16
1891	9	1940	15
1892	5	1941	12
1893	9	1942	5
1894	13	1943	10
1895	9	1944	8
1896	9	1945	25
1897	6	1946	25
1898	7	1947	30
1899	17	Razem	1 098 (1 099)

Źródło: ADK, Parafia Rembieszycze. Księga zaślubionych 1797–1863, sygn. 5; Archiwum Państwowe w Kielcach, Akta małżeństw 1846–1891, sygn. 127; Urząd Stanu Cywilnego w Małogoszczu, Akta małżeństw za lata 1892–1928. Parafia Rembieszycze, sygn. 5; *ibidem*, Akta małżeństw za lata 1928–1945. Parafia Rembieszycze, sygn. 6.

Nie znajdujemy w dziewiętnastowiecznych źródłach informacji o parach żyjących bez ślubu kościelnego, prawdopodobnie w ogóle takich nie było. Pierwsza wzmianka o istnieniu w parafii konkubi-

natu pochodzi z 1906 r. Odnotowano wówczas jeden taki przypadek. Ciekawa wydaje się notatka sporządzona przez miejscowego księdza, który wyjaśniając tę sytuację, napisał: „to winna matka syna, że go źle usposobiła do życia”²¹⁶. Brak jest danych ilustrujących omawianą kwestię dla okresu międzywojennego. W protokole wizytacji dziekańskiej z 1939 r. zanotowano, że konkubinaty są w parafii, nie podano jednak ich konkretnej liczby. W czasach niemieckiej okupacji było od dwóch do pięciu takich związków, po wojnie zaś już tylko jeden²¹⁷.

Nie jest łatwo dokonać oceny życia sakramentalnego wiernych parafii rembieskiej w omawianym okresie z dwóch zasadniczych powodów. Po pierwsze, ze względu na luki w dokumentacji źródłowej, niekiedy dość znaczne (np. nie dysponujemy archiwaliami z lat 1914–1918 i z okresu międzywojennego), co uniemożliwia całościowy ogląd tego problemu. Po drugie, brak jest materiałów porównawczych, które pozwoliłyby ukazać typowość lub specyfikę parafii rembieskiej w skali całego regionu. Zwróćmy jednak uwagę na kilka kwestii.

Zachowana dokumentacja źródłowa nie pozostawia wątpliwości co do tego, że sakramenty chrztu, małżeństwa i namaszczenia chorych udzielane były w parafii rembieskiej regularnie. W drugiej połowie XIX w. również pierwsza komunія święta zaczęła być praktykowana bardziej systematycznie i wpisała się w rytm życia parafii. Natomiast sakramentu bierzmowania udzielano nieregularnie, przeważnie w czasie wizytacji kanonicznych. Była to pozostałość po zaborcy rosyjskim, gdyż w XIX i na początku XX w. z powodu trudności, jakie czyniły im władze rosyjskie, biskupi nie zawsze mogli dotrzeć do wszystkich rejonów podległych sobie diecezji.

O żywotności religijnej parafii z punktu widzenia Kościoła świadczy przede wszystkim udział wiernych w takich praktykach religijnych, jak sakrament pokuty i Eucharystii. W XIX w. w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła praktyki te były wypełniane w stopniu zadowalającym – ogół wiernych uczęszczał na nabożeństwa niedzielne i świąteczne, jak również przystępował do

²¹⁶ *Status moralitatis parochiarum in Decanatu Andreoviensi pro 1906 an.*, ADK, Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35, k. 307v.

²¹⁷ Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1945–1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 318; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v.

spowiedzi i komunii świętej wielkanocnej. W pierwszej połowie XX stulecia, a zwłaszcza w okresie okupacji hitlerowskiej, systematycznie wzrastała liczba osób stroniących od życia sakramentalnego. Pojawiły się pary żyjące bez ślubu kościelnego, zwiększyła się też liczba dzieci zrodzonych ze związków pozamałżeńskich.

8.3. Wizytacje kanoniczne

Wizyta biskupa była wydarzeniem niezwykle ważnym dla wiernych, którzy przygotowywali się do tej uroczystości przez wiele tygodni. W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach zachowały się sprawozdania z dwóch wizytacji pasterskich, odbytych przez bpa Tomasza Kulińskiego w 1882 i bpa Augustyna Łosińskiego w 1927 r. Pozwala to odtworzyć ich przebieg w najdrobniejszych szczegółach.

Dnia 23 maja 1882 r. o godzinie 9 rano ks. bp Tomasz Kuliński został powitany na granicy parafii od strony Lipnicy przez delegację złożoną z włościan i parafian, w imieniu których przemówił dziedzic dóbr Karsznice – Ignacy Tiede. Następnie Jego Ekscelencja wsiadł do czekającej na niego furmanki i otoczony przez młodzież na koniach, ruszył ku wsi. Na granicy gruntów plebańskich powitał go ówczesny rządca parafii, ks. Ludwik Tymowski, w obecności dziekana dekanatu jędrzejowskiego, ks. Walentego Witkowskiego (1857–1897) i w asyście wikarego małogoskiego, ks. Stefana Stucznia (1850–1928)²¹⁸. Proboszcz rembieski wręczył dostojnemu gościowi wodę święconą, którą ten pokropił wiernych, tłumnie przybyłych na uroczystość. Przywdziawszy szaty pontyfikalne, biskup kielecki zasiadł na przygotowanym dla niego „tronie”, a dziekan jędrzejowski „wyraził” Jego Ekscelencji „wierność ludu”. Z kolei ks. Tymowski zaintonował pieśń *Boże w dobroci* i wręczył biskupowi Kulińskiemu klucze do kościoła parafialnego, które ten pobłogosławił. Wszedłszy do świątyni, biskup kielecki długo modlił się przed Najświętszym Sakramentem. Wysłuchał potem przemówienia proboszcza i sam zabrał głos. O godzinie 11 celebrował uroczystą mszę świętą (kazanie wygłosił ks. S. Stuczeń), po której udzielił sakramentu bierzmowania 335 osobom i egzaminował dzieci ze znajomości katechizmu. Następnie procesjonalnie zapro-

²¹⁸ Biogram tego kapłana zamieścił J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Mariówka 1930, s. 401–403.

wadzono go na plebanie, gdzie zjadł „skromny posiłek” i nieco odpoczął. O godzinie 16 Jego Ekscelencja opuścił parafię i udał się pieszo drogą w kierunku Kielc²¹⁹.

Równie uroczyście przyjmowany był 15 czerwca 1927 r. bp Augustyn Łosiński, który o godzinie 9.30 przybył ze Złotnik pieszo do Rembieszyc. Drogę Jego Ekscelencji poprzedzała procesja „krakusów”, towarzyszyło mu zaś kilku księży i rzesze wiernych. Na spotkanie „pielgrzymującego Księcia Kościoła” wyszedł procesjonalnie poza wieś, do krzyża, gdzie ustawiona była okazała brama triumfalna, miejscowy proboszcz, ks. Władysław Serwatka, na czele parafian i w asyście kapłanów z sąsiednich parafii. W imieniu parafian ofiarował dostojnemu gościowi chleb i sól gospodarz z Woli Tesserowej, Ludwik Łabęcki, prosząc o błogosławieństwo. Z kolei dwie małe dziewczynki, wręczając biskupowi kwiaty, „miłemi wierszykami poleciły się pasterskiemu sercu”. Śpiewając *Kto się w opiekę* przy dźwiękach orkiestry, procesja podążyła w kierunku świątyni. Tam, przed kolejną efektownie przybraną bramą, przemówił dyrektor miejscowej szkoły elementarnej Ludwik Sokalski, który zapewnił Jego Ekscelencję „o uczuciach synowskiego przywiązania wśród nauczycieli do Kościoła” i prosił o błogosławieństwo dla dzieci szkolnych i kadry nauczycielskiej. Udzieliwszy wiernym pasterskiego błogosławieństwa, biskup Łosiński odprawił nabożeństwo za dusze zmarłych, połączone z procesją wokół kościoła, po czym dokonał kanonicznego nawiedzenia Najświętszego Sakramentu oraz szczegółowego przeglądu całej świątyni i zakrystii. Następnie dziekan małogoski, ks. Michał Wójcik, odprawił sumę, a biskup kielecki udzielił sakramentu bierzmowania zebranej na cmentarzu przykościelnym młodzieży. Po bierzmowaniu bp Łosiński zwrócił się ze słowem Bożym do wiernych, przestrzegając ich przed „niebezpieczeństwami ze strony szatana oraz złych, wywrotowych ludzi”. Wyraził też parafianom „uznanie za ich przywiązanie do wiary i dbałość o czystość przybytku pańskiego”. W południe Jego Ekscelencja pożegnał zebranych, po czym udał się z wizytacją do Bolmina²²⁰.

²¹⁹ Sprawozdanie z wizytacji pasterskiej z 1882 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 83–84.

²²⁰ *Wizytacja pasterska w parafii Rembieszycie dn. 15 czerwca 1927 r.*, ADK, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1931, sygn. OD-1/10, k. 304.

8.4. Nauczanie kościelne

W XIX stuleciu duszpasterze głosili na terenie kościoła parafialnego trzy rodzaje nauk: kazania, homilie i nauki katechizmowe. Jeśli temat kazania zaczerpnięty był z Ewangelii lub lekcji mszalnej, wówczas kazanie miało charakter homilii. Zadaniem kazania były pogłębienie wiadomości z zakresu religii i poprawa obyczajów, a katechizacji – nauczanie prawd wiary.

Uzupełnieniem nauk katechizmowych była katecheza dzieci i dorosłych, wykładana we wszystkie niedziele w formie pytań i odpowiedzi, z tym że kaznodzieja zadawał pytania i sam na nie odpowiadał. Cykl nauki trwał kilka lat, nie dłużej jednak niż pięć. Przedmiotem katechezy było wyjaśnienie znaku krzyża świętego, modlitwy Pańskiej, pozdrowienia anielskiego, przykazań Boskich i kościelnych czy siedmiu sakramentów świętych. Owe prawdy wiary duszpasterze mieli powtarzać na nowo każdego roku, aby utrwaliły się należycie w pamięci wiernych²²¹.

Z badań przeprowadzonych przez ks. Daniela Olszewskiego wynika, że o ile w pierwszych dziesięcioleciach wieku XIX w duszpasterstwie parafialnym diecezji krakowskiej i w ogóle na całym obszarze Królestwa Polskiego kaznodziejstwo przeważało nad katechizacją, to poczynając od lat czterdziestych obserwujemy sytuację wręcz odwrotną. Na pierwsze miejsce wysunęła się nauka katechizmowa, kazania zaś zostały zepchnięte na plan dalszy (w praktyce głoszono je w uroczyste święta). Zmniejszenie się roli kazań w przepowiadaniu kościelnym tłumaczy się ich stosunkowo niewielką skutecznością. Wśród kapłanów upowszechnił się bowiem zwyczaj odczytywania z ambony gotowych kazań, zaczerpniętych z różnych autorów, które najczęściej były zdezaktualizowane i nieprzystosowane do potrzeb czasu oraz możliwości intelektualnych słuchaczy²²².

Zaznaczyć tu trzeba, że władza diecezjalna przywiązywała ogromną wagę do przepowiadania słowa Bożego. Wielokrotnie przypominała duchowieństwu o konieczności regularnego nauczania

²²¹ D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne...*, s. 188 i n.; idem, *Nauczanie kościelne w Królestwie Polskim w XIX wieku*, „*Analecta Cracoviensia*” 1986, t. XVIII, s. 492–493, 503–504; idem, *Polska kultura religijna na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1996, s. 80; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 184 i n.

²²² Więcej na ten temat por. D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne...*, s. 189–191; idem, *Nauczanie kościelne...*, s. 500–504; idem, *Polska kultura religijna...*, s. 80–82.

parafian, a od dziekanów domagała się wyczerpujących sprawozdań z realizacji tego zadania. Wielką troskę w zakresie omawianego przedmiotu wykazywał biskup kielecki Maciej Majerczak, który położył szczególny nacisk w przepowiadaniu kościelnym na katechizację wiernych. W okólniku z 6 listopada 1861 r. nakazywał on, aby we wszystkich kościołach w każdą niedzielę, oprócz kazań i homilii, wykładany był ludowi co najmniej przez trzy kwadranse katechizm; aby kapłan nauczający katechizmu powtarzał z dziećmi za pomocą pytań i odpowiedzi wszystkie artykuły wiary, dopóki nie zostaną one zrozumiane i zapamiętane; oraz aby dziekani w swych corocznych raportach donosili o zaniedbaniach księży w wypełnianiu zaleceń władzy. Majerczak wskazywał także pomoce katechetyczne, które miały być obowiązujące w nauczaniu parafialnym. Wśród wymienionych na pierwszym miejscu znalazł się *Katechizm rzymski*, uważany powszechnie za najlepszą syntezę teologii katolickiej okresu potrydenckiego. Z dzieł autorów obcych zalecał m.in. *Zasady i całość wiary katolickiej* J. Gaume'a²²³ oraz *Zasady wiary katolickiej przykładami historycznymi objaśnione czyli katechizm historyczny* J. Schmida²²⁴. Biskup kielecki kilkakrotnie (15 stycznia 1863 r., 18 stycznia 1867 i 21 czerwca 1869 r.) ponawiał swoje zarządzenia dotyczące nauczania religii. Dzięki jego wysiłkom nastąpiło upowszechnienie na terenie diecezji kielecko-krakowskiej zwyczaju niedzielnej katechizacji dzieci i młodzieży²²⁵.

Zachowane protokoły wizytacji dziekańskich z XIX w. pozwalają stwierdzić, że w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła realizowane były wszystkie wymienione wyżej formy nauczania słowa Bożego. W uroczyste święta głoszone kazania i homilie, a w pozostałe niedziele roku liturgicznego nauki katechizmowe. Nie odnotowano w tym względzie żadnych zaniedbań. Ze sprawozdań dziekańskich dowiadujemy się także, z jakich pomocy korzystali rządcy beneficjum rembieskiego w nauczaniu parafialnym w pierwszej połowie XIX w. Ksiądz Andrzej Południkiewicz gromadził w domowej bibliotece dzieła popularnych wówczas autorów:

²²³ J. Gaume, *Zasady i całość wiary katolickiej*, wyd. 1, t. I–VIII, Warszawa 1852–1855; wyd. 2, Warszawa 1857.

²²⁴ J. Schmid, *Zasady wiary katolickiej przykładami historycznymi objaśnione czyli katechizm historyczny*, t. I–III, wyd. 1, Warszawa 1855; wyd. 2, Warszawa 1861.

²²⁵ D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne...*, s. 164; idem, *Nauczanie kościelne...*, s. 506; idem, *Polska kultura religijna...*, s. 93–94, 98; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 186–187.

Karola Fabianiego²²⁶, Józefa Wojciecha Męcińskiego²²⁷ oraz Pawła Piaseckiego²²⁸, z których wygłaszał kazania „w prostym sposobie

²²⁶ Karol Fabiani (1716–1786) – urodził się 1 XI 1716 r. w województwie krakowskim. W 1732 r. wstąpił do zakonu jezuitów. Śluby zakonne złożył w 1750 r. Po skończeniu filozofii, uczył w szkołach niższych przez cztery lata, a następnie był przez 11 lat nauczycielem, kaznodzieją i misjonarzem w Lucku, Chełmnie, Żywcu i Krośnie. W latach 1772–1773 pełnił funkcję rektora kolegium jezuickiego w Poznaniu. Po zniesieniu zakonu, osiadł na stałe w Łęczycy, gdzie był mansomiarzem i kaznodzieją przy kościele parafialnym (od 1775 r.) oraz kaznodzieją szkół województwa łęczyckiego (od 1777 r.). W 1779 r. otrzymał godność kanonika kolegiaty kaliskiej. Zmarł w 1786 r. w Kaliszu. Jest autorem licznych zbiorów kazań. Do najpopularniejszych należy *Misya apostolska do pokuty i powstania z grzechów prowadząca* (trzy części, Kalisz 1783), która doczekała się aż trzech wydań. Por. R. Kaczmarek, *Fabiani Karol*, [w:] *PSB*, t. VI, Kraków 1948, s. 337.

²²⁷ Józef Wojciech Męciński h. Poraj (1748–1814) – urodził się w Zakliczynie nad Dunajcem, w rodzinie ziemiańskiej. Kształcił się początkowo w kolegium jezuickim w Przemyślu, a następnie w szkołach krakowskich. W roku 1766 wstąpił do zakonu reformatów w Wieliczce, gdzie otrzymał zakonne imię Józef. Tu odbył nowicjat i studia zakonne. Po uzyskaniu święceń kapłańskich w 1772 r., został wysłany do klasztoru na Górze św. Anny z obowiązkiem głoszenia kazań. Od 1773 r. był kaznodzieją w kolegiacie zamojskiej. Za aluzje do poczynąń władz austriackich, krępujących działalność Kościoła, otrzymał nakaz opuszczenia Galicji; karę tę umorzono. Pracował kolejno w Krakowie, Wieliczce, Pilicy oraz Lublinie jako kaznodzieja i gwardian. Pod koniec życia został kapelanem więzień w Krakowie. Zmarł w grudniu 1814 r. Pozostawił po sobie liczne zbiory kazań, które cieszyły się niesłabnącą popularnością przez cały wiek XIX, w tym *Kazania podwójne na niedziele całego roku* (t. I–IV, Kraków 1782–1784), *Kazania przygodne w różnych nabożeństwach okolicznościach* (t. I–II, Kraków 1788–1789) oraz *Kazania odświeżne* (t. I–III, Kraków 1799). Por. G.A. Wiśniowski, *Męciński Józef Wojciech*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. III, Warszawa 1982, s. 95–98 (tu też szczegółowa bibliografia prac Męcińskiego); idem, *Męciński Wojciech*, [w:] *PSB*, t. XX, Wrocław–Warszawa–Kraków 1975, s. 495–496.

²²⁸ Paweł Piasecki (1579–1649) – biskup kamieniecki, chełmski i przemyski, autor pism teologicznych, historyk. Studiował w Rzymie, Ołomuńcu, Pradze i Wiedniu. W 1610 r. uzyskał w Rzymie tytuł doktora obojga praw i protonotariusza apostolskiego. Przed 1613 r. otrzymał kanonię warszawską, potem archidiaconat lubelski, w 1616 r. został zaś instalowany na archidiaconat warszawski. Administrował diecezją warmińską w imieniu małoletniego królewicza Jana Olbrachta oraz diecezją wrocławską w imieniu małoletniego królewicza Karola Ferdynanda Wazy. Od 1624 r. był opatem zakonu cystersów w Mogile. W 1628 r. został wyświęcony na biskupa kamienieckiego, w 1642 r. biskupa chełmskiego, a dwa lata później na biskupa przemyskiego. Zmarł w 1649 r. w Mogile, gdzie został pochowany. Jego głównym dziełem jest *Chronica gestorum in Europa singularium* (wyd. 1, Kraków 1645). Por. W. Czapliński, *Piasecki Paweł*, [w:] *PSB*, t. XXV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1980, s. 787–789; *Piasecki Paweł*, [w:] P. Nitecki, *op. cit.*, s. 342. Wykaz publikacji Piaseckiego por. *Bibliografia polska Karola Estreicher*, wyd. S. Estreicher, t. XXIV, Kraków 1912, s. 230–234.

dla pojęcia ludu”²²⁹. Jego następca, ks. Stanisław Myśliński, nauki ewangelii czerpał z Samuela Wysockiego²³⁰. Prac innych autorów nie posiadał, o czym donosił dziekan w sprawozdaniu o stanie parafii z 1825 r., zalecając mu jednocześnie nabycie prac Fabianiego i Męcińskiego, gdyż „nader łatwymi są do pojęcia ludu prostego”²³¹. Co się tyczy pomocy kaznodziejskich ks. Józefa Witka, to nic konkretnego na ten temat nie da się powiedzieć. Wiadomo jedynie, że posiadał „piękny zapas różnych książek, stanowi duchownemu odpowiedni”, które odczytywał „z wielkim dla siebie pożytkiem”²³². Należy jednak przyjąć, że zarówno ks. Witek, jak i jego następcy na stanowisku administratora parafii rembieskiej posilkowali się pracami wymienionych wyżej autorów, wykorzystywanych powszechnie w nauczaniu kościelnym w omawianym stuleciu.

²²⁹ Akta wizytacji dziekańskiej z 1820 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2, k. 298v.

²³⁰ Samuel Wysocki (1706–1771) – pijar, teoretyk wymowy. Urodził się 20 października 1706 r. we wsi Wysoka w woj. sandomierskim. W 1724 r. wstąpił do zakonu pijarów w Lubieszowie, gdzie też ukończył studia. Uczył gramatyki, poezji i retoryki w szkołach swego zgromadzenia. W latach 1743–1745 był kaznodzieją katedralnym w Krakowie, a w latach 1752–1754 rektorem domu warszawskiego. Piastował ważne urzędy w zakonnej prowincji polskiej. W 1746 r. został jej sekretarzem, w 1751 r. konsultorem, a następnie generalnym asystentem pijarów w Rzymie. Po powrocie do kraju w 1759 r., poświęcił się pisaniu. Ogłosił drukiem (pod nazwiskiem Samuel S. Floriano) ponad 25 tomów kazań po polsku i łacinie, m.in. *Nauki, homilie i materie kazań na wszystkie w całym roku dni święte ku większej Boga chwale... dla pożytku dusz ludzkich, pasterzów i ich kaznodziejów przysługi...* (t. I–III, Warszawa 1762–1768); *Święta całego roku, kazniami w krakowskiej katedrze i po różnych w Polsce ambonach zapowiadane* (t. I–II, Warszawa 1769) i inne. Poza tym jest autorem licznych przemówień i panegiryków oraz podręcznika wymowy *Orator Polonus*, który był przydatny także i dla kaznodziejów. Por. J. Wysocki, *Wysocki Sebastian Samuel*, [w:] *Słownik polskich teologów...*, t. IV, s. 482–484; E. Kryściak, *Wykaz biogramów pijarów opracowanych przez ks. Jana Innocentego Bube Sch.P. zamieszczonych w „Diccionario Enciclopedico Escolapio”, t. II, Salamanca 1983 r.*, [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993, s. 581. Szczegółowy spis prac Wysockiego por. K. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3 (*Obejmuje druki stuleci XV–XVIII w układzie alfabetycznym*), t. XXIII, Kraków 1939, s. 462–475.

²³¹ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1825 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1808–1828, sygn. OD-5/1, k. 364v.

²³² Por. Sprawozdania z wizytacji z lat 1835–1836, ADK, Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 88; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836, sygn. OD-5/6, k. 421v.

Odnosnie do katechezy wypada stwierdzić, że podobnie jak w przypadku kazania i nauk katechizmowych, odbywała się ona regularnie w każdą niedzielę w formie nakazanej przez prawodawstwo diecezjalne (metoda pytań i odpowiedzi). Ksiądz Południkiewicz, o czym była mowa wyżej, nauczał religii przed sumą, „osobliwie w czasie Postu Czterdziestodniowego”. Próbował także wprowadzić zwyczaj katechizacji dzieci i „pasterzy bydła” przed nieszpórami, lecz – jak wynika z zapisków dziekana wizytującego parafię – z nikłym skutkiem²³³. Źródła nie podają, na podstawie jakiego katechizmu wzmiankowany kapłan wykladał wiernym artykuły wiary. Do połowy lat trzydziestych XIX w. największą popularnością cieszył się powszechnie polski przekład francuskiego katechizmu Claude’a Fleury’ego²³⁴, zatwierdzony na sesji Izby Edukacyjnej 4 listopada 1811 r. jako obowiązujący w nauczaniu szkolnym²³⁵, i zapewne z niego korzystał proboszcz rembieski. Z kolei ks. S. Myśliński nauczał „z książeczki przez ks. Kalatowicza wydanej, a przez Konsystorz Kielecki zalecanej”²³⁶, administrujący zaś parafią od 1866 r. Stanisław Kański z dwutomowego *Wykładu pacierza* Jana

²³³ W sprawozdaniu dziekana o stanie parafii z 1820 r. czytamy na ten temat, co następuje: „W dni niedzielne i święta staranie było pasterza, aby po obiedzie dzieci na katechizm przychodziły, lecz nie możność dla domowego gospodarstwa”. A nieco dalej: „Jest zaleconym [...], aby pasterze bydła bywali na poobiednich katechizmach, ale różnie tłumaczą się, że nie mają kim się posłużyć w gospodarstwie”. Akta wizytacji dziekańskiej z 1820 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2, k. 298.

²³⁴ C. Fleury, *Katechizm historyczny mniejszy zawierający w sobie krótką historię świętą i naukę chrześcijańską*, Warszawa 1812. Claude Fleury (1640–1723) – francuski historyk kościelny, duchowny katolicki. W latach 1658–1678 był adwokatem w parlamencie paryskim. W roku 1680 król Francji Ludwik XIV powierzył mu wychowanie swego naturalnego syna, księcia Vermandois, a niebawem (1689 r.) mianował go pomocnikiem nauczyciela trzech swoich wnuków. Pełnił też (w latach 1716–1722) funkcję spowiednika Ludwika XV. Jego najważniejszym dziełem jest *Historia Kościoła* w dwudziestu tomach (wyd. 1, Paryż 1691), doprowadzona do roku 1414. Oprócz tego wydał m.in. *Obyczaje Izraelitów* i *Obyczaje chrześcijan*, tłumaczone na język polski. *Encyclopedia Britannica*, vol. IX, Chicago–London–Toronto 1961, s. 375.

²³⁵ D. Olszewski, *Książka religijna na terenie Królestwa Polskiego w XIX w.*, „Roczniki Świętokrzyskie” 1989, t. XVI, s. 157.

²³⁶ Chodzi tu zapewne o ks. Jana Kalatowicza, wykładowcę kieleckiego seminarium duchownego w latach 1806–1811 i 1817–1819, od 1815 r. wiceregenta tej uczelni i rządcę parafii Zagnańsk, profesora seminarium sandomierskiego w latach 1822–1824 i 1830–1831. Więcej na temat tej postaci por. S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Sandomierz 2010, s. 68–69.

Narkiewicza²³⁷. Nie wiadomo, jakie pomoce katechetyczne stosowali w nauczaniu religii inni rządcy parafii. Najpewniej korzystali z zalecanego przez władzę diecezjalną *Katechizmu rzymskiego*. W grę mogły wchodzić także katechizmy Antoniego Putiatyckiego²³⁸ i Rocha Filochowskiego²³⁹, powszechnie wykorzystywane w nauczaniu

²³⁷ *Wykład pacierza, Składu Apostolskiego, Przykazań Bożych, kościelnych, świętych Sakramentów, kondycji do Spowiedzi i dalszych przepisów religii św., z zastosowaniem do życia praktycznego, w II częściach napisany*, t. I–II, Wilno 1858–1859; wyd. 2, Kraków 1882; wyd. 3, Kraków 1898. Jan Chrzyciel Narkiewicz (1806–1886) – urodził się 10 VI 1806 r. w rodzinie chłopskiej na Żmudzi. W latach 1826–1833 studiował teologię w Woroniach, w kolegium pijarów w Lubieszowie i w Akademii Duchownej w Wilnie. Wyświęcony na kapłana w 1833 r., pracował jako wikariusz, a następnie (od 1834 r.) jako proboszcz w Żyrmurnach. Był także proboszczem w Jeziorskach (od 1857 r.) i w Kobryniu. Za wygłaszanie patriotycznych kazań w 1866 r. uwięziony i zesłany na Syberię. Zwolniony w 1875 r., został deportowany do Galicji. Zamieszkał w Krakowie, gdzie przez dziesięć lat był kapłanem cmentarza Rakowickiego. Zmarł 23 III 1886 r. w Krakowie. Por. B. Kumor, *Narkiewicz Jan Chrzyciel*, [w:] *Słownik polskich teologów...*, t. III, s. 197.

²³⁸ *Mały katechizm dla uczniów wyznania rzymsko-katolickiego w szkołach elementarnych*, wyd. 1, Warszawa 1835 (w XIX w. ukazało się 12 wydań tego katechizmu). Istnieje również obszerniejsze wydanie przeznaczone dla nauczycieli i rodziców pt. *Katechizm parafialny obszerniejszy wykładem rzeczy objaśniony* (wyd. 1, Warszawa 1852; wyd. 2, Warszawa 1853). Antoni Putiatycki (1787–1862) – teolog, pochodził z Biskupic koło Bochni. Nauki średnie pobierał we Lwowie i Tarnowie, gdzie też złożył egzamin dojrzałości. Przez krótki czas był zarządcą dóbr Żaluskich w Galicji. Studiował filozofię na Uniwersytecie Lwowskim, a w latach 1813–1816 teologię w Seminarium Duchownym w Kielcach. Po uzyskaniu święceń kapłańskich pracował jako wykładowca filozofii i historii Kościoła w seminarium kieleckim (1818 r.), proboszcz parafii w Końskich, wreszcie profesor seminarium w Sandomierzu (od 1821 r.). W roku 1824 wstąpił do seminarium internum w Warszawie przy kościele pw. Świętego Krzyża, a po dwóch latach złożył śluby misjonarskie. Pierwsze cztery lata pobytu w kongregacji poświęcił pracy duszpasterskiej jako wikariusz przy kościele pw. Świętego Krzyża, wyjeżdżał też na misje. W wolnych chwilach trudnił się pracą naukową. W latach 1828–1861 był kolejno profesorem seminarium w Poznaniu, Lublinie, Płocku i Warszawie. W 1861 r. przeszedł na emeryturę i zamieszkał w domu emerytów zgromadzenia w Łowiczu, gdzie zmarł 22 XI 1862 r. Putiatycki ogłosił drukiem szereg prac z zakresy teologii, filozofii i astronomii. Jego najważniejszym dziełem jest *Theologia moralis in usum cleri dioecensiani conscripta* (Warszawa 1857). Por. A. Schletz, *Krótkie biografie: L. Janczak 1835–1918, A.J. Korsch (Korsz, Corsz) 1661–1719, S.K. Krzyżanowski 1800–1863, J. Orzechowski 1819–1887, A. Putiatycki 1787–1862, F. Weinreich 1762–1829*, „Nasza Przyszłość” 1971, t. XXXV, s. 196–198. Wykaz prac Putiatyckiego zamieścił K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, wyd. 1, t. III, Kraków 1876, s. 604–605.

²³⁹ R. Filochowski, *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej*, wyd. 1, Warszawa 1873. Bibliografię prac Filochow-

religii na terenie Królestwa Polskiego, ewentualnie rodzime przekłady podręczników religii autorów francuskich (C.F. Homonda, F. Pougeta, J. Gaume’a, A. Guilloisa) i niemieckich (J. Schmidta)²⁴⁰.

Zachowane materiały źródłowe wskazują, że w parafii rembieskiej w pierwszej połowie XIX w. istniała praktyka katechizacji dzieci przed pierwszą spowiedzią i komunią świętą (upowszechniona na terenie diecezji kielecko-krakowskiej dopiero w drugiej połowie tego stulecia, m.in. za sprawą zarządzeń biskupa M. Majerczaka)²⁴¹, jak również nauczanie przedmażeńskie. W protokole wizytacji dziekańskiej z 1820 r. czytamy: „Całe usiłowanie plebana przez post czterdziestodniowy w niedziele, usposabiać do spowiedzi wielkanocnej, osobliwie dzieci, aby umiały dobrze katechizm i niepojętnych doucza się, aby byli zdawnymi odbyć spowiedź wielkanocną”. A nieco dalej: „Bywają zawsze dla nowożeńców nauki prywatne przed szlubem stosownie do ich stanu”²⁴². Pięć lat później dziekan wizytujący parafię pisał z kolei: „Nauki prywatne do nowożeńców bywają, na których wedle możliwości [kapłan – przyp. M.K.] stara się wyklądać naukę o obowiązkach i godności tego sakramentu”²⁴³.

Po pierwszej wojnie światowej wprowadzono w diecezji kieleckiej nowe normy prawne dotyczące przepowiadania słowa Bożego w parafiach. Zostały one opracowane przez Diecezjalną Komisję Kaznodziejską, utworzoną na zjeździe dziekanów w 1921 r., a skodyfikowane przez synod diecezjalny w Kielcach w 1927 r.²⁴⁴ Ustawodawstwo kościelne nakładało na księży obowiązek głoszenia kazań podczas sumy w święta uroczyste, a we wszystkie niedziele roku liturgicznego krótkiej nauki (homilii). Nadto duszpasterze zobowiązani byli do prowadzenia przed sumą katechezę w formie

skiego podaje K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, wyd. 2, t. VII, Kraków 1969, s. 114–115.

²⁴⁰ Ogólną charakterystykę katechizmów, które stanowiły podstawę nauczania katechetycznego w XIX w. zawierają następujące prace: D. Olszewski, *Książka religijna...*, s. 157–161; idem, *Polska kultura religijna...*, s. 115–117; M. Baca, *Polskie katechizmy w XIX w.*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” za rok 1970, nr 18, s. 123–134.

²⁴¹ D. Olszewski, *Nauczanie kościelne...*, s. 509.

²⁴² Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej z 1820 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2, k. 298–298v.

²⁴³ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej z 1825 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 364v.

²⁴⁴ W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 341; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 190.

pytań i odpowiedzi oraz nauczania dzieci przez pierwszą spowiedzią i komunią świętą. Tematyka przepowiadania kościelnego miała być rozłożona w taki sposób, „aby w ciągu trzech, czterech a najwyżej pięciu lat wyłożyć całość prawd wiary i obyczajów”. Synod diecezjalny nakazywał również duchownym głosić kazania pasyjne w Wielkim Poście (na *Gorzkich żalach*) oraz urządzać misje i rekolekcje parafialne z naukami stanowymi dla ojców, matek i młodzieży. Misje parafialne miały się odbywać w czasie Adwentu, a rekolekcje ogólne przed Wielkanocą²⁴⁵.

Zachowana dokumentacja źródłowa nie pozostawia wątpliwości co do tego, że administratorzy kościoła pw. Świętych Piotra i Pawła ściśle stosowali się do ogólnodiecezjalnych rozporządzeń dotyczących nauczania parafialnego. W protokołach wizytacji dziekańskiej z okresu międzywojennego (oraz późniejszych) nie odnajdujemy żadnych wzmianek wskazujących na zaniedbania w tej materii. Zgodnie z dyrektywami władz kościelnych regularnie głoszone kazania i nauki katechizmowe²⁴⁶, urządzano coroczne rekolekcje parafialne²⁴⁷, jak również prowadzono katechizację dzieci przed pierwszą spowiedzią i komunią świętą. Z raportu dziekana, sporządzonego na krótko przed wybuchem drugiej wojny światowej, wynika, że dzieci przystępowały do uroczystej pierwszej komunii świętej w wieku 10–11 lat, a więc nieco później niż jest to

²⁴⁵ *Synodus dioecesis kielcensis 1927*, Kielce 1927, s. 175–203. Por. też D. Olszewski, *Życie religijne w diecezji kieleckiej w latach 1918–1939...*, s. 455–456.

²⁴⁶ Te ostatnie wykładane były w cyklu trzyletnim. Por. np. Protokoły wizytacji dziekańskiej z 1944 i 1945 r., ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44, k. 312; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 294.

²⁴⁷ Praktyka corocznych rekolekcji parafialnych została zarzucona jedynie w okresie drugiej wojny światowej. Było to spowodowane, jak się wydaje, nie tyle trudnościami czynionymi przez okupanta, co raczej wynikało z niespokojności czasów, w jakich przyszło żyć ludności. Ksiądz Adam Stala w czasie jednej z wizytacji dziekańskich wskazał inny jeszcze powód zaistniałej sytuacji – ubóstwo materialne parafii, które uniemożliwiało zaproszenie większej liczby księży do spowiedzi. Por. Akta wizytacji dziekańskich z lat 1941–1943, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/42, k. 617v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1942, sygn. OD-5/43, k. 504v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44, k. 312v. Dodajmy w tym miejscu, że podczas rekolekcji zorganizowanych w dniach 14–17 IV 1934 r. nauki głosił misjonarz z Pierzchnicy, ks. Witold Rok (1890–1953). Ks. A. Stala do Komisji Akcji Katolickiej w Kielcach, Rembieszyce 22 III 1934, ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 46. Życiorys ks. W. Roka por. *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 221.

obecnie praktykowane, same zaś nauki przygotowujące do tego sakramentu odbywały się poza szkołą (w kościele), w okresie od Wielkanocy do żniw²⁴⁸. Dwukrotnie też (7–15 XI 1931 r. i 29 X – 8 XI 1946 r.)²⁴⁹ zorganizowano misje parafialne, które prowadzili ojcowie oblaci z Poznania „ze skutkiem dobrym”. Na pamiątkę misji w 1946 r. został wystawiony przed kościołem drewniany krzyż²⁵⁰.

Osobnego omówienia wymaga kwestia nauczania religii w szkole. Informacje na ten temat odnajdujemy w protokołach wizytacji dziekańskiej i sprawozdaniach przedwizytacyjnych księży. Należy tu wyjaśnić, że szkoła elementarna w Rembieszycach została powołana do życia w 1865 r., w następstwie ukazującego z 11 września 1864 r., który zezwalał na zakładanie szkół początkowych w Królestwie Polskim²⁵¹. (Nie powiodła się próba organizo-

²⁴⁸ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 195. Warto może nadmienić, że po drugiej wojnie światowej w nauczaniu religii wykorzystywany był w parafii rembieskiej *Mały katechizm dla przygotowania dzieci do spowiedzi i komunii świętej* ks. Józefa Łapota. Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320. Józef Łopot (1903–1962) – urodził się w Grabowcu koło Chmielnika, w parafii Piotrkowice. Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Kielcach, w 1926 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pracował jako wikariusz w Wiślicy, a następnie rozpoczął studia teologii moralnej na uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim, gdzie w 1931 r. uzyskał doktorat. Po powrocie do kraju pracował na różnych stanowiskach duszpasterskich i parafialnych. Był także wykładowcą teologii moralnej w Wyższym Seminarium w Kielcach. Po drugiej wojnie światowej inkardynował się do diecezji warmińskiej, gdzie objął stanowisko rektora Wyższego Seminarium Duchownego Hosianum w Olsztynie. W 1951 r. został kanonikiem kapituły katedralnej we Fromborku, w latach 1958–1959 był zaś proboszczem parafii pw. św. Jakuba i dziekanem w Olsztynie. Redagował „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”. Zmarł 19 lipca 1962 r. Pochowano go na rodzinnym cmentarzu w Piotrkowicach. Por. K. Panuś, *Łopot Józef* ks., [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. XI, red. A. Bednarek i in., Lublin 2006, s. 376.

²⁴⁹ Według innego źródła, drugie z tych misji odbyły się w dniach 1–9 XI 1946 r. Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 48.

²⁵⁰ Statystyka parafii z 1836 r., ADK, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 83v; ks. A. Stala do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 28 XI 1832, *ibidem*, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 88; ks. S. Brzozowski do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 22 X 1846, *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 42; Kuria Biskupia do ks. S. Brzozowskiego, *ibidem*, k. 43.

²⁵¹ W myśl tego rozporządzenia opiekę i nadzór nad szkołami gminnymi mieli sprawować wójtowie, a nad szkołami wiejskimi sołtysi. Jedne i drugie miały być utrzymywane ze składek szkolnych uchwalanych przez mieszkańców poszczegól-

wania szkółki parafialnej, podjęta w pierwszej dekadzie XIX w. z inicjatywy ks. A. Południkiewicza, gdyż parafianie nie docenili trudu proboszcza i dzieci do szkoły nie posyłali²⁵². W 1871 r. kształciła ona około 35 uczniów, dwa lata później niespełna trzydziestu. Z inwentarza sporządzonego w roku 1894 wynika, że szkoła miała „sвій dom i wymagane wyposażenie”. Funkcję jej nauczycieli pełnili przeważnie miejscowi organiści²⁵³, katechezy nauczał zaś ksiądz proboszcz. W klasach początkowych wykładano historię biblijną, która stanowiła punkt wyjścia nauczania prawd katechizmowych w klasach starszych. Dziekan wizytujący parafię u schyłku XIX w. pisał: „*Cathechismum in elementari schola parochus exponitur*” („Katechizm w parafialnej szkole elementarnej jest wykładany”)²⁵⁴. Identycznej treści notatka znalazła się w sprawozdaniu dziekańskim z 1901 r.²⁵⁵ Świadczy to o ciągłości praktyki duszpasterskiej w dziedzinie szkolnej katechezy.

Na początku ubiegłego stulecia zwiększyła się liczba szkół w omawianej parafii. Z inwentarza sporządzonego pod koniec roku

nych miast i wsi. Z nauki szkolnej nie mogły niestety korzystać dzieci, których rodzice nie byli płatnikami składki szkolnej. Program nauczania był dość skromny. Przewidywał jedynie naukę czytania i pisania, znajomość czterech działań arytmetycznych, katechizmu oraz historii świętej, a od 1885 r. także języka rosyjskiego. Por. A. Sokół, *Szkolnictwo i oświata w powiecie jędrzejowskim. Zarys dziejów do roku 1945*, Warszawa 1973, s. 139 i n. Dodajmy tylko, iż w tym samym roku co szkoła w Rembieszycach, powstała także szkoła ludowa w sąsiednich Złotnikach. Więcej na jej temat por. APK, Kronika szkoły podstawowej w Złotnikach, sygn. 22b.

²⁵² *Konsygnacja relacji o znajdujących się lub niebyłych szkołach parafialnych w Diecezji Kieleckiej w Dekanacie Chęcińskim*, ADK, Akta kurialne ogólne. Akta szkół i szpitali 1809–1810, sygn. ON-A/1a, k. 131.

²⁵³ Źródła notują następujące nazwiska nauczycieli: Jan Maruszewski (w latach 1871–1873), Walenty Łuczyński (1875 r.) i Adam Wnuk (1894 r.). Z wymienionych jedynie ten ostatni nie był zatrudniony na etacie organisty. Por. *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i stanu moralnego parafii Rembieszycy za rok 1887*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 175; *Inwentarz kościoła z 1894 r.*, *ibidem*, k. 148v; *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 233; *Protokół wizytacji dziekańskiej z 1873 r.*, *ibidem*, *Wizytacje dziekańskie 1866–1891*, sygn. OD-5/33, k. 777; *Protokół wizytacji dziekańskiej z 1875 r.*, *ibidem*, *Wizytacje dziekańskie 1875–1897*, sygn. OD-5/34, k. 45.

²⁵⁴ *Visitatio decani andreoviensis pro 1899 an.*, ADK, *Wizytacje dziekańskie 1897–1928*, sygn. OD-5/35, k. 47.

²⁵⁵ *Visitatio Decani 1901 an. in Andreoviensi Decanatu*, *ibidem*, k. 185–186.

1918 wynika, że w parafii istniały dwie szkoły powszechne: w Rembieszczach i w Woli Tesserowej. Obie mieściły się w wynajętych lokalach²⁵⁶. W okresie drugiej wojny światowej liczba szkół nie uległa zmianie (z wyjątkiem roku 1943, kiedy to odnotowano jedną szkołę), zmniejszyła się natomiast liczba godzin religii. W latach 1940–1942 w obu szkołach nauczano ogółem 12 godzin religii tygodniowo, z czego osiem przypadło na miejscowego proboszcza, a cztery na nauczycieli świeckich z misją kanoniczną. W 1944 r. było już tylko osiem godzin katechezy szkolnej (sześć z nich nauczał proboszcz, pozostałe nauczyciele świeccy bez misji kanonicznej)²⁵⁷. W 1945 r. powołano do życia dwie nowe szkoły o profilu zawodowym (rolnicze). W sumie więc w parafii działały po wojnie cztery szkoły powszechne, które w 1947 r. kształciły ogółem 270 dzieci. Religii, jak dawniej, nauczał miejscowy ksiądz i nauczyciele świeccy z misją kanoniczną (odpowiednio 16 i 4 godziny tygodniowo)²⁵⁸.

²⁵⁶ Inwentarz parafii z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 435v.

²⁵⁷ Protokoły wizytacji dziekańskiej z lat 1940–1944, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41, k. 558v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/42, k. 616v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1942, sygn. OD-5/43, k. 503v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44, k. 311v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 243v.

²⁵⁸ Sprawozdania z wizytacji dziekana za lata 1945–1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 319; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 248; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947, *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją kanoniczną o stanie materialnym parafii 1944–1949, sygn. OD-1/14, k. 282.

Bractwa i stowarzyszenia religijne

Wśród stowarzyszeń religijnych należy wyróżnić bractwa, jako że miały określony status prawny i zadania. Bractwa były erygowane formalnym dekretem władz kościelnych (diecezjalnych lub zakonnych) i podlegały ich zwierzchnictwu. Posiadały osobowość prawną, własną administrację i statuty regulujące ich strukturę organizacyjną, charakter, jak również cele i sposoby ich osiągnięcia. Zrzeszały przeważnie ludzi świeckich, bez różnicy stanu, wieku i płci. W przeciwieństwie do kongregacji zakonnych, członkowie bractw nie składali ślubów i nie byli zobowiązani do codziennego życia we wspólnotach. Stowarzyszenia brackie miały w kościołach własne kaplice lub ołtarze z osobnym uposażeniem, aparatami i sprzętami kościelnymi. Głównym ich celem było propagowanie i rozwijanie kultu Osób Boskich, Najświętszej Maryi Panny lub wybranych świętych, pogłębianie religijności członków bractwa oraz działalność charytatywna w stosunku do ludzi ubogich, chorych i potrzebujących pomocy materialnej²⁵⁹.

A oto, jak obowiązki bractw pojmował w 1865 r. Konsystorz Kielecki: „Ustawy [...] bractw streszczają się w dwóch głównych punktach: w życiu pobożnym i moralnym, do jakiego członkowie są zobowiązani i niesienia pomocy kościołowi w dostarczaniu światła dla opalania niektórych ołtarzy lub dla dodania wspaniałości obrzędom podczas znaczniejszych uroczystości; wreszcie bractwa bywają ze światłem na pogrzebach, modlą się za spokój duszy, szczególnie za będących w tym bractwie [...] przy tym członkowie zobowiązani są do odmawiania pacierzy, jak na przykład koronki, różańca świętego lub innych modłów, asystowania podczas Mszy św. w niedziele i inne uroczystości ze świecami gorejącymi w rękę od *Sanctus* do końca Mszy św., śpiewania pieśni w kościele”²⁶⁰.

²⁵⁹ K. Kuźmak, *Bractwa kościelne, konfraternia*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. II, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, k. 1014–1016; *Bractwo*, [w:] *Encyklopedia powszechna*, t. IV, wyd. S. Orgelbrand, Warszawa 1860, s. 248–250.

²⁶⁰ Cyt. za: D. Olszewski, *Bractwa religijne w diecezji kieleckiej w XIX w.*, [w:] *Ojczyzna i wolność. Prace ofiarowane profesorowi Janowi Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę*.

Dokumentacja źródłowa dotycząca działalności wspólnot religijnych w parafii rembieskiej jest niezwykle uboga. Wynika z niej, że przez cały badany okres przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła nie było ani jednego bractwa religijnego. W protokole wizytacji dziekańskiej z 1875 r. czytamy: „Bractwa nie ma żadnego, jest tylko stowarzyszenie, które rocznie wpłaca pewną kwotę do kościoła – na światło – a imiona i nazwiska należących do tego stowarzyszenia zaciągnięte są do oddzielnej księgi, która zostaje pod wyłącznym nadzorem miejscowego administratora parafii”²⁶¹. Jak się nazywało owe „stowarzyszenie”, niepodobna jednak stwierdzić. Z kolei w 1888 r. ks. Ludwik Tymowski informował Konsystorz Kielecki, „iż w parafii Rembieszyce żadnych bractw ani stowarzyszeń nie ma – zastałem tylko przy objęciu w zarząd parafii zwyczaj, iż zbierana jest oferta na tackę w czasie nabożeństwa w dni niedzielne i świąteczne przez włościan i takowa składa się do skarbonki zamykanej na dwa klucze, z których jeden jest w rękę proboszcza, a drugi u tak zwanego cechmistrza – co kwartał jest otwierana i pieniądze w obecności cechmistrza i dwóch gospodarzy przerachowane. Oferta ta używana jest na zakupienie światła również na kupowanie lamp do kościoła, jako też w razie potrzeby na pomniejsze reperacje zniszczonych aparatów. Rachunki zostają pod kontrolą rządcy parafii. Ustawy żadnej ani przywilejów nie ma w aktach kościelnych, zastałem tylko taki zwyczaj, który istnieje od niepamiętnych czasów i ten trwa dotąd”²⁶².

siątką rocznicę urodzin, red. A. Barańska, M. Matwiejczyk, E.M. Ziółek, Lublin 2000, s. 139.

²⁶¹ *Sprawozdanie z wizytacji odbytej przez dziekana dekanatu andrzejowskiego w parafii Rembieszyce w r. 1875*, ADK, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 45v. O braku bractw w parafii rembieskiej w pierwszych dziesięcioleciach XIX w. informują następujące źródła: Wykaz bractw w dekanacie kieleckim z 1833 r., ADK, Akta bractw 1833–1893, sygn. OZ-A/1, k. 18v–19, 37v–38; Raport dziekana dekanatu kieleckiego w sprawie bractw i konfraterni z 1840 r., *ibidem*, k. 50–51v; *Wiadomości o bractwach istniejących przy kościołach Dekanatu Jędrzejowskiego, Dzierzgowskiego i Kurzelowskiego w diecezji Kielecko-Krakowskiej położonych w 1866 r. sporządzonych*, *ibidem*, k. 394v–395. Dodajmy tylko, że w 1866 r. parafia Rembieszyce była jedną z pięciu parafii w dekanacie kieleckim (na 15 istniejących), w których nie było żadnego bractwa religijnego. Por. *Wiadomości o bractwach istniejących przy kościołach Dekanatu Jędrzejowskiego... w 1866 r.*, *ibidem*, k. 391v–396; oraz *Wiadomości o bractwach istniejących przy kościołach Diecezji Kielecko-Krakowskiej w r. 1866 sporządzone*, *ibidem*, k. 399–402.

²⁶² Ks. L. Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 7 (19) VI 1888, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 104.

Pax et Bonum ! Deus meus et omnia !

DIPLOMA
ERECTIONIS ET DIRECTIONIS TERTII ORDINIS
SANCTI PATRIS FRANCISCI

I. Delegatio Ministri Provincialis.

Præsentium tenore, auctoritate Nostra ordinaria, Rev. Domino *Adamo*
Hala
Parocho in *Rembieszycze* diocesis
tribuimus potestatem erigendi in sua parochia, juxta normas ad Ecclesia præscriptas et
prævia Rvni Ordinarii loci in scriptis oblenta licentia, Sodalitatem Tertii Ordinis sae-
cularis S. P. N. Francisci, et pro ea munere Directoris seu Moderatoris fungendi, com-
municantes illi omnes facultates ad hoc officium de jure spectantes, etiam substituendi
a casu in casum¹⁾ alium sacerdotem in omnibus, quæ ad præfatum officium pertinent.
Placeat tamen eidem, a P. Guardiano proximi Conventus vel ab
ipso Ministro Provinciali opportuno tempore rogare, ut mittat P. Visitatorem, qui cum
ipso ea, quæ ad majorem Tertiariorum utilitatem conducere possunt, communicet et ad
normam Regulæ sedem Sodalitatis adeat coetumque habeat.
Quæ omnia valent etiam pro suis in parochia successoribus, servatis tamen in
omnibus de jure servandis.
Datum in Conventu nostro *Ressoviensi*, die *7 Januarii* 1931.
L. S. *Nº 26.* *Fr. Ignacius Jaskiewicz*
Minister Provincialis
Ordinis Fratrum Minorum (Bernardinorum)

¹⁾ Pro substitutione requiritur specialis nominatio in Directorem.

II. Licentia Rvni Ordinarii loci.

Concedimus, ut Sodalitas Tertii Ordinis saecularis S. P. Francisci canonice
erigatur in ecclesia parochiali in *Rembieszycze*
Kielciis die 16 Februarii 1931 a.
+ *Aug. Losinski Episcopus Kielczy.*

III. Documentum peractæ Erectionis.

Infrascriptus ego *Adamus Hala, Admin. par. Rembieszycze*
facultatibus legitimis, ut supra, munitus, juxta ritum, in „Caeremoniali Tertii Ordinis”
pro operatione novæ Congregationis præscriptum, erexi Sodalitatem Tertii Ordinis
saecularis S. P. Francisci Assisiensis sub invocatione et patrocinio *S. Joseph, Sp. B. Mt.*
in ecclesia parochiali in *Rembieszycze*
Testibus *Wojciecho Cichy et Felice Herkietki* præsentibus.
In quorum fidem testimonium hoc propria manu una cum testibus subscripsi.
Datum in *Rembieszycze* die 5 Aprilis 1931 a.
Adamus Hala adm. Testes: *Wojciech Cichy*
Felice Herkietki

N. B. Tria exemplaria huius Diplomatis confici debent, ex quibus unum manet loco Erectionis, secundum
mittendum est ad Rvnum Ordinarium, tertium ad Ministram Provinciale.

24. Akt erekcji Trzeciego Zakonu w parafii Rembieszycze, 1931 r.

Źródło: APR, Akta bractw 1907–1938, sygn. OZ-A/3, k. 324.

W 1916 r. ks. Stefan Kempa podjął starania mające na celu ożywienie życia religijnego w parafii. Powołując się na „zbawienny wpływ”, jaki wywarło na wiernych nabożeństwo do Najświętszego Serca Jezusa, zaprowadzone w czerwcu tego roku, upraszał konsystorz o zgodę na utworzenie w parafii bractwa Serca Jezusowego i Apostolstwa Modlitwy, jak również ustanowienie w pierwszy piątek miesiąca nabożeństwa z wystawieniem Najświętszego Sakramentu²⁶³. Niestety, ubóstwo dokumentacji źródłowej nie pozwala stwierdzić, na ile – i czy w ogóle – jego zabiegi uwieńczone zostały sukcesem.

W odrodzonej Polsce przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła powołano do życia kilka stowarzyszeń kościelnych, które stanowiły odpowiedź na rodzące się potrzeby religijne miejscowej społeczności. Były to: stowarzyszenie Żywej Róży, Trzeci Zakon (tercjariatwo), Apostolstwo Modlitwy, Krucjata Eucharystyczna, „Caritas” i Akcja Katolicka. Spośród wymienionych, największą popularnością wśród parafian cieszyła się Żywa Róża, określana potocznie kołami różańcowymi. Należy tu wyjaśnić, że Żywy Różaniec powstał we Francji w 1825 r. Jego założycielką była bł. Paulina Maria Jaricot (1799–1862)²⁶⁴. Pragnąc spopularyzować praktykę odmawiania różańca, nakłoniła ona kilka osób z najbliższego otoczenia do odmawiania codziennie przynajmniej jednego dziesiątka różańcowego. Następnie zebrała razem piętnaście osób i rozdzieliła pomiędzy nich piętnaście tajemnic. W ten sposób doprowadziła do tego, że co dzień odmawiany był cały różaniec. Ponieważ każda osoba przedstawiała jedną tajemnicę, a wszystkie razem tworzyły cały różaniec, stąd powstała nazwa Żywej Róży lub Żywego Różańca²⁶⁵.

W 1936 r. Żywa Róża liczyła w parafii rembieskiej siedem kół niewiast, czyli ogółem 105 sióstr²⁶⁶. Trzy lata później, w 1939 r., składała się z jednego koła mężczyzn, siedmiu kół matek i trzech kół dziewcząt²⁶⁷. W czasie niemieckiej okupacji działalność tego

²⁶³ Ks. S. Kempa do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 1 VII 1916, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, ADK, k. 420.

²⁶⁴ A. Kurek, *Jaricot Pauline Marie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. VII, red. S. Wielgus i in., Lublin 1997, s. 1035.

²⁶⁵ *ABC chrześcijanina. Mały słownik*, red. S. Zalewski, Warszawa 1999, s. 191.

²⁶⁶ Statystyka parafii z 1936 r., Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, ADK, k. 84.

²⁶⁷ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 196v.

stowarzyszenia nieco osłabła²⁶⁸, jednak po wojnie nastąpił wydatny wzrost liczby jego członków. Z protokołów wizytacji pasterskich wynika, że w 1946 r. istniało w parafii 15 kółek różańcowych, w tym pięć mężatek, siedem dziewcząt i po jednym kole ojców, młodzieńców oraz dzieci szkolnych²⁶⁹. W roku następnym ich liczba zwiększyła się do 20 (dwa koła ojców, siedem matek, tyle samo młodzieńców i sześć dzieci szkolnych)²⁷⁰. Ostatnie dane, jakimi dysponujemy, pochodzą z roku 1948. Wynika z nich, że w parafii działało 29 kół różańcowych, które zrzeszały łącznie 435 osób. W tej liczbie było 30 mężczyzn (dwa koła), 105 mężatek (siedem kół), po tyle samo młodzieży męskiej i żeńskiej oraz 90 dzieci szkolnych (sześć kół)²⁷¹.

Drugą organizacją religijną w parafii, która swój początek wzięła w latach trzydziestych ubiegłego stulecia, było tercjarstwo. Stowarzyszenie to, nazywane także Trzecim Zakonem, jest jedną z najstarszych organizacji religijnych zrzeszających katolików świeckich, związaną z określonym zakonem. Jego członkowie, choć prowadzą życie ascetyczne i kierują się surową obyczajowością, nie są zobowiązani do przebywania w klasztorze i składania ślubów zakonnych. Przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła tercjarstwo zostało erygowane w 1931 r. pod obediencją ojców bernardynów. Nie udało się ustalić, ilu członków zrzeszało w początkowym okresie istnienia, ani kto do niego należał. Wiadomo jedynie, że jednym z braci był Stanisław Konieczny z Woli Tesse-rowej, lat 33, o czym wspominał ks. Adam Stala w liście do kurii biskupiej z kwietnia 1932 r.²⁷² W 1936 r. było ogółem trzech tercjarzy. Dwa lata później odnotowano tylko jednego brata²⁷³. W wa-

²⁶⁸ W 1945 r. Żywa Róża liczyła ogółem dziewięć kół. W tej liczbie były trzy kółka matek, trzy ojców i tyle samo młodzieży męskiej. Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1945, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46, k. 319.

²⁶⁹ Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1946, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/46, k. 319.

²⁷⁰ Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1947, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320.

²⁷¹ Akta wizytacji dziekańskiej za rok 1948, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302.

²⁷² Ks. A. Stala do kieleckiej kurii biskupiej, Rembieszce 26 IV 1932, ADK, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 294.

²⁷³ Statystyka parafii z 1936 r., *ibidem*, k. 84; Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 196v.

runkach wojennych stowarzyszenie zaprzestało działalności, odrodziło się jednak w niepodległej Polsce (1947 r.). Początkowo zrzeszało sześć osób, w tym jednego ojca, jedną pannę i cztery matki. W 1948 r. składało się natomiast z ośmiu osób – dwóch ojców, czterech matek, jednego młodzieńca i jednej panny²⁷⁴.

W tym samym roku co tercjarstwo, przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła powołano do życia Apostolstwo Modlitwy²⁷⁵ – stowarzyszenie ku czci Najświętszego Serca Jezusowego, założone i kierowane przez jezuitów, którego członkowie zobowiązani są do ofiarowania modlitwy, radości i trosk życia codziennego, a także wszystkich wykonywanych przez siebie prac na rzecz wyznaczonych co miesiąc przez papieża intencji ogólnych i misyjnych. Pierwsze tego typu organizacje powstały na ziemiach polskich w latach sześćdziesiątych XIX w., z uwagi jednak na zakazy carskie na terenie diecezji kieleckiej rozwinęły się dopiero po 1915 r.²⁷⁶ W okresie międzywojennym Apostolstwo Modlitwy objęło swym zasięgiem dwie spośród ośmiu parafii dekanatu małogoskiego (Złotniki i Rembieszce)²⁷⁷. Brak jest informacji na temat działalności tego stowarzyszenia na terenie omawianej tu parafii.

Działalność Apostolstwa Modlitwy dała w parafii rembieskiej początek młodzieżowej Krucjacie Eucharystycznej, założonej najprawdopodobniej w 1947 r. Zadaniem tego stowarzyszenia katolickiego było wychowywanie dzieci w duchu wiary i przysposabianie ich do aktywnej roli w życiu religijnym i społecznym. Środkiem do osiągnięcia tego celu miało być budzenie i podtrzymywanie u dziecka szczerej wiary w obecność Chrystusa w Najświętszym Sakramencie, głównie przez nabożeństwo do Najświętszego Serca Jezu-

²⁷⁴ Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1947–1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302.

²⁷⁵ Por. np. Raporty wizyt dziekańskich z lat 1947–1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302. Według innych źródeł, Apostolstwo Modlitwy istniało w parafii rembieskiej już w 1926 r. Por. Wykaz bractw i stowarzyszeń w parafii Rembieszce w 1926 r., ADK, Akta bractw 1907–1938, sygn. OZ-A/3, k. 221.

²⁷⁶ L. Grzebień, *Apostolstwo Modlitwy*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. I, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1973, s. 830.

²⁷⁷ Por. Wykaz bractw i stowarzyszeń religijnych w diecezji kieleckiej z 1926 r., ADK, Akta bractw 1907–1938, sygn. OZ-A/3, k. 217–222; oraz Protokoły o stanie parafii w dekanacie małogoskim z 1936 r., ADK, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 42v, 55, 60v, 71v, 76v, 80v, 84, 92v.

sowego. Do obowiązków członków Krucjaty należało odmawianie przy porannym pacierzu modlitwy *Boskie Serce Jezusa*, ofiarowanie całego dnia Jezusowi przez wstawiennictwo Maryi, spowiedź i komunია święta miesięczna, uczestnictwo w zebraniach, apostołstwo wśród otoczenia i prenumerata pisma Krucjaty²⁷⁸. W 1947 r. organizacja ta zrzeszała w parafii rembieskiej 20 chłopców i 30 dziewczynek, w roku następnym liczyła natomiast o dziesięć członków więcej (15 chłopców i 45 dziewcząt)²⁷⁹.

Inną organizacją działającą wśród młodzieży było Koło Ministrantów, zrzeszające chłopców pragnących czynić posługę przy celebracji mszy świętej i sprawowaniu pozostałych sakramentów. Zebrania formacyjne członków odbywały się raz w miesiącu, zwykle w pierwszą niedzielę miesiąca. W 1946 r. koło to liczyło 12 osób, w roku następnym – 30, a w 1948 r. – 20²⁸⁰.

Obok wymienionych, na terenie parafii istniało także Stowarzyszenie Dobroczynności „Caritas”, erygowane w 1947 r. zgodnie z poleceniem dziekana małogoskiego, ks. S. Klimaszewskiego. Gromadziło ono ludzi dobrej woli, którzy pragnęli nieść pomoc materialną osobom biednym i potrzebującym. O działalność tej organizacji charytatywnej w Rembieszycach niewiele można powiedzieć. Wiadomo jedynie, że w 1947 r. liczyła ogółem 15 członków²⁸¹.

Osobnego omówienia wymaga Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Męskiej w Woli Tesserowej, gdyż zachowało się na jego temat nieco więcej informacji. Stowarzyszenie zostało powołane do

²⁷⁸ Dodajmy w tym miejscu, że organizacja ta została powołana do życia w 1917 r. we Francji przez Alberta Bessier, a zatwierdzona pięć lat później (1921 r.) przez papieża Benedykta XV. W Polsce pierwsze koła Krucjaty Eucharystycznej założyła w 1925 r. w Pniewach Urszula Ledóchowska. Por. R. Rok, *Krucjata Eucharystyczna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. IX, red. A. Bednarek i in., Lublin 2002, s. 1375; W. Dzieciół, „*Krucjata Eucharystyczna*” i jej prowadzenie, KPD, 1938, R. XXV, nr 5, s. 158. W diecezji kieleckiej pierwsze koło Krucjaty Eucharystycznej zostało założone w 1929 r. w Tumlinie. Pięć lat później istniały już 53 koła tego stowarzyszenia, z czego najwięcej, bo aż 9, w Kielcach. ADK, APR, Akta bractw 1907–1938, sygn. OZ-A/3, k. 389–393.

²⁷⁹ Protokoły z wizytacji dziekańskiej za lata 1947–1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302.

²⁸⁰ Por. Protokoły z wizytacji dziekańskiej za lata 1946–1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 248; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302.

²⁸¹ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1947, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 320v.

życia w grudniu 1931 r. jako oddział Związku Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Męskiej w Kielcach²⁸². Jego patronem z ramienia władzy duchownej był ówczesny proboszcz, ks. Adam Stala. Zadaniem tej organizacji było wychowywanie religijno-moralne, społeczne i obywatelskie w duchu katolickim i patriotycznym, rozwijanie zamiłowania dla spraw kultury i sztuki, jak również propagowanie wśród młodzieży wychowania fizycznego.

Zebranie organizacyjne Stowarzyszenia odbyło się 2 grudnia 1931 r. Dzięki zachowanemu protokołowi, możemy odtworzyć jego przebieg w najdrobniejszych szczegółach. Zebranie zagał delegat Związku Ludwik Kowalczewski, który przedstawił przybyłym cele spotkania i wygłosił pogadankę nt. *Do czego dąży Stowarzyszenie*. W swym przemówieniu Kowalczewski podkreślił znaczenie organizacji w życiu wsi. Wskazał na główny jej cel, jakim była praca samokształceniowa, która miała dawać nie tylko „ogładę zewnętrzną”, ale także wyrabiać hart ducha. Należy pracować dla dobra kraju ojczystego i utrwalenia na ziemi Królestwa Chrystusowego. Członkowie Stowarzyszenia stać się mają – według słów prelegenta – „Rycerzami Chrystusowej Polski”.

Następnie podjęto uchwałę o powołaniu do życia Stowarzyszenia Polskiej Młodzieży Męskiej w Woli Tesserowej i sporządzono listę jego członków, na którą wpisało się 20 chłopców. Zapisani wyłonili spośród siebie zarząd w składzie: prezes – Henryk Wójcik, syn Bartłomieja, lat 25; sekretarz – Leon Kaleta, syn Jana, lat 21; skarbnik – Stanisław Konieczny, syn Kazimierza, lat 33; bibliotekarz – Jan Łabęcki, syn Wincentego, lat 23; naczelnik – Jan Stępień, syn Jana, lat 24; gospodarz – Stanisław Majchrowski, syn Józefa, lat 21. Wybrano także patronat, którego skład przedstawiał się następująco: prezes – Stanisław Gręda, lat 37, członkowie: Jan Kaleta, lat 52; Ignacy Łabęcki, lat 58; Izydor Wójcik, lat 31; Józef Majchrowski, lat 37 i Władysław Tkacz, lat 33²⁸³. Wszyscy członkowie zarządu i patronatu byli rolnikami.

W dalszej części zebrania uchwalono składkę członkowską w wysokości 30 gr i polecono skarbnikowi, by niezwłocznie przy-

²⁸² Do rejestru oddziałów Stowarzyszenie zostało wpisane w marcu 1932 r. Starosta powiatowy jędrzejowski do Zarządu Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Męskiej w Kielcach, Jędrzejów 29 III 1932, ADK, Parafia Rembieszce. Korespondencja 1925–1934, sygn. OZ-10/215, k. 8.

²⁸³ *Protokół zebrania organizacyjnego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej we wsi Wola Tesserowa... odbytego 2 grudnia 1931 r.*, *ibidem*, k. 15–15v. Por. też Lista władz Stowarzyszenia, *ibidem*, k. 13, 16.

stąpił do jej zebrania. Omówiono kwestię rejestracji nowo utworzonego stowarzyszenia, zaprowadzenia ksiąg abonowania pism organizacyjnych, którymi były „Przyjaciel Młodzieży” i „Kierownik”, a także zorganizowania zespołu konkursowego. Następnie Kowalczewski nauczył zebranych dwóch piosenek. W wolnych wnioskach nikt nie zabrał głosu. Zebranie zakończyło się „zachęceniem druhów do pracy dla chwały Boga i potęgi Ojczyzny i odśpiewaniem *Roty*”. Kolejne spotkanie wyznaczono na dzień 6 grudnia 1931 r.²⁸⁴

O działalności omawianej tu organizacji nie da się wiele powiedzieć. Wiadomo jedynie, iż wystawiano sztuki teatralne (pierwsze przedstawienie odbyło się 8 stycznia 1932 r.) i organizowano zajęcia z wychowania fizycznego²⁸⁵. Niewielka aktywność Stowarzyszenia, jak również rezygnacja Stanisława Grędy z funkcji prezesa, stały się powodem rozwiązania organizacji w styczniu 1933 r.²⁸⁶ Trudno powiedzieć, czy podobne związki młodzieżowe działały w pozostałych wsiach parafii.

Z tego, co zostało powiedziane, wynika, że większość stowarzyszeń katolickich działających w parafii rembieskiej wzięła początek w okresie międzywojennym, a tylko nieliczne powstały po 1945 r. Największą popularnością wśród parafian cieszyła się Żywa Róża, która przez cały badany okres liczyła od kilku do kilkudziesięciu kół. Była to zarazem jedyna organizacja, która w warunkach wojennych nie zawiesiła swej działalności, przyczyniając się do pogłębienia życia religijnego wiernych. Zwraca uwagę fakt, że poza kołami różańcowymi istniejące w parafii związki nigdy nie przybrały charakteru masowego, a niektóre z nich, jak Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Męskiej w Woli Tesserowej, miały charakter efemeryczny. Świadczy to o pewnej obojętności wiernych na sprawy wiary, na co zresztą wielokrotnie zwracali uwagę wizytujący parafię duszpasterze, którzy zalecali ożywienie życia religijnego m.in. poprzez zakładanie nowych organizacji. Szczegółowa analiza działalności stowarzyszeń katolickich w parafii wymaga dalszych badań historyczno-porównawczych.

²⁸⁴ *Protokół zebrania organizacyjnego...*, *ibidem*, k. 15v.

²⁸⁵ ADK, Parafia Rembieszyce. Korespondencja 1925–1934, sygn. OZ-10/215, k. 14.

²⁸⁶ Starosta powiatowy jędrzejowski do Zarządu Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Męskiej w Kielcach, Jędrzejów 9 I 1933, *ibidem*, k. 1; ks. A. Stala do Zarządu Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Męskiej w Kielcach, *ibidem*, k. 4.

Szpital

W XIX w. w parafii Rembieszycy – jak niemal we wszystkich parafiach diecezji krakowskiej – istniał szpital, który pełnił funkcję przytułku dla starców, chorych i kalekich. W zamian za pobyt w szpitalu ubodzy zobowiązani byli do pewnych modlitw i posług przy kościele. W źródłach z epoki budynek ten zwany jest niekiedy „organarią”, gdyż pełnił zarazem funkcję mieszkania dla organisty.

Dom szpitalny został wzniesiony w 1811 r. na zachód od świątyni, w pobliżu zabudowań plebańskich, staraniem i sumptem ówczesnego kolatora – Franciszka Sariusza Wolskiego. Był to niewielki budynek drewniany o konstrukcji węglowej, na kamiennej podmurówce, kryty gontem, wyglądem przypominający ówczesne domy mieszkalne. Składał się z dwóch odrębnych części – w każdej była sieni, izba mieszkalna oraz mała komórka²⁸⁷.

W inwentarzu *fundi instructi* z 1823 r. zachował się następujący opis szpitala parafialnego: „Szpital stoi na zachód od kościoła, niedawno wybudowany, w którym są dwie izby. W jednej mieszka organista, a w drugiej ubodzy. Wchód do pierwszej izby, do sieni, są drzwi na zawiasach, hakach z wrzeczadkami i klamką, wchód z sieni do izby, są drzwi na zawiasach, hakach z wrzeczadkami i klamką. W tej izbie są dwa okna, komin, piec chlebowy i piec ogrzewający izbę, kamienny. Jest także komora, przy której są drzwi na zawiasach, w tej znajduje się okienko, powała bez podłogi. Druga izba z zachodu, wchód do tej izby jest w sieni, drzwi jest dwoje, jedno ze dworu, a drugie z sieni na zawiasach, hakach, w jednych jest wrzeczadz, u drugich klamka. W tej izbie są dwa okna, piec, komin, powała bez podłogi. W tej izbie jest komórek małych dla ubogich dwie na zawiasach, hakach z wrzeczadkami i skoblami. Komory te z powałami bez podłogi”²⁸⁸.

Źródła kościelne informują, że w 1818 r. w szpitalu znajdowało schronienie dwóch ubogich (brak wiadomości o ich płci), pięć lat

²⁸⁷ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 25v, 28v.

²⁸⁸ *Ibidem*, k. 25v–26v. Por. Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1857 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 125v.

później zaś tylko jeden²⁸⁹. W inwentarzu *fundi instructi* z 1824 r. znalazła się następującej treści notatka: „w szpitalu parafialnym, w którym według dawnych zwyczajów [...] powinien mieszkać na jednej stronie organista, na drugiej ubodzy, mieszka teraz na jednej stronie kucharz JWgo Wolskiego, na drugiej zaś kumornica płótno dworowi robiąca i jeden dziad, któren zamiast kościółowi służyć z tytułu pobieranej od dziedzica ordynacji, musi odbywać w tydzień dworowi pańszczyznę i roczne posyłki dworu dotyczące, przez co organista, który dotąd będąc stanu wolnego mieścił się w domu plebańskim, na teraz mając żonę, pozbawiony jest dla siebie lokum, a kościół z powodu częstego zajęcia przez dwór dzia- da nie ma przynależnej usługi”²⁹⁰. W związku z powyższym, sporządzający protokół delegaci z ramienia władzy duchownej i państwowej zalecili, aby słudzy dworscy zostali niezwłocznie przez rząd wyrugowani ze szpitala, a ich miejsce zajęli ubodzy i organi- sta²⁹¹. Jak można przypuszczać, polecenie to zostało niebawem wykonane. W źródłach nie znajdujemy bowiem więcej informacji o służbie dworskiej mieszkającej w szpitalu. W 1835 r. z opieki rembieskiego szpitala korzystało dwóch biednych, a od końca lat trzydziestych – tylko jeden. Inwentarz z 1859 r. informuje, że ubo- gim tym był Szymon Musiał²⁹².

²⁸⁹ Inwentarz *fundi instructi* z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 4; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1823 r., *ibidem*, Akta konsy- storskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v.

²⁹⁰ Inwentarz *fundi instructi* z 1824 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR- -IV/1, k. 13.

²⁹¹ *Ibidem*, k. 15v–16.

²⁹² Raporty wizyt dziekańskich z lat 1834–1835, 1837–1842, 1846–1849, 1851–1857 i 1862 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3, k. 20v; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 87v; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 15; *ibidem*, Wizytacje dziekań- skie 1838–1839, sygn. OD-5/8, k. 8; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 19; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1841–1842, sygn. OD- -5/11, k. 11; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1842, sygn. OD-5/12, k. 13; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1846–1847, sygn. OD-5/16, k. 30; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1847–1848, sygn. OD-5/17, k. 33; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1848–1849, sygn. OD-5/18, k. 30; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1849–1850, sygn. OD-5/19, k. 238; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD- -5/21, k. 101; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1852–1853, sygn. OD-5/22, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD- -5/23, k. 8; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-5/24, k. 47; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1855–1856,

Podopieczni szpitala utrzymywali się z jałmużny, gdyż osobnego funduszu dla nich nie było. Korzystali również ze wsparcia kolatora. Wiadomo na przykład, że 1823 r. „dziad” szpitalny pobierał od właściciela Rembieszyc rocznej ordynacji „pszenicy pośledniej garncy cztery, żyta ćwierć jedną garncy cztery, owsa garncy cztery, grochu garncy cztery, na sól zł. dwa na kwartał”. Prócz tego otrzymywał z dworu drewno na opał, „tyle ile potrzebuje na kuchnię”, parę nowych butów co rok oraz płótna zgrzebnego łokci dziesięć²⁹³. Po śmierci miejscowego dziedzica Franciszka Sariusza Wolskiego (zm. 1 IX 1836) główna troska o utrzymanie uboższego szpitalnego spoczęła na administratorze parafii, jako że spadkobiercy zmarłego przez kilka lat nie mogli porozumieć się w kwestii podziału majątku i nie było wiadomo, kto jest kolatorem kościoła. Protokół dziekański z 1838 r. informuje, że ks. Józef Witek wypłacał „dziadowi” roczną ordynację (nie jest znana jej wysokość), w zamian za co ten „pełni usługę po kościele i kurendy do następnego kościoła odnosi”. Owe „posługi” były niewielkie. Chodziło mianowicie o utrzymywanie świątyni w czystości i noszenie wody do święcenia²⁹⁴. (Sprawowanie pieczy nad zakrystią i dzwonienie na niedzielne nabożeństwo należało, jak pamiętamy, do zadań organisty). W drugiej połowie omawianego stulecia obowiązek wspomagania najuboższych w parafii spoczywał w dalszym ciągu na plebanie, a nie kolatorze. Tak przynajmniej wnika ze źródeł. Administrujący parafią od 1881 r. ks. Ludwik Tymowski uskarżał się bowiem w liście do Prześwietnego Konsystorza, że z własnych funduszy utrzymuje organistę oraz „dziada” szpitalnego, któremu wypłaca 4 rb rocznie²⁹⁵.

Z biegiem czasu stan budynku szpitalnego uległ pogorszeniu. W sprawozdaniu dziekańskim z 1837 r. czytamy, że dom dla ubogich jest „w stanie złym”, potrzebuje całego dachu. Podobnej treści

sygn. OD-5/25, k. 30; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1856–1857, sygn. OD-5/26, k. 11; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1857–1858, sygn. OD-5/27, k. 57; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1862–1865, sygn. OD-5/32, k. 6; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Dekanat kielecki 1843–1858, sygn. OD-7K/1/3a, k. 111; Inwentarz kościoła z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 332v.

²⁹³ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v.

²⁹⁴ Protokoły wizytacji dziekańskich z 1838 i 1841 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1838–1839, sygn. OD-5/8, k. 8; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1841–1842, sygn. OD-5/11, k. 11.

²⁹⁵ Ks. L. Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 3 (15) XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 261v.

notatkę odnaleźć można w protokołach z lat późniejszych. W roku 1844 ówczesny administrator kościoła, ks. Józef Witek komunikował Konsystorzowi Kieleckiemu, że dach na szpitalu wymaga nowego pokrycia, gdyż nie ma tam „ani jednego zdrowego gontu” i w czasie deszczu woda leje się do środka. Upraszał jednocześnie konsystorz, by raczył powiadomić o tym stosowne władze rządowe i w ten sposób przyspieszył bieg sprawy²⁹⁶. Nim jednak uzyskano odpowiednie zezwolenia, upłynęło kilka lat, tak że dopiero w 1853 r. można było przeprowadzić niezbędny remont dachu²⁹⁷.

Tymczasem lejąca się do środka woda poczyniła nowe zniszczenia. Powąła w komórce zgniła prawie całkowicie, tak samo w izbie zajmowanej przez ubogiego. Wymiany wymagały drzwi od strony zachodu i okna w mieszkaniu „dziada”, które miały potłuczone szyby i przegniłe ramy. Jedna ze ścian (zachodnia) była „zdezelowana”. Nic więc dziwnego, że w spisie funduszy kościelnych z 1859 r. znalazła się uwaga, że szpital potrzebuje „gwałtownej” reperacji²⁹⁸.

W 1867 r. staraniem i kosztem miejscowego kolatora – Romualda Kozłowskiego, dom dla ubogich został wyremontowany. Wizytujący w tym roku parafię dziekan mógł więc napisać, że szpital znajduje się „w bardzo dobrym stanie”. Pewne prace remontowe przeprowadzono także w 1872 r. W latach dziewięćdziesiątych wieku XIX zanikają w źródłach informacje o szpitalu, mowa jest natomiast o „organarii”. Fakt ten należy tłumaczyć tym, że budynek – zapewne z powodu braku biednych w parafii – przestał pełnić funkcję przytułku dla ubogich i stał się wyłącznie domem mieszkalnym organisty²⁹⁹.

²⁹⁶ Ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycze 24 VIII (5 IX) 1844, *ibidem*, k. 73. Por. ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycze 24 VIII (5 IX) 1845, *ibidem*, k. 76.

²⁹⁷ Był to ostatni moment na wykonanie tego typu prac. W raporcie o stanie parafii z 1851 r. dziekan napisał bowiem, że szpital znajduje się „w stanie najgorszym”. Dodatek do wizytacji parafii z 1851 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD-5/21, k. 102; Akta wizyty dziekańskiej z 1853 r. i dodatek do tej wizytacji, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD-5/23, k. 8, 9.

²⁹⁸ Inwentarze *fundi instructi* z 1857 i 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 133v, 339v–340; Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1853–1854, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD-5/23, k. 8; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1854–1855, sygn. OD-5/24, k. 47.

²⁹⁹ Ostatnia wzmianka o „dziadu” szpitalnym pochodzi z 1885 r. Por. *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralności parafii Rembieszycze za rok 1885*, ADK,

Architektura sakralna

11.1. Trzeci kościół parafialny

Zachowała się stosunkowo bogata dokumentacja źródłowa dotycząca budownictwa kościelnego parafii rembieskiej w interesującym nas okresie. Szczegółowe opisy kościoła – jego architektury, wyposażenia i wystroju, nadto plebanii i zabudowań gospodarczych, zawierają inwentarze *fundi instructi* sporządzane każdorazowo w trakcie obejmowania parafii przez nowego administratora, protokoły wizytacji biskupich i dziekańskich, jak również sprawozdania o stanie parafii. Z dokumentacji tej dowiadujemy się także o stanie budynków kościelnych i gospodarczych, przeprowadzanych remontach, rozbudowie starych obiektów i wznoszeniu nowych. Na podstawie materiałów przechowywanych w Archiwum Państwowym w Kielcach możemy z kolei ustalić, jak przebiegały starania u władz państwowych o uzyskanie stosownych zezwoleń na reperację świątyni i ogrodzenia placu kościelnego, kto był inicjatorem tych prac oraz skąd czerpano na nie fundusze.

Zanim przejdziemy do opisu kościoła parafialnego, słów kilka wypada poświęcić zagadnieniu ustawodawstwa państwowego, jakimi objęte było budownictwo sakralne. Znajomość tych norm prawnych nie jest bowiem bez znaczenia z punktu widzenia naszych późniejszych rozważań. Zarządzenia władz z lat 1817–1823³⁰⁰ nakładały na dozory kościelne obowiązek utrzymania cmentarza oraz

Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13, k. 392.

³⁰⁰ Chodzi tu o następujące akty prawne: *Dekret królewski z 6/18. marca 1817 r., ustanawiający dozory kościelne i zasady utrzymania budowli kościelnych*, *Postanowienie namiestnika królewskiego z 3. stycznia 1818 r., obejmujące zasady rozkładu kosztów na fabryki kościelne* oraz *Dekret królewski z 25. grudnia/6 stycznia 1823/4 r., uzupełniający przepisy dekretu z 6/18 marca 1817 r.* Rozporządzenia te ukazały się w *Dzienniku Praw Królestwa Polskiego* z 1820, t. VI, nr 25, s. 242–249; *ibidem*, 1824, t. VIII, nr 35, s. 320–330. Zamieszczono je również w pracach: K. Dębiński, *Dozory kościelne rzymskokatolickie w Królestwie Polskim*, Warszawa 1913, s. 27–69, 97–108; W. Jemielity, *Dozory kościelne w Królestwie Polskim*, „Prawo Kanoniczne” 1993, t. XXXVI, nr 3–4, s. 171–176.

zabudowań kościelnych i funduszowych w należyтым porządku, w ich gestię oddawały też inicjatywę w zakresie planowania nowych inwestycji parafialnych. Gdy koszty prac związanych z remontem istniejących budynków lub wznoszeniem nowych nie przekraczały 1000 zł, dozór kościelny winien sporządzić ich plan (abrys), specyfikację kosztów (anszlag), określić wysokość składki i jej rozkład pomiędzy parafian, a następnie przesłać to wszystko do zatwierdzenia komisji wojewódzkiej (od 1837 r. rządowi gubernialnemu). Przeprowadzenie remontu, którego koszty szacowano powyżej wspomnianej kwoty, wymagało natomiast zgody władzy państwowej na najwyższym szczeblu. Wówczas to budowniczy obwodu (od 1842 r. powiatu) opracowywał plan i rozkład kosztu, a naczelnik powiatu za pośrednictwem komisji wojewódzkiej (rządu gubernialnego) przedstawiał otrzymany anszlag Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie do przejrzania i ostatecznego zatwierdzenia.

Całą tę procedurę dokładnie opisał w 1860 r. anonimowy publicysta „Pamiętnika Religijno-Moralnego”: „Kiedy się pokaże potrzeba nowego odbudowania lub reperacji kościoła starego, proboszcz znosi się z dozorem kościelnym, a ten zawiadamia [...] naczelnika powiatu, który deleguje [...] budowniczego powiatu, dla naradzenia się z dozorem kościelnym, co istotnie [...] ma być dokonaniem. Stosownie do protokołu naradczego i przez dozór kościelny podpisanego, budowniczy sporządza abrys budowy lub reperacji, czyni wykaz kosztów, na materiały, rzemieślników i pomocników, po cenach w okolicy praktykowanych i taki anszlag za pośrednictwem naczelnika powiatu przesyła Rządowi Gubernialnemu do uznania, a Rząd Gubernialny Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych do ostatecznego przejrzania i zatwierdzenia. Tą samą drogą zwracane są anszlagi zatwierdzone na miejsce do wykonania”³⁰¹.

Odrębnego omówienia wymaga kwestia finansowania inwestycji parafialnych. Zgodnie z obowiązującymi na terenie Królestwa Polskiego przepisami, nakłady na budownictwo kościelne mogły pochodzić z trzech źródeł, które należało wykorzystać z zachowaniem określonego porządku. Były to kolejno: 1) środki czerpane z zapisu erekcyjnego lub ewentualnych dziedzicznych zobowiązań patronackich; 2) dobrowolne ofiary; 3) obowiązkowe składki wynikające z tzw. rozkładu kosztów pomiędzy proboszcza, kolatora i pa-

³⁰¹ *O budownictwie i restauracji kościołów w kraju naszym*, „Przegląd Religijno-Moralny” 1860, t. V, nr 1, s. 74–75.

rafian. Trzeba tu wyraźnie zaznaczyć, że pieniądze uzyskane ze składek dozór mógł przeznaczyć wyłącznie na naprawę kościoła, dzwonnicy i kostnicy. Budynki gospodarcze miały być reperowane z innych funduszy (np. z pokładnego), a gdyby takich nie było lub okazały się niewystarczające, koszty ponosił sam proboszcz.

Tryb postępowania przy sporządzaniu rozkładu kosztów regulował dekret z 3 stycznia 1818 r. Punktem wyjścia przeprowadzenia podziału było określenie wartości kosztorysowej w rozbiciu na: 1) kupno materiałów i opłatę rzemieślników, 2) sprowadzenie materiałów i pomoc ręczną przy budowie. Największe obciążenia na budowę lub reperację zabudowań kościelnych i funduszowych ponosił kolator, który, niezależnie od swej pozycji materialnej,łożył 10% wartości wszystkich prac. Poza tym, jeśli posiadał własność ziemską na terenie parafii, uczestniczył w obowiązkowej składce na równi z innymi posesjonatami. Co się tyczy rządców parafii, to wysokość ponoszonych przez nich kosztów uzależniona była od ich uposażenia. Plebani nie mający 1800 złp rocznego dochodu wolni byli od składki, dla pozostałych zastosowano następującą gradację:

- dochód 1800–1900 złp – opodatkowanie stanowiła nadwyżka ponad 1800 złp,

- dochód 1900–5000 złp był opodatkowany w wysokości 5%,

- dochód ponad 5000 złp był opodatkowany w wysokości 10%.

Trzecią część środków na finansowanie inwestycji parafialnych uiszczali mieszkańcy parafii. Jako podstawę podziału przyjęto w tym przypadku wysokość podymnego, czyli podatku płaconego od domu mieszkalnego. W składce na zakup materiałów i opłacenie robocizny partycypowali także innowiercy, jeśli byli dożywotnimi lub dziedzicznymi właścicielami osad zamieszkaných przez katolików. Wyłącznie katolików dotyczyła natomiast realizacja drugiej części kosztorysu (transport materiałów i prace ręczne przy budowie), przy czym wolno było uiszczyć tu należność w gotowym pieniądzu lub ją odpracować³⁰².

Omówione wyżej przepisy prawne dotyczące budownictwa kościelnego, nieznaczenie tylko zmienione po upadku Powstania Styczniowego (dekret carski z 14/26 lipca 1864 r.)³⁰³, obowiązywały na terenie Królestwa Polskiego do końca niewoli narodowej.

³⁰² Więcej na ten temat por. K. Dębiński, *op. cit.*, s. 33–61; W. Jemielity, *op. cit.*, s. 171–176; A. Majdowski, *O zabudowaniach plebańskich w ustawodawstwie Królestwa Polskiego*, „Nasza Przeszłość” 1990, t. LXXIII, s. 173–180.

³⁰³ „Dziennik Praw Królestwa Polskiego” z 1864, t. LXII, nr 190, s. 281–287.

Po pierwszej wojnie światowej o architekturze sakralnej w diecezji kieleckiej decydowała Diecezjalna Komisja Budowlana powołana do życia w 1917 r., przekształcona dziesięć lat później (1927 r.) w Komisję Artystyczno-Architektoniczną i Ochrony Zabytków, po drugiej wojnie światowej przemianowana natomiast na Komisję Artystyczno-Budowlaną. Podejmowała ona decyzje w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie prace budowlane w parafii opiniowane przez Komisję zatwierdzał biskup³⁰⁴.

Architektura świątyni

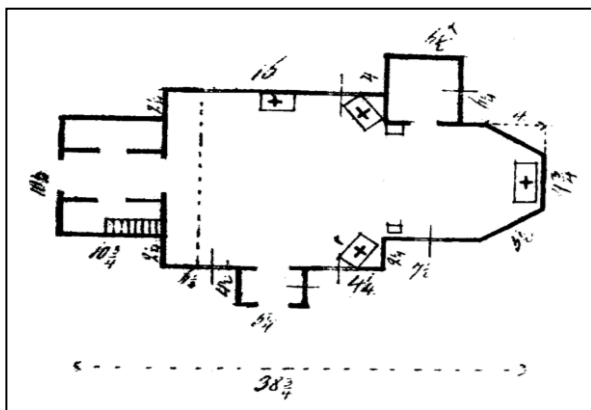
Jak już wspomniano, wzniesiony z fundacji Ludwika Sakiewicza kościół spalił się w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XVIII w. Nabożeństwa i wszelkie obrządki religijne odbywały się przez krótki czas w prowizorycznej kaplicy zbudowanej staraniem i sumptem ówczesnego kolatora, a zarazem prezesa dozoru kościelnego – Franciszka Sariusza Wolskiego, probostwo zaś wakowało. Stan taki istniał do 1796 r., kiedy to z polecenia arcybiskupa gnieźnieńskiego, Ignacego Krasickiego, połowa parafii została przyłączona do Małogoszcza, a druga połowa do Złotnik. Rozwiązanie takie musiało być niedogodne dla parafian, gdyż niebawem, w 1798 r., Franciszek Sariusz Wolski ufundował nowy kościół drewniany, formą nawiązujący do poprzedniego, stojący po dziś dzień. Konsekwował go rok później ks. Sebastian Baranowski, opat jędrzejowski, z upoważnienia biskupa Feliksa Turskiego. Pierwszą sumę opłacił ks. Bernard Bzinkowski, regens Seminarium Duchownego w Kielcach³⁰⁵.

Kościół zbudowany został „z wybornego drewna”, w konstrukcji mieszanej, sumikowo-łatkowej łączonej ze zrębową, na mocno wgłębionej w ziemi podmurówce. Był długi na 38 $\frac{3}{4}$ łokcia, szeroki na 14 $\frac{3}{4}$ łokcia, a wysoki na 12 łokci. Miał jedną nawę na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu i węższe prezbiterium, równe jej wysokością, płytkie, prostokątne, zamknięte trójbocznie. Od północy przybudowana była kwadratowa zakrystia, a od południa niewielka, prostokątna kruchta. Druga kruchta, kwadratowa, znaj-

³⁰⁴ Z. Nacoń, *Budownictwo sakralne w diecezji kieleckiej po drugiej wojnie światowej*, [w:] *Pamiętnik świętokrzyski...*, s. 251–255.

³⁰⁵ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 334–335; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 207.

dowała się od zachodu i pełniła zarazem funkcję dzwonnicy. W jej wnętrzu, po obu stronach, mieściły się dwie komórki. Przez jedną z komórek (prawą) wchodziło się na chór muzyczny.

25. Plan kościoła w Rembieszycach, XIX w.

Źródło: APK, ADU, *Szacunek szczegółowy zabudowań we wsi Rembieszyce...* 1845 r., Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszyce, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263, s. 31.

Nawę i prezbiterium przykrywał wspólny dach dwuspadowy o konstrukcji storczykowej, nad zamknięciem prezbiterium zakończony trójpołaciowo, pokryty gontem. Na jego szczycie znajdowała się niewielka wieżyczka na sygnaturę, zwieńczona krzyżem. Dach nad kruchtą-dzwonnica miał cztery połacie, wyżej przechodzące w banię o kształcie gruszkowatym, również zwieńczoną krzyżem. Dachy nad zakrystią i kruchtą boczną były trójpołaciowe, kryte gontem.

Wnętrze świątyni oświetlało pięć prostokątnych okien tej samej wielkości, z których cztery rozmieszczone były w nawie, symetrycznie na każdym boku, a jedno w prezbiterium od południa. Niewielkie okna znajdowały się także w zakrystii i kruchcie południowej (po jednym od wschodu). Nad nawą i prezbiterium wznosił się płaski drewniany strop. Podłoga była drewniana. Do kościoła prowadziły dwa wejścia: główne od zachodu, przez kruchtę-dzwonnice, boczne od południa. Oba wejścia opatrzone były pojedynczymi drzwiami na zawiasach i hakach, z „dobrymi zamknięciami”³⁰⁶.

³⁰⁶ APK, Akta dyirekcji ubezpieczeń obejmujące wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszyce, powiat kielecki, gu-

Wystrój i wyposażenie kościoła

Na wyposażenie kościoła składały się: ołtarz główny, trzy ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, organy, konfesjonały i ławki. Najbardziej okazałe prezentował się, rzecz jasna, ołtarz główny. Źródła informują, że był „bardzo gustowny i piękny”. Miał mурowaną mensę i drewnianą nastawę ołtarzową (retabulum). W środkowej części retabulum znajdował się obraz Madonny z Dzieciątkiem na drewnie, uratowany ze starego kościoła, zasuwany obrazem Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Flankowały go dwie figury, zapewne aniołów. Powyżej widniał obraz św. Stanisława biskupa wskrzeszającego Piotrowina z grobu, malowany na drewnie.

Ołtarze boczne, z których dwa ustawione były symetrycznie po bokach nawy, w bliskości prezbiterium, a trzeci naprzeciw kruchty południowej, formą i dekoracją nawiązywały do ołtarza głównego. Ołtarz po stronie prawej zdobiły malowane na płótnie wizerunki św. Anny, Archaniola Michała i św. Judy Tadeusza (lub św. Łukasza Ewangelisty), ołtarz po stronie przeciwnej – obrazy św. Franciszka a Paulo, św. Mikołaja i św. Katarzyny. W ołtarzu na wprost kruchty, w jego centralnej części, widniała z kolei drewniana rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego. Korona cierniowa i perizonium Zbawiciela były posrebrzane, oznaki pięciu ran: boku, rąk i nóg – pozłacane. Powyżej znajdował się malowany na płótnie obraz św. Izydora Oracza³⁰⁷.

bernia radomska, sygn. 263, s. 31–38; Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19–19v; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 113v–114; [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 167–167v; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 335; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 207.

³⁰⁷ Święty Izydor (1080 – ok. 1130) – urodził się w Madrycie w ubogiej i religijnej rodzinie, która przeniosła się na wieś. Bieda zmusiła młodego Izydora do pracy w charakterze parobka u zamożnych sąsiadów. Jego ulubionym zajęciem była adoracja krzyża lub odmawianie różańca. Podczas modlitwy, jak głosi legenda, pomagał mu na roli anioł. W ikonografii św. Izydor przedstawiany jest w stroju rolnika, niekiedy w towarzystwie żony, z atrybutami nawiązującymi do wydarzeń z jego życia (pług zaprzężony w dwa woły, krucyfiks, różaniec, laska lub łopata, spod której wypływa źródelko, snop zboża, kula ognista). Na obrazach malowany jest w charakterystycznym ujęciu, gdy klęczy przed krzyżem lub figurą, a obok anioł orze jego pługiem. Święty Izydor jest patronem Madrytu i rolników. W Polsce jest drugim patronem diecezji kieleckiej i patronem licznych parafii. Por. J. Marecki, L. Rotter, *Jak czytać wizerunki świętych. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych*, Kraków 2009, s. 288–289; U. Janicka-Krzywdą, *Atrybut*,

Z lewej strony prezbiterium była drewniana ambona „w najnowszym guście zrobiona” (tj. w stylu barokowym), dekorowana liśćmi akantu. Prowadziły na nią schodki od strony zakrystii. Naprzeciw ambony stała chrzcielnica typu kielichowego, wykonana z drewna sosnowego. Pokrywą czaszy zdobiła złożona korona ze sceną Chrztu Chrystusa w Jordanie pomalowaną olejno w kolorze białym. W zachodniej części nawy mieścił się drewniany chór muzyczny wsparty na trzech słupach. Organy miały pozytyw o sześciu głosach, przy którym były „dwa miechy na pasach rzemiennych, ławeczka dla organisty i pulpit do rozłożenia książek”.

Wszystkie ołtarze, ambona oraz chrzcielnica polichromowane były na kolor błękitny, partie rzeźbiarskie i ornamentalne miały natomiast złożone. Ramy obrazów w ołtarzu wielkim były pozłacane malarskim złotem, a w ołtarzach bocznych – posrebrzane³⁰⁸.

Wyposażenie kościoła uzupełniały dwa konfesjonały z drewna sosnowego, dwa taborety obite zielonym suknem oraz 10 drewnianych ławek (sosnowych), z których dwie ustawione były przed głównym ołtarzem, sześć mniejszych pod chórem, pozostałe zaś w kruchcie południowej z przeznaczeniem dla ubogich. W zakrystii znajdowała się duża szafa z sześcioma szufladami na paramenty liturgiczne oraz trzy skrzynie: duża na świece, dwie mniejsze na lampy i brackie światło. Nad szafą wisiały dwa stare obrazy malowane na płótnie, dosyć dużych rozmiarów, przedstawiające św. Annę i bliżej nieznaną zakonnicę, zapewne św. Teresę.

Wnętrze świątyni zdobiła dekoracja ścienna przedstawiająca girlandy z liści i kwiatów, „wpośrodku których wisiały obrazy olejne i akwarelle mniejsze i większe”. Na stropie prezbiterium i nawy znajdowały się dwa duże malowidła w profilowanych ramach, wykonane klejowo na płótnie, przytwierdzone małymi ćwiekami do desek stropu. Obraz w prezbiterium (owalny), zachowany do dziś, ukazywał Najświętszą Pannę Marię na chmurze, wstępującą do nieba w otoczeniu aniołów. Maryja ubrana była w białą suknię i granatowy płaszcz, na głowie miała wieniec z dwunastu gwiazd. Wokół jej postaci zarysowana była świetlista aureola. Z kolei malowidło na stropie nawy przedstawiało Trójkę Świętą otoczoną

patron, symbol czyli co o świętych i błogosławionych powinien wiedzieć przewodnik, Kraków 1987, s. 42.

³⁰⁸ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19v–20v; Inwentarz z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 114v–115v; [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 169–171v.

mnóstwem chwalących ją aniołów, po bokach której widniały postaci czterech Ewangelistów „zrobionych wedle *Księgi Objawienia* św. Jana Apostoła”³⁰⁹.

Autorem polichromii i dekoracji ściennej kościoła był znany artysta krakowski – Michał Stachowicz (1768–1825), twórca obrazów olejnych, rysunków i gwaszy. Zakres jego zainteresowań był bardzo szeroki. Malował sceny współczesne i z przeszłości, portrety, widoki miast (weduty), zabytki architektury, kompozycje religijne i alegoryczne, nadto osobliwości przyrody, stroje ludowe i mundury wojskowe. Rysował mapy geograficzne i strategiczne. Najbogatszy dział jego twórczości stanowi jednak bez wątpienia malarstwo religijne. Namalował wiele obrazów o treści maryjnej, hagiograficznej i biblijnej. Zajmował się też ilustrowaniem książek i uprawiał malarstwo ścienne. Najobszerniejsze cykle fresków stworzył w pałacu biskupim w Krakowie i w Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego (nie zachowane). Do najpopularniejszych dzieł Stachowicza należą obrazy olejne ilustrujące najważniejsze wydarzenia z życia współczesnego mu Krakowa, jak: *Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku w Krakowie*, *Pochód wojsk Tadeusza Kościuszki przez Rynek w Krakowie po zwycięstwie pod Racławicami*, *Triumfalny wjazd ks. Józefa Poniatowskiego do Krakowa 15 lipca 1809 r. czy Sypanie kopca Kościuszki*³¹⁰.

Na ścianach kościoła wisiało siedem dużych obrazów malowanych na płótnie, oprawionych w drewniane ramy. Z lewej strony

³⁰⁹ Święty Jan ujrzał w apokaliptycznej wizji tron, na którym zasiadał „ktoś podobny do Syna Człowieczego”, a „dookoła tronu cztery zwierzęta pełne oczu z przodu i z tyłu: Zwierzę pierwsze podobne do lwa, Zwierzę drugie podobne do wołu, Zwierzę trzecie mające twarz jak gdyby ludzką i Zwierzę czwarte podobne do orla w locie. Cztery Zwierzęta, a każde z nich ma po sześć skrzydeł – dookoła i wewnątrz są pełne oczu, i spoczynku nie mają” (Ap 4, 6–7). Owe istoty-zwierzęta to strażnicy Bożego tronu. Część tradycji upatruje w nich także symbole czterech Ewangelistów. Markowi przypisuje się lwa, Łukaszowi byka, Mateuszowi człowieka (lub anioła), a Janowi orla. W ikonografii cztery istoty mogą występować jako atrybuty Ewangelistów lub pojawiać się samodzielnie, zastępując ich. Mogą być przedstawiane jako półfigury lub w całej postaci. Trzy zwierzęce istoty mogą występować z ciałem człowieka i głową zwierzęcą. Miast sześciu skrzydeł wymienionych w Apokalipsie mają często tylko dwie pary, a lew i byk ukazywane są zwykle bez skrzydeł.

³¹⁰ D. Radwan, *Stachowicz Michał Franciszek*, [w:] PSB, t. XLI, Warszawa–Kraków 2002, s. 327–331; T. Dobrowolski, *Malarstwo polskie*, Wrocław 1989, s. 50; *Michał Stachowicz*, „Tygodnik Ilustrowany” 1860, nr 28 z 26 III, s. 241–242; E. Rastawiecki, *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. II, Warszawa 1851, s. 201–212; t. III, Warszawa 1857, s. 402–403.

ołtarza głównego eksponowany był wizerunek Pana Jezusa, po stronie przeciwnej – Najświętszej Marii Panny. Nad chrzcielnicą widniał obraz Chrystusa na krzyżu, nowy, w ramach malowanych na czarno. Płótno nad drzwiami do zakrystii (nowe) ukazywało Chrystusa umywającego stopy apostołom, a nad drzwiami z kościoła do kruchty południowej – Pana Jezusa przekazującego klucze św. Piotrowi. Nadto w kościele był zabytkowy obraz św. Klary w drewnianych ramkach (nie wiadomo, w którym miejscu) i niewielkie przedstawienie św. Marka Ewangelisty, bez ramek, umieszczony z prawej strony ołtarza wielkiego. Nad chórem wisiały portrety fundatorów kościoła, Franciszka Sariusza Wolskiego i jego żony, w drewnianych pozłacanych ramkach. Trzecie płótno przedstawiało bliżej nieznanego Wysockiego³¹¹. Wspomnieć należy jeszcze o stacjach drogi krzyżowej oprawionych w drewniane, pomalowane na czarno ramki i o „małych” obrazach Częstochowskich za szkłem, bez ramek, „tylko w papier oklejonych”, których było 24. Na ołtarzach bocznych stały trzy relikwiarzyki „z wosku jarzącego za szkłem”. Źródła wspominają także o pięciu feretronach malowanych na płótnie³¹².

Świątynia była dobrze wyposażona w paramenty liturgiczne (por. tab. 16). Najlepiej pod tym względem przedstawiała się pierwsza połowa badanego wieku. Inwentarz z 1823 r. wyszczególnia ogółem 175 sztuk bielizny kościelnej, w tym 14 ornatów w różnych kolorach (5 w złym stanie), 7 stuł fioletowych, 3 kapy, 6 alb, 8 komż, 32 obrusy na ołtarze, 16 korporałów, 7 humerałów i inne. Wiele z nich było jednak zniszczonych. W spisach z lat pięćdziesiątych (1853 i 1859 r.) odnotowano mniejszą liczbę komż, korporałów, puryfikaterzy i ręczników na ołtarze. Przybyły natomiast trzy ornaty w kolorze czerwonym i jeden biały, jedna kapa czerwona oraz dwa paski do alb, było więcej alb i obrusów na ołtarze. Nie odnotowano w ogóle stuł i podszewek pod palki. Z kolei wizytacja z 1889 r. opisała 129 sztuk szat liturgicznych, które były w dobrym stanie. Tabele 17, 18 i 19 pokazują, że kościół miał także wystarczająco wiele naczyń i ksiąg liturgicznych.

³¹¹ Zapewne chodzi tu o teścia F. Sariusza Wolskiego, Andrzeja Wysockiego, dziedzica Gałkowa.

³¹² Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, ADK, k. 20; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1853 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 114v–115.

Tabela 16

Paramenty liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego
w Rembieszczach w XIX i pierwszej połowie XX w.

Kategoria	Rok				
	1823	1853	1859	1889	1918
Kapy, ornaty, stuły					
Kapy białe	1	2 [2]	2 [2]	2	2
Kapy czarne	1	1 [1]	1	1	2
Kapy czerwone	–	1 [1]	1	1	2
Kapy fioletowe	1	1 [1]	1	1	1
Ornaty białe	5 [3]	6	6	7	3
Ornaty czarne	2 [1]	2	2	3	5
Ornaty czerwone	4	7	7 [1]	8	2
Ornaty fioletowe	2 [1]	2	2	4	2
Ornaty zielone	1	1	1	2	2
Stuły fioletowe	7	–	–	–	–
Bielizna					
Alby	6 [3]	8 [2]	7 [5]	6	5
Humerały	7 [7]	–	2	3	5
Komże dla księży	2 [2]	1 [1]	3 [3]	8	5
Komże dla ministrantów	6 [1]	6 [6]	2 [1]	–	12
Korporały	16	13 [13]	10 [7]	12	17
Obrusy na ołtarze	32 [16]	36 [36]	40 [31]	30 [18]	15
Palki	–	–	–	–	10
Pelerynki dla ministrantów	–	–	–	2	–
Puryfikaterze	27	18 [18]	7	–	28
Ręczniki na ołtarze	20 [16]	9 [9]	6	12	12
Ręczniki płócienne	3	3 [3]	2 [2]	12	6
Sukienki na puszkę eucharystyczną	–	–	–	4	4
Inne					
Antepedia	2	2	2	–	–
Firanki	4	4	–	1	–
Kabzuła do chorych	1 [1]	1 [1]	–	–	–
Paski do alb	1	3	3 [2]	3	3
Podszywki pod palki	19	–	–	–	–
Poduszki pod mszały	1	5	–	4	–
Tuwalnie	4	4	3 [2]	3	1
Razem	175	136	110	129	144

Uwaga: w nawiasach [] oznaczono liczbę sztuk w „średnim” lub złym stanie.

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 22v–23; Inwentarze zdawczo-odbiorcze z lat 1853, 1859, 1889 i 1918, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 115v–117v, 284–284v, 335–336v, 434–434v.

Tabela 17

Srebrne utensylia liturgiczne kościoła parafialnego w Rembieszycach w XIX i pierwszej połowie XX w.

Kategoria	Rok				
	1823	1853	1859	1889	1918
Kielich srebrny z pateną wewnątrz i na zewnątrz wyłaczany, z obwódką srebrną, przy której są trzy anioły	1	1	1	1	1
Kielich z kompozycji wewnątrz wyłaczany, z pateną	1	1	1	1	1
Kielich z kompozycji złożony z pateną	1	1	1	1	1
Korona w promienie na Pasji srebrna ze znamionami ran, boku, nóg i rąk połączanymi, z fartuszkim srebrnym	6	6	6	6	6
Korony połączone na ołtarzu Matki Boskiej	2	2	2	2	2
Krzyż procesjonalny posrebrzany	1	1	1	1	1
Krzyż srebrny z połączanym wyobrażeniem Pana Jezusa i relikwiami św. Barbary	1	1	1	1	1
Lampa duża przed wielkim ołtarzem posrebrzana	1	1	1	–	1
Lampa mała przed Panem Jezusem	1	1	1	–	–
Lusterka z tulejkami	–	2	2	1	–
Metalowe ozdóbki na ołtarzu Matki Boskiej	–	–	–	2	–
Metalowy posrebrzany pajak przed wielkim ołtarzem i taki sam przed ołtarzem Pana Jezusa (uszkodzony)	–	–	–	2	–
Monstrancja srebrna połączana	–	–	–	–	1
Monstrancja w kompozycji z wyłaczanym melchizedechem i promieniami	1	1	1	1	1
Postument pod monstrancję wyłaczany z koroną na wierzchu	1	1	1	1	1
Patena z przykryciem wewnątrz wyłaczana	1	1	1	–	–
Puszka na hostie	–	–	–	–	3
Puszka z przykryciem wewnątrz wyłaczana	1	1	1	1	1
Relikwiarz z kompozycji posrebrzany	1	1	–	1	1
Relikwiarz z kompozycji złożony z futerałem	1	1	1	1	1
Trybularz z łódką i łyżeczką	2	1	2	–	–
Vasculum na wiatyk do chorych	–	–	–	1	1
Razem	23	24	24	23	23

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 23v; Inwentarze zdawczo-odbiorcze z lat 1853, 1859, 1889 i 1918, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 118v–119, 283, 336v–337, 432v–433.

Tabela 18

Utensylia liturgiczne z metali nieszlachetnych kościoła parafialnego
w Rembieszycach w latach 1823–1918

Kategoria	Rok				
	1823	1853	1859	1889	1918
Miedź					
Kadzielnica	–	–	–	1	–
Kociołek do święconej wody	1	1	1	1	1
Kociołek w baptysterium	1	1	1	1	1
Kropielnica w zakrystii	1	1	–	–	–
Lawaterz z tacą	1	1	1	1	1
Pieczęcie: kościelna, cywilna i do- zoru kościelnego	–	–	–	6	–
Puszka na hostie	1	1	1	–	–
Talerz	1	1	1	–	–
Mosiądz					
Bęben ze skóry z blachą mosiężną	1	1	1	1	–
Dzwonek przy zakrystii	1	1	1	1	1
Dzwonki małe	7	7	7	7	7
Fajerka na ogień do kadzielnicy	1	1	1	1	–
Krucyfiks	–	–	–	–	1
Lichtarze na ołtarzu Matki Boskiej	8	8	8	8	–
Lichtarzyki na cyborium	2	2	2	4	4
Pieczęć kościelna i urzędnika sta- nu cywilnego	–	2	1	–	–
Trybularze	1	1	1	1	4
Cyna i ołów					
Lichtarze duże	8	8	8	8	8
Naczynia na oleje święte	2	–	3	4	4
Pacyfikały	–	1	1	4	–
Pudełka na hostie	–	–	–	–	2
Tacka na oferty	–	–	–	1	1
Vasculum	3	3	3	1	–
Żelazo					
Żelazka do pieczenia opłatków i komunikantów	1	1	1	3	2
Razem	41	42	43	54	37

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 23–24v; Inwentarze zdawczo-odbiorcze z lat 1853, 1859, 1889 i 1918, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 119–119v, 283–283v, 337–337v, 433.

Tabela 19

Księgi liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego
w Rembieszyczach w XIX w.

Kategoria	Rok			
	1823	1853	1859	1889
Mszale święteczne	2	2	2 ^a	2
Mszale małe żałobne	3	2	2 ^a	2
Brewiarze	2	2 ^b	2 ^a	–
Rytuał	1	1	1	2
Graduał	1	1	1 ^a	–
Psalterz	1	1	1	1
Agendy	2	1 ^b	1	–
Książka z ewangeliazami	1	1	–	–
Katechizm czyli nauka chrześcijańska	1	–	2 ^c	1
Kanony na ołtarzach	4	4	4	–
Ewangelie na ołtarzach	8	4	1 ^d	1
Mszalik rzymskokatolicki	–	–	–	1
Razem	26	19	17	8

Uwaga: ^a – zupełnie zużyte; ^b – w złym stanie; ^c – Gaume’a i Schmidta, oba nie oprawione; ^d – bez oprawy.

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 20v–21; Inwentarze zdawczo-odbiorcze z lat 1853, 1859, 1889 i 1918, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 118–118v, 284v, 336v, 434, 435.

Prace remontowe. Zmiany w wyglądzie zewnętrznym i wewnętrznym kościoła

Z biegiem czasu stan świątyni uległ pogorszeniu. Gonty na dachu miejscami zbutwiały, miejscami zostały poodrywane przez wiatr. W czasie deszczu woda lała się do środka, niszcząc dekoracje malarskie na stropie i ścianach. W *Wykazie stanu kościołów co do ich budowlu w dekanacie kieleckim* z 1841 r., w rubryce: *Potrzebujące rychłej reperacji*, znalazła się informacja, że kościół wraz z zakrystią wymaga nowego pokrycia dachu³¹³. Podobnej treści notatkę poczynił w tym samym roku dziekan wizytujący parafię. Dodać tu trzeba, że w złym stanie znajdowały się także budynki

³¹³ ADK, Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 435v–436.

funduszowe plebanii. Pilnego remontu wymagały zwłaszcza dom mieszkalny proboszcza oraz szpital³¹⁴.

W 1841 r. ówczesny administrator parafii ks. Józef Witek podjął starania mające na celu uzyskanie od władz państwowych zezwolenia na wykonanie niezbędnych napraw. Wystosował w tej sprawie pismo do komisarza obwodowego, a wobec braku odpowiedzi, 23 sierpnia 1844 r. napisał do Konsystorza Kieleckiego. W liście tym rządca parafii rembieskiej donosił, że „dach na kościele tak dalece jest zdezelowany, że nawet malowidła na ścianach [...] zostają poprute, płótno na podniebieniu gnije i woda do organ wpada”. Dalej pisał: „Toż samo pomieszkowanie plebańskie potrzebuje pokrycia, bo gdy na polu deszcz, to nie ma gdzie i głowy ukryć, i wszystkie rzeczy w niwecz się obracają. Takiego samego pokrycia potrzebuje szpital, gdyż i tam nie masz i jednego zdrowego gontu, wszędzie się leje”. Upraszał jednocześnie konsystorz, aby raczył powiadomić o tym stosowne władze rządowe i w ten sposób przyspieszył bieg sprawy³¹⁵. Z akt przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach dowiadujemy się, że jeszcze tego samego dnia, 24 sierpnia, Konsystorz Kielecki skierował odpowiednie pismo do Rządu Gubernialnego Kieleckiego, ten zaś 8 (21) września polecił naczelnikowi powiatu, aby stosownie do istniejących w tej mierze przepisów zarządził „dopełnienie na gruncie lustracji tych budowli [tj. kościoła, plebanii i szpitala – przyp. M.K.], spisanie stosownego protokołu naprawy i zaprojektowania reperacji owych”³¹⁶.

W listopadzie 1844 r. na grunt plebanii rembieskiej zjechał delegowany z ramienia naczelnika powiatu burmistrz małogoski, aby przekonać się naocznie, z czyjej winy „dach na kościele, plebanii i domie schronienia, jak również malowania na ścianach [...] i płótno na podbitce tudzież organy uległy uszkodzeniu”. Po przeprowadzonej lustracji stwierdził, że zniszczenia te nie powstały w wyniku zaniedbań proboszcza, który winien dokonywać doraźnych napraw, lecz skutek starości. Spisano stosowny protokół narady

³¹⁴ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1841 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1841–1842, sygn. OD-5/11, k. 9v.

³¹⁵ Akta wizytacji dziekańskiej z 1842 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1842, sygn. OD-5/12, k. 11v; ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 24 VIII (5 IX) 1844, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73.

³¹⁶ Rząd Gubernialny Kielecki do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 9 (21) IX 1844, *ibidem*, k. 74–75; Konsystorz Kielecki do ks. J. Witka, Kielce, b.d., *ibidem*, k. 75.

zaprojektowania reperacji zniszczonych zabudowań i sporządzenia odpowiednich kosztorysów (anszlagi)³¹⁷. Upłynęły dwa lata (lato 1846 r.), nim budowniczy powiatowy zjawił się w Rembieszycach, aby oszacować rozmiary szkód i dokonać pomiaru budynków przeznaczonych do naprawy, i kolejne cztery (lipiec 1850 r.), nim sporządził plan reperacji (abrys) oraz wykazy kosztów³¹⁸. Pod koniec 1850 r. naczelnik powiatu kieleckiego Tomasz Zieliński (1802–1858)³¹⁹, przesłał opracowane anszlagi Rządowi Gubernialnemu w Radomiu. Przeleżały tam dwa lata, zanim 3 (15) listopada 1852 r. zostały odesłane Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych do ostatecznego przejrzenia. Ta poprawiła je i zatwierdziła w dniu 12 (24) grudnia 1852 r. na następujące kwoty: remont kościoła 224 rb 54½ kop., plebanii – 71 rb 63 kop., budynku szpitalnego – 78 rb 58½ kop.³²⁰

Tymczasem kolator i dziedzic Rembieszyc – Stanisław Krosnowski, pragnąc przyspieszyć odbudowę popadającego w coraz większą ruinę kościoła³²¹, skierował w dniu 1 (13) marca 1852 r. pismo

³¹⁷ Konsystorz Kielecki do Rządu Gubernialnego Radomskiego, Kielce 24 VIII (5 IX) 1845, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 76v–77; S. Krosnowski do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 8 (30) IX 1852 r., *ibidem*, k. 96.

³¹⁸ Od 1838 r. budowniczym powiatu kieleckiego był Feliks Popławski (1802–1847), a od 1847 r. Aleksander Dunin Borkowski.

³¹⁹ I. Jakimowicz, *Tomasz Zieliński, kolekcjoner i mecenas*, Warszawa–Kraków–Wrocław 1973.

³²⁰ Ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 14 (26) X 1846, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 82; ks. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 13 XII 1851, *ibidem*, k. 84; Kommissya Wewnętrzna Spraw Wewnętrznych i Duchownych do Rządu Gubernialnego Radomskiego, Warszawa 12 (14) XII 1852 r., APK, RzGR, Akta specialla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 83–84; Ansłagi na remont plebanii i szpitala, *ibidem*, s. 87–96. Dodajmy w tym miejscu, że budowniczy powiatu kieleckiego oszacował ogólny koszt reperacji kościoła na sumę 357 rbs 6 kop., plebanii na 81 rbs 96 kop., a budynku szpitalnego na 109 rbs 28 kop.

³²¹ O stanie budynków kościelnych w tym czasie dowiadujemy się m.in. z korespondencji ks. J. Witka. W dniu 13 XII 1851 r. administrator parafii rembieskiej pisał do Konsystorza Kieleckiego: „kościół w Rembieszycach coraz to większej dezolacji popada, już to przez wielkie wiatry, już to przez deszcze, bo wiatry zrywają gonty z dachu, a deszcze prosto do kościoła leją; tak że na środku kościoła woda stoi jak sadzawka, a w zakrystyi nie masz nawet miejsca do ubrania się do Mszy Świętej, na ornaty i bieliznę deszcz pada, a tak wszystko wielkiemu popada zniszczeniu; toż samo w plebanii już powała gnije i grozi niebezpieczeństwem, jako też szpital z organaryją i powała już się wali, bo nawet w niektórych miejscach wpadła do izby...” ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 84.

do Rządu Gubernialnego, w którym zadeklarował chęć nabycia z własnych funduszy 400 kóp gontów na rachunek „mającego być zatwierdzonym” kosztorysu. Władze państwowe przychyliły się do jego prośby reskryptem z 7 (19) sierpnia tego roku. Jesienią 1852 r. wspomniane wyżej materiały zostały zakupione. Pozostawała jeszcze kwestia zorganizowania publicznej licytacji, która miała wyłonić majstrów ciesielskich gotowych wykonać prace remontowe. Licytacje takie odbyły się w marcu i kwietniu 1853 r. w biurze naczelnika powiatu kieleckiego³²², lecz żaden przedsiębiorca nie stanął do przetargu.

W tej sytuacji dozór kościelny, obawiając się, iż dalsza zwłoka dopełni niechybnie zniszczenia budynków kościelnych i gospodarczych, 23 maja 1853 r. podjął decyzję o przeprowadzeniu natychmiastowej reperacji wspólnym kosztem, w myśl sporządzonych i zatwierdzonych anszlagów. Pracami miał kierować prezydujący w dozorze Romuald Kozłowski. Na poczet remontu uchwalono składkę w wysokości 266 rb. Z tej sumy najwięcej, bo aż 122 rb, miał uiścić Stanisław Krosnowski, kolator i dziedzic Rembieszyc, pozostali właściciele dóbr wchodzących w skład parafii: Woli Tesse-rowej (Romuald Kozłowski), Mieronie (Gustaw Olszowski) i Karsz-nie (Ignacy Tiede) mieli natomiast zapłacić po 48 rb. Część tej kwoty (133 rb) członkowie dozoru zobowiązali się przekazać na ręce Kozłowskiego w terminie do 15 września. Po ukończeniu prac i złożeniu dozorowi stosownych rachunków, suma ta miała być następnie rozłożona na kolatora, właścicieli wiosek i parafian zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami³²³.

³²² Licytacje na reperację plebanii i budynku szpitalnego zostały zorganizowane 5 (17) III i 22 IV (4 V), a licytacja na remont kościoła i dzwonnicy – 19 (31) III. APK, RzGR, Akta specjalla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 107, 168, 183.

³²³ Ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyc 20 X 1852 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 93–94; S. Krosnowski do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 18 (30) IX 1852, *ibidem*, k. 96–96v; S. Krosnowski do Rządu Gubernialnego Radomskiego, Kielce 3 (15) III 1852 r., APK, RzGR, Akta specjalla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 56–57; Obwieszczenie o planowanej licytacji na reperację zabudowań kościelnych i funduszowych, *ibidem*, s. 107, 168, 183. Szczegółowa korespondencja w omawianym tu przedmiocie pomiędzy administratorem parafii Rembieszyc, Konsystorzem Kieleckim i władzami państwowymi por. ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73–79v, 82–101; APK, RzGR, Akta specjalla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 41–150.

106

Wydział Administracyjny
Sekcja Wyższej i Powiatowej

N° 324
w Radomiu
d 28 M^{ca} Sty ¹⁸⁵³
7

RZĄD GUBERNIALNY
RADOMSKI
Obwieszczenie

Podaje do powszechnej wiadomości, że w dniu 3/11 M^{ca} Marcu r. 1853
w Biurze Naczelnika Powiatu Kieleckiego odbyło się licytacja.
przez rozpisanie deklaracji na reparacy plebanii, i domu
ks. Kiergańki, i Tęży Kiergańki –

w Parafii Rembieszyckiej w Powiecie Kieleckim leżącej, na któ-
rą kosztą się zatwierdzone w Summie Rub. w. 184 k. 68² Warunki do licytacji
wraz z Wykazem kosztów przegrzeć można w Biurze Naczelnika Powiatu
Kieleckiego Wzywając więc mających chęć pojęcia się tej entrepryzy, aby dekla-
rację swą na dzień 3/11 M^{ca} Marcu 1853 r. przed godziną 12ta rana
podać Naczelnikowi Powiatu Kieleckiego następującej treści:

„Je podejmuję się entrepryzę reparacy plebanii, domu ks. Kiergańki
ks. Kiergańki, i Tęży Kiergańki
w Parafii Rembieszyckiej w Powiecie Kieleckim leżącej, podług
Wykazu kosztów za summe Rs. N. poddając się wszelkim obowiązkom i zarzre-
żeniom, warunkach do licytacji domieszczoneym. Na dotrzymanie kontraktu skła-
dam wadium w kwocie Rs. 14 kope 40 wyraźnie N^o i na to kwit Kasy
N. ratuję. Je stałe zamieszkanie mam w N. i wrzazie nieutrzymania
się na licytacji, żądam zwrotu przez pocztę kwitu, na złożone wadium na mój
koszt lub zatrzymania takiego aż do mojego zgłoszenia się. Pwalem w N. dnia
N. Miesiąca N. roku N. 13 własnoręcznym z Imienia i Nazwiska podpisem,
nadesłali, oświadcza, że później złożoną przyjęte nie będą.

Za Gubernatora Cywilnego
Rada Gubernialny

Naczelnik Kancelaryi

26. Obwieszczenie Rządu Gubernialnego o planowanej licytacji na wykonanie remontu plebanii i budynku szpitala-przytułku w parafii Rembieszyce

Źródło: APK, RzGR, Akta speciała dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 107.

D O D A T E K II.

Do Nru 11.

DZIENNIKA URZĘDOWEGO GUBERNII RADOMSKIEJ.

w RADOMIU DNIA 28 LUTEGO (12 MARCA) 1853 ROKU.

RZĄD GUBERNIALNY RADOMSKI.

N. 4383. *Wydział Administracyjny Sekcja Wyznań i Oświecenia.* (286)

Podaje do powszechnej wiadomości, że w dniu 19 (31) Marca 1853 r. w Biorze Naczelnika Powiatu Miechowskiego odbędzie się licytacja przez rozpieczętowanie deklaracji, na reperacyę Kościoła, w Parafii Bejne, w Powiecie Miechowskim leżącej, na którą koszta są zatwierdzone w summie rs. 1334 kop. 70. Warunki do licytacji wraz z Wykazem kosztów przejrzeć można w Biorze Naczelnika Powiatu Miechowskiego. Wzywając więc mających chęć podjęcia się tej entrepryzy, aby deklaracje swe na dzień 19 (31) Marca 1853 r. przed godziną 12 zrana pod adresem Naczelnika Powiatu Miechowskiego w następującej treści: „Że podejmuję się Entrepryzy reparacyi kościoła, w Parafii Bejne, w Powiecie Miechowskim leżącej, podług wykazu kosztów za sumę rs. N. podając się wszelkim obowiązkom i zastrzeżeniom w warunkach do licytacji domieszczonym. Na dotrzymanie kontraktu składam vadium w kwocie rs. 133 kop. 47, wyraźnie N. i na to Kwit Kassy N. załączam. Że stałe zamieszkanie mam w N. i w razie nieutrzymania się na licytacji, żądam zwrotu przez Poczte Kwitu, na złożone vadium na mój koszt lub zatrzymania takowego aż do mojego zgłoszenia się. Pisałem w N. dnia N. miesiąca N. roku N.” z własnoręcznym z Imienia i Nazwiska podpisem nadesłali; oświadczają że później złożone przyjęte nie będą.

w Radomiu dnia 16 (28) Lutego 1853 r.

N. 4382. *Wydział Administracyjny Sekcja Wyznań i Oświecenia.* (289)

Podaje do powszechnej wiadomości, że w dniu 19 (31) Marca 1853 r. w Biorze Naczelnika Powiatu Kieleckiego odbędzie się licytacja przez rozpieczętowanie deklaracji, na reperacyę kościoła i dzwonnicy, w Parafii Rembieszycach w Powiecie Kieleckim leżącej, na którą koszta są zatwierdzone w summie rs. 224 kop. 54 $\frac{1}{2}$. Warunki do licytacji wraz z Wykazem kosztów przejrzeć można w Biorze Naczelnika Powiatu Kieleckiego. Wzywając więc mających chęć podjęcia się tej entrepryzy, aby deklaracje swe na dzień 19 (31) Marca 1853 r. przed godziną 12-tą zrana pod adresem Naczelnika Powiatu Kieleckiego w następującej treści: „Że podejmuję się entrepryzy reparacyi kościoła i dzwonnicy, w Parafii Rembieszycach w Powiecie Kieleckim leżącej, podług Wykazu kosztów za sumę rs. N. podając się wszelkim obowiązkom i zastrzeżeniom w warunkach do licytacji domieszczonym. Na dotrzymanie kontraktu składam vadium w kwocie rs. 22 kop. 50, wyraźnie N. i na to kwit Kassy N. załączam. Że stałe zamieszkanie mam w N. i w razie nieutrzymania się na licytacji, żądam zwrotu przez Poczte kwitu, na złożone vadium na mój koszt lub zatrzymania takowego, aż do mojego zgłoszenia się. Pisałem w N. dnia i

27. Obwieszczenie Rządu Gubernialnego o planowanej licytacji na remont dzwonnicy i kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach, zamieszczone w dzienniku urzędowym z dnia 28 lutego (12 marca) 1853 r.

Źródło: APK, RzGR, Akta specjalla dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 183.

Planowany od dawna remont świątyni i zabudowań funduszo-
wych został przeprowadzony latem 1853 r. *Protokół rewizji repera-
cji zabudowań kościelnych we wsi Rembieszyczach*, przechowywany
w Archiwum Państwowym w Kielcach, informuje szczegółowo, ja-
kie prace wówczas wykonano. Kościół i zakrystię pokryto nowymi
gontami, a kopułę nad kruchtą południową „nowo urządzono”.
Szczyt frontu kościoła i ściany przedsionka obito tarcicami, spra-
wiono też nowe podwaliny i przeszklono okna. Dzwonnica, pleba-
nia i szpital otrzymały nowe pokrycie dachu. Oprócz tego wyre-
montowano niektóre zabudowania gospodarcze (dom dla czeladzi,
stajnię), jak również otoczono wałem cmentarz grzebalny, o czym
przyjdzie nam jeszcze dokładniej powiedzieć³²⁴.

Brak funduszy nie pozwalał na razie na restaurację wnętrza
świątyni, choć była ona równie pilna, co remont dachu. Na skutek
napływu wody deszczowej malowidło na stropie nawy popękało
i poczęło odpadać całymi płacami, zniszczeniu uległa dekoracja
ścienna, a ołtarz główny poszarzał zupełnie i stracił pierwotny ko-
loryt. Prace we wnętrzu wykonano dopiero w 1867 r. (ze składek
parafian)³²⁵. O tym, jak wyglądał kościół po restauracji dowiadu-
jemy się z zapisków ówczesnego administratora parafii ks. Stani-
sława Kamińskiego, który pisał: „Obecnie Wielki Ołtarz, ambona,
chrzcielnica i niektóre części nawy kościelnej, a głównie filary czyli
spojenia ścian, są ulakierowane i pomalowane olejno na kolor bia-
ły, ściany zaś wyklejone są papierem orzechowym w taflę, a sufit
w nawie kościelnej papierem białym w złote gwiazdy. W Ołtarzu
Wielkim figury dawniej złote, dziś są lakierowane białe, sukienka
w obrazie M. Boskiej złożona cała, ramy podwójne złożone, podob-
nie rzeźby wszystkie i skrzydła oraz przepaski Aniołów i amorków
także złożone, zaś na ambonie, chrzcielnicy i chórze rzeźby znaj-
dujące się są pociągane brązem, i równie dobrze wyglądają jak zło-
to. Co do ołtarzów bocznych, te tylko zostały odświeżone cokol-
wiek, lecz nie zmienione w niczym”³²⁶. Obrazy na ścianach pozo-
stały te same, co wcześniej. Pojawiły się też nowe. Ksiądz Kamiń-
ski wzmiankuje o dwóch niewielkich płótnach, które wisiały na
ścianie północnej, w pobliżu ołtarza Chrystusa Ukrzyżowanego.

³²⁴ *Protokół rewizji reperaacji zabudowań kościelnych we wsi Rembieszycze*
[z 1857 r.], APK, RzGR, Akta specialla dotyczące się reperaacji kościoła w Rembiesz-
cach 1819–1866, sygn. 6354, s. 214–215.

³²⁵ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II
PR-IV/1, k. 169v–170.

³²⁶ *Ibidem*, k. 170–170v.

Ukazywały one św. Hieronima i papieża Grzegorza. W zakrystii w miejsce kamiennej i zniszczonej posadzki dano podłogę z drewna, a na ścianie zawieszono duży drewniany krucyfiks. Naprawiono też podłogę w kościele. Przebudowano wreszcie kruchtę zachodnią, otwierając ją do wnętrza korpusu i likwidując w niej dwie małe komórki; odtąd pełniła ona funkcję przedłużenia nawy. Materiał uzyskany z rozbiórki przepierzenia wykorzystano do reperacji stropu i podłogi, „która już była zdezelowana zupełnie”³²⁷.

W latach osiemdziesiątych XIX w., za administracji ks. Ludwika Tymowskiego, przeprowadzono kolejne wielkie prace remontowe. W roku 1881 dach kościoła, wieżyczkę-sygnaturkę i gruszkowatą w zarysie kopułę pokryto nowym gontem, oszalowano tarciami zakrystię, kruchtę południową oraz fronton kościoła, a przed kruchtą zachodnią wykonano drewniane schody w miejsce zniszczonych. Zreperowano też dach zakrystii. Wszystkie te prace wykonał majster ciesielski Stefan Sędzielowski za sumę 80 rb. W roku następnym ten sam cieśla, za kwotę 35 rb, oszalował wieżyczkę na kościele oraz odmalował gzymsy i sztyber pod krzyżem miedzianym. Ponieważ okazało się, że sygnaturka swym ciężarem przygniata strop kościoła, grożąc jego zawaleniem, wykonano hengewerk, którym podparto wieżyczkę. Koszt reperacji kościoła wyniósł ogółem 299 rb 52 kop. i została sfinansowana w całości przez parafian. Rozkład składki przedstawiał się następująco: właściciel Rembieszyc i Woli Tesserowej wniósł 85 rb, dziedzic Karsznic – 67 rb, dziedzic Mieronie – 44 rb, mieszkańcy Rembieszyc – 26 rb 84 kop., mieszkańcy Woli Tesserowej – 15 rb 4 kop., mieszkańcy Mieronie – 32 rb 38 kop., a mieszkańcy Karsznic – 29 rb 76 kop.³²⁸

W 1886 r. odnowiono zabytkowe organy częściowo z dobrowolnych ofiar parafian, częściowo zaś sumptem rządcy parafii. W aktach kościelnych zachował się imienny wykaz osób, które złożyły

³²⁷ *Ibidem*, k. 170v–172. Por. Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r., ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 233.

³²⁸ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 89–89v; Wykaz kosztów restauracji kościoła wraz z rozkładem składki, *ibidem*, k. 89; Kontrakt na wykonanie prac ciesielskich z 2 III 1880 r., *ibidem*, k. 90–90v; Umowa zawarta pomiędzy dozorem kościelnym a S. Sędzielowskim w dniu 1 VI 1882 r., *ibidem*, k. 91; Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycy za rok 1887, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 174v.

datki na ten cel. Byli to, w kolejności wyszczególnionej przez źródło: Stefan Kozłowski, dziedzic Rembieszyc – 7 rb 50 kop., Romuald Kozłowski jako dziedzic pobliskiej Lipnicy – 5 rb 50 kop., Ignacy Tiede, właściciel Karsznic – 5 rb 50 kop., Wanda Olszowska, właścicielka Mieroniec – 3 rb 50 kop., Jan Kozieł z Rembieszyc – 20 rb 50 kop. oraz Józef Grzyb z Rembieszyc – 3 rb 50 kop. Nadto bractwo utrzymujące światło w kościele ofiarowało 15 rb 50 kop., 43 rb 60 kop. pochodziło ze składki, jaką parafianie poczynili między sobą, a 22 rb 90 kop. ze składki zbieranej w kościele w czasie sumy. Uzbierano łącznie 125 rb. Nie wiadomo niestety, ile wyniósł koszt całkowitego remontu organów i jaką kwotę dołożył z własnych funduszy ks. Tymowski³²⁹.

W drugiej połowie XIX w. zaszły zmiany w wyposażeniu świątyni. Dokładne dane na ten temat zachowały się dla lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych tego stulecia. Pomiedzy 1878 a 1882 r. po obu stronach ołtarza głównego, na drewnianych konsolach, ustawione zostały dwie naturalnej wielkości figury „niepospolitego dłuta”, wykonane z drewna, przedstawiające św. Salomeę i Marię Jakubową w strojach z epoki. Płaszczki niewiast były złożone, reszta stroju, a także twarze i dłonie, polichromowane na białą. O pochodzeniu tych zabytków nie da się powiedzieć zbyt wiele. Pewne jest, że nie zostały wykonane z przeznaczeniem dla kościoła rembieskiego, gdyż są za duże w stosunku do ołtarza głównego. Nie można wykluczyć, że pochodzą z klasztoru franciszkanów w Chęcinach, o czym pisał ks. J. Wiśniewski³³⁰. W źródłach archiwalnych nie udało się jednak odnaleźć dokumentu potwierdzającego ten fakt³³¹.

Za administracji ks. Ludwika Tymowskiego, w latach 1881–1889, przybyły w kościele następujące paramenty liturgiczne: kapa biała lamowana o wartości 50 rb i stuła do kapy w tym samym kolorze; dywan turecki strzyżony, kupiony w miejsce zniszczonego za 40 rb; dwa świeczniki drewniane nabyte przez parafian w Cze-

³²⁹ Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycy za rok 1887, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 174v; Spis dobroczyńców, którzy złożyli ofiary na remont organów, por. *ibidem*, k. 99v.

³³⁰ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 335. Por. też C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 208.

³³¹ O rzeźbach świętych niewiast wspomina inwentarz z 1882 r., nie robi tego natomiast spis z 1875 r. Por. Inwentarz z 1878 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 125v–130; Inwentarz z 1882 r., *ibidem*, k. 134v; oraz Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 265v.

stochowie, zapewne podczas pielgrzymki, za sumę 10 rb; kropielnica drewniana z miedzianym kociołkiem o wartości 7 rb 50 kop. i trybularz o wartości 9 rb, zakupione ze składki parafialnej; figura Chrystusa Zmartwychwstałego z fundacji Stefana Kozłowskiego³³² o wartości 18 rb; stacje Męki Pańskiej sprawione wydatkiem parafian za 52 rb; kapy w kolorze czarnym i czerwonym, dar „arcybractwa z Warszawy”³³³ o łącznej wartości 72 rb; pasja Pana Jezusa nabyta do zakrystii przez Józefa Grzyba z Rembieszyc; krzyż procesjonalny zakupiony w Częstochowie z ofiar parafian za 10 rb. Poza tym wyzłocono dwa kielichy ekspensem ks. Tymowskiego³³⁴.

W roku 1893 kosztem Stefana Kozłowskiego zakupiono dwa przenośne konfesjonały ze stołeczkami (stare były zupełnie zniszczone), nadto mszał żałobny, oprawiony także sumptem Kozłowskiego, korporał fabryki żyrardowskiej oraz obraz Matki Boskiej Częstochowskiej za szkłem. Ten ostatni sprawiono z ofiar parafian za 12 rb. Oprócz tego, staraniem niejakej Gliszczyńskiej, przetrzebiono w Kielcach dwa stare ornaty koloru białego i jedną kapę na trzy ornaty: biały, czerwony i fioletowy³³⁵.

W drugim dziesięcioleciu XX w. zaszły znaczące zmiany dotyczące wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego w Rembieszyczach. Inwentarz *fundi instructi* z 1918 r. wymienia trzy ołtarze w stylu neobarokowym. Dwa z nich (główny i po stronie Ewangelii) były nowe, wykonane z drewna, pomalowane na białło i ozdobione pozłotą. Zbudowano je w 1918 r. i ustawiono w miejsce zniszczonych³³⁶. W ołtarzu wielkim, jak dawniej, znajdował się obraz Matki

³³² Według innego źródła była to fundacja Balbiny Kopczyńskiej. Por. *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszycze za rok 1887*, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 174v.

³³³ Zapewne chodzi tu o Arcybractwo Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu działające przy kościele Sakramentek w Warszawie.

³³⁴ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 89–89v, 92v; Inwentarz *fundi instructi* z 1889 r., *ibidem*, 143. Ten sam inwentarz por. Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 279v.

³³⁵ Inwentarz *fundi instructi* z 1889 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 143v. Ten sam inwentarz por. Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 279v.

³³⁶ Zapewne wówczas zabytkowy ołtarz Chrystusa Ukrzyżowanego został rozebrany, a zdobiący go krucyfiks wyjęty i zawieszony w kruchcie zachodniej. Nastawa z tego ołtarza znajdowała się w kościele jeszcze w 1926 r. Zachowały się także drewniane figury św. Jana Nepomucena i św. Jana Kantego, które stały po bokach ołtarza, są jednak dość mocno zniszczone. Por. APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

Boskiej z Dzieciątkiem, udekorowany drewnianą połączoną sukienką, zasuwany obrazem Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Powyżej widniał obraz św. Stanisława biskupa. W lewym bocznym ołtarzu, w niszy zdobionej od góry konchą, mieściła się figura św. Stanisława Kostki, zasuwana obrazem św. Franciszka a Paulo, flankowana rzeźbami św. Joachima i Anny – rodziców Maryi. Naprzeciw niego usytuowany był drugi ołtarz boczny, „bardzo skromny”, w którym były obrazy św. Michała Archanioła, św. Anny i św. Tadeusza Apostoła. Zabytkowa ambona polichromowana na biało była „w stanie podniszczonym”. *Vis à vis* ambony stała chrzcielnica w kształcie kielicha, zamykana pokrywą w formie korony. W kościele było więcej ławek (11) i konfesjonałów (5). Wspomniany inwentarz wymienia także więcej szat liturgicznych (por. tab. 16). W kruchcie południowej znajdowała się ławka, drewniana kropielnica, a na ścianie wschodniej wisiał „dość duży pospolity krucyfiks”³³⁷.

11.2. Dzwonnica

Jak już wspomniano, pierwotnie funkcję dzwonnicy pełniła zachodnia kruchta. W 1819 r. nieopodal kościoła, na terenie dawnego cmentarza wzniesiona została drewniana dzwonnica. Był to niewielki obiekt na planie kwadratu, na podmurowaniu z kamienia, oszalowany pionowo deskami. Pokrycie dachu stanowiły gonty. Wejście znajdowało się od wschodu³³⁸. W środku wisiały trzy dzwony spizowe: gotycki z XV w., barokowy z 1651 r. i późnobarokowy z 1798 r., przeniesione z dawnej dzwonnicy. O dwóch pierwszych była mowa przy innej okazji. Trzeci został odlany w warsztacie krakowskiego ludwisarza Piotra Wagnera (Walnera, Wainera, Wainerta), z fundacji Franciszka Sariusza Wolskiego. Nosi imię

³³⁷ Inwentarz *fundi instructi* z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 432–433. Dodajmy tylko, że koszt wykonania ołtarzy wyniósł łącznie 2600 rbs.

³³⁸ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19v; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1853 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 114. Należy zwrócić uwagę na fakt, że autorzy piszący na temat kościoła rembieskiego błędnie datują wzniesienie dzwonnicy na drugą połowę XIX w. (C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 209) lub nawet na 1907 r. (A. Adamczyk, T. Wróbel, *Kościół drewniany w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010, s. 68).

św. Michała³³⁹. Widnieje na nim herb Jelita oraz pamiątkowa inskrypcja następującej treści:

IN HONOREM BEATISSIMAE PIETR WAINER 1789
WI[ELMOŻNY] P[AN] FRANCISZEK WOLSKI
PODWOJEWODZI CHEN[CIŃSKI] FVNDATOR³⁴⁰.

11.3. Dom mieszkalny plebana

Na południe od kościoła, na podwórzu plebańskim usytuowano dom mieszkalny księdza. Jak pamiętamy, był to niewielki budynek drewniany konstrukcji węglowej, na planie prostokąta o wymiarach $21 \times 14 \times 4$ łokcie (1 łokieć = 57,62 cm), kryty gontem. Składał się z sieni, komory, dwóch izb mieszkalnych i dwóch spiżarni. Dokładny opis tego obiektu zawiera inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., w którym czytamy: „Mieszkanie dla plebana w nizinie, na boku kościoła wybudowane stoi od drogi na północ, na przyciesiach³⁴¹ drewnianych. Nim się wchodzi do mieszkania plebańskiego, w sieni jest drzwi pięć, wszystkie na zawiasach i hakach, z klamkami i haczykami do zamykania, w tejże sieni jest garderóbka, w której znajdują się dwie pałki, w niej powała i podłoga. Wszedłszy do mieszkania plebańskiego, są w tym dwa pokoje i dwie spiżarki, drzwi pięć na zawiasach, hakach, haczykach i z zamkami do zamykania. W pierwszym pokoju są dwa okna, w drugim jedno z trzema prętami żelaznymi. W spiżarni jedno okno z trzema prętami żelaznymi, powała i podłoga z tarcic dobra. Piec z kaflí, który dwa pokoje wygrzewa, zdezelowany. Kominków niskich dwa. Te pokoje są wyklejane papierem i malowane”³⁴².

³³⁹ J. Kołaczkowski, *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków 1888, s. 396, 414; W. Siarkowski, *Dzwony w gubernji kieleckiej (Rzecz archeologiczno-historyczna)*, Warszawa 1878, s. 49; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (Województwo kieleckie), red. J. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (Powiat jędrzejowski), oprac. T. Przypkowski, Warszawa 1957, s. 33; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 210; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 337.

³⁴⁰ Cyt. za: C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 210.

³⁴¹ W budownictwie drewnianym dolne belki ścian wieńcowych, na których stoją ściany i słupy. Przyciesie kładzione są bądź wprost na ziemi czy podmurówce, bądź na kamieniach czy palach wbitych w ziemię.

³⁴² Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1833, sygn. PR-6/1, k. 24v. Budynek był zapewne tożsamy z wzmiankowanym w spisie

W 1823 r. plebania była w dobrym stanie technicznym, jedynie dach wymagał częściowej reperacji. Było to zasługą ks. A. Południakiewicza, rządcy parafii w latach 1799–1822, który własnym sumpsem wyremontował budynek i odnowił jego wnętrze (m.in. odmalowano pokoje i powałę w sieni)³⁴³. Kolejni beneficjenci nie wykazywali jednak należytej troski o plebanie, która popadła w ruinę. Na początku lat czterdziestych XIX w. ks. J. Witek podjął u władz państwowych starania o uzyskanie zgody na remont, o czym pisaliśmy obszernie wyżej. Sprawa ciągnęła się latami, tak że dopiero w 1852 r. otrzymano stosowne zezwolenia. W 1853 r. plebanie pokryto nowym gontem, budynek wymagał jednak dalszych napraw (m.in. należało wprawić nowe okna oraz wymienić powały i przyciesie, które całkiem przegniły)³⁴⁴.

W protokołach wizytacyjnych z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych dziekani zwracali uwagę na zły stan omawianego obiektu i potrzebę prowadzenia dalszych prac remontowych. Problem stanowił już nie tylko spróchniały zrąb. Trzeba było wymienić okna na nowe i naprawić dziurawy dach. W 1861 r. administrujący parafią ks. Nestor Bieroński informował władze kościelne, że z powodu przeciekającego dachu zaproszeni na odpust księża musieli spożywać posiłek w pokoju pod parasolami (*sic!*)³⁴⁵.

W roku 1866 plebania została przebudowana i powiększona. Mierzyła teraz 26 łokci długości i 14 szerokości. Miała dwa duże pokoje i jeden mniejszy, kuchnię, spiżarnię oraz dwie sienie, a od frontu drewniany ganek. Dach pokryty był gontem. W pokojach, spiżarni i jednej sieni była podłoga z desek. Pod kuchnią i sienią mieściła się murowana piwnica, do której schodziło się po dREW-

z 1790 r., choć niektóre pomieszczenia zmieniły swe funkcje (komora została przebudowana na garderobę, a spiżarnia podzielona przepierzeniem na dwie części).

³⁴³ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1833, sygn. PR-6/1, k. 17v, 25.

³⁴⁴ Por. np. Akta wizytacji dziekańskich z lat 1853–1858, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD-5/23, k. 8v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1854–1855, sygn. OD-5/24, k. 32v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1855–1856, sygn. OD-5/25, k. 30v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1856–1857, sygn. OD-5/26, k. 11v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1857–1858, sygn. OD-5/27, k. 57v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28, k. 20v; oraz Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 339v–340.

³⁴⁵ Ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 1 III 1861, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 206.

nianych stopniach. Plebania miała sześć okien, w tym dwa duże i jedno małe, dwa piece kaflowe i dwa z cegły³⁴⁶.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XIX w. zapadła decyzja o wzniesieniu nowej, murowanej plebanii. Dawna była tak zniszczona, że w zasadzie nie nadawała się do użytku. Rzecznikiem budowy był ówczesny administrator parafii ks. Ludwik Tymowski. Inwestycja miała zostać sfinansowana ze składek wiernych. Budowy podjął się przedsiębiorca z Pierzchnicy – Marcin Jaklewicz. Zaplanowane na marzec 1891 r. prace murarskie ruszyły dopiero w kwietniu 1892 r. Zwłoka ta spowodowana była sporem, jaki rozgorzał pomiędzy parafianami na tle rozkładu składki (część mieszkańców złożyła nawet w tej sprawie formalny protest do Rządu Gubernialnego), jak również lokalizacji obiektu. Ta ostatnia kwestia okazała się szczególnie trudna do rozstrzygnięcia. Część wiernych wraz z ks. A. Przykowskim pragnęła, by nowy dom dla plebana stanął w sąsiedztwie starego, z północno-wschodniej strony, „w wyższym, suchszym i dogodniejszym miejscu”. Inni uważali, że należy utrzymać dawną lokalizację obiektu jako najbardziej odpowiednią. Zdanie większości przeważyło – stara plebania została rozebrana, a na jej miejsce w ciągu dwóch lat wzniesiono nową (prace ukończono w kwietniu 1894 r.). Administrator na czas trwania inwestycji przeniósł się do sąsiedniej organistówki, która została na tę okoliczność wyremontowana³⁴⁷.

Wzniesiona na planie prostokąta o wymiarach 20 × 10 łokci plebania składała się z czterech pokoi, przedpokoju, kuchni, sieni oraz spiżarni. Od strony północnej dostawiono niewielki ganek wsparty na dwóch filarach, nakryty dwuspadowym daszkiem. Wejście boczne usytuowano od zachodu. Wewnątrz były trzy piece kaflowe i jeden z cegły, w pokojach podłoga z desek. Pod sienią mieściła się niewielka murowana piwnica, zamykana drewnianymi

³⁴⁶ Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r., ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 232; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1889 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 282; Inwentarz z 1890 r., *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 142v.

³⁴⁷ Ks. A. Przykowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 14 (26) III 1892, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 293–293v; Dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 24 III 1892, *ibidem*, k. 294; Dozór kościelny parafii Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 18 II 1894, *ibidem*, k. 312.

drzwiczkami z zamkiem. Wnętrze oświetlało dziesięć symetrycznie rozmieszczonych okien, z których sześć znajdowało się od frontu, cztery zaś w elewacji tylnej. Budynek był więc słoneczny, ale zimny. Pokrycie dachu stanowiły gonty³⁴⁸.

W czasach zarządu parafią ks. Władysława Serwatki, w latach 1926–1928, plebania została pokryta w połowie blachą. Inwestycja ta została sfinansowana częściowo z funduszy księdza proboszcza, częściowo zaś ze składek parafian. W 1941 r. budynek wymagał naprawy. Jego stan określano w źródłach jako „liczy”. Po drugiej wojnie światowej dom mieszkalny plebana został częściowo wyremontowany staraniem ówczesnego beneficjenta, ks. Stefana Brzozowskiego. Prace należało kontynuować³⁴⁹.

11.4. Folwark plebański

W podwórku, na zachód od plebanii, znajdował się dom dla czeladzi i budynki służące celom gospodarczym: stajnia z wozownią, dwie stodoły, obora („chlewy na bydło”), cztery chlewiki na trzodę i drób, spichlerz, dwie komórki na plewy. Szczegółowe opisy tych zabudowań zawierają inwentarze z 1817 i 1823 r. Dom mieszkalny dla służby folwarcznej zbudowany był z drewna w węgiel, na planie prostokąta o wymiarach 14 × 10 × 3,5 łokcia, kryty gontem. Składał się z jednej izby, sieni oraz małej spiżarni. W izbie były dwa okna „naddezelowane”, piec chlebowy, piec kamienny do ogrzewania i komin do gotowania, powała bez podłogi. W spiżarni, do której prowadziły drzwi na hakach i zawiasach, z wrzeciądzem do zamykania, znajdowało się jedno małe okienko i powała bez podłogi.

Z budynkiem tym stykały się od południa cztery małe chlewiki na trzodę i drób, wystawione z drewna, z drzwiami na biegunach, zamykane wrzeciądzami i skoblami. Dalej na południe usytuowana była obora z drewna w słup, bez powały i podłogi, pokryta częściowo gontem, częściowo słomą, opatrzona trojgiem drzwi na bie-

³⁴⁸ Inwentarz *fundi instructi* z 1894 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 144, 148; Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., *ibidem*, Akta parafialne 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 15.

³⁴⁹ Kwestionariusze o stanie majątkowym parafii z 1941 i 1942 r., ADK, Akta parafialne 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 15, 39v; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, k. 46v.

gunach z wrzeczadkami. W środku znajdowały się żłoby oraz drabiny – wszystkie w dobrym stanie. Na zachód od obory zlokalizowany był budynek stajni i wozowni, z drewna w węgiel, kryty słomą. Drzwi do stajni wykonano z drewna, na hakach i zawiasach, z wrzeczadkiem do zamykania, do wozowni – podwójne na biegunach, z tarcic, nieco zniszczone. W stajni była powała i podłoga, żłób oraz drabina, w wozowni jedynie klepisko. Przy stajni z lewej strony stał drewniany spichlerz, w którym było pięć przegród na zboże, dwa zakratowane okna oraz schody wiodące na górę, gdzie przechowywano zboże na paszę (poślady).

Stodoły były dwie, jedna na zachód, druga na północ od wzmiankowanych wyżej budynków. Miały dwa boiska i trzy podwójne wrota na biegunach, ze skoblami i wrzeczadkami do zamykania. Przy jednej ze stodół (północnej) mieściły się dwie małe komórki na plewy, zamykane drzwiami na zawiasach i hakach, z wrzeczadkami. Nadto na zachód od kościoła znajdowała się chałupa włościańska „całkiem zdezelowana” oraz szpital dla ubogich, nowo wystawiony, o którym była mowa wcześniej. Przy szpitalu była stodołka wymagająca naprawy, o jednym zapole i wrotach na biegunach³⁵⁰.

W latach 1836–1837 staraniem ks. J. Witka wystawiono jeszcze jeden dom dla czeladzi. Był to niewielki budynek drewniany na planie prostokąta (8 × 4,5 łokcia), kryty gontem, z jedną izbą, sienią i komorą. W żadnym z pomieszczeń nie było podłogi, jedynie powała. W izbie znajdowało się jedno okno, piec chlebowy i piec do ogrzewania³⁵¹.

Z upływem czasu stan zabudowań folwarcznych stopniowo się pogarszał. W 1836 r. dziekan wizytujący parafię stwierdził, że remontu wymaga jedna ze stodół, gdyż ma ściany zupełnie spróchniałe i przyciesie zgniłe, a w 1838 r. także dom dla służby plebańskiej. Doraźne naprawy, przeprowadzone w 1838 i 1844 r., nie poprawiły w zasadniczy sposób ogólnego stanu tych budynków³⁵².

³⁵⁰ Spis funduszy plebanii Rembieszycy z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 4–4v; Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1833, sygn. PR-6/1, k. 24v–27.

³⁵¹ Akta wizytacji dziekańskiej z 1836 i 1837 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1836, sygn. OD-5/6, k. 421; Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 14v; Inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 125v.

³⁵² Protokoły wizytacji dziekańskiej z lat 1836, 1838 i 1844, ADK, Wizytacje dziekańskie 1836, sygn. OD-5/6, k. 421; *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1838–

Na początku lat pięćdziesiątych pilnych napraw wymagały już wszystkie zabudowania funduszowe. W 1853 r. udało się wprawdzie pokryć dom dla czeladzi nowym gontem, nie starczyło jednak środków na remont dachu chlewików, które zawałyły się ze starości. W 1859 r. podobny los spotkał stajnię i wozownię, a niechybnie podobny czekał również chałupy włościańskie. Te ostatnie od 1857 r. stały puste, były bowiem tak zniszczone, że nie nadawały się do użytku³⁵³.

W czasach zarządu parafią ks. Stanisława Kamińskiego, w latach 1866–1878, niektóre zabudowania gospodarcze zostały wyremontowane, inne, jak stajnia i wozownia, wzniesione na nowo³⁵⁴. Prace remontowe i budowlane kontynuował ks. Ludwik Tymowski. W 1882 r. zbudował on stodołę i naprawił zniszczoną oborę, dwa lata później wznosił dom dla służby kościelnej, a w 1887 r. jeszcze wozownię. Wszystkie te prace zostały sfinansowane ze składek parafialnych lub własnym sumptem księdza proboszcza³⁵⁵.

Ubóstwo dokumentacji źródłowej nie pozwala stwierdzić, jak przedstawiał się stan zabudowań folwarcznych w ostatnich dwóch dziesięcioleciach XIX stulecia i na początku wieku XX. Inwentarz z 1918 r. informuje, że obok domu dla plebana znajdowała się studnia i murowana piwnica „w lichym stanie”, a dalej na południe usytuowana była drewniana stodoła kryta strzechą, obora z kamienia pokryta słomą oraz szopa z drewna, również „w lichym sta-

1839, sygn. OD-5/8, k. 7v–8; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1844–1845, sygn. OD-5/14, k. 17.

³⁵³ Protokoły wizytacji dziekańskiej z lat 1851–1853 oraz 1857–1859, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD-5/21, k. 101; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1852–1853, sygn. OD-5/22, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD-5/23, k. 8v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1857–1858, sygn. OD-5/27, k. 57v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28, k. 20v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1859–1860, sygn. OD-5/29, k. 2v; Inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 124v; oraz Inwentarze zdawczo-odbiorcze z 1857 i 1859 r., *ibidem*, k. 133v, 340v.

³⁵⁴ *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 204v.

³⁵⁵ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 89v, 99; *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1887*, *ibidem*, k. 174v. Dodajmy w tym miejscu, że koszt wystawienia obory i remontu stodoły wyniósł ogółem 45 rb, budowa nowego domu dla czeladzi pochłonęła natomiast 250 rb.

nie”. Z kolei na zachód od kościoła mieściła się drewniana organistówka kryta słomą i niewielka obórka³⁵⁶. Spisy funduszy sporządzone na początku lat czterdziestych XIX w., oprócz opisanych wyżej budowli, wspominają także o drewnianych chlewikach pokrytych słomą oraz o szopie i spichlerzu z drewna, również krytych słomą. Stan wszystkich budynków był zły. Przy organistówce nie było żadnych zabudowań gospodarczych. Ostatnia informacja, jaką dysponujemy, pochodzi z 1947 r. W sprawozdaniu dotyczącym parafii z tego roku napisano, że zabudowania gospodarcze plebana znajdowały się „w stanie możliwym”, z wyjątkiem organistówki, która kwalifikowała się do rozbiórki³⁵⁷.

11.5. Cmentarz przykościelny

Na terenie parafii znajdowały się dwa cmentarze – przykościelny i grzebalny. Jak pamiętamy, pierwszy z wymienionych został zamknięty w 1757 r., a kości zmarłych zebrane i pochowane w polu za wsią, w odległości około 200 m na północny-zachód od świątyni. Cmentarz ten otoczony był drewnianym parkanem. Na jego teren prowadziły dwa wejścia – z zachodu i południa.

W 1819 r. ogrodzenie cmentarza znajdowało się w złym stanie, podjęto więc starania o uzyskanie zezwoleń na budowę nowego. Koszt inwestycji oszacowano na 1224 zł i 50 gr. Część tej kwoty (87 zł 15 gr) zamierzano pokryć z pokładnego, resztę z ofiar parafialnych. W oczekiwaniu na zatwierdzenie planowanych prac, sporządzono tzw. rozkład składki. Ksiądz Myśliński, którego roczny dochód wynosił niecałe 600 zł, zwolniony był od udziału w składce. Franciszek Sariusz Wolski, jako kolator, zobowiązany był uiścić dziesiątą część kosztów, czyli 113 zł 20 gr i 130 zł 16 gr jako dziedzic Rembieszyc – w sumie 243 zł 36 gr. Właściciele pozostałych wiosek wchodzących w skład parafii: Woli Tesserowej, Mieronic i Karsznic mieli wnieść odpowiednio 207 zł 10 gr, 382 zł 22 gr oraz 302 zł 12 gr. Co się tyczy włościan, to ich udział w składce przed-

³⁵⁶ Inwentarz kościoła z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 435–435v.

³⁵⁷ Kwestionariusze o stanie majątkowym parafii z 1941 i 1942 r., ADK, Akta parafialne 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 15v, 39; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, k. 46v.

stawiał się następująco: mieszkańcy Rembieszyc – 130 zł, Woli Tesserowej – 109 zł, Mieronie – 113 zł, Karsznice – 178 zł³⁵⁸.

Chociaż anszlag na wykonanie ogrodzenia został zatwierdzony przez budowniczego obwodu w 1823 r. (według innych źródeł w roku 1826)³⁵⁹, inwestycja nie została zrealizowana. Trudno powiedzieć, co było tego przyczyną. Najprawdopodobniej koszty planowanych prac okazały się większe niż pierwotnie zakładano. Pod koniec lat dwudziestych lub na początku lat trzydziestych drewniany parkan zawalił się ze starości. W 1834 r. dziekan wizytujący parafię zanotował, że cmentarz nie jest niczym ogrodzony³⁶⁰. W kolejnych protokołach dziekańskich czytamy z kolei, że administrujący parafią ks. J. Witek nie stara się o zezwolenia na budowę, choć są na ten cel odpowiednie środki (z pokładnego)³⁶¹. Nowe ogrodzenie sprawiono dopiero w 1867 r. z funduszu pokładnego za sumę 101 rb 81½ kop. Był to drewniany parkan z murowanymi słupami krytymi daszkami z czerwonej cegły³⁶². Prace zostały wykonane sposobem administracyjnym, z użyciem „jak najlepszych materiałów”³⁶³.

W 1882 r. omawiany tu cmentarz otoczono nowym, drewnianym parkanem. Na jego teren, jak dawniej, wiodły dwa wejścia: większe od strony północno-zachodniej i mniejsze od strony południowo-wschodniej³⁶⁴. Na cmentarzu, oprócz dwóch wysokich topól, które „rosną w bliskości i stoją obok siebie jakby na straży”,

³⁵⁸ Szczegółowo na ten temat por. APK, RzGR, Akta specialia dotyczące się re-peracji kościoła w Rembieszycach 1819–1866, sygn. 6354, s. 2–22.

³⁵⁹ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1837 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 15.

³⁶⁰ Akta wizytacji dziekańskiej z 1834 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3, k. 20.

³⁶¹ Por. np. Akta wizytacji dziekańskich z 1847 i 1849 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1847–1848, sygn. OD-5/17, k. 33; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1849–1850, sygn. OD-5/19, k. 238.

³⁶² Ksiądz Stanisław Kamiński tak oto opisał to ogrodzenie: „ozdabiają go nowe sztachety, a raczej słupy murowane, w których utkwione są podłużne, ośmioro graniaste balaski, po cztery w każdym prześle, tak iż pierwszy zdaje się leżeć na podmurowaniu, a trzy ostatnie prawie stykają się kantami i jakby wsparte na sobie, na słupach są daszki z czerwonej cegły”. [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 172.

³⁶³ Protokół dozoru kościelnego parafii Rembieszyce, Rembieszyce 2 (14) I 1874, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 85–85v.

³⁶⁴ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 89v (tu informacja, że koszt naprawy wieży kościelnej i ogrodzenia wyniósł 150 rb). Por. Inwentarz *fundi instructi* z 1889 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 282.

innych drzew nie było³⁶⁵. Ostatnia informacja, jaką dysponujemy na temat cmentarza przykościelnego pochodzi z 1918 r. W sporządzonym wówczas inwentarzu zanotowano, że otoczony jest on murem kamiennym³⁶⁶.

Istnieje nieco przekazów dotyczących nagrobków na cmentarzu przykościelnym. Po stronie wschodniej kościoła znajdowały się dwa okazałe pomniki. Pierwszy z nich wykonany był z czarnego marmuru na podmurowaniu z prostego kamienia. Upamiętniał on osobę Urbana Nałęcz Komornickiego, właściciela Woli Tesserowej, który zmarł na apopleksję w 1814 r. Wyryta na nim inskrypcja głosiła³⁶⁷:

W ostatniej usłudze wieczności Urbanowi Nałęcz
Komornickiemu
Dziedzicowi dóbr Woli Tesserowej syn Franciszek Salezy
Wywiązując się z powinności ten pomnik położył Jemu
Ojcze! cóż już w lochach ziemi
Żale oplakującej wznieci
Chiba że pójde z Tobą za Niemi
I moje osierociałe dzieci
Z kolei lossu przeciwnego
Skraca się wiek człowieka
Przechodniu westchnij za duszę Jego
Kogóż ten zakres nie czeka!
Żył lat 74. Zmarł dnia 14 sierpnia 1814 r.

W niewielkiej odległości od niego znajdował się nagrobek fundatora kościoła (zachowany do dziś), w formie prostopadłościanu z szarego marmuru, na podmurowaniu z kamienia, zwieńczony żelaznym krzyżem³⁶⁸. Widniał na nim herb Jelita i napis (dziś częściowo zatarty)³⁶⁹:

³⁶⁵ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 167v.

³⁶⁶ Inwentarz *fundi instructi* z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 432.

³⁶⁷ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 167v–168v. Nieco inną wersję napisów notuje J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 336. Por. też ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 73.

³⁶⁸ Krzyż ten wystawił w 1882 r. ks. Ludwik Tymowski. ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 73.

³⁶⁹ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 168. Ksiądz L. Tymowski podaje, że dziedzic Rembieszyc zmarł w wieku 97 lat (*ibidem*, k. 73). Według J. Wiśniewskiego (*op. cit.*, s. 336), miał on 74 lata.

Ś.P.
Franciszek Sariusz Wolski
Poseł i Sędzia Pokoju Powiatu
Kieleckiego
Kościoła tego Fundator prosi
o westchnienie
umarł dnia 1. września 1836 roku
Wdzięczna familia pamięć jego uwiecznia

28. Pomnik Franciszka Sariusza Wolskiego (zm. 1836), właściciela wsi Rembieszyce i fundatora kościoła, fot. autor, 2012 r.

Między pomnikiem fundatora a ścianą prezbiterium leżały na ziemi cztery płyty grobowe z piaskowca. Wyjęto je później i umieszczono w murze okalającym kościół. Napis na jednej z płyt był zarty już w drugiej połowie XIX w. Na pozostałych znajdowały się następujące inskrypcje³⁷⁰:

³⁷⁰ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 168–168v. Por. J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 336.

1) D.O.M.
Tu spoczywa
W. Zofia z Szczepkowskich Wyso-
cka lat wieku swego 85 zmar-
ła r. 1808 dnia 19. kwietnia	2) D.O.M.
Tu leży Andrzej
Gorny Wysocki
wieku swego lat
67. umarł dnia 2.
Maja roku 1801.
Czeka powszechnie-
go zmartwychwsta-
nia a od przecho-
dzących pobożne-
go westchnienia
3) Za duszę Ś.P. Stanisława
Chwaliboga Dziedzica Karsznic
zmarłego
dnia 7 lutego 1815 r. Franciszek
Chwalibóg
Syn prosi przechodniów o wes-
tchnienie
Za duszę jego do Boga	

Należy tu wyjaśnić, że Zofia Wysocka, z domu Szczepkowska, była teściową fundatora kościoła – Franciszka Sariusza Wolskiego i żoną Andrzeja Wysockiego, dziedzica Gałkowi, który bawiąc w odwiedzinach u córki, „paraliżem tknięty” zmarł 2 maja 1801 r. Po stronie północnej kościoła znajdował się pomnik Franciszka Chwaliboga, właściciela wsi Karsznice, zmarłego 8 lutego 1824 r. Za nim był podobny w formie pomnik Urszuli ze Strzemboszów Chwalibogowej, matki poprzedniego, która odeszła do wieczności 21 listopada 1811 r.³⁷¹

11.6. Cmentarz grzebalny

Cmentarz grzebalny zlokalizowano za wsią, w odległości około 200 m na północny-zachód od kościoła. Był długi na 40 łokci i tak samo szeroki (0,16 ha). Miał tylko jedną aleję biegnącą przez środek. Ogrodzenie cmentarza stanowił drewniany parkan. Na terenie cmentarza znajdowała się drewniana kostnica („kaplica”) pokryta gontem, z jednym zakratowanym oknem. Prowadziły do niej drzwi

³⁷¹ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 73.

na zawiasach i hakach, zamykane wrzeciądzem i skoblem. Wewnątrz mieścił się prosty, sosnowy stół, a na ścianach wisiały dwa obrazy malowane temperą na desce, oprawione w ramy, które przedstawiały św. Hieronima i św. Jadwigę³⁷².

29. Pomnik Zygmunta Olszowskiego (zm. 1919) i jego żony Marii z Kijewskich, właścicieli Mieronic, fot. autor, 2012 r.

W 1823 r. ogrodzenie cmentarza było całkowicie zniszczone, a niebawem zawaliło się ze starości. Jego brak odnotował dziekan wizytujący parafię w 1834 r. Dwa lata później na terenie cmentarza ustawiono drewniany krzyż. W 1856 r. cmentarz w dalszym ciągu był nieogrodzony, kostnica potrzebowała zaś reperacji – nie miała okna i drzwi. W roku następnym teren cmentarza został obwałowany, brakowało jednak bramy. Należało też przeprowadzić niezwłocznie remont kostnicy, która chyliła się ku upadkowi. Dwa lata później budynek nie nadawał się już do użytku. W inwentarzu *fundi instructi* z 1859 r. czytamy: „Kostnicy nie masz na teraz żad-

³⁷² Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1833, sygn. PR-6/1, k. 20v.

nej, albowiem dawna wystawiona przez parafian spróchniała, drewno zgniło, i zupełnie zniszczona³⁷³.

Przy okazji restauracji kościoła, w 1867 r. na terenie cmentarza wzniesiono dwa nowe krzyże: żelazny na piedestale z ciosów i drewniany „za ogrodzeniem ze sztachet” (dawny zapewne uległ zniszczeniu). Cmentarz nie miał w tym czasie ani parkanu, ani drzew, które zwykle przyozdabiają podobne miejsca³⁷⁴. Pomiędzy 1907 a 1918 r. otoczono go kamiennym murem³⁷⁵. W 1938 r. pojawiły się projekty dokupienia ziemi i powiększenia tą drogą cmentarza, który był już niemal całkowicie wypełniony. Nastąpiło to przed 1941 r. Cmentarz rozciągał się teraz na obszarze 0,8 ha, co – jak podają źródła – miało wystarczyć na najbliższe pięć lat. W dalszym ciągu miał tylko jedną alejkę i nie był podzielony na kwatery. Od wschodu na jego teren prowadziła brama wykonana z żelaza. Mur okalający cmentarz wymagał remontu, którego nie udało się przeprowadzić w najbliższych latach³⁷⁶.

Na cmentarzu znajduje się kilka zabytkowych nagrobków. Idąc aleją główną, mijamy po prawej stronie dosyć duży, ale prosty w formie nagrobek Zygmunta Olszowskiego, zmarłego w 1919 r. dziedzica Mieronice i jego żony, Marii z Kijewskich Olszowskiej (il. 28). Na nim dwa majuskułowe napisy:

Ś. P.
ZYGMUNT OLSZOWSKI
WŁAŚCICIEL MAJĄTKU
MIERONICE
URODZONY W 1867 ROKU
OSIEROCIŁ ŻONĘ I DZIECI
05 GRUDNIA 1919 R.

Ś. P.
MARIA Z KIJEWSKICH
OLSZOWSKA

³⁷³ *Ibidem*; Inwentarz *fundi instructi* z 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 334v; Protokoły wizytacji dziekańskiej z lat 1856–1858, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1856–1857, sygn. OD-5/26, k. 11v; Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1857–1858, sygn. OD-5/27, k. 57v; Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28, k. 20v.

³⁷⁴ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 173.

³⁷⁵ Por. Inwentarze z 1907 i 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 413v, 432.

³⁷⁶ Ks. A. Stala do kurii biskupiej, Rembieszycy 3 XI 1938, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 471; Stan gospodarczo-majątkowy parafii z 1941 i 1942 r., *ibidem*, Akta parafialne 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 13v, 39; Sprawozdanie o stanie parafii z 1947 r., *ibidem*, k. 46v.

30. Pomnik Pawła Juliusza Szaniora, właściciela Mieronic, fot. autor, 2012 r.

31. Nagrobek Stanisława Nowaka, fot. autor, 2012 r.

32. Nagrobek Amelii z Pawliczków Imieli (zm. 1833), fot. autor, 2012 r.

Za nim widnieje niewielki pomnik Gustawa Olszowskiego, ojca Zygmunta, w formie graniastopuła z marmuru na podstawie z kamienia, zwieńczony żelaznym krzyżem. Inskrypcja na nagrobku głosi:

Ś. p.
GUSTAW OLSZOWSKI
urodził się roku 1831.
a umarł w roku 1874.
d. 2. Listopada
Stroskana Żona wraz z Dziećmi
prosi o westchnienie

Z lewej strony alei znajduje się pomnik innego właściciela Mieronic – Pawła Juliusza Szaniora, który, jak czytamy na nagrobku, „pełen dobroci i smutku” zmarł w dniu 11 sierpnia 1884 r., a także jego matki, Matyldy Szanior z domu Lalewicz (zm. 1902). *Vis-à-vis* niego, z prawej strony alei jest zaniedbany i mocno już zniszczony nagrobek Stanisława Nowaka, syna właścicieli majątku Karsznice, który zmarł 3 czerwca 1929 r. w wieku 15 lat (il. 30). Na cmentarzu spotkać można także nagrobki o niewielkiej wprawdzie wartości historycznej czy artystycznej, jednak interesujące ze względu na swą inskrypcję. Na uwagę zasługuje pomnik zlokalizowany w części północnej cmentarza (il. 31), częściowo zniszczony, na którym widnieje napis:

Tu spoczywają zwłoki
Amelyi z Pawliczków
Jmiela
Która przeżywszy lat 25
zm. d. 31 stycznia 1833 r.
W nieutulonym żalu pozostały
Mąż z osierociałą Córką ten
Pomnik położył Prosząc za Jej
duszę o pobożne westchnienie
do Boga

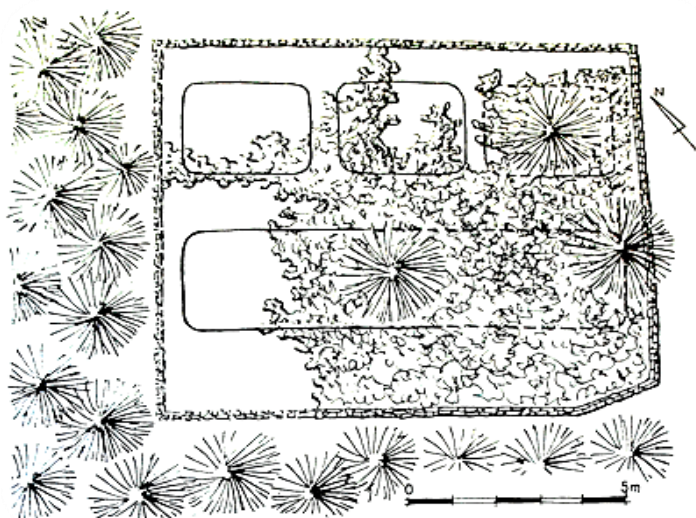
Ze źródeł wiemy również, że na cmentarzu spoczął jeden z proboszczów parafii³⁷⁷. Chodzi tu zapewne o ks. Andrzeja Południkiewicza, który zmarł w Rembieszycach 22 grudnia 1822 r. Grób ten

³⁷⁷ Protokół zdawczo-odbiorczy parafii z 1988 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 104.

istniał jeszcze w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, był już jednak zapomniany. Dziś nie ma po nim śladu, a nawet starsi mieszkańcy nie są w stanie wskazać choćby przybliżonej jego lokalizacji. Nadmienimy wreszcie, że po prawej stronie alei głównej jest mogiła z czasów pierwszej wojny światowej, w której spoczęło trzech żołnierzy armii niemieckiej i jeden austro-węgierskiej³⁷⁸.

11.7. Cmentarze wojenne

Na terenie Mieronic znajduje się niewielki cmentarz z czasów pierwszej wojny światowej, otoczony kamiennym murkiem, na którym pochowano 14 żołnierzy armii niemieckiej. Usytuowany na stoku Góry Przeczki, na skraju lasu, jest słabo widoczny w terenie. Został założony na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu (10 × 11,5 m) ze ściętym dolnym prawym rogiem i podzielony wewnątrz na cztery kwatery różnej wielkości. Cmentarz jest obecnie zaniedbany, jego teren porastają chwasty³⁷⁹.

33. Szkic cmentarza wojennego 1914–1915 w Mieronicach

Źródło: U. Oettingen, *Cmentarze I wojny światowej w województwie kieleckim*, Warszawa–Kraków 1988, s. 151.

³⁷⁸ U. Oettingen, *Cmentarze I wojny światowej w województwie kieleckim*, Warszawa–Kraków 1988, s. 187.

³⁷⁹ *Ibidem*, s. 150; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 132.

34. Cmentarz wojenny w Woli Tesserowej, 1914 r.

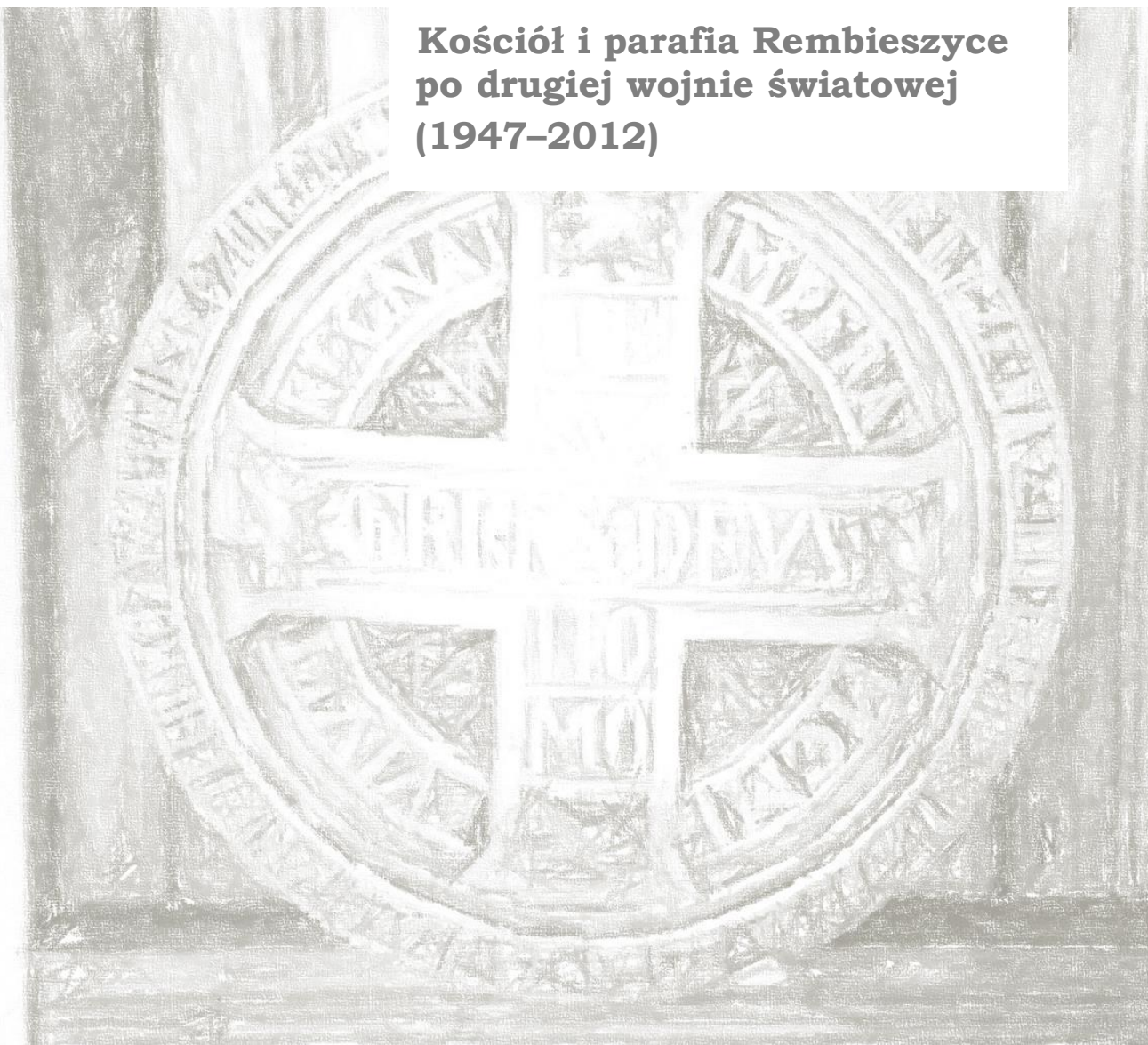
Źródło: zbiory M. Sikorskiego.

Podobny cmentarz istniał także w Woli Tesserowej (obecnie posesje nr 39 i 40). Był ogrodzony kamiennym murkiem z drewnianą furtką. Zawierał około 10 mogił. Spoczęło na nim 49 żołnierzy armii niemieckiej (m.in. z 47. i 51. Pułku Piechoty Landwery), poległych w czasie pierwszej wojny światowej. Cmentarz istniał do 1938 r., kiedy to dokonano ekshumacji szczątków i przeniesienia ich na cmentarz wojenny w Małogoszczu³⁸⁰.

³⁸⁰ U. Oettingen, *op. cit.*, s. 210; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 212; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 132.

Rozdział III

Kościół i parafia Rembieszycy po drugiej wojnie światowej (1947–2012)

Księża pracujący w parafii

W omawianym okresie w parafii Rembieszycze pracowało sześciu kapłanów z tytułem proboszcza (tab. 20). Byli to: Józef Wojas (1909–1981), Michał Strzabala (1921–2004), Jan Laskowski (1937–2006), Józef Kuc (ur. 1934), Tadeusz Robakowski (ur. 1935) i Zbigniew Bień (ur. 1967). Pełne życiorysy wymienionych wyżej kapłanów zostały zamieszczone w aneksie. W tym miejscu pragniemy jedynie przybliżyć ich drogę na probostwo w Rembieszycach i scharakteryzować działalność na tym beneficjum.

Ksiądz Józef Wojas przyszedł na świat 10 czerwca 1909 r. w Kucharach, w powiecie pińczowskim. Był synem Józefa i Agnieszki z Krzyżaków. Szkołę podstawową ukończył w rodzinnej miejscowości, a gimnazjum w Pińczowie. W latach 1932–1937 był słuchaczem kieleckiego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął z rąk bpa Franciszka Sonika 20 czerwca 1937 r. Był kolejno wikariuszem w parafii Szaniec (1937–1938), Słoboszów (1938–1939), Kazimierza Wielka (1939–1940), Kozłów koło Małogoszczy (1940–1941), Strawczyn (1941–1944) oraz Pilica (1944–1948). 17 marca 1948 r. otrzymał nominację na swe pierwsze probostwo – w Rembieszycach, którym zarządzał przez 17 lat. Od 1959 r. łączył obowiązki proboszcza z funkcją wicedziekana dekanatu małogoskiego¹.

35. Ksiądz Józef Wojas,
ok. 1932 r.

Źródło: ADK, Akta personalne ks. J. Wojasa, sygn. XW-47

¹ Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Akta personalne ks. Józefa Wojasa 1937–1981, sygn. XW-47; *ibidem*, Akta „personalalia” konsystorskie i kuralne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 351.

Tabela 20

Duszpasterze parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Lp.	Imię i nazwisko	Od	Do
1	Józef Wojas	1 IV 1948	10 VII 1965
2	Michał Strzabala	10 VII 1965	19 IX 1978
3	Jan Laskowski	1 X 1978	24 IX 1985
4	Józef Kuc	24 IX 1985	28 VI 1988
5	Tadeusz Robakowski	1 VII 1988	1 VII 2010
6	Zbigniew Bień	1 VII 2010	

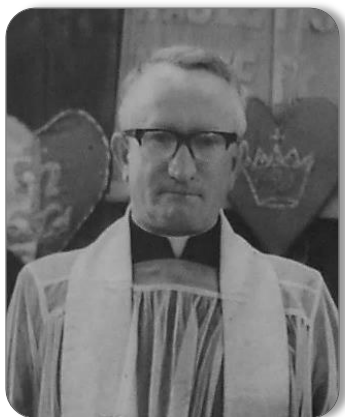
Źródło: oprac. własne na podstawie dokumentów kościelnych.

W czasie swej posługi duszpasterskiej w Rembieszycach kapłan ten przeprowadził szereg prac o charakterze remontowo-budowlanym. Zachował się ich szczegółowy wykaz z lat 1955–1965. W 1955 r. staraniem ks. Wojasa naprawiono uszkodzony sufit prezbiterium kościoła i odnowiono malaturę prezbiterium, w 1957 r. przeprowadzono remont zewnętrzny plebanii, a w roku następnym odmalowano jej wnętrza. Wybudowano nową stodołę i organistówkę. Ta ostatnia została przeniesiona z okolic Łopuszna w 1957 r. i ustawiona na miejscu starej². W latach następnych trwały prace wykończeniowe organistówki, remont plebanii, dachu kościoła i dzwonnicy. Poza tym uporządkowano teren cmentarza kościelnego, naprawiono mur okalający świątynię i ogrodzono organistówkę. Uzupełniono wyposażenie kościoła o nowe ławki i dwie chorągwie. Zakupiono pięć ornatów w różnych kolorach, kapę, palkę, nowe alby i komże dla ministrantów oraz mszał uroczysty. Wreszcie pozłożono monstrancję i odmalowano w kościele balustradę oddzielającą prezbiterium od nawy³.

² Archiwum Parafialne w Rembieszycach [dalej: APR], [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii Rembieszycy*, b.p.

³ Akta wizytacji dziekańskich za lata 1955, 1957–1965, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1957, sygn. OD-5/51, k. 310; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1958, sygn. OD-5/52, k. 339; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1959, sygn. OD-5/53, k. 341; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1960, sygn. OD-5/54, k. 366; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1961–1962, sygn. OD-5/55, k. 238, 556; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1963, sygn. OD-5/56, k. 315; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1964, sygn.

W dniu 10 lipca 1965 r. ks. Wojas przeniósł się na probostwo w Węgleszynie (nominację na to beneficjum uzyskał już 24 kwietnia 1965 r.). Obowiązki proboszcza parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła przejął natomiast ks. Michał Strzabala, kapłan z piętnastoletnim stażem. Ksiądz Strzabala urodził się 28 października 1921 r. w Brzechowie (parafia Daleszyce). Był drugim z dziewięciorga dzieci Bartłomieja i Anastazji z Pacierzów. Nauki elementarne pobierał w rodzinnej miejscowości i w Daleszycach. W latach 1936–1939 uczęszczał do gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kielcach. W trudnych latach wojennych pracował jako sprzedawca w spółdzielni w Brzechowie, następnie w zakładzie fotograficznym w Kielcach, wreszcie jako porządkowy w restauracji. Uczęszczał też na „komplety tajnego nauczania” i pełnił funkcję zakrystiana przy kościele Świętej Trójcy w Kielcach. W 1945 r. złożył egzamin dojrzałości w Prywatnym Liceum Męskim im. św. Stanisława Kostki w Kielcach i rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął 17 grudnia 1950 r. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń otrzymał wikariat w Prandocinie, na którym pracował niecałe pięć miesięcy. Następnie przebywał na wikariatach w Sokolinie (1951), w Chmielniku (1951–1954), w parafii pw. św. Wojciecha w Kielcach (1954–1955), w Tumlinie (1955–1956), w Ogrodzieńcu (1956–1958) i w Miechowie. 13 sierpnia 1959 r. został skierowany z powrotem na wikariat do Ogrodzieńca, a w roku następnym przeniesiony na wikariat do Wolbromia. Od 1960 r. pełnił funkcję proboszcza w Sławicach (dekanat miechowski), a od roku 1962 proboszcza w Krzyżanowicach. 29 maja 1965 r. przeniósł się na probostwo w Rembieszycach, którym zarządzał do 1978 r.⁴

36. Ksiądz Michał Strzabala, 1973 r.

Źródło: zbiory B. Różyckiej

Nowy duszpasterz parafii rembieskiej rozpoczął prace gospodarcze od odnowienia ołtarza głównego, ukończenia remontu organistówki i uporządko-

OD-5/57, k. 350; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1965, sygn. OD-5/58, k. 349.

⁴ Ks. E. Chat, *Śp. ks. Michał Strzabala*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” [dalej: KPD], 2004, R. LXXX, nr 4, s. 433–436.

wania terenu cmentarza przykościelnego. W 1967 r. wstawiono nowe okna i drzwi na plebanii oraz otynkowano budynek z zewnątrz, odmalowano wnętrze kościoła, naprawiono bramy w ogrodzeniu cmentarza grzebalnego i wykarczowano krzaki na cmentarzu. W 1968 r. pomalowano wnętrze plebanii, odnowiono i pozłociono ołtarze boczne, a w roku następnym wyremontowano i nastrójono organy. Odnowiono też obraz Matki Boskiej Rembieskiej *Uzdrowienie Chorych*. Konserwacja cudownego wizerunku trwała trzy lata. Została przeprowadzona w Krakowie przez artystę malarza, prof. Rudolfa Kozłowskiego. Przy tej okazji usunięto przemalowania i drewnianą pozłacaną sukienkę Madonny, przywracając obrazowi pierwotny wygląd. Uroczyste „wprowadzenie” obrazu odbyło się 7 września 1969 r.

W latach siedemdziesiątych kontynuowano prace remontowe we wnętrzu kościoła, m.in. odnowiono stały konfesjonał, wymieniono podłogę, zakupiono nowe ławki i napęd elektryczny do organów. Prowadzono też prace na zewnątrz świątyni. Naprawiono dach i wymieniono gonty na nowe, pokryto blachą kruchą zachodnią i wieżę, odbudowano zniszczoną w czasie huraganu sygnaturkę. Oprócz tego wykonano odwodnienie i elektryfikację kościoła, wyremontowano dzwonnice, wysypano żwirem aleję wokół kościoła i prowadzącą na cmentarz grzebalny. Naprawiono uszkodzone ogrodzenie cmentarza grzebalnego, sprawiono nową bramę od strony północnej oraz wybudowano 70 m muru cmentarnego z pustaków. Wreszcie zbudowano nowe stodołę i oborę, ogrodzono całe podwórze plebańskie (częściowo siatką, częściowo sztachetami), jak również wzniesiono budynki gospodarcze przy organistówce⁵.

⁵ Akta wizytacji dziekańskich za lata 1965–1978, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1965, sygn. OD-5/58, k. 349; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1966, sygn. OD-5/59, k. 356; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1967, sygn. OD-5/60, k. 349; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1968, sygn. OD-5/61, k. 361; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1969, sygn. OD-5/62, k. 377; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1970, sygn. OD-5/63, k. 360; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64, k. 175; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 185; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68, k. 189; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72, k. 167; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 190; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76, k. 170; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 160.

37. Ksiądz Jan Laskowski, 1984 r.
Źródło: zbiory prywatne

Kolejnym proboszczem parafii rembieskiej był ks. Jan Laskowski. Kapłan ten przyszedł na świat 28 kwietnia 1937 r. w miejscowości Boża Wola. Szkołę powszechną ukończył w Porębie Dzierżnej, a średnią w Wolbromiu. W 1956 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. Na drugim roku studiów, jesienią 1958 r. otrzymał powołanie do wojska wraz z czterdziestoma siedmioma innymi klerykami. Był to pierwszy tego typu eksperyment niechętnych Kościołowi ówczesnych władz w Polsce. Ksiądz Laskowski opowiadał później o bolesnym doświadczeniu z wojska. Był na poligonie i w czasie akcji jeden pocisk nie wypalił; trzeba go było rozbroić. Dowódca wskazał na przyszłego

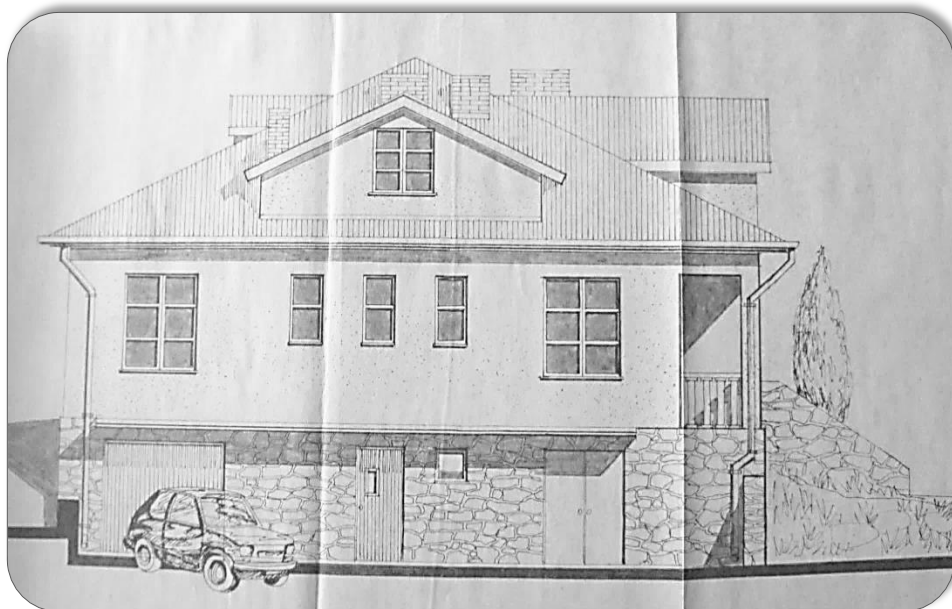
księdza i rzekł: „Wy, Laskowski, pójdziecie go rozbroić, jesteście klerykiem, gdyby was rozerwał, pójdziecie do nieba”. Ksiądz Jan relacjonował dalej: „Na oczach żołnierzy padłem na kolana, pomodliłem się, przeżegnałem i zacząłem się czołgać do pocisku. Bogu chwała, udało się, chociaż byłem pewny, że zginę”⁶.

Jan Laskowski był niezwykle zdolnym klerykiem. W wojsku uczył się ze skryptów, a kiedy przyjeżdżał na przepustkę, zdawał egzaminy. Dzięki temu ukończył studia w zwykłym trybie i 17 czerwca 1962 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Czesława Kaczmarka. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń otrzymał wikariat w Dzierzgowie, z którego przeszedł po roku na wikariat do Węgleszyna. Pracował także jako wikariusz w Ogródzieńcu (1964–1968), Stopnicy (1968–1971), Bielinach (1971–1972), Cieślinie (1972–1976), a w końcu w Prandocinie (1976–1978). 19 września 1978 r. został mianowany administratorem-ekonomem w Rembieszycach, a 16 stycznia następnego roku proboszczem tej parafii⁷.

⁶ Cyt. za: Ks. L. Sito, *Wspomnienie o śp. ks. kan. Janie Laskowskim*, KPD, 2006, R. LXXXII, nr 1, s. 641.

⁷ *Ibidem*, s. 640–641.

Pod nadzorem ks. Laskowskiego przeprowadzone zostały liczne prace remontowe przy plebanii rembieskiej, m.in. pokryto dach blachą cynkową, wstawiono nowe odrzwia i drzwi, wykonano w jednym pokoju podłogę, urządzono łazienkę, wzniesiono ganek od strony południowej celem docieplenia budynku. Oprócz tego wymieniono zniszczone gonty na dachu świątyni i przeprowadzono kapitalny remont organów. Odnowiono żyrandol w kościele, monstrancję i kielich, zakupiono 16 kinkietów, nowy katafalk, trzy ornaty, cztery alby, bieliznę kielichową, obrusy, komże dla ministrantów, szopkę oraz figurę Chrystusa Zmartwychwstałego. Wybudowano garaż i szopę na podwórzu plebańskim, a na placu przed cmentarzem śmietnik. Wykonano remont muru przykościelnego i ogrodzenia cmentarza grzebalnego⁸.

38. Elewacja wschodnia plebanii w Rembieszycach, projekt, 1984 r.

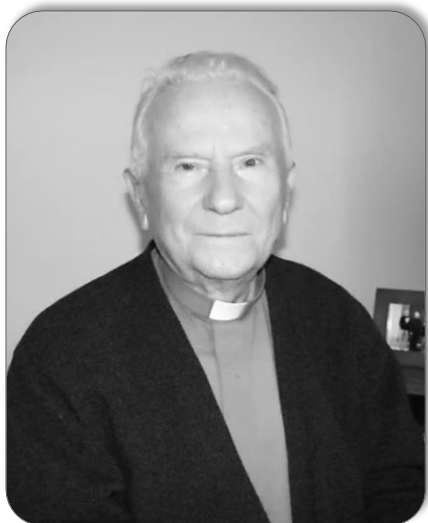
Źródło: ADK, Akta parafii Rembieszce. Projekt plebanii 1984, sygn. PR-6/4.

Wielką zasługą ks. Laskowskiego było otwarcie nowego punktu duszpasterskiego w Mieronicach, oddalonych od kościoła parafialnego o pięć kilometrów. Początkowo nabożeństwa niedzielne i świąteczne odprawiano tu przed kamienną figurą Matki Boskiej lub

⁸ Kancelaria Kieleckiej Kurii Diecezjalnej, karta personalna ks. J. Laskowskiego.

w domach prywatnych. W 1980 r. zakupiono od Bolesława Klimczaka działkę o powierzchni 10 arów i rozpoczęto budowę drewnianej kaplicy. Godny podkreślenia wydaje się fakt, że budowano bez planów i zgody władz państwowych, staraniem i sumptem mieszkańców Mieronic. Kaplica została poświęcona i oddana do użytku w 1981 r. Otrzymała wezwanie Matki Boskiej Królowej Polski⁹.

Ksiądz Laskowski podjął się także trudu budowy nowej plebanii. Stara, z końca XIX w., była bowiem zawilgocona i praktycznie nie nadawała się do mieszkania. W czerwcu 1984 r. Kuria Biskupia zatwierdziła projekt nowego domu dla księdza (adaptacja projektu dla Rakoszyzna), opracowany przez mgra inż. Zbigniewa Grządziela z Kielc i zezwoliła na jego realizację¹⁰. Prace budowlane ruszyły wiosną następnego roku. Ksiądz Laskowski nie doczekał zakończenia budowy. We wrześniu 1985 r. został bowiem przeniesiony na nową parafię do Secemina, gdzie sprawował posługę duszpasterską do swej śmierci w 2006 r.

39. Ksiądz Józef Kuc w Domu Księżych Emerytów w Kielcach, fot. autor, 2012 r.

Następcą ks. Laskowskiego został pochodzący z Sukowa koło Kielc ks. Józef Kuc. Przyszły proboszcz parafii rembieskiej urodził się 1 lutego 1934 r. w rodzinie chłopskiej. Jego rodzicami byli Jakub i Marianna *de domo* Kosmala. W 1947 r. ukończył szkołę pod-

⁹ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

¹⁰ Projekt ten przechowywany jest w zbiorach kieleckiego Archiwum Diecezjalnego (Akta parafii Rembieszyce. Projekt plebanii 1984, sygn. PR-6/4) oraz w Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

stawową w rodzinnej miejscowości, a w 1952 r. gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kielcach. W latach 1952–1959 studiował teologię w kieleckim Wyższym Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął 23 maja 1959 r. z rąk bpa Czesława Kaczmarka. Pracował na wikariatach w Dzierzgowie (1959–1960), Ogrodzieńcu (1960–1962), Irzadzach (1962–1964) i Skalbmierzu (1964–1967). Był także wikariuszem w parafii pw. Trójcy Św. w Jędrzejowie (1967–1968), w Stopnicy (1968–1970) oraz w parafii pw. św. Józefa Robotnika w Kielcach (1970–1974). Od 1974 r. administrował beneficjum w Uniejowie, a od 1977 r. kościołem w Opatowicach. 24 lipca 1985 r. został administratorem parafii Rembieszyce, a trzy miesiące później jej proboszczem. Funkcję tę piastował blisko trzy lata, do czerwca 1988 r.¹¹ W tym czasie wznosił w stanie surowym nową plebanię, ogroził ogród plebański od strony wschodniej i uporządkował teren cmentarza grzebalnego¹².

Od 1 lipca 1988 r. posługę duszpasterską w parafii Rembieszyce pełnił ks. Tadeusz Robakowski. Kapłan ten urodził się 24 lipca 1935 r. we wsi Kamienica w powiecie miechowskim jako drugi z kolei syn Szczepana i Marianny z domu Paluch. Miał pięciu braci i pięć sióstr. Nauki elementarne pobierał w rodzinnej miejscowości i w Gołczy. Od 1950 r. kształcił się w Niższym Seminarium w Krakowie, a od 1952 r. w Niższym Seminarium w Różanym-stoku. W roku 1954 wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk bpa Czesława Kaczmarka w dniu 10 czerwca 1960 r. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń został wysłany na wikariat do Konieczna, gdzie pracował przez jeden rok. Następnie był wikariuszem w Krzcięcicach (1962–1965), Pałecznicy (1965–1966), Złotnikach (1966–1968), Gołaczewach (1968–1969), Sławkowie (1969–1971), Bielinach (1971–1972) i Włoszczowie (1972–1977). Od roku 1977 pełnił funkcję rektora kaplicy w Dębskiej Wsi, a od 1978 r. proboszcza w Słaboszowie. W czerwcu 1988 r. przeszedł na parafię pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach, na której pracował 22 lata¹³.

¹¹ Kancelaria Kieleckiej Kurii Diecezjalnej, karta personalna ks. J. Kuca; Wywiad z ks. Kucem z 18 IV 2013 r. Za udzielone mi informacje składał w tym miejscu mojemu rozmówcy serdeczne podziękowania.

¹² APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1988, ADK, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 13.

¹³ Rozmowa z ks. T. Robakowskim z dnia 2 XI 2012 r. Za udzielone mi informacje składał w tym miejscu ks. Robakowskiemu serdeczne podziękowania.

Po przyjeździe do Rembieszyc główną troską ks. Robakowskiego na polu materialnym stała się budowa nowej plebanii, rozpoczęta jeszcze przez ks. J. Laskowskiego. W 1988 r. założono na plebanii drzwi i okna, a w roku następnym instalację elektryczną. W 1990 r. przystąpiono do prac murarskich we wnętrzu, które jednak posuwały się dość wolno z powodu braku odpowiednich funduszy. W 1996 r. pomalowano dach na plebanii, a dwa lata później założono instalację wodno-kanalizacyjną, otynkowano wnętrza, ocieplono strych i zbudowano schody prowadzące z parteru na piętro. W 1999 r. założono centralne ogrzewanie. W listopadzie tego roku proboszcz przeniósł się do nowej plebanii, choć nie była ona jeszcze w całości wykończona. W kolejnych latach trwały dalsze prace remontowe. W 2002 r. położono terakotę we wszystkich pomieszczeniach parteru oraz wykonano schody do suterenu i na piętro. W roku następnym budynek został ocieplony i otynkowany, położono też posadzkę w trzech pomieszczeniach piętra. W 2005 r. zbudowano granitowe schody wejściowe z metalowymi poręczami. Była to ostatnia praca, jaką ks. Robakowski wykonał przy nowej plebanii. Budynek został uroczystie poświęcony 3 listopada 2006 r. przez biskupa kieleckiego Kazimierza Ryczana w trakcie wizytacji kanonicznej parafii.

40. Ksiądz Tadeusz Robakowski w Domu Księży Emerytów w Kielcach, fot. autor, 2013 r.

41. Figurka Maryi Niepokalanie Poczętej przed wejściem na plac kościelny, fot. autor, 2012 r.

42. Statua Matki Boskiej przed budynkiem plebanii, fot. autor, 2012 r.

Ksiądz Robakowski nie zapominał przy tym o budynkach kościelnych i gospodarczych. W 1990 r. pomalowano blachę na wieży kościoła i dzwonnicy, zabezpieczając ją przed rdzewieniem. Trzy lata później uzupełniono i zaimpregnowano gonty na dachu kościoła. W latach 1995–1996 pomalowano podłogę i ławki w świątyni, jak również odrestaurowano zabytkowe organy. Wszystkie te prace zostały sfinansowane ze składki parafialnej. W 2002 r. zreperowano uszkodzoną wieżyczkę-sygnaturkę, a w 2004 r. naprawiono i zaimpregnowano dach kościoła oraz dzwonnicy, jak również zainstalowano nowe nagłośnienie w kościele. W latach 2005–2006 przeprowadzono gruntowny remont muru cmentarza przykościelnego, poszerzono i przebudowano bramę północną oraz zbudowano mur od strony głównego wejścia do nowej plebanii. Przy wejściu na plac kościelny od strony północnej i przed nową plebanią wystawiono kapliczki z głazów, z odrestaurowanymi figurami Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej (*Immaculata*). Zostały one poświęcone – podobnie jak plebania – w czasie wizytacji kanonicznej w 2006 r. Poza tym rozebrano starą, mocno zniszczoną organi-

stówkę (2005), zbudowano parking przy kościele i odremontowano fundamenty kościoła (2007).

Jednocześnie trwały prace remontowe przy drewnianej kaplicy w Mieronicach, prowadzone w dużej mierze staraniem i sumptem mieszkańców tej miejscowości. W roku 1992 pomalowano kaplicę z zewnątrz i przyłączono do niej wodę, w kolejnych latach odrestaurowano jej wnętrze oraz pomalowano dach. W 2003 r. dobudowano przedsionek (kruchtę) od strony południowej, a w roku następnym sprawiono schody przy wejściu głównym. W 2009 r. założono nowe nagłośnienie i wymieniono drzwi wejściowe¹⁴.

W czerwcu 2010 r. ks. Robakowski przeszedł na zasłużoną emeryturę i zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Biskup ordynariusz kielecki Kazimierz Ryczan mianował proboszczem parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła ks. Zbigniewa Bienia. Uroczyste wprowadzenie (instalacja) nowego duszpasterza odbyło się 18 lipca 2010 r. Uczestniczyło w nim kilku księży z terenu dekanatu i liczne grono wiernych.

Ksiądz Zbigniew Bień przyszedł na świat 3 czerwca 1967 r. w Małogoszczu jako trzecie dziecko Kazimierza i Władysławy z Długoszków. W latach 1974–1982 uczęszczał do szkoły podstawowej w rodzinnym mieście, a potem przez rok kształcił się w Technikum Mechanicznym Budowy i Eksploatacji Maszyn i Urządzeń Górnicztwa Odkrywkowego w Chęcinach. Od 1983 do 1986 r. pobierał nauki w Liceum Ogólnokształcącym w Chęcinach. Złożywszy pomyślnie egzaminy maturalne w maju 1986 r., wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. Na kapłana został wyświęcony 6 czerwca 1992 r. przez bpa Stanisława Szymeckiego. W tym samym roku na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie obronił pracę magisterską pt. *Model duchowości kapłańskiej po Soborze Watykańskim II na podstawie czasopisma „Homo Dei”* i uzyskał tytuł magistra teologii życia wewnętrznego.

¹⁴ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1988–2010, ADK, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 13, 35v, 51–51v, 70–71v, 89–89v, 109–190v, 129–129v, 149–149v, 170–170v, 188–188v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 112–112v, 114–114v, 116–116v, 118–118v, 122–122v, 126–126v; Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1992, 1999, 2004, *ibidem*, Akta kurialne. Akta parafii Rembieszycze 1952–2008 [dalej: Akta parafii 1952–2008], sygn. PR-6/5, k. 136, 168–168v, 187v.

43. Obecny proboszcz parafii ks. Zbigniew Bień, fot. autor, 2013 r.

Pierwszą placówką duszpasterską młodego kapłana był wikariat w Bielinach, skąd po trzech latach przeszedł na wikariat do parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Kielcach. W późniejszym czasie pracował jako wikary w Pierzchnicy (1996–1998), w Węgleszynie (1998–2001), w parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Kielcach (2001), w Szańcu (2001–2004), w Sokolnikach (2004–2008) i w końcu w parafii pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Kielcach (2008–2010). 1 lipca 2010 r. objął probostwo w Rembieszycach, na którym pozostaje do chwili obecnej.

Księża Z. Bienia śmiało można nazwać prawdziwym budowniczym. W ciągu niespełna trzech lat swojej posługi duszpasterskiej w parafii przeprowadził bowiem rozliczne prace. W 2010 r. wymieniona została instalacja elektryczna w kościele, zainstalowano oświetlenie na zewnątrz świątyni i przeprowadzono częściową renowację ławek. Ta ostatnia wykonana została nieodpłatnie przez Pawła Kozła z Rembieszyc. W roku następnym przeprowadzono remont wieżby dachowej na kościele, remont stropu i wieżyczki-sygnaturki, wymieniono pokrycie dachu kościoła i wstawiono nowe okna w świątyni. Odnowiono zabytkowy krucyfiks z końca XVIII w. oraz figurę Chrystusa Zmartwychwstałego. Nadto w bu-

dynku starej plebanii urządzono świetlicę środowiskową. W roku 2012 wykonano generalny remont dzwonnicy i urządzono w jej przyziemiu kaplicę przedpogrzebową. Pomalowano dach i wymieniono okna na starej plebanii, wstawiono nowe bramy w ogrodzeniu przykościelnym, wycięto drzewa na cmentarzu grzebalnym i wykonano pielęgnację drzew przy kościele. Sprawiono nowe szaty liturgiczne, bieliznę kościelną i kielichową. Przy kaplicy w Mieronicach staraniem i z funduszy mieszkańców tej miejscowości dobudowana została zakrystia od strony zachodniej. Wykonano również iluminację wokół kaplicy, częściowo ocieplono jej elewacje i uzupełniono wyposażenie o nowe ornaty¹⁵.

W parafii zrodziło się jedno powołanie do życia w kapłaństwie. Mowa tu o pochodzącym z Karsznic ks. Stanisławie Królu, synu Mariana i Marii z domu Kowalczyk. Duchowny ten, nazywany

44. Ksiądz Stanisław Król,
fot. autor, 2007 r.

w parafii po prostu Stasiem, urodził się 10 maja 1963 r. w Jędrzejowie. W latach 1971–1979 uczęszczał do szkoły podstawowej w Rembieszczach, a w latach 1979–1984 do Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Podzamczu Chęcińskim. W roku 1984 wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał 9 czerwca 1990 r. z rąk bpa Stanisława Szymeckiego. Pracował kolejno na wikariacie w Chmielniku (1990–1994), w Kazachstanie (październik–grudzień 1990) i na wikariacie w Pińczowie (1995). W roku 1996 podjął studia na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, które ukończył w 2006 r.

W latach 2002–2004 był duszpasterzem akademickim, a następnie kapelanem szpitali kieleckich (2004–2009). W 2009 r. otrzymał probostwo w Łosieniu, na którym pozostaje do dziś¹⁶.

¹⁵ Rozmowy z ks. Z. Bieniem z 7 VII i 8 VIII 2013 r.; Protokół wizytacji dziekańskiej z 2012 r., APR,teczka: Wizytacje dziekańskie, s. 6–7.

¹⁶ Rozmowa z ks. S. Królem z 28 VII 2013 r. Za udzielone mi informacje składałam w tym miejscu księdzu serdeczne podziękowania.

Należy wspomnieć i o tym, że w parafii zrodziły się też powołania zakonne. Pod koniec lat pięćdziesiątych dwóch młodzieńców rozpoczęło naukę w Małym Seminarium u OO. Oblatów, a w latach sześćdziesiątych uczyniło to dwóch kolejnych. Niestety, żaden z nich nie ukończył studiów¹⁷. Z terenu parafii pochodziły też dwie siostry zakonne. Nic bliżej o nich jednak nie wiadomo¹⁸.

2

Służba kościelna

Informacje o służbie parafialnej pracującej przy kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła znajdują się w protokołach wizytacji dziekańskich, sprawozdaniach sporządzanych przed wizytacją kanoniczną parafii, jak również w prowadzonej przez ks. T. Robakowskiego kronice parafialnej. Z materiałów tych wynika, że stan liczebny służby kościelnej i plebańskiej nie uległ większym zmianom w porównaniu z pierwszą połową ubiegłego stulecia. Przy kościele zatrudniony był na stałe jedynie organista, a oprócz niego zakrystian i gosposia.

Jak pamiętamy, pełniący obowiązki organisty Władysław Ludyńia wyjechał na Zachód tuż po zakończeniu drugiej wojny światowej. Od tego czasu przez blisko dwadzieścia lat etat organisty w parafii wakował. W latach 1963–1964 grą na organach trudnił się Jan Bębenek, a w latach 1965–1995 Tadeusz Barylak. Ten ostatni nie ukończył wprowadzić żadnej szkoły muzycznej, miał jednak wymagane kwalifikacje. W późniejszym czasie parafia nie miała stałego organisty¹⁹.

¹⁷ Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958, ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 296; Sprawozdanie o stanie parafii z 1963 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 313; oraz Sprawozdanie o stanie parafii z 1978 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 72.

¹⁸ Sprawozdanie przedwizytacyjne z 1992 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 138.

¹⁹ Umowa o pracę zawarta pomiędzy ks. J. Wojasem a J. Bębenkiem 1 XII 1963 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 16; Sprawozdanie przed

Od 1946 r. funkcję kościelnego i zarazem grabarza sprawował Władysław Hernicki z Rembieszyc. Obowiązki te pełnił jeszcze w 1948 r., a być może także w latach późniejszych, choć trudno to stwierdzić z powodu niekompletności źródeł. Jego następcą został Stanisław Krawczyk (1926–2004) z Rembieszyc, wzmiankowany po raz pierwszy w protokole wizytacji dziekańskiej za rok 1955. Od 1981 r. stanowisko kościelnego i grabarza pozostawało nieobsadzone. Niektóre posługi w kościele wykonywał organista, a do kopania grobów wierni wynajmowali dawnego zakrystiana.

Co się tyczy gosposi, to należy stwierdzić, że ks. J. Wojaś zrazu nie zatrudniał żadnej pomocy domowej. W późniejszym czasie domem proboszcza zarządzała Helena Stępień z Woli Tesserowej, a od 1965 r. licząca ponad sześćdziesiąt lat Maria Mucha. W latach 1969–1979 stałej gosposi nie było, a księżom Michałowi Laskowskiemu i Józefowi Kucowi gotowała Marianna Tracz (1925–2007) z Woli Tesserowej. Ksiądz T. Robakowski nie zatrudniał żadnej pomocy domowej, podobnie jak obecny proboszcz ks. Zbigniew Bień²⁰.

wizytacją kanoniczną z 1978 r., *ibidem*, k. 69; APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

²⁰ Akta wizytacji dziekańskich za lata 1946–1948, 1955–1960 i 1974–1988, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1957, sygn. OD-5/51, k. 311v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1958, sygn. OD-5/52, k. 339; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1959, sygn. OD-5/53, k. 342v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1960, sygn. OD-5/54, k. 367v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 158; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72, k. 168; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 191; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76, k. 171; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 161; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 155; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1980, t. I, sygn. OD-5/82, k. 182; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84, k. 188; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1982, t. I, sygn. OD-5/86, k. 212; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1983, t. I, sygn. OD-5/88, k. 196; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1984, t. I, sygn. OD-5/90, k. 206; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1985, t. I, sygn. OD-5/92, k. 208; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1986, t. I, sygn. OD-5/94, k. 229; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1987, t. I, sygn. OD-5/96, k. 218; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998,

Nasuwa się pytanie o uposażenie pracowników parafialnych. Zachowana dokumentacja źródłowa pozwala stwierdzić, że organista, kościelny i gosposia pobierali stałe pensje wypłacane przez proboszcza. Nadto organista miał zapewnione mieszkanie w organistówce, dzierżawił też część ziemi parafialnej²¹. W kieleckim Archiwum Diecezjalnym przechowywana jest umowa o pracę sporządzona między proboszczem parafii a Janem Bębenkiem, z której wynika, że ten ostatni pobierał wynagrodzenie miesięczne w wysokości 750 zł. Taką samą pensję otrzymywał również z kasy parafialnej Tadeusz Barylak, który po przejściu na emeryturę sam pobierał wynagrodzenie od wiernych (przy okazji roznoszenia opłatków wigilijnych)²². Wysokość płacy kościelnego nie jest znana. Gosposia Helena Stępień otrzymywała początkowo 400, a następnie 500 zł miesięcznego wynagrodzenia²³.

Interesujące są zawarte w protokołach wizytacji dziekańskich opinie na temat służby parafialnej w Rembieszycach. Dotyczą one głównie moralności, sumienności, a w przypadku organistów także kwalifikacji zawodowych. Należy stwierdzić, że pracownicy kościelni cieszyli się na ogół dobrą opinią swych przełożonych. Ksiądz Michał Strzabala wystawił organiście następującą ocenę: „Organista Tadeusz Barylak ma wymagane kwalifikacje, jest ubezpieczony, jest pisemna umowa, dobrze wypełnia obowiązki, moralnie bez zarzutu”²⁴. W sprawozdaniu o stanie parafii przed wizytacją kano-niczną z 1992 r., sporządzonym przez ks. T. Robakowskiego, czytamy z kolei: „Organistą jest Tadeusz Barylak, bez fachowego wykształcenia, rencista. Z tej racji nie jest oficjalnie zatrudniony i od proboszcza nie pobiera wynagrodzenia, lecz ofiary bezpośrednio od wiernych. Obowiązki spełnia raczej dobrze. Życie sakramentalne i moralne na poziomie przeciętnego katolika, sympatyk minione-

sygn. OD-5/110, k. 14; oraz Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kano-niczną z 1983, 1988 i 1992 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 86, 118, 135.

²¹ T. Barylak użytkował na zasadzie dzierżawy 1 ha pola ornego i łąkę o powierzchni 1,20 ha w Rembieszycach. Por. Umowa dzierżawy z 28 IX 1993 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 133.

²² Umowa o pracę zawarta pomiędzy ks. J. Wojasem a J. Bębenkiem 1 XII 1963 r., *ibidem*, k. 16.

²³ Sprawozdania o stanie parafii z 1958 i 1963 r., ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 295; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 312.

²⁴ *Ibidem*.

go systemu”²⁵. O kościelnym pisano, że jest „religijny”, „praktykujący”, „sumienny”, „dodatnio wpływa na parafian”, a o zarządzającej domem proboszcza Helenie Stępień, że „spełnia obowiązki religijnie”²⁶.

3

Spółeczność parafialna

W pierwszych latach powojennych liczba wiernych parafii rembieskiej systematycznie wzrastała. Przypomnijmy – w 1947 r. parafia liczyła 1555 osób, w 1948 r. – 1580 i tyle samo w roku następnym²⁷. W latach pięćdziesiątych liczebność parafian utrzymywała się mniej więcej na tym samym poziomie (1500–1550 osób), od 1962 r. poczęła jednak dynamicznie rosnać – wynosiła w połowie lat sześćdziesiątych 1700 osób, w 1970 – 1805, a w 1979 r. – 1946 wiernych. W latach osiemdziesiątych liczba wiernych zmniejszała się dość znacznie (z 1864 w 1980 r. do 1612–1615 w 1988 r.), w kolejnym dziesięcioleciu liczyła od 1600 do 1660 osób, u schyłku zaś badanego okresu ustabilizowała się na poziomie 1650 osób (por. tab. 21). W parafii nie było wyznawców innych religii poza katolicką.

Protokoły wizytacji dziekańskich sporządzane w pierwszych latach po zakończeniu drugiej wojny światowej zawierają informacje na temat struktury społeczno-zawodowej mieszkańców interesującej nas parafii. Zestawiono je w tabeli 21. Z danych tych wynika, że znaczna większość wiernych parafii rembieskiej utrzymywała się z rolnictwa. W 1948 r. odnotowano 281 takich rodzin, w 1955 –

²⁵ Sprawozdanie o stanie parafii z 1992 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 135.

²⁶ Por. m.in. Akta wizytacji dziekańskich za lata 1955 i 1958, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1958, sygn. OD-5/52, k. 340v; oraz Sprawozdanie o stanie parafii z 1963 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 312.

²⁷ *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1950*, Kielce 1950, s. 23.

Tabela 21

Liczba wiernych parafii Rembieszce w latach 1948–2012

Rok	Liczba wiernych	Liczba rodzin
1948	1580	307
1954	1555	.
1956	1500	330
1960	1500	.
1964	1610	.
1968	1806	.
1972	1815	471
1976	1978	.
1980	1864	.
1984	1624	.
1988	1612 (1615)	377
1992	1600	412
1995	1660	.
2000	1660	436
2004	1650	420 (430)
2008	1660	427
2012	1650	421

Źródło: ADK, Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1948–2012; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1954*, Kielce 1954, s. 30; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej*, Kielce 1995, s. 138; APR, Księga wizytacji kanonicznych, s. 15.

Tabela 22

Struktura społeczno-zawodowa rodzin w parafii Rembieszce w latach 1948–1956

Liczba rodzin	Rok		
	1948	1955	1956
Rolniczych	281	310	320
Rzemieślniczych	4	?	6
Robotniczych	8	–	–
Kupieckich	–	–	–
Urzędniczych	–	–	–
Nauczycielskich	4	5	6
Ogółem	297	315	332

Źródło: ADK, Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1948, 1955 i 1956, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510v.

310, a w roku następnym – 320. Tylko nieliczni trudnili się rzemiosłem, wykonywali zawód nauczyciela bądź pracowali jako robotnicy w państwowych zakładach pracy.

Na podstawie ksiąg metrykalnych urodzonych, zaślubionych i zmarłych parafii Rembieszyce z lat 1948–1972, jak również z relacji ustnych najstarszych parafian można ustalić nazwiska przedstawicieli niektórych profesji rzemieślniczych. W miejscowości Wola Tesserowa kowalstwem trudnili się: Edward Staniek, Leon Kalata oraz Józef Musiał, w Karsznicach – Władysław Łazarski i Jan Ogórek, w Mieronicach – Jan Szczepańczyk, Władysław Jakubowski, Bronisław Konwa, Tadeusz Ziencikiewicz, a w Rembieszycach – Stanisław Stępień i jego syn Edward. Cieślami byli: Władysław Podraza z Woli Tesserowej, Wincenty Stępień, Krzysztof Stańczyk i Henryk Gołucki z Rembieszyc, Antoni Wiśniewski oraz Antoni Kacprzyk z Mieronic. Zawód murarza wykonywali: Ireneusz Parzniewski, Karol Pawłowski, Józef Paździerz i Józef Krzyżyk z Karsznic, Józef Raus z Mieronic, jak również Wincenty Mroziński z Rembieszyc. Usługi stolarskie świadczyli: Daniel Szczepańczyk, Antoni Kacprzyk i Augustyn Szczepańczyk z Mieronic, a także Józef Ziencikiewicz z Karsznic. Stosunkowo duży odsetek rzemieślników w parafii stanowili szewcy. W Woli Tesserowej rzemiosłem tym trudnili się: Władysław Wójcik, Leon Wójcik, Mieczysław Majcher, Edward Łabędzki, Stefan Gawlik i Eugeniusz Kraus, w Rembieszycach – Ludwik Hernicki, Edward Marzec i Marcin Olszowy, w Karsznicach – Edward Kowalczyk, Stanisław Bożęcki, bracia Stanisław, Marian i Józef Osińscy, Stanisław Molenda, Jan Stelmaszyński, Jan Patyk oraz Józef Klimek, natomiast w Mieronicach – Eugeniusz Jakubowski, Marian Jakubowski, Józef Stańczyk, Leon Orłowski, Tomasz Grzyb, bracia Piotr, Józef i Jan Niechciał, bracia Stefan, Józef, Jan i Stanisław Wiśniewscy, jak również Stefan i Józef Jakubowscy. Cholewki do obuwia wyrabiał Edward Jakubowski z Mieronic. Krawiectwem zajmowały się: Irena Ulatowska i Anna Foremnik z Karsznic, Helena Ziental, Janina Majcher i Marianna Wójcik w Woli Tesserowej oraz Zofia Walczyk i Zofia Pańczyk z Rembieszyc. Piekarzami byli Stefan Patyński i jego syn Jan z Mieronic.

Jako robotnicy wymieniani są w źródłach: Wacław Harasimowicz i Władysław Stępień z Mieronic, Antoni Różycki, Jan Kwiecień, Edmund Tracz, Anna Wójcik i Anna Grzesik z Woli Tesserowej, Kazimierz Kozub i Bolesław Patyński z Karsznic, Władysława Mrozińska, Edward Stępień, Marianna Cicha oraz Marian Krawczyk z Rembieszyc. Z kolei kupiectwem trudniły się przez długie lata

Cecylia Gawlik i Teodozja Grzesik z Woli Tesserowej, nadto Edward Kułaga, Władysław Bździon i Michał Pańczyk z Rembieszyc, Pelagia Wiśniewska z Mieronic, Florentyna i Jan Grabarscy oraz Teodozja Grzyb z Karsznic. Handlem wymiennym zajmowali się Stanisław Budel i Stanisława Augustyn z Karsznic. Wywozili oni jaja, masło, sery itp. produkty na Śląsk, a przywozili stamtąd buty.

Odrębną grupę stanowiła lokalna inteligencja. Tworzyli ją w przeważającej mierze pracownicy umysłowi, do których należeli urzędnicy administracji państwowej (cywilnej i wojskowej), urzędnicy poczty, nauczyciele, inżynierowie i technicy. W sąsiednich Złotnikach, będących do 1954 r. siedzibą gminy, a w latach 1954–1972 siedzibą gromady, zatrudnieni byli na etatach urzędniczych m.in. Jan Ziental i Irena Gawlik. Długoletnią pracownicą gminy Małogoszcz była z kolei Barbara Różycka. W Gminnej Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej w Małogoszczu pracowali Józef Zbroszczyk i Kazimierz Łukasik, a w Przedsiębiorstwie Sprzętu i Transportu Wodno-Melioracyjnego w Mieronicach Józef Kubarski i Alicja Jędrzejowska. Jako urzędnicy administracji państwowej wzmiankowani są także: Tadeusz Stanek, Janina Grela, Tadeusz Szumliński, Irena Wiśniewska, Józef Chamera z Mieronic, Józef Kowalczyk i Tadeusz Kowalski z Karsznic oraz Władysław Adamus z Woli Tesserowej. Pracownikiem poczty był Adolf Gruszka z Mieronic, oficerem wojska polskiego Piotr Jajszczyk z Woli Tesserowej, technikiem Henryk Mroziński z Rembieszyc, a inżynierem Władysław Wiśniewski z Mieronic.

Ważną rolę w lokalnej społeczności odgrywali sołtysi. W Karsznicach funkcję tę sprawowali kolejno: Antoni Rogalski, Adam Dyba, Marian Ulatowski, Zygmunt Dyba (1976–1982), Stanisław Krzyżyk (1982–1984), Stanisław Grzyb (1984–1994), Sławomir Mikulski (1995–2007), Marian Suchanowski (2007–2011) i Teresa Grabowska (od 2011), w Woli Tesserowej – Józef Stępień, Józef Musiał, Barbara Łabędzka (1982–1986), Wiesław Karkocha (1986–1999), Tadeusz Mędyk (1999–2003), Jan Tracz (2003–2007), Radosław Szymkiewicz (2007–2011) i Renata Rogalska (od 2011), w Rembieszycach – Józef Pańczyk, Krzysztof Stańczyk, Jan Kozieł, Mieczysław Mroziński (1978–1994), Stanisław Stańczyk (od 1994), w Mieronicach – Antoni Orłowski, Stanisław Stańczyk (2), Józef Raus oraz Regina Jamorska (od 1990)²⁸.

²⁸ Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Małogoszcz, teczki protokołów wyborów wiejskich z lat 1990–2011.

Na terenie parafii w omawianym okresie funkcjonowały trzy szkoły podstawowe – w Rembieszycach, Karsznicach i Mieronicach, o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć. Funkcję dyrektora Szkoły Podstawowej w Rembieszycach sprawowali kolejno: Jan Doniec (do 1949), Wanda Jurkowska (1949–1962), Marian Kamiński (1962–1975), Marian Kozieł (1975–1992), Józef Zugaj (1992–1996), Dionizy Łabędzki (1996), Zofia Stępień (1996–2007), Halina Turek (2007–2008) oraz Joanna Łabędzka (od 2008). Wieloletnim dyrektorem 4-klasowej szkoły w Mieronicach był Józef Juzoń (1952–1977). Po nim funkcję tę sprawowały Danuta Chamera (1977–1982) i Maria Borzęcka (1982–2000)²⁹. Ta pierwsza była przez kilka lat także kierownikiem 4-klasowej szkoły w Karsznicach. W latach późniejszych placówką tą kierowali: Danuta Bolechowska (1953–1955), Stanisław Świstak (1955–1957), Zdzisław Osiński (1957–1965), nieznany z imienia Bartman (1965–1966), Zofia Wolska (1966–1980) oraz Zofia Stępień (1980–1996)³⁰.

Współczesna struktura społeczno-zawodowa mieszkańców parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła uległa diametralnym zmianom w porównaniu z okresem powojennym. Przede wszystkim, znacząco spadła liczba mieszkańców trudniących się pracą na roli i rzemiosłem. Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. coraz mniej opłacalne stało się prowadzenie gospodarstw rolnych. Niektórzy z rolników, idąc z duchem czasu, nastawiają się na produkcję specjalistyczną – hodowlę bydła mlecznego i mięsnego oraz hodowlę drobiu. Tworzone są także gospodarstwa sadownicze. Bardziej przedsiębiorcze jednostki zajęły się handlem, prowadzeniem własnego sklepu czy też innej działalności o charakterze gospodarczym. Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach jest natomiast szybko rosnąca liczba bezrobotnych w parafii i w ogóle na terenie całej gminy. Z danych publikowanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach wynika, że w 2008 r. na terenie gminy Małogoszcz było 614 bezrobotnych, dwa lata później – 713, a w 2012 r. już 749. W ciągu pięciu lat liczba osób pozostających bez pracy zwiększyła się zatem o 18%³¹. Równie niepokoją-

²⁹ Informacja od Pani Marii Borzęckiej, której składałam w tym miejscu podziękowania.

³⁰ Archiwum Szkoły Podstawowej w Rembieszycach, arkusze ocen z lat 1948–1975; rozmowa z Panią Zofią Stępień z 11 IX 2013.

³¹ *Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2008 r.*, [Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach] Kielce 2009, s. 209 (tab. 49); *Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2010 r.*, Kielce 2011, s. 226

cym zjawiskiem jest odpływ z parafii (i gminy) wykształconych oraz szczególnie przedsiębiorczych młodych ludzi, którzy w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia przenieśli się do dużych miast lub wyemigrowali za granicę.

4

Duszpasterstwo parafialne

4.1. Msza święta i nabożeństwa dodatkowe

Zachowała się stosunkowo bogata dokumentacja źródłowa dotycząca porządku nabożeństwa i życia religijnego wiernych parafii rembieskiej. W 1948 r. w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła nabożeństwo niedzielne i świąteczne obejmowało dwie msze święte, które odbywały się w godzinach 8.30 i 11.00, w dni powszednie – jedną, o godz. 7.30. Parafianie w ciągu roku zamawiali wtedy 180 intencji mszalnych³². W latach pięćdziesiątych nastąpiła zmiana porządku nabożeństwa. W niedzielę i święta sprawowano eucharystię o godz. 8.00 i 11.00, w dni powszednie zaś o godz. 7.00. Zwiększyła się również liczba intencji mszalnych zamawianych w ciągu roku, których w 1958 r. było 200³³.

W roku 1963 ks. Józef Wojas wprowadził praktykę odprawiania trzech niedzielnych mszy świętych, które odbywały się o godz. 8.00, 10.00 i 12.00. Zaczął także sprawować dwa nabożeństwa w pierwsze piątki miesiąca, rano dla dorosłych i wieczorem dla dzieci szkolnych³⁴. Z kolei ks. Michał Strzabała latem 1967 r.

(tab. 49); *Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2012 r.*, Kielce 2013, s. 231 (tab. 49).

³² Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v.

³³ Akta wizytacji dziekańskiej za lata 1955–1956, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510v; Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 295.

³⁴ Ks. J. Wojas do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 11 VII 1963, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 9, 12.

sprawował liturgię niedzielnych mszy świętych na cmentarzu przykościelnym, jako że w kościele było duszno i większość wiernych, a zwłaszcza młodzież, stała przed świątynią. W ten sposób chciał bardziej czynnie zaangażować młode pokolenie w uczestnictwo we mszy świętej. Taką samą praktykę kapłan ten stosował także w latach 1970–1975³⁵.

Administrujący parafią w latach 1979–1985 ks. Jan Laskowski odprawiał cztery nabożeństwa niedzielne i świąteczne: w kościele parafialnym o godz. 8.00, 12.00 i okresowo – od maja do listopada – o 16.00 lub 18.00 oraz w Mieronicach o godz. 10.00. Te ostatnie nabożeństwa odbywały się zrazu przed figurą Matki Boskiej lub w domach prywatnych, od 1980 r. zaś w nowo wybudowanej kaplicy. Praktyka czterech niedzielnych nabożeństw przetrwała do dziś. W dni powszednie odprawia się obecnie jedną lub dwie msze święte, w zależności od liczby zamówionych intencji.

Co się tyczy nabożeństw dodatkowych, to w 1948 r. w parafii rembieskiej odprawiano nabożeństwa majowe, październikowe, pasyjne (*Gorzkie żale*), Drogę Krzyżową oraz nowenny do Ducha Świętego, Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i do św. Stanisława Kostki. W każdą niedzielę o godz. 15.00 wierni gromadzili się na godzinę świętą. Istniała też praktyka śpiewania godzinek przed mszą świętą i odmawiania modlitwy *Anioł Pański*. W 1952 r. zaprowadzone zostało nabożeństwo czterdziestogodzinne z wystawieniem Najświętszego Sakramentu poza mszą świętą w siedemdziesiątnicę, sześćdziesiątnicę i pięćdziesiątnicę, a więc trzy niedziele przed Wielkim Postem³⁶. W roku 1960, zgodnie z zaleceniami wizytującego parafię dwa lata wcześniej bpa Jana Jaroszewicza³⁷, nabożeństwo to zostało przeniesione z „przedpościa” na czas letni i dostosowane do liturgicznych przepisów Kościoła. Odtąd przez niemal dwadzieścia lat odbywało się ono w sobotę i niedzielę po uroczystości Bożego Ciała, przez dwa dni bez przerwy. W 1979 r. ks. J. Laskowski przeniósł nabożeństwo czterdziestogodzinne na okres Zielonych Świątek, po 1985 r. zaś praktyka odprawiania tego nabożeństwa zanikła. W czasach administracji para-

³⁵ Por. Korespondencja ks. M. Strzabały z kielecką Kurią Biskupią z lat 1967–1968 i 1970, *ibidem*, k. 30, 31, 32, 33, 40, 42.

³⁶ Ks. J. Wojaś do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 4 II 1952, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 1; Kuria Biskupia w Kielcach do ks. J. Wojasa, Kielce 3 II 1952, *ibidem*, k. 2.

³⁷ APR, Księga wizytacji kanonicznych, k. 9, 12.

fią ks. T. Robakowskiego dłuższe wystawienie Najświętszego Sakramentu odbywało się w oktawę Bożego Ciała³⁸.

Z protokołu wizytacji dziekańskiej za rok 1955 dowiadujemy się również, że w parafii odprawiano nabożeństwa czerwcowe o godz. 19, odbywały się też nabożeństwa kwartalne z naukami dla poszczególnych stanów. Te ostatnie – zgodnie z wytycznymi bpa J. Jaroszewicza – w późniejszym czasie (po 1958 r.) zostały przeniesione na godzinę popołudniową, a kazania głoszone na nich oddzielnie dla każdego stanu³⁹. W latach sześćdziesiątych wprowadzono w parafii nowennę do Dzieciątka Jezus, a w następnej dekadzie nowennę do św. Józefa. (Zwyczaj odprawiania tej ostatniej dość szybko jednak zaniknął). W roku 1995 erygowano nabożeństwo do Matki Boskiej Nieustającej Pomocy zwane Nieustanna Nowenna, które odbywało się raz w tygodniu – w każdą środę. Mniej więcej w tym samym czasie zaprowadzone zostało nabożeństwo z wystawieniem Najświętszego Sakramentu w każdy pierwszy czwartek miesiąca. W 2010 r. powrócono do tradycji śpiewania nowenny do Dzieciątka Jezus, zarzuconej w latach dziewięćdziesiątych, a w 2011 r. wprowadzono praktykę odprawiania Drogi Krzyżowej w Rembieszycach w Niedzielę Paschalną⁴⁰.

O frekwencji wiernych na niedzielnych mszach świętych i nabożeństwach dodatkowych informują nas szacunkowe dane zawarte w protokołach wizytacji kanonicznych i dziekańskich oraz w sprawozdaniach przedwizytacyjnych. W 1948 r. na niedzielne msze święte uczęszczało ok. 800 osób na 1050 do tego zobowiązanych, co stanowiło 76% ogółu wiernych. Wcale do kościoła nie chodziły dwie osoby. W latach pięćdziesiątych liczba wiernych wypełniających III przykazanie kościelne utrzymywała się mniej wię-

³⁸ Ks. J. Wojas do Kurii Biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 12 V 1960, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 7; Kuria Biskupia do ks. Wojasa, Kielce 11 V 1960, *ibidem*, k. 8; Sprawozdania o stanie parafii z lat 1983, 1988 i 1992, *ibidem*, k. 90, 120, 138.

³⁹ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1955, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196; APR, Księga wizytacji kanonicznych, k. 9–9v.

⁴⁰ Sprawozdania przedwizytacyjne z lat 1968, 1978, 1983 i 1999, ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1968, sygn. OD-1/23, k. 206; *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 72, 92, 161; Protokoły wizytacji dziekańskiej za rok 1997, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 170; rozmowa z ks. Z. Bieniem z 19 VIII 2013 r. Dokument erekcji nabożeństwa do Matki Boskiej Nieustającej Pomocy przechowywany jest w APR.

cej na tym samym poziomie (800–900 osób), natomiast na początku lat sześćdziesiątych wydatnie wzrosła i sięgnęła 98% wszystkich parafian. Ożywienie życia religijnego, jakie nastąpiło w tym czasie, należy wiązać z misjami parafialnymi przeprowadzonymi w 1959 r., o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć, jak również z wprowadzeniem w sierpniu 1963 r. praktyki trzech niedzielnych mszy świętych⁴¹.

Źródła z lat siedemdziesiątych poświadczają uczestnictwo w niedzielnych nabożeństwach jedynie 70% wiernych⁴². Miejscowi księża główną przyczynę tak niskiej frekwencji upatrywali w ogólnej laicyzacji społeczeństwa, będącej wynikiem polityki religijnej władz państwowych, jak również w znacznej odległości niektórych osad od kościoła parafialnego. Ten ostatni problem rozwiązano w 1980 r., wznosząc w najdalej położonej miejscowości (Mieronice) kaplicę, w której kapłan odprawiał nabożeństwa w każdą niedzielę i święta. W sprawozdaniu z wizytacji dziekańskiej za rok 1981 znalazła się informacja, że obowiązek wysłuchania niedzielnej mszy świętej zaniedbuje już tylko 20% wiernych, stale do kościoła nie chodzi zaś 5 osób⁴³.

W późniejszym czasie obserwujemy systematyczny spadek liczby osób przestrzegających III przykazania kościelnego. W 1983 r. regularnie uczęszczało na mszę świętą niedzielą jedynie 60% wiernych, w 1992 r. – 50%, w 1997 r. zaś już tylko 35% osób do

⁴¹ Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1948, 1955, 1956 i 1963, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1963, sygn. OD-5/56, k. 315v; Sprawozdanie przedwizytacyjne z 1963 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 313.

⁴² Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1971–1979, ADK, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64, k. 175; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 185; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68, k. 189; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72, k. 167; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 190; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76, k. 170; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 160; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 154.

⁴³ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1981, ADK, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84, k. 187v.

tego zobowiązanych. W latach dziewięćdziesiątych wcale nie chodziło do kościoła 20% parafian, a na początku obecnego stulecia – 25%⁴⁴. W ostatnim czasie nastąpiło jednak znaczne ożywienie życia religijnego parafii, które przejawia się wzrostem zainteresowania sprawami Kościoła oraz liczby wiernych obecnych na eucharystii. W 2006 r. systematycznie uczęszczało na niedzielną mszę świętą 45% parafian, w 2009 r. – 47%, a w 2012 r. o jeden procent więcej. Zwiększyła się także liczba osób praktykujących codzienną mszę świętą⁴⁵.

Materiały źródłowe z końca lat czterdziestych potwierdzają stosunkowo liczny udział parafian rembieskich w nabożeństwach dodatkowych. W roku 1948 na nabożeństwo majowe uczęszczało około 100 osób, październikowe – 50, godzina święta gromadziła od 40 do 50 wiernych, *Gorzkie żale* – 300, pierwsze piątki miesiąca praktykowało zaś około 40 parafian⁴⁶. W latach pięćdziesiątych wzrosła nieznacznie liczba osób biorących udział w nabożeństwie październikowym, w którym uczestniczyło przeciętnie 60 wiernych oraz aż dwukrotnie liczba osób praktykujących pierwsze piątki miesiąca. W kolejnej dekadzie, dzięki wprowadzeniu zasady adoracji Najświętszego Sakramentu wioskami (1966 r.), poprawiła się z kolei frekwencja wiernych obecnych na nabożeństwie czterdziestogodzinnym⁴⁷.

Pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. oraz na początku obecnego stulecia odnotowano wyraźny spadek liczby osób uczestniczących w nabożeństwach dodatkowych i okresowych, w których

⁴⁴ Por. m.in. Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1983, 1992, 1995, 1997, 2001, ADK, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1983, t. I, sygn. OD-5/88, k. 193; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1989, sygn. OD-5/110, k. 88v, 148v, 169v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 115v.

⁴⁵ Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 2006–2012, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

⁴⁶ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v–302; to samo sprawozdanie, *ibidem*, Akta parafii Rembieszycy 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 53v.

⁴⁷ Akta wizytacji dziekańskich za lata 1955–1959 i 1966, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510v; Sprawozdanie o stanie parafii z 1958 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 296; Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1966, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1966, sygn. OD-5/59, k. 357v.

brało udział średnio 30–50 osób, a w czerwcowym nawet jedynie kilkanaście⁴⁸. Ożywienie życia religijnego, jakie nastąpiło w parafii w ostatnim czasie, przyniosło wzrost frekwencji wiernych nie tylko na nabożeństwach niedzielnych i świątecznych, ale także okresowych. W roku 2012, według obliczeń księdza proboszcza, na nabożeństwo majowe uczęszczało 75 wiernych, czerwcowe – 25, październikowe – 200, *Gorzkie żale* odbywały się z udziałem 150 osób, a Droga Krzyżowa – 200. Pierwsze piątki miesiąca praktykowało 75 parafian. Godny odnotowania wydaje się fakt, że wśród osób biorących udział w nabożeństwach okresowych, spory odsetek stanowiły dzieci (29%) oraz młodzież (10%)⁴⁹.

4.2. Życie sakramentalne

Chrzest

Katechizm Kościoła katolickiego poucza, że „Chrzest święty jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego (*vitae spiritualis ianua*) i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów”⁵⁰. Chrzest wprowadza mieszkańca parafii do lokalnej społeczności religijnej, a także w poczet wiernych Kościoła powszechnego. Stanowi podstawę przynależności do Kościoła i jedności z nim zarówno w aspekcie teologicznym, jak i prawnym⁵¹.

W latach 1948–2012 w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła przyszło na świat 2316 dzieci, w tym 1167 chłopców i 1149 dziewczynek. Odpowiada to najnowszym ustaleniom w badaniach demograficznych, które wykazały, że w Polsce rodzi się trochę więcej chłopców niż dziewczynek. Najwięcej przedstawicieli płci męskiej, bo aż 34, przyszło na świat w 1952 r., nieco tylko mniej w latach 1957 (32) i 1948 (29), najmniej chłopców urodziło się na-

⁴⁸ Por. np. Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1989, 1992, 2001 i 2003, APR, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 34v, 88v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 115v, 120v.

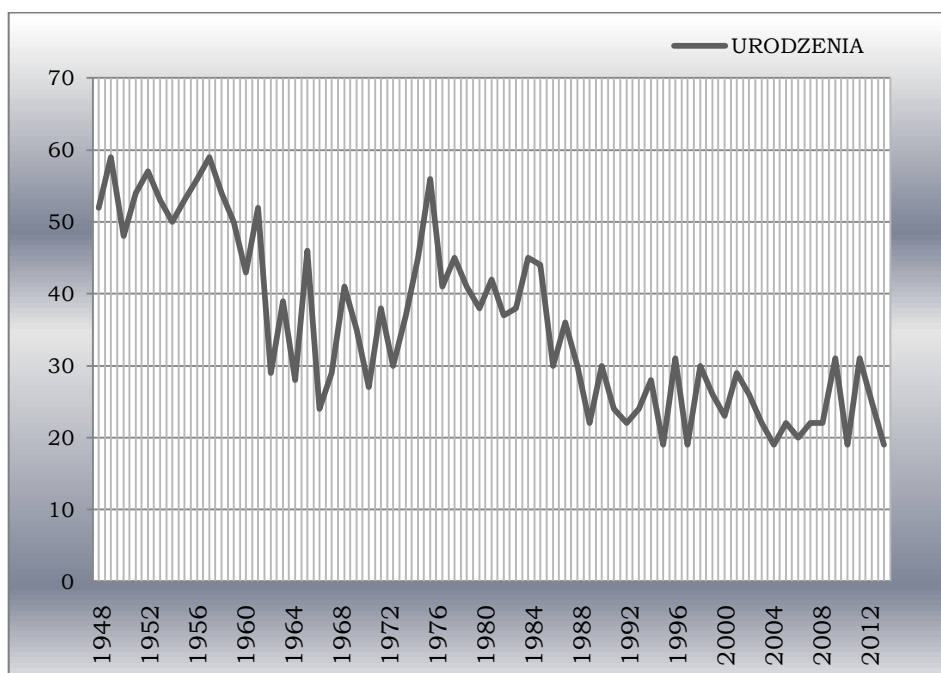
⁴⁹ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 2012, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

⁵⁰ *Katechizm Kościoła katolickiego*, wyd. 2, Poznań 2002, s. 304.

⁵¹ J. Kudasiewicz, *Chrzest*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. III, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, s. 352–353.

tomiaś w 1967 r. (zaledwie 7). Maksimum urodzeń dziewczynek przypada z kolei na rok 1956 (35), a minimum (7) na rok 1967 (por. tab. 25).

Zamieszczony poniżej wykres (wykres 2) pokazuje, że najwyższy współczynnik urodzeń występował na początku badanego okresu (koniec lat czterdziestych i lata pięćdziesiąte), najniższy w dwóch ostatnich dekadach. Dość powiedzieć, że na przestrzeni trzynastu pierwszych lat (do 1960 r.) przyszło na świat niemal tyle samo dzieci (688), co w ciągu ostatnich dwudziestu ośmiu lat (701). Największa kumulacja urodzeń nastąpiła w 1948 i 1959 r. (po 59). Najmniej dzieci urodziło się w latach 1994, 1996, 2003, 2009 i 2012 (po 19). Widoczny w ostatnich latach znaczny spadek liczby urodzeń związany jest głównie z pogarszającą się współcześnie sytuacją ekonomiczną kraju i, co za tym idzie, gorszym startem młodych ludzi w dorosłe życie. Młodzież, pozbawiona komfortu materialnego, coraz rzadziej decyduje się na zakładanie rodziny i posiadanie potomstwa.

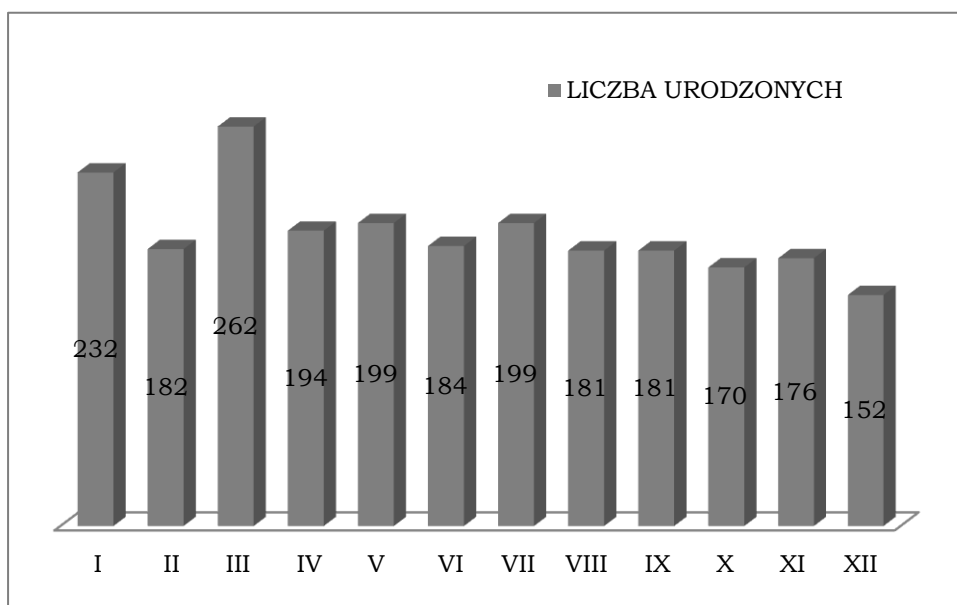

Wykres 2. Urodzenia w parafii Rembieszyc w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg urodzonych.

Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, najwięcej nowo narodzonych dzieci – bo aż 617 – pochodziło z Mieroniec a nieco tylko mniej z Karsznic (608). Na trzecim miejscu pod względem liczby urodzonych uplasowała się Wola Tesserowa (525). Najmniej dzieci przyszło na świat w Rembieszycach (442). Odpowiada to wielkości poszczególnych osad wchodzących w skład parafii.

Odnosnie do sezonowości urodzeń należy zauważyć, że była ona kształtowana przez różnorakie czynniki. Niewątpliwie duże znaczenie odgrywały czynniki biologiczne, takie jak zdolność rozrodcza kobiet i zachowania prokreacyjne ludzi nasilające się szczególnie w miesiącach wiosennych. Zjawisko urodzeń zależało również od warunków materialnych i ekonomicznych rodzin. Na miesiąc urodzenia wpływała także data zawarcia związku małżeńskiego, jakkolwiek zależność ta widoczna jest jedynie w przypadku urodzeń pierwszych. Niebagatelną rolę odgrywały też religia katolicka, która kładzie nacisk na zakładanie rodziny i posiadanie potomstwa, stopień moralności poszczególnych osób czy wreszcie czynniki losowe.

Wykres 3. Sezonowość miesięczna urodzeń w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg urodzonych.

Największa liczba urodzeń w parafii rembieskiej nastąpiła w marcu. Wydano wówczas na świat 262 dzieci, co stanowi 11,3% wszystkich ich przypadków. Kolejnym miesiącem o największej kumulacji urodzeń był styczeń (232). Najmniejszą liczbę nowo narodzonych odnotowano natomiast w grudniu (152). Ilustruje to wykres 3.

Urodzenia wielorakie należą zawsze do rzadkości. Nie inaczej było w parafii rembieskiej, gdzie na przestrzeni blisko sześćdziesięciu pięciu lat odnotowano tylko 21 takich zdarzeń, co stanowi niespełna 1% wszystkich urodzeń żywych. Wszystkie urodzenia wielorakie były urodzeniami bliźniaczymi. Wśród urodzonych było 13 dwojaczków płci męskiej, sześć płci żeńskiej i tylko dwoje obojga płci (tab. 23)⁵². Najwięcej bliźniaków wydały na świat kobiety zamieszkałe w Karsznicach i Woli Tesserowej (po 7), a najmniej matki pochodzące z Mieroniec (2). Najstarszą mamą bliźniąt została 41-latką, najmłodsza z nich miała 22 lata. Dla siedmiu mężatek były to urodzenia pierwsze.

Dzieci otrzymywały sakrament chrztu świętego w ciągu kilkunastu dni po urodzeniu, zasadniczo do sześciu miesięcy życia lub też do roku. Jedynie 0,7% stanowią dzieci starsze, ochrzczone w wieku lat dwóch (6)⁵³, trzech (1)⁵⁴, pięciu (3)⁵⁵, sześciu (3)⁵⁶ oraz

⁵² W wyniku ciąży bliźniaczej przyszli na świat: Józef Jan i Stefan Stanisław Gancarscy z Rembieszyc (ur. 1949), Andrzej Jerzy i Edward Paweł Bożęccy z Mieroniec (ur. 1951); Barbara i Maria Grabalskie z Karsznic (ur. 1952); Irena Ewa i Jerzy Adam Grzesik z Mieroniec (ur. 1952); Henryk Edward i Jan Józef Majcher z Woli Tesserowej (ur. 1954); Zofia Elżbieta i Małgorzata Ewa Majcher z Woli Tesserowej (ur. 1956); Bolesław i Zofia Gawlik z Woli Tesserowej (ur. 1957); Barbara Izabela i Cecylia Marta Świerczyńskie z Woli Tesserowej (ur. 1960); Janina Helena i Barbara Irena Dziopa z Rembieszyc (ur. 1971); Adam i Zbigniew Chatysowie z Karsznic (ur. 1978); Grzegorz i Adam Basowie z Karsznic (ur. 1979); Piotr Andrzej i Paweł Adam Marzec z Rembieszyc (ur. 1985); Piotr i Paweł Stańczykowie z Rembieszyc (ur. 1994); Maciej Paweł i Daniel Marcin Krausowie z Woli Tesserowej (ur. 1998); Paweł Andrzej i Przemysław Piotr Kamiński z Woli Tesserowej (ur. 2001); Klaudia i Kinga Grzyb z Rembieszyc (ur. 2004); Mateusz i Bartosz Kozłowie z Rembieszyc (ur. 2006); Adam Mateusz i Daniel Konrad Nowakowscy z Karsznic (ur. 2007); Gabriela i Wiktoria Mędyk z Woli Tesserowej (ur. 2010); oraz Karol Radosław i Daniel Kacper Augustynowie z Rembieszyc (ur. 2011).

⁵³ APR, Księga ochrzczonych 1946–1955, 1951/2; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1959/5; 1964/3; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1969–1976, 1976/21; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszyc od 1984, 2003/1; 2011/1.

⁵⁴ APR, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszyc od 1984, 1985/17.

ośmiu (3)⁵⁷. Odnotowano również jeden przypadek chrztu dorosłego mężczyzny w wieku 22 lat, urodzonego – co ciekawe – w rodzinie ewangelickiej, który dokonał konwersji wyznania przed ślubem⁵⁸. W parafialnych księgach ochrzczonych odnaleźć można też informację o chrzcie trójki rodzeństwa w różnym wieku (pięć lat, półtora roku i dwa miesiące), który odbył się tego samego dnia⁵⁹.

Tabela 23

Urodzenia żywe wielorakie (bliźnięta) w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Rok	Bliźnięta płci męskiej	Bliźnięta płci żeńskiej	Bliźnięta obu płci	Miejscowość
1949	1			Rembieszycy
1951	1			Mieronice
1952		1	1	Karsznice, Mieronice
1954	1			Wola Tesserowa
1956		1		Wola Tesserowa
1957			1	Wola Tesserowa
1960		1		Wola Tesserowa
1971		1		Rembieszycy
1978	1			Karsznice
1979	1			Karsznice
1982	1			Karsznice
1985	1			Rembieszycy
1994	1			Rembieszycy
1998	1			Wola Tesserowa
2001	1			Wola Tesserowa
2004		1		Rembieszycy
2006	1			Rembieszycy
2007	1			Karsznice
2010		1		Wola Tesserowa
2011	1			Rembieszycy

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg metrykalnych urodzeń.

⁵⁵ APR, Księga ochrzczonych 1946–1955, 1951/54; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1969–1976, 1976/20; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszycy od 1984, 1998/3.

⁵⁶ APR, Księga ochrzczonych 1946–1955, 1950/26; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1969–1976, 1973/13; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszycy od 1984, 1987/16.

⁵⁷ APR, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1965/16; 1978/24; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszycy od 1984, 1987/15.

⁵⁸ APR, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1966/10.

⁵⁹ APR, Księga ochrzczonych 1969–1976, 1976/20–22.

Wśród ochrzczonych odnotowano 26 dzieci ze związków niesakramentalnych, co stanowi zaledwie 1% wszystkich zdarzeń. Piętnaścioro z tych dzieci urodziło się w konkubinacie, dziewięcioro pochodziło z małżeństw związanych umową cywilną, dwukrotnie o ojcu dziecka zanotowano, że jest nieznany. Obrzędu chrztu dokonywał niemal zawsze proboszcz miejscowej parafii. Jedynie w pięciu przypadkach byli to inni kapłani⁶⁰. Jedno dziecko pochodzące z Mieronic zostało ochrzczone w sąsiedniej parafii (w Małogoszczu)⁶¹.

Na rodziców chrzestnych dziecka wybierano zwykle rodzeństwo, bliższych lub dalszych krewnych, przyjaciół ewentualnie sąsiadów. Blisko 57% chrzestnych pochodziło z parafii, w tym 29% z tej samej miejscowości. W większości przypadków dziecko podawane było do chrztu przez dwoje chrzestnych. Do wyjątków należy zaliczyć zdarzenia, kiedy w ceremonii chrztu uczestniczył tylko jeden rodzic chrzestny (3 przypadki)⁶², było ich więcej niż dwoje (1)⁶³ lub gdy dziecku nie towarzyszył żaden chrzestny (1)⁶⁴.

Tabela 24

Statystyka imion nadawanych w parafii Rembieszce w latach 1948–2012

Imiona	Męskie		Żeńskie		Razem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Pojedyncze	333	28,4	292	25,4	625	26,9
Podwójne	833	71,4	854	74,3	1 687	72,8
Potrójne	1	0,08	3	0,26	4	0,2
Razem	1 167	100,0	1 149	100,0	2 316	100,0

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg ochrzczonych.

⁶⁰ APR, Księga ochrzczonych 1946–1955, 1952/40; *ibidem*, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1965/5; 1966/18; 1968/6; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszce od 1984, 1998/13.

⁶¹ APR, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1955/21.

⁶² APR, Księga ochrzczonych 1969–1976, 1975/2; *ibidem*, Księga urodzonych i ochrzczonych 1977–1983, 1978/11; 1982/26.

⁶³ Ochrzczona 23 V 1954 r. Elżbieta Barbara Kowalska miała aż czworo rodziców chrzestnych. Dwoje z nich pochodziło z Woli Tesserowej, a dwoje ze Stalinoogrodu (Katowic). APR, Księga ochrzczonych 1955–1968, 1954/30.

⁶⁴ APR, Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszce od 1984, 1999/12.

Sakrament chrztu wiązał się nierozzerwalnie z koniecznością nadania dziecku odpowiednio dobranego imienia bądź nawet kilku imion. W parafii rembieskiej dominowała praktyka nadawania dwóch imion (72,7%). Na co czwartym chrzcie (27%) rodzice wybierali dla dziecka jedno imię, a tylko nieliczni (4 przypadki) zdecydowali się ochrzcić swoje pociechy potrójnym imieniem (por. tab. 24)⁶⁵. Nadmienmy od razu, że wszystkie przypadki chrztu dzieci trzema imionami nastąpiły przed 1986 r. W myśl bowiem ustawy państwowej z 29 września 1986 r. (*Prawo o aktach stanu cywilnego*), nie wolno jest obecnie wybierać dla dziecka więcej niż dwóch imion. To samo rozporządzenie zakazuje również nadawania imion ośmieszających, nieprzyzwoitych, w formie zdrobniałej oraz takich, które nie pozwalają na łatwe odróżnienie płci⁶⁶.

Wachlarz imion męskich wybieranych na chrzcie był nieco uboższy niż imion żeńskich, chłopcom nadano bowiem ogółem 136 różnych imion, dziewczynkom zaś 149. Najczęściej wybieranymi imionami męskimi, nadawanymi jako pierwsze, były imiona: Piotr (54), Paweł (45) i Stanisław (45). Popularność dwóch pierwszych imion należy tłumaczyć wezwaniem parafii. Co się zaś tyczy imienia Stanisław, trudno stwierdzić to w sposób jednoznaczny. Najprawdopodobniej kariera tego imienia związana była z kultem św. Stanisława biskupa, silnie rozpowszechnionym na obszarze całego kraju. Nie bez znaczenia pozostaje zapewne również fakt, że wizerunek tego świętego widnieje w ołtarzu głównym rembieskiego kościoła.

Niewiele mniejszą popularnością cieszyły się imiona: Grzegorz (40), Andrzej (38), Krzysztof (37), Tomasz (34), Józef (34) oraz Jan (32). Stosunkowo często wybierano także imiona: Marian (30), Marcin (28), Marek (28), Michał (27), Zbigniew (27) i Mateusz (25). Do rzadko nadawanych imion należały natomiast takie imiona, jak Albert, Antoni, Benedykt, Dionizy, Dyzman, Emilian, Florian, Franciszek, Gabriel, Jacenty, Julian, Juliusz, Leopold, Oliwer, Oskar, Teodor, Tymon, Wacław, Wincenty, Wit oraz Włodzimierz (po jednym przypadku).

Ulubionym imieniem żeńskim nadawanym jako pierwsze było imię Anna (58). Nieco tylko mniej rodziców zdecydowało się ochrzcić

⁶⁵ Trzy imiona otrzymali na chrzcie: Beata Żannetta Anna Jantura (ur. 1969) z Mieronic, Robert Tadeusz Henryk Kubarski (ur. 1970) z Woli Tesserowej, Beata Mieczysława Zofia Tutaj (ur. 1972) z Woli Tesserowej oraz Anita Grażyna Jadwiga Grzesik (ur. 1975), także z Woli Tesserowej.

⁶⁶ „Dziennik Ustaw” z 1986, nr 36, poz. 180.

swoje pociechy imieniem Maria (56). Dużą popularnością cieszyły się również imiona Barbara (51), Agnieszka (36), Małgorzata (35) i Ewa (30). Do rzadziej wybieranych imion należały imiona: Danuta (24), Krystyna (23), Aleksandra (21) i Monika (21). Tylko raz odnotowano w księgach urodzonych imiona, takie jak Adrianna, Alfreda, Antonina, Arleta, Bogumiła, Bronisława, Daniela, Diana, Eliza, Gertruda, Kornelia, Laurenta, Magda, Malwina, Marcelina, Nikodema, Prakseda i Róża.

Wśród imion męskich nadawanych jako drugie najczęściej występuje imię Piotr (65). Nieco tylko rzadziej wybierano imiona: Jan (49), Andrzej (45), Józef (43) i Paweł (39). Odnośnie do imion żeńskich należy zauważyć, że niemal co dwunasta przedstawicielka płci pięknej otrzymała na drugie imię Maria, a co dwudziesta imię Anna. Stosunkowo popularne były też imiona Zofia (42), Barbara (41), Katarzyna (32) oraz Teresa (28).

Niektóre imiona nadawane jako pierwsze nie występowały jako drugie i odwrotnie, wybierane jako drugie nie pojawiały się jako pierwsze. Odnotowano 42 takie imiona męskie i 37 imion żeńskich (por. tab. 26 i 27). Nikt nie ochrzcił swojego syna imieniem Aleksy, Bronisław, Donat, Edmund, Ernest, Eryk, Feliks, Gustaw, Idzi, Ignacy, Izydor, Klemens, Lech, Leon, Lucjan, Maurycy, Protazy, Renisław, Shanti czy Walenty, choć imiona takie nadawano czasem jako drugie. Z oczywistych względów unikano także imienia Adolf, które w Polsce ma wyłącznie negatywne konotacje. Dziwi jednak nieco fakt, że nie wybierano takich imion, jak Ludwik, Mirek czy Witold. Z kolei żadna z dziewczynek nie otrzymała na pierwsze imienia Adriana, Anetta, Aniela, Donata, Feliksa, Franciszka, Kunegunda, Leona, Ligia, Lila, Rozalia, Samanta ani Żanetta. Nie wybierano też biblijnego imienia Judyta, naszym zdaniem niezwykle pięknego, jak również staropolskiego imienia Lesława.

Wyboru imienia dokonywali rodzice dziecka zgodnie z własnymi upodobaniami bądź sugestią kogoś z rodziny. Kierowano się przy tym różnorakimi względami. Stosunkowo często na patrona dziecka wybierano postać świętą lub błogosławioną, której wspomnienie liturgiczne Kościół obchodził w dniu narodzin dziecka. O tym, że wezwanie parafii znalazło odzwierciedlenie w wyborze imienia dla chłopców była mowa powyżej. W parafii rembieskiej istniał także zwyczaj nadawania imienia „po dziadkach”. Nie sposób określić skali tego zjawiska ze względu na brak odpowiednich danych, wydaje się jednak, że praktyka taka była dość częsta. Bywało, że rodzice w wyborze imienia\imion kierowali się pewnymi

wzorcami osobowymi (święty, postać historyczna, bohater literacki czy filmowy), jak również panującą powszechnie modą na określone imiona.

Tabela 25

Urodzenia w parafii Rembieszyce w latach 1948–2012 według płci i miejscowości

Rok	Chłopcy	Dziewczynki	Ogółem	Miejscowość				
				Karsznice	Mieronice	Rembieszyce	Wola	Inne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1948	29	23	52	7	14	12	18	1
1949	28	31	59	19	15	11	14	–
1950	21	27	48	13	15	7	12	1
1951	27	27	54	16	12	7	17	2
1952	34	23	57	16	17	8	16	–
1953	23	30	53	11	17	8	14	3
1954	24	26	50	15	10	8	13	4
1955	26	27	53	10	18	9	14	2
1956	21	35	56	16	12	7	19	2
1957	32	27	59	14	17	9	17	2
1958	23	31	54	14	13	12	14	1
1959	17	33	50	13	16	8	11	2
1960	23	20	43	15	12	6	8	2
1961	20	32	52	14	10	11	13	4
1962	15	14	29	4	12	5	7	1
1963	21	18	39	12	6	5	14	2
1964	10	18	28	4	10	7	7	–
1965	21	25	46	15	13	7	9	2
1966	12	12	24	3	6	7	7	1
1967	7	22	29	7	7	6	5	4
1968	19	22	41	11	9	10	9	2
1969	17	18	35	7	11	8	9	–
1970	16	11	27	11	5	7	2	2
1971	16	22	38	9	10	10	8	1
1972	19	11	30	7	8	9	6	–
1973	19	18	37	12	11	6	6	2
1974	24	21	45	13	9	9	9	5
1975	27	29	56	14	11	15	8	8
1976	17	24	41	11	10	5	10	5
1977	24	21	45	9	15	10	3	8
1978	24	17	41	13	7	3	12	6
1979	19	19	38	12	13	5	4	4
1980	26	16	42	12	15	7	3	5
1981	17	20	37	13	3	9	4	8
1982	24	14	38	7	16	3	10	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1983	24	21	45	10	15	12	7	1
1984	22	22	44	11	14	11	6	2
1985	19	11	30	6	10	4	10	–
1986	18	18	36	5	14	8	7	2
1987	15	15	30	6	9	3	9	3
1988	11	11	22	10	2	7	2	1
1989	17	13	30	6	10	5	8	1
1990	12	12	24	8	6	6	4	–
1991	8	14	22	6	6	3	6	1
1992	15	9	24	8	7	5	4	–
1993	18	10	28	11	7	4	5	1
1994	11	8	19	5	3	6	5	–
1995	15	16	31	7	11	8	4	1
1996	11	8	19	8	5	2	4	–
1997	13	17	30	6	8	5	10	1
1998	18	8	26	4	9	5	8	–
1999	13	10	23	6	4	6	5	2
2000	16	13	29	5	7	11	5	1
2001	18	8	26	9	5	4	8	–
2002	9	13	22	9	5	4	4	–
2003	8	11	19	3	2	7	7	–
2004	9	13	22	6	6	5	5	–
2005	9	11	20	4	6	5	4	1
2006	13	9	22	5	8	3	6	–
2007	14	8	22	10	4	4	4	–
2008	14	17	31	9	11	6	4	1
2009	8	11	19	7	6	1	3	2
2010	21	10	31	9	7	8	5	2
2011	16	9	25	2	5	5	8	5
2012	10	9	19	8	1	3	6	1
Razem	1 167	1 149	2 316	608	618	442	525	123

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg metrykalnych urodzonych.

Tabela 26

Popularność imion męskich w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Imię	Pierwsze	Drugie	Imię	Pierwsze	Drugie
1	2	3	4	5	6
Bernard	2	–	Krystian	7	4
Adam	22	17	Krzysztof	37	13
Adrian	5	1	Ksawery	2	–
Adolf	–	1	Lech	–	1
Albert	1	1	Leon	–	1
Aleksander	3	3	Leopold	1	3

1	2	3	4	5	6
Aleksy	–	1	Lesław	3	–
Alfred	2	–	Leszek	5	4
Andrzej	38	45	Lucjan	–	1
Antoni	1	4	Ludwik	–	2
Arkadiusz	12	6	Łukasz	18	10
Artur	5	3	Maciej	10	4
Bartłomiej	12	–	Maksymilian	2	2
Bartosz	12	1	Marcin	28	20
Benedykt	1	1	Marek	28	18
Błażej	3	3	Marian	30	21
Bogdan	5	3	Mariusz	14	12
Bogusław	10	5	Mateusz	25	8
Bolesław	1	1	Maurycy	–	1
Bronisław	–	1	Michał	27	16
Cezary	2	1	Mieczysław	3	4
Damian	10	5	Mikołaj	2	5
Czesław	7	3	Miłosz	3	–
Daniel	6	4	Mirek	–	1
Dariusz	13	4	Mirosław	14	8
Dionizy	1	2	Norbert	3	–
Donat	–	2	Oliwer	1	–
Dawid	16	2	Oliwier	2	1
Dominik	7	4	Oskar	1	–
Dyzman	1	–	Patryk	9	4
Edmund	–	1	Paweł	45	39
Edward	8	11	Piotr	54	64
Emil	2	–	Protazy	–	1
Emilian	1	–	Przemysław	8	3
Ernest	–	1	Radosław	6	1
Eryk	–	1	Rafał	16	7
Eugeniusz	5	4	Remigiusz	4	1
Feliks	–	3	Renisław	–	1
Filip	4	5	Robert	14	11
Florian	1	–	Roman	7	5
Franciszek	1	4	Ryszard	14	5
Gabriel	1	2	Sebastian	9	4
Grzegorz	40	20	Shanti	–	1
Gustaw	–	2	Sławomir	6	1
Henryk	17	10	Stanisław	45	37
Hieronim	1	–	Stefan	10	7
Hubert	5	2	Sylwester	10	3
Idzi	–	1	Szczepan	5	7
Ignacy	–	1	Szymon	12	5
Igor	2	1	Tadeusz	8	7
Ireneusz	3	2	Teodor	1	1

1	2	3	4	5	6
Izydor	–	1	Tomasz	34	22
Jacek	8	5	Tymon	1	–
Jacenty	1	1	Wacław	1	1
Jakub	16	8	Waldemar	12	3
Jan	32	49	Walenty	–	1
Janusz	13	13	Wiesław	13	12
Jarosław	10	3	Wiktor	4	5
Jerzy	20	16	Wincenty	1	3
Józef	34	43	Wit	1	–
Julian	1	3	Witold	–	1
Juliusz	1	–	Władysław	3	6
Kacper	8	6	Włodzimierz	1	1
Kamil	18	4	Wojciech	17	19
Karol	17	3	Zbigniew	27	10
Kazimierz	5	4	Zdzisław	11	2
Klemens	–	1	Zenon	7	6
Konrad	8	9	Zygmunt	4	2

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg urodzonych.

Tabela 27

Popularność imion żeńskich w parafii Rembieszce w latach 1948–2012

Imię	Pierwsze	Drugie	Imię	Pierwsze	Drugie
1	2	3	4	5	6
Adriana	–	1	Kazimiera	2	1
Adrianna	1	1	Kinga	9	1
Agata	10	4	Klaudia	9	1
Agnieszka	36	21	Kornelia	1	1
Aleksandra	21	6	Krystyna	23	8
Alfreda	1	–	Kunegunda	–	1
Alicja	5	3	Laurenta	1	–
Alina	4	1	Lena	1	–
Amelia	5	2	Leokadia	4	2
Aneta	14	4	Leona	–	1
Anetta	–	2	Lesława	–	1
Angelika	3	–	Lidia	7	4
Aniela	–	2	Ligia	–	1
Anita	10	6	Lila	–	1
Anna	58	56	Lucyna	5	–
Antonina	1	–	Łucja	2	3
Arleta	1	–	Magda	1	–
Barbara	51	41	Magdalena	16	10

1	2	3	4	5	6
Beata	13	16	Maja	4	1
Bernadetta	2	1	Malwina	1	–
Bernarda	2	–	Małgorzata	35	15
Bogumiła	1	–	Marcelina	1	–
Bogusława	6	5	Maria	56	96
Bożena	19	6	Marianna	13	4
Bronisława	1	2	Mariola	6	2
Cecylia	5	1	Marlena	2	1
Celina	2	–	Marta	7	13
Dagmara	2	1	Martyna	6	–
Daniela	1	–	Maryla	2	–
Danuta	24	13	Marzena	10	9
Daria	6	2	Michalina	4	1
Diana	1	2	Mieczysława	2	2
Dominika	4	3	Milena	8	–
Donata	–	1	Mirosława	7	3
Dorota	15	10	Monika	21	19
Edyta	15	2	Natalia	9	4
Eleonora	2	–	Nikodema	1	–
Eliza	1	1	Nikola	2	–
Elwira	2	–	Olga	2	3
Elżbieta	20	25	Oliwia	5	1
Emilia	6	1	Patrycja	7	6
Ewa	30	22	Paulina	10	4
Ewelina	10	2	Pelagia	6	1
Feliksa	–	1	Prakseda	1	–
Florianna	2	–	Regina	6	3
Franciszka	–	1	Renata	10	2
Gabriela	7	2	Roksana	5	1
Genowefa	3	3	Rozalia	–	1
Gertruda	1	–	Róża	1	1
Grażyna	17	8	Sabina	1	3
Halina	22	12	Samanta	–	1
Helena	8	11	Scholastyka	1	–
Henryka	2	–	Stanisława	8	12
Iga	1	–	Stefania	2	–
Ilona	3	–	Sylvia	19	8
Irena	10	5	Tatiana	1	–
Iwona	9	1	Teodora	1	–
Izabela	4	7	Teodozja	2	–
Izabella	1	–	Teresa	27	28
Izydora	2	–	Urszula	4	10
Jadwiga	11	17	Walentyna	3	3
Janina	12	16	Wanda	2	10
Joanna	12	17	Weronika	9	16

1	2	3	4	5	6
Jolanta	24	8	Wiesława	23	13
Jowita	3	–	Wiktoria	8	5
Józefa	2	12	Wioleta	2	1
Judyta	–	1	Wioletta	10	13
Julia	13	5	Władysława	2	3
Julitta	1	–	Zdzisława	6	9
Justyna	18	6	Zenona	1	–
Kalina	2	–	Zofia	28	42
Kamila	7	1	Zuzanna	12	7
Karina	1	–	Żaneta	2	1
Karolina	16	7	Żannetta	–	1
Katarzyna	19	32			

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg urodzonych.

Bierzmowanie

Przyjęcie sakramentu bierzmowania jest dopełnieniem łaski chrztu. Ochrzczeni „przez sakrament bierzmowania jeszcze doskonalej wiążą się z Kościołem, obdarzeni są szczególną mocą Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze bardziej są zobowiązani, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do jej obrony” – poucza *Katechizm Kościoła katolickiego*⁶⁷. Sakrament ten nazywany jest także sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej.

W interesującym nas okresie w parafii Rembieszce odbyło się jedenaście uroczystości bierzmowania, które stanowiły integralną część wizytacji pasterskich. Sakrament ten przyjęło ogółem 1361 osób (tab. 28). Zazwyczaj udzielano go uczniom klas siódmych i ósmych. Wyjątkowo pod tym względem przedstawia się rok 1958, kiedy odbyło się pierwsze powojenne bierzmowanie, do którego przystąpiło 337 osób w wieku od 9 do 37 lat⁶⁸. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania odbywało się w ramach lekcji religii. Niektórzy kapłani, jak np. ks. M. Strząbała i ks. T. Robakowski, organizowali dodatkowe nauki w kościele⁶⁹.

⁶⁷ *Katechizm...*, s. 317. Por. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1285.

⁶⁸ W tej liczbie było 314 dzieci i młodzieży. APR, Księga wizytacji kanonicznych, k. 9v.

⁶⁹ Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1978 i 1999 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 73, 158v; APR, Księga bierzmowanych 1939–1963, b.p.; *ibidem*, Księga bierzmowanych 1968–2011.

Tabela 28

Sakrament bierzmowania w parafii Rembieszyce w latach 1958–2011

Data	Szafarz sakramentu	Bierzmowani ogółem	W tym	
			chłopcy	dziewczęta
25 IX 1958	bp Jan Jaroszewicz	337	152	185
28 VI 1963	bp Jan Jaroszewicz	188	96	92
6 VII 1968	bp Jan Jaroszewicz	122	71	51
20 VIII 1972	bp Edward Materski	239	116	123
4 VI 1978	bp Jan Jaroszewicz	142	71	71
29 VI 1983	bp Jan Gurda	55	20	35
30 X 1988	bp Mieczysław Jaworski	96	54	42
14 XI 1993	bp Mieczysław Jaworski	61	38	23
29 VI 1999	bp Marian Florczyk	26	16	10
3 IX 2006	bp Kazimierz Ryczan	19	11	8
18 VI 2011	bp Kazimierz Gurda	76	37	39

Źródło: APR, Księga bierzmowanych 1939–1963, b.p.; *ibidem*, Księga bierzmowanych 1968–2011, s. 1–37, 40–57, 63–79, 82–89; *ibidem*, Księga wizytacji kanonicznych, k. 9v, 12v, 15, 17, 19v, 21v, 26, 28.

Tabela 29

Sakrament bierzmowania w Małogoszczu w latach 1975–2002

Data	Szafarz sakramentu	Bierzmowani ogółem	W tym	
			chłopcy	dziewczęta
21 V 1975	bp Jan Jaroszewicz	13	6	7
26 V 1976	bp Jan Jaroszewicz	7	–	7
25 V 1977	bp Jan Jaroszewicz	15	7	8
20 IV 1985	bp Mieczysław Jaworski	44	28	16
11 X 2002	bp Marian Florczyk	33	18	15

Źródło: Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1978, 1988 i 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71, 120, 180; APR, Księga bierzmowanych 1968–2011, s. 37–40, 58–62, 80–81.

Należy nadmienić, że parafianie rembiescy mieli możliwość przyjęcia sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej w pobliskim Małogoszczu, będącym siedzibą dekanatu. Od 1975 do 1977 r. oraz w latach 1985 i 2002 wybierzmowano tam łącznie 112 chłopców i dziewcząt (tab. 29). Z kolei w latach 1994–2010 w parafii małego-

skiej udzielano corocznie sakramentu bierzmowania młodzieży z Mieronic, która uczęszczała tam do szkoły podstawowej⁷⁰.

Termin bierzmowania związany był ściśle z wizytacją kanoniczną parafii, przeprowadzaną przez biskupa kieleckiego, który udzielał sakramentu bierzmowania w czasie uroczystej mszy świętej, w obecności rodziców i świadków oraz wygłaszał okolicznościową homilię. Czterokrotnie (1958, 1963, 1968 i 1978) szafarzem bierzmowania był bp Jan Jaroszewicz, a dwukrotnie (1988, 1993) bp Mieczysław Jaworski. W pozostałych przypadkach sakramentu tego udzielili biskupi pomocniczy: Edward Materski, Jan Gurda, Marian Florczyk, Kazimierz Ryczan oraz Kazimierz Gurda (por. tab. 28).

Eucharystia

Z protokołów wizytacji dziekańskich i sprawozdań przedwizytacyjnych wiadomo, że dzieci szkolne pod koniec lat czterdziestych i w latach pięćdziesiątych przystępowały do wspólnej komunii świętej cztery razy w roku, a w latach osiemdziesiątych pięć razy (z okazji rozpoczęcia i zakończenia katechizacji, na Wielkanoc i Boże Narodzenie, w uroczystość św. Stanisława Kostki). Ogół wiernych korzystał z sakramentu Eucharystii w czasie Wielkanocy, Bożego Narodzenia i świąt patronalnych (odpustów). Liczniejsze przystępowanie parafian do Stołu Pańskiego notowano także w trakcie chrztów, pogrzebów, uroczystości pierwszej komunii świętej i bierzmowania⁷¹.

Generalnie trzeba stwierdzić, że liczba osób korzystających z sakramentu Eucharystii systematycznie w parafii wzrastała, co tylko częściowo należy wiązać ze wzrostem liczby ludności. Tabela 30 pokazuje, że w latach 1948–2012 liczebność wiernych parafii

⁷⁰ Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1978, 1988, 1999 i 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71, 120, 158v, 180; rozmowa z ks. Z. Bieniem z 19 VIII 2013 r.

⁷¹ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1948, 1955 i 1956, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196, 510v; Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958, 1963 i 1983 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 296; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 313, *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 90.

rembieskiej wzrosła o 4%, natomiast liczba rozdanych komunii świętych niemal czternastokrotnie.

Tabela 30

Liczba komunii świętych rozdanych w parafii Rembieszyce w latach 1948–2012

Rok	Liczba wiernych	Roczna liczba rozdanych komunii świętych	Liczba komunii przypadająca rocznie na jednego parafianina
1948	1 580	4 000	2,5
1955	1 500	5 800	3,8
1960	1 500	7 700	5,1
1965	1 700	6 150 (8 300)	3,6 (4,8)
1970	1 805	13 600	7,5
1974	1 821	22 100	12,1
1980	1 864	24 620 (25 000)	13,2 (13,4)
1986	1 618	37 000	22,8
1990	1 610	30 000	18,6
1995	1 600	36 000	22,5
2000	1 660	35 000	21
2005	1 650	32 000	19,3
2009	1 660	30 500	18,3
2012	1 650	54 000	32,7

Źródło: ADK, Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1955–2004; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej*, Kielce 1995, s. 138; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej*, Kielce 2005, s. 115.

Tabela 31

Liczba dzieci przystępujących do pierwszej komunii świętej w latach 1948–2012

Rok	Liczba dzieci ogółem	W tym		Rok	Liczba dzieci ogółem	W tym	
		chłopcy	dziewczęta			chłopcy	dziewczęta
1	2	3	4	5	6	7	8
1948	44	–	–	1988	29	18	11
1955	35	–	–	1989	29	17	12
1956	36	–	–	1990	27	10	17
1957	27	–	–	1991	23	15	8
1958	35	–	–	1992	33	18	15
1960	23	–	–	1993	37	19	18
1961	44	–	–	1994	28	14	14
1962	34 (35)	–	–	1995	30	14	16
1963	42	–	–	1996	27	14	13

1	2	3	4	5	6	7	8
1964	48	–	–	1997	25	14	11
1965	46	–	–	1998	32	16	16
1966	43	–	–	1999	21	11	10
1967	42 (46)	–	–	2000	24	7	17
1968	43 (38)	–	–	2001	25	16	9
1969	43	–	–	2002	27	17	10
1977	30	–	–	2003	22	13	9
1978	28	–	–	2004	25	14	11
1979	20	11	9	2005	20	11	9
1980	32	16	16	2006	30	14	16
1981	27	18	9	2007	18	13	5
1982	28	16	12	2008	21	13	8
1983	29	17	12	2009	30	17	13
1984	40	19	21	2010	29	18	11
1985	29	13	16	2011	21	17	14
1986	31	12	19	2012	22	18	14
1987	28	15	13				

Źródło: APR, Księga pierwszej komunii świętej, b.p.; Sprawozdania z wizytacji dziekańskiej z 1957 i 1960 r., *ibidem*,teczka: Wizytacje dziekańskie; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 201v; Sprawozdania o stanie parafii z lat 1958, 1963, 1968 i 1978, *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 295; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 313; Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1968, sygn. OD-1/23, k. 205; *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71.

Na ożywienie życia religijnego, a co za tym idzie wzrost wskaźnika *communicantes* istotny wpływ wywierały misje parafialne. Wiadomo, że w czasie misji przeprowadzonych w 1959 r. do Stołu Pańskiego przystąpiły wszystkie osoby do tego zobowiązane. Do wzrostu częstotliwości komunii świętej wydatnie przyczyniły się również peregrynacja kopii obrazu Czarnej Madonny, która w parafii rembieskiej odbyła się dwukrotnie (1974 i 2007 r.) oraz nawiedzenie krzyża świętego w 1986 r. (o wydarzeniach tych będzie mowa nieco dalej). W roku 1974 – według obliczeń księdza proboszcza – rozdano 22 100 komunii świętych, czyli o 28% więcej niż w roku poprzednim, w 1986 – 37 000 (o 19% więcej niż rok wcześniej), a w 2007 r. – 40 000, tj. o 19% więcej niż przed peregrynacją obrazu⁷².

⁷² Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1963 r., ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją paster-

Na podstawie zachowanych materiałów źródłowych możemy stwierdzić, że do końca lat siedemdziesiątych XX w. systematycznie wzrastała w parafii liczba osób praktykujących codzienną Eucharystię i pierwsze piątki miesiąca. W 1948 r. do Stołu Pańskiego przystępowały codziennie 2 osoby, w 1956 – 8, a w 1978 r. około 20. W tych samych latach pierwsze piątki miesiąca praktykowało odpowiednio 60, 70 i 100 wiernych⁷³. W latach osiemdziesiątych obserwujemy spadek liczby parafian karmiących się ciałem i krwią Chrystusa, pod koniec lat dziewięćdziesiątych ponowny ich wzrost i znów spadek na początku obecnego millenium. Zmiany, jakie zachodziły w tym względzie, ilustrują następujące dane: w 1988 r. z codziennej komunii świętej korzystało średnio około 6 osób, w 1992 r. – 2, w 1999 r. – 13, a cztery lata później od 3 do 5 osób⁷⁴.

Osobnego omówienia wymaga uroczysta pierwsza komunია święta dzieci. Podstawowe dane na ten temat zawiera księga osób przystępujących do tego sakramentu, prowadzona systematycznie od 1979 r., jak również protokoły wizytacji dziekańskich i sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną. Brak jest informacji dla lat 1949–1954, 1970–1976 oraz dla roku 1959. Z danych zestawionych w tabeli 30 wynika, że w parafii rembieskiej przystępowało do uroczystej pierwszej komunii świętej od kilkunastu do kilkudziesięciu dzieci rocznie. Najwięcej dzieci, bo aż 48, przyjęło ten sakrament w roku 1964, a najmniej (zaledwie 18), w roku 2007. Średni roczny wskaźnik dla badanego okresu wynosił 30 osób. Struktura uwzględniająca płeć dzieci w poszczególnych latach była zmienna, przeważnie jednak można zaobserwować pod tym względem stosunkową równowagę.

ską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 314; Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1973–1974 i 1985–1986, *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68, k. 189; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1985, t. I, sygn. OD-5/92, k. 207; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1986, t. I, sygn. OD-5/94, k. 228; Akta wizytacji dziekańskich za lata 2006–2007, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

⁷³ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1948 i 1956, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 510v; Raport o stanie parafii z 1978 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71.

⁷⁴ Sprawozdania przedwizytacyjne z 1988, 1992 i 1999, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 120, 138, 158; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 2003, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 120v.

45. Uroczystość pierwszokomunijna
w 1978 r. W środku ks. M. Strzabała
Źródło: zbiory K. Stefańskiej.

46. Rok 2012. Dzieci pierwszokomunijne ze swym duszpasterzem i nauczycielami.
Od lewej: ks. Zbigniew Bień, Renata Grzyb, katechetka Maria Gogół i Joanna
Łabędzka, fot. autor

Uroczystość pierwszej komunii świętej w parafii Rembieszyce z reguły odbywała się raz w roku. Inaczej było tylko w 1996 r., kiedy to większość dzieci przyjęła ten sakrament 18 maja, a jedna dziewczynka przystąpiła do niego dwa miesiące później (17 lipca)⁷⁵. Uroczystość odbywała się zrazu w czerwcu, a od początku lat dziewięćdziesiątych stale już w drugą lub третią sobotę maja. W parafii rembieskiej ma ona zawsze bardzo bogatą oprawę. W tygodniu poprzedzającym to ważne dla dzieci (i rodziców) zdarzenie, kościół jest gruntownie sprzątny i pięknie dekorowany, a w trakcie samej liturgii przewidziana jest część artystyczna z udziałem dzieci.

Warto na koniec nadmienić, że w związku z omawianą tu uroczystością, w parafii trwa tzw. biały tydzień. Dzieci przez całą tygodniową oktawę, w białych komunijnych strojach (stąd nazwa), uczestniczą w wieczornych nabożeństwach, odnawiając m.in. przyrzeczenia chrzcielne. Okres białego tygodnia służyć ma wyciszeniu i wspomagać pełne przeżywanie sakramentu Eucharystii. Wywodzi się z tradycji pierwszych chrześcijan, kiedy nowi członkowie Kościoła przez siedem dni nosili białe szaty na znak swojego zjednoczenia z Chrystusem. W parafii obchodzi się także rocznicę pierwszej komunii świętej.

Sakrament pokuty i pojednania

W czasach administrowania parafią przez ks. J. Wojasa, w latach 1948–1965, wierni mieli okazję do spowiedzi przed i po każdej mszy świętej. Dzieci szkolne przystępowały do sakramentu pokuty cztery razy w roku oraz w pierwsze piątki miesiąca, młodzież co kwartał przy okazji nauk stanowych. Parafianie najliczniej korzystali ze spowiedzi w okresie rekolekcji wielkopostnych, dorocznych odpustów czy misji świętych. Do posługi w konfesjonale zapraszano wówczas księży z całego dekanatu⁷⁶.

⁷⁵ APR, Księga pierwszej komunii świętej, b.p.

⁷⁶ Por. m.in. Sprawozdania z wizytacji dziekańskiej za rok 1948 i 1958, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1957, sygn. OD-5/51, k. 311; oraz Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 295–295v.

Ksiądz M. Strzabala zasiadał w konfesjonale codziennie rano przed mszą świętą, a w soboty po południu, przed nabożeństwem wieczornym. Ksiądz J. Laskowski spowiadał w niedziele i święta od godziny 7.00 do 8.00 w kościele, a w kaplicy w Mieronicach od 9.30 do 10.00. W dni powszednie – jeśli istniała taka potrzeba. Z kolei ks. T. Robakowski był do dyspozycji wiernych pół godziny przed każdą eucharystią w niedziele i święta oraz ok. 20 minut w dni powszednie. W pierwsze środy, czwartki i piątki miesiąca spowiadał godzinę przed mszą świętą, a w oktawę Bożego Ciała – pół godziny. W kaplicy w Mieronicach można było skorzystać z sakramentu pojednania 30 minut przed rozpoczęciem nabożeństwa. Innych spowiedników zapraszano z racji rekolekcji wielkopostnych i adwentowych, odpustów parafialnych, uroczystej pierwszej komunii świętej dzieci oraz bierzmowania. Obecny rządcą parafii, ks. Z. Bień, sprawuje sakrament pokuty pół godziny przed każdą mszą świętą, natomiast w pierwsze piątki miesiąca godzinę rano i po południu. Spowiada także w czasie pogrzebów, tak samo jak jego poprzednicy na stanowisku proboszcza⁷⁷.

W związku z tym, że sakrament pojednania ma bardzo osobisty charakter, nie rejestruje się osób przystępujących do spowiedzi. Pewne wyobrażenie na ten temat dają dane dotyczące liczby osób wypełniających obowiązek pokuty i komunii świętej wielkanocnej. Ogólnie można stwierdzić, że do końca lat osiemdziesiątych XX w. obowiązek ten przestrzegany był w parafii rembieskiej z małymi wyjątkami. W 1948 r. do pokuty i komunii świętej wielkanocnej nie przystąpiło 25 osób, w tym „17 niewiast, dwóch młodzieńców i sześć panien”, w 1956 r. – 16 (12 mężczyzn i 4 kobiety), dwa lata później 50 na 1100 do tego zobowiązanych, a w 1963 r. 40 wiernych na 1200 zobowiązanych⁷⁸. W latach 1970–1988 spowiedź wielkanocną zaniedbywało średnio 56 osób, co stanowi nieco ponad 3% ogółu parafian. Do wyjątków należy zaliczyć lata

⁷⁷ Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1978, 1983, 1992, 1999 i 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71, 90, 138, 159v, 180v; Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 2012, APR, teczka: Wizytacje dziekańskie.

⁷⁸ Protokoły wizytacji dziekańskiej za rok 1948 i 1956, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 310v; Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958 i 1963 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 296; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 313.

1974 (rok peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej) i 1978, kiedy wszyscy wierni dopełnili tego obowiązku⁷⁹.

W sprawozdaniu o stanie parafii z 1992 r. ks. T. Robakowski pisał, że na 1450 osób zobowiązanych do spowiedzi wielkanocnej nie dopełniło tego obowiązku ok. 160 wiernych. Dalej kapłan informował, że ok. 150 osób przystępuje do spowiedzi co miesiąc, dalszych 100 co 2–3 miesiące, pozostali zaś jeden lub dwa razy w roku⁸⁰. W późniejszym czasie liczba osób zaniedbujących obowiązków spowiedzi i komunii wielkanocnej stale wzrastała. W latach 1995–1999 z sakramentu pokuty w okresie wielkanocnym korzystało systematycznie 800 osób (56% wiernych), a w latach 2000–2004 już tylko 600 (36%)⁸¹. Od 2005 r. obserwujemy ponowny wzrost liczby wiernych odbywających praktyki paschalne. Obecnie spełnia je trzy czwarte wiernych⁸².

⁷⁹ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1970–1988, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1970, sygn. OD-5/63, k. 360v; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64, k. 175v; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 185v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68, k. 189v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72, k. 167v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 190v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76, k. 170v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 160v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 154v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1980, t. I, sygn. OD-5/82, k. 181v; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskich, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84, k. 187v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1982, t. I, sygn. OD-5/86, k. 211v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1983, t. I, sygn. OD-5/88, k. 195v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1984, t. I, sygn. OD-5/90, k. 205v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1985, t. I, sygn. OD-5/92, k. 207v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1986, t. I, sygn. OD-5/94, k. 228v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1987, t. I, sygn. OD-5/96, k. 217v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 13v; Sprawozdanie o stanie parafii z 1978 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71.

⁸⁰ Sprawozdanie o stanie parafii z 1992 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 138.

⁸¹ Sprawozdania przed wizytacją kanoniczną z lat 1999 i 2004, *ibidem*, k. 159v, 180v.

⁸² Por. m.in. Akta wizytacji dziekańskich z lat 2006, 2009 i 2012, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

Na podstawie zachowanych dokumentów można również wskazać liczbę osób praktykujących comiesięczną spowiedź. I tak, w 1948 r. do sakramentu pokuty przystępowało w pierwsze piątki miesiąca 50 osób, tyle samo było ich w 1955 r. W 1978 r. spowiadało się co miesiąc ok. 100 osób, w 1989 – 75, w 1995 r. – 120, a w 2001 r. 90 parafian⁸³. W ostatnich latach liczba wiernych korzystających z sakramentu pojednania w pierwsze piątki miesiąca utrzymuje się na poziomie 65–75 osób⁸⁴.

Namaszczenie chorych

Sakrament namaszczenia chorych od średniowiecza do 1972 r. nazywany był „ostatnim namaszczeniem”, jako że był zastrzeżony dla umierających. Polegał na namaszczeniu olejem różnych części ciała chorego, czemu towarzyszyły słowa: „Przez to święte namaszczenie niech Pan w swoim nieskończonym miłosierdziu wspomóż cię łaską Ducha Świętego. [...] Pan, który odpuszcza ci grzechy, niech cię wybawi i łaskawie podźwignie”. Dziś sakrament ten nazywany jest „sakramentem chorych”. Jest on bardziej obrzędem umocnienia duchowego i uzdrowienia niż przygotowania do śmierci. Namaszczeniu towarzyszy nałożenie rąk, będące powtórzeniem uzdrawiającego gestu Chrystusa i pierwszych chrześcijan. Kościół zaleca przyjmowanie namaszczenia chorych w każdej poważnej chorobie, a nie tylko w sytuacji, gdy ktoś znajduje się w niebezpieczeństwie utraty życia⁸⁵.

W parafii Rembieszyce kapłani zawsze otaczali troską ludzi starych i chorych. Specjalnie dla nich w latach siedemdziesiątych

⁸³ Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 53v; Sprawozdania z wizytacji dziekańskiej za lata 1955, 1989, 1995 i 2001, *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 34v, 148v; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 115v; Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1978 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71.

⁸⁴ Por. Protokoły wizytacji dziekańskich z lat 2008–2012, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie.

⁸⁵ N. Lemaître, M.-T. Quinson, V. Sot, *Słownik kultury chrześcijańskiej*, Warszawa 1997, s. 273; *Katechizm...*, s. 366–368.

XX w., dwa razy w roku (przed Wielkanocą i Bożym Narodzeniem), ks. M. Strząbała odprawiał nabożeństwa w domach prywatnych w Mieronicach, Karsznicach i Woli Tesserowej⁸⁶. W późniejszym czasie odwiedziny chorych połączone z posługą sakramentalną odbywały się z okazji Adwentu i Wielkiego Postu oraz na każde wezwanie. Od początku lat dziewięćdziesiątych w parafii obchodzono Światowy Dzień Chorych (11 lutego). Z tej okazji odprawiano nabożeństwa w intencji chorych i udzielano namaszczenia. Pamiętano o nich także w czasie trwania Tygodni Miłosierdzia⁸⁷.

Duszpasterze parafii rembieskiej starali się dotrzeć z sakramentem chorych do wszystkich potrzebujących. Zdarzały się jednak przypadki zgonów bez zaopatrzenia w sakramenty święte. Powodem tego była najczęściej nagła śmierć lub zaniedbanie ze strony rodziny, o czym przyjdzie nam jeszcze powiedzieć.

Zamieszczona poniżej tabela zawiera zestawienie osób zaopatrzonych sakramentem chorych i tych, którzy zmarli bez sakramentów. Nie uwzględniono lat 1949–1955 oraz 1970–1986, dla których brakuje informacji w protokołach wizytacji dziekańskich oraz w księgach chorych, prowadzonych systematycznie dopiero od roku 1987. Z danych tych wynika, że na ogólną liczbę 726 zmarłych w tym czasie w parafii rembieskiej, sakrament chorych otrzymało 659 (675) osób, co stanowi ponad 90% wszystkich przypadków.

Tabela 32

Namaszczenie chorych w latach 1948–2012

Rok	Liczba pogrzebów	Liczba namaszczeń chorych	Zmarli bez sakramentów św.
1	2	3	4
1948	10	6	–
1956	12	27	–
1957	21	15	–
1958	14	14	1
1959	13	16	–

⁸⁶ Ks. Michał Strząbała do Kurii Diecezjalnej w Kielcach, Rembieszyce 30 III 1971, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 48; Kuria Diecezjalna do ks. M. Strząbały, Kielce 2 IV 1971, *ibidem*, k. 49; Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1978 r., *ibidem*, k. 71.

⁸⁷ Por. m.in. Sprawozdania o stanie parafii z lat 1992, 1999 i 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 138, 160, 181.

1	2	3	4
1960	16	17	–
1961	6	14	1
1962	17	20	–
1963	19	19	1
1964	25	15	–
1965	16	35	–
1966	20	39	–
1967	20	29	–
1968	8	20	–
1969	18	48	–
1987	22	18 (34)	4
1988	16	25	2
1989	20	13	2
1990	19	8	4
1991	25	15	2
1992	20	6	4
1993	12	14	2
1994	22	24	3
1995	18	11	2
1996	16	6	·
1997	17	10	2
1998	21	6	5
1999	18	15	4
2000	16	16	2
2001	23	10	3
2002	20	9	5
2003	13	8	–
2004	24	33	–
2005	24	8	·
2006	10	5	1
2007	22	15	3
2008	14	13	3
2009	21	17	3
2010	21	7	·
2011	18	7	·
2012	19	6	–
Razem	726	659 (675)	[59]

Legenda: · brak danych, [] przybliżona wartość.

Źródło: ADK, Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1948, 1956–1969, 1987–2012; APR, Zeszyt chorych zaopatrzonych w parafii Rembieszyce z lat 1987–2010, b.p.; *ibidem*, Księga chorych 2010–2013, b.p.

Małżeństwo

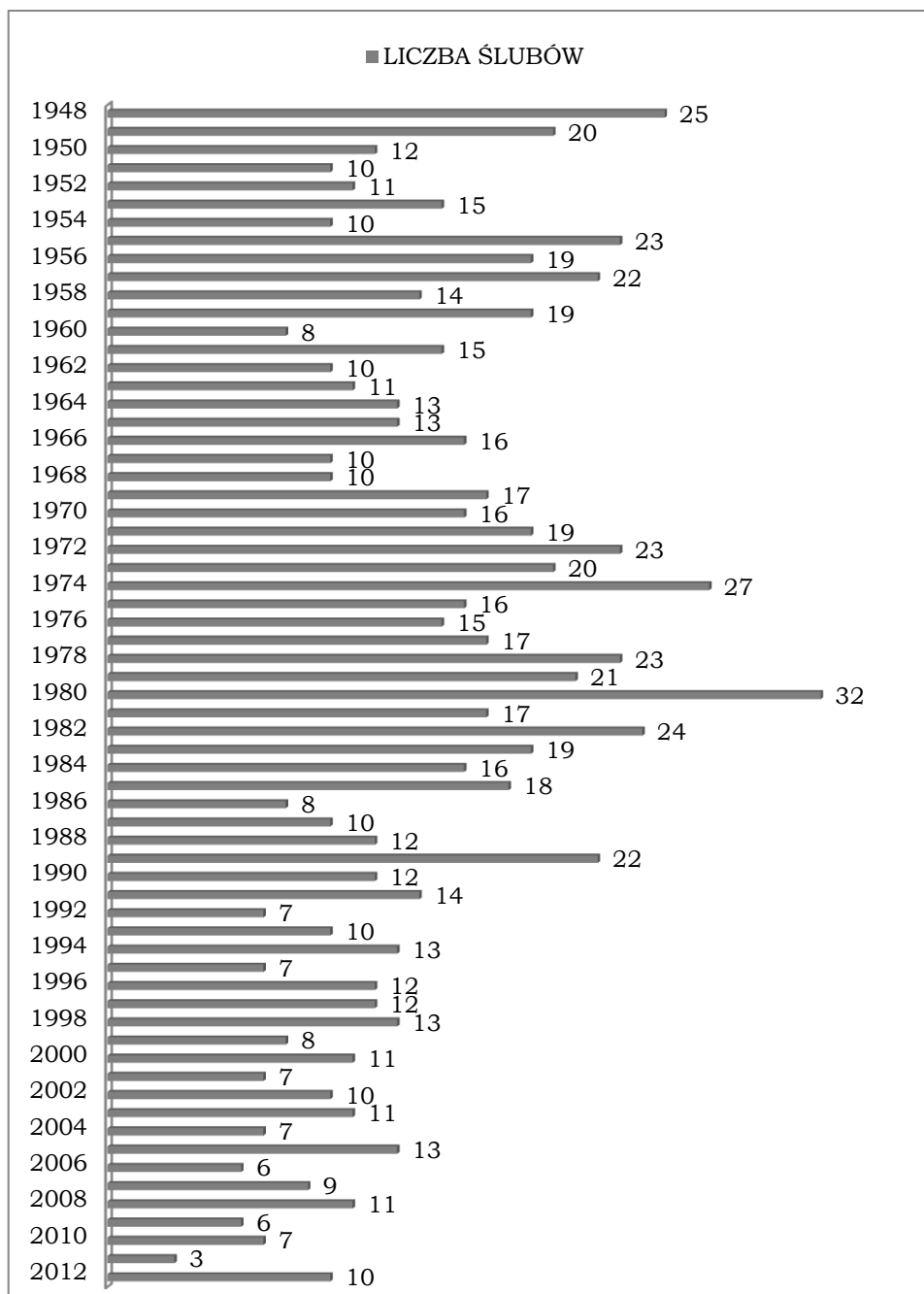
W omawianym okresie w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła udzielono ogółem 917 ślubów kościelnych. Najbardziej sprzyjający pod tym względem okazał się rok 1980 – pobłogosławiono wówczas 32 pary (wykres 4). Dużą liczbą zawartych małżeństw odznaczały się również lata 1948 (25), 1955 (23), 1972 (23), 1974 (27), 1978 (23), 1984 (24) i 1989 (22). Najmniej ślubów odbyło się natomiast w roku 2011 (3), a także w latach 2006 i 2009 (po 6).

Dane z wykresu 4 pokazują, że badany tu wskaźnik charakteryzował się największą dynamiką do połowy lat osiemdziesiątych. Pobłogosławiono wówczas 682 pary, a więc blisko 75% wszystkich małżeństw. W latach późniejszych obserwujemy wyraźny spadek liczby udzielanych ślubów. Podczas gdy do 1985 r. sakramentalny związek małżeński zawierało średnio 18 par rocznie, po tej dacie już tylko 10.

Najlepszą porą do wypowiedzenia sakramentalnego „tak” był okres letnio-jesienny (od czerwca do października). Zawarto w tym czasie 517 ślubów, co stanowi 56,3% wszystkich przypadków. Również kwiecień był miesiącem sprzyjającym zmianie stanu cywilnego (168). Najmniej ślubów odbyło się natomiast w maju (17) i w marcu (22). Ilustruje to wykres 5.

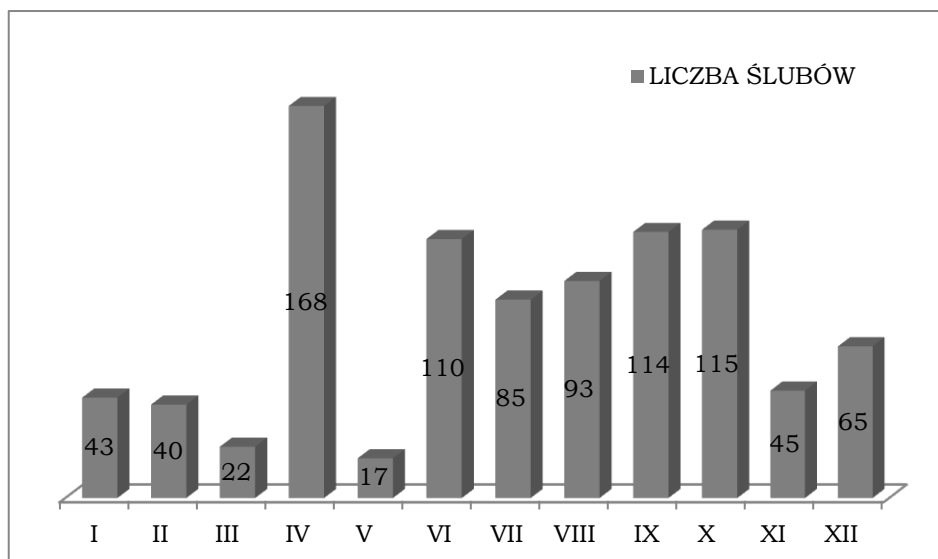
Na taki układ sezonowości ślubów miały wpływ przede wszystkim przepisy prawa kościelnego, które zakazywały urządzania wesel w okresie Wielkiego Postu (marzec, kwiecień) i w Adwencie (grudzień). Wszystkie śluby zawarte w kwietniu odbyły się już po Wielkanocy, a w każdym razie po Wielkim Piątku, grudniowe zaś w pierwszym lub drugim dniu Bożego Narodzenia. Niechęć, jaka wiązała się z zawieraniem małżeństw w maju wynikała zapewne z ludowego przekonania, że jest to miesiąc poświęcony Maryi. Natomiast znaczna liczba ślubów w okresie letnim i na jesieni wydaje się związana raczej z dogodnymi warunkami atmosferycznymi, sprzyjającymi spotkaniom i wesołej zabawie. Nie bez znaczenia były także względy ekonomiczne (dostępność na rynku płodów rolnych, potrzebnych do odpowiedniego przygotowania wesela).

W parafii rembieskiej dominowały związki typu kawaler–panna. Stanowiły one 96,2% wszystkich ślubów. Na powtórne małżeństwo decydowali się tylko nieliczni. Odnotowano jedynie 29 takich przypadków, w tym cztery przypadki ślubu kawalera z wdo-

Wykres 4. Liczba ślubów w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg zaślubionych.

Wykres 5. Sezonowość miesięczna ślubów w parafii rembieskiej w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg zaślubionych.

wą⁸⁸, dziewięć wdowca z panną⁸⁹ i 16 wdowca z wdową⁹⁰. Sakramentalny związek małżeński zawarło także pięć par związanych kontraktem cywilnym⁹¹. Wszystkie osoby wstępujące w związek małżeński były wyznania rzymskokatolickiego. Do udzielenia jednego ślubu potrzebna była dyspensa biskupa (od III stopnia pokrewieństwa)⁹², a do udzielenia dwóch innych dyspensa dziekana (od zapowiedzi)⁹³.

⁸⁸ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1948/16; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1980/31; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 1995/6; 1997/3.

⁸⁹ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1948/13; 1954/6; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1958/1; 1961/9; 1963/4; 1966/3; 1973/13; 1974/11; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 1999/1.

⁹⁰ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1948/15; 1950/12; 1951/7; 1952/3; 1953/9/11; 1956/7; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1959/6; 1970/5; 1973/12; 1975/6; 1980/25; 1981/9; 1988/8; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 1996/4; 2000/10.

⁹¹ APR, Księga zaślubionych od 1992, 2011/2/3; 2012/1/6/7.

⁹² APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1955/4.

⁹³ *Ibidem*, 1956/6/9.

Tabela 33

Struktura nowożeńców według wieku i stanu cywilnego w parafii Rembieszce
w latach 1948–2012

Lata	Kawalerowie	Panny	Wdowcy	Wdowy
Bez podania wieku	1 0,1%	4 0,4%	0 0%	0 0%
15–19	14 1,5%	179 20%	0 0%	0 0%
20–24	448 50,3%	553 61,9%	0 0%	0 0%
25–29	333 37,4%	119 13,3%	1 4,1%	0 0%
30–34	67 7,5%	22 2,4%	0 0%	3 15%
35–39	17 1,9%	11 1,2%	2 8,3%	2 10%
40–44	6 0,6%	4 0,4%	4 16,6%	1 5%
45–49	2 0,2%	1 0,1%	5 20,8%	4 20%
50–54	0 0%	0 0%	2 8,3%	4 20%
55–59	0 0%	0 0%	2 8,3%	2 10%
60–64	1 0,1%	0 0%	3 12,5%	3 15%
65–69	0 0%	0 0%	2 8,3%	1 5%
Powyżej 70	1 0,1%	0 0%	3 12,5%	0 0%

Źródło: badania własne na podstawie ksiąg metrykalnych ślubów.

Interesującą kwestię stanowi wiek osób zawierających sakrament małżeństwa. Dane zestawione w tabeli 33 pokazują, że kawalerowie żenili się najczęściej w wieku 20–24 lata, było tak w przypadku nieco ponad 50% wszystkich związków. Równie chętnie decydowali się na zmianę stanu cywilnego pomiędzy 25. a 29. rokiem życia (37,4%). Śluby mężczyzn w kolejnych przedziałach wiekowych (od 30 do 39 lat) nie były już tak powszechne, jak tych, którzy nie ukończyli jeszcze trzydziestego roku życia, niemniej jednak odnotowano 84 takie przypadki. Po ukończeniu 40 lat na ożenek decydowali się już tylko nieliczni panowie. Zdarzenia takie stano-

wiły zaledwie 1% wszystkich przypadków. Stosunkowo rzadko stawali na ślubnym kobiercu także kawalerowie w wieku 18–19 lat.

Odnosnie do panien należy zauważyć, że podobnie jak to działo się w przypadku kawalerów, najchętniej decydowały się one na małżeństwo mając od 20 do 24 lat. W tym wieku zmieniło stan cywilny blisko 62% niewiast. Stosunkowo dużo kobiet wychodziło za mąż także przed ukończeniem dwudziestego roku życia (20%) i nieco mniej w przedziale wiekowym 25–29 lat. Po ukończeniu trzydziestego roku życia kobietom dużo trudniej było znaleźć małżonka. Śluby panien w wieku 30–34 lat to jedynie 2,4% wszystkich związków, a w wieku 35–39 lat już tylko 1,2%. Niektóre panny stawały jednak na ślubnym kobiercu także po ukończeniu 40 lat. W stanie panieństwa najdłużej, bo aż 46 lat, wytrwała Władysława Mendyk z Woli Tesserowej, która w dniu 19 marca 1966 r. poślubiła wdowca z Bolmina – Edwarda Olesińskiego⁹⁴.

Jak więc widać, mieszkańcy parafii Rembieszycy starali się wstępować w związki małżeńskie będąc w młodym wieku. Wynikało to zapewne z chęci jak najszybszego założenia rodziny oraz doczekania się liczного potomstwa, co było, rzecz jasna, łatwiejsze, jeśli zawierało się ślub pomiędzy dwudziestym a trzydziestym rokiem życia (szczególnie w przypadku kobiet). Liczna rodzina w społecznościach rolniczych stanowiła istotną pomoc w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, nawet jeśli było ono już w pełni zmechanizowane.

Na powtórne małżeństwo decydowały się tylko nieliczne osoby – odnotowano zaledwie 44 takie przypadki. Wśród wdowców i wdów biorących ślub w parafii rembieskiej szczególna dominacja nie cechowała żadnego przedziału wiekowego, jak to było w przypadku ślubów pierwszych. Najwięcej wdowców ożeniło się ponownie w wieku 45–49 lat (5), a wdów w wieku od 45 do 54 lat (8). Najmłodszy mężczyzna, który po raz drugi zawarł sakramentalny związek małżeński liczył 29 lat, najstarszy zaś 74⁹⁵. Najmłodsza wdowa biorąca ślub miała z kolei 31 lat, a najstarsza 66⁹⁶.

Struktura nowożeńców według wieku charakteryzowała się dużą stabilnością, mimo to na przestrzeni ponad sześćdziesięciu lat doszło jednak do niewielkich zmian. W porównaniu ze ślubami

⁹⁴ APR, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1966/3.

⁹⁵ *Ibidem*, 1954/6; 1970/5.

⁹⁶ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1948,16; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 2000/10.

zawieranymi na początku badanego okresu, w latach 1990–2012 zmniejszył się udział procentowy panien, które decydowały się na zamążpójście przed ukończeniem dwudziestego roku życia, a zwiększył odsetek kobiet, które stawały na ślubnym kobiercu w wieku 25–29 lat. Kawalerowie z kolei coraz chętniej brali ślub dopiero po ukończeniu trzydziestu lat. Od początku lat dziewięćdziesiątych zmniejszyła się też wydatnie liczba związków powtórnych. Odnotowano tylko pięć takich zdarzeń.

Średnia arytmetyczna wieku kawalerów zawierających małżeństwo w parafii rembieskiej wynosiła 25,7 roku, natomiast średni wiek panien był nieco niższy, wynosił bowiem 22 lata. Śluby typu wdowiec-wdowa charakteryzowały się oczywiście wyższą średnią arytmetyczną. Wdowcy mieli średnio po 51,7 roku, wdowy zaś 46,8. W przypadku, gdy dochodziło do zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego pomiędzy wdowcem a panną, przeciętny wiek wdowców kształtował się na poziomie 44,2. Wdowy biorące ślub z kawalerami liczyły średnio 40 lat.

Co się tyczy wieku osób wstępujących w związki małżeńskie, to w zdecydowanej większości, bo w 728 przypadkach na 912 rozpatrywanych (79,8%), mężczyzna był starszy od kobiety, w 111 (12,1%) był od niej młodszy, w 73 zaś (8%) narzeczeni byli równo-latkami. Różnica wieku pomiędzy osobami biorącymi ślub na ogół nie była duża i wynosiła kilka lat. Zdarzało się jednak, że bywała znaczna. Było to wówczas:

- 10 lat (5 przypadków)⁹⁷,
- 11 lat (8 przypadków)⁹⁸,
- 12 lat (6 przypadków)⁹⁹,
- 13 lat (2 przypadki)¹⁰⁰,
- 14 lat (3 przypadki)¹⁰¹,
- 15 lat (1 przypadek)¹⁰²,

⁹⁷ APR, Księgi zaślubionych 1946–1957, 1948/7; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1966/3/14; 1980/4; 1990/5.

⁹⁸ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1952/11; 1953/9; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1969/4/8; 1970/2; 1980/25; 1982/22; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 2006/1.

⁹⁹ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1949/12; 1952/9; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1964/9; 1966/16; 1969/6; 1972/21.

¹⁰⁰ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1948/5/11.

¹⁰¹ APR, Księga zaślubionych 1946–1957, 1949/15; *ibidem*, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1961/3; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 2003/10.

- 16 lat (4 przypadki)¹⁰³,
- 17 lat (1 przypadek)¹⁰⁴,
- 18 lat (1 przypadek)¹⁰⁵,
- 20 lat (1 przypadek)¹⁰⁶.

Na podstawie danych zawartych w księgach zaślubionych można także przebadć zagadnienie ruchliwości terytorialnej nowożeńców. I tak, blisko 25% małżeństw zostało zawartych między osobami pochodzącymi z tej samej miejscowości, dalsze 12% pomiędzy osobami mieszkającymi na terenie parafii. Jednak największy odsetek, bo aż 61%, stanowiły śluby zawarte z osobami urodzonymi poza parafią. Byli to głównie mieszkańcy okolicznych wiosek, ale też bliskich i dalszych miast, takich jak Małogoszcz, Jędrzejów, Chęciny, Kielce, Włoszczowa, Łódź, Wrocław, Lublin czy Katowice. Odnotowano również dwa przypadki ślubu mieszkanki parafii z cudzoziemcem z Włoch¹⁰⁷. Należy wspomnieć i o tym, że w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła udzielono sakramentalnego małżeństwa 20 parom spoza parafii. Osobą celebrującą nabożeństwo ślubne był niemal zawsze miejscowy proboszcz, jedynie w 28 przypadkach byli to inni kapłani. Ci ostatni sprawowali liturgię mszy świętej z upoważnienia księdza proboszcza.

4.3. Pogrzeby

Podstawowe informacje na temat zgonów i pogrzebów zawierają księgi metrykalne zmarłych. Z źródeł tych wynika, że w omawianym przedziale czasowym w parafii Rembieszycze zmarły 1184 osoby, w tym 629 mężczyzn i 540 kobiet¹⁰⁸. Maksimum zgonów przypada na rok 1950 (30), minimum na rok 1961 (5). Dużą śmiertelnością charakteryzowały się też lata 1964 (25), 1970 (27), 1974 (26), 1978 (29), 1980 (25) i 1991 (25). Najwięcej mężczyzn zmarło

¹⁰² APR, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1970/5.

¹⁰³ APR, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1959/10; 1967/10; 1971/11; *ibidem*, Księga zaślubionych od 1992, 1999/1.

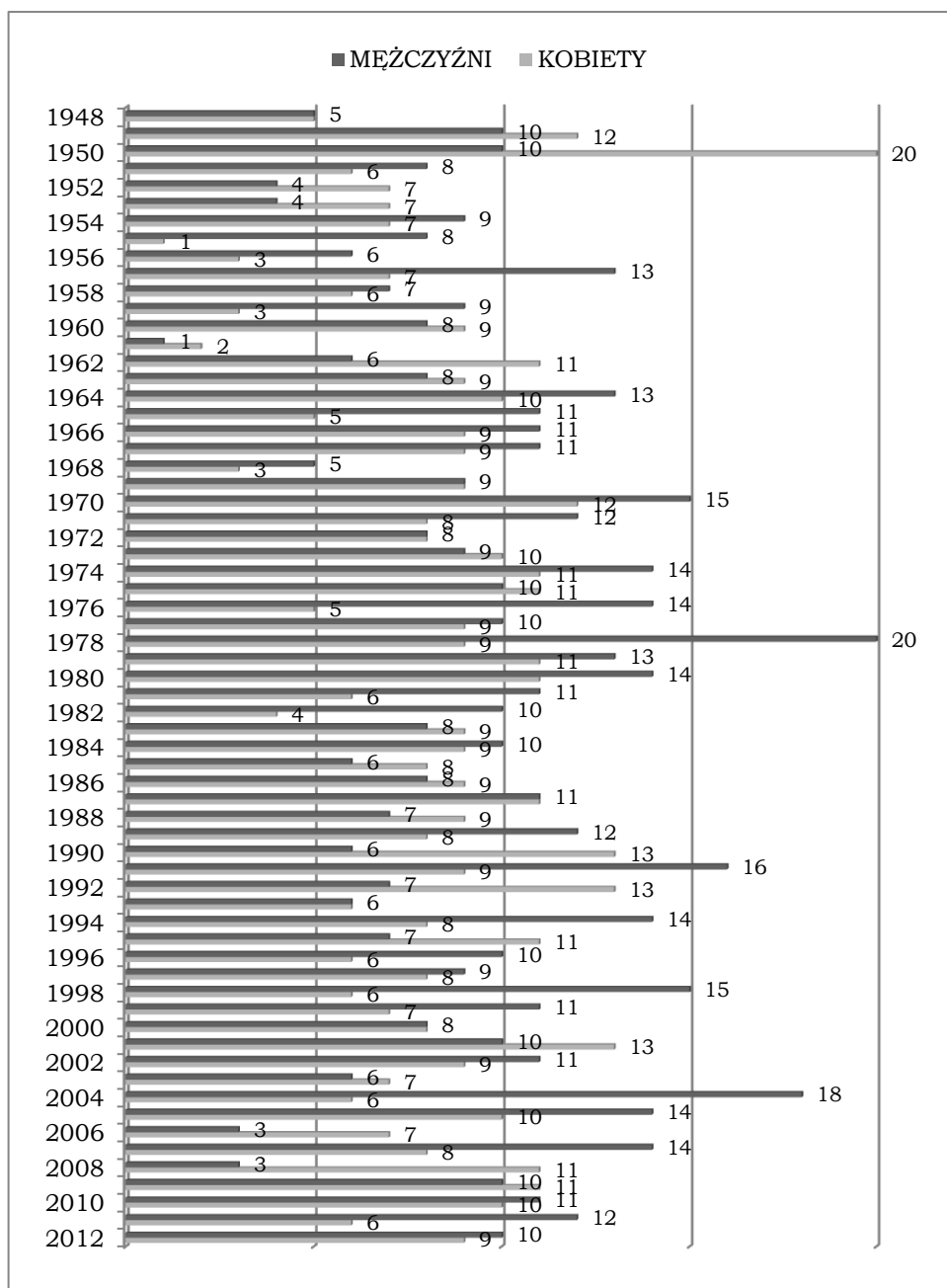
¹⁰⁴ *Ibidem*, 1996/4.

¹⁰⁵ APR, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1963/4.

¹⁰⁶ APR, Księga zaślubionych od 1992, 1997/3.

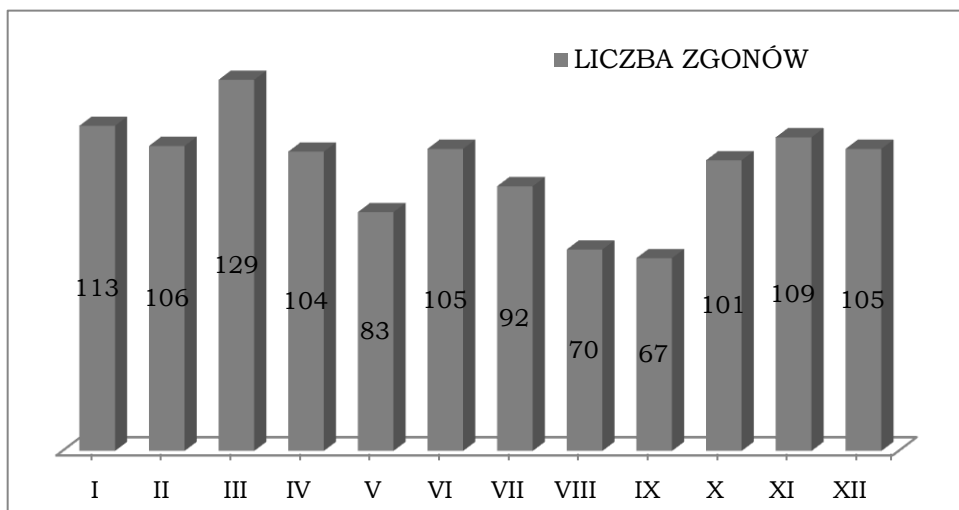
¹⁰⁷ APR, Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958, 1988/1; *ibidem*, Księga małżeństw od 1992, 2012/8.

¹⁰⁸ W przypadku 15 martwo urodzonych noworodków nie podano adnotacji o ich płci.

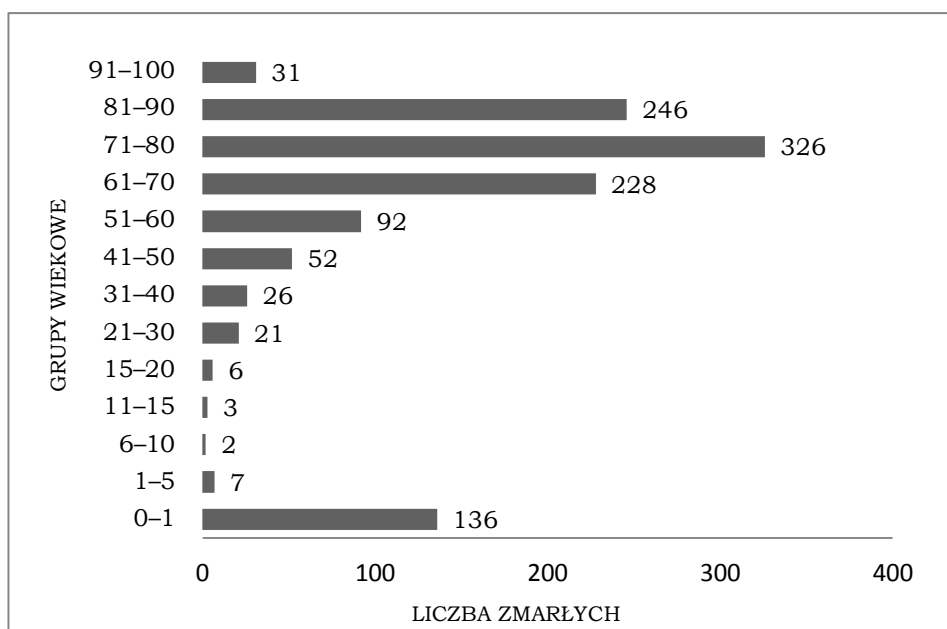
Wykres 6. Struktura zgonów według płci w parafii Rembieszce w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg zgonów.

Wykres 7. Sezonowość miesięczna zgonów w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg zgonów.

Wykres 8. Struktura zgonów według wieku w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012

Źródło: oprac. własne na podstawie ksiąg zgonów.

w roku 1978 (20) i 2004 (18), a kobiet w roku 1950 (20). Taką samą liczbę zgonów męskich i żeńskich odnotowano w latach 1948 (5), 1969 (9), 1972 (8), 1987 (11), 1993 (6), jak również w roku 2000 (8). Ilustruje to wykres 6.

Sezonowość zgonów układała się bardzo różnie, toteż nie sposób uchwycić w tym względzie jakichkolwiek prawidłowości. Największym natężeniem zejść charakteryzowały się miesiące zimowo-wiosenne (od listopada do kwietnia) oraz czerwiec. Zmarło w tym czasie 666 osób, a więc było to blisko 57% wszystkich przypadków. Najmniejszą liczbę zgonów odnotowano natomiast w sierpniu (70) i we wrześniu (67) (wykres 7).

Wśród osób zmarłych przeważają ludzie starsi, w wieku 61–90 lat (wykres 8). Zgony w tym przedziale wiekowym stanowią aż 67,5% wszystkich przypadków. Stosunkowo dużą śmiertelność (zwłaszcza na początku badanego okresu) odnotowano również wśród niemowląt (11,4%), co należy tłumaczyć niskim poziomem ówczesnej medycyny oraz utrudnionym dostępem do szpitali i ośrodków zdrowia. Należy nadmienić, że spośród 136 noworodków zmarłych w parafii rembieskiej w badanym okresie, 32 urodziły się martwe, kolejnych 18 zmarło natomiast przed upływem trzeciego miesiąca życia. Najmniej zejść odnotowano w grupach wiekowych 6–10 lat (2), 11–15 lat (3) oraz 15–20 lat (6). Stosunkowo niewielką liczbą zgonów charakteryzuje się również przedział wiekowy 91–100 lat, co wynika z faktu, iż niewiele osób dożywa tak sędziwego wieku.

Na ogólną liczbę 1184 zmarłych 812 osób zakończyło życie w domu, 326 w szpitalu bądź klinice, pozostałe zaś w innych, nie należących do parafii miejscowościach. Jeśli chodzi o przyczyny śmierci, to były one różnorakie. Dokładnymi informacjami na ten temat dysponujemy jedynie dla lat 1973–1991 (320 przypadków). Z danych tych wynika, że mieszkańcy parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła umierali na skutek przebytej choroby, nieszczęśliwego wypadku, samobójstwa, jak również śmiercią naturalną, dożywwszy sędziwego wieku. Najczęstszą przyczyną zgonów były nowotwór złośliwy i zawał serca. Zmarło na nie odpowiednio 48 i 40 osób. W dalszej kolejności należy wymienić miażdżycę (34), zwyrodnienie mięśnia sercowego (26), rozedmę płuc (20), wylew krwi do mózgu (18) oraz zespół płucno-sercowy (16). Śmierć w tragicznych okolicznościach spotkała 24 osoby. Z tej liczby 12 osób zginęło w wypadku komunikacyjnym, dalsze dwie w wypadku

w lesie i w fabryce, dwie osoby utonęły, jedna została zamordowana, natomiast osiem osób popełniło samobójstwo.

Z przyczyną śmierci wiąże się zagadnienie ostatnich sakramentów. Proporcja pomiędzy zmarłymi dziećmi, nieuprawnionymi do przyjęcia sakramentów, a tymi, którzy mogli je przyjąć, przedstawia się następująco: dzieci – 145 osób (12,2%), młodzież i dorośli – 1039 osób (87,7%). Jak już wspomniano, 32 dzieci urodziło się martwych, 10 innych otrzymało sakrament chrztu świętego w kościele, dalszych 10 zostało przed śmiercią ochrzczonych „z wody”, zapewne przez kogoś z personelu szpitala. Spośród 1039 osób uprawnionych do otrzymania sakramentów, uzyskało je 918 osób, a więc 88,3%. Reszta zmarła bez sakramentów świętych, czego powodem była m.in. „nagła śmierć” (42), tragiczny wypadek (20) oraz śmierć samobójcza (8). Jedna osoba nie otrzymała sakramentów z powodu choroby umysłowej, siedem innych zaś „od lat nie praktykowało”.

Ostatnich sakramentów udzielał przeważnie miejscowy proboszcz. W 211 przypadkach (17,8%) szafarzami sakramentów byli inni księża, w dwóch przypadkach był nim dziekan małogoski. Wszyscy zmarli zostali pochowani na cmentarzu parafialnym w Rembieszycach.

5

Inne formy duszpasterstwa

5.1. Nauczanie religii

Informacje dotyczące nauczania religii są fragmentaryczne i rozporoszone po wielu źródłach. Odnajdujemy je w protokołach wizytacji dziekańskich, sprawozdaniach o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną oraz w *Księdze wizytacji kanonicznych*. Pewne dane na ten temat zawiera także prowadzona przez ks. T. Robakowskiego *Kronika parafii Rembieszycze*.

W 1948 r. na terenie parafii funkcjonowały trzy szkoły podstawowe: ośmioklasowa w Rembieszycach oraz czteroklasowe w Mieronicach i Karsznicach. Katechizacja dzieci odbywała się w szkole

w ramach ogólnego rozkładu zajęć. Religii nauczał ówczesny proboszcz, ks. Józef Wojaś, w liczbie 17 godzin tygodniowo oraz nauczyciel z misją kanoniczną w wymiarze 4 godzin tygodniowo¹⁰⁹.

W latach pięćdziesiątych liczba szkół w parafii nie uległa zmianie. Katechezę prowadził we wszystkich szkołach ksiądz proboszcz. O tym, jak trudne były wówczas (tj. w czasach stalinizmu) warunki pracy nauczycieli religii, świadczy pewne zdarzenie. W 1953 r. młodzież zrzeszona w Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) urządziła w szkole w Rembieszycach zabawę taneczną i nie bacząc na znaki religijne zawieszone na ścianach, bawiła się w czapkach na głowie. Kiedy ks. J. Wojaś zwrócił uwagę na niewłaściwe zachowanie, większość chłopców zdjęła nakrycia głowy, z wyjątkiem jednego, „byłego przewodniczącego ZMP”, który demonstracyjnie pozostał w czapce. Ksiądz Wojaś zrzucił mu ją więc z głowy. W następstwie tego wydarzenia władze cofnęły proboszczowi zgodę na nauczanie religii w szkole na okres jednego roku. Nie wiadomo, kto prowadził w tym czasie katechezę, zapewne nauczyciel/nauczyciele świeccy bez misji kanonicznej¹¹⁰.

W następnej dekadzie, po całkowitym usunięciu religii ze szkół przez władze PRL¹¹¹, zaszła konieczność zorganizowania pozaszkolnych punktów katechetycznych. Ze sporządzonego w 1963 r. sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną wiadomo, że w parafii funkcjonowały trzy takie punkty: w domach prywatnych w Mieronicach i Karsznicach oraz na plebanii w Rembieszycach, gdzie salę zaopatrzono w niezbędne wyposażenie dydaktyczne. Religię w liczbie 26 godzin tygodniowo wykładał ksiądz proboszcz. Nauczaniem objętych było ogółem 338 dzieci szkolnych. Frekwencja wynosiła 100%¹¹².

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych nie odnotowano większych zmian w organizacji nauczania religii. Lekcje odbywały się w stałych punktach katechetycznych w pełnym wymiarze go-

¹⁰⁹ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302.

¹¹⁰ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

¹¹¹ Więcej na ten temat por. A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995, *passim*; R. Gryz, *Usuwanie nauki religii ze szkół diecezji kieleckiej w latach 1945–1956*, KPD, 1997, R. LXXIII, nr 2, s. 152–173.

¹¹² Sprawozdanie o stanie parafii z 1963 r., ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 314; Sprawozdanie z wizytacji kanonicznej odbytej w parafii Rembieszycy w 1963 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 222.

dzin. Prowadził je ksiądz proboszcz. Na katechezę uczęszczały niemal wszystkie dzieci do tego zobowiązane. Zaprowadzone zostały dzienniki i wydawano świadectwa na zakończenie roku szkolnego. Nauczaniem objęto także dzieci w wieku przedszkolnym oraz młodzież pozaszkolna, dla której wygłaszane były nauki kwartalne¹¹³.

47. Rok szkolny 1975/1976. Uczniowie klasy II Szkoły Podstawowej w Rembieszycach. W środku wychowawczyni klasy Maria Augustynik

Źródło: zbiory M. Krausa.

Warunki pracy, według relacji ks. T. Robakowskiego, były dość trudne. Uczniowie Szkoły Podstawowej w Rembieszycach przychodzili do salki zorganizowanej na plebanii, dzieci z Mieronic zbierały się w kaplicy. Zimą nauczanie religii w Karsznicach i Mieronicach odbywało się w domach prywatnych. Brakowało niezbędnych pomocy dydaktycznych¹¹⁴.

¹¹³ Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1978, 1983 i 1988, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 73, 93, 121; APR, Księga wizytacji kanonicznych, k. 16, 18v, 20v, 22.

¹¹⁴ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

Sytuacja zmieniła się na lepsze z chwilą przywrócenia religii do szkół we wrześniu 1990 r. Katechezę, jak dawniej, prowadził ks. Tadeusz Robakowski. Frekwencja wynosiła 100%. W roku 1992 w Szkole Podstawowej w Rembieszycach nauczanie katechetyczne przejęła Maria Gogół z Małogoszcza, a trzy lata później w szkołach w Karsznicach i Mieronicach Bożena Sadowska. Od 1996 r. we wszystkich szkołach na terenie parafii religii uczyła Maria Gogół, z tym że w tym samym roku została zamknięta placówka oświatowa w Karsznicach, a w 2000 r. także w Mieronicach. Po reorganizacji systemu szkolnictwa w 2000 r. Szkoła Podstawowa w Rembieszycach stała się szkołą sześcioklasową. W roku szkolnym 2009/2010 na katechezę uczęszczało 114 uczniów i 15 dzieci w wieku przedszkolnym¹¹⁵.

5.2. Rekolekcje i misje parafialne

Z protokołów wizytacji dziekańskiej i kanonicznej wynika, że rekolekcje wielkopostne w parafii Rembieszycze organizowane były co roku. Informacje na ich temat, zawarte w dokumentach, są jednak stosunkowo ubogie. Ograniczają się niemal wyłącznie do odnotowania nazwiska kapłana prowadzącego rekolekcje i ewentualnie frekwencji wiernych. Sporządzający protokół pisał zwykle: „frekwencja była dobra”, „była zadowolająca” itp.

Na podstawie zachowanych materiałów źródłowych możemy stwierdzić, że w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego stulecia rekolekcje w Wielkim Poście prowadzili zwykle duszpastarze z sąsiednich parafii. W kilku przypadkach odprawiali je księża zakonni (cystersi, oblaci), wyjątkowo w 1958 r. ówczesny proboszcz, ks. Józef Wojaś. Od 1981 r. rekolekcje prowadzone były niemal wyłącznie przez kler zakonny: cystersów, redemptorystów, franciszkanów bądź oblatów. Bywało, że ci sami duchowni głosili nauki rekolekcyjne dwa lata z rzędu, co może świadczyć o dużym oddziaływaniu przepowiadanego przez nich słowa na wiernych parafii rembieskiej¹¹⁶. Od roku 1988 w kościele pw. Świętych Aposto-

¹¹⁵ *Ibidem*; Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1992, 1995, 1997, ADK, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 88v, 148v, 169v; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 2009, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie; rozmowa z Zofią Stępień z 19 IX 2013 r.

¹¹⁶ Tak było np. w latach 1956–1957, 1963–1964, 1978–1979, kiedy to nauki rekolekcyjne głosili ks. Jan Książkiewicz, cysters o. Wolski oraz ks. Jerzy

łów Piotra i Pawła odbywały się także rekolekcje adwentowe, na które zapraszano przeważnie kaznodziejów zakonnych. Co ciekawe, w 2000 r. rekolekcje takie odprawił obecny proboszcz parafii, ks. Zbigniew Bień.

Tabela 34

Misje parafialne w parafii Rembieszycy w latach 1959–2012

Data	Misjonarze
23–31 V 1959	OO. oblaci
22–29 VI 1969	XX. misjonarze z Krakowa
16–21 II 1974	XX. misjonarze z Krakowa
1984	XX. jezuici z Krakowa
6–11 XI 1994	ks. Bogusław Perek
26 IX – 2 X 2004	OO. franciszkanie: Bartosz Pawłowski i Bogdan Kocańda

Źródło: Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1963, ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 206; Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1969 i 1974, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1969, sygn. OD-5/62, k. 377v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157v; Sprawozdania o stanie parafii z 1988, 1999 i 2004 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 120, 161, 179v.

Misje parafialne to rodzaj rekolekcji otwartych, które przeprowadza się co kilka lat (zwykle co 10) w celu umocnienia i pogłębienia wiary rozumianej jako więź łącząca człowieka z Bogiem. Organizowanie misji nakazuje Kodeks Prawa Kanonicznego. W kanonie 770 czytamy na ten temat: „Proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się rekolekcjami i świętymi misjami, lub inne formy przepowiadania dostosowane do miejscowych potrzeb”. Misje parafialne trwają zwykle cały tydzień, pod-

Gredka z parafii pw. Trójcy Świętej w Jędrzejowie. Por. Akta wizytacji dziekańskich za lata 1956–1957, 1963–1964, 1978–1979, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 511; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1957, sygn. OD-5/51, k. 311; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1963, sygn. OD-5/56, k. 315v; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1964, sygn. OD-5/57, k. 350v; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 160; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 154.

czas którego w odpowiednich porach głosi się wiernym nauki (kazania) o zasadniczych prawdach wiary i moralności, odprawia nabożeństwa. Kończą się spowiedzią i komunią świętą oraz uroczystością poświęcenia krzyża misyjnego.

Należy nadmienić, że w parafii przeprowadzano też różne akcje na rzecz misji zewnętrznych. Między innymi organizowano niedziele misyjne, a w czasie trwania Tygodni Misyjnych zbierano ofiary i odprawiano intencje mszalne na rzecz misji. Ten ważny temat uwzględniany był także w nauczaniu kościelnym i katechetycznym¹¹⁷.

5.3. Stowarzyszenia religijne i społeczne

Jak pamiętamy, w pierwszych latach po zakończeniu drugiej wojny światowej w parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła działały następujące stowarzyszenia religijne: Żywa Róża, tercjarstwo, Apostolstwo Modlitwy, młodzieżowa Krucjata Eucharystyczna, koło ministrantów oraz „Caritas”. W 1948 r. Żywy Różaniec liczył dwa koła ojców, siedem kół matek, siedem kół młodzieży męskiej i tyle samo kół młodzieży żeńskiej, sześć kół dzieci szkolnych. Trzeci Zakon zrzeszał osiem osób (cztery matki, dwóch ojców, jedną pannę i jednego młodzieńca), Krucjata Eucharystyczna – 15 chłopców i 25 dziewczynek, a koło ministrantów 20 chłopców. Nie wiadomo, ilu członków liczyły w omawianym roku Apostolstwo Modlitwy i „Caritas” parafialna¹¹⁸.

Pod koniec lat czterdziestych władze państwowe zastosowały politykę restrykcyjną wobec stowarzyszeń religijnych, dążąc początkowo do ograniczenia ich działalności, a następnie do ich likwidacji. Między innymi zakazano działalności w szkołach Krucjaty Eucharystycznej i Sodalicji Mariańskiej, zaczęto też nękać na wielką skalę młodzież zrzeszoną w katolickich organizacjach. Dnia 6 sierpnia 1949 r. ukazał się dekret rządowy nakazujący rejestra-

¹¹⁷ Por. m.in. Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1972, ADK, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 186; Akta wizytacji dziekańskich za lata 1988 i 1989, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 14, 35; oraz Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1992 r., *ibidem*, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 140.

¹¹⁸ Akta wizytacji dziekańskiej za rok 1948, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 302–302v.

cję w urzędach państwowych wszystkich organizacji kościelnych wraz z podaniem imiennego wykazu ich członków oraz programu działania. W tej sytuacji episkopat polski uznał, że dalsza aktywność organizacji religijnych staje się niemożliwa i w listopadzie 1949 r. zawiesił ich działalność w całym kraju. Od tego czasu brak jest w źródłach informacji o stowarzyszeniach religijnych w parafii rembieskiej. Na dobrą sprawę zaczęły się one odradzać dopiero po zmianach politycznych, które nastąpiły w 1989 r.¹¹⁹ Jedynymi organizacjami kościelnymi działającymi przed tą datą były: Bractwo Trzeźwości im. św. Maksymiliana Marii Kolbego, skupiające ludzi zainteresowanych problemem uzależnienia alkoholowego (wzmiankowane po raz pierwszy w sprawozdaniu z wizytacji dziekańskiej za rok 1983¹²⁰) oraz Żywa Róża¹²¹. Ta ostatnia w 1999 r. grupowała ogółem 75 osób, w 2003 r. – 100, a w 2009 r. już 140 osób¹²².

¹¹⁹ R. Gryz, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1956 na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999, s. 239–242; B. Kumor, *Historia Kościoła*, t. VIII (*Czasy współczesne 1914–1992*), Lublin 2004, s. 478–480; W. Kowalski, D. Olaszewski, *Parafia Trójcy świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu*, Kielce 2003, s. 265.

¹²⁰ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1984, ADK, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1983, t. I, sygn. OD-5/88, k. 193. Dodajmy w tym miejscu, że wielokrotnie w protokołach wizytacji dziekańskich i sprawozdaniach przedwizytacyjnych wymieniano pijaństwo jako jedną z głównych wad parafian. Walka z tą plagą przybierała różne formy: przeprowadzano akcje trzeźwości w okresie Adwentu i w Wielkim Tygodniu, urządzano adoracje (nabożeństwa) ekspiacyjne; tematyce tej poświęcano też niedzielne nauki i katechezy, prowadzono księgę trzeźwości. Pomimo tych działań liczba nałogowych alkoholików w parafii stale rosła. Pijaństwo dotyczyło nawet dzieci szkolnych, o czym pisał ks. M. Strzabała w sprawozdaniu z 1968 r. Por. m.in. Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1958, 1963 i 1968, ADK, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 297; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19, k. 315; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1968, sygn. OD-1/19, k. 207; Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1971–1972 i 1979, *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64, k. 176; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 186; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 155.

¹²¹ Sprawozdanie o stanie parafii z 1988 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 121; oraz Odpis protokołu wizytacji kanonicznej z 1988 r., *ibidem*, k. 127.

¹²² Sprawozdanie wizytacyjne z 1999 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 164; Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 2003, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 121; Akta wizytacji dziekańskiej za rok 2009, APR,teczka: Wizytacje dziekańskie, s. 5.

Obecnie w parafii istnieje osiem kółek różańcowych, z czego najwięcej, bo aż trzy, w Rembieszycach.

W 1991 r. została powołana do życia Wspólnota Krwi Chrystusa¹²³. Jej istotą jest rozważanie dzieła odkupienia dokonanego przez Jezusa Chrystusa i uwielbienie Przenajświętszej Krwi Chrystusa przelanej na krzyżu dla naszego zbawienia. Wspólnota liczyła siedem osób i zrzeszała wyłącznie mieszkanki Mieronic. Jej stan liczebny nie uległ zmianie do dziś. Pierwszą animatorką Wspólnoty była Krystyna Łuchniak, a opiekunem duchowym ówczesny proboszcz, ks. Tadeusz Robakowski. Spotkania modlitewne odbywały się w kaplicy w każdą drugą niedzielę miesiąca przed mszą świętą¹²⁴.

W roku następnym identyczne stowarzyszenie założyły mieszkanki Rembieszyc. Nie wiadomo, ilu członków grupowało omawiane tu stowarzyszenie w chwili jego erygowania. W 2003 r. liczyło ono 15 osób, w 2009 r. – 21, a w latach 2010–2012 o jedną osobę więcej. Spotkania modlitewne odbywały się początkowo dwa razy w tygodniu w domach prywatnych członków Wspólnoty. W czasie tych spotkań odmawiano różaniec i koronkę do Krwi Chrystusa, koronkę do Przenajświętszego Sakramentu, śpiewano pieśni eucharystyczne i odmawiano różaniec do Płomienia Miłości. Od roku 1997 członkowie Wspólnoty w każdy pierwszy czwartek miesiąca w godzinach popołudniowych spotykają się w kościele na Adoracji Najświętszego Sakramentu, po której odprawiana jest msza święta w różnych intencjach¹²⁵.

Pomimo wysiłków ks. Tadeusza Robakowskiego na początku lat dziewięćdziesiątych nie udało się powołać w parafii Grona Przy-

¹²³ Dodajmy w tym miejscu, że Wspólnota Krwi Chrystusa swoimi korzeniami sięga do Bractwa Krwi Chrystusa, założonego w Rzymie w 1812 r. przez ks. Franciszka Albertiniego i św. Kaspę de Bufalo. Została zatwierdzona przez papieża Piusa VII, podniesiona do godności Arcybractwa i obdarzona wieloma odpustami. Aby ułatwić szerzenie tego Arcybractwa, ks. Jan Merlini przekształcił je w Pobożne Stowarzyszenie, które dzisiaj nazywany Wspólnotą Krwi Chrystusa. W Polsce stowarzyszenie to istnieje od 1981 r.

¹²⁴ Informacji na temat Wspólnoty udzieliła mi Sabina Stańczyk z Mieronic dnia 19 IX 2013 r., za co składam jej w tym miejscu podziękowania.

¹²⁵ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 2003, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 121; Akta wizytacji dziekańskiej za lata 2009 i 2012, APR, teczka: Wizytacje dziekańskie; rozmowa z Pelagią Stępień z 15 VIII 2013 r. Za udzielone mi informacje składam w tym miejscu mojej rozmówczyni serdeczne podziękowania. Wykaz członków Wspólnoty Krwi Chrystusa (stan z XII 2012 r.) por. Aneks 6.

jaciół Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach (dalej: WSD w Kielcach)¹²⁶. Stowarzyszenie to rozpoczęło działalność dopiero w 1997 r. W chwili założenia liczyło 15 osób (tylko starsi), w 2001 r. – 43, a pięć lat później – 51 osób. Obecnie Grono Przyjaciół WSD w Kielcach zrzesza 74 członków (przyjaciół)¹²⁷. Jego animatorką jest Kazimiera Krawczyk z Rembieszyc. Przyjaciele odmawiają koronkę do Bożego Miłosierdzia z podziękowaniem za dotychczasowe powołania kapłańskie i z prośbą o dalsze liczne powołania do służby Bogu i ludziom. Modlą się także za zmarłych księży, w szczególności za kapłanów sprawujących niegdyś posługę duszpasterską w parafii rembieskiej. Raz w roku składają dobrowolne ofiary, które przesyłane są na konto WSD w Kielcach.

Od 28 lutego 2011 r. działa w parafii Stowarzyszenie Świętego Piotra i Pawła, grupujące zrazu 19, a obecnie 20 osób¹²⁸. Celem Stowarzyszenia – jak czytamy w jego statucie – jest m.in. aktywizacja i integracja jak najszerszych kręgów społeczności lokalnej, przede wszystkim dzieci i młodzieży, w działaniu na rzecz regionu, wspieranie osób niepełnosprawnych, ubogich i wykluczonych społecznie, prowadzenie działalności charytatywnej, rozbudzanie patriotyzmu i kształtowanie postaw obywatelskich, jak również kultywowanie tradycji i kultury regionu¹²⁹. W skład Zarządu Stowarzyszenia wchodzi: Piotr Sanek – prezes, Łucja Król – wiceprezes, Rafał Krawczyk – wiceprezes, Robert Wolski – sekretarz, Mariola Łabędzka – skarbnik, Mikołaj Żak – członek Zarządu i Paweł Koziół – członek Zarządu. Komisję Rewizyjną stanowią: Rafał Bątkiewicz, Sławomir Jędrzejowski oraz Teresa Grabowska¹³⁰. W roku 2012 Stowarzyszenie, dzięki pomocy burmistrza Miasta i Gminy w Małogoszczu oraz prywatnych sponsorów, pozyskało do świetlicy środowiskowej stół bilardowy wraz z „piłkarzykami”. Było też współorganizatorem Dożynek Parafialnych, które odbyły się 19 sierpnia w Woli Tesserowej. Impreza ta rozpoczęła się o godzinie 12.00 mszą

¹²⁶ Sprawozdanie o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną za lata 1988–1992, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 138.

¹²⁷ Wykaz imienny członków tego stowarzyszenia por. Aneks 7.

¹²⁸ APR, Protokół z zebrania założycielskiego Stowarzyszenia Świętego Piotra i Pawła; Akta wizytacji dziekańskiej za rok 2012, *ibidem*, teczka: Wizytacje dziekańskie.

¹²⁹ APR, *Statut Stowarzyszenia Świętego Piotra i Pawła działającego na rzecz społeczności parafii Św. Piotra i Pawła w Rembieszycach*, rozdz. II.

¹³⁰ APR, Protokół z zebrania założycielskiego Stowarzyszenia Świętego Piotra i Pawła.

48. Dożynki Parafialne w Woli Tesserowej, 19 VIII 2012 r., fot. autor

49. Msza święta polowa w czasie Dożynek Parafialnych w 2012 r., fot. autor

polową celebrowaną przez dziekana małogoskiego, ks. Henryka Makulę, podczas której wierni złożyli w darze wieniec dożynkowy, chleb oraz płody rolne, będące owocem ich pracy. Po eucharystii odbył się festyn rodzinny, a wieczorem zabawa taneczna¹³¹.

Przez cały omawiany okres w parafii istniało koło ministrantów, zrzeszające od 12 do 35 chłopców w wieku 9–15 lat (w 2003 r. wyjątkowo także ze szkół średnich). Początkowo do służby liturgicznej przygotowywani byli wszyscy chłopcy po pierwszej komunii świętej, od niedawna tylko ci, którzy wyrażą takie pragnienie. Ministranci podzieleni zostali na kilka grup. Obecnie służba liturgiczna liczy 28 ministrantów i siedmiu lektorów. Spotkania formacyjne odbywają się raz w tygodniu. Opiekunem ministrantów jest ksiądz proboszcz. Pieczę nad lektorami sprawowała początkowo katechetka Maria Gogół, a obecnie ks. Z. Bień¹³².

W zależności od potrzeb organizowano dzieci uczestniczące w procesjach, tzw. biel parafialną. Zachowało się niewiele informacji na ten temat. Na ogół w dokumentach kościelnych stwierdza się jedynie fakt jej istnienia. W protokole wizytacji dziekańskiej za rok 1966 czytamy, co następuje: „Biel parafialna» jest i tradycyjnie utrzymuje się”¹³³.

Należy również nadmienić, że od 1947 r. w parafii istniał chór złożony z osób dorosłych, który śpiewał msze polskie na dwa głosy. W chwili erygowania liczył on 15 osób, w 1948 r. – 22, a w 1956 r. o dwie osoby mniej. Chór ten działał jeszcze w 1968 r. Wkrótce potem został rozwiązany¹³⁴. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych powstał z kolei chórek złożony z dzieci szkolnych (pierwsza informacja na jego temat pochodzi z 1978 r.). Rozwiązany przed

¹³¹ Rozmowa z prezesem stowarzyszenia P. Sankiem z 30 VII 2013 r. Za udzielone mi informacje składam w tym miejscu mojemu rozmówcy podziękowania.

¹³² ADK, Sprawozdania z wizytacji dziekańskiej za lata 1948–2004; APR, Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 2012, teczka: Wizytacje dziekańskie; rozmowa z ks. Z. Bieniem z 19 VIII 2013 r.

¹³³ Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej za rok 1966, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1966, sygn. OD-5/59, k. 357v.

¹³⁴ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1946–1948, 1956, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47, k. 247v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48, k. 319v; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49, k. 301v; Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z 1958 i 1968 r., *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15, k. 295; *ibidem*, Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1968, sygn. OD-1/19, k. 207.

1988 r., został reaktywowany na początku obecnego stulecia. W roku 2004 liczył sześć osób. Jego opiekunem był ówczesny proboszcz, ks. T. Robakowski. Chór ten istniał zaledwie kilka lat¹³⁵.

5.4. Uroczystości nadzwyczajne

Okazję do niecodziennych przeżyć religijnych stanowiły dla parafian różnego rodzaju uroczystości nadzwyczajne mające bądź to charakter jednorazowy, bądź powtarzające się wielokrotnie, jednak wykraczające poza ramy zwyczajnego życia parafii. Do tych ostatnich należy zaliczyć niewątpliwie wizyty biskupów kieleckich, odbywające się co pięć lat w związku z wizytacją kanoniczną parafii. Wszystkie wizytacje w zasadzie przebiegały według jednego schematu, którego stałe punkty stanowiły: wysłuchanie sprawozdania kolejnych proboszczów z działalności duszpasterskiej i stanu materialno-gospodarczego parafii, procesja, udzielenie sakramentu bierzmowania, sprawdzenie stanu kościoła, kaplicy, budynków plebańskich oraz cmentarza parafialnego, przegląd ksiąg w kancelarii parafialnej (będzie o tym mowa obszernie nieco dalej).

Inną tego typu cykliczną uroczystością były odpusty parafialne. Główny odpust w parafii od chwili jej erygowania obchodzony był w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca). Dodatkowy odpust odbywał się w święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (8 grudnia)¹³⁶. Wiadomo, że przez krótki czas odpust mniejszy organizowany był 2 sierpnia, w święto Matki Boskiej Anielskiej (Porcjunkuli). W kieleckim Archiwum Diecezjalnym zachowały się dokumenty mówiące o tym, że ks. M. Strzabała w roku 1968 przeniósł odpust dodatkowy z 2 sierpnia na 8 grudnia. Dwa lata później ten sam kapłan podjął starania o przeniesienie odpustu mniejszego na pierwszą niedzielę września, tj. rocznicę sprowadzenia do kościoła obrazu Matki Bożej Wspomożenie Wiernych po jego konserwacji, lecz nie uzyskał na to zgody władz kościelnych¹³⁷. Uroczystości odpustowe odbywały się ponadto

¹³⁵ Sprawozdania o stanie parafii z lat 1978, 1983, 1992, 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 73, 93, 139, 184.

¹³⁶ Źródła poświadczają istnienie tego odpustu na początku XIX w. Niewykluczone jednak, że jego tradycja sięga czasów znacznie wcześniejszych.

¹³⁷ Ks. M. Strzabała do Kurii Diecezjalnej w Kielcach, Rembieszyce 1 XII 1968 i 28 VII 1970, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 38, 44; Kuria Diecezjalna do ks. M. Strzabały, Kielce 4 XII 1968, *ibidem*, k. 39.

w święto patronki kaplicy w Mieronicach – Matki Bożej Królowej Polski (3 maja). Znikł natomiast w omawianym okresie zwyczaj organizowania odpustu w uroczystość św. Franciszka a Paulo (2 kwietnia), praktykowany w ciągu całego XIX stulecia.

50. Obchody związane z peregrynacją kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w parafii Rembieszce, 21 II 1974 r.

Źródło: zbiory H. Mrozińskiej.

W latach siedemdziesiątych XX w. parafia przeżywała uroczystość nawiedzenia Matki Bożej w kopii cudownego wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej. W związku z tym należy przypomnieć, że peregrynację obrazu Czarnej Madonny zainicjował w trudnych dla Kościoła latach pięćdziesiątych XX stulecia ówczesny prymas Polski, kardynał Stefan Wyszyński. Pierwsza peregrynacja rozpoczęła się 26 sierpnia 1957 r. i trwała do 12 października 1980 r.¹³⁸ W diecezji kieleckiej odbywała się w latach 1973–1974¹³⁹, a w pa-

¹³⁸ Więcej na ten temat por. M. Królik, *Historia Nawiedzenia (1.)*, „Jasna Góra” 2007, nr 4, s. 26–30.

¹³⁹ Opis uroczystości związanych z przywitaniem i pożegnaniem obrazu Matki Bożej zamieścił KPD, 1973, R. XLVIII, nr 3, s. 97–107; *ibidem*, 1974, R. L, nr 5

rafii rembieskiej doszło do niej 21 lutego 1974 r. Bezpośrednie przygotowanie duchowe wierni uzyskali przez misje, przeprowadzone w dniach 16–21 lutego przez księży chrystusowców. Nie zachował się, niestety, opis samych obchodów. Na podstawie źródeł ikonograficznych oraz relacji starszych parafian można jednak stwierdzić, że Matkę Bożą witały tłumy wiernych. Kościół oraz poszczególne wioski były odświętnie udekorowane. Wzdłuż trasy, którą przejeżdżał obraz, ubrane na białe dziewczęta trzymały girlandy z liści, a na czele procesji podążali jeźdźcy. Skądinąd wiadomo, że uroczystość ta przyczyniła się wydatnie do ożywienia życia religijnego parafii. Dość powiedzieć, że do komunii wielkanocnej przystąpiły wówczas wszystkie osoby do tego zobowiązane, a w ciągu całego roku zwiększyła się liczba wiernych uczęszczających na niedzielną mszę świętą¹⁴⁰.

We wrześniu 1985 r. rozpoczęła się w diecezji kieleckiej peregrynacja krzyża świętego i trwała do września 1987 r.¹⁴¹ Parafia Rembieszyce przeżywała to wyjątkowe wydarzenie w przededniu swego święta patronalnego, 25 czerwca 1986 r. O uroczystości wiadomo tylko tyle, że odbywała się w bardzo podniosłej atmosferze i przyczyniła do odnowy moralnej wielu parafian.

17 czerwca 1990 r. odbyły się prymicje ks. Stanisława Króla, pierwsze od niepamiętnych czasów. Stały się one źródłem niecodziennych przeżyć dla parafian, którzy przez kilka tygodni przygotowywali się do tego wydarzenia, m.in. szykując dekoracje. Uroczystość rozpoczęła się w domu rodzinnym prymicjanta specjalnym błogosławieństwem, udzielonym nowo wyświęconemu kapłanowi przez jego rodziców. Następnie neoprezbiter – otoczony wieńcem (koroną) z kwiatów i liści, który niosły ubrane na białe dziewczęta i młodzi chłopcy – został procesjonalnie odprowadzony do kościoła. Towarzyszyła mu rodzina, przyjaciele, zaprzyjaźnieni

i 6, s. 193–202. Szczegółowo na ten temat por. J. Śledzianowski, *Nawiedzenie Matki Bożej w Diecezji Kieleckiej*, Kielce 1987; idem, *Duszpasterskie znaczenie peregrynacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w diecezji kieleckiej*, [w:] *Księga jubileuszowa stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 157–165.

¹⁴⁰ Sprawozdania o stanie parafii z 1978, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 71; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1974, *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157–157v.

¹⁴¹ Krzyż ten papież Jan Paweł II podarował ordynariuszowi kieleckiemu bp. Stanisławowi Szmeckiemu wraz ze specjalnym błogosławieństwem na drogę nawiedzenia. Peregrynacja krzyża odbywała się w ramach III Duszpasterskiego Synodu Diecezjalnego. Więcej na ten temat por. J. Marcinkowski, *Peregrynacja krzyża*, KPD, 1986, R. XLII, s. 268–270.

ksieźa oraz duża liczba parafian. Cała droga z Karsznic do Rembieszyc udekorowana została kwiatami, zielenią i kolorowymi proporczykami. Msza święta prymicyjna sprawowana była o godzinie 12.00 na zewnątrz kościoła, gdzie wystawiono tymczasowy ołtarz polowy. Uczestniczyli w niej: ówczesny proboszcz, ks. T. Robakowski, ks. J. Laskowski i ks. M. Strzabala. Ten ostatni udzielił neoprezbiterowi komunii świętej, a ks. Laskowski wygłosił piękne kazanie. Na zakończenie Eucharystii ks. Stanisław Król podziękował wszystkim, którzy pomogli mu w drodze do kapłaństwa: rodzinie, księżom i przyjaciółom. Udzielił też specjalnego błogosławieństwa zebranym na nabożeństwie wiernym. Każdy uczestnik mszy świętej otrzymał pamiątkowy obrazek prymicyjny¹⁴².

51. Uroczystość nawiedzenia krzyża świętego w parafii Rembieszyc, 25 VI 1986 r.
Źródło: zbiory prywatne.

W dniach 28 i 29 sierpnia 2007 r. obraz Matki Bożej po raz drugi nawiedził parafię Rembieszyc. Obchody związane z peregrynacją poprzedziły rekolekcje, które przeprowadził o. Mirosław Li-

¹⁴² Informacja (e-mail) Łucji Król, siostry ks. S. Króla z 4 XI 2013 r. Autorka składa jej w tym miejscu serdeczne podziękowania za udzieloną pomoc.

powicz, redemptorysta z Gliwic. Wierni przez kilka miesięcy przygotowywali się na przyjście Maryi, szykując dekoracje i upiększając swoje domostwa. Ozdobiona została nie tylko trasa, którą przejeżdżał obraz, ale też wszystkie wsie. Zauważył to ks. bp Kazimierz Gurda, który złożył za to specjalnie podziękowania parafianom. Powitanie kopii cudownego wizerunku odbyło się przy krzyżu, na granicy wsi od strony Lipnicy. Główną mszę świętą celebrował bp K. Gurda, który wygłosił również homilię. W obchodach uczestniczyli księża z całego dekanatu, na czele z dziekanem małogoskim, ks. Janem Gajem i wywodzącym się z miejscowej parafii ks. Stanisławem Królem, jak również tłum wiernych. Adoracja obrazu trwała całą noc, aż do jego uroczystego odprowadzenia do Bolmina w godzinach popołudniowych dnia następnego. Kondukt odprowadzający prowadziła policja z Jędrzejowa¹⁴³.

W pierwszą niedzielę października 2007 r. rozpoczęło się nawiedzenie rodzin przez kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Obraz peregrynował najpierw w Karsznicach i Mieronicach, a po zimie w Rembieszycach i Woli Tesserowej. Przyjęły go niemal wszystkie rodziny¹⁴⁴.

5.5. Wizytacje kanoniczne i dziekańskie

W myśl wskazań Soboru Watykańskiego II (1962–1965) i przepisów prawa kościelnego (KPK, kan. 396) biskup diecezji ma obowiązek wizytować każdą parafię przynajmniej raz na pięć lat. Pozwala mu to na utrzymanie bliskich kontaktów z duchowieństwem podległej sobie diecezji oraz wiernymi. Jeśli zachodzą uzasadnione przeszkody, wizytacja może się nie odbyć lub może być odbyta za pośrednictwem wysłannika, specjalnie oddelegowanego przez bi-

¹⁴³ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p. Dodajmy w tym miejscu, że w diecezji kieleckiej druga peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej trwała od 30 VI 2007 r. do 13 IX 2008 r. Opis uroczystości rozpoczęcia nawiedzenia Maryi zamieścił KPD, 2007, R. LXXXIII, nr 3, s. 350–361. Próbę podsumowania tej peregrynacji dał S. Sarek, *Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji kieleckiej – próba podsumowania i wskazania propozycji duszpasterskich*, KPD, 2008, R. LXXXIV, nr 6, s. 660–665. Na temat drugiego nawiedzenia obrazu Matki Bożej w Polsce por. M. Królik, *Historia Nawiedzenia (2.)*, „Jasna Góra” 2007, nr 5, s. 8–10.

¹⁴⁴ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; rozmowa z ks. T. Robakowskim z 1 VIII 2013 r.

skupa. Wysłannikiem takim może zostać biskup pomocniczy, biskup koadiutor, wikariusz generalny albo inny prezbiter. Wizytacji kanonicznej podlegają wszystkie dziedziny życia religijnego, moralnego i administracyjno-gospodarczego. Biskup sprawdza stan świątyni, kaplic, sal katechetycznych, cmentarza grzebalnego, budynków gospodarczych oraz kancelarii parafialnej, przegląda spisy inwentarza kościoła i wszystkie prowadzone księgi. Wizytacja pasterska jest także okazją do udzielenia sakramentu bierzmowania, o czym była mowa wyżej.

W interesującym nas okresie parafia Rembieszyce nawiedzana była przez biskupa diecezji jedenaście razy: 24–25 września 1958 r., 28–29 czerwca 1963 r., 6 lipca 1968 r., 20 sierpnia 1972 r., 4 czerwca 1978 r., 29 czerwca 1983 r., 30 października 1988 r., 14 listopada 1993 r., 29 czerwca 1999 r., 3 września 2006 r. i 18 czerwca 2011 r. Czterokrotnie (w latach 1958, 1963, 1968 i 1978) wizytował parafię bp Jan Jaroszewicz, dwukrotnie (1988 i 1993 r.) bp Mieczysław Jaworski, a po jednym razie biskupi pomocniczy Edward Materski, Jan Gurda, Marian Florczyk, Kazimierz Ryczan oraz Kazimierz Gurda (por. tab. 28). W kancelarii parafialnej przechowywana jest *Księga wizytacji kanonicznych*, w której wizytator każdorazowo zamieszczał program wizytacji oraz uwagi na temat stanu materialnego, moralnego i duchowego parafii. Pozwala to odtworzyć przebieg tych uroczystości w najdrobniejszych szczegółach. Poniżej podajemy, dla przykładu, opis wizytacji pasterskich z 1978, 1983 i 1993 r.

Odwiedzający parafię w dniu 4 czerwca 1978 r. bp Jan Jaroszewicz przybył do Rembieszyc o godzinie 7.00 rano. Zajęcia wizytacyjne rozpoczął od sprawdzenia kancelarii parafialnej. O godzinie 8.00 został uroczyście wprowadzony do kościoła parafialnego przez licznie zgromadzonych wiernych. Po nawiedzeniu Najświętszego Sakramentu celebrował mszę świętą na zewnątrz kościoła, w czasie mszy wygłosił homilię i udzielił sakrament bierzmowania 141 osobom. Następnie Jego Ekscelencja wizytował kościół i cmentarz grzebalny. Po uroczystym ingresie, o godzinie 11.30 uczestniczył we mszy świętej zwanej sumą, w czasie której wygłosił kazanie. Podkreślił w nim odpowiedzialność wiernych nie tylko za kościół materialny, ale też za życie Kościoła, za życie rodzinne przeżywane i formowane w duchu Chrystusowej Ewangelii. Na zakończenie mszy świętej udzielił obecnym odpustu zupełnego¹⁴⁵.

¹⁴⁵ APR, *Księga wizytacji kanonicznych*, s. 16–17.

Kolejna wizytacja, dokonana w święto patronalne 29 czerwca 1983 r. przez ks. dr. Jana Gurdę, biskupa pomocniczego diecezji kieleckiej, wikariusza generalnego, odbyła się według następującego porządku. Po uroczystym ingresie do kościoła parafialnego o godzinie 9.00 biskup odprawił mszę świętą, w czasie której udzielił sakramentu bierzmowania 55 osobom. Przeprowadził przy tej okazji egzamin, który wykazał dobrą, a w niektórych przypadkach bardzo dobrą znajomość prawd wiary. O godzinie 12.00 celebrował uroczystą sumę, w czasie której wygłosił homilię nt. *Kościół jako wspólnota ludu Bożego*. O godzinie 17.00 poświęcił niedawno wybudowaną kaplicę w Mieronicach i wszystkie zakupione naczynia, szaty liturgiczne oraz inne paramenty kościelne. Następnie odprawił mszę świętą i wygłosił kazanie. W czasie wizytacji odwiedził też kancelarię, cmentarz grzebalny i budynki parafialne¹⁴⁶.

W dniu 14 listopada 1993 r. bp Mieczysław Jaworski, wikariusz generalny, biskup pomocniczy diecezji kieleckiej przeprowadził wizytację kanoniczną według następującego porządku. O godzinie 8.00 sprawował mszę świętą w kaplicy w Mieronicach i wygłosił kazanie. Następnie udał się do Rembieszyc, gdzie na cmentarzu grzebalnym polecił miłosierdziu Bożemu zmarłych papieży, biskupów, którzy w przeszłości wizytowali parafię rembieską, kapłanów, którzy w niej pracowali, budowniczych i dobrodziei kościoła, rodziców i krewnych, ofiary wojen oraz wszystkich wiernych zmarłych. O godzinie 10.00, w czasie mszy świętej odprawionej przez księdza proboszcza, wygłosił kazanie, w którym mówił na temat modlitwy jako źródła jedności w rodzinie oraz o wychowaniu przez przykład modlitwy, dobrego słowa i ofiarnego życia. Po uroczystym ingresie o godzinie 12.00 celebrował sumę, podczas której udzielił sakramentu bierzmowania przedstawionej mu młodzieży. W homilii zwrócił uwagę na fakt, że każdy człowiek otrzymuje od Boga pewien zasób talentów. W związku z tym, każdy z nas i cała wspólnota parafialna odpowiedzialna jest za Kościół i Kościół stanowi.

W piątek poprzedzający wizytację sufragan kielecki odwiedził szkoły na terenie parafii (w Mieronicach, Karsznicach i Rembieszycach), gdzie spotkał się z gronem nauczycielskim oraz dziećmi. W Szkole Podstawowej w Rembieszycach dzieci z tej okazji przygotowały akademię religijno-patriotyczną. Biskup omówił z gronem pedagogicznym problemy związane z wychowaniem dzieci i mło-

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 19v.

dzieży. Zaznaczył przy tym, że rodzice, Kościół i szkoła winni sobie w tym dziele wzajemnie pomagać i wzajemnie się uzupełniać¹⁴⁷.

Oprócz wizytacji biskupich, co roku odbywały się wizytacje dziekańskie, przeprowadzane przez dziekana dekanatu małego. Miały one skromniejszą oprawę liturgiczną niż wizytacje pasterskie. Dziekana interesowały te same zagadnienia, które brały pod uwagę podczas wizytacji biskupich. W sporządzanym przy tej okazji protokole wizytator zamieszczał pewne zalecenia dotyczące życia liturgicznego czy stanu gospodarczego parafii (*decretum reformationis*), które proboszcz powinien niezwłocznie wprowadzić w życie.

6

Budownictwo sakralne

6.1. Kościół parafialny

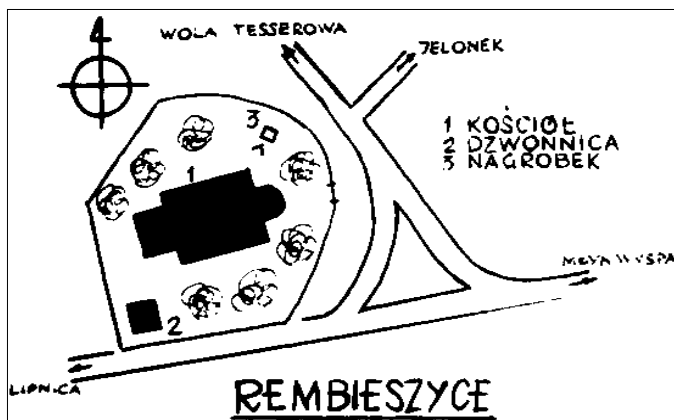
Po drugiej wojnie światowej architektura kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła nie uległa większym zmianom, podobnie jego wystrój. Kolejni proboszczowie dbali o należyty stan świątyni parafialnej, która kilkakrotnie była remontowana i odnawiana. Była o tym szczegółowo mowa przy innej okazji. W tym miejscu poprzestaniemy zatem na przypomnieniu kilku podstawowych faktów. W 1955 r. naprawiono uszkodzony sufit prezbiterium i odnowiono całą jego malaturę. W czasie renowacji świątyni w latach 1965–1968 odmalowano i wyzłocono wszystkie ołtarze, tabernakulum, tron, balustradę, jak również zakupiono nowe ławki. W latach 1971–1972 wykonano elektryfikację kościoła, w roku następnym sprawiono nową podłogę w prezbiterium (dębową), a w 1976 r. naprawiono uszkodzoną podczas wichury sygnaturkę. Dwa lata później wymieniono wszystkie okna w kościele, położono boazerię w zakrystii i kruchcie południowej, zainstalowano nowe nagłośnienie i przerobiono instalację elektryczną. W roku 1981 odnowiono zabytkowy żyrandol, w 1990 r. pomalowano blachę na

¹⁴⁷ *Ibidem*, s. 23–24.

wieżę kościoła, a w latach 1995–1996 podłogi i ławki. W 2002 r. wyremontowano sygnaturkę, w 2010 r. przeprowadzono częściową renowację ławek i iluminowano świątynię z zewnątrz, wreszcie w 2011 r. wymieniono wszystkie okna. Kilka razy remontowano dach kościoła i zmieniano jego pokrycie (w latach 1962–1963, 1971–1972, 1978–1979, 1994, 2004, 2011)¹⁴⁸. Należy również nadmienić, że w 1994 r. zespół zabytków malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego, stanowiący wystrój i wyposażenie kościoła w Rembieszycach, w sumie 37 obiektów, został wpisany do rejestru zabytków ruchomych województwa kieleckiego (pod numerem 225 B)¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Protokoły wizytacji dziekańskich za lata 1955, 1962–1981, 1990, 1994–1995, 2002, 2004, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50, k. 196; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1961–1962, sygn. OD-5/55, k. 556; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1963, sygn. OD-5/56, k. 315; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1964, sygn. OD-5/57, k. 350; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1965, sygn. OD-5/58, k. 349; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1966, sygn. OD-5/59, k. 356; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1967, sygn. OD-5/60, k. 349; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1968, sygn. OD-5/61, k. 361; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1969, sygn. OD-5/62, k. 377; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1970, sygn. OD-5/63, k. 360; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64, k. 175; *ibidem*, Akta wizytacji dziekańskich, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66, k. 185; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68, t. I, k. 189; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72, k. 167; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 190; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76, k. 170; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78, k. 160; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80, k. 154; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1980, t. I, sygn. OD-5/82, k. 181; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84, k. 187; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110, k. 51, 129, 149; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144, k. 118, 125v; Sprawozdania o stanie parafii przed wizytacją kanoniczną z lat 1992, 1999 i 2004, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 136, 168, 186v; rozmowa z ks. Z. Bieniem z 8 VIII 2013 r.

¹⁴⁹ Por. *Decyzja w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków*, Kielce 12 IV 1994, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 147. Wykaz obiektów uznanych za zabytek zawiera: *Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r. w sprawie wpisania do rejestru zabytków woj. kieleckiego pod numerem 225 B zespołu zabytków stanowiących wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw.*

52. Kościół parafialny w Rembieszycach, szkic sytuacyjny

Źródło: Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła w Rembieszycach, karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, tzw. Biała Karta, oprac. S. Fiedorczuk, 1987 r.

Architektura zewnętrzna

Kościół jest orientowany, jednonawowy, zbudowany z drewna, o konstrukcji mieszanej, sumikowo-łątkowej łączonej ze zrębową, na mocno wgłębionej w ziemię podmurówce, obłożonej kamieniami polnymi – otoczkami. Nawę ma na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu, prezbiterium węższe, równe jej wysokości, płytkie, prostokątne, zamknięte trójbocznie. Od północy przylega do prezbiterium kwadratowa zakrystia, a od południa do nawy niewielka, również kwadratowa kruchta. Druga kruchta, prostokątna, znajduje się od strony zachodniej. Pierwotnie była mniejsza i pełniła zarazem funkcję dzwonnicy. Mieściły się w niej dwie komórki. W komórcie po stronie prawej znajdowały się drzwi, którymi wchodziło się na chór. W latach sześćdziesiątych XIX stulecia kruchtę zachodnią przebudowano, otwierając ją do wnętrza¹⁵⁰.

Nawę i prezbiterium pokrywa jeden wspólny dach dwuspadowy, o konstrukcji storczykowej, nad zamknięciem prezbiterium

śś. Piotra i Pawła Ap. w Rembieszycach, gm. Małogoszcz, woj. Kieleckie [dalej: Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r.], *ibidem*, k. 148–149.

¹⁵⁰ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19v; Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 113v–114; [ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 172.

zakończony trójpołaciowo, pobity gontem. Okap dachu wysunięty jest około 50 cm poza lico zrębu nawy i około 60 cm poza lico ścian prezbiterium. Na środku kalenicy znajduje się sześcioboczna wieżyczka na sygnaturę z arkadkową latarnią nakrytą hełmem, z iglicą i podwójnym krzyżem żelaznym. Ciekawy dach wykonano nad zachodnią kruchtą, czyli dawną dzwonnica. Ma ona cztery połacie, wyżej przechodzące w banię o kształcie gruszkowatym, zwieńczoną krzyżem łacińskim (*crux ordinaria*). Dachy nad zakrystią i kruchtą boczną są trójpołaciowe. Pierwotnie pokryte były gontem, obecnie blachą.

Wnętrze świątyni oświetla osiem prostokątnych, jednoskrzydłowych okien różnej wielkości, z których cztery rozmieszczone są w nawie, symetrycznie na każdym boku, jedno w prezbiterium od południa, pozostałe natomiast w kruchcie zachodniej. Niewielkie okna znajdują się także w zakrystii i kruchcie południowej (po jednym od wschodu). Elewacje oszalowane są pionowo deskami z listwowaniem. Wzmacniające ściany lisice uformowano na kształt pilastrów wspartych na cokołach, z kapitelami w formie wolut zwróconych ku sobie. Trzony pilastrów na zewnątrz są gładkie, a we wnętrzu kościoła kanelowane (żłobkowane). Drzwi główne dwuskrzydłowe, szalowane w jodełkę, z rombem na środku, drzwi od południa – jednoskrzydłowe, szalowane w taki sam sposób. Na nadprożu głównego wejścia wyryty napis informuje: „RESTAURACJA KOŚCIOŁA ZA X. KAŃSKIEGO ROKU 1907”¹⁵¹.

Wyposażenie i wystrój świątyni

Na wyposażenie kościoła składają się: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ołtarz soborowy, chrzcielnica, ambona, konfesjonał, ławki, organy oraz stacje drogi krzyżowej. Choć poszczególne ele-

¹⁵¹ Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach [dalej: AWKZ], Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Rembieszycach, karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, tzw. Biała Karta, oprac. S. Fiedorczyk, 1987 r.; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930, s. 335; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (*Województwo kieleckie*), red. J. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (*Powiat jędrzejowski*), oprac. T. Przykowski, Warszawa 1957, s. 33; C. Hadamik, D. Kalina i E. Traczyński, *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006, s. 207; A. Adamczyk, T. Wróbel, *Kościół drewniany w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010, s. 68.

menty wystroju wykonane zostały w różnych epokach historycznych i reprezentują różne style, udało się jednak zachować spójność i smak wnętrza. Najokazalej prezentuje się, co naturalne, ołtarz główny wykonany w 1918 r. w stylu neobarokowym. Z wyjątkiem kamiennej mensy zbudowany jest w całości z drewna. Ołtarz jest przyścienny, typu architektonicznego, jednoosiowy i trójkon-dygnacyjny. Składa się z mensy¹⁵², retabulum (nastawy)* oraz zwieńczenia. Mensa w formie skrzyni ustawiona jest na trójstop-niowym podium. Znajduje się na niej drewniane tabernakulum z tronem i parą rzeźbionych aniołów, wykonane w 1916 r. w pra-cowni kieleckiego artysty – Stanisława Nieponia¹⁵³. W antepedium* widnieje malowany na płótnie obraz przedstawiający Baranka Bo-żego adorowanego przez dwa anioły. Anioły trzymają banderolę z napisem: „*ECCE AGNUS DEI*” (Oto Baranek Boży). W centralnej części nastawy, w prostokątnej ramie górą zamkniętej półkoliście z uskokami, spiętej pośrodku barokowym kartuszem z gołębicą Ducha Świętego, mieści się słynący cudami obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z końca XV lub początku XVI w. Pierwotnie posia-dał on pozłacaną „sukienkę” z drewna. Po konserwacji w 1969 r. „sukienkę” usunięto, a wierni znowu mogą podziwiać całe piękno wizerunku. Na zasuwie znajduje się neobarokowy obraz ukazujący patronów kościoła, malowany olejno na płótnie, zapewne z drugiej połowy XIX w. Obraz flankują dwie figury aniołów stojące na coko-łach. Po bokach retabulum są skrzydłowe naddatki w formie wolut i liści akantu. W zwieńczeniu widnieje owalny obraz św. Stanisła-wa biskupa, z końca XVIII stulecia, malowany olejno na płótnie. Po bokach siedzą na cokołach dwa putta. Na samej górze znajduje się kartusz herbowy z datą wykonania ołtarza¹⁵⁴.

Ołtarze boczne usytuowane są w narożach nawy, w bliskości prezbiterium. Wykazują one ogólne podobieństwo z ołtarzem głów-nym zarówno pod względem konstrukcji, jak i dekoracji. Ołtarz po stronie Ewangelii (z lewej) zbudowany został w 1918 r. Data wyko-nania drugiego ołtarza nie jest znana, zapewne jednak powstał w tym samym czasie¹⁵⁵. Ołtarze składają się z mensy, retabulum i zwieńczenia. Mensy mają formę skrzyni ujętej na narożach kolu-

¹⁵² Pojęcia oznaczone symbolem gwiazdki [*] objaśniono w słowniku termino-logicznym zamieszczonym na końcu książki.

¹⁵³ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

¹⁵⁴ *Ibidem*; *Katalog zabytków...*, s. 33.

¹⁵⁵ Inwentarz *fundi instructi* z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 432v.

mienkami, zdobionej liśćmi i kwiatami akantu oraz monogramem* imienia Jezus w profilowanych ramach. Nastawy flankowane są parą kompozytowych kolumn, dźwigających pełne belkowanie*, spięte pośrodku kartuszem herbowym. Pomiedzy kolumnami znajdują się prostokątne nisze ujęte w profilowane ramy, a w nich rzeźby na cokołach. Po bokach retabulum stoją na konsolach figury świętych, a na przerwanym przyczółku* siedzą putta. W zwieńczeniu są obrazy w prostokątnych ramach, górą zamkniętych półkoliście, ujęte po bokach parą kolumn o gładkich trzonach i głowicach kompozytowych. Powyżej widać krzyż i wazy. Retabulum i zwieńczenie uzupełniają skrzydłowe naddatki wolutowo-akantowe.

W ołtarzu po stronie Ewangelii, w niszy zamkniętej u góry półkoliście z uskokami, zdobionej konchą, mieści się rzeźba św. Stanisława Kostki¹⁵⁶, zasuwana zabytkowym obrazem św. Franciszka a Paulo¹⁵⁷, założyciela zakonu braci najmniejszych (minimitów).

¹⁵⁶ Święty Stanisław Kostka (1550–1568) – urodził się w Rostkowie na Mazowszu. Był synem kasztelana zakroczymskiego. W wieku 14 lat wraz z bratem został wysłany do szkół jezuickich w Wiedniu. W grudniu 1565 r. ciężko zachorował. Nagle uzdrowienie przypisał Matce Bożej, do której miał „wielkie nabożeństwo”. Stanisław pragnął wstąpić do zgromadzenia jezuitów, ale nie mógł liczyć na pozwolenie rodziców. W sierpniu 1567 r. pieszo, w przebraniu, uciekł z Wiednia. Dotarł do Dyllingen w Bawarii i zgłosił się do św. Piotra Kanizjusza, ten zaś wysłał go do Rzymu, gdzie został przyjęty do nowicjatu. Mając 18 lat złożył śluby zakonne. Zmarł w sierpniu 1568 r., przepowiadawszy wcześniej swoją śmierć. Został beatyfikowany w 1670, a kanonizowany w 1726 r. Jest patronem Polski i Litwy, archidiecezji łódzkiej i warszawskiej, diecezji chełmskiej i płockiej, miast Gniezna, Lublina, Lwowa, Poznania oraz Warszawy, wreszcie studentów i młodzieży polskiej. W ikonografii św. Stanisław przedstawiany jest w stroju jezuitę. Jego atrybutami są: anioł podający mu Komunię, Dziecię Jezus na ręku, krucyfiks, laska pielgrzymia, lilia, różaniec i Madonna. Por. J. Marecki, L. Rotter, *Jak czytać wizerunki świętych. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych*, Kraków 2009, s. 556–557; W.A. Niewęglowski, *Leksykon świętych*, Warszawa 1999, s. 150–151.

¹⁵⁷ Święty Franciszek z Paoli (1416–1507) – pochodził z ubogiej rodziny w Kalabrii. Mając kilkanaście lat udał się na pustynię i podjął życie eremity. Jego asceza oraz gorliwość sprawiły, że zaczęli przybywać do niego uczniowie. Z myślą o nich założył klasztor i nazwał ich „braćmi najmniejszymi” – minimi. Był duchowym opiekunem rodziny króla Francji Ludwika XI, a potem doradcą Karola VIII. Beatyfikowany w 1513 r., kanonizowany w 1519 r., św. Franciszek jest głównym patronem Królestwa Neapolu, Sycylii i Kalabrii. Za swego opiekuna obrały go m.in. miasta Tours, Turyn, Genua i Neapol. Jest też patronem włoskich marynarzy. Jego wspomnienie liturgiczne obchodzone jest w Kościele katolickim 2 kwietnia. Święty Franciszek przedstawiany jest w habicie minimów, z atrybutami nawiązującymi do wydarzeń z jego życia, takimi jak baranek, kij pasterski,

Święty Franciszek ukazany został w habicie zakonnym i z kijem podróżnym w ręku. Za pas ma zatknięty różaniec. U jego bosych stóp klęczy anioł Boży trzymający w rękach oprawioną tarczę z napisem *Charitas* (Miłosierdzie). Po bokach są rzeźby ukazujące rodziców Najświętszej Marii Panny – św. Annę i św. Joachima w strojach z epoki¹⁵⁸, a w zwieńczeniu obraz *Pokłon trzech króli*.

53. Kościół parafialny w Rembieszkach, św. Stanisław biskup, obraz w zwieńczeniu ołtarza głównego, fot. autor, 2013 r.

W ołtarzu po stronie przeciwnej znajduje się figura Chrystusa Miłosiernego, a na zasuwie malowany olejno na płótnie obraz św. Michała Archaniola z początku XIX w. Ten pierwszy i najważniejszy

plaszcz, promienisty napis *Charitas*, osioł przy kuźni, różaniec, statek, trupia czaszka, więzień. Por. J. Marecki, L. Rotter, *op. cit.*, s. 219; W.A. Niewęłowski, *op. cit.*, s. 57.

¹⁵⁸ Święta Anna jest patronką diecezji opolskiej, licznych miast (m.in. HanoWERu), kobiet rodzących, matek, wdów, położnic, ubogich robotnic, górników kopalni złota, młynarzy, powroźników oraz żeglarzy. Święty Joachim czczony był w dawnej Polsce jako „protektor Królestwa”. Oboje patronują małżonkom. W ikonografii św. Anna przedstawiana jest jako starsza kobieta z welonem na głowie, w powłóczystej szacie, z atrybutami takimi, jak: księga, lilia, palec na ustach. Święty Joachim z kolei ukazywany jest jako starszy, brodaty mężczyzna w długiej sukni lub w płaszczu. Jego atrybutami są: anioł, Dziecię Jezus w ramionach, dwa gołębki w dłoni, na zamkniętej księdze lub w małym koszyku, jagnię u stóp, laska, kij pasterski, księga, zwój. Por. W.A. Niewęłowski, *op. cit.*, s. 121; J. Marecki, L. Rotter, *op. cit.*, s. 74, 326.

spośród aniołów, wódz zastępów niebieskich ukazany został jako wojownik w zbroi. W prawej ręce trzyma ognisty miecz, a w lewej tarczę z napisem: „*Quis ut Deus*” (Któż jak Bóg)¹⁵⁹. U jego stóp leży szatan, z którym Michał stoczył zwycięską walkę. Po bokach ołtarza znajdują się rzeźby przedstawiające św. Antoniego Padewskiego (z chlebem w ręku)¹⁶⁰ i św. Franciszka z Asyżu¹⁶¹, w zwieńczeniu natomiast wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej¹⁶².

¹⁵⁹ Według tradycji, kiedy Lucyfer zbuntował się przeciwko Bogu i nakłonił do buntu znaczną część aniołów, Archanioł Michał miał wystąpić jako pierwszy przeciwko niemu z okrzykiem: „Któż jak Bóg!”

¹⁶⁰ Święty Antoni Padewski (właściwie Ferdynand Bulonne) urodził się w Lizbonie w 1195 r. Pochodził z zamożnej i szanowanej rodziny. W młodym wieku wstąpił do zakonu kanoników regularnych św. Augustyna w Coimbrze, gdzie też na uniwersytecie zdobył gruntowne wykształcenie teologiczne. Pod wpływem wiadomości o męczennikach franciszkańskich, którzy ponieśli śmierć w północnej Afryce, w 1220 r. opuścił zakon kanoników regularnych i wstąpił do franciszkanów. Przyjął imię Antoni. Działal jako ludowy kaznodzieja w północnych Włoszech i we Francji, a potem wykładał filozofię na uniwersytecie w Bolonii (jako pierwszy profesor franciszkański). Był obdarzony wieloma charyzmatami – miał dar bilokacji, czytania w ludzkich sumieniach, proroctwa. W roku 1230 przybył do Padwy, gdzie zmarł 13 czerwca 1231 r. W niespełna rok później został kanonizowany przez papieża Grzegorza IX. W 1946 r. Pius XII ogłosił go doktorem Kościoła. Święty Antoni jest patronem zakonów franciszkanów i antoninek, miast: Padwy, Lizbony, Paderborn i Splitu, nadto górników, małżeństw, narzeczonych, położnic, ubogich, podróżnych, orędownikiem w wypadku ludzi i rzeczy zaginionych, w sprawach rodzinnych. Jego wspomnienie liturgiczne obchodzone jest 13 czerwca. W ikonografii św. Antoni przedstawiany jest z tonsurą, w habicie franciszkańskim przepasanym sznurem i w sandałach. Czasami trzyma Dzieciątka Jezus, które mu się ukazało. Jego atrybutami są: księga, lilia, serce, ogień (symbol gorliwości), osioł, bochen chleba, ryba w ręku. Por. J. Marecki, L. Rotter, *op. cit.*, s. 79–80; W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 94–95; U. Janicka-Krzywda, *Atrybut, patron, symbol czyli co o świętych i błogosławionych powinien wiedzieć przewodnik*, Kraków 1987, s. 28.

¹⁶¹ Święty Franciszek z Asyżu (1182–1226) – pochodził z bogatej, kupieckiej rodziny. Rozdał cały majątek ubogim i żył jak pustelnik pod Asyżem. Niebawem pozyskał pierwszych towarzyszy i założył zakon braci mniejszych – franciszkanów (1209 r.). W roku 1211 z pomocą św. Klary założył zakon żeński – klaryski, a w roku 1221 dla świeckich tzw. trzeci zakon. W ostatnich latach życia usunął się do Alverni. Tam podczas czterdziestodniowego postu, 14 września 1224 r., otrzymał jako pierwszy w dziejach Kościoła stygmaty. Zmarł w 1226 r. w wieku 45 lat. Dwa lata później papież Grzegorz IX wyniósł go na ołtarze. Ten niezwykle popularny święty jest patronem licznych zakonów, m.in. albertynów, franciszkanów, kapucynów, franciszkanów konwentualnych, bernardynek, klarysek, tercjarzy, poza tym Włoch, miast Asyżu i Bazylei, Akcji Katolickiej, jak również aktorów, ekologów, niewidomych, pokoju, robotników, tapicerów, ubogich i więźniów. Jego wspomnienie liturgiczne obchodzone jest 4 października. W ikonografii św. Franciszek

Wszystkie ołtarze polichromowane są w kolorze białym, kolumny, ramy obrazów i partie ornamentalne są złożone, skrzydła aniołków posrebrzane.

Na ścianie północnej prezbiterium zawieszona jest drewniana ambona w stylu neobarokowym, wykonana prawdopodobnie w drugiej dekadzie XX w.¹⁶³, obecnie nieużywana. Prowadzą na nią schodki od strony zakrystii. Kwadratowy korpus zdobią liście akanthu, festony* i zwisy roślinne*, a w dole widnieje podwieszona szyszka. W zaplecku mieści się malarskie przedstawienie Chrystusa Dobrego Pasterza, dekorowane po bokach liśćmi akantu. Zwieńczenie ma formę fragmentu belkowania. Składa się z architrawu*, fryzu* ciągłego zdobionego kwiatami akantu oraz silnie wysuniętego do przodu gzymsu*. Na samej górze znajduje się wazon na czterech wolutach, a na podniebieniu gołębica Ducha Świętego. Zabytek ten, analogicznie jak ołtarze, pomalowany jest na kolor biały, partie ornamentalne ma złożone, gołębica Ducha Świętego jest natomiast posrebrzana.

Naprzeciw ambony znajduje się zabytkowa chrzcielnica z drugiej połowy XIX stulecia (il. XII)¹⁶⁴, wykonana z drewna, pokryta w całości malarskim złotem. Ma ona kształt kielicha dekorowanego liśćmi akantu, zamykanego pokrywą w formie korony. Średnica czaszy sięga 45 cm, natomiast całkowita wysokość chrzcielnicy wynosi 190 cm.

W głębi prezbiterium, po obu stronach ołtarza głównego, stoją na konsolach nadnaturalnej wielkości figury świętych niewiast – Salomei i Marii Jakubowej, wykonane, jak się przypuszcza, dla kościoła franciszkanów w Chęcinach w pierwszej połowie XVIII w.¹⁶⁵ Odznaczają się one silną ekspresją, podkreśloną jeszcze przez roz-

ukazywany jest w habicie franciszkańskim lub w szacie pokutnej, czasami ze stygmatami. Bywa także przedstawiany w otoczeniu ptaków, gdy wygłasza do nich kazanie. Jego atrybutami są: baranek, krzyż, księga, ryba w ręku, grecka litera Tau. Por. J. Marecki, L. Rotter, *op. cit.*, s. 223–228; W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 162–163; U. Janicka-Krzywda, *op. cit.*, s. 38.

¹⁶² Pierwotnie znajdował się tu obraz św. Barbary „dobrego pędzla”. W czasie renowacji ołtarzy w 1968 r. został on wyjęty, a po odnowieniu zawieszony nad wejściem do zakrystii. Zapewne tożsamy z obrazem św. Katarzyny Aleksandryjskiej, o którym nieco dalej. Por. APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.

¹⁶³ *Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r.*, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 335; *Katalog zabytków...*, s. 33; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 208.

wiane szaty. Rzeźby miały pierwotnie połączane płaszcze¹⁶⁶. Obecnie polichromowane są w kolorze jasnym, biało-beżowym.

54. Kościół parafialny w Rembieszycach, konfesjonał, fot. autor, 2013 r.

55. Konfesjonał, płaskorzeźby ukazujące kapłana i św. Marię Magdalenę, fot. autor, 2013 r.

W nawie kościoła, przy ścianie północnej, stoi dębowy konfesjonał z początku ubiegłego stulecia, w stylu eklektycznym¹⁶⁷, bogato zdobiony dekoracją figuralną i ornamentalną (il. 53). Wśród elementów zdobniczych przeważają motywy zaczerpnięte z baroku, takie jak muszle, wazony, liście i kwiaty akantu. Barokowa jest również uskrzydłona główka anielska umieszczona w zwieńczeniu, u podstawy cokółu, na którym mieści się figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej (*Immaculata*). Dekorację uzupełniają dwie płaskorzeźby ustawione na konsolach, po obu stronach kraty, ukazu-

¹⁶⁶ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 169–169v.

¹⁶⁷ *Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r.*, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

jące kapłana i pokutującą Marię Magdalenę (il. 54). Duchowny ubrany jest jak do spowiedzi – w sutannę, komżę i stułę. Prawą rękę ma opuszczoną wzdłuż ciała, lewą wyciągniętą w geście błogosławieństwa. Maria Magdalena z kolei przedstawiona została w stroju z epoki. Prawą dłonią bije się w pierś na znak pokuty, a w lewej trzyma czaszkę – atrybut, a zarazem motyw *vanitas*, przypominający o marności i przemijalności ludzkiego życia.

W zachodniej części nawy mieści się chór muzyczny wsparty na dwóch słupach, z balustradą zdobioną instrumentami muzycznymi, ornamentem roślinnym oraz motywem „liściastego anioła” w profilowanych ramach. Centralnie na osi chóru usytuowana jest szafa organowa (ok. 270 × 200 × 85 cm), a w niej zabytkowy instrument z początku XIX w., o pięciogłosowym pozytywie i jednym miechu, gruntownie odnowiony w 1970 i 1981 r. W 1974 r. zainstalowano przy nim elektryczną dmuchawę. Prospekt organowy ma formę szafy zwieńczonej przełamującym się odcinkiem profilowanego belkowania, zdobionej dekoracją snycerską o stylizowanych motywach roślinnych¹⁶⁸.

W prostokątnym otworze tęczowym*, między metalowymi wolutami skrzyconymi z dwóch prętów, podziwiać można podwieszony do stropu drewniany krucyfiks z drugiej połowy XIX stulecia (il. X)¹⁶⁹. Ciekawa rzeźba Jezusa na krzyżu, datowana na pierwszą połowę wieku XV, znajduje się również z tyłu chóru (il. XI). Pochodzi ona z nieistniejącego dziś ołtarza Chrystusa Ukrzyżowanego, rozebranego na początku ubiegłego stulecia. Głowę Zbawiciela otacza cierniowa korona o długich prętach, a na zakrwawionych ranach boku, rąk i nóg umieszczone są metalowe gwiazdki¹⁷⁰. W kościele znajduje się jeszcze jeden zabytkowy krucyfiks, wykonany

¹⁶⁸ P. Rosiński, *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*, Warszawa–Kraków 1992, s. 253; Protokoły wizytacji dziekańskiej za lata 1970, 1974 i 1981, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1970, sygn. OD-5/63, k. 360; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70, k. 157; *ibidem*, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84, k. 187. Dodajmy tylko, że w 1970 r. instrument restaurował Józef Buła. Por. P. Rosiński, *op. cit.*, s. 254.

¹⁶⁹ *Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r.*, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

¹⁷⁰ *Ibidem*; *Katalog zabytków...*, s. 33; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 335; *Inwentarz fundi instructi z 1859 r.*, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 114v. Krucyfiks ten został uznany za zabytek decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków w Kielcach z dnia 22 XII 1959 r. Por. *Decyzja w sprawie wpisania...*, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 147.

w 1799 r. w warsztacie chęcińskiego rzeźbiarza Byszewskiego. Pierwotnie wisiał on na ścianie wschodniej kruchty południowej. Po konserwacji w 2011 r., przeprowadzonej przez Barbarę Gawęcką z Bydgoszczy, ustawiono go w prezbiterium, z lewej strony ołtarza soborowego. Podstawę pod krzyż wykonał Bogusław Bożucek z Lesicy¹⁷¹.

Cały kościół zastawiony jest ławkami. Poza dwoma zabytkowymi, które stoją przy głównym wejściu, wszystkie inne zostały wykonane w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia¹⁷². W kruchcie południowej znajduje się neogotycka kropielnica z końca XIX w.¹⁷³, kształtem przypominająca nieco chrzcielnicę. Na ścianie północnej kruchty, z prawej strony drzwi, umieszczony jest mosiężny medalion, a w nim krzyż z napisem: „JESUS CHRISTUS DEUS HOMO” (Jezus Chrystus, Bóg-Człowiek). Pomiędzy ramionami krzyża widnieją słowa: „VIVIT, REGNAT, IMPERAT” (Żyje, króluje, panuje) oraz data wykonania zabytku – 1901 r., wypisana po łacinie (MCMI). W otoku biegnie napis: „ZA UCAŁOWANIE TEGO KRZYŻA UMIESZCZONEGO W KOŚCIELE I ODMÓWIENIE OJCZE NASZ 100 DNI ODPUSTU RAZ NA DZIEŃ”.

Wnętrze kościoła zdobi dekoracja ścienna o motywach figuralnych, roślinno-geometrycznych oraz zoomorficznych, malowana kredowo na deskach (il. 57, 58). Na ścianach prezbiterium widzimy pary ptaków i mitycznych stworów o układzie antytetycznym*, wkomponowane w figury geometryczne, a na ścianach nawy ornament roślinny oraz monogramy imienia Jezus i Maria. Na stropie prezbiterium znajduje się dużych rozmiarów malowidło *Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny* z około 1800 r., wykonane klejowo na płótnie i przytwierdzone małymi ćwiekami do desek. Twórcą tego dzieła jest znany artysta krakowski – Michał Stachowicz (1768–1825), o czym była mowa przy innej okazji. Podobne płótno, przedstawiające Trójkę Świętą, zdobiło niegdyś także strop nawy, uległo jednak zniszczeniu w drugiej połowie XIX stulecia¹⁷⁴. Zastą-

¹⁷¹ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148; rozmowa z ks. Z. Bieniem z 8 VIII i 18 IX 2013 r.

¹⁷² APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1976, ADK, Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74, k. 190.

¹⁷³ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

¹⁷⁴ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 169, 170.

piono je (pod koniec XIX lub na początku wieku XX) sceną *Przemienienia Pańskiego* (il. 55)¹⁷⁵, namalowaną bezpośrednio na stropie. Autor tego dzieła jest anonimowy. Znamy jednak źródło jego inspiracji. Jest nim obraz wybitnego artysty renesansowego – Rafaela Santiego (1483–1520), wykonany w latach 1516–1520 na zlecenie kardynała Giulio de Medici, późniejszego papieża Klemensa VII (il. 56). Na stropie dawnej dzwonnicy, pełniącej dziś funkcję przedłużenia nawy, widnieje z kolei malowidło *Pan Jezus przekazujący klucze św. Piotrowi*, umieszczone w ozdobnej, profilowanej ramie, zapewne współczesne poprzedniemu. Dekorację stropów uzupełniają m.in. liście i kwiaty akantu oraz gwiazdy wkomponowane w kwadraty.

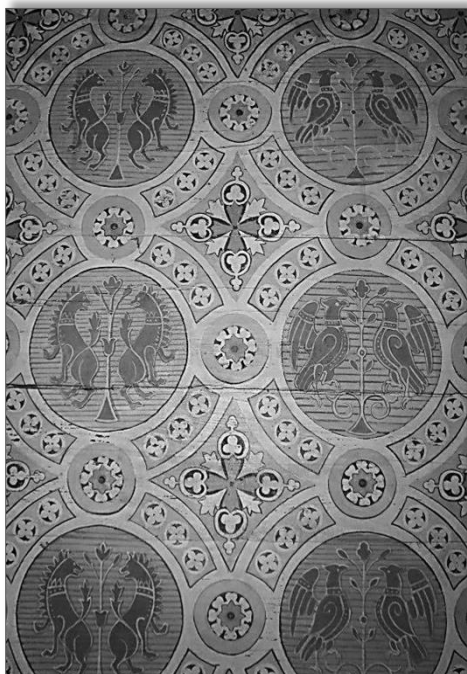

56. Kościół parafialny w Rembieszycach, Przemienienie Pańskie, malowidło na stropie kruchty zachodniej, fot. autor, 2013 r.

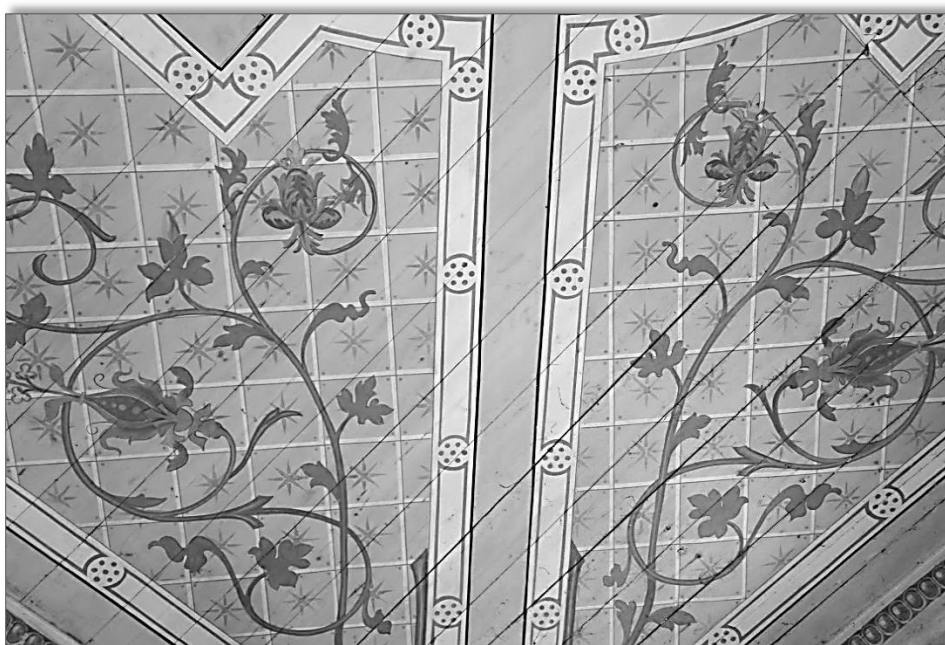

57. Rafael Santi, Przemienienie Pańskie, 1516–1520 r. (Pinakoteka Watykańska)

¹⁷⁵ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148.

58. Kościół parafialny w Rembieszycach, fragment dekoracji ściennej prezbiterium i nawy, fot. autor, 2013 r.

59. Kościół parafialny w Rembieszycach, fragment dekoracji malarskiej na stropie nawy, fot. autor, 2013 r.

Na ścianach kościoła zawieszone są stacje drogi krzyżowej oraz cztery obrazy malowane na płótnie, oprawione w drewniane ramy. W prezbiterium, nad drzwiami prowadzącymi do zakrystii, widnieje duży obraz św. Katarzyny Aleksandryjskiej z początku XIX w.¹⁷⁶ Święta przedstawiona została w długiej sukni, płaszczu i koronie. Spogląda w niebo, wsparta o kolumnę. W prawej dłoni trzyma miecz i palmę męczeństwa, a u stóp ma złamane koło. W głębi obrazu widać górzysty pejzaż ze sceną jej śmierci¹⁷⁷. Po drugiej stronie prezbiterium znajduje się wizerunek bł. Jana Pawła II, ufundowany przez Przemysława Kapustę, a w nawie kościoła, powyżej wejścia, zabytkowe XIX-wieczne malowidło ukazujące Chrystusa umywającego stopy apostołom, o niewielkiej jednak wartości artystycznej. Na ścianie północnej kościoła, powyżej konfesjonálu, wisi dużych rozmiarów płótno wyobrażające patronów kościoła, namalowane w 2012 r. przez Barbarę Gawęcką. Ten, inspirowany sztuką hiszpańskiego baroku, obraz stanowi dar Kazimierza Bienia, ojca obecnego proboszcza parafii. W prezbiterium, na ścianie południowej, znajduje się drewniana półeczka, a na niej figura Matki Boskiej Fatimskiej, zakupiona w 2001 r. z fundacji Genowefy Jakubczyk i jej siostr. W kruchcie południowej, powyżej kropiel-

¹⁷⁶ [Ks. S. Kamiński], *Kościół parafialny...*, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 171. Por. *Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r.*, ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148, gdzie błędnie datuje się to dzieło na przełom XIX i XX w.

¹⁷⁷ Według tradycji św. Katarzyna urodziła się w Aleksandrii. Była córką króla Kustosa. Wyróżniała się urodą i zdolnościami retorycznymi. Poniosła śmierć męczeńską w wieku 18 lat. Wyrok śmierci zapadł po dyspucie religijnej, w której Katarzyna okazała się bieglejsza od pięćdziesięciu pogańskich mędrców, część z nich nawracając. Niezadowolony z takiego obrotu sprawy cesarz Maksencjusz skazał ją na tortury. Katarzyna była m.in. biczowana, szarpana ostrymi pazurami, głodzona, a w końcu łamana kołem. W trakcie tej ostatniej tortury szprychy koła, dotknięte przez anioła, rozpadły się, nie czyniąc jej krzywdy. To cudowne wydarzenie nie uratowało jednak świętej przed śmiercią. Została ścięta między 307 a 312 r. W ikonografii św. Katarzyna przedstawiana jest w koronie królewskiej, z palmą męczeńską w dłoni. Jej atrybutami są: anioł, Dziecię Jezus nakładające na jej palec pierścień zaręczynowy jako oblubienicy, filozofowie, z którymi toczyła dysputę, koło tortur, korona w ręku, krzyż, księga, miecz i piorun. Święta Katarzyna należy do grona Czternastu Świętych Wspomożycieli. Jest patronką m.in. zakonu katarzynek, uniwersytetów, filozofów, kolejarzy, żeglarzy, młynarzy, szwaczek, fryzjerów, modystek oraz miasta Nowy Targ. Jej wspomnienie liturgiczne obchodzone jest w Kościele katolickim 25 listopada. Por. J. Marecki, L. Rotter, *op. cit.*, s. 361–363; W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 188–189; U. Janicka-Krzywdą, *op. cit.*, s. 46.

nicy, wisi współczesny obraz *Jezu Ufam Tobie* – dar Jarosława Szostaka z Woli Tesserowej¹⁷⁸.

Na ołtarzach ustawione są trzy krucyfiksy neobarokowe z końca XIX – początku XX w., cztery świeczniki neobarokowe z tego samego okresu¹⁷⁹ oraz dwa współczesne obrazy – Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Pana Jezusa Miłosiernego. Pierwszy z wymienionych został zakupiony w 1994 r. z fundacji Anny Jędrzejowskiej z Woli Tesserowej. Drugi ofiarowała w 1992 r. Helena z Helickich Szczygłowa jako wotum dziękczynne za uzdrowienie matki (pierwotnie wisiał na ścianie południowej prezbiterium)¹⁸⁰.

60. Pacyfikał neobarokowy, 1810 r.
fot. autor, 2013 r.

61. Relikwiarz neobarokowy z pierwszej połowy XIX w., fot. autor, 2013 r.

¹⁷⁸ Informacje uzyskane od ks. Z. Bienia z 7 VII 2013 r. i Genowefy Jakubczyk z 14 IX 2013 r.

¹⁷⁹ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 149.

¹⁸⁰ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; rozmowa z ks. T. Robakowskim z 10 IX 2013 r.

Wyposażenie kościoła uzupełniają: pacyfikał* w kształcie monstrancji ze szczątkami świętych Dominika, Ignacego Loyoli i Franciszka a Paulo, wydany w Rzymie 23 września 1770 r., potwierdzonymi przez ks. Jana Pawła Woronicza w 1810 r. (il. 59); relikwiarz z pierwszej połowy XIX w. ze szczątkami świętych Paschalisa, Łucji, Klary, Antoniego Padewskiego, Piotra z Alkantary, Dydaka, Bonawentury, Anny i Jana oraz fragmentu płaszcza św. Józefa (il. 60); monstrancja eklektyczna z napisem: „*Sumptibus parochianorum comparavit Stephanus Kempa par. 1916*” (Zakupiona kosztem ks. Stefana Kempy 1916); puszka na komunikanty z tego samego roku; wieczna lampka, neobarokowa, z drugiej połowy XIX stulecia; cztery feretrony, w tym trzy neogotyckie; kilka chorągwi i zabytkowych ornatów¹⁸¹.

6.2. Dzwonnica

Na południowy zachód od kościoła, na terenie dawnego cmentarza znajduje się drewniana dzwonnica konstrukcji słupowej, wzniesiona w 1819 r. z fundacji Franciszka Sariusza Wolskiego, ówczesnego kolatora i dziedzica wsi Rembieszyc¹⁸². Jest to niewielki budynek na planie zbliżonym do kwadratu (5,6 × 5,7 m), dwukondygnacyjny, oszalowany pionowo deskami, kryty dachem namiotowym, lekko złamanym przy podstawie. Połacie dachu pobite były pierwotnie gontem, a od 1964 r. blachą cynkową¹⁸³. Na wysokości 2/3 ścian znajduje się poziomy, nadwieszony daszek przykryty gontem, a nad nim prostokątne otwory okienne (po trzy z każdej strony), górą zamknięte półkoleściami z uskokami. Drugi daszek, wydłużniejszy, obiega budynek w przyziemiu z trzech stron. Do wnętrza prowadzą drewniane, jednoskrzydłowe drzwi, szalowane z rombem pośrodku, zlokalizowane w ścianie wschodniej. W dzwonnicy mieszczą się trzy dzwony, których okupant nie zdołał zabrać w cza-

¹⁸¹ Załącznik do decyzji z dn. 12 IV 1994 r., ADK, Akta parafii 1952–2008, sygn. PR-6/5, k. 148, 149; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 336; *Katalog zabytków...*, s. 33; C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 208–209.

¹⁸² Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1833, sygn. PR-6/1, k. 19v.

¹⁸³ APR [ks. T. Robakowski], *Kronika parafii...*, b.p.; Protokół wizytacji dziekańskiej za rok 1964, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1964, sygn. OD-5/57, k. 350.

sie drugiej wojny światowej¹⁸⁴: gotycki z XV w., barokowy z 1651 r. oraz późnobarokowy z 1798 r. o imieniu św. Michał. W 2012 r. w przyziemiu urządzono kaplicę przedpogrzebową¹⁸⁵.

62. Dzwonnica, widok od strony północno-wschodniej, fot. autor, 2013 r.

¹⁸⁴ Należy tu wyjaśnić, iż rząd Generalnego Gubernatorstwa w dniu 4 VIII 1941 r. wydał zarządzenie o rekwizycji dzwonów kościelnych, motywując je m.in. koniecznością wyteżenia wszystkich sił w walce z bolszewizmem. Wszystkie dzwony pod surowymi karami miały być na własny koszt parafii wymontowane i odesłane do punktów wyznaczonych przez starostwa powiatowe (w powiecie jędrzejowskim była to fabryka gipsu w Jędrzejowie). Termin dostawy wyznaczono początkowo na 1, a następnie na 10 września 1941 r., reklamację w sprawie dzwonów o wyjątkowej wartości artystycznej i historycznej można zaś było składać do 15 sierpnia. Na terenie diecezji kieleckiej ocalono od przetopienia 127 zabytkowych dzwonów (z 94 parafii), w tym sześć w dekanacie małogoskim (dwa w Małogoszczu, trzy w Rembieszycach oraz jeden w Złotnikach). Zarządzenie władz Generalnego Gubernatorstwa w sprawie rekwizycji dzwonów por. ADK, Akta kurialne ogólne. Sprawozdania o dzwonach kościelnych zabranych przez władze niemieckie 1941–1947, sygn. OD-11/4, k. 1–2. Wykaz zabytkowych dzwonów zwolnionych od rekwizycji w diecezji kieleckiej por. *ibidem*, k. 9–13v, 22–22v.

¹⁸⁵ AWKZK, Dzwonnica przy kościele par. pw. Piotra i Pawła w Rembieszycach, karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, tzw. Biała Karta, oprac. S. Fiedorczuk, 1987 r.; *Katalog zabytków...*, s. 33; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 337; J. Kołaczkowski, *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków 1888, s. 396, 414. Dodajmy w tym miejscu, że S. Fiedorczuk datuje błędnie powstanie dzwonnicy na drugą połowę XIX w. Podobnie C. Hadamik, D. Kalina, E. Traczyński, *op. cit.*, s. 209.

6.3. Kaplica w Mieronicach

Kaplica została wzniesiona w latach 1980–1981 staraniem i sumptem mieszkańców Mieronic. Nosi wezwanie Matki Bożej Królowej Polski. Zbudowana jest z drewna na planie prostokąta, kryta dwuspadowym dachem pobitym blachą. Powierzchnia kaplicy wynosi 96 m². W 2004 r. do kaplicy dostawiono niższą i węższą kruchtę od strony wschodniej (budynek nie jest orientowany), a w 2010 r. prostokątną zakrystię od strony zachodniej. Wnętrze oświetla sześć prostokątnych, dziesięciokwaterowych okien, górą zamkniętych półkoliście, rozmieszczonych symetrycznie w ścianie północnej i południowej. Po dwa okna znajdują się również w zakrystii i kruchcie. Prezbiterium jest o dwa stopnie wyższe od nawy. Ściany na całej wysokości obite są boazerią, podobnie strop.

Na wyposażenie i wystrój kaplicy składają się: ołtarz główny, ołtarz soborowy, ambona, ławki, przenośny konfesjonał, kamienna figura Maryi, stacje drogi krzyżowej oraz fisharmonia. Ołtarz główny jest drewniany, przyścienny, typu architektonicznego. Składa się z mensy, trójosiowego retabulum i zwieńczenia. W centralnej części nastawy ołtarzowej, w prostokątnej ramie górą zamkniętej półkoliście z uskokami, mieści się obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, ufundowany przez ks. J. Laskowskiego. Po bokach obrazu stoją na cokółkach drewniane figury Pana Jezusa Miłosiernego i św. Maksymiliana Marii Kolbego. W zwieńczeniu widnieje niewielki krucyfiks.

Z lewej strony ołtarza znajduje się kamienna, zabytkowa figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, ufundowana przez dziedzica Mieronic Zygmunta Olszowskiego pod koniec XIX lub na początku wieku XX. To przed tą figurą mieszkańcy wsi zbierali się na modlitwę i niedzielne nabożeństwo, nim pobudowana została kaplica. Maryja ubrana jest w białą suknię i niebieski płaszcz. Wokół jej głowy znajduje się wieniec z dwunastu gwiazd. Spogląda w dół i ma rozłożone ręce. Prawą stopą depcze węża, a lewą opiera na półksiężycu. Kamienny cokół, na którym stoi Maryja, obudowany jest boazerią. Mniej więcej w połowie jego wysokości przytwierdzono drewnianą półeczkę, na której umieszczono niewielki obraz Matki Boskiej Uzdrawienie Chorych.

Na ścianach kaplicy zawieszono są stacje drogi krzyżowej, ufundowane przez Jana Patyńskiego oraz cztery obrazy różnej wielkości w drewnianych ramach. Na ścianie północnej, z prawej

63. Kaplica w Mieronicach, widok od strony południowo-wschodniej, fot. autor, 2013 r.

64. Kaplica w Mieronicach, wewnątrz, fot. autor, 2013 r.

strony ołtarza, widnieje duży obraz *Jezu ufam Tobie*¹⁸⁶, nieco dalej małe portrety bł. Jana Pawła II i papieża Benedykta XVI, a nad wejściem do kaplicy obraz przedstawiający Ostatnią Wieczerzę. W kruchcie znajduje się mały obraz *Jezu ufam Tobie*, ofiarowany przez anonimowego darczyńcę. Stacje drogi krzyżowej ufundował Jan Patyński. Kaplica – według oświadczeń księdza proboszcza – zaopatrzona jest w konieczne naczynia, szaty liturgiczne, bieliznę oraz księgi.

6.4. Kapliczki i krzyże przydrożne

Na terenie parafii znajduje się 10 kapliczek, 7 figur i 12 krzyży przydrożnych (tab. 35). Większość z nich powstała w ubiegłym stuleciu. Nie przedstawiają one szczególnej wartości artystycznej, z wyjątkiem kapliczki w Woli Tesserowej, datowanej na XVII–XVIII w. Opiekują się nimi miejscowa ludność – odnawia je, dba o schludny wygląd otoczenia, często ukwieca, dając w ten sposób wyraz swego przywiązania do wiary i tradycji. Dawniej w maju mieszkańcy poszczególnych wiosek gromadzili się przed figurami na modlitwę, śpiewali pieśni ku czci Maryi. Obecnie tradycja ta zanikła.

Tabela 35

Figury, kapliczki i krzyże przydrożne w parafii Rembieszyce

Miejscowość	Figury	Kapliczki	Krzyże
Karsznice	1	3	3 metalowe
Mieronice	1	5	1 metalowy, 1 drewniany
Wola Tesserowa	3	1	1 metalowy
Rembieszyce	2	1	1 drewniany, 5 metalowych
Razem	7	10	12

Źródło: oprac. własne.

¹⁸⁶ Obraz ten ofiarowała pielęgniarka Jadwiga Koziel, ramy zaś wykonał stolarz Daniel Szczepańczyk.

Rembieszyce

1. Przed wejściem na plac kościelny od strony wschodniej stoi kamienna figura z 1953 r. (il. 64). Składa się z czterech bloków różnej wielkości, ustawionych jeden na drugim, zmniejszających się schodkowo. Powyżej znajduje się cokół, a na nim metalowy, ażurowy krzyż z figurą Pana Jezusa. Na drugim z bloków (licząc od dołu) widnieje płycina z datą 1953, a na kolejnym marmurowa tablica z napisem: „NIEŚMIERTELNEMU/ KRÓLOWI/ WIEKÓW/ SIOSTRY/ RÓŻAŃCA ŚW./ K.R. NR 1/ REMBIESZYCE 1966 R.” Na ostatnim z bloków wykuty został krzyż harcerski, a na cokole serce.

2. Kapliczka murowana przed wejściem na teren kościoła od strony północnej – niewielka, w formie niszy otwartej na zewnątrz z jednej strony, zwieńczona krzyżem (por. il. 40). W środku widnieje kamienna figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej (*Immaculata*) z lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Pierwotnie stała ona na podstawie usypanej z kamieni, co miało symbolizować ciernistość dróg. W 2005 r. rzeźba została odnowiona, a kamienie ułożone na cement.

65. Rembieszyce, kamienna figura z 1953 r., fot. autor, 2013 r.

3. Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej przy nowej plebanii, kamienna, z początku ubiegłego stulecia (por. il. 41). Początkowo znajdowała się przed budynkiem starej plebani. W 2005 r. została odnowiona i ustawiona na nowym miejscu. Postument z otoczków, podobnie jak kapliczkę przed kościołem, wznosił Mirosław Baran z Woli Tesserowej.

4. Krzyż metalowy na posesji państwa Stępników, wystawiony w 1968 r. na miejscu drewnianego, zniszczonego w czasie burzy.

5. Krzyż metalowy na posesji Mariana Pańczyka z ok. 1970 r.

6. Krzyż metalowy na działce Zbigniewa Pańczyka z 1991 r.

7. Krzyż metalowy na końcu głównej drogi, na podstawie z kamienia, oblicowanej płytkami klinkierowymi, wystawiony w roku 1959 przez Stanisława Lola.

8. Krzyż drewniany z 1958 r., na działce Floriana Grzesika (Borki).

9. Krzyż metalowy przy drodze do Lipnicy, wzniesiony w latach osiemdziesiątych w miejsce drewnianego.

Wola Tesserowa

1. Kapliczka kamienna na posesji państwa Kochańskich – najstarsza w parafii (il. 65). Analiza stylistyczna oraz analogia z innymi dziełami pozwalają określić czas jej powstania na XVII–XVIII w. Zapewne została wystawiona kosztem dziedzica wsi. Kapliczka jest dwukondygnacyjna, otynkowana, posadowiona na cokole. W dolnej kondygnacji znajdują się cztery nisze, skierowane jak gdyby na cztery strony świata. W jednej z nich zawieszony jest oprawiony w ramki niewielki obrazek Madonny z Dzieciątkiem. Powyżej mieści się figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Dach o czterech połaciach wieńczy krucyfiks. Kapliczka została odnowiona w 2000 r. staraniem i sumptem właścicieli posesji, na której stoi (obłożono elewacje kamieniem, zmieniono nieco kształt i poszycie dachu). W pracach pomagali sąsiedzi.

2. Figura kamienna przy posesji M. Wrześniowskiej, zwieńczona metalowym krzyżem z dość dużym wizerunkiem Pana Jezusa, ogrodzona metalowym płotkiem (il. 66). U podstawy krzyża widnieje data 1949 (dziś zamalowana). Przy tej figurze mieszkańcy Woli Tesserowej gromadzą się na poświęcenie pól.

3. Figura kamienna na posesji państwa Łuczyńskich, zwieńczona ażurowym krucyfiksem, ogrodzona metalowym płotkiem.

66. Wola Tesserowa, kapliczka na posesji państwa Kochańskich, fot. autor, 2013 r.

67. Wola Tesserowa, kamienna figura z 1949 r., fot. autor, 2013 r.

4. Figura kamienna przy drodze z Małogoszcza do Jędrzejowa, na posesji państwa Jędrzejowskich, zwieńczona kamiennym krzyżem z wizerunkiem Pana Jezusa. Po bokach rosną cztery kasztanowce. Figura ta, podobnie jak dwie poprzednie, została wzniesiona w 1949 r. przez Wincentego Łabędzkiego w celach kultowych, z inicjatywy mieszkańców osady.

5. Krzyż metalowy za wsią, na działce Tadeusza i Aleksandry Kowalczyków, wystawiony w latach dziewięćdziesiątych przez Mariana Kowalczyka na miejsce drewnianego.

Karsznice

1. Kapliczka murowana, przy posesji państwa Królów, zbudowana w 1970 r. (il. 67). U podstawy znajdują się trzy schodki, a na nich podwójny cokół z dwoma wnękami, w których są wizerunki bł. Jana Pawła II i Matki Boskiej Częstochowskiej. Kapliczkę wień-

czy kamienny krzyż z figurą Pana Jezusa. Wcześniej w tym miejscu rosła grusza, na której była umieszczona kapliczka skrzynkowa (istniała już w 1950 r.). Gdy drzewo spróchniało, zostało ścięte, a na jego miejscu wzniesiono kapliczkę.

2. Kapliczka skrzynkowa na posesji Leszka Klimka, umieszczona na dwóch metalowych prętach, z krucyfiksem w środku. Pierwotnie rosła tu grusza, na której wisiała drewniana kapliczka.

3. Krzyż metalowy na skrzyżowaniu dróg, w pobliżu działki Andrzeja Stelmaszyńskiego, od połowy ażurowy, ogrodzony niskim płotkiem ze sztachet (il. 68). W tym miejscu rosła niegdyś wierzba, na której była kapliczka skrzynkowa. Gdy w 1971 r. zakładano światło, wierzbę ścięto, a w tym miejscu ustawiono drewniany krzyż, który uległ zniszczeniu w 1996/1997 r.

4. Krzyż metalowy na działce państwa Ogórków, postawiony w 1979 r. z inicjatywy Jana Ogórka, ogrodzony metalowym płotkiem.

5. Krzyż metalowy przy drodze z Karsznic do Rembieszyc.

6. Figura na granicy z Rembieszycami, na podstawie z kamieni łączonych zaprawą, zwieńczona metalowym, ażurowym krzyżem z wizerunkiem Pana Jezusa. Z przodu wyryty napis: „Błogosław nam. Pamiątka. Karsznice”. Poniżej data 1939.

7. Krzyż drewniany na granicy Jelonek–Rembieszce, ogrodzony drewnianym płotkiem. W połowie wysokości krzyża znajduje się niewielka skrzynka z owalnym wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Mieronice

1. Przy drodze wiodącej w kierunku Karsznic napotykamy piękny staw, a przy nim figurkę Jana Nepomucena na podstawie z bloków kamiennych, otoczoną drewnianym płotkiem, wystawioną w 1900 r. przez dziedzica majątku Zygmunta Olszowskiego (il. 69). Na jednym z bloków wyryta jest data fundacji (częściowo zatarta).

2. Kapliczka murowana na działce państwa Patyńskich, zbudowana w 1991 r. (il. 70). Ma formę niewielkiej budowli na planie kwadratu, nakrytej dwuspadowym dachem o przecinających się połaciach, zwieńczonej wieżyczką z krzyżem. Elewacje „przeprute” są arkadowymi oknami i oblicowane kamieniem. Również wewnątrz wyłożone zostało kamieniem, a strop wybity boazerią z motywem zakopiańskiego słoneczka pośrodku. W kaplicy mieści się statua

68. Karsznice, kapliczka z 1970 r.,
fot. autor, 2013 r.

69. Karsznice, metalowy krzyż z 1971 r.
fot. autor, 2013 r.

Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, ustawiona na cokole. W ten ostatni wmurowano tablicę z napisem: „O MARYJO/ NIEPOKALANA/ MÓDL SIĘ ZA NAMI./ A. D. 1991/ FUND. B. J. PATYŃSCY”. Kaplica jest zadbana i pięknie ukwiecona.

3. Krzyż drewniany na posesji Ryszarda Krzyżyka, prawdopodobnie z końca XIX stulecia.

4. Krzyż metalowy przy posesji Stefana Kozła, wystwiony w miejsce drewnianego. Tuż obok rośnie stara grusza.

5. Kapliczka słupkowa za wsią, na granicy z Małogoszczem, z obrazkiem Matki Boskiej Częstochowskiej, wystawiona w 1943 r.

6. Kapliczka słupkowa przy drodze na Żarczyce, ufundowana przez Aleksandra Kardasa w 1990 r. W środku mieści się figurka i obrazek Matki Boskiej.

7. Kapliczka skrzynkowa zawieszona na sośnie, przy posesji państwa Kubarskich, z obrazkiem Matki Boskiej Uzdrawienie Chorych, zapewne z XIX/XX w.

70. Mieronice, figura Jana Nepomucena, 1900 r., fot. autor, 2013 r.

71. Mieronice, kapliczka fundacji Barbary i Jana Patyńskich, fot. autor, 2013 r.

8. Kapliczka skrzynkowana w lesie na dębie, przy drodze do Wygnanowa, z figurką Matki Boskiej (zaniedbana). Według oświadczeń mieszkańców parafii, pochodzi z końca XIX lub początku XX w.

Zakończenie

Bogaty i zróżnicowany materiał źródłowy, jaki udało się zebrać w czasie kwerendy archiwalnej i bibliotecznej, pozwolił na odtworzenie dziejów parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach we wszystkich interesujących nas aspektach. W pracy ukazano więc przynależność parafii do administracji państwowej i kościelnej, jak również materialne podstawy jej bytu. Opisano poszczególne wioski parafialne i stan ich zaludnienia. Scharakteryzowano działalność kolejnych proboszczów na polu materialnym i duchowym, a także stowarzyszeń religijno-społecznych czy przytułku dla ubogich. Przedstawiono nauczanie kościelne i katechetyczne oraz życie sakramentalne wiernych. Opisano wreszcie architekturę i wystrój trzech kolejnych kościołów parafialnych, kaplicy filialnej w Mieronicach, zabudowań kościelnych i plebańskich, ale także kapliczki i krzyże parafialne, zabytki sztuki sepulkralnej.

Analiza zgromadzonej dokumentacji źródłowej skłania do wyciągnięcia kilku interesujących wniosków o charakterze ogólnym. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że parafia rembieska przez cały omawiany okres należała do najmniejszych w dekanacie zarówno pod względem liczby ludności, jak i osad wchodzących w jej skład. Miała też stosunkowo niskie uposażenie. Było ono nieco lepsze w wieku XVII, gdyż w księgach metrykalnych z tego okresu odnotowano nazwiska wikariuszy. W XIX i pierwszej połowie wieku XX dochody uzyskiwane z probostwa rembieskiego były natomiast dużo niższe od średniej ogólnodiecezjalnej, z trudnością wystarczały na utrzymanie plebana i niezbędnej służby kościelnej, nie mówiąc już o wikariuszu. Po drugiej wojnie światowej niewiele się pod tym względem zmieniło.

Niskie uposażenie funduszowe powodowało nierzadko problemy związane z obsadą omawianego beneficjum. Z tego powodu w okresie niewoli narodowej i w dwudziestoleciu międzywojennym parafia zarządzana była niemal wyłącznie przez tymczasowych ad-

ministratorów. Dwukrotnie też wakowała z braku kandydata chętnego do objęcia nad nią zarządu. W okresie powojennym sytuacja uległa przeobrażeniu. Od 1948 r. parafia administrowana jest wyłącznie przez stałych rządców z tytułem proboszcza, sprawujących posługę duszpasterską nawet po kilkanaście lat.

Na placówce w Rembieszycach zwykle pracowali księża z terenu diecezji kieleckiej. Przeważnie wywodzili się ze stanu włościańskiego lub mieszczańskiego, a tylko kilku mogło poszczycić się szlachectwem. Oprócz nauk podjętych w seminariach duchownych, niektórzy mieli za sobą także studia uniwersyteckie (Akademia Krakowska, Akademia Duchowna w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski). Nie można im zarzucić kumulowania beneficjów, jako że na przestrzeni dwóch ostatnich stuleci odnotowano zaledwie trzy takie przypadki (księża N. Bieroński, A. Stala i S. Wysocki). Czym innym były natomiast inne godności i urzędy kościelne, które sprawowali rządcy parafii. Ksiądz Andrzej Południkiewicz, przebywając na probostwie w Rembieszycach, pełnił jednocześnie obowiązki dziekana dekanatu kieleckiego i zasiadał w kapitule kolegiaty wiślickiej jako jej kanonik, ks. Nestor Bieroński był kanonikiem honorowym kolegiaty podlaskiej oraz wiceregentem kieleckiego seminarium, a ks. Józef Wojaś sprawował funkcję wicedziekana dekanatu małogoskiego.

Przez stulecia szczególne miejsce w kulcie parafialnym zajmowała Najświętsza Maria Panna. Jej łaskami słynący obraz, wiszący w ołtarzu głównym, otaczamy był wciąż już w wieku XVII (a może nawet wcześniej). W czasach nam bliższych o maryjnym rysie pobożności parafialnej świadczą z kolei liczne pielgrzymki na Jasną Górę¹ i do innych sanktuariów Maryi, peregrynacje Jej cudownego wizerunku, zorganizowana modlitwa różańcowa oraz nabożeństwo środowe do Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. W tym kontekście warto przypomnieć fakt ufundowania przez parafian (współ z mieszkańcami Złotnik) w roku 1910 sukienki dla obrazu Madonny Częstochowskiej². Tak zwana koralowa sukienka (na tle jedwabnym,

¹ Z badań prowadzonych przez o. Zachariasza S. Jabłońskiego wynika, że w latach 1864–1914 z parafii Rembieszyc zorganizowano dwie pielgrzymki na Jasną Górę, w których uczestniczyło łącznie 264 pątników. Por. idem, *Jasna Góra – ośrodek kultu maryjnego (1864–1914)*, Lublin 1984, s. 299 (tab. 2).

² *Ibidem*, s. 107; Z.S. Jabłoński, *Kult maryjny na Jasnej Górze w latach 1864–1914*, „Studia Claromontana” 1981, t. I, s. 136–137; *Jubileusz koronacji Cudownego Obrazu*, „Niedziela” 2010, nr 3, s. 8. Por. też N.R., *Nowe sukienki do obrazu NMP, dar kmiotków kieleckich*, „Gazeta Częstochowska” 1910, nr 124, s. 1.

wyszywana głównie koralami, a także nicią złotą, galonami i cekinami, o motywach wici roślinnej z drobnymi kwiatkami na sukience Dzieciątka, z krzyżykiem koralowym z XIX w. przy szyi Marii) eksponowana jest obecnie w Muzeum 600-lecia na Jasnej Górze. Jest jedną z dziewięciu sukienek, jakie przyozdabiają wizerunek Jasnogórskiej Pani.

Duszpasterstwo parafialne sprawowane w Rembieszycach przez długie lata obejmowało różne dziedziny życia parafialnego. Opieką otaczani byli ci, którzy najbardziej potrzebowali pomocy, a więc ubodzy, chorzy i osoby kalekie. Z myślą o nich na początku wieku XIX został założony szpital, pełniący funkcję przytułku. Dobroczynność chrześcijańska odżyła na nowo w wyzwolonej spod okupacji hitlerowskiej Polsce w formie stowarzyszenia parafialnego „Caritas”. Kres działalności tej organizacji położyły jednak ówczesne władze.

Oдноśnie do ludności trzeba stwierdzić, że przez cały interesujący nas okres jej liczba powoli, lecz systematycznie wzrastała. Większe ubytki wśród mieszkańców parafii odnotowano jedynie w okresie wojen i epidemii chorób zakaźnych. W dobie nowożytnej najbardziej zaludnioną wsią parafialną były Mieronice, a najmniej Wola Tesserowa. W wieku XIX zaszły w tym względzie istotne zmiany. Najwięcej osadników zamieszkiwało w Karsznicach, a następnie w Woli Tesserowej i w Rembieszycach. Najmniej mieszkańców liczyły sobie Mieronice. W pierwszej połowie ubiegłego stulecia Karsznice pozostały najludniejszą wsią parafialną, wzrosła jednak liczba mieszkańców Rembieszyc, które wyprzedziły pod tym względem wieś Mieronice. Wola Tesserowa, jak dawniej, była drugą co do wielkości wsią w parafii. W ostatnich dziesięcioleciach z kolei Mieronice „dogoniły” pod względem zaludnienia wieś Karsznice, Wola Tesserowa uplasowała się zaś na trzeciej pozycji, a więc przed Rembieszycami.

O ile w XVII–XVIII w. wśród mieszkańców parafii rembieskiej przeważali mężczyźni, o tyle w późniejszym czasie zaobserwowano zgoła odmienną tendencję – znacznie częściej przychodziły na świat dziewczynki niż chłopcy. Dysproporcja pomiędzy liczbą urodzonych kobiet i mężczyzn nie była duża, wynosiła zwykle od kilku do kilkudziesięciu osób. W okresie powojennym odnotowano z kolei nieznaczną przewagę urodzeń męskich nad żeńskimi, co było zgodne z tendencją ogólnokrajową. Ponieważ jednak w tym samym czasie występowało zjawisko większej śmiertelności mężczyzn niż

kobiet, w dalszym ciągu możemy mówić o swego rodzaju feminizacji parafialnej społeczności.

Ludność omawianej parafii na przestrzeni całego badanego okresu wykazywała cechy progresywne. Było to zatem społeczeństwo młode, rozwijające się pod względem demograficznym. Spadek liczby urodzeń, jaki zaobserwowano w ostatnich dziesięcioleciach, przy równoczesnym utrzymywaniu się wskaźnika zgonów na dość wysokim poziomie, nie stanowi jednak dobrego prognostyku na przyszłość. Wskazuje na to, iż – podobnie jak w całym kraju – rozpoczął się proces starzenia społeczeństwa.

Nie udało się ustalić, jak kształtowały się stosunki wyznaniowe w parafii do końca XVIII stulecia. Wiadomo jednak, że w okresie niewoli narodowej oraz w dwudziestoleciu międzywojennym parafia była dość jednolita pod względem religijnym, a przez to wolna od napięć na tym tle. Gros jej mieszkańców stanowili rzymscy katolicy. Odsetek wyznawców religii mojżeszowej był niewielki, nie przekraczał kilku procent (około 3% w wieku XIX, niespełna 4% w pierwszej połowie ubiegłego stulecia). Innych „dysydentów” w źródłach nie odnotowano. Po drugiej wojnie światowej na terenie parafii zamieszkiwała wyłącznie ludność katolicka.

W pracy stosunkowo dużo miejsca poświęcono świątyni parafialnej, która nie doczekała się, jak dotąd, osobnego opracowania. Omówiono jej architekturę, wystrój i wyposażenie, przedstawiono też pokrótce okoliczności budowy i przebieg prowadzonych prac remontowych. Na podstawie zachowanych źródeł udało się m.in. zidentyfikować nazwisko artysty malarza – twórcy dekoracji malarzkiej kościoła, jak również ustalić właściwy czas budowy dzwonnicy (1819 r.), datowanej dotychczas na drugą połowę XIX stulecia.

Nie sposób niestety stwierdzić, w jakim stopniu dzieje parafii rembieskiej i prowadzonego w niej duszpasterstwa są swoiste i specyficzne, a na ile podobne do dziejów innych parafii dekanatu małogoskiego. Brak jest bowiem materiałów porównawczych. Mamy nadzieję, iż prowadzone przez nas badania zachęcą uczonych do podjęcia analogicznych studiów nad pozostałymi kościołami (i parafiami) tego regionu. Wstępna kwerenda przeprowadzona w kieleckim Archiwum Diecezjalnym pozwala stwierdzić, że zachowała się na ich temat obfita dokumentacja źródłowa, a niemało materiałów kryją zapewne także archiwa parafialne. Wyrażamy również przekonanie, że niniejsza książka pozwoli mieszkańcom omawianej parafii bardziej wnikliwie zapoznać się z historią ich Małej Ojczyzny, z której pisząca te słowa sama się wywodzi.

Bibliografia

ŹRÓDŁA

I. Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego 1768–1888, nr 190:

Akta Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych dotyczące się osadzenia i uwolnienia zdrożnych księży 1808–1846, sygn. 724.

Archiwum Diecezjalne w Kielcach

Akta. Komisja organistowska. Sprawy organistowskie 1937–1956, sygn. OO-1/15.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1973, t. I, sygn. OD-5/68.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1974, t. I, sygn. OD-5/70.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1975, t. I, sygn. OD-5/72.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1976, t. I, sygn. OD-5/74.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1977, t. I, sygn. OD-5/76.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1978, t. I, sygn. OD-5/78.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1979, t. I, sygn. OD-5/80.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1980, t. I, sygn. OD-5/82.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1981, t. I, sygn. OD-5/84.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1982, t. I, sygn. OD-5/86.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1983, t. I, sygn. OD-5/88.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1984, t. I, sygn. OD-5/90.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1985, t. I, sygn. OD-5/92.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1986, t. I, sygn. OD-5/94.

Akta. Protokoły wizytacji dziekańskiej, rok 1987, t. I, sygn. OD-5/96.

Akta bractw 1833–1893, sygn. OZ-A/1.

Akta bractw 1907–1938, sygn. OZ-A/3.

Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24.

Akta konsystorskie. Akta komisji organistowskiej. Organiści należący do związku 1937, sygn. OO-1/4.

Akta konsystorskie. Akta organistów 1836–1891, sygn. OO-1/1.

- Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1814–1832, sygn. OD-10/1.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1833–1844, sygn. OD-10/2.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafiach 1845–1850, sygn. OD-10/3.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1850–1858, sygn. OD-10/4.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1858–1867, sygn. OD-10/5.
- Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1867–1897, sygn. OD-10/6.
- Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13.
- Akta konsystorskie i kurialne ogólne. Statystyka duchowieństwa świeckiego 1835–1836, sygn. OP-X/8.
- Akta konsystorskie parafii Rembieszyc 1811–1833, sygn. PR-6/1
- Akta konsystorskie parafii Rembieszyc 1818–1938, sygn. PR-6/2.
- Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3.
- Akta ks. Stanisława Kańskiego 1898–1950, sygn. XK-8.
- Akta ks. Stanisława Wysockiego 1911–1965, sygn. XW-34.
- Akta ks. Stefana Kempy 1907–1918, sygn. XK-19.
- Akta ks. Szymona Zaporowskiego 1911–1953, sygn. XZ-7.
- Akta ks. Władysława Serwatki 1898–1973, sygn. XS-83.
- Akta kurialne. Akta parafii Rembieszyc 1952–2008, sygn. PR-6/5.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/42.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1942, sygn. OD-5/43.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1943, sygn. OD-5/44.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1945, sygn. OD-5/46.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1946, sygn. OD-5/47.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1947, sygn. OD-5/48.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1948, sygn. OD-5/49.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1949–1956, sygn. OD-5/50.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1957, sygn. OD-5/51.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1958, sygn. OD-5/52.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1959, sygn. OD-5/53.
- Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1960, sygn. OD-5/54.
- Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1962–1964, sygn. OD-1/19.

- Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów o stanie parafii przed wizytacją pasterską 1968, sygn. OD-1/23.
- Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją kanoniczną o stanie materialnym parafii 1944–1949, sygn. OD-1/14.
- Akta kurialne. Sprawozdania proboszczów przed wizytacją pasterską 1957–1958, sygn. OD-1/15.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1841–1842, sygn. OD-5/11.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1842, sygn. OD-5/12.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1843–1844, sygn. OD-5/13.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1844–1845, sygn. OD-5/14.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1845–1846, sygn. OD-5/15.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1846–1847, sygn. OD-5/16.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1847–1848, sygn. OD-5/17.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1848–1849, sygn. OD-5/18.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1849–1850, sygn. OD-5/19.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD-5/21.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1852–1853, sygn. OD-5/22.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1853–1854, sygn. OD-5/23.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1854–1855, sygn. OD-5/24.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1855–1856, sygn. OD-5/25.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1856–1857, sygn. OD-5/26.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1857–1858, sygn. OD-5/27.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1859–1860, sygn. OD-5/29.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1860–1861, sygn. OD-5/30.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1861–1862, sygn. OD-5/31.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1862–1865, sygn. OD-5/32.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1920–1937, sygn. OD-5/37.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1961–1962, sygn. OD-5/55.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1963, sygn. OD-5/56.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1964, sygn. OD-5/57.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1965, sygn. OD-5/58.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1966, sygn. OD-5/59.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1967, sygn. OD-5/60.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1968, sygn. OD-5/61.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1969, sygn. OD-5/62.
- Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1970, sygn. OD-5/63.
- Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1912, sygn. OD-1/5.
- Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1931, sygn. OD-1/10.

- Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1939–1944, sygn. OD-1/12.
- Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1945–1949, sygn. OD-1/13.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1850–1852, sygn. OD-9/6.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1852–1855, sygn. OD-9/8a,b,c.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1857–1861, sygn. OD-9/9a,b.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1870–1876, sygn. OD-9/11.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1862–1897, sygn. OD-9/12a.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1862–1897, sygn. OD-9/12b.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1899–1909, sygn. OD-9/14.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1908–1914, sygn. OD-9/15a.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1914–1929, sygn. OD-9/15a, b, c.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1845–1859, sygn. OD-9/4.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2.
- Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych 1851, sygn. OD-9/7.
- Akta kurialne. Wykazy w parafiach według dekanatów 1854–1859, sygn. OD-9/10a,b.
- Akta kurialne ogólne. 1. Protokoły z konferencji dziekańskiej. 2. Dotyczące reko-lekcji zamkniętych organistów. 3. Wykazy statystyczne kurii kieleckiej 1942–1951, sygn. OD-2/12.
- Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1988–1998, sygn. OD-5/110.
- Akta kurialne ogólne. Akta wizytacji dziekańskich. Dekanat małogoski 1999–2004, sygn. OD-5/144.
- Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16b.
- Akta kurialne ogólne. Dekanat kielecki 1843–1858, sygn. OD-7K/1/3a.
- Akta kurialne ogólne. Sprawozdania o dzwonach kościelnych zabranych przez władze niemieckie 1941–1947, sygn. OD-11/4.
- Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2.

- Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13.
- Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b.
- Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3.
- Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6a.
- Akta parafii Rembieszycy 1939–1948, sygn. PR-6/3.
- Akta parafii Rembieszycy. Projekt plebanii 1984, sygn. PR-6/4.
- Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17.
- Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Akta księży przybyłych 1920–1921, sygn. OP-X/9.
- Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14.
- Akta „personalia” księży demerytów, sygn. OP-X/18.
- Akta personalne ks. Adama Stali 1910–1962, sygn. XS-42.
- Akta personalne ks. Józefa Wojasa 1937–1981, sygn. XW-47.
- Akta personalne ks. Nestora Bierońskiego 1842–1890, sygn. XB-19.
- Akta personalne ks. Stefana Brzozowskiego 1904–1967, sygn. XB-45.
- Akta personalne księży. Życiorysy księży diecezjalnych i zakonnych z XIX w. (od 1853), sygn. OP-X/1.
- Akta szkół i szpitali 1809–1810, sygn. ON-A/1a.
- Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1971, t. I, sygn. OD-5/64.
- Akta wizytacji dziekańskiej, rok 1972, t. I, sygn. OD-5/66.
- Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16a.
- Parafia Rembieszycy. Korespondencja 1925–1934, sygn. OZ-10/215.
- Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1.
- Wizytacje dziekańskie 1819–1820, sygn. OD-5/2.
- Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3.
- Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4.
- Wizytacje dziekańskie 1836, sygn. OD-5/6.
- Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7.
- Wizytacje dziekańskie 1838–1839, sygn. OD-5/8.
- Wizytacje dziekańskie 1839–1840, sygn. OD-5/9.
- Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33.
- Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34.
- Wizytacje dziekańskie 1897–1928, sygn. OD-5/35.
- Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899, sygn. II PR-IV/1.
- Księgi metrykalne:
- Parafia Rembieszycy. Księga ochrzczonych 1657–1687, sygn. 1.
- Parafia Rembieszycy. Księga urodzonych, zaślubionych, zmarłych 1677–1778, sygn. 2.

- Parafia Rembieszycy. Księga urodzonych 1797–1855, sygn. 3.
Parafia Rembieszycy. Księga zmarłych 1797–1867, sygn. 4.
Parafia Rembieszycy. Księga zaślubionych 1797–1863, sygn. 5.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

Actus visitationis decanalis ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian a Łuba Łubiński, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnen[sis], legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lith[uaniae] primatis primique principis, domini elementissimi, in Decanatu Małogosten[si Archidiaconatus Cureloviensis] per me infra scriptum decanum Małogosten[sem Antonium Josephum Janczarski] expeditae a[n]no Dni 1759, mf 3842.

Archiwum Państwowe w Kielcach

Akta Dyrekcji Ubezpieczeń:

- Wykazy i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Mieronice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 182.
Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Karsznice, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1861, sygn. 113.
Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi prywatnej Rembieszycy, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 263.
Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Tesserowa Wola, powiat kielecki, gubernia radomska 1846–1866, sygn. 317.

Akta stanu cywilnego. Parafia rzymskokatolicka Rembieszycy:

- Małżeństw 1846–1891, sygn. 127.
Urodzonych 1881–1903, sygn. 126.
Zmarłych 1862–1892, sygn. 128.
Zmarłych 1893–1904, sygn. 129.
Kronika szkoły podstawowej w Złotnikach, sygn. 22b.

Rząd Gubernialny Radomski:

- Acta specialia dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1810–1866, sygn. 6354.
Akta szczegółowe Kommissyi Województwa Krakowskiego dotyczące się cmentarza w Rembieszycach 1825–1865, sygn. 6355.

Archiwum Parafialne w Rembieszycach

- [Ks. T. Robakowski], *Kronika parafii Rembieszycy*, bez paginy.
Księga bierzmowanych 1939–1963.
Księga bierzmowanych 1968–2011.
Księga chorych 2010–2013.
Księga pierwszej komunii świętej.
Księga wizytacji kanonicznych.

Wizytacje dziekańskie z lat 1945–2012.

Zeszyt chorych zaopatrzonych w parafii Rembieszyce z lat 1987–2010.

Księgi metrykalne:

Duplikaty aktów urodzonych, zaślubionych i zmarłych z lat 1907–1908, 1913–1917, 1928, 1943.

Księga małżeństw zawartych w Rembieszycach od 1958.

Księga ochrzczonych 1946–1955.

Księga ochrzczonych 1955–1968.

Księga ochrzczonych 1969–1976.

Księga urodzonych i ochrzczonych 1977–1983.

Księga urodzonych i ochrzczonych parafii Rembieszyce od 1984.

Księga zaślubionych 1946–1957.

Księga zaślubionych od 1992.

Księga zmarłych 1946–1972.

Księga zmarłych 1973–1991.

Księga zmarłych od 1992.

Księgi ochrzczonych, zaślubionych i zmarłych z lat 1810–1811, 1815, 1817, 1819–1826, 1830–1878, 1883, 1884, 1887, 1891, 1905–1906, 1909, 1911–1912, 1925, 1929–1930, 1939, 1944–1945.

Raptularz ochrzczonych 1925–1935.

Raptularz ochrzczonych 1936–1946.

Regestr urodzonych, zaślubionych i zmarłych z lat 1677–1810.

Archiwum Regionalne Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach

Carte von West-Gallizien : welche auf allerhöchsten Befehl Seiner Kaiserlich Oesterreichischen und Königlich Apostolischen Majestät in den Jahren von 1801 bis 1804 unter der Direction des dermaligen General Majors, und General Quartiermeisters Anton Mayer von Heldensfeld durch den Kaiserl. Königl. Generalquartiermeisterstaab militärisch aufgenommen worden... / gezeichnet, und gestochen von Hieronimus Benedicti, sygn. B.XIa. Col VII.

Archiwum Szkoły Podstawowej w Rembieszycach

Arkusze ocen z lat 1948–1975.

Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Małogoszcz

Teczki protokołów wyborów wiejskich z lat 1990–2011.

Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach

Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Świętych Piotra i Pawła w Rembieszycach, karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, tzw. Biała Karta, oprac. S. Fiedorczuk, 1987.

Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła w Rembieszycach, karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, tzw. Biała Karta, oprac. S. Fiedorczuk, 1987. Projekt techniczny budynku plebanii we wsi Rembieszycy, gmina Małogoszcz, woj. kieleckie, Kielce, czerwiec 1984.

Kancelaria Kieleckiej Kurii Diecezjalnej

Karta personalna ks. Jana Laskowskiego.

Karta personalna ks. Józefa Kuca.

Urząd Stanu Cywilnego w Małogoszczu

Akta małżeństw za lata 1892–1928. Parafia Rembieszycy, sygn. 5.

Akta małżeństw za lata 1928–1945. Parafia Rembieszycy, sygn. 6.

Akta urodzeń za lata 1903–1919. Parafia Rembieszycy, sygn. 1.

Akta urodzeń za lata 1920–1928. Parafia Rembieszycy, sygn. 2.

Akta urodzeń za lata 1928–1936. Parafia Rembieszycy, sygn. 3.

Akta urodzeń za lata 1936–1945. Parafia Rembieszycy, sygn. 4.

Akta zgonów za lata 1904–1921. Parafia Rembieszycy, sygn. 8.

Akta zgonów za lata 1922–1935. Parafia Rembieszycy, sygn. 9.

Akta zgonów za lata 1936–1945. Parafia Rembieszycy, sygn. 10.

Inne

Kozłowska-Budkowa Z., *Wspomnienia z lat 1893–1923*, Kraków 1986 (mps w zbiorach rodziny Zalewskich).

Rogóyski A., *Historia dóbr Mieronice i ich właścicieli*, s. 1 (mps w bibliotece Szkoły Podstawowej w Rembieszycach).

II. Źródła drukowane i wydawnictwa źródłowe

Bibliografia polska Karola Estreichera, wyd. S. Estreicher, t. XXIV, Kraków 1912.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1915, Kielce 1914.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1916, Kielce 1916.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1917, Kielce [1916].

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1918, Kielce [1917].

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1921, Kielciis 1920.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1922, Kielciis 1921.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1923, Kielciis 1922.

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1924, Kielciis [1923].

Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini bissextilem 1920, Kielciis [1919].

Directorium officii divini dioecesis kielcensis pro anno 1878, Varsaviae [1877].

Directorium officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno 1879, Varsaviae [1878].

- Długosz J., *Liber beneficiorum dioecesis cracoviensis nunc primum e codice autographo editus*, t. I, Kraków 1863.
- Długosz J., *Liber beneficiorum dioecesis cracoviensis nunc primum e codice autographo editus*, t. III, Kraków 1864.
- „Dziennik Praw Królestwa Polskiego” z lat 1820, 1824 i 1864.
- „Dziennik Ustaw” z 1986 r.
- Elenchus venerabilis cleri saecularis ac regularis dioecesis kielcensis pro anno domini 1938*, Kielciis [1937].
- Elenchus venerabilis cleri saecularis ac regularis dioecesis kielcensis pro anno domini 1939*, Kielciis [1938].
- Elenchus universi cleri sacrique et regularis dioecesis kielcensis pro anno domini 1871*, [Varsaviae] 1871.
- Elenchus universi cleri sacrique et regularis dioecesis kielcensis pro anno domini 1872*, [Varsaviae] 1871.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3 (Obejmuje druki stuleci XV–XVIII w układzie alfabetycznym), t. XXIII, Kraków 1939.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX stulecia*, wyd. 1, t. III, Kraków 1876.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX stulecia*, wyd. 2, t. VII, Kraków 1969.
- Filochowski R., *Krótki katechizm dla przygotowania dzieci do pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej*, wyd. 1, Warszawa 1873.
- Flcury C., *Katechizm historyczny mniejszy zawierający w sobie krótką historię świętą i naukę chrześcijańską*, Warszawa 1812.
- Gaume J., *Zasady i całość wiary katolickiej*, wyd. 1, t. I–VIII, Warszawa 1852–1855.
- Helcel A.Z., *O klasztorze jędrzejowskim i będącym tam nagrobku Pakosława kasztelana krakowskiego*, Kraków 1852.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej*, Kielce 1995.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej*, Kielce 2005.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1946*, Kielce 1946.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1950*, Kielce 1950.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1954*, Kielce 1954.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1958*, Kielce [1958].
- Katalog duchowieństwa i probostw diecezji kieleckiej za rok 1940–1941*, Kielce 1941.
- Kołaczkowski J., *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków 1888.
- Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej*, t. I (Archidiaconatus: Gnesnensem, Unieioviensem et Kurzeloviensem), cz. 2, Gnesnae 1880.
- Narkiewicz J., *Wykład pacierza, Składu Apostolskiego, Przykazań Bożych, kościelnych, świętych Sakramentów, kondycji do Spowiedzi i dalszych przepisów*

religii św., z zastosowaniem do życia praktycznego, w II częściach napisany, t. I–II, Wilno 1858–1859.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi ad usum dioecesis kielcensis anno domini 1925 servandus, Kielciis 1925.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi ad usum dioecesis kielcensis anno domini 1926 servandus, Kielciis 1926.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi ad usum dioecesis kielcensis anno domini 1927 servandus, Kielciis 1927.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi ad usum dioecesis kielcensis anno domini bissextili 1928 servandus, Kielciis 1927.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1929 servandus, Kielciis 1928.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1930 servandus, Kielciis 1929.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1931 servandus, Kielciis 1930.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1932 servandus, Kielciis 1931.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1933 servandus, Kielciis 1932.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1934 servandus, Kielciis 1933.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini 1935 servandus, Kielciis 1934.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini bissextili 1936 servandus, Kielciis 1935.

Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi in dioecesis kielcensis anno domini bissextili 1937 servandus, Kielciis 1936.

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno bissextili 1880, Varsaviae [1879].

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno communi 1881, Varsaviae [1880].

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno ommuni 1882, Varsaviae [1881].

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno ommuni 1883, Varsaviae [1882].

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno bissextili 1884, Varsaviae [1883].

Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno domini 1885, Varsaviae [1884].

- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno domini 1886, Varsaviae [1885].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi... pro anno domini 1887, Varsaviae [1886].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1888, Varsaviae [1887].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1889, Varsaviae [1888].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1890, Varsaviae [1889].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1891, Varsaviae [1890].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1892, Varsaviae [1891].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1893, Varsaviae [1892].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1894, Varsaviae [1893].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1896, Varsaviae, b. r. w.*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1897, Varsaviae [1896].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1898, Varsaviae [1897].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1899, Varsaviae [1898].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1900, Varsaviae [1899].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1901, Varsaviae [1900].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1902, Varsaviae [1901].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1903, Varsaviae [1902].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1904, Varsaviae [1903].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1905, Varsaviae [1904].*
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1906, Varsaviae [1905].*

- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1907*, Varsaviae [1906].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1908*, Varsaviae [1907].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1909*, Varsaviae [1908].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1910*, Kielciis [1909].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1911*, Varsaviae [1910].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1912*, Varsaviae 1911.
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1913*, Varsaviae [1912].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi in dioecesis kielcensi pro anno domini 1914*, Varsaviae [1913].
- Ordo officii divini rite persolvendi sacrique celebrandi pro dioecesi kielcensi pro anno domini 1915*, Kielce 1914.
- Putiatycki A., *Mały katechizm dla uczniów wyznania rzymsko-katolickiego w szkołach elementarnych*, wyd. 1, Warszawa 1835.
- „*Regestr diecezjów*” Franciszka Czajkowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783–1784, wyd. K. Chłapowski i S. Górzyński, Warszawa 2009.
- Rejestr poborowy województwa krakowskiego z roku 1629*, oprac. W. Domin, J. Kolasa, E. Trzyna, S. Żyga, red. S. Inglot, Wrocław 1957.
- Schmid J., *Zasady wiary katolickiej przykładami historycznymi objaśnione czyli katechizm historyczny*, t. I–III, wyd. 1, Warszawa 1855.
- Siarkowski W., *Dzwony w gubernji kieleckiej (Rzecz archeologiczno-historyczna)*, Warszawa 1878.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. III, Warszawa 1882.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. VI, Warszawa 1885.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. IX, Warszawa 1888.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. XII, Warszawa 1892.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. XIII, Warszawa 1893.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. XV, cz. 2, Warszawa 1902.
- Synodus dioecisana kielcensis 1927*, Kielce 1927.

Źródła dziejowe, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. III, *Małopolska*), wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886.

Źródła dziejowe, t. XV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. IV, *Małopolska*), wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886.

III. Prasa

„Kielecki Przegląd Diecezjalny” z lat 1925–1946.

„Przegląd Diecezjalny” z lat 1911–1924.

„Przegląd Katolicki” z lat 1875–1902.

„Przegląd Religijno-Moralny” z 1860 r.

OPRACOWANIA

ABC chrześcijanina. Mały słownik, red. S. Zalewski, Warszawa 1999.

Adamczyk A., Wróbel T., *Kościół drewniany w województwie świętokrzyskim*, Kielce 2010.

Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2008 r., [Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach] Kielce 2009.

Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2010 r., Kielce 2011.

Analiza i ocena sytuacji pracy w województwie świętokrzyskim w 2012 r., Kielce 2013.

Anusik Z., *Ludność zależna w sandomierskich dobrach książąt Zasławskich w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, z. 2 [w druku].

Arnold S., *Podziały administracyjne województwa sandomierskiego do końca w. XVIII*, „Pamiętnik Świętokrzyski 1930” [Kielce] 1931, s. 56–63.

Atlas historyczny Polski. Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku, red. H. Rutkowski, cz. 2 (*Komentarz, indeksy*), Warszawa 2008.

Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku, red. W. Pałucki, cz. 2 (*Komentarz. Indeksy*), Warszawa 1993.

Baca M., *Polskie katechizmy w XIX w.*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” za rok 1970, nr 18, s. 123–134.

Błażkiewicz H., *Dzieje parafii Pilica*, Kraków 1988.

Błażkiewicz H., *Dzieje parafii Pilica w okresie przedrozbiorowym*, „Nasza Przyszłość” 1982, t. LVII, s. 171–210.

Błażkiewicz H., *Parafia Pilica w latach 1914–1945*, „Nasza Przyszłość” 1986, t. LXVI, s. 213–263.

Błażkiewicz H., *Parafia Pilica w latach niewoli narodowej*, „Nasza Przyszłość” 1983, t. LIX, s. 255–271.

- Borkiewicz S., Linowski Z., *Monografia historyczna i gospodarcza ziemi jędrzejowskiej*, Kielce 1937.
- Budkowa Z., Jan (Janik), [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. X, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962–1964, s. 428–430.
- Budkowa Z., Kozłowski Stefan Rafał, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XV, Wrocław 1970, s. 30–31.
- Bujak G., *Diecezja kielecka w latach 1805–1818*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2005, t. IV, s. 23–31.
- Cabański T., *Działalność duszpasterska kapituły kieleckiej (1807–1914)*, „Nasza Przyszłość” 1982, t. LVII, s. 233–282.
- Chat E. ks., Śp. ks. Michał Strzabala, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 2004, R. LXXX, nr 4, s. 433–436.
- Chazbijewicz S., *Premier Leon Kozłowski. Historia pewnej postawy ideowej*, „Debata” 2009, nr 5 (20), s. 7–9.
- Chorzępa M., *Gorzkie żale, ich geneza i rozwój historyczny*, „Nasza Przyszłość” 1960, t. XII, s. 221–258.
- Cynarski S., *Koryciński Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968–1969, s. 127–128.
- Czapliński W., *Piasecki Paweł*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXV, Wrocław-Warszawa-Kraków 1980, s. 787–789.
- Czerwiński T., *Nowy kościół św. Wojciecha w Kielcach*, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, s. 728–731.
- Dębiński K., *Dozory kościelne rzymskokatolickie w Królestwie Polskim*, Warszawa 1913.
- Dobrowolski T., *Malarstwo polskie*, Wrocław 1989, s. 50.
- Dudek A., *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.
- Dudek A.A., *Jędrzejów. Archiopactwo cystersów*, Warszawa 1991.
- Dzieje parafii i Kościoła proszowskiego*, oprac. P. Tkaczyk, Proszowice 1997.
- Dzięcioł W., „*Krucjata Eucharystyczna*” i jej prowadzenie, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1938, R. XXV, nr 5, s. 158–164.
- Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, red. H. Maniowska, H. Zaremska, Warszawa 2002.
- Encyclopedia Britannica*, vol. IX, Chicago-London-Toronto 1961.
- Encyklopedia katolicka*, t. I, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1973.
- Encyklopedia katolicka*, t. II, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1976.
- Encyklopedia katolicka*, t. III, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979.
- Encyklopedia katolicka*, t. IX, red. A. Bednarek i in., Lublin 2002.
- Encyklopedia katolicka*, t. VII, red. S. Wielgus i in., Lublin 1997.

- Encyklopedia katolicka*, t. XI, red. A. Bednarek i in., Lublin 2006.
- Encyklopedia powszechna*, t. IV, red. S. Orgelbrand, Warszawa 1860.
- Fert S., *Działalność duszpasterska Bpa A. Łosińskiego*, „Nasza Przeszłość” 1979, t. LII, s. 227–255.
- Fidos J., Olszewski D., *Ksiądz Jan Wiśniewski 1876–1943. Życie i działalność*, Kielce 2000.
- Firlej D., Firlej W., Olszewski D., Rogala S., *Parafia Chmielnik. Zarys dziejów*, Kielce 2001.
- Forstner D., *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990.
- Giebartowski W., Ś.p. ks. Nestor Bieroński, „Przegląd Katolicki” 1899, R. XXXVII, nr 18, s. 281–284.
- Gieysztorowa I., *Wstęp do demografii staropolskiej*, Warszawa 1976.
- Gloger Z., *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. III, Warszawa 1902.
- Gostomski W., *Z głębin duszy polskiej. Wspomnienie o ś. p. Stefanie Kozłowskim*, Kraków 1908.
- Gryz R., *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1956 na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999.
- Gryz R., *Usuwanie nauki religii ze szkół diecezji kieleckiej w latach 1945–1956*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1997, R. LXXIII, nr 2, s. 152–173.
- Guldon Z., Wajda K., *Źródła statystyczne do dziejów Pomorza Wschodniego i Kujaw od XVI do początku XX w.*, Toruń 1970.
- Gurda J., *Parafia Książnice Wielkie. Zarys dziejów*, Kielce 1992.
- Hadamik C., Kalina D., Traczyński E., *Miasto i gmina Małogoszcz* [seria: *Dzieje i zabytki małych ojczyzn*, red. R. Mirowski], Kielce 2006.
- Hausbrandt L., *Prof. dr hab. Aniela Kozłowska (1898–1981)*, „Wiadomości Botaniczne” 1983, t. XXVII, nr 1, s. 3–8.
- Historia Kościoła w Polsce*, t. II (1764–1945), cz. 1 (1764–1918), red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1979.
- Historia państwa i prawa Polski*, t. III (Od rozbiorów do uwłaszczenia), red. J. Bardach i M. Senkowska-Gluck, Warszawa 1981.
- Impelluso L., *Natura i jej symbole. Rośliny i zwierzęta*, Warszawa 2006.
- Jabłoński S.Z., *Jasna Góra – ośrodek kultu maryjnego (1864–1914)*, Lublin 1984.
- Jabłoński Z.S., *Kult maryjny na Jasnej Górze w latach 1864–1914*, „Studia Claronmontana” 1981, t. I, s. 121–142.
- Jakimowicz I., *Tomasz Zieliński, kolekcjoner i mecenas*, Warszawa–Kraków–Wrocław 1973.
- Janicka-Krzywda U., *Atrybut, patron, symbol czyli co o świętych i błogosławionych powinien wiedzieć przewodnik*, Kraków 1987.
- Jażdżewski K., Jędruszczak T., *Kozłowski Leon Tadeusz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XV, Wrocław 1970, s. 19–21.

- Jemielity W., *Dozory kościelne w Królestwie Polskim*, „Prawo Kanoniczne” 1993, t. XXXVI, nr 3–4, s. 171–184.
- Kaczmarek R., *Fabiani Karol*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. VI, Kraków 1948, s. 337.
- Karbownik H., *Ofiary iura stolae na ziemiach polskich w latach 1285–1918*, Lublin 1995.
- Karkocha M., *Duszpasterstwo i życie religijne parafii Rembieszyce w latach 1800–1945. Z dziejów społeczności lokalnej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, nr 2 [w druku].
- Karkocha M., *Parafia Rembieszyce w latach 1800–1945. Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2013, R. XII, nr 1, s. 123–180.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III (Województwo kieleckie), red. J. Łoziński, B. Wolff, z. 3 (Powiat jędrzejowski), oprac. T. Przyppkowski, Warszawa 1957.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, wyd. 2, Poznań 2002.
- Koba-Ryszewska T., *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego*, [w:] *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 9–29.
- Kociowa R., *Irena Kosmowska*, Warszawa 1960.
- Köhler P., *Aniela Kozłowska (1898–1981)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1 (*Biografie uczonych*), red. A. Zemanek, Kraków 2000, s. 243–250.
- Köhler P., *Aniela Kozłowska*, [w:] *Leksykon Botaników Polskich*, „Wiadomości Botaniczne” 1995, t. XXXIX, nr 1–2, s. 139–142.
- Kopeć J.J., *Droga krzyżowa. Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów*, Poznań 1975.
- Kopertowska D., *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego: nazwy miast i wsi, nazwy części miast i wsi oraz nazwy alei, placów, ulic i osiedli mieszkaniowych*, Kraków 1984.
- Kosik E., *Dzieje Małogoszcza do połowy XVII w.*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, t. X, Kraków 1977, s. 253–265.
- Kosik E., *W kasztelańskim Małogoszczu*, Kielce 1994.
- Kościół św. Jana Chrzciciela w Radomiu. Architektura, ludzie, wydarzenia*, red. D. Kupisz, Radom 2010.
- Kotkowski S., *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Sandomierz 2010.
- Kowalska H., *Koryciński Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 128–129.
- Kowalski W., *Struktura społeczna szlachty i struktura własności w powiecie checińskim w sześćdziesiątych latach XVII wieku*, [w:] *Stefan Czarniecki. Żołnierz – obywatel – polityk*, red. W. Kowalski, Kielce 1999, s. 111–158.
- Kowalski W., Olszewski D., *Parafia Trójcy Świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu*, Kielce 2003.

- Kozłowski Tomasz Stefan, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XV, Wrocław 1970, s. 32–33.
- Królik M., *Historia Nawiedzenia* (1.), „Jasna Góra” 2007, nr 4, s. 26–30.
- Królik M., *Historia Nawiedzenia* (2.), „Jasna Góra” 2007, nr 5, s. 8–10.
- Kukło C., *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009.
- Kumor B., *Historia Kościoła*, t. VIII (Czasy współczesne 1914–1992), Lublin 2004.
- Kumor B., *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. XVII, s. 187–232.
- Kumor B., *Powstanie diecezji kieleckiej i kolejne zmiany jej struktury terytorialnej*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 31–39.
- Laberschek J., *Rozwój sieci parafialnej w dekanacie lelowskim do 1500 roku*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 231–246.
- Lemaître N., Quinson M.-T., Sot V., *Słownik kultury chrześcijańskiej*, Warszawa 1997.
- Leszczyński J.T., *Ośrodek kultu religijnego w Stopnicy*, Kraków 1996.
- Librowski S., *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej Część 1: Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Zeszyt 2: Sygnatury 1–20 z lat 1602–1755*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1974, t. XXVIII, s. 41–219.
- Majdowski A., *O zabudowaniach plebańskich w ustawodawstwie Królestwa Polskiego*, „Nasza Przeszłość” 1990, t. LXXIII, s. 165–190.
- Marcinkowski J., *Peregrynacja krzyża*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1986, R. XLII, s. 268–270.
- Marcinkowski T., *Ksiądz Józef Adamczyk (1852–1938). Redaktor „Dzwonka Częstochowskiego”*, Goleniów 1992.
- Marecki J., Rotter L., *Jak czytać wizerunki świętych. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych*, Kraków 2009.
- Mazurek F., *Kościół i parafia św. Wojciecha w Kielcach*, Kielce 1935.
- Michalewska A., Kosmowska Irena z d. Kozłowska, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 446.
- Michał Stachowicz, „Tygodnik Ilustrowany” 1860, nr 28 z 26 III, s. 241–242.
- Michałowska M., *Leksykon włókiennictwa*, Warszawa 2006.
- Müllerowa L., *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej w latach 1883–1983*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 279–291.
- N.R., *Nowe sukienki do obrazu NMP, dar kmiotków kieleckich*, „Gazeta Częstochowska” 1910, nr 124, s. 1.
- Nacoń Z., *Budownictwo sakralne w diecezji kieleckiej po drugiej wojnie światowej*, [w:] *Pamiętnik świętokrzyski. Studia z dziejów kultury chrześcijańskiej*, red. L. Kaczanowski i in., Kielce 1991, s. 251–255.
- Nawarra F.P., *Monografia kościołów diecezji kieleckiej*, Warszawa 1911.

- Nawarra F.P., *Monografia kościołów diecezji kieleckiej. Supplementa. Nowe kościoły, R. 1880–1920*, Kielce 1922.
- Niewęglowski W.A., *Leksykon świętych*, Warszawa 1999.
- Nitecki P., *Biskupi kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, wyd. 2, Warszawa 2000.
- Oettingen U., *Cmentarze I wojny światowej w województwie kieleckim*, Warszawa–Kraków 1988.
- Olczak S.K., Olszewski D., *Parafia Skalmierz. Zarys dziejów*, Kiece 2000.
- Olszewski D., *Bractwa religijne w diecezji kieleckiej w XIX w.*, [w:] *Ojczyzna i wolność. Prace ofiarowane profesorowi Janowi Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. A. Barańska, M. Matwiejczyk, E.M. Ziółek, Lublin 2000, 133–143.
- Olszewski D., *Historyczne uwarunkowania powstania diecezji kieleckiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2005, t. IV, s. 15–50.
- Olszewski D., *Książka religijna na terenie Królestwa Polskiego w XIX w.*, „Roczniki Świętokrzyskie” 1989, t. XVI, s. 147–173.
- Olszewski D., *Nauczanie kościelne w Królestwie Polskim w XIX wieku*, „Analecta Cracoviensia” 1986, t. XVIII, s. 491–520.
- Olszewski D., *Organizacja terytorialna Kościoła w regionie świętokrzyskim*, [w:] *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej, Kielce, 23 maja 2001*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001, s. 73–84.
- Olszewski D., *Polska kultura religijna na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1996.
- Olszewski D., *Przemiany społeczno-religijne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Analiza środowiska diecezjalnego*, Lublin 1984.
- Olszewski D., *Sonik Franciszek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XL, Warszawa–Kraków 2000, s. 481–482.
- Olszewski D., Wiśniowski E., *Parafia Kije. Zarys dziejów*, Kielce 1993.
- Olszewski D., *Życie religijne w diecezji kieleckiej w latach 1918–1939*, „Analecta Cracoviensis” 1988, t. XX, s. 451–468.
- Olszewski D., *Życie religijne w diecezji kieleckiej w XIX wieku*, „Nasza Przeszłość” 1982, t. LVII, s. 115–153.
- P.I.L. [ks. prał. Jacek Pycia], *Nad Silnicą*, Kielce 1938.
- Pajak J.Z., *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego*, [w:] *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej Kielce, 23 maja 2001*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001, s. 49–72.
- Parafie gminy Pierzchnica. Zarys dziejów*, red. D. Olszewski, Kielce 2002.
- Paulewicz M., Karkocha M., *Dłużec. Parafia św. Mikołaja*, Kielce 2007.
- Paulewicz M., Karkocha M., *Polichno. Dzieje, ludność, architektura sakralna*, Kielce 2006.

- Penkalla A., *Żydowskie ślady w województwie kieleckim i radomskim*, Radom 1991.
- Podleś A., *Dzieje czterdziestogodzinnego nabożeństwa w Polsce*, [w:] *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, red. M. Rechowicz i W. Schenka, t. IV, Lublin 1982, s. 253–284.
- Przybylski T., *Zarys dziejów parafii Oleszno w diecezji kieleckiej*, Oleszno 1984.
- Radwan D., *Stachowicz Michał Franciszek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XLI, Warszawa–Kraków 2002.
- Rastawiecki E., *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. II, Warszawa 1851.
- Rastawiecki E., *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. III, Warszawa 1857.
- Ropelewski A., *W jędrzejowskim obwodzie AK*, Warszawa 1986.
- Rosiński P., *Zabytkowe organy w województwie kieleckim*, Warszawa–Kraków 1992.
- Rzewuska-Kurzeja B., *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze kieleckiej w średniowieczu*, „*Nasza Przyszłość*” 1983, t. LIX, s. 69–96.
- Sarek S., *Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji kieleckiej – próba podsumowania i wskazania propozycji duszpasterskich*, „*Kielecki Przegląd Diecezjalny*” 2008, R. LXXXIV, nr 6, s. 660–665.
- Schletz A., *Krótkie biografie: L. Janczak 1835–1918, A.J. Korsch (Korsz, Corsz) 1661–1719, S.K. Krzyżanowski 1800–1863, J. Orzechowski 1819–1887, A. Putiatycki 1787–1862, F. Weinreich 1762–1829*, „*Nasza Przyszłość*” 1971, t. XXXV, s. 189–200.
- Sito L. ks., *Wspomnienie o śp. ks. kan. Janie Laskowskim*, „*Kielecki Przegląd Diecezjalny*” 2006, R. LXXXII, nr 1, s. 640–642.
- Słownik polskich teologów katolickich*, red. H.E. Wyczawski, t. III, Warszawa 1982.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Łach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 1997.
- Smereka W., *Studium pasyjne. Rys historyczny i teksty drogi krzyżowej*, Kraków 1968.
- Sokół A., *Szkolnictwo i oświata w powiecie jędrzejowskim. Zarys dziejów do roku 1945*, Warszawa 1973.
- Stanisławska B., *Siostra Maria Aniela Kozłowska*, „*Więź*” 1979, nr 11–12, s. 80–90.
- Stankiewicz W., *Kosmowska Irena Bronisława*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 237–239.
- Stuczeń S., *Historia kościoła parafialnego w Chrobrzu*, „*Przegląd Diecezjalny*” 1913, R. III, s. 156–158, 171–173, 185–188.
- Stuczeń S., *Historia kościoła parafialnego w Chrobrzu*, „*Przegląd Diecezjalny*” 1914, R. IV, s. 11–15, 28–31, 55–59, 76–78, 85–87, 101–103, 122–123.

- Stuczeń S., *O kościele w Drugni*, „Przegląd Diecezjalny” 1911, R. I, s. 59–61, 75–77, 87–90.
- Stuczeń S., *Parafia małogoska i jej ostatni proboszcz ks. Nestor Bieroński*, „Przegląd Katolicki” 1889, R. XXVII, s. 296–297, 328–330, 345–346.
- Szafrąński A.L., *Augustyn Łosiński, biskup kielecki (1910–1937) w świetle listów pasterskich, opinii i faktów*, „Nasza Przeszłość” 1983, t. LIX, s. 215–240.
- Szczepański J., *Sylwetki biskupów kieleckich*, [w:] *Pamiętnik Świętokrzyski. Studia z dziejów kultury chrześcijańskiej*, red. L. Kaczanowski i in., Kielce 1991, s. 333–343.
- Ś. P. ks. Stanisław Kamiński, „Przegląd Diecezjalny” 1913, nr 4, s. 61–62.
- Śledzianowski J., *Biskup Czesław Kaczmarek w pamięci duchowieństwa Diecezji Kieleckiej*, Kielce 1989.
- Śledzianowski J., *Duszpasterskie znaczenie peregrynacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w diecezji kieleckiej*, [w:] *Księga jubileuszowa stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 157–165.
- Śledzianowski J., *Ksiądz Czesław Kaczmarek. Biskup kielecki 1895–1963*, Kielce 2008.
- Śledzianowski J., *Nawiedzenie Matki Bożej w Diecezji Kieleckiej*, Kielce 1987.
- Śródka A., *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, t. II (H–L), Warszawa 1995.
- Tauszyński K., *Budownictwo ogólne*, Warszawa 1977.
- Trzebiński W., Borkiewicz A., *Podziały administracyjne Królestw Polskiego w okresie 1815–1918 (zarys historyczny)*, „Dokumentacja geograficzna”, z. 4, Warszawa 1956, s. 1–112.
- Urbański K., *Zagłada Żydów w dystrykcie radomskim*, Kraków 2004.
- Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII w. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. IV (Małopolska), z. 3, Kórnik 1993.
- Wawrzykowska-Wierciochowa D., *Kosmowska z Kozłowskich Irena*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 236–237.
- Winczakiewicz A., *Dawne i nowe dzieje miasta Działoszyc*, Warszawa 1899.
- Wiśniewski J., *Dekanat miechowski*, Radom 1917.
- Wiśniewski J., *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim i żareckim oraz parafji Olsztyn*, Mariówka 1936.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Olkuskim*, Mariówka 1933.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Pińczowskim, Skalbimierskim i Wiślickim*, Mariówka 1927.

- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w powiecie włoszczowskim*, [Mariówka] 1932.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnic-kiem*, Mariówka 1929.
- Wiśniowski E., *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku. Materiały do struktury organizacyjnej*, Lublin 1976.
- Wiśniowski E., *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*, Warszawa 1956.
- Wiśniowski E., *Sieć szkół parafialnych w Wielkopolsce i w Małopolsce w początkach XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, t. XV, z. 2, s. 85–127.
- Wiśniowski G.A., Męciński Wojciech, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XX, Wrocław–Warszawa–Kraków 1975, s. 495–496.
- Witkowska A., *Ośrodki kultu maryjnego na terenie diecezji kieleckiej*, [w:] *Księga jubileuszowa stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 269–278.
- Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993.
- Wojciechowski D., *Działalność duszpasterska biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego (1870–1907)*, „Nasza Przyszłość” 1982, t. LVII, s. 9–44.
- Wojciechowski D., *Parafia w Kurzelowie. Historyczno-pastoralny zarys dziejów*, Kielce 1997.
- Wójcik R., *Historyczna wiadomość o parafii i kościele Najświętszej Marii Panny w Olesznie*, Warszawa 1899.
- Wróbel T., Maciej Majerczak, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Wrocław 1974, s. 168–169.
- Wróbel T., *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1982, R. LVIII, nr 5, s. 204–243.
- Wyczański A., *Wieś polskiego odrodzenia*, Warszawa 1969.
- Zaborski Z., *Z dziejów parafii Lelów i Staromieście*, Częstochowa 1998.
- Zapałowa K., *Rodzina Stefana Żeromskiego w Świętokrzyskiem*, Kielce 2003.
- Zapart W., Karkocha M., *Dzieje parafii Chęciny do 1815 r.*, Kielce 2007.
- Zdanowski J., *Kościół katedralny Najświętszej Marii Panny w Kielcach*, Kielce 1930.
- Zieliński Z., *Łosiński Augustyn (1867–1937)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 422–423.
- Zwierzchowski W., *Parafia bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie 1918–1939. Powstanie i funkcjonowanie*, Kraków 1998.
- Żywczyński M., *Kuliński Tomasz Teofil (1823–1907)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 160.

Aneksy

**Opis kościoła i parafii Rembieszyce z 1521 r.
(kopia z roku 1797)¹**

Capitulum Praelatorum et Canonicorum Almae Ecclesiae
Metropolitanae Gnesnensis

Universis et singulis Quorum interest tenore praesentium Significamus et ad indubitatam Notitiam Erectionem seu Descriptionem Proventuum Ecclesiae Parochialis in Rembieszyce Sitae in Libro Beneficiorum Ecclesiasticorum proventuum qui in Anno Dni Millesimo Quingentesimo vigesimo primo ex Mandato Reverendissimi olim Ioannis de Lasko Archiepiscopi Gnesnensis conscriptis in Archivo Nostro Capitulari diligenter aservatur de Verbo ad Verbum Contineri in Eadem qua Sequitur forma.

Rembieszyce

In Eadem Rembieszyce est Ecclesia Parochialis ex Parochiali Ecclesia in Złotniki, ut communiter dicitur, erecta et fundata, Tituli Scti Pauli Collationis Haeredum de Eadem Rembieszyce, Karsznice et Mieronice, lingea defectuosa, in tecto Stillicidia ex defectu reformationis per totum etiam super parietes et in Campanili patiens, Quam pronune obtinet quidam Joannes ad Eadem per olim Sbigneum Archiepiscopum institutus. Non habet in quo Vicarium Plebanus tenere posset, quia decreverunt Proventus Eiusdem Ecclesiae, sed nec Ministrum, et Plebanus solus circa ipsam Ecclesiam facit residentiam personalem, Homo senex, et ex senio defectuosus. Item ad Eandem Ecclesiam Parochialem in Rembieszyce iure Parochiali pertinent Quatuor Villae ex antiquo, videlicet dicta Rembieszyce, Wola Siethla, Mieronice et Karsznice, Item habet Eadem Ecclesia pro Dote Plebani in ipsa Villa circa Ecclesiam satis latam et spatiosam aream pro Curia, in

¹ Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899 [dalej: Zbiór dokumentów], sygn. II PR-IV/1, k. 4–5. Por. J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezyji gnieźnieńskiej*, t. I (*Archidiaconatus: Gnesnensem, Unieioviensem et Kurzeloviensem*), cz. 2, Gnesnae 1880, s. 580–581.

qua modo est Curia, Allodium, Pomerium et Hortum, et aream pro Ministro insimul. Item Habet Agrum penes dictam ipsius area in latitudine unius Lanei et longitudine quatuor Stadiorum se protendentem et similiter alium Agrum in longitudine et latitudine post Piscinulam et Pratum penes eundem Agrum prope Villam de quo possunt aliquando colligi sex Currus foeni, Et alia Prata duo post Fluvium Nida in Silva, inter Prata Villarum Złotniki et Lipica, de quibus potest colligi ad minus unus acervus foeni, sed modo ipsa Prata occupata Nemoribus. Item habet aream Specialem pro Taberna penes Piscinulam Plebani, quae Piscinula iacet inter Agros Plebanales. Item Habet Speciales Agros sive arvos alias Nivy Octo inter Agros Curiae sive Praedii in haereditate Złotniki.

Rembieszce in qua dicta Parochialis Ecclesia Decima Manipularis post Omnes et Singulos agros Praediales sive Curiales proveniens spectat et pertinet ad Ecclesiam Parochialem praedictam in Rembieszce, post Cmetones vero provenit Ecclesiae in Złotniki.

Mieronice sub Eadem Parochia Villa, Decima Manipularis post Agros Praediales sive Curiae pertinet ad Ecclesiam in Rembieszce post Cmetones vero Agros in Cracoviam cedit.

Wola Tesserowa sub Eadem Parochia Villa, Decima Manipularis post Agros Praediales sive Curiae pertinet ad Ecclesiam in Rembieszce post Cmetones vero Agros in Cracoviam cedit.

Karsznice. Villa sub praefata Parochia, Decimas Manipularis post Omnes et Singulos Agros Praediales sive Curiae proveniens spectat ad Praefatam Ecclesiam in Rembieszce, post Cmetones vero Decima sedit in Kurzelow in manus vicecustodis pro Vino Ecclesiae. Item Cmetones nihil aliud solvunt solum dant colendam per sex Denarios, et Denarium a qualibet Persona pro Denario S. Petri, de quo contribuit Collectori duos grossos et tertium pro quittance.

Que Omnia et singula super inserta sic et non aliter procet in Supra scripto Proventuum Beneficiorum Ecclesiasticorum Libro continentur, hic deprumta ac desumpta esse notificamus intimamus declaramus, et attendamus Praesentibus Literis Nostris Quius in Fidem per Notarium Nostrum Capitularem Subscriptas Sigillo Nostro Communis iussimus. Datum Gnesne die 25. Mensis Martii Anno Dni Millesimo Septingentesimo Nonagesimo Septimo.

Franciscus Salesius Waliński²
Publicus Sa. Auctoritate Apostolica
Actorum Reverendissimi Capituli
Metropolitani Gnesnes. Notarius

² Powinno być Wolski.

**Rozporządzenie Komisji Rządowej
Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego
z 5 (17) stycznia 1835 r.³**

Gdy codzienne doświadczenie okazuje, że wiele osób przybywających na nabożeństwo do Kościołów, nie zachowuje się w nich z taką przyzwoitością i uszanowaniem, jak godność i powaga miejsca poświęconego modlitwom wymaga; i gdy zgorszenie z podobnego postępowania wynikające, dla szkodliwego nader wpływu na moralność i obyczaje ogółu wyznawców Katolickich pod żadnym względem cierpieniem być nie może; Komisja Rządowa przeto w celu zapobieżenia złemu, które pochodząc z lekceważenia świętych obowiązków Religii, słuszną troskliwość Duchowieństwa obudza, uznała za rzecz konieczną, przepisać stałe zasady co do porządku i zachowania się osób zgromadzonych na nabożeństwo do Kościołów w sposób następujący:

§ 1. Każdy z obecnych w Kościele ma zachować najgłębsze milczenie.

§ 2. W Kościele, jako przybytku czci Boskiej poświęconym, ukłony, powitania i pożegnania miejsca mieć nie powinny.

§ 3. Wchodząc do Kościoła, kobiety zajmować będą prawą, a mężczyźni lewą stronę.

§ 4. Nie wolno jest przechadzać się po Kościele, lub zmieniać miejsc bez koniecznej potrzeby.

§ 5. Do miejsca najbliższego wielkiego Ołtarza, tak zwanego prezbiterium w Kościołach Metropolitalnym i Katedralnych, nikomu prócz Duchownych wchodzić nie wolno; prawo zaś czynienia w tym względzie wyjątków, szczególnie względem wysokich Urzędników Rządu, samemu tylko Przełożonemu Kościoła służy.

§ 6. Osoby innych wyznań przybywające do Kościoła, ulegają wszystkim przepisom zachowania się powierzchownego Katolików obowiązującym.

§ 7. Wykonanie tych przepisów, Przełożony każdego Kościoła dopilnuje za pomocą sług Kościelnych zwanych Szwajcarami, którzy niezwłocznie dla bliższego przestrzegania porządku po jednym przy każdym parafialnym lub innym głównym Kościele zaprowadzeni być mają.

§ 8. Szczególnym obowiązkiem Szwajcara będzie zapobieganie niespokojności i nieuszanowaniu Świątyni Pańskiej przez oddalenie osoby dającej do tego powód.

§ 9. Szwajcarowie tacy czuwać powinni nie tylko nad zachowaniem się osób zgromadzonych w Kościele na nabożeństwo, ale nadto przestrzegać mają porządku i przyzwoitości przed Kościołem i w obrębie murów Kościelnych.

³ ADK, Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3, k. 9.

**Mowa ks. Ludwika Tymowskiego wygłoszona podczas
wizytacji biskupiej w 1882 r.⁴**

Ilustrissime et reverendissime Pater!

Stawam przed Tobą JW Biskupie jako powiernik tego tu wydziału duchownego, stawam jako zarządzający owieczkami w tej tu parafii. Stawam w tym celu, abym był tłumaczem uczuć, któremi wypełnione są serca nasze w chwili odwiedzenia nas Twego. Odwiedzenie nas Twoje jest dla tej parafii nader drogiem zdarzeniem, a skutki takowego zapowiadają mi obfite, duchowne pożytki. Troskliwy o dobro kościoła świętego obiegasz JW Biskupie i małe parafie, aby ich stan obejrzeć i potrzebom zaradzić. Odpowiadając z mej strony tak zacnemu celowi, gotów jestem na Twój rozkaz zdać sprawę z włodarstwa mojego. Szczęśliwy będę, gdy Cię wszystko zadowoli, żem uczynił co mi powołanie kapłańskie i obowiązek proboszcza nakazywał. Racz tylko pozwolić, abym lud ten tak licznie na twoje przybycie (choć to dzień powszedni) zgromadzony – o celu Twego przybycia pouczył.

Najmilsi parafianie!

Odzywam się do was słowy, które zdaje się słyszeć z ust pasterza Naszego Vistans visitari vos et servitatus sum omnia que deciderit orbis [Exod III], bo tak mówił Mojżesz nawiedzając lud Izraela i pytając o zakon Boży. Tak też mówił do nas JW. Pasterz nasz drogi, bo przybył do nas z wielu względów. Jako namiestnik Boga pyta się, jak tu prawa Boga zachowane. Jako pasterz Diecezji spogląda na mnie i każe przedstawić sobie owczarnię Chrystusową. Jako ów Ewangeliczny pan przyszedł nakarmić się z nami, szukając pomiędzy nami gorliwości i pobożności właściwej Duszom katolickim. Jako ojciec chce przytulić do łona swego dobre dzieci, ale i tych co uwiodła ich bezwiera lub szal namiętności – nawoła, upomni, przekona i pokaże, co stanowi wieczną dla człowieka szczęśliwość. Lud ten JW. Biskupie z natury dobry i pracowity i trzeźwy, bo tu w całej parafii nie ma ani jednej karczmy, tego kąta, z którego wszelkie zło płynie – nie ma tu wielkiego złodziejstwa, którego dziś tak powszechne, ale są tu rodzice niegodziwi, którzy sami czyniąc szkody, jeszcze i swe dzieci zachęcają do wypasania drugim zbóż na polach i traw na łąkach. Są i tacy, co nie wypełnili czwartego przykazania Kościoła. To strona duchowa mojej parafii. Materialnie wiele do życzenia pozostawia, nie ma bowiem budynków plebańskich, ale zrobimy co można, już zadbano o tę świątynię, która wzniesiona i po dziś dzień podtrzymywana ofiarnością sąsiednich obywateli i miejscowego byłego Kolatora. A i na budowie składka przez parafian złożona. To cały stan tejże parafii. Racz tylko słowem Twojem umocnić nas, zachęcić parafian, ku większej chwale Boga i pociesze Twojej, a wtedy porządek moral-

⁴ ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 84.

ny i materialny zakwitnie. Obyśmy, gdy staniemy zdać sprawę z czynności naszych, na strasznym sądzie Boga z pociechą wielką powiedzieć mogli: Visitatio tue consolivit spiritum meum Boże! Ustrzeż dusz naszych od wiecznej zguby. Amen.

Aneks 4

Proboszczowie parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach w latach 1800–1945

Po imieniu i nazwisku zamieszczono lata pobytu na probostwie w Rembieszycach

Andrzej Południkiewicz (1799–1822). Urodził się w roku 1766 (lub 1767) w Wiślicy. Po ukończeniu szkoły w Pińczowie studiował retorykę i teologię w Seminarium Duchownym w Kielcach oraz filozofię w Węgrowie. Został wyświęcony na kapłana 8 grudnia 1789 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Kielcach, a od 1799 r. jako proboszcz parafii rembieskiej. Był też dziekanem dekanatu kieleckiego i kanonikiem kolegiaty wiślickiej. Zmarł 22 grudnia 1822 r. w Rembieszycach⁵.

Euzebiusz Czernski (1823). Brak w źródłach danych personalnych na temat tego kapłana. Wiadomo jedynie, że był benedyktynem i że przed 1840 r. został zesłany do Domu Księży Demerytów w Liszkowie, gdzie zmarł 19 grudnia 1843 r. w wieku 60 lat⁶.

Stanisław Myśliński (1823–1827) – absolwent Akademii Krakowskiej oraz Seminarium Duchownego w Krakowie i w Kielcach. W latach 1819–1823 pełnił funkcję wikariusza kolegiaty wiślickiej, a w latach 1823–1827 administratora parafii rembieskiej. Był następnie rządcą kościoła w Olsztynie. Jego późniejsze losy nie są znane⁷.

⁵ *Tabella decanatus* z 1810 r., Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 101; ks. A. Winczakiewicz do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 8 XII 1822, *ibidem*, Akta konsystorskie parafii Rembieszyce 1811–1833 [dalej: Akta konsystorskie 1811–1833], sygn. PR-6/1, k. 3.

⁶ Ks. P. Straszynski do biskupa krakowskiego, Sejny 17 III 1843, ADK, Akta „personalia” księży demerytów, sygn. OP-X/18, k. 21–21v; Biskup diecezji augustowskiej do Wysokiej Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Sejny 8 I 1844, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego 1768–1888, nr 190, Akta Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych dotyczące się osadzenia i uwolnienia zdrojnych księży 1808–1846, sygn. 724, s. 28–29, 92.

⁷ Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 2 VI 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38; ks. Myśliński do konsystorza

Józef Witek (1827–1853). Urodził się 1 października 1798 r. w Komorowie, w Galicji austriackiej (cyrkuł myślenicki). Pochodził ze stanu kmiecego. Edukację rozpoczął w szkołach publicznych w Rudach, gdzie uczęszczał na zajęcia z języka niemieckiego, retoryki, poetyki, arytmetyki i geografii. W roku 1808 wstąpił do Zgromadzenia Ojców Cystersów w Jędrzejowie. Odbywszy nowicjat, został wysłany do klasztoru w Koprzywnicy i tam w roku 1814 wyświęcony na brata zakonnego. W 1819 r. został przyjęty do Seminarium Duchownego w Krakowie, gdzie kształcił się przez dwa lata. Świecenia kapłańskie otrzymał 4 listopada 1821 r. W latach 1821–1826 był wikariuszem w Kazimierzy Małej, a następnie przez rok w Kazimierzy Wielkiej. Od 8 grudnia 1827 r. do 12 września 1853 r. pełnił funkcję administratora kościoła w Rembieszycach. Zmarł 18 września 1854 r. w klasztorze cystersów w Jędrzejowie, gdzie przebywał jako rezydent⁸.

Tomasz Bąkiewicz (1853–1855). Pochodził z Kurzelowa. Urodził się 12 grudnia 1821 r. w rodzinie mieszczańskiej. Edukację rozpoczął w rodzinnym mieście, od 1836 r. zaś kształcił się w szkołach publicznych w Kielcach. W latach 1840–1844 uczęszczał do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 29 grudnia 1844 r. Był kolejno wikariuszem w Daleszycach, Igołomii (od 1845) i Szańcu (od 1846). Wiadomo też, że pełnił funkcję administratora kościoła w Sobkowie. Zmarł 13 września 1887 r. jako proboszcz parafii Kalina Wielka⁹.

w Kielcach, b.m., 5 VI 1823, *ibidem*, k. 39, 40; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 12 I, 15 III i 10 VII 1827, *ibidem*, k. 68, 69, 75; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Kielce 2 VII i 25 XI 1823, *ibidem*, Akta konsystorskie parafii Rembieszycze 1811–1938 [dalej: Akta konsystorskie 1818–1938], sygn. PR-6/2, k. 11, 14; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 15 III 1827, *ibidem*, k. 27v; ks. S. Myśliński do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Rembieszycze 28 II 1827, *ibidem*, k. 28–28v.

⁸ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3, k. 29; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b, k. 235; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1178–1179; *ibidem*, Akta konsystorskie i kurialne ogólne. Statystyka duchowieństwa świeckiego 1835–1836, sygn. OP-X/8, k. 54, 126; Protokół wizytacji dziekańskiej z 1837, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 12–12v (tu informacja, że ks. Witek na probostwie w Rembieszycach sprawował się „przykładnie”).

⁹ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 26–27; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji kielecko-krakowskiej w r. 1845 przybyłych, obejmujący najgłówniejsze data, wyczerpnięte z opisu życia każdego, przez Władzę Diecezjalną sprawdzone i poświadczone*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafiach 1845–1850, sygn. OD-10/3, k. 42v–43; Dziekan dekanatu miechow-

Jan Kolipiątek (1855–1857). Przyszły pasterz parafii rembieskiej urodził się 27 grudnia 1809 r. w Bytomiu. Ukończył cztery klasy szkoły niemieckie w rodzinnym mieście i sześć klas gimnazjum w Krakowie. Następnie uczęszczał do Akademii Krakowskiej na Wydział Filozoficzny i Botanikę. W roku 1836 wstąpił do seminarium księży Misjonarzy w Krakowie. Na kapłana został wyświęcony w dniu 20 czerwca 1839 r. Pracował kolejno jako wikariusz w Jaworznie (trzy lata), Czernichowie (jeden rok), Zalesiu, Bejscach (od 1844 r.) i w Nowym Mieście Korczynie. Od 1847 r. zarządzał kościołem w Jurkowie, a od 24 lutego 1855 r. kościołem w Piotrkowicach. 18 kwietnia 1855 r. otrzymał nominację na administratora beneficjum rembieskiego. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Zesłany na Karczówkę 30 czerwca 1857 r., przebywał tam przez jeden rok. W latach 1859–1862 mieszkał w Domu Księży Emerytów na Łysej Górze, a później był wikariuszem w parafii Nakło. Zmarł 23 kwietnia 1864 r. w Dzierzgowie, gdzie zastępował czasowo w obowiązkach duszpasterskich miejscowego wikariusza, ks. Marcelego Kozłowskiego¹⁰.

Stanisław Posobkiewicz (1857–1859). Urodził się 16 listopada 1825 r. w Szydłowie. Po ukończeniu gimnazjum w Radomiu (7 klas), w 1847 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Święcenia kapłańskie uzyskał w 1851 r. Był najpierw wikariuszem parafii Strożyska, a następnie wikariuszem parafii Kurzelów i administratorem tej parafii (od 31 grudnia 1855 r.). W lutym 1856 r. otrzymał wikariat w Małogoszczy. Od 30 czerwca 1857 do 12 marca 1859 r. pełnił funkcję administratora parafii Rembieszyce. W 1859 r. przeniósł się do diecezji sandomierskiej, gdzie zarządzał parafią Grzymałków. O dalszych losach tego kapłana brak informacji w kieleckim Archiwum Diecezjalnym¹¹.

Nestor Hygin Soter Bieroński (1859–1866). Przyszedł na świat 11 stycznia 1816 r. w Krakowie. Był synem urzędnika komory celnej Juliana i Węgierki – Katarzyny z Faykiszów. W latach 1824–1833 przebywał pod opieką babki w Podo-

skiego do Konsystorza Kieleckiego, Miechów 5 (17) IX 1887, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16b, k. 686; „Przegląd Katolicki” [dalej: PK], 1887, R. XXV, nr 42 z 20 X, s. 683.

¹⁰ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 502–503; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji kielecko-krakowskiej* z 1844 r., *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1833–1844, sygn. OD-10/2, k. 1008; Konsystorz Kielecki do dziekana dekanatu dzierzgowskiego, Kielce 8 VI 1864, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16a, k. 200; Dziekan dekanatu dzierzgowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Dzierzgow 16 VI 1864, *ibidem*, k. 201.

¹¹ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 798–799.

leńcu, gdzie ukończył szkołę przygotowawczą i sześć klas gimnazjum. W 1833 r. wstąpił do Seminarium Duchownego księży Misjonarzy w Krakowie, a w 1836 r. do nowo erygowanej Akademii Duchownej w Warszawie. Tę ostatnią ukończył z odznaczeniem w roku 1840. Będąc jeszcze alumnem akademii, 22 (lub 28) lipca 1839 r. przyjął w Kielcach święcenia kapłańskie. W latach 1840–1841 pracował jako wykładowca teologii w kieleckim Seminarium Duchownym, po czym przeniósł się na administrację do Wojkowic Kościelnych w Będzińskim, gdzie niebawem został plebanem. Po siedmiu latach powrócił na katedrę profesorską. W roku 1850 zrezygnował z dotychczasowego probostwa i przez jeden rok pełnił funkcję kapelana ks. Skarbka w Warszawie. W 1852 r. objął ponownie posadę profesora kieleckiego seminarium, a w 1853 r. wiceregensa. Dwa lata później otrzymał probostwo w Małogoszczu. W 1858 r. bp Beniamin Szymański mianował go kanonikiem honorowym kolegiaty podlaskiej. Aresztowany za działalność patriotyczną, 14 grudnia 1862 r. został osadzony w więzieniu w Chęcinach, a następnie ode-

72. Ksiądz Nestor Bieroński

Źródło: J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Mariówka 1930, s. 408.

słany „na dalsze śledztwo” do Warszawy. Przez dwa lata przebywał w warszawskiej cytadeli. Na mocy amnestii został zwolniony i powrócił na probostwo do Małogoszcza. W latach 1875–1885 był, po raz czwarty, wykładowcą teologii w seminarium. W roku 1885 został kanonikiem gremialnym kolegiaty kieleckiej, w 1892 r. prałatem-kustoszem, w 1898 r. zaś archidiakonem kapituły katedralnej w Kielcach. Zmarł po krótkiej chorobie 27 marca 1899 r., do końca pełniąc obowiązki członka kapituły i pasterza parafii. Żegnany przez tłumy wiernych i liczne grono księży, został pochowany 29 marca na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu¹². Nabożeństwo żałobne celebrował ks. prałat Brudzyński, mowę pogrzebową wygłosił natomiast ks. Wincenty Giebartowski, profesor seminarium kieleckiego¹³.

¹² Grób ks. Bierońskiego znajduje się z prawej strony alei głównej, w głębi cmentarza. Ma formę prostej podłużnej płyty otoczonej sześcioma słupkami, na której widnieje napis: Nestor Bieroński prałat kielecki/ proboszcz małogoski um. 27 marca 1899 r./ Wdzięczni parafianie ten kamień położyli.

¹³ ADK, Akta personalne ks. Nestora Bierońskiego 1842–1890, sygn. XB-19; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 50–51; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji krakowskiej* z 1846 r., *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1833–1834, sygn. OD-10/2, k. 556v–557; PK, 1885, R. XXIII, nr 49 z 3 XII, s. 777; 1898, R. XXXVI, nr 27 z 7 VII, s. 429; W. Giebartowski, *Ś.p. ks. Nestor*

Ksiądz Nestor Bieroński był wzorem kapłana katolickiego, niezmordowanym w pracy i rozmiłowanym w nauce. Uchodził też za szczególnego czciciela Najświętszej Marii Panny (odbył aż 40 pieszych pielgrzymek na Jasną Górę). Jest autorem licznych książek religijnych: *Droga święta do miejsc cudownych* (Warszawa 1888), *Pielgrzymka do miejsc świętych* (Warszawa 1888) i innych. Przetłumaczył z języka niemieckiego i opublikował dwie prace Grzegorza Rippla: *Piękności Kościoła katolickiego przedstawione w zewnętrznych uroczystościach, obrzędach i zwyczajach* (t. I–III, Warszawa 1889–1890, 1908) i *O spowiedzi*, a w rękopisie pozostawił przekład *Katechizmu polemicznego* Jana Jakuba Scheffmachera. Pisał również artykuły na tematy społeczne, filozoficzne i religijne do czasopism warszawskich (m.in. „Przeglądu Katolickiego”). Współcześni wystawili mu piękne świadectwo. Ksiądz Wincenty Giebartowski pisał, co następuje: „Było w ś. p. ks. pralacie wszystko, co na cześć, poszanowanie i wdzięczną pamięć zasługuje: duch apostołski, pobożność, nauka, praca, bezinteresowność, serce gorące, dusza czysta, spuścizna czysto duchowa bez odrobiny materyalnych przymieszek. Ze śmiercią ks. Bierońskiego ubyla z pośród duchowieństwa polskiego jedna z niewielu charakterystycznych, typowych kapłańskich postaci. Coś z żywej tradycji uleciało w świat zagrobowy. Wyłom w szeregach bożych pracowników społecznych duży. I wiele trudów poniosą młodzi, by godnie zastąpić miejsce opróżnione przez starca-kapłana, co z krzyżem w jednej, z piórem w drugiej dłoni szedł przez życie, na każdym kroku szerząc chwałę Boga, niosąc pożytek ludziom”¹⁴.

Stanisław Kamiński (1866–1878). Urodził się 7 grudnia 1837 r. we wsi Cieładz, w powiecie rawskim, guberni warszawskiej. Początkowo uczęszczał do szkół elementarnych w rodzinnej miejscowości, a następnie – od 11. roku życia – do szkół w Końskich. Po ukończeniu czterech klas przez rok pozostawał w domu rodzicielskim, po czym w latach 1853–1854 pełnił funkcję guwernera we wsi Sokolniki Mokre. Do Seminarium Duchownego w Kielcach wstąpił w 1855 r. Święcenia kapłańskie otrzymał 9 grudnia 1860 r. Pracował najpierw jako wikary w Koziegłowach, a następnie (od 1862 r.) jako wikary w Krzęcicach. 29 stycznia 1866 r. otrzymał administrację parafii Rembieszce. Funkcję tę piastował przez dwanaście lat. W roku 1878 został przeniesiony do Dzierzgowia jako czasowy rządca tamtejszej parafii. Zmarł 19 lutego 1913 r., do końca pełniąc obowiązki duszpasterskie¹⁵.

Bieroński, PK, 1899, R. XXXVII, nr 18, s. 281–284; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930, s. 273.

¹⁴ Cyt. za: W. Giebartowski, *op. cit.*, s. 284.

¹⁵ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 42–43; Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej odbytej w roku 1875, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 44v; *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejewskim, sporządzony podczas wizytacji rze-*

Franciszek Grund (1878–1881). Przyszły administrator parafii Rembieszyce pochodził ze stanu mieszczańskiego. Urodził się 27 marca 1812 r. w Gliwicach na Śląsku pruskim. Tam też ukończył szkołę elementarną (1826 r.) i pięć klas gimnazjum. W 1833 r. został przyjęty do Seminarium Duchownego w Krakowie, ale po roku usunięto go z powodu braku kwalifikacji. W latach 1836–1839 był słuchaczem kieleckiego seminarium. Po wyświęceniu na kapłana w lipcu 1839 r., przeszedł na wikariat do Chmielnika. Od 1843 r. był administratorem kościoła w Lisowie, a od 1847 r. plebanem w Czarnocinie. 11 czerwca 1878 r. otrzymał administrację parafii Rembieszyce. Funkcję tę piastował do swej śmierci 25 lipca 1881 r.¹⁶

Ludwik Tymowski (1881–1889). Przyszedł na świat 19 września 1850 r. we wsi Górna w powiecie olkuskim, guberni radomskiej. Wywodził się ze stanu szlacheckiego. Edukację rozpoczął w domu rodzicielskim pod czujnym okiem swego preceptora, ks. Makowskiego. Kształcił się następnie w szkole elementarnej w Jędrzejowie (do 1863 r.) i gimnazjum w Pińczowie. Studia teologiczne rozpoczął w 1868 r. w kieleckim Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął 20 września 1873 r. Nie wiadomo, gdzie pracował przez pierwsze trzy lata po uzyskaniu święceń. Od 1876 r. był wikarym w Brzezinach, od 1878 r. wikarym w Krzcięcicach, a od 1881 r. administratorem kościoła w Rembieszyczach. W latach 1889–1910 zarządzał probostwem w Bobinie. Zmarł 8 lutego 1913 r. jako proboszcz parafii Krzyżanowice¹⁷.

Andrzej Przykowski (1889–1892). Urodził się 28 października 1848 r. Świecenia kapłańskie przyjął 3 lipca 1883 r. Pracował kolejno na wikariacie w Chmielniku (1883–1884), Wislicy (1884–1885), Kromolowie (1885–1886) i Pierzchnicy (1886–1889). W 1889 r. otrzymał swe pierwsze probostwo – w Rembieszyczach, którym zarządzał przez trzy lata. W późniejszym czasie administrował kościołami

czonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r., ibidem, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 232v; „Przegląd Diecezjalny” [dalej: PD], 1913, R. III, nr 3, s. 34; Ś. P. ks. Stanisław Kamiński, ibidem, nr 4, s. 61–62.

¹⁶ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6a, k. 96–97; *ibidem*, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 372–373; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji krakowskiej z 1839 r., ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o ludności w parafiach 1833–1844, sygn. OD-10/2, k. 532; Dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 14 (26) VII 1881, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16b, k. 550.

¹⁷ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1106; PK, 1881, R. XIX, nr 51 z 22 XII, s. 832; PD, 1913, R. III, nr 3, s. 34; elenchusy z lat 1873–1913.

w Strzegowie (1892–1905), Brzegach (1905–1910), Czarnocinie (1910–1920) i Michałowie (1920–1930). W roku 1930 zrezygnował z probostwa w Michałowie i zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł 23 marca 1937 r. w wieku 89 lat¹⁸.

Władysław Samborski (1892–1893). Urodził się w 1843 r. Świecenia kapłańskiej przyjął w roku 1871. Nie jest wiadome, gdzie pracował po uzyskaniu święceń kapłańskich. Od 1875 do 1878 r. był wikariuszem w Gnojnie. W 1878 r. został administratorem parafii Sobków, w 1881 r. parafii Czarnocin, cztery zaś lata później parafii Michałów. Był też rządcą kościoła w Pałeczniczy (1885–1888), Strzegowie (1888–1892) i Rembieszycach (1892–1893). Od 1893 r. administrował parafią Krzyżanowice, gdzie zmarł 29 maja 1898 r.¹⁹

Edward Gacki (1894–1898). Urodził się w 1859 r. Na kapłana został wyświęcony w 1883 r. Pracował krótko na wikariacie w Dzierzgowie, a następnie na wikariacie we Włodowicach (1883–1885). Pełnił też obowiązki wikariusza w Konieńmłotach (1885–1886), Daleszycach (1886–1887), Wawrzeńczycach (1887), Pilicy (1887?–1888), Wiślicy (1888–1889), Lelowie Starym (1890–1892) i Kurzelowie (1892–1894). Od 19 VIII 1894 r. administrował kościołem w Rembieszycach, od 1898 r. kościołem w Oksie, a od 1901 r. kościołem w Raclawicach. Był też rządcą parafii Igołomia (1911–1913), Oleszno (1913–1915), Żarnowiec (1915–1919), Kurzelów (1919–1924) oraz Imielno (1924–1934). Po przejściu na emeryturę w 1935 r., zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł 20 czerwca 1944 r. w wieku 85 lat²⁰.

¹⁸ Pleban parafii Pierzchnica do Konsystorza Kieleckiego, Pierzchnica 13 II 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 273; Wykazy statystyczne parafii dekanatu jędrzejowskiego w 1891 r., *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13, k. 491v–292; PK, 1883, R. XXI nr 37 z 13 IX, s. 598; 1884, R. XXII, nr 30 z 24 VII, s. 186; 1885, R. XXIII, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1886, R. XXIV, nr 28 z 15 VII, s. 439; 1889, R. XXVII, nr 16 z 18 IV, s. 252; 1892, R. XXX, nr 44 z 3 XI, s. 697; PD, 1920, R. VII, s. 85–86; „Kielecki Przegląd Diecezjalny” [dalej: KPD] 1930, R. XVII, nr 2, s. 38; 1937, R. XXIV, nr 4, s. 100; elenchusy z lat 1884–1936.

¹⁹ Dziekan dekanatu pińczowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Pińczów 1 (13) VII 1898, ADK, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 7; PK, 1884, R. XXII, nr 11 z 13 III, s. 186; 1885, R. XXIII, nr 18 z 30 IV, s. 282, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1888, R. XXVI, nr 42 z 18 X, s. 666; 1892, R. XXX, nr 44 z 3 XI, s. 697; 1893, R. XXXI, nr 46 z 16 XI, s. 728; elenchusy diecezjalne z lat 1875–1898.

²⁰ PK, 1883, R. XXI, nr 37 z 13 IX, s. 598; nr 41 z 11 X, s. 663; 1885, R. XXIII, nr 18 z 30 IV, s. 282; 1886, R. XXIV, nr 48 z 2 XII, s. 760; 1887, R. XXV, nr 30 z 28 VII, s. 470; 1888, R. XXVI, nr 14 z 5 IV, s. 219, nr 42 z 18 X, s. 666;

73. Ksiądz Józef Adamczyk, mal. T. Marcinkowski, 1936 r.

Źródło: T. Marcinkowski, *Ksiądz Józef Adamczyk (1852–1938)*. Redaktor „Dzwonka Częstochowskiego”, Goleniów 1992, s. 3.

Józef Adamczyk (1899). Urodził się w Ok-sie 2 lipca 1852 r. Jego rodzicami byli Szymon i Anastazja. W latach 1862–1864 uczęszczał do szkoły elementarnej w Koniecpolu, a w latach 1864–1868 do gimnazjum w Kielcach. Pragnąc wstąpić do kieleckiego Seminarium Duchownego, przez dwa lata samodzielnie przygotowywał się do egzaminów, ucząc się w domu. W 1870 r. złożył pomyślnie egzaminy wstępne i został przyjęty w poczet studentów pierwszego roku tego seminarium. Świecenia kapłańskie otrzymał 18 lipca 1875 r. z rąk bpa Tomasza Teofila Kulińskiego. Od XII 1877 do IX 1883 r. pracował jako prefekt seminarium nauczycielskiego w Jędrzejowie. Po krótkim pobycie na wikariacie w Będzinie, w XII 1883 r. wrócił na posadę nauczyciela seminarium w Jędrzejowie, na której pozostawał do 14 XII 1898 r. W roku następnym otrzymał nominację na stanowisko administratora parafii Rembieszyce. Po uwolnieniu z tej funkcji zamieszkał w Częstochowie, gdzie

założył w 1901 r. i przez szereg lat (do 1915 r.) redagował miesięcznik katolicki pod nazwą „Dzwonnik Częstochowski”. Od 1920 do 1923 r. przebywał w Warszawie, gdzie za zgodą kurii biskupiej pracował na stanowisku referenta prasowego Sekcji IV Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. W 1923 r. otrzymał od rządu skromną emeryturę nauczyciela i w tym samym roku przeniósł się do Poznania. Oddał się wówczas bez reszty malarstwu i grze na skrzypcach – swym wielkim pasjom. Zmarł w marcu 1938 r. w wieku 86 lat. Pochowano go na cmentarzu parafii Bożego Ciała w Poznaniu²¹.

1892, R. XXX, nr 32 z 11 VIII, s. 508; 1894, R. XXXII, nr 45 z 8 IX, s. 714; PD, 1913, R. III, nr 4, s. 10; KPD, 1945, R. XXXI, nr 1, s. 6; katalogi diecezjalne z lat 1884–1944.

²¹ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 12; *ibidem*, Akta personalne księży. Życiorysy księży diecezjalnych i zakonnych z XIX w. (od 1853), sygn. OP-X/1, k. 1; ks. Józef Adamczyk do Konsystorza Kieleckiego, Warszawa 12 I 1921, *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Akta księży przybyłych 1920–1921, sygn. OP-X/9, k. 319–319v; T. Marcinkowski, *Ksiądz Józef Adamczyk (1852–1938)*. Redaktor „Dzwonka Częstochowskiego”, Goleniów 1992; PK, 1875, R. XIII, nr 34 z 26 VIII, s. 538; 1883, R. XXI, nr 37 z 13 IX, s. 598, nr 51 z 20 XII, s. 823.

Władysław Samulik (1899–1903). Urodził się 31 grudnia 1859 r. w Siedlcach. Był synem Stanisława i Marianny *de domo* Lisieckiej. Kształcił się początkowo w rodzinnej miejscowości, gdzie ukończył szkołę elementarną i osiem klas gimnazjum. W latach 1880–1882 pobierał nauki na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1883 r. uczył się w warszawskim Seminarium Duchownym. W roku 1886 przeniósł się do seminarium w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał 23 czerwca 1889 r. z rąk bpa T. Kulińskiego. Pracował najpierw na wikariacie w Książu Wielkim, a następnie (od 14 II 1894) na wikariacie w Proszowicach. W latach 1899–1903 pełnił funkcję administratora parafii Rembieszycy. Był też rządcą kościoła w Łanach Wielkich (1903–1911) i w Sieciechowicach (1911–1923). Zmarł 3 marca 1923 r.²²

Józef Łakomski (1903–1905). Przyszedł na świat 19 marca 1870 r. w Proszowicach (powiat miechowski, gubernia kielecka). Był synem Ignacego i Barbary z domu Pawłowskiej. Pochodził ze stanu mieszczańskiego. Kształcił się początkowo w rodzinnej miejscowości, a następnie – w latach 1881–1887 – w progimnazjum w Pińczowie. W roku 1889 wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego, a po jego czasowym zamknięciu w 1893 r. – do seminarium w Płocku. Świecenia kapłańskie uzyskał z rąk bpa T. Kulińskiego w dniu 23 września 1894 r. Pracował kolejno na wikariacie w Pilicy, Książu Wielkim (od 1896), Busku (od 1897) i Jędrzejowie (od 1899). W latach późniejszych był rządcą plebanii w Podlesiu (1901–1903), Rembieszycach (1903–1905), Mieronicach (1905–1911), Biorkowie Wielkim (1911–1914), Zielenicach (1914–1921), Minodze (1921–1924) i Nawarżycach (1924–1944). W dniu 19 marca 1944 r. został mianowany kanonikiem honorowym kolegiaty wiślickiej. Zmarł cztery miesiące później, 19 lipca, jako proboszcz parafii Nawarżycy²³.

Ludwik Rusin (1906–1907). Urodził się 20 grudnia 1856 r. we wsi Kramsk, w powiecie konińskim, guberni kaliskiej. Nauki elementarne odebrał w domu rodzinnym, a potem ukończył czteroklasową pensję w Piotrkowie. W 1877 r. wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 8 lipca 1883 r. Był kolejno wikariuszem w Łopusznie (1883–1885), Kurzelowie (1885–

²² ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 280; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 510, 511; PK, 1889, R. XXVII, nr 28 z 11 VII, s. 439, nr 29 z 18 VII, s. 456; 1894, R. XXXII, nr 14 z 5 IV, s. 221; PD, 1911, R. I, nr 3, s. 36; 1923, R. X, nr 3, s. 63; elenchusy z lat 1890–1923.

²³ ADK, Akta ks. Józefa Łakomskiego 1894–1944, sygn. XL-3; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 164; PD, 1911, R. I, nr 16, s. 247; KPD, 1945, R. XXXI, nr 1, s. 6; katalogi diecezjalne z lat 1894–1917.

1887), Staromieście (1887–1888), Wawrzeńczycach (1888), Przybynowie (1888–1893) i Koniuszy (1893–1895). W 1895 r. otrzymał administrację parafii Poręba Dzierżna, a w 1898 r. parafii Chlewice. W latach 1901–1905 pełnił funkcję wikariusza w Krzcięcicach. Był też administratorem beneficjum w Rembieszycach (1905–1907), Podlesiu (1907–1911), Bobinie (1911–1913) i Brzegach (1913–1915). W roku 1915 został rektorem kościoła w Dłużcu. Zmarł tamże 28 czerwca (lub 1 lipca) 1917 r.²⁴

74. Ksiądz Stanisław Kański, ok. 1947 r.

Źródło: ADK, Akta personalne ks. S. Kańskiego, sygn. XK-8.

Stanisław Kański (1907–1909). Urodził się 25 maja 1873 r. w Książu Wielkim, w powiecie miechowskim. Jego rodzicami byli Stanisław i Emilia z domu Wierzycka. Ukończył szkołę elementarną w Książu Wielkim i cztery klasy gimnazjum w Kielcach. W 1891 r. wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Po dwóch latach władze kościelne wysłały go do seminarium we Włocławku, które ukończył w 1898 r. Świecenia kapłańskie przyjął 10 lipca tego roku. Następnie przez siedem lat pracował jako wikariusz w Olkusz. W 1905 r. otrzymał probostwo w Podlesiu, a w 1907 r. przeszedł na administrację do Rembieszyc. W roku 1909 na własną prośbę został przeniesiony na parafię w Zielenicach, gdzie przebywał przez dwa lata. W 1911 r. został zwolniony z obowiązku proboszcza parafii Mniichów i wyznaczony wikariuszem w Oleśnicy z miejscem zamieszkania przy szpitalu sióstr miłosierdzia w Kurozwękach. Pracował następnie na wikariatach w Bejskach (1912–1913) i w Wiślicy (1914). Na tej ostatniej placówce przebywał krótko. W lutym 1914 r.

ciężko zachorował i przeniósł się do rodziny w Książu Wielkim. Pozostawał tam co najmniej do roku 1921. Ostatnie lata życia spędził w Domu Księży Emerytów

²⁴ ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 262; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 369; PK, 1883, R. XXI, nr 37 z 13 IX, s. 598; 1885, R. XXIII, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1887, R. XXV, nr 42 z 20 X, s. 683; 1888, R. XXVI, nr 7 z 16 II, s. 106, nr 50 z 13 XII, s. 794; 1893, R. XXXI, nr 46 z 16 XI, s. 728; PD, 1911, R. I, nr 3, s. 37; 1913, nr 11, s. 162; 1917, R. IV, s. 20; oraz elenchusy z lat 1884–1917.

w Kielcach, gdzie zmarł 13 sierpnia 1950 r. Jego ciało spoczęło na kieleckim cmentarzu²⁵.

Paweł Chęciński (1911–1915). Urodził się 15 stycznia 1838 r. w Kobylnikach (gubernia radomska), w rodzinie mieszczańskiej. Kształcił się początkowo w domu rodzinnym, a od 1851 r. uczęszczał do szkół w Pińczowie (ukończył pięć klas). W 1857 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Na kapłana został wyświęcony 27 lipca 1862 r. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń został wysłany na wikariat do Koziegłówek, a w 1865 r. na wikariat do Koniemłotów. W późniejszych latach był administratorem parafii Kuczków (1866–1881), Łukowa (1881–1882), Tczycy (1882–1896), Daleszycy (1896–1903) oraz Ciagowicy (1903–1911). Od roku 1911 pełnił obowiązki czasowego rządcy kościoła w Rembieszycach, od 1915 r. administrował parafią Potok, a od 1916 r. parafią Rogów. Na tej ostatniej placówce pracował przez rok, po czym przeszedł na emeryturę. Zmarł 25 sierpnia 1923 r. w wieku 87 lat²⁶.

Stefan (Szczepan) Kempa (1916–1918). Był synem Antoniego i Katarzyny z Borówków. Urodził się 24 grudnia 1882 r. w Mrzygłodzie, w powiecie będzińskim. Pochodził ze stanu kmiecego. Nauki elementarne odebrał w domu rodzinnym i w miejscowej szkole początkowej. W 1897 r. wstąpił do dwuklasowej szkoły Fabianiego w Nowo Radomsku, a w roku następnym do czteroklasowego progimnazjum filologicznego w Częstochowie. Od 1901 r. kształcił się w kieleckim Seminarium Duchownym. W roku 1903 otrzymał święcenia mniejsze z rąk bpa T. Kulińskiego. Na kapłana został wyświęcony w dniu 19 marca 1907 r. w kościele p.w. Świętego Krzyża w Warszawie. Pracował przez jeden rok jako wikariusz w Kidowie i przez dwa lata jako wikariusz w Ogródzieńcu. W 1911 r. przeszedł na wikariat do Włodowic, a w 1913 r. na probostwo do Rogowa. 7 lutego 1916 r. został mianowany administratorem parafii Rembieszycy. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Zmarł 13 grudnia 1918 r. jako proboszcz parafii Wolica²⁷.

²⁵ ADK, Akta ks. Stanisława Kańskiego 1898–1950, sygn. XK-8; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 116; PD, 1911, R. I, nr 3, s. 37, nr 16, s. 247; 1912, nr 11, s. 166.

²⁶ ADK, Akta konsystorskie. *Status cleri* 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 96–97; Protokół wizytacji pasterskiej z 1911 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1912, sygn. OD-1/5, k. 71; PD, 1911, R. I, nr 3, s. 36.

²⁷ ADK, Akta ks. Stefana Kempy 1907–1918, sygn. XK-19; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 104; elenchusy diecezjalne z lat 1907–1918; PD, 1911, R. I, nr 3, s. 37, 1913, R. III, nr 5, s. 74.

Julian Mazurek (1918). Urodził się 20 stycznia 1891 r. w miejscowości Koryczany. Tu też ukończył szkołę początkową. W 1904 r. wstąpił do gimnazjum męskiego w Częstochowie, a w 1907 r. do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie uzyskał 6 kwietnia 1912 r. z rąk bpa Augustyna Łosińskiego. Był zrazu wikariuszem w Stopnicy, a następnie wikariuszem w Gołaczewach (1912–1914) i ponownie w Stopnicy (1914–1918). W latach późniejszych administrował kościołami w Rembieszycach (1918), Szczaworyżu (1918–1923) oraz Zborówku (1923–1932). W roku 1932 został rządcą parafii Skala pod Ojcowem, a w 1942 r. dziekanem sułoszowskim. Trzy lata później otrzymał godność kanonika honorowego Kapituły Wiślickiej. Został też dziekanem i proboszczem w Słomnikach. W roku 1946 powrócił na probostwo w Skale, gdzie pracował do swej śmierci w 1953 r.²⁸

Mieczysław Brylski (1918–1924). Przyszedł na świat w 1890 r. w Mrzygłodzie. Wywodził się ze stanu kmiecego. W roku 1912 ukończył Seminarium Duchowne w Kielcach i został wyświęcony na kapłana. Pracował na wikariatach w Wiślicy (1912), Pińczowie (1912–1916) oraz Nivce (1916–1918). Następnie, w latach 1918–1924, pełnił funkcję administratora kościoła w Rembieszycach. Zmarł 28 października 1924 r. w zakładzie dla umysłowo chorych w Kobierzynie. Miał wówczas 34 lata. Pochowano go dwa dni później, 30 października, w rodzinnej miejscowości²⁹.

Szymon Zaporowski (1924–1926). Urodził się 28 października 1892 r. w Bobrownikach, w powiecie będzińskim. Był synem Jana i Marii z Rabsztynów. Pochodził ze stanu włościańskiego. Kształcił się początkowo w pięciooddziałowej szkole fabrycznej w Sielcu, a następnie przygotowywał się prywatnie do siedmioklasowej szkoły handlowej w Sosnowcu. W 1911 r. został przyjęty do klasy piątej tejże szkoły. Po złożeniu egzaminu na aptekarza w gimnazjum męskim w Częstochowie, w 1912 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał 5 kwietnia 1919 r. W latach 1919–1924 pracował jako wikariusz w Działoszycach, Zagórz, Janinie, Strzemieszycach, Stopnicy i Pińczowie. W październiku 1924 r. otrzymał nominację na administratora parafii w Rembieszycach. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Był następnie proboszczem w są-

²⁸ ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 188; PD, 1912, R. II, nr 12, s. 182; 1913, R. III, nr 10, s. 147; 1923, R. X, nr 4, s. 88; KPD, 1942, R. XXIX, nr 8–9, s. 3; 1945, XXXI, nr 1, s. 3, nr 3, s. 72; 1946, R. XXXII, nr 2, s. 49; elenchusy z lat 1912–1954.

²⁹ Ks. Ignacy Żyła do Konsystorza Kieleckiego, Kobierzyn 28 X 1924, ADK, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 20; PD, 1912, R. II, nr 10, s. 148, nr 11, s. 166; elenchusy diecezji kieleckiej z lat 1912–1924.

siednich Złotnikach (od 1926), w Ciernie (od 1947) i w Drugni (od 1949). Zmarł nagle w Chmielniku, w drodze do Buska, na torach kolejki wąskotorowej 11 listopada 1953 r. Eksportacja zwłok odbyła się 13 listopada, a pogrzeb w Drugni dnia następnego³⁰.

75. Ksiądz Szymon Zaporowski, ok. 1912 r.

Źródło: ADK, Akta ks. Szymona Zaporowskiego, sygn. XZ-7.

Władysław Serwatka (1926–1928). Urodził się 19 listopada 1898 r. w Porąbce, w powiecie olkuskim. Był synem Feliksa i Wiktorii z Orczyków. W latach 1905–1909 uczęszczał do szkoły elementarnej w Miechowie, a w latach 1910–1914 do gimnazjum w Kielcach. W 1916 r. ukończył kurs pedagogiczny w Olkusz, po czym przez rok pracował jako nauczyciel ludowy. W 1917 r. wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 15 czerwca 1922 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Miechowie (1922), a następnie w Pilicy (1922–1926). W kolejnych latach zarządzał parafiami Rembieszycy (14 X 1926 – 26 IX 1928), Kluczewsko (1928–1939), Ostrowce (1939–1944) oraz Chełmce (1944–1946). Był też administratorem beneficjum w Pierzchnicy (od 1946), Niedźwiedziu (od 1950) i Kurzelowie (od 1958). W listopadzie 1970 r. ze względów zdrowotnych zrezygnował z probostwa w Kurzelowie i zamieszkał w Kielcach. Zmarł 9 listopada 1973 r.³¹

³⁰ ADK, Akta ks. Szymona Zaporowskiego 1911–1953, sygn. XZ-7; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 417.

³¹ ADK, Akta ks. Władysława Serwatki 1898–1973, sygn. XS-83; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 317.

76. Ksiądz Adam T. Stala, 1910 r.

Źródło: ADK, Akta ks. Adama Stali, sygn. XS-42.

Adam Teodor Stala (1928–1945). Urodził się 30 października 1875 r. w Janowie, w powiecie częstochowskim. W latach 1886–1889 uczęszczał do prywatnej szkoły w Nowo Radomsku. W 1891 r. rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Jędrzejowie, które ukończył w 1894 r., uzyskując dyplom nauczyciela ludowego. W latach 1894–1910 pracował jako pedagog w szkołach w Czarnicy, Zielenicach i Wielkiej Wsi. W kwietniu 1910 r. złożył egzaminy w kieleckim Gimnazjum Męskim i wstąpił do tamtejszego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 11 kwietnia 1914 r. przez bpa A. Łosińskiego. W latach 1914–1915 pełnił funkcję wikarego parafii Proszowice, w latach zaś 1915–1917 wikarego parafii Prandocin. Od kwietnia 1917 do lipca 1921 r. był kapłanem sióstr norbertanek w Imbramowicach. W lipcu 1921 r. uzyskał nominację na stanowisko proboszcza parafii Drochlin, w czerwcu 1928 r. objął parafię Kluczewsko, a we wrześniu tego roku parafię Rembieszycę. Na tej ostatniej placówce przebywał do 1 grudnia 1945 r., pełniąc jednocześnie (od 1932) funkcję proboszcza w Strzegowie. Po przejściu na emeryturę w 1945 r., był kapłanem Domu Starców w Białogonie (1946), w Dobromyślu (1945–1948), w Domu Księża Emerytów w Kielcach (1948–1951, 1953–1962) i w Słupi k. Pacanowa (1951–1953). Zmarł po krótkiej chorobie 5 sierpnia 1962 r. w Domu Księża Emerytów. Pochowano go w rodzinnym grobowcu w Janowie³².

Stefan Brzozowski (1945–1947). Urodził się 23 sierpnia 1904 r. w Słupi Starej. Był synem Stanisława i Eleonory z domu Stępień. Od 1917 r. uczęszczał do szkoły powszechnej w Słupi Starej, a od 1919 r. do gimnazjum w Ostrowcu Świętokrzyskim, gdzie ukończył sześć klas. W latach 1925–1928 pobierał nauki w liceum katolickim w Kielcach. W 1928 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk ks. bpa Augustyna Łosińskiego

³² ADK, Akta personalne ks. Adama Stali 1910–1962, sygn. XS-42; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 316; PD, 1914, R. III, nr 8, s. 115; KPD, 1945, R. XXXI, nr 3, s. 73; 1946, nr 1, s. 10.

10 czerwca 1933 r. Był wikariuszem w parafii Konieczno (od 10 VI 1933), Słaboszów (od 16 VIII 1934), Mstyczów (od 26 VII 1935), Imielno (od 6 IX 1937), Kościeliec (od 22 VII 1938) oraz Irządze (od 23 III 1939). Po aresztowaniu przez Niemców miejscowego proboszcza, w czerwcu 1942 r. został mianowany administratorem parafii Irządze. 19 października 1945 r. został z kolei administratorem parafii Rembieszyce. Funkcję tę sprawował przez dwa lata. 16 września 1947 r. na własną prośbę został ekskardynowany do diecezji łódzkiej, gdzie otrzymał probostwo w parafii Karsznice koło Zduńskiej Woli. Po ponownym przyjęciu go do diecezji kieleckiej, pełnił obowiązki proboszcza parafii Drugnia (w latach 1954–1959) i parafii Mokrsko Dolne (od 30 IV 1959). Zmarł nagle na atak serca 16 września 1967 r. w Mokrsku Dolnym. Pogrzb odbył się dwa dni później³³.

77. Ksiądz S. Brzozowski, ok. 1950 r.

Źródło: ADK, Akta personalia ks. S. Brzozowskiego, sygn. XB-45

Stanisław Wysocki (1947–1948). Przyszedł na świat 8 maja 1898 r. w Pieniakach w powiecie Brody, w archidiecezji lwowskiej. Był synem Karola i Julii z Gołębiowskich. Po ukończeniu pięciu klas gimnazjum w Złoczowie, w 1916 r. został powołany do służby wojskowej w armii austriackiej. W latach 1916–1918 przebywał na froncie we Włoszech, nad rzeką Piawą. W czasie walk został cudem uratowany od śmierci. Przyrzekł sobie wówczas, że po wojnie wstąpi do seminarium duchownego. Nim to jednak nastąpiło, w 1919 r. zaciągnął się na ochotnika do wojska polskiego. W czasie służby w armii polskiej doksztalał się na kursach, kończąc w ten sposób gimnazjum. W 1922 r. rozpoczął studia teologiczne w kieleckim Seminarium Duchownym. Na kapłana został wyświęcony 6 czerwca 1926 r. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń został wysłany na wikariat do Imbramowic. Pełnił następnie funkcję wikariusza w Książu Wielkim, w Słaboszowie (od 1930)

³³ ADK, Akta personalne ks. Stefana Brzozowskiego 1904–1967, sygn. XB-45; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 42.

i w Busku. 26 czerwca 1931 r. otrzymał nominację na swoje pierwsze probostwo – w Kossowie. W latach 1934–1947 był kolejno proboszczem w Mokrsku Dolnym (dwa lata), w Bebelnie (pięć lat) i w Ciernie (sześć lat). Od roku 1947 do 1964 przebywał na parafii w Złotnikach, pełniąc jednocześnie obowiązki wikariusza-ekonomy w Rembieszycach (od 7 X 1947 do 17 III 1948). W 1964 r. objął parafię Chlina w powiecie olkuskim. Zmarł w szpitalu w Krakowie 21 maja 1965 r. Miał 67 lat. Pochowano go cztery dni później, 25 maja, w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Złotnikach, wypełniając tym samym jego ostatnią wolę. Jak podają źródła, ks. Wysocki „wykazywał dużo gorliwości pasterskiej w głoszeniu słowa Bożego, zwłaszcza w czasie rekolekcji Wielkopostnych, w postępowaniu z parafianami był taktowny, władzy diecezjalnej zawsze posłuszny”³⁴.

Józef Wojas (1948–1965). Urodził się 10 czerwca 1909 r. w Kucharach (powiat pińczowski, parafia Wiślica). Tam też w latach 1917–1920 uczęszczał do szkoły powszechnej. Następnie, chcąc dostać się do państwowego gimnazjum męskiego im. Hugona Kołłątaja w Pińczowie, przez kilka miesięcy uczył się w domu, pobierając prywatne lekcje. Nauki przyniosły spodziewany efekt, gdyż 1920 r. złożył pomyślnie wymagane egzaminy i został przyjęty w poczet uczniów klasy pierwszej wspomnianego gimnazjum. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1932 r., wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk ks. bpa Franciszka Sonika 20 czerwca 1937 r. Był kolejno wikariuszem w parafii Szaniec (od 9 VII 1937), Słaboszów (od 22 VII 1938), Kazimierza Wielka (od 23 III 1939), Kozłów koło Małogoszczy (od 2 II 1940), Strawczyn (od 22 III 1941) oraz Pilica (od 27 VI 1944). 17 marca 1948 r. uzyskał nominację na stanowisko proboszcza parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach. Funkcję tę sprawował przez 17 lat, do kwietnia 1965 r. Był też wicedziekanem dekanatu małogoskiego (od 22 II 1959) i plebanem w Węgleszynie (w latach 1965–1975). Od 1975 r. przebywał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł 5 listopad 1981 r. Pochowano go trzy dni później, 8 listopada, na cmentarzu parafialnym w Wiślicy³⁵.

Michał Strząbała (1965–1978). Urodził się 28 października 1921 r. w Brzechowie, w parafii Daleszyce, jako syn Bartłomieja i Anastazji z Pacierzów. Do szkoły podstawowej uczęszczał w rodzinnej miejscowości i w Daleszycach. Od 1936 do 1939 r. uczył się w gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kielcach. W trudnych latach wojennych pracował jako sprzedawca w spółdzielni w Brze-

³⁴ ADK, Akta ks. Stanisława Wysockiego 1911–1965, sygn. XW-34 (cyt. k. 21).

³⁵ ADK, Akta personalne ks. Józefa Wojasa 1937–1981, sygn. XW-47; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. *Status cleri* 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 351.

chowie, w zakładzie fotograficznych w Kielcach oraz jako porządkowy w restauracji. Uczęszczał też na „komplety tajnego nauczania” i pełnił funkcję zakrystiana przy kościele pw. Świętej Trójcy w Kielcach. W 1945 r. złożył egzamin dojrzałości w Prywatnym Liceum Męskim im. św. Stanisława Kostki w Kielcach i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie otrzymał 17 grudnia 1950 r. Pracował kolejno na wikariatach w Prandocinie (1950–1951), Sokolinie (1951) i Chmielniku (1951–1954). Był także wikariuszem w parafii pw. św. Wojciecha w Kielcach (1954–1955), Tumlinie (1955–1956), Ogrodzieńcu (1956–1958) i Miechowie. 13 sierpnia 1959 r. został skierowany po raz drugi na wikariat do Ogrodzieńca, a w roku następnym przeniesiony na wikariat do Wolbromia. Od 1960 r. zarządzał probostwem w Sławicach, a od 1962 r. probostwem w Krzyżanowicach. 29 maja 1965 r. otrzymał nominację na stanowisko proboszcza parafii Rembieszyce. Funkcję tę piastował przez 13 lat, do września 1978 r. Administrował następnie kościołem w Wiernej, a po przejściu na emeryturę w 1997 r., przebywał tam jako rezydent. 24 marca 1993 r. został odznaczony honorową kanonią Kapituły Katedralnej w Kielcach. Podupadłszy na zdrowiu, w październiku 2003 r. przeniósł się do Domu Księża Emerytów, gdzie znalazł troskliwą opiekę. Zmarł 17 maja 2004 r. Pochowano go trzy dni później, 20 maja, na cmentarzu parafialnym w Wiernej. Mszy świętej pogrzebowej przewodniczył ks. bp Marian Florczyk, a homilię wygłosił kolega kursowy, ks. Edward Chat. Zmarłego żegnało ok. 60 kapłanów oraz tłumy wiernych, wśród których byli także mieszkańcy parafii Rembieszyce³⁶.

Jan Laskowski (1978–1985). Urodził się 28 kwietnia 1937 r. w miejscowości Boża Wola (powiat olkuski). W latach 1945–1952 kształcił się w szkole powszechnej w Porębie Dzierżnej, a w latach 1952–1956 w szkole średniej w Wolbromiu. W 1962 r. ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach i w dniu 17 czerwca przyjął święcenia kapłańskie. Pracował kolejno na wikariacie w Dzierzgowie (1962–1963), Węgleszynie (1963–1964), Ogrodzieńcu (1964–1968), Stopnicy (1968–1971), Bielinach (1971–1972), Cieślinie (1972–1976) oraz w Prandocinie (1976–1978). 19 września 1978 r. został mianowany administratorem-ekonomem w Rembieszycach, a 16 stycznia następnego roku proboszczem tej parafii. W roku 1985 przeszedł na probostwo do Secemina, którym zarządzał przez 21 lat. Od 1988 do 1996 r. pełnił jednocześnie funkcję dziekana dekanatu konecpolskiego. Doceniając gorliwość i pracę duszpasterską tego kapłana, 12 lutego 1992 r. ks. bp Stanisław Szymecki mianował go kanonikiem honorowym Kolegiaty w Wiślicy.

Ksiądz Laskowski zmarł 15 listopada 2006 r. w szpitalu w Mielnie. Pochowano go trzy dni później na cmentarzu grzebalnym w Seceminie. W uroczysto-

³⁶ Ks. E. Chat, *Śp. ks. Michał Strzabala*, KPD, 2004, R. LXXX, nr 4, s. 433–436.

ściach pogrzebowych uczestniczył tłum wiernych. Nabożeństwu przewodniczył ordynariusz kielecki, ks. bp Kazimierz Ryczan przy udziale około 100 koncelebransów.

„Był człowiekiem dobrym i głęboko wierzącym” – pisał o nim przyjaciel ze studiów, ks. Lucjan Sito. Odznaczał się dużym poczuciem humoru i kochał dzieci. Był też wielkim czcicielem Najświętszej Marii Panny i propagatorem kultu Miłosierdzia Bożego³⁷.

Józef Kuc (1985–1988). Urodził się 1 lutego 1934 r. w Sukowie koło Kielc. Syn Jakuba i Marianny z Kosmałów. W 1947 r. ukończył szkołę elementarną w rodzinnej miejscowości, a w 1952 r. gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kielcach. W latach 1952–1959 studiował teologię w kieleckim Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął 23 maja 1959 r. z rąk bpa Cz. Kaczmarka. Pracował kolejno jako wikariusz parafii Dzierżgów (1959–1960), Ogrodzieniec (1960–1962), Irządze (1962–1964), Skalbmierz (1964–1967), pw. Trójcy Świętej w Jędrzejowie (1967–1968), Stopnicy (1968–1970) oraz w parafii pw. św. Józefa w Kielcach (1970–1974). 6 lutego 1974 r. otrzymał nominację na proboszcza kościoła w Uniejowie. Funkcję tę sprawował przez trzy lata. Administrował następnie beneficjum w Opatowicach (1977–1985), Rembieszycach (1985–1988) i Bobinie (1988–2009). 16 grudnia 2004 r. został mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Kolegiackiej przy Bazylice Mniejszej Grobu Bożego w Miechowie. Od 2009 r. pozostaje w Domu Księży Emerytów w Kielcach³⁸.

Tadeusz Robakowski (1988–2010). Przyszedł na świat 24 lipca 1935 r. we wsi Kamienica w województwie miechowskim. Nauki elementarne pobierał w Kamienicy i w Gołczy. Od 1950 r. kształcił się w Niższym Seminarium w Krakowie, a od 1952 w Niższym Seminarium w Różanymstoku. Po ukończeniu kieleckiego Seminarium Duchownego, 10 czerwca 1960 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Czesława Kaczmarka. Pracował kolejno jako wikariusz w Koniecznie (1960–1961), Krzcięcicach (1962–1965), Pałecznicy (1965–1966), Złotnikach (1966–1968), Gołaczewach (1968–1969), Sławkowie (1969–1971), Bielinach (1971–1972) i Włoszczowej (1972–1977). Następnie przez jeden rok pełnił funkcję rektora kaplicy w Dębskiej Wsi. W 1978 r. otrzymał probostwo w Słaboszowie, a w 1988 r. parafię Rembieszce. Od 2010 r. mieszka w Domu Księży Emerytów w Kielcach³⁹.

³⁷ Ks. L. Sito, *Wspomnienie o śp. ks. kan. Janie Laskowskim*, KPD, 2006, R. LXXXII, nr 1, s. 640–642; Kancelaria Kieleckiej Kurii Diecezjalnej, karta personalna ks. J. Laskowskiego.

³⁸ Kancelaria Kieleckiej Kurii Diecezjalnej, karta personalna ks. J. Kuca; rozmowa z ks. Kucem z 18 IV 2013 r.

³⁹ Rozmowa z ks. T. Robakowskim z dnia 2 XI 2012 r.

Tabele ruchu naturalnego

Tabela 36

Zgony w parafii Rembieszyce w latach 1801–1900 według miejscowości

Rok	Ogółem	Karsznice	Mieronice	Rembieszyce	Wola
1	2	3	4	5	6
1801	32	18	5	4	5
1802	37	12	13	6	6
1803	23	9	6	5	3
1804	30	13	7	6	4
1805	33	15	10	4	4
1806	33	3	7	17	6
1807	19	4	4	7	4
1808	26	10	6	7	3
1809	31	14	4	5	8
1810	46	9	20	7	10
1811	47	11	13	3	20
1812	31	9	4	9	9
1813	29	12	4	6	7
1814	31	15	5	8	3
1815	20	7	4	5	4
1816	35	16	5	5	9
1817	25	12	3	8	2
1818	27	8	5	5	9
1819	30	12	8	4	6
1820	18	2	4	7	5
1821	21	10	5	2	4
1822	31	15	7	6	3
1823	24	13	5	2	4
1824	24	9	6	5	4
1825	17	7	4	3	3
1826	34	23	3	5	3
1827	12	6	2	2	2
1828	27	11	3	5	8
1829	45	16	6	15	8
1830	40	19	4	10	7
1831	56	13	16	8	19
1832	51	20	15	5	11
1833	33	9	11	6	7
1834	20	5	4	6	5
1835	20	9	3	3	5
1836	22	8	3	10	1
1837	37	12	5	14	6
1838	24	5	9	6	4
1839	15	3	8	2	2

1	2	3	4	5	6
1840	13	3	5	4	1
1841	17	5	1	6	5
1842	22	6	3	11	2
1843	34	14	8	4	8
1844	30	11	4	9	6
1845	22	9	3	5	5
1846	37	15	9	7	6
1847	49	15	13	14	7
1848	25	6	7	6	6
1849	21	8	4	7	2
1850	26	6	5	10	5
1851	14	4	5	3	2
1852	17	5	2	6	4
1853	22	6	1	8	7
1854	18	2	2	10	4
1855	45	17	8	9	11
1856	20	3	7	8	2
1857	20	4	3	6	7
1858	17	3	3	5	6
1859	20	6	5	3	6
1860	13	3	4	3	3
1861	44	16	11	11	6
1862	37	11	8	7	11
1863	36	8	18	9	1
1864	35	8	6	10	11
1865	23	2	11	8	2
1866	27	4	8	4	11
1867	21	5	8	5	3
1868	35	10	13	7	5
1869	34	3	13	8	10
1870	24	6	5	9	4
1871	20	5	4	7	4
1872	28	10	7	6	5
1873	26	5	8	7	6
1874	28	7	7	6	8
1875	23	6	11	3	3
1876	16	3	7	2	4
1877	41	14	12	5	10
1878	33	7	11	8	7
1879	17	2	5	5	5
1880	24	6	14	2	2
1881	24	6	5	7	6
1882	21	5	2	11	3
1883	18	4	8	5	1
1884	30	12	10	3	5
1885	17	5	5	3	4
1886	25	9	5	8	3
1887	11	2	5	2	2
1888	24	3	5	7	9

1	2	3	4	5	6
1889	35	11	13	8	3
1890	31	14	7	5	5
1891	36	16	12	6	2
1892	30	6	7	5	12
1893	29	5	10	5	9
1894	32	10	8	9	5
1895	53	16	17	9	11
1896	29	2	19	5	3
1897	18	6	5	3	4
1898	29	6	10	5	8
1899	23	8	7	4	4
1900	28	6	6	9	7
Razem	2 773	865	711	635	562
%	100	31,1	25,6	22,8	20,5

Źródło: ADK, Parafia Rembieszycze. Księga zmarłych 1797–1867, sygn. 4;
APK, Akta zmarłych parafii Rembieszycze z lat 1862–1892, sygn. 128.

Tabela 37

Urodzenia w parafii Rembieszycze w latach 1948–2012 według miesięcy

Rok	Miesiąc												Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1948	7	4	4	5	4	4	3	5	3	7	4	2	52
1949	12	3	6	7	7	7	2	3	–	4	4	4	59
1950	8	5	3	3	2	8	2	3	3	3	4	4	48
1951	9	5	3	2	4	8	2	3	8	6	2	2	54
1952	10	3	14	3	8	3	2	4	–	7	3	–	57
1953	6	4	9	7	5	3	4	3	2	2	2	6	53
1954	9	2	7	5	5	3	8	2	3	2	3	1	50
1955	4	1	4	3	9	5	3	5	3	6	6	4	53
1956	4	4	7	6	5	3	3	5	4	5	4	6	56
1957	8	6	9	4	3	5	4	4	8	2	4	2	59
1958	8	4	3	7	2	5	5	3	3	4	6	4	54
1959	7	10	5	5	2	7	3	3	2	2	4	–	50
1960	3	3	7	5	2	2	4	4	5	–	4	4	43
1961	7	5	5	4	2	2	7	2	9	3	2	4	52
1962	3	4	2	–	3	3	8	1	–	2	2	1	29
1963	6	3	4	3	8	2	3	5	1	–	3	1	39
1964	1	4	2	3	2	1	4	–	5	3	2	1	28
1965	1	6	9	4	7	2	1	5	4	1	3	3	46
1966	1	2	2	1	2	1	2	3	2	2	6	–	24
1967	4	–	4	5	1	3	4	–	4	3	1	–	29
1968	5	6	5	3	3	2	3	2	3	3	2	4	41
1969*	1	1	2	2	4	–	9	2	2	3	2	6	34

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1970	1	1	1	5	3	4	2	1	2	2	3	2	27
1971	3	4	9	1	4	1	4	1	2	6	2	1	38
1972	2	2	1	4	–	4	3	5	3	2	3	1	30
1973	4	1	1	2	2	2	3	1	5	2	3	11	37
1974	5	3	7	4	3	5	3	3	2	3	5	2	45
1975	5	5	7	2	2	2	4	8	7	3	3	8	56
1976**	4	2	5	3	6	1	4	3	3	1	3	3	38
1977	2	2	8	4	2	5	2	2	6	5	4	3	45
1978	4	6	3	4	6	3	2	1	5	3	2	2	41
1979	3	4	5	3	–	5	5	2	1	4	6	–	38
1980	2	5	4	3	2	3	2	6	4	1	6	4	42
1981	3	4	5	4	7	3	–	3	2	3	3	–	37
1982	3	2	5	2	7	4	2	3	1	2	5	3	39
1983	7	5	–	4	5	6	3	2	7	3	1	1	44
1984	3	6	5	4	5	1	6	3	–	3	3	5	44
1985	1	5	3	2	2	3	3	4	3	–	2	2	30
1986	2	2	3	2	2	4	6	3	3	1	4	4	36
1987	1	2	4	2	2	2	2	2	5	4	1	3	30
1988	2	5	4	3	2	1	1	1	1	1	–	1	22
1989	1	–	8	1	1	2	4	1	1	4	5	2	30
1990	1	2	–	2	4	1	1	5	4	1	1	2	24
1991	–	2	2	2	1	–	5	–	1	3	4	2	22
1992	1	1	2	2	1	1	3	4	–	2	2	5	24
1993	3	2	2	–	1	1	2	4	6	1	3	3	28
1994	1	–	2	1	1	2	2	3	2	2	2	1	19
1995	4	3	4	2	–	1	6	4	1	2	2	2	31
1996	1	–	5	2	1	1	2	3	2	2	–	–	19
1997	1	3	1	5	5	2	1	–	4	3	1	4	30
1998	2	–	2	6	1	–	3	1	1	1	5	4	26
1999	4	1	5	2	3	1	1	2	1	1	1	1	23
2000	–	1	3	3	2	5	1	6	2	4	1	1	29
2001	2	1	4	4	2	3	2	3	1	2	1	1	26
2002	7	–	4	1	–	3	3	1	–	1	1	1	22
2003	4	2	3	1	2	1	1	1	1	2	1	–	19
2004	–	2	2	3	2	3	4	–	2	1	1	2	22
2005	1	1	2	–	1	4	2	2	1	4	2	–	20
2006	5	2	2	1	1	1	2	3	3	1	1	–	22
2007	4	1	1	2	–	3	3	2	–	2	3	1	22
2008	2	3	6	1	3	1	1	4	5	2	3	–	31
2009	2	–	1	2	4	1	1	3	2	1	–	2	19
2010	2	3	1	1	7	4	3	3	1	4	1	1	31
2011	2	–	1	3	–	2	3	3	3	4	2	2	25
2012	1	1	3	2	4	3	–	2	1	1	1	–	19
Razem	232	182	262	194	199	184	199	181	181	170	176	152	2 312
%	10,0	7,9	11,3	8,4	8,6	8,0	8,6	7,8	7,8	7,4	7,6	6,6	100,0

Uwaga: * brak danych dla jednego wpisu; ** brak danych dla trzech wpisów.

Źródło: APR, Akta urodzonych parafii Rembieszce z lat 1948–2012.

Tabela 38

Sezonowość miesięczna ślubów w parafii Rembieszce w latach 1948–2012

Rok	Miesiąc												Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1948	4	1	4	–	4	2	3	–	2	–	2	3	25
1949	3	3	–	4	1	2	2	–	1	–	3	1	20
1950	–	2	–	2	–	2	–	1	1	–	3	1	12
1951	1	–	1	1	1	3	1	2	–	–	–	–	10
1952	1	1	–	1	–	3	–	1	2	–	–	2	11
1953	1	1	–	–	1	2	–	1	5	2	1	1	15
1954	1	–	–	1	–	1	–	–	1	3	2	1	10
1955	–	1	–	6	1	2	1	1	5	2	3	1	23
1956	1	1	–	4	2	–	1	1	4	1	2	2	19
1957	1	4	–	5	–	4	2	–	2	1	1	2	22
1958	–	2	–	4	–	2	2	–	1	1	–	2	14
1959	–	1	3	1	–	2	5	–	3	–	2	2	19
1960	1	1	–	2	–	–	–	1	–	1	1	1	8
1961	1	–	–	5	–	1	3	1	–	2	–	2	15
1962	–	1	–	5	–	–	1	1	–	–	1	1	10
1963	–	1	–	2	–	–	2	3	–	1	1	1	11
1964	1	–	2	2	–	–	1	3	1	1	2	–	13
1965	2	1	–	4	–	–	–	1	2	2	1	–	13
1966	1	1	1	3	–	1	3	1	2	1	–	2	16
1967	–	–	1	1	–	2	1	1	2	1	–	1	10
1968	–	–	–	1	–	3	–	1	–	–	4	1	10
1969	2	–	–	3	–	–	1	3	–	3	2	3	17
1970	1	–	1	2	1	2	–	–	2	3	2	2	16
1971	1	1	–	2	–	4	3	4	1	2	1	–	19
1972	1	2	–	2	–	2	–	4	2	4	1	5	23
1973	–	1	1	2	–	2	4	4	5	1	–	–	20
1974	2	2	1	6	–	4	3	3	–	4	1	1	27
1975	3	–	–	3	–	2	–	–	1	4	2	1	16
1976	–	–	–	2	–	–	1	1	4	6	1	–	15
1977	–	–	–	3	–	2	2	–	2	3	1	4	17
1978	1	1	2	5	–	1	5	1	3	3	–	1	23
1979	–	–	–	8	–	2	–	1	4	4	1	1	21
1980	1	1	–	7	–	5	3	3	5	6	1	–	32
1981	–	–	–	4	–	3	3	2	1	1	1	2	17
1982	–	1	–	6	–	3	3	1	3	5	–	2	24
1983	1	1	–	8	–	1	3	2	1	2	–	–	19
1984	–	1	1	2	–	3	2	2	3	2	–	–	16
1985	1	–	–	5	–	1	1	3	4	–	–	3	18
1986	–	–	1	–	–	3	–	1	2	1	–	–	8
1987	–	1	–	–	–	3	2	–	2	2	–	–	10
1988	1	–	–	3	–	3	1	–	–	4	–	–	12
1989	1	–	3	6	–	3	3	1	2	3	–	–	22

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1990	–	1	–	2	–	4	–	1	4	–	–	–	12
1991	–	–	–	2	1	3	3	1	2	–	–	2	14
1992	1	–	–	3	–	–	–	–	–	1	–	2	7
1993	–	–	–	3	1	–	1	2	1	2	–	–	10
1994	–	–	–	3	–	1	1	2	1	4	1	–	13
1995	–	–	–	2	–	1	1	1	1	1	–	–	7
1996	–	1	–	3	–	–	1	2	1	2	1	1	12
1997	–	1	–	1	1	2	1	1	5	–	–	–	12
1998	1	–	–	3	–	3	–	1	2	3	–	–	13
1999	–	1	–	1	–	1	1	2	1	–	–	1	8
2000	2	–	–	2	1	1	–	1	3	–	–	1	11
2001	–	1	–	1	–	1	1	2	–	1	–	–	7
2002	1	–	–	–	1	–	–	4	–	3	–	1	10
2003	1	–	–	2	–	–	–	3	2	–	–	3	11
2004	–	–	–	1	–	2	–	1	–	2	–	1	7
2005	2	–	–	–	–	–	1	2	3	4	–	1	13
2006	–	–	–	–	–	2	2	–	1	1	–	–	6
2007	–	–	–	1	–	2	1	2	1	2	–	–	9
2008	–	–	–	2	1	–	1	5	–	2	–	–	11
2009	–	–	–	2	–	1	1	1	1	–	–	–	6
2010	–	–	–	–	–	2	–	2	1	2	–	–	7
2011	–	–	–	–	–	2	1	–	–	–	–	–	3
2012	–	1	–	1	–	1	–	1	3	3	–	–	10
Razem	43	40	22	168	17	110	85	93	114	115	45	65	917
%	4,7	4,4	2,4	18,3	1,9	12,0	9,3	10,1	12,4	12,5	4,9	7,1	100,0

Źródło: APR, Akta zaślubionych parafii Rembieszycy z lat 1948–2012.

Tabela 39

Różnica wieku współmałżonków (1948–2012)

Rok	Wiek współmałżonków			Razem
	M>K	M<K	M = K	
1	2	3	4	5
1948	17	4	1	22
1949	17	1	2	20
1950	11	1	–	12
1951	9	–	1	10
1952	11	–	–	11
1953	9	3	3	15
1954	9	–	1	10
1955	18	5	–	23
1956	13	4	2	19
1957	17	2	3	22
1958	12	2	–	14

1	2	3	4	5
1959	17	1	1	19
1960	5	2	1	8
1961	13	1	1	15
1962	8	2	–	10
1963	9	2	–	11
1964	12	1	–	13
1965	12	1	–	13
1966	14	–	2	16
1967	9	1	–	10
1968	10	–	–	10
1969	14	1	2	17
1970	15	1	–	16
1971	17	1	1	19
1972	18	2	3	23
1973	17	3	–	20
1974	21	3	3	27
1975	15	1	–	16
1976	11	1	3	15
1977	13	3	1	17
1978	18	1	2	21
1979	13	2	6	21
1980	28	3	1	32
1981	15	2	–	17
1982	21	1	2	24
1983	16	1	2	19
1984	15	1	–	16
1985	15	3	–	18
1986	4	4	–	8
1987	7	3	–	10
1988	9	3	–	12
1989	17	2	3	22
1990	11	1	–	12
1991	9	4	1	14
1992	4	3	–	7
1993	8	1	1	10
1994	11	–	2	13
1995	6	–	1	7
1996	8	2	2	12
1997	11	1	–	12
1998	9	2	2	13
1999	3	1	4	8
2000	10	1	–	11
2001	5	2	–	7
2002	6	2	2	10
2003	7	2	2	11
2004	6	1	–	7
2005	8	2	3	13
2006	4	1	1	6

1	2	3	4	5
2007	5	1	3	9
2008	9	2	–	11
2009	4	1	1	6
2010	6	–	1	7
2011	3	–	–	3
2012	4	6	–	10
Razem	728	111	73	912
%	79,8	12,2	8,0	100,0

Źródło: oprac. własne na podstawie Akt zaślubionych parafii Rembieszyc z lat 1948–2012.

Tabela 40

Dobór małżonków pod względem terytorialnym w latach 1948–2012

Rok	Ogółem ślubów	W obrębie jednej wsi	W obrębie parafii	Jedna osoba spoza parafii	Oboje nowożeńcy spoza parafii
1	2	3	4	5	6
1948	25	10	3	12	–
1949	20	12	3	5	–
1950	12	5	5	2	–
1951	10	7	2	1	–
1952	11	5	3	3	–
1953	15	6	2	6	1
1954	10	7	2	1	–
1955	23	14	3	6	–
1956	19	11	2	5	1
1957	22	10	2	9	1
1958	14	5	4	5	–
1959	19	7	3	7	2
1960	8	1	3	4	–
1961	15	4	2	8	1
1962	10	2	2	5	1
1963	11	3	1	7	–
1964	13	3	4	6	–
1965	13	4	3	5	1
1966	16	6	3	6	1
1967	10	2	2	5	1
1968	10	2	1	7	–
1969	17	3	3	11	–
1970	16	5	–	11	–
1971	19	3	2	13	1
1972	23	5	3	14	1
1973	20	6	1	13	–
1974	27	6	4	17	–

1	2	3	4	5	6
1975	16	2	2	12	–
1976	15	2	1	11	1
1977	17	3	4	10	–
1978	23	2	2	19	–
1979	21	1	2	18	–
1980	32	5	1	26	–
1981	17	1	–	16	–
1982	24	4	2	17	1
1983	19	4	3	12	–
1984	16	1	–	14	1
1985	18	3	–	15	–
1986	8	1	2	5	–
1987	10	–	2	8	–
1988	12	–	–	12	–
1989	22	1	2	19	–
1990	12	1	1	10	–
1991	14	1	1	12	–
1992	7	1	–	5	1
1993	10	4	–	6	–
1994	13	4	–	9	–
1995	7	3	–	4	–
1996	12	4	–	8	–
1997	12	3	–	9	–
1998	13	4	1	8	–
1999	8	3	1	4	–
2000	11	1	2	8	–
2001	7	2	1	4	–
2002	10	1	–	9	–
2003	11	2	2	7	–
2004	7	2	1	4	–
2005	13	1	3	9	–
2006	6	–	1	5	–
2007	9	–	1	8	–
2008	11	1	2	7	1
2009	6	–	3	3	–
2010	7	–	–	7	–
2011	3	2	–	1	–
2012	10	2	–	5	3
Razem	917	226	111	560	20
%	100,0	24,6	12,2	61,0	2,2

Źródło: oprac. własne na podstawie Akt zaślubionych parafii Rembieszycy z lat 1948–2012.

Tabela 41

Zgony w parafii Rembieszyce (1948–2012) według płci i miejscowości

Rok	Ogółem	Płeć		Miejscowość				
		M	K	Karsznice	Mieronice	Rembieszyce	Wola T.	Inne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1948	10	5	5	3	3	3	–	1
1949	22	10	12	11	–	6	5	–
1950	30	10	20	9	11	4	6	–
1951	14	8	6	10	1	2	1	–
1952	11	4	7	7	–	2	2	–
1953	11	4	7	3	2	1	5	–
1954 ¹	17	9	7	3	7	2	5	–
1955 ²	10	8	1	3	4	–	2	–
1956 ³	12	6	3	2	4	1	3	2
1957 ¹	21	13	7	9	7	–	5	–
1958 ¹	14	7	6	4	1	6	2	1
1959 ¹	13	9	3	3	5	2	3	–
1960	17	8	9	4	6	2	5	–
1961 ⁴	5	1	2	–	1	–	2	2
1962	17	6	11	2	2	3	8	2
1963 ⁴	19	8	9	4	10	1	4	–
1964 ⁴	25	13	10	9	11	2	3	–
1965	16	11	5	9	2	1	4	–
1966	20	11	9	6	6	1	7	–
1967 ⁵	20	11	9	8	2	3	6	–
1968	8	5	3	3	2	1	2	–
1969	18	9	9	3	7	4	3	1
1970	27	15	12	6	11	2	8	–
1971	20	12	8	5	4	5	4	2
1972	16	8	8	8	4	–	4	–
1973	19	9	10	6	5	1	5	2
1974 ²	26	14	11	4	5	3	13	–
1975	21	10	11	6	5	4	6	–
1976	19	14	5	6	3	6	3	1
1977	19	10	9	4	6	7	2	–
1978	29	20	9	10	9	5	3	2
1979	24	13	11	6	8	3	7	–
1980	25	14	11	5	9	2	9	–
1981	17	11	6	6	5	2	2	2
1982 ⁵	14	10	4	4	2	3	3	1
1983 ⁵	17	8	9	4	3	7	2	–
1984 ⁶	19	10	9	3	4	5	4	1
1985	14	6	8	3	5	3	3	–
1986	17	8	9	7	5	–	4	1
1987	22	11	11	5	7	1	8	1
1988	16	7	9	4	4	4	3	1
1989	20	12	8	7	3	5	5	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1990	19	6	13	3	10	1	4	1
1991	25	16	9	4	6	7	6	2
1992	20	7	13	7	4	3	4	2
1993	12	6	6	2	2	4	4	–
1994	22	14	8	1	7	1	8	5
1995	18	7	11	3	4	2	8	1
1996	16	10	6	7	3	2	4	–
1997	17	9	8	7	3	2	5	–
1998	21	15	6	4	4	5	6	2
1999	18	11	7	4	2	5	5	2
2000	16	8	8	2	5	2	6	1
2001	23	10	13	7	7	1	7	1
2002	20	11	9	2	5	2	4	7
2003	13	6	7	4	1	2	3	3
2004	24	18	6	3	6	6	6	3
2005	24	14	10	8	9	1	4	2
2006	10	3	7	4	4	2	–	–
2007	22	14	8	7	4	4	5	2
2008	14	3	11	4	5	–	3	2
2009	21	10	11	9	2	4	2	4
2010	21	11	10	3	8	1	8	1
2011	18	12	6	8	6	2	2	–
2012	19	10	9	5	6	3	5	–
Razem	1 184	629	540	332	314	177	290	64
%	100,0	53,1	45,6	28,0	26,5	14,9	24,5	5,4

¹ W jednym przypadku nie odnotowano płci martwo urodzonego dziecka.

² W jednym przypadku nie odnotowano płci i miejsca pochodzenia zmarłego dziecka.

³ Brak danych o płci dziecka dla trzech przypadków.

⁴ Brak danych o płci dziecka dla dwóch przypadków.

⁵ W jednym przypadku brak informacji o miejscu zamieszkania osoby zmarłej.

⁶ W dwóch przypadkach brak informacji o miejscu zamieszkania osoby zmarłej.

Źródło: APR, Akta zmarłych parafii Rembieszycze z lat 1948–2012.

Tabela 42

Sezonowość miesięczna zgonów w parafii rembieskiej w latach 1948–2012

Rok	Miesiąc												Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1948	1	1	–	1	–	–	–	1	–	1	5	–	10
1949	3	1	4	2	–	–	3	2	–	1	4	2	22
1950	6	4	5	1	1	2	–	–	1	3	3	4	30
1951	1	2	4	2	1	–	1	–	–	–	3	–	14

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1952	1	–	1	3	1	1	2	–	1	1	–	–	11
1953	1	2	1	2	–	–	–	2	–	–	3	–	11
1954	1	5	3	1	–	1	–	1	–	2	2	1	17
1955	2	1	3	1	1	1	–	–	–	–	–	1	10
1956	–	3	1	1	1	1	2	1	–	1	–	1	12
1957	1	2	4	1	2	3	1	2	2	2	1	–	21
1958	–	7	1	1	–	1	2	–	1	–	1	–	14
1959	1	–	2	1	3	1	1	1	1	1	–	1	13
1960	1	–	3	2	–	1	2	–	2	3	1	2	17
1961	–	–	–	–	–	1	4	–	–	–	–	–	5
1962	–	1	4	1	1	1	–	1	–	2	5	1	17
1963	1	3	1	2	1	1	2	3	1	2	1	1	19
1964	1	3	4	4	4	3	4	–	–	1	1	–	25
1965	1	1	2	3	–	–	–	–	3	4	–	2	16
1966	2	2	1	4	–	–	2	1	5	–	2	1	20
1967	3	3	2	1	–	1	1	1	1	1	2	4	20
1968	1	–	3	–	1	1	2	–	–	–	–	–	8
1969	1	2	–	–	–	–	2	1	1	4	2	5	18
1970	5	2	4	4	3	3	–	–	–	3	2	1	27
1971	–	1	2	3	1	–	–	1	1	3	3	5	20
1972	1	–	–	1	3	1	–	1	2	2	3	2	16
1973	3	2	1	1	1	3	2	1	–	3	1	1	19
1974	2	2	1	3	1	4	3	1	1	3	4	1	26
1975	1	2	2	1	1	5	1	2	1	–	3	2	21
1976	3	2	2	–	4	2	1	–	1	2	1	1	19
1977	2	–	2	3	2	3	–	1	2	2	1	1	19
1978	2	1	4	3	2	3	4	1	1	2	6	–	29
1979	3	3	2	3	1	2	2	2	1	3	1	1	24
1980	6	2	2	2	4	–	1	–	1	3	3	1	25
1981	–	–	2	2	1	2	2	2	–	1	2	3	17
1982	–	1	–	2	1	5	–	–	–	2	3	–	14
1983	3	1	1	2	4	1	2	2	–	1	–	–	17
1984	1	2	2	–	1	1	1	3	2	3	–	3	19
1985	3	–	1	–	2	1	1	2	1	–	1	2	14
1986	–	–	1	2	2	–	2	1	–	3	1	5	17
1987	5	3	2	2	1	–	2	1	2	–	1	3	22
1988	1	–	4	–	1	1	3	–	–	–	1	5	16
1989	5	3	–	1	3	2	1	–	3	–	2	–	20
1990	2	1	1	3	5	2	1	2	–	1	–	1	19
1991	1	–	2	1	–	3	4	1	4	2	4	3	25
1992	2	2	4	1	1	2	2	1	–	1	–	4	20
1993	–	–	3	1	–	1	2	1	1	1	1	1	12
1994	1	2	4	1	1	2	–	1	2	4	2	2	22
1995	–	4	2	2	–	2	1	2	1	–	3	1	18
1996	3	–	2	2	–	1	2	1	1	–	2	2	16
1997	4	2	1	–	1	2	–	1	2	1	1	2	17
1998	1	1	1	1	2	3	3	3	2	2	1	1	21
1999	2	1	1	1	4	3	–	1	1	2	1	1	18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2000	2	2	–	4	–	1	1	–	1	2	2	1	16
2001	2	2	3	–	1	2	1	2	2	4	1	3	23
2002	–	1	5	1	2	1	1	1	4	1	3	–	20
2003	5	1	–	1	2	1	1	–	1	–	–	1	13
2004	2	4	–	2	1	4	1	5	1	1	2	1	24
2005	–	2	5	2	1	–	–	3	–	3	3	5	24
2006	1	–	–	2	–	1	1	1	–	2	–	2	10
2007	3	1	2	3	2	2	3	–	2	–	2	2	22
2008	–	1	2	2	1	–	3	–	–	4	–	1	14
2009	2	6	2	2	1	1	2	–	–	2	2	1	21
2010	1	1	2	1	1	3	1	4	1	2	2	2	21
2011	2	1	2	1	–	5	–	1	2	1	2	1	18
2012	2	1	1	1	1	4	3	1	1	–	–	4	19
Razem	113	106	129	104	83	105	92	70	67	101	109	105	1 184
%	9,5	9,0	10,9	8,8	7,0	8,9	7,8	5,9	5,7	8,5	9,2	8,8	100,0

Źródło: APR, Akta zmarłych parafii Rembieszycze z lat 1948–2012.

Tabela 43

Struktura zgonów według wieku w latach 1948–2012

Rok	Wiek (od – do lat)														Razem
	niemowlę	do 1 roku	1–5	6–10	11–15	16–20	21–30	31–40	41–50	51–60	61–70	71–80	81–90	pow. 91	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1948*	2	1						2			2				7
1949	7									5	4	2	4		22
1950	5	5					1	2	2	2	8	3	2		30
1951	3	2				1		2	3	1	2				14
1952**	3	2									3	1	1		10
1953	2	2				1				1	3	2			11
1954**	2	3	1					1		3	2	2	2		16
1955**	1	1	1				1		1	1	2	1			9
1956	5	1								1	2	3			12
1957**	2	6								2	5	3	2		20
1958	3	2								1	4	4			14
1959**	2	2						1		1	1	3	2		12
1960	1	2							1	3	4	6			17
1961	2								1			2			5
1962	1									2	6	7	1		17
1963	4	1					1	2	1	3	2	3	2		19

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1964	3						2	1	1	3	4	8	3		25
1965	1									4	7	2	2		16
1966	1		1		1					2	3	8	3	1	20
1967	1	1								1	4	8	4	1	20
1968									1	3	2	1	1		8
1969	2								1	1	4	8	2		18
1970	5	4					2	1	1	1	3	7	3		27
1971	2									2	7	7	2		20
1972	1										7	2	5	1	16
1973	1								2	2	1	9	4		19
1974	3						1		2	4	6	4	5	1	26
1975		1	1					1	1	2	6	5	3	1	21
1976	3	1						1	2	2	5	4	1		19
1977	2										3	10	4		19
1978	2					1	2	1	1		5	10	7		29
1979	1			1			1		1	2	3	10	5		24
1980	2						1		1	3	4	8	5	1	25
1981						1			1	2	4	6	3		17
1982	7	1		1						1	4				14
1983	1									2	4	7	3		17
1984	3							1	2	1	2	5	5		19
1985							1				4	5	3	1	14
1986							1	1			2	6	7		17
1987		1						1	2	1	6	7	4		22
1988								1	1		4	2	7	1	16
1989		1	1								5	11		2	20
1990	1						2			1	7	4	4		19
1991						1	1			4	7	5	7		25
1992		1							1		2	9	7		20
1993											4	4	3	1	12
1994		1			1				2	1	3	6	8		22
1995		1					1			1	2	7	4	2	18
1996		1									3	6	6		16
1997		1						1	1	1	4	6	2	1	17
1998			1				1		2	2	6	6	3		21
1999							1			1	4	4	7	1	18
2000									3		3	7	2	1	16
2001		2	1		1				1	2	3	6	6	1	23
2002								3	1		3	4	8	1	20
2003		1							2	1	2	4	2	1	13
2004									1	2	1	11	6	3	24
2005		1						1	3	2	1	5	9	2	24
2006										3		5	2		10
2007									2	3	3	4	10		22

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
2008						1	1		1		1	2	6	2	14
2009									2	1	2	8	7	1	21
2010								1		2		5	11	2	21
2011								1			3	4	10		18
2012									1		5	2	9	2	19
Razem	87	49	7	2	3	6	21	26	52	92	228	326	246	31	1 176
%	7,4	4,2	0,6	0,2	0,3	0,5	1,8	2,2	4,4	7,8	19,4	27,7	20,9	2,6	100,0

Uwaga: puste pole oznacza brak zdarzenia; * brak danych dla trzech wpisów;
 ** brak danych dla jednej osoby.

Źródło: APR, Akta zmarłych parafii Rembieszyce z lat 1948–2012.

Aneks 6

Wykaz członków Wspólnoty Krwi Chrystusa (2012 r.)

Rembieszyce i Wola Tesserowa:

Augustyn Henryka
 Gawlik Stanisława
 Jakubczyk Genowefa
 Jędrzejowska Maria
 Karkocha Marianna
 Kochańska Maria
 Kowalczyk Jadwiga
 Kozieł Antonina
 Krawczyk Kazimiera
 Krzysztofik Pelagia
 Łabędzka Maria
 Madej Zofia
 Molenda Henryka
 Mrozińska Helena
 Pańczyk Monika
 Rogalska Maria
 Stępień Pelagia
 Szymkiewicz Maria
 Tracz Marianna
 Walczyk Zofia
 Wolska Natalia
 Wójcik Marianna

Mieronice:

Bielas Barbara
 Bielas Zdzisława
 Kubarska Danuta
 Łuchniak Krystyna
 Stańczyk Sabina
 Szumlińska Irena
 Żak Janina

Grono Przyjaciół WSD w Kielcach (2012 r.)⁴⁰**Karsznice:**

Augustyn Stanisława
Augustyn Wiesława
Blicharska Danuta
Borkowska Czesława
Grzyb Barbara
Juzoń Pelagia
Kot Janina
Król Łucja
Król Maria
Łazarska Barbara
Łazarska Halina
Łazarska Pelagia
Ogórek Jadwiga
Pawłowska Janina
Polak Anna
Polak Zofia
Rudnicka Pelagia ż. Edwarda
Rudnicka Pelagia ż. Władysława
Suchanowska Kazimiera

Mieronice:

Bielas Barbara
Borówka Marianna
Hernicka Barbara
Hernicka Justyna
Łataś Ewa
Łuchniak Krystyna
Niechciał Czesława
Orłowska Zofia
Stańczyk Sabina
Niechciał Pelagia

Rembieszce:

Augustyn Adam
Augustyn Henryka
Curył Barbara
Dziopa Genowefa
Gancarska Mirosława
Grzesik Anna
Grzyb Beata

Hernicka Marianna
Jakubczyk Genowefa
Jędrzejowska Maria
Kosior Janina
Kosior Piotr
Kowalczyk Jadwiga
Kozieł Helena
Kozieł Tadeusz
Krawczyk Anna
Krawczyk Grażyna
Krawczyk Józef
Krawczyk Kazimiera
Krawczyk Mateusz
Lol Halina
Łabędzka Joanna
Łabędzka Maria
Madej Barbara
Madej Zofia
Marzec Maria
Molenda Henryka
Mrozińska Helena
Olesińska Katarzyna
Pańczyk Monika
Stępień Pelagia
Szymkiewicz Maria
Walczyk Zofia

Wola Tesserowa:

Grzesik Teodozja
Kaleta Barbara
Karkocha Marianna
Kot Janina
Kraus Józefa
Lasota Helena
Łabędzka Barbara
Musiał Barbara
Świrszcz Marta
Tracz Marianna
Wójcik Józefa
Wrześniowska Maria

⁴⁰ Informacja od Kazimiery Krawczyk i Marianny Karkochy.

Koła Żywego Różańca w parafii Rembieszyce (2012 r.)⁴¹

(Pogrubioną czcionką wyróżniono nazwiska zelatorek)

Karsznice:

I.

Lazarska Pelagia

Augustyn Stanisława
 Augustyn Wiesława
 Blicharska Danuta
 Borkowska Czesława
 Grzyb Aleksandra
 Grzyb Barbara
 Juzoń Pelagia
 Kat Janina
 Król Maria
 Łazarska Barbara
 Łazarska Halina
 Ogórek Jadwiga
 Pawłowska Janina
 Polak Anna
 Polak Wioletta
 Polak Zofia
 Rudnicka Pelagia ż. Edwarda
 Rudnicka Pelagia ż. Władysława
 Suchanowska Kazimiera

II.

Augustyn Władysława

Bielecka Maria
 Chatys Marianna
 Dziurzyńska Iwona
 Dziurzyńska Monika
 Ernestowicz Małgorzata
 Foremnik Honorata
 Foremnik Wiesława
 Grabalska Anna
 Grzyb Aleksandra
 Grzyb Anna
 Grzyb Ewelina
 Juzoń Kazimiera
 Kwiecień Celina
 Kwiecień Maria
 Polak Zofia
 Rudnicka Aleksandra
 Tracz Józefa
 Wolska Krystyna
 Wolska Maria

Mieronice:

I

Bielas Barbara
 Borzęcka Maria
 Ciućmańska Władysława
 Helicka Irena
 Hernicka Helena
 Jakubowska Zofia
 Kowalczyk Danuta
 Łuchniak Krystyna
 Niechciał Czesława
 Nosal Anna

Orłowska Maria
 Orłowska Zofia ż. Antoniego
 Orłowska Zofia ż. Władysława
 Stanek Janina
 Stańczyk Sabina
 Szumlińska Irena
 Wiśniewska Kazimiera
 Wiśniewska Maria
 Wiśniewska Sabina
 Wiśniewska Zofia

⁴¹ Imienny wykaz członków poszczególnych kół różańcowych uzyskałam dzięki uprzejmości Pań: Wiesławy Foremnik z Karsznic, Kazimiery Krawczyk z Rembieszyc, Marii Woźniak z Mieronice oraz Marianny Karkochy i Marianny Wójcik z Woli Tesserowej.

Wola Tesserowa:

I.

Tracz Marianna

Grzesik Teodozja
Grzyb Renata
Irena Kaleta
Józefa Wójcik
Kaleta Barbara
Karkocha Marianna
Kot Janina
Kraus Irena
Kraus Józefa
Lasota Helena
Łabędzka Barbara
Łabędzka Maria ż. Edmunda
Łabędzka Maria ż. Józefa
Łazarska Zuzanna
Musiał Barbara
Świrszcz Marta
Tutaj Wiesława
Wrześniowska Maria
Wszędybył Helena

II

Kubarska Alina

Bąk Maria
Dziopa Cecylia
Gawlik Stanisława
Jędrzejowska Katarzyna
Kochańska Maria
Kochańska Zofia
Kowalczyk Pelagia
Kraus Leokadia
Kraus Teodozja
Kraus Zdzisława
Maria Szarek
Nowak Henryka
Rogalska Maria
Sanek Helena
Stępień Barbara
Wolska Lucyna
Wolska Natalia
Wolska Zofia
Wójcik Marianna

Rembieszce:

I

Stępień Pelagia

Adamek Marta
Augustyn Cecylia
Dziopa Genowefa
Dziopa Helena
Gołucka Władysława
Grzesik Anna
Hernicka Anna
Hernicka Maria
Jędrzejowska Aniela
Jędrzejowska Maria
Kowalczyk Jadwiga
Kozieł Tadeusz
Krzysztofik Pelagia
Madej Zofia
Mrozińska Danuta
Musiał Janina
Olesińska Maria
Pańczyk Maria
Stańczyk Beata

II

Stańczyk Maria

Gancarska Janina
Hernicka Władysława
Jędrzejowska Iwona
Kosior Janina
Kozieł Aleksandra
Kozieł Helena
Kozieł Iwona
Madej Barbara
Molenda Ewa
Mrozińska Janina
Pańczyk Monika
Pańczyk Teresa
Polak Helena
Sroka Maria
Staniek Adela
Stańczyk Maria
Stępień Zofia
Szymkiewicz Jerzy
Szymkiewicz Maria

III

Krawczyk Kazimiera

Augustyn Barbara

Augustyn Henryka

Curył Barbara

Gancarska Mirosława

Grzyb Beata

Jakubczyk Genowefa

Krawczyk Grażyna

Lol Halina

Łabędzka Barbara

Łabędzka Janina

Łabędzka Maria

Marzec Genowefa

Marzec Maria

Molenda Henryka

Mrozińska Helena

Stępień Krystyna

Uchniak Małgorzata

Walczyk Zofia

Stępień Krystyna

Aneks 9

Znane osoby pochodzące z parafii

Mikołaj Odrowąż (zm. 1496) – opat klasztoru cystersów w Jędrzejowie w latach 1447–1496.

Irena Kozłowska-Kosmowska (1856–1931) – córka Romualda Leona Kozłowskiego i Bronisławy z Radziejowskich, siostra Stefana, literatka, publicystka, działaczka społeczno-oświatowa. Wraz z mężem lekarzem Wiktorynem Kosmowskim (1850–1930) prowadziła popularny salon inteligencji w Warszawie, w którym bywali m.in. Bolesław Prus, Eliza Orzeszkowa i Aleksander Świętochowski.

Stefan Kozłowski (1859–1908) – syn Romualda Leona Kozłowskiego i Bronisławy z Radziejowskich, brat Ireny Kozłowskiej-Kosmowskiej, działacz społeczny i rolniczy, założyciel Towarzystwa Rolniczego Kieleckiego, właściciel majątku Przybysławice.

Leon Tadeusz Kozłowski (1892–1944) – syn poprzedniego i Marii ze Strasburgerów, legionista, pilsudczyk, profesor archeologii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, poseł na Sejm (1928–1935), senator, (1935–1939), premier rządu II RP (1934–1935), minister reform rolnych (1930–1932), minister spraw wewnętrznych (1934).

Tomasz Stefan Kozłowski (1895–1946) – syn Stefana Kozłowskiego i Marii ze Strasburgerów, ziemianin, legionista, działacz społeczny, prezes Kieleckiej Izby Rolniczej (1933–1939), poseł na Sejm III (1930–1935) i IV (1935–1938) kadencji w II Rzeczypospolitej, żołnierz Armii Krajowej.

Aniela Kozłowska (1898–1981) – córka Stefana Kozłowskiego i Marii ze Strasburgerów, siostra Leona i Tomasza Kozłowskich, botanik, geobotanik, paleobotanik, wirusolog, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zofia Kozłowska-Budkowa (1893–1986) – córka Romualda Kozłowskiego i Lucyny ze Strasburgerów, historyk, specjalista w dziedzinie nauk pomocniczych

historii, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczestniczka wypraw fitosocjologicznych i paleobotanicznych w góry Atlasu, do Egiptu i Maroka (1928), na Korsykę i w Alpy Szwajcarskie (1929), na Bałkany (1930), do Skandynawii i na stację polarną Abisko w szwedzkiej Laponii (1933) oraz na Krym.

Słowniczek terminologiczny¹

Antepedium – zasłona lub zakrycie przedniej części mensy ołtarzowej. Wykonywano je ze złota i srebra, z tkanin haftowanych, drewna malowanego bądź płaskorzeźbionego, a także ze skóry.

Antytetyczny układ – dekoracyjny lub czysto ornamentalny układ figur, o elementach przeciwstawiających się sobie po obu stronach osi symetrii. Składa się z elementu środkowego i bocznych albo tylko z bocznych. Występuje jako układ zamknięty lub stanowi ogniwo układu ciągłego.

Architraw – belka spoczywająca na kolumnach (pilastrach, filarach), najniższy i najważniejszy człon belkowania.

Belkowanie – w porządkach klasycznych i ich interpretacji w architekturze nowożytnej, poziomy, spoczywający na kolumnach, trójdzielny człon, składający się z architrawu, fryzu i gzymsu.

Feston – motyw dekoracyjny w formie podwieszonych po bokach, zwisających ku dołowi pęków kwiatów, liści czy owoców lub podwieszonej w ten sposób draperii. Punkty podwieszenia wyróżnione są często dekoracyjnym guzem i przewiązane swobodnie wstęgą bądź kokardą.

Fryz – pozioma część belkowania, zawarta między architrawem a gzymsem.

Gzyms – element architektoniczny w postaci poziomej, zwykle profilowanej listwy wysuniętej przed lico muru, o krawędziach przebiegających w płaszczyźnie równoległej do ściany, może pełnić zarówno funkcje praktyczne (ochrona ściany przed ściekającą wodą opadową), jak i dekoracyjną.

Mensa – monolitowa płyta z piaskowca lub marmuru, stanowiąca zasadniczą część ołtarza, oparta na nóżkach (*stipes*) lub skrzyni, często o kształcie sarkofagu albo bloku.

Monogram – znak jednoliterowy lub składający się z kilku liter stojących obok siebie albo powiązanych w jedną całość (najczęściej z początkowych liter imion bądź imienia i nazwiska). Może być także skrótem jednego czy kilku słów, a nawet całych zdań. Monogram występuje często w herbach, sygnetach oraz na

¹ Hasła zostały opracowane na podstawie *Słownika terminologicznego sztuk pięknych*, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Lach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 1997.

przedmiotach użytku codziennego. Znalazł także zastosowanie jako motyw ornamentalny umieszczany w ozdobnym kartuszu na budowlach.

Otwór tęczowy → tęcza.

Pacyfikał – relikwiarz w kształcie krzyża lub monstrancji, podawany wierzonym do ucałowania.

Predella → retabulum.

Przyczółek (fronton) – szczyt w architekturze klasycznej bądź posługującej się formami klasycznymi. Jego pole wewnętrzne, gładkie lub wypełnione rzeźbą, nosi nazwę tympanonu. W architekturze barokowej występują następujące rodzaje przyczółków: trójkątny, półowalny, załamany w górnej części, przerwany, z którego pozostają tylko boczne części, a środek wypełnia często kompozycja rzeźbiarska, kartusz itp. Małe przyczółki oparte na kolumnkach lub pilastrach, wieńczą otwory wejściowe, okienne, wnęki, nisze, występują również w ołtarzach i na nagrobkach.

Retabulum – nastawa ołtarzowa, ustawiona w tylnej części ołtarza, na mensie lub osobnej podbudowie. Nastawa łączyła się z mensą najczęściej za pomocą tzw. predelli – niskiej ścianki, zwykle nieco krótszej od długości mensy, zdobionej malowidłem bądź płaskorzeźbą. Ponad retabulum znajduje się ozdobne zwieńczenie.

Tęcza – w kościele łuk arkadowy zamykający górą otwór (zwany tęczowym) na styku nawy głównej i prezbiterium; zazwyczaj akcentowany elementami architektonicznymi i bogatą dekoracją stiukową oraz malarską.

Zwis – motyw dekoracyjny w postaci pędu liści, kwiatów, owoców itp., podwieszony w jednym punkcie.

Spis ilustracji

1. Ziemie i województwa sandomierskie i krakowskie w XIV–XVIII w.	20
2. Najstarsza metryka chrztów parafii Rembieszyce	34
3. Matka Boska Uzdrawienie Chorych, ołtarz główny, 1974 r.	44
4. Podział administracyjny departamentów krakowskiego i radomskiego w 1815 r.	56
5. Podział administracyjny województw sandomierskiego i krakowskiego w 1816 r.	56
6. Gubernia radomska w latach 1845–1867.....	57
7. Podział administracyjny guberni radomskiej i kieleckiej w 1867 r.	58
8. Powstanie diecezji kieleckiej w 1805 r.	58
9. Plan sytuacyjny dworu w Rembieszycach, 1852 r.	64
10. Rzut i przekrój dachu gorzelni w Rembieszycach, 1862 r.	64
11. Stefan Kozłowski (1859–1908).....	66
12. Młyn na Nidzie w Rembieszycach, 1916 r.	68
13. Plan dworu w Karsznicach, 1846 r.	70
14. Rzut i przekrój poprzeczny dachu karczmy w Karsznicach, 1858 r.	70
15. Jan i Józefata Sascy, właściciele Mieronic	72
16. Dwór w Mieronicach, 1935 r.	73
17. Rozkład pomieszczeń dworu w Mieronicach.....	74
18. Rzut i przekrój poprzeczny dachu gorzelni w Mieronicach, 1863 r.	74
19. Zygmunt i Maria Olszowscy z córką Janiną, 1900 r.	76
20. Zdzisław i Janina Rogóyscy, ostatni właściciele Mieronic.....	76
21. Plan i przekrój dworskich stajen, wozowni i obory w Woli Tesserowej, 1865 r.	79
22. Plan i przekrój dachu stodoły dworskiej w Woli Tesserowej, 1865 r.	79
23. Mogiła ks. Nestora Bierońskiego na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu.....	101
24. Akt erekcji Trzeciego Zakonu w parafii Rembieszyce, 1931 r.	161
25. Plan kościoła w Rembieszycach, XIX w.	176
26. Obwieszczenie rządu gubernialnego o planowanej licytacji na wykonanie remontu plebanii i budynku szpitala-przytułku w parafii Rembieszyce	188
27. Obwieszczenie rządu gubernialnego o planowanej licytacji na remont dzwonnicy i kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembie-	

szycach, zamieszone w dzienniku urzędowym z dnia 28 lutego (12 marca) 1853 r.	189
28. Pomnik Franciszka Sariusza Wolskiego (zm. 1836), właściciela wsi Rembieszyce i fundatora kościoła.....	204
29. Pomnik Zygmunta Olszowskiego (zm. 1919) i jego żony Marii z Kijewskich, właścicieli Mieronic.....	206
30. Pomnik Pawła Juliusza Szaniora, właściciela Mieronic.....	208
31. Nagrobek Stanisława Nowaka.....	208
32. Nagrobek Amelii z Pawliczków Imieli (zm. 1833).....	208
33. Szkic cmentarza wojennego 1914–1915 w Mieronicach.....	210
34. Cmentarz wojenny w Woli Tesserowej, 1914 r.	211
35. Ksiądz Józef Wojaś, ok. 1932 r.	215
36. Ksiądz Michał Strząbała, 1973 r.	217
37. Ksiądz Jan Laskowski, 1984 r.	219
38. Elewacja wschodnia plebanii w Rembieszycach, projekt, 1984 r.	220
39. Ksiądz Józef Kuc w Domu Księża Emerytów w Kielcach.....	221
40. Ksiądz Tadeusz Robakowski, rezydent Domu Księża Emerytów w Kielcach.....	223
41. Figurka Maryi Niepokalanie Poczętej przed wejściem na plac kościelny..	224
42. Statua Matki Boskiej przed budynkiem plebanii.....	224
43. Obecny proboszcz parafii ks. Zbigniew Bień.....	226
44. Ksiądz Stanisław Król.....	227
45. Uroczystość pierwszokomunijna w 1978 r. W środku ks. M. Strząbała..	260
46. Rok 2012. Dzieci pierwszokomunijne ze swym duszpasterzem i nauczycielami. Od lewej: ks. Zbigniew Bień, Renata Grzyb, katechetka Maria Gogół i Joanna Łabędzka.....	260
47. Rok szkolny 1975/1976. Uczniowie klasy II Szkoły Podstawowej w Rembieszycach. W środku wychowawczyni klasy Maria Augustynik.....	279
48. Dożynki Parafialne w Woli Tesserowej, 19 VIII 2012 r.	286
49. Msza święta polowa w czasie Dożynek Parafialnych w 2012 r.	286
50. Obchody związane z peregrynacją kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w parafii Rembieszyce, 21 II 1974 r.	289
51. Uroczystość nawiedzenia krzyża świętego w parafii Rembieszyce, 25 VI 1986 r.	291
52. Kościół parafialny w Rembieszycach, szkic sytuacyjny.....	297
53. Kościół parafialny w Rembieszycach, św. Stanisław biskup, obraz w zwieńczeniu ołtarza głównego.....	301
54. Kościół parafialny w Rembieszycach, konfesjonał.....	304
55. Konfesjonał, płaskorzeźby ukazujące kapłana i św. Marię Magdalenę....	304
56. Kościół parafialny w Rembieszycach, Przemienienie Pańskie, malowidło na stropie kruchty zachodniej.....	307

57. Rafael Santi, Przemienienie Pańskie, 1516–1520 r.	307
58. Kościół parafialny w Rembieszycach, fragment dekoracji ściennej prezbiterium i nawy.....	308
59. Kościół parafialny w Rembieszycach, fragment dekoracji malarskiej na stropie nawy.....	308
60. Pacyfikał neobarokowy, 1810 r.	310
61. Relikwiarz neobarokowy z pierwszej połowy XIX w.	310
62. Dzwonnica, widok od strony północno-wschodniej.....	312
63. Kaplica w Mieronicach, widok od strony południowo-wschodniej.....	314
64. Kaplica w Mieronicach, wnętrze.....	314
65. Rembieszycy, kamienna figura z 1953 r.	316
66. Wola Tesserowa, kapliczka na posesji państwa Kochańskich.....	318
67. Wola Tesserowa, kamienna figura z 1949 r.	318
68. Karsznice, kapliczka z 1970 r.	320
69. Karsznice, metalowy krzyż z 1971 r.	320
70. Mieronice, figura Jana Nepomucena, 1900 r.	321
71. Mieronice, kapliczka fundacji Barbary i Jana Patyńskich.....	321
72. Ksiądz Nestor Bieroński.....	358
73. Ksiądz Józef Adamczyk, mal. T. Marcinkowski, 1936 r.	362
74. Ksiądz Stanisław Kański, ok. 1947 r.	364
75. Ksiądz Szymon Zaporowski, ok. 1912 r.	367
76. Ksiądz Adam T. Stala, 1910 r.	368
77. Ksiądz S. Brzozowski, ok. 1950 r.	369

Na wkładce kredowej

- I. Kościół parafialny w Rembieszycach, widok od strony południowo-zachodniej
- II. Kościół parafialny w Rembieszycach, wnętrze
- III. Kościół parafialny w Rembieszycach, ołtarz główny
- IV. Kościół parafialny w Rembieszycach, ołtarz boczny i ambona
- V. Kościół parafialny w Rembieszycach, ołtarz boczny
- VI. Kościół parafialny w Rembieszycach, chór organowy
- VII. Kościół parafialny w Rembieszycach, malowidło na stropie kruchty zachodniej
- VIII. Kościół parafialny w Rembieszycach, malowidło na stropie prezbiterium
- IX. Kościół parafialny w Rembieszycach, prezbiterium, obraz św. Katarzyny Aleksandryjskiej
- X. Kościół parafialny w Rembieszycach, krucyfiks między prezbiterium i nawą
- XI. Kościół parafialny w Rembieszycach, krucyfiks w kruchcie zachodniej
- XII. Kościół parafialny w Rembieszycach, chrzcielnica z XIX w.

- XIII. Ornat biały haftowany, Polska XVII/XVIII w.
 XIV. Komplet ornatowy czerwony, kolumna polska druga połowa XVIII w., boki i talia trzecia ćwierć XVII w.
 XV. Barokowa monstrancja, XVIII–XIX w.
 XVI. Relikwiarz w formie krzyża, XVII–XVIII w.
 XVII. Barokowa puszka na komunikanty, dar Agnieszki Kwapiszkowej z Karsznic, 1717 r.

Spis tabel

1. Wykaz plebanów i wikarych kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach w XVI–XVIII w.	33
2. Urodzenia, śluby i zgony w parafii Rembieszyc w XVII–XVIII w.	39
3. Szaty liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła w Rembieszycach w świetle spisu z 1790 r.	50
4. Wykaz gruntów należących do plebanii rembieskiej w 1802 r.	82
5. Wykaz sprzętów gospodarskich stanowiących własność plebanii rembieskiej w 1853 i 1859 r.	85
6. Wykaz przychodów i rozchodów parafii Rembieszyc w świetle inwentarzy z XIX w.	85
7. Wykaz duszpasterzy kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w latach 1800–1945.....	97
8. Liczba wiernych w parafiach dekanatu kieleckiego w 1840 i 1846 r.	114
9. Liczba urodzeń i zgonów w parafii Rembieszyc w latach 1845–1860	116
10. Liczba wiernych w miejscowościach parafii Rembieszyc w XIX i pierwszej połowie XX w.	118
11. Ludność parafii Rembieszyc w XIX w., z wyszczególnieniem mężczyzn i kobiet.....	118
12. Liczba urodzonych w poszczególnych wsiach parafii Rembieszyc w pierwszej połowie XIX w., z wyszczególnieniem dzieci ze związków niesakramentalnych.....	132
13. Liczba dzieci przystępujących do pierwszej spowiedzi i komunii świętej w parafii Rembieszyc w drugiej połowie XIX w.	138
14. Zaślubieni w parafii Rembieszyc w pierwszej połowie XIX w., z wyszczególnieniem pochodzenia współmałżonków.....	142
15. Liczba małżeństw zawartych w parafii Rembieszyc w latach 1851–1945.....	143
16. Paramenty liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego w Rembieszycach w XIX i pierwszej połowie XX w.	181

17.	Srebrne utensylia liturgiczne kościoła parafialnego w Rembieszycach w XIX i pierwszej połowie XX w.	182
18.	Utensylia liturgiczne z metali nieszlachetnych kościoła parafialnego w Rembieszycach w latach 1823–1918.....	183
19.	Księgi liturgiczne stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego w Rembieszycach w XIX w.	184
20.	Duszpasterze parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	216
21.	Liczba wiernych parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	232
22.	Struktura społeczno-zawodowa rodzin w parafii Rembieszycy w latach 1948–1956.....	232
23.	Urodzenia żywe wielorakie (bliźnięta) w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	245
24.	Statystyka imion nadawanych w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	246
25.	Urodzenia w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012 według płci i miejscowości.....	249
26.	Popularność imion męskich w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012 ..	250
27.	Popularność imion żeńskich w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	252
28.	Sakrament bierzmowania w parafii Rembieszycy w latach 1958–2011..	255
29.	Sakrament bierzmowania w Małogoszczu w latach 1975–2002.....	255
30.	Liczba komunii świętych rozdanych w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	257
31.	Liczba dzieci przystępujących do pierwszej komunii świętej w latach 1948–2012.....	257
32.	Namaszczenie chorych w latach 1948–2012.....	265
33.	Struktura nowożeńców według wieku i stanu cywilnego w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	270
34.	Misje parafialne w parafii Rembieszycy w latach 1959–2012.....	281
35.	Figury, kapliczki i krzyże przydrożne w parafii Rembieszycy.....	315
36.	Zgony w parafii Rembieszycy w latach 1801–1900 według miejscowości.....	373
37.	Urodzenia w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012 według miesięcy ..	375
38.	Sezonowość miesięczna ślubów w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	377
39.	Różnica wieku współmałżonków (1948–2012).....	378
40.	Dobór małżonków pod względem terytorialnym w latach 1948–2012..	380
41.	Zgony w parafii Rembieszycy (1948–2012) według płci i miejscowości ..	382
42.	Sezonowość miesięczna zgonów w parafii rembieskiej w latach 1948–2012.....	383
43.	Struktura zgonów według wieku w latach 1948–2012.....	385

Spis wykresów

1. Przyrost naturalny ludności parafii Rembieszycy w XVIII w.	41
2. Urodzenia w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	242
3. Sezonowość miesięczna urodzeń w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	243
4. Liczba ślubów w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	268
5. Sezonowość miesięczna ślubów w parafii rembieskiej w latach 1948–2012.....	269
6. Struktura zgonów według płci w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012	274
7. Sezonowość miesięczna zgonów w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	275
8. Struktura zgonów według wieku w parafii Rembieszycy w latach 1948–2012.....	275

Indeks osób

W indeksie użyto następujących skrótów: ks. – ksiądz; bp – biskup; abp – arcybiskup; kard. – kardynał; OFM – franciszkanin. Kursywą wyróżniono nazwiska autorów i wydawców. Pominięto postacie biblijne, osoby święte i błogosławione oraz nazwiska występujące w nazwach instytucji.

Adamczyk Anna 10, 194, 298, 339
Adamczyk Józef ks. 98, 104–106, 343, 362
Adamczyk Szymon 362
Adamczykowa Anastazja 362
Adamek Marta 390
Adamus Władysław 234
Albertini Franciszek ks. 284
Aleksander I, cesarz Rosji 55, 93, 122
Andrzej z Mironic 26
Andrzej, burgrabia krakowski 22, 24
Anusik Zbigniew 15, 37, 339
Arnold Stanisław 20, 339
Augustyn Adam 388
Augustyn Barbara 391
Augustyn Cecylia 390
Augustyn Daniel Kacper 244
Augustyn Henryka 387
Augustyn Henryka 388, 391
Augustyn Józef 80
Augustyn Karol Radosław 244
Augustyn Stanisław 234
Augustyn Stanisława 388, 389
Augustyn Wiesława 388, 389
Augustyn Władysława 389
Augustynik Maria 279

Baca Maria 154, 339
Banach 110
Banach Franciszek 63
Banach Jan (1) 63
Banach Jan (2) 63
Banach Szymon 63
Bankiewiczowie 68
Baran Mirosław 317
Baranowski Józef ks. 33
Baranowski Sebastian ks. 175
Barańska Anna 160, 344
Bardach Juliusz 87, 341
Bartman 235
Barylak Tadeusz 228, 230
Basa Adam 244
Basa Bolesław 125
Basa Grzegorz 244
Bąk Maria 390
Bąkiewicz Tomasz ks. 97, 100, 356
Bątkiewicz Rafał 285
Bednarek Antoni 29, 156, 165, 340, 341
Benedykt XV, papież 165
Benedykt XVI, papież 315
Bessier Albert 165
Bębenek Jan 228, 230
Białek Marcin 63

- Bielas Barbara 387–389
Bielas Zdzisława 387
Bielecka Maria 389
Bielska-Lach Monika 62, 345, 393
Bieniowa z Długoszów Władysława 225
Bień Kazimierz 225, 309
Bień Zbigniew ks. 15, 215–216, 225–227, 229, 238, 256, 260, 262, 281, 287, 296, 306, 309–310, 315
Bieńkowski Ludomir 128, 241, 340
Bierońska z Faykiszów Katarzyna 357
Bieroński Juliana 357
Bieroński Nestor Hygin Soter ks. 10, 98, 101–102, 106, 196, 324, 331, 341, 346, 357–359
Bierzyński Teodor 71
Blicharska Danuta 388–389
Błażkiewicz Henryk OFM 11, 339
Bocian Franciszek 108
Bolechowska Danuta 235
Bonek Łukasz 73
Bonek Michał 73
Borek 23
Borkiewicz Adam 56–57, 346
Borkiewicz Seweryn 22–27, 29, 62, 66, 68–69, 71–72, 78, 80, 340
Borkowska Czesława 388–389
Borkowski Aleksander Dunin 186
Borkowski Jan 26
Borówka Marianna 388
Borzęcka Maria 235, 389
Bożęcki Andrzej Jerzy 244
Bożęcki Edward Paweł 244
Bożęcki Stanisław 233
Bożucek Bogusław 306
Bratosiewicz Bonawentura ks. 33
Brudzyński Franciszek ks. 358
Brylski Mieczysław ks. 98, 105, 366
Brzozowska ze Stępnów Eleonora 368
Brzozowski Stanisław 368
Brzozowski Stefan ks. 98, 105–106, 112, 125, 137, 156, 198, 331, 368–369
Buba Jan Innocenty ks. 151
Budel Stanisław 234
Budkowa Zofia zob. Kozłowska-Budkowa Zofia
Budny Józef ks. 96
Bufalo Kasper de 284
Bujak Grzegorz ks. 57, 59, 340
Buła Józef 305
Byszewski, rzeźbiarz 306
Bzinkowski Bernard ks. 175
Bździon Władysław 234

C
Cabański Tadeusz ks. 135, 340
Caliński Józef 124
Cervicius (Cervitius) (Czerwiński)
Cesarzówna 1° v. Lipińska, 2° v. Gut-teterowa Anna 25
Chamera Danuta 235
Chamera Józef 234
Chat Edward ks. 217, 340, 371
Chatys Adam 244
Chatys Marianna 389
Chatys Zbigniew 244
Chazbijewicz Selim 66, 340
Chęciński Paweł ks. 98, 105–106, 365
Chlebowski Bronisław 22, 61, 338
Chłapowski Krzysztof 23, 37, 338
Chojcka ze Strzemboszów Eufemia 62
Chorzępa Michał 128, 340
Chrostkowic Jakub Bieda ks. 21, 25
Chwalibogowa z Komaniewskich Te-kla 69

- Chwalibogowa z Krasuskich Katarzyna 26, 69
Chwalibogowa ze Starzeńskich Anna 69
Chwalibogowa ze Strzemboszków Urszula 69, 205
Chwalibóg Franciszek 69, 205
Chwalibóg Hipolit 69
Chwalibóg Kazimierz 69
Chwalibóg Konstanty 69
Chwalibóg Maria 69
Chwalibóg Michał 26, 69
Chwalibóg Stanisław 26, 69, 205
Chwalibóg Stefan, syn Franciszka 69
Chwalibóg Stefan, syn Stanisława 69
Cicha Marianna 233
Cicha z Kotarskich Julianna 109
Cichy Wincenty 109
Cichy Wojciech 109, 111
Cieślińska z Jeziorkowskich Jadwiga 69, 71
Cieśliński Ignacy 69
Cieśliński Stanisław 123
Ciućmańska Władysława 389
Ciućmański Franciszek 73
Curył Barbara 388, 391
Cynarski Stanisław 25, 340
Czajkowski Franciszek 23, 338
Czapliński Władysław 150, 340
Czapska z Jordanów Izabela 72
Czarnecki Stefan 23, 342
Czechowski Walenty ks. 32, 33
Czekaj Jan 63
Czermiński Łukasz 23, 27
Czernicki Włodzimierz 78
Czerski Euzebiusz ks. 96–98, 106, 355
Czerwiński Teodor ks. 10, 340
Dębiński Karol ks. 122, 172, 174, 340
Diopa Stanisław 63
Długosz Jan 19, 22, 26–29, 335
Dobrowolski Tadeusz 179, 340
Domagała Jakub 71
Domin Wanda 36, 338
Doniec Jan 235
Duchniewski Jerzy Florian OFM 29
Dudek Alojzy A. ks. 22, 340
Dudek Antoni 278, 340
Dunin-Wąsowiczowa Anna 21, 36
Dużowski Jan ks. 33
Dyba Adam 234
Dyba Zygmunt 234
Dylowski Marcin ks. 33
Dzięcioł W. 165
Dziopa Barbara Irena 244
Dziopa Cecylia 390
Dziopa Genowefa 388, 390
Dziopa Helena 390
Dziopa Janina Helena 244
Dziopa Józef 63
Dziurzyńska Iwona 389
Dziurzyńska Monika 389
Ernestowicz Małgorzata 389
Estreicher Karol 150–151, 153–154, 334–335
Estreicher Stanisław 150, 334
Fabiani Karol 150–151, 342
Falniowska-Gradowska Alicja 23
Fert Stanisław 134, 341
Fidos Jarosław 10, 341
Fiedorcuk Stanisław 297–298, 312, 333–334
Filochowski Roch 153–154, 335
Firlej Danuta 11, 341
Firlej Waldemar 11, 341
Fischer (Fiescher) Jan ks. 33
Fleury Claude 152, 335

- Florczyk Marian bp 255–256, 293, 371
Floriano Samuel S. zob. Wysocki Samuel
Foremnik Anna 233
Foremnik Honorata 389
Foremnik Wiesława 389
Forstner Dorothea 45, 341
Frorkiewiczowa z Wielgosińskich Barbara 61–62
- G**acki Edward ks. 96, 98, 104–105, 361
Gaj Jan ks. 292
Gajerski Andrzej 78
Gancarska Janina 390
Gancarska Mirosława 388, 391
Gancarski Józef Jan 244
Gancarski Stefan Stanisław 244
Gaume Jean Joseph ks. 149, 154, 184, 335
Gawęcka Barbara 306, 309
Gawlik Bolesław 244
Gawlik Cecylia 234
Gawlik Irena 234
Gawlik Mikołaj 80
Gawlik Stanisława 387, 390
Gawlik Stefan 125, 233
Gawlik Zofia 244
Gąsiorowski Antoni 23, 346
Genca ks. 95
Giebartowski Wincenty ks. 358–359, 341
Gieysztorowa Irena 36, 341
Gliszczyńska 193
Gloger Zygmunt 29, 341
Gogół Maria 260, 280, 287
Gołąb Marcin 71
Gołąb Wincenty 71
Gołucka Władysława 390
Gołucki Bartłomiej 63
Gołucki Henryk 233
Gołucki Józef 124
Gostomski Walery 66, 341
Górski Wojciech bp 59
Górzyński Stawomir 23, 338
Grabalska Anna 389
Grabalska Barbara 244
Grabalska Maria 244
Grabarska Florentyna 234
Grabarski Jan 234
Grabowska Teresa 234, 285
Grabowski Bogumił 27, 71
Gredka Jerzy ks. 280–281
Grela Janina 234
Gręda Stanisław 166, 167
Grund Franciszek ks. 98, 103, 106, 360
Gruszczyński Stanisław 27
Gruszka Adolf 234
Gryfita Jan (Janik) abp 22
Gryglewicz Feliks 128, 159, 164, 241, 340
Gryz Ryszard 12, 278, 283, 341
Grządziel Zbigniew 221
Grzebień Ludwik ks. 164
Grzegorz IX, papież 191, 302
Grzesik Anita Grażyna Jadwiga 247
Grzesik Anna (1) 233
Grzesik Anna (2) 388, 390
Grzesik Florian 317
Grzesik Irena Ewa 244
Grzesik Jerzy Adam 244
Grzesik Jan 124, 125
Grzesik Karol (1) 80
Grzesik Karol (2) 124
Grzesik Maciej 124
Grzesik Teodozja 234, 388, 390
Grzyb Aleksandra (1) 389
Grzyb Aleksandra (2) 389
Grzyb Andrzej 71
Grzyb Anna 389

- Grzyb Barbara 388–389
Grzyb Bartłomiej 71
Grzyb Beata 388, 391
Grzyb Dominik (1) 71
Grzyb Dominik (2) 124
Grzyb Ewelina 389
Grzyb Józef 192–193
Grzyb Kinga 244
Grzyb Klaudia 244
Grzyb Mateusz 71
Grzyb Renata 260, 390
Grzyb Stanisław 234
Grzyb Teodozja 234
Grzyb Tomasz 233
Guillois Ambroise ks. 154
Guldon Zenon 37, 341
Gurda Jan bp 11, 255–256, 293–294, 341
Gurda Kazimierz bp 255–256, 292, 293
Gutteter (Gutter) Stanisław 25
Gutteterówna Eleonora 25
- H**
Hadamik Czesław 10, 21, 23–27, 29, 47, 62, 68–69, 71, 78, 80, 175, 177, 192, 194–195, 211, 298, 303, 311–312, 341
Harasimowicz Wacław 233
Hausbrandt Ludmiła 66, 341
Helcel Antoni Zygmunt 22, 26, 335
Helicka Irena 389
Hernicka Anna 390
Hernicka Barbara 388
Hernicka Helena 389
Hernicka Justyna 388
Hernicka Maria 390
Hernicka Marianna 388
Hernicka Władysława 390
Hernicki Ludwik 233
Hernicki Szymon 110
Hernicki Władysław 112, 229
- Homond C.F.* 154
- I**
Imiela z Pawliczków Amelia 208, 209
Impelluso Lucia 45, 341
Inglot Stefan 36, 338
Irena Kaleta 390
- J**
Jabłoński Zachariasz S. ks. 324, 341
Jajszczyk Piotr 234
Jajszczyk Wojciech 80
Jakimowicz Irena 186, 341
Jaklewicz Marcin 197
Jakóbczykowa Jadwiga 45
Jakubczyk Genowefa 309–310, 387, 388, 391
Jakubowska Zofia 389
Jakubowski Edward 233
Jakubowski Eugeniusz 233
Jakubowski Józef 233
Jakubowski Marian 233
Jakubowski Stefan 233
Jakubowski Władysław 233
Jamorska Regina 234
Jan ks. 32–33, 351
Jan Olbracht, król polski 150
Jan Paweł II, papież 290, 309, 315, 318
Janczak Łukasz 153, 345
Janczarski Antoni Józef ks. 35, 332
Janicka-Krzywdą Urszula 177, 302, 303, 309, 341
Jantura Beata Żannetta Anna 247
Jaricot Paulina Maria 162
Jaroszewicz Jan bp 237–238, 255, 256, 293
Jarsznicy zob. Karśniccy
Jaszowski Kazimierz 68
Jaworski Mieczysław bp 255–256, 293–295
Jażdżewski Konrad 66, 341
Jedliczka 22, 27

- Jemielity Witold* ks. 123, 172, 174, 342
Jendrzejowski Jacenty 63
Jezierska Anna 31, 91, 92
Jezierska z Kossowskich Helena 31
Jezierski Andrzej 31
Jezierski Jan 31, 91–92
Jeziorkowski Józef Kalasanty 69
Jeziorkowski Stanisław 69
Jeżowski-Tiede Feliks 71
Jędruszczak Tadeusz 66, 241
Jędrzejowscy 318
Jędrzejowska Alicja 234
Jędrzejowska Aniela 390
Jędrzejowska Anna 310
Jędrzejowska Iwona 390
Jędrzejowska Katarzyna 390
Jędrzejowska Maria 387–388, 390
Jędrzejowski Sławomir 285
Jordan Ludwik 72
Jordan Władysław 72
Józefa Wójcik 390
Jurkowska Wanda 235
Juzoń Józef 235
Juzoń Kazimiera 389
Juzoń Pelagia 388–389
- K**acprzyk Antoni 233
Kaczanowski Lech 134, 343, 346
Kaczmarek Czesław bp 111, 134, 219, 222, 346, 372
Kaczmarek Roman 150, 342
Kalatowicz Jan ks. 152
Kaleciński Wawrzyniec Wojciech ks. 32–33
Kaleta Barbara 388, 390
Kaleta Jan 166
Kaleta Leon 166, 233
Kalina Dariusz 10, 21, 23–27, 29, 47, 62, 68–69, 71, 78, 80, 175, 177, 192, 194–195, 211, 298, 303, 311, 312, 341
Kamieńska z Siarczyńskich Jadwiga 108
Kamieński Józef 108
Kamieński Wincenty 108
Kamińska Adela 131
Kamińska z Borzęckich Marianna 131
Kamiński Antoni ks. 101
Kamiński Marian 235
Kamiński Paweł Andrzej 244
Kamiński Przemysław Piotr 244
Kamiński Stanisław ks. 32–33, 47, 98, 102–103, 106, 177–178, 190, 200, 202–204, 207, 297, 304, 306, 309, 346, 359–360
Kamiński Wincenty 131
Kańska z Wierzyckich Emilia 364
Kański Stanisław 364
Kański Stanisław ks. 98, 105, 152, 298, 328, 364–365
Kapusta Przemysław 309
Karbownik Henryk 84, 91, 342
Kardas Aleksander 320
Karkocha Małgorzata 9, 11–12, 326, 342, 344, 347
Karkocha Marianna 387–390
Karkocha Wiesław 234
Karol Ferdynand Waza, królewicz polski 150
Karol VIII, król Francji 300
Karśnicy 22, 24, 26
Karśnicka (Karsznicka), wdowa 22, 24, 27, 28
Karśnicki (Karsznicki) Baltazar 22, 23, 27, 30
Karśnicki Dobiesław (Dobek) 22, 24–28
Karśnicki Jakub 22, 27–28

- Karśnicki Jan 23, 27
Karśnicki Kacper 25, 27
Karśnicki Krzysztof 25
Kat Janina 389
Kempa Antoni 365
Kempa Stefan (Szczepan) ks. 92, 98,
105, 162, 311, 328, 365
Kempa z Borówków Katarzyna 365
Kicki Kajetan abp 59
Klemens VII, papież 307
Klimaszewki S. ks. 165
Klimek Józef 233
Klimek Leszek 319
Koba-Ryszewska Teresa 20, 55–57,
342
Kocańda Bogdan ks. 281
Kocelman Horszek, Żyd 71
Kochańscy 317–318
Kochańska Maria 387, 390
Kochańska Zofia 390
Kociowa Regina 65, 342
Köhler Piotr 66, 342
Kolasa Jan 36, 338
Kolipiątek Jan ks. 88, 97, 101–102,
357
Kołaczkowski Julian 51, 195, 312,
335
Komorniccy 23
Komornicka Anna 29
Komornicka Teresa 29
Komornicka z Rogóyskich Magda-
lena 28
Komornicki Aleksander 28
Komornicki Antoni 28
Komornicki Franciszek bp 29
Komornicki Franciszek Salezy 78,
203
Komornicki Jan 28
Komornicki Michał 28
Komornicki Piotr 78
Komornicki Stanisław ks. 29
Komornicki Urban Nałęcz 23, 28,
78, 203
Komornicki Wincenty 78
Komorowski Ignacy Adam abp 32
Konarski Stanisław 65
Konieczny Kazimierz 166
Konieczny Stanisław 163, 166
Konwa Bronisław 233
Kopczyńska Balbina 193
Kopeć Jerzy Józef 128, 342
Kopertowska Danuta 21, 23–24, 26,
28, 342
Kordula, żona Piotra (IV) Szafrąca
26
Korsch (Korsz, Corsz) Andrzej Jan
153, 345
Korycińscy 25
Koryciński Mikołaj (1543–1615) 25,
340
Koryciński Mikołaj (1586–1636), syn
poprzedniego 25, 342
Korytyńska z Romanowskich Jo-
anna 62
Kosik Eugeniusz 20, 342
Kosior Janina 388, 390
Kosior Kacper 111
Kosior Piotr 388
Kosior Szczepan (1) 80
Kosior Szczepan (2) 80
Kosmowska Irena Bronisława 65,
342, 345
Kosmowska z Kozłowskich Irena 65,
343, 346, 391
Kosmowski Wiktoryn 65, 391
Koścień Józef 31
Kościeszko Tadeusz 179
Kot Janina (1) 388
Kot Janina (2) 388, 390
Kotkowski Stanisław 152, 342
Kowalczewski Ludwik 166–167
Kowalczyk Aleksandra 318

- Kowalczyk Danuta 389
Kowalczyk Edward 233
Kowalczyk Jadwiga 387–388, 390
Kowalczyk Józef 234
Kowalczyk Marian 318
Kowalczyk Pelagia 390
Kowalczyk Piotr 80
Kowalczyk Tadeusz 318
Kowalska Elżbieta Barbara 246
Kowalska Halina 25, 342
Kowalski Tadeusz 234
Kowalski Waldemar 11, 23, 25, 27, 60, 81, 88, 90, 115, 125, 154, 283, 342
Koza Tomasz 71
Kozieł Aleksandra 390
Kozieł Antonina 387
Kozieł Bartosz 244
Kozieł Feliks 125
Kozieł Helena 388, 390
Kozieł Iwona 390
Kozieł Jadwiga 315
Kozieł Jan (1) 192
Kozieł Jan (2) 234
Kozieł Marian 235
Kozieł Mateusz 244
Kozieł Paweł 226, 285
Kozieł Stefan 320
Kozieł Tadeusz 388, 390
Kozioł Jakub 80
Kozłowska Bronisława 60
Kozłowska Maria Aniela zob. Kozłowska Maria Salomea
Kozłowska Maria Salomea 66, 121, 345
Kozłowska z Muszyńskich Ewa 78
Kozłowska z Radziejowskich Bronisława 65, 80, 391
Kozłowska ze Strasburgerów Lucyna 67, 121, 391
Kozłowska ze Strasburgerów Maria 65–67, 391
Kozłowska-Budkowa Zofia 22, 65, 67–68, 121, 334, 340, 391–392
Kozłowski Jan 66
Kozłowski Kazimierz 65
Kozłowski Leon Tadeusz 66, 340, 341, 391
Kozłowska Aniela 66, 341–342, 391
Kozłowski Ludwik 78, 80
Kozłowski Marcei ks. 357
Kozłowski Romuald (ur. 1864) 65, 67–68, 80, 121, 192, 391
Kozłowski Romuald Leon (ur. 1822) 63, 65, 80, 88–89, 102, 123, 124, 171, 187, 391
Kozłowski Rudolf 218
Kozłowski Stefan Rafał 65, 66, 80, 124, 192, 193, 341, 391
Kozłowski Tomasz 78
Kozłowski Tomasz Stefan 66, 343
Kozub Kazimierz 233
Krasicki Ignacy abp 175
Krasuski Franciszek 45
Kraus Agnieszka 15
Kraus Daniel Marcin 244
Kraus Eugeniusz 233
Kraus Irena 390
Kraus Józefa 388, 390
Kraus Leokadia 390
Kraus Maciej Paweł 244
Kraus Mariusz 279
Kraus Teodozja 390
Kraus Zdzisława 390
Krawczyk Anna 388
Krawczyk Grażyna 388, 391
Krawczyk Józef 388
Krawczyk Kazimiera 285, 387, 388, 389, 391
Krawczyk Marian 233

- Krawczyk Mateusz 388
Krawczyk Rafał 285
Krawczyk Stanisław 229
Krodlewska z Mnińskich Emilia 62
Krodlewska z Mnińskich Justyna 62
Krosnowski Stanisław 62–63, 123, 186, 187
Król Ignacy 73
Król Józef ks. 111
Król Łucja 285, 291, 388
Król Maciej 73
Król Maria zob. Król z Kowalczyków Maria
Król Marian 227, 290
Król Stanisław ks. 227, 290–292
Król z Kowalczyków Maria 227, 290, 388–389
Królik Melchior 289, 292, 343
Królowie 318
Kryściak Edward 151
Krzysztofik Pelagia 387, 390
Krzyżanowski Stanisław Kostka 153, 345
Krzyżyk Józef 233
Krzyżyk Ryszard 320
Krzyżyk Stanisław 234
Książkiewicz Jan ks. 280
Kubalska-Sulkiewicz Krystyna 62, 345, 393
Kubarscy 320
Kubarska Alina 390
Kubarska Danuta 387
Kubarski Józef 234
Kubarski Robert Tadeusz Henryk 247
Kuc Jakub 221, 372
Kuc Józef ks. 215–216, 221–222, 229, 334, 372
Kucowa z Kosmalów Marianna 221, 372
Kudasiewicz Józef ks. 241
Kuklo Cezary 36, 343
Kuleszyńska z Lubańskich Małgorzata 61
Kuleszyński Aleksander 62
Kuleszyński Franciszek 61
Kulińska Jadwiga 111
Kuliński Tomasz Teofil bp 92, 134, 137–138, 146, 347, 362–363, 365
Kułaga Edward 234
Kumor Bolesław ks. 57, 59–60, 90, 153, 283, 341, 343
Kupiec Andrzej 73
Kupisz Dariusz 30, 342
Kurek Antoni 162
Kustos, władca Egiptu 309
Kuźmak Krystyna 159
Kwapiszkowa Agnieszka 46
Kwaśniewski Szczepan 108
Kwiecień Celina 389
Kwiecień Jan 233
Kwiecień Maria 389

L
Laberschek Jacek 12, 343
Laskowski Jan ks. 215–216, 219–221, 223, 229, 237, 262, 291, 313, 334, 345, 371–372
Lasota Helena 388, 390
Ledóchowska Urszula 165
Lemaître Nicole 264, 343
Leon XIII, papież 60
Leszczyński Jarosław Tadeusz 11, 343
Lewek, Żyd 120
Librowski Stanisław ks. 35, 343
Linowski Zygmunt 22–27, 29, 62, 66, 68–69, 71–72, 78, 80, 340
Lipiec Baltazar ks. 33
Lipnicki Seweryn 31
Lipowicz Mirosław ks. 291–292
Lisiecki 31
Lisowicz Kazimierz ks. 33

Lol Halina 388, 391
Lol Stanisław 317
Lubieniecki Włodzimierz 67
Ludwik XI, król Francji 300
Ludwik XIV, król Francji 152
Ludwik XV, król Francji 152
Ludynia Maciej 112
Ludynia Władysław 112, 228
Ludynia z Mularczyków Tekla 112

Łabencki Paweł 80
Łabęcki Ignacy 166
Łabęcki Jan 166
Łabęcki Ludwik 147
Łabęcki Michał 80
Łabęcki Paweł 80
Łabęcki Piotr 80
Łabęcki Wincenty 166
Łabędzka Barbara (1) 234, 388, 390
Łabędzka Barbara (2) 391
Łabędzka Janina 391
Łabędzka Joanna 235, 260, 388
Łabędzka Maria (1) 387–388, 391
Łabędzka Maria (2) 390
Łabędzka Maria (3) 390
Łabędzka Mariola 285
Łabędzki Dionizy 15, 235
Łabędzki Edward 233
Łabędzki Wincenty 318
Łakomska z Pawłowskich Barbara 363
Łakomski Ignacy 363
Łakomski Józef ks. 91–92, 98, 105, 363
Łapot Józef ks. 156
Łaski Jan 21, 24, 27–28, 30, 335, 351
Łataś Ewa 388
Łazarska Barbara 388–389
Łazarska Halina 388–389
Łazarska Pelagia 388–389

Łazarska Zuzanna 390
Łazarski Władysław 233
Łazarski Wojciech 80
Łączkowski Wojciech 27
Łempicka Wanda 62
Łempicki Antoni 62
Łempicki Jan Kanty 62
Łempicki Kazimierz 62
Łosiński Augustyn bp 60, 95, 125, 128, 134, 138, 146–147, 341, 346, 347, 366, 368
Łoziński Jerzy Zygmunt 9, 51, 195, 298, 342
Łubieński Władysław Aleksander abp 35, 332
Łuchniak Jan 111
Łuchniak Krystyna 284, 387–389
Łuczyńscy 317
Łuczyński Franciszek ks. 33
Łuczyński Walenty 109, 157
Łukasik Kazimierz 234
Łukaszyk Romuald 128, 159, 164, 241, 340

Madej Barbara 388, 390
Madej Zofia 387–388, 390
Magdalena, córka Jadwigi Jakóbczykowej 45
Majcher Henryk Edward 244
Majcher Jan Józef 244
Majcher Zofia Elżbieta 244
Majcher Janina 233
Majcher Małgorzata Ewa 244
Majcher Mieczysław 233
Majchrowski Józef (1) 166
Majchrowski Józef (2) 166
Majchrowski Stanisław 166
Majdowski Andrzej 174, 343
Majerczak Maciej bp 128, 133–134, 137, 149, 154, 347
Makowski ks. 360

- Maksencjusz, cesarz rzymski 309
Makuła Henryk 287
Malczewscy 27
Malczewska z Zawiszów Katarzyna 27, 71
Malczewski Józef ks. 71
Malczewski Ludwik 27, 71
Malczewski Mikołaj 71
Manikowska Halina 12, 340
Manteuffel-Szarota Anna 62, 345, 393
Marcinkowski Jerzy ks. 290, 343
Marcinkowski Tadeusz 343, 362
Marciszewski Jan 109
Marecki Józef 177, 300–303, 309, 343
Maria Szarek 390
Maruszewski Jan 157
Marzec Edward 233
Marzec Genowefa 391
Marzec Maria 388, Maria 391
Marzec Paweł Adam 244
Marzec Piotr Andrzej 244
Materski Edward bp 255–256, 293
Matwiejczyk Witold 160, 344
Mayer von Heldensfeld Anton 61, 69, 71, 78, 333
Mazurek Franciszek ks. 10, 343
Mazurek Julian ks. 98, 105–106, 366
Medici Giulio de zob. Klemens VII
Mendyk Władysława 271
Merlini Jan ks. 284
Mettrycki Sebastian ks. 31, 33
Męciński Józef Wojciech 150–151, 347
Mędyk Gabriela 244
Mędyk Tadeusz 234
Mędyk Wiktoria 244
Michalczewska Katarzyna 23, 78
Michalczewska z Chwalibogów Konstancja 78
Michalczewski Józef 78
Michalewska Anna 65, 343
Michalski Walenty ks. 33
Michałowska Marta 48, 343
Mikołaj VII z Mironic 26
Mikołaj z Rembieszyc zob. Odrowąż Mikołaj
Mikulski Sławomir 234
Mirogniew 26
Miroński Gabriel 22, 27
Mirowski Roman 10, 21, 62, 298, 341
Misiowski Józef 26, 32
Mnińska Eufemia Joanna 62
Mnińska Honorata 62
Mnińska z Lubańskich Julianna 62
Mniński Jan 62
Molenda Ewa 390
Molenda Henryka 387–388, 391
Molenda Stanisław 233
Mrozińska Danuta 390
Mrozińska Helena 289, 387–388, 391
Mrozińska Janina 390
Mrozińska Władysława 233
Mroziński Henryk 234
Mroziński Mieczysław 234
Mroziński Wincenty 233
Mucha Maria 229
Müllerowa Lidia 60, 343
Musiał Barbara 388, 390
Musiał Janina 390
Musiał Józef 233–234
Musiał Szymon 169
Myśliński Stanisław ks. 94, 96–97, 99, 151–152, 201, 355–356
N
Nacoń Zygmunt 175, 343
Napoleon I, cesarz Francuzów 55

- Narkiewicz Jan Chrzciel* 152–153, 335
- Nawarra (Navarra) Franciszek Piotr* ks. 10, 343–344
- Nawrot Krzysztof 108
- Naziom Piotr 71
- Niechciał Czesława 388–389
- Niechciał Jan 233
- Niechciał Józef 233
- Niechciał Pelagia 388
- Niechciał Piotr 233
- Niechciał Stanisław 125
- Niechciał Walenty 125
- Niedzielska Kazimiera 112
- Niepoń Stanisław 299
- Niewęglowski Wiesław Aleksander* 300–303, 309, 344
- Nitecki Piotr* 134, 150, 344
- Nosal Anna 389
- Nowak Andrzej 131
- Nowak Henryka 390
- Nowak Leon 71
- Nowak Stanisław 208, 209
- Nowakowski Adam Mateusz 244
- Nowakowski Daniel Konrad 244
- O***bertyński Zdzisław* 90, 341
- Odrawąż Mikołaj 19, 22, 24, 391
- Odrawążowie 9, 19, 22, 24, 28, 30, 42
- Oettingen Urszula* 210, 211, 344
- Ogórek Jadwiga 388–389
- Ogórek Jan 233, 319
- Ogórkowie 319
- Olczak Stanisław K.* 11, 344
- Olesińska Katarzyna 388
- Olesińska Maria 390
- Olesiński Edward 271
- Olszewski Daniel* ks. 10–11, 57, 59, 60, 81, 87–88, 90–91, 94–95, 115, 125, 128–129, 134–138, 138, 148, 149, 152, 154–155, 159, 283, 341, 342, 344
- Olszowska Janina zob. Rogóyska z Olszowskich Janina
- Olszowska z Kijewskich Maria 76, 77, 206–207
- Olszowska z Szaniorów Wanda 75, 192, 209
- Olszowska Zofia 75, 209
- Olszowski Bolesław 77
- Olszowski Gustaw 75, 124, 187, 209
- Olszowski Kazimierz 75, 209
- Olszowski Stanisław 75
- Olszowski Stefan 75, 209
- Olszowski Zygmunt 75–77, 80, 206, 207, 209, 313, 319
- Olszowy Marcin 233
- Opatkowski Andrzej ks. 33
- Orgelbrand Samuel* 159, 341
- Orłowska Maria 389
- Orłowska Zofia (1) 388–389
- Orłowska Zofia (2) 389
- Orłowski Antoni 234
- Orłowski Józef 73
- Orłowski Leon 233
- Orłowski Wojciech 73
- Orzechowski Józef* 153, 345
- Orzeszkowa Eliza 391
- Osiński Józef 233
- Osiński Marian 233
- Osiński Stanisław 233
- Osiński Zdzisław 235
- P***acanowski (Paczanowski) Marcin* ks. 33
- Pająk Jerzy Zbigniew* 20, 55–57, 344
- Pakośław, kasztelan krakowski 22, 335
- Pałucki Władysław* 21, 339
- Panuś Kazimierz* 156
- Pańczyk Józef 234

- Pańczyk Maria 390
Pańczyk Marian 317
Pańczyk Michał 234
Pańczyk Monika 387–388, 390
Pańczyk Teresa 390
Pańczyk Tomasz 63
Pańczyk Zbigniew 317
Pańczyk Zofia 233
Parzniewski Ireneusz 233
Patyk Jan 233
Patyńscy 319
Patyńska Barbara 320–321
Patyński Bolesław 233
Patyński Jan 233, 313, 315, 320, 321
Patyński Stefan 233
Paulewicz Marian ks. 11–12, 344
Pawiński Adolf 22, 37, 339
Pawłowska Janina 388–389
Pawłowski Bartosz ks. 281
Pawłowski Karol 233
Paźdierz Józef 233
Penkalla Adam 121, 345
Perek Bogusław ks. 281
Piasecki Paweł 150, 340
Pigalski Andrzej ks. 33
Pilecki Szymon 71
Piotr ze Sprowy 22
Pius VII, papież 59, 128, 284
Pius X, papież 138
Pius XII, papież 302
Podleś Antoni 128, 345
Podraza Władysław 233
Pojałoczyński Michał ks. 33
Polak Andrzej 71
Polak Anna 388–389
Polak Helena 390
Polak Jan 71
Polak Tomasz 71
Polak Wioletta 389
Polak Zofia (1) 388–389
Polak Zofia (2) 389
Południkiewicz Andrzej ks. 82, 96, 97, 106, 149, 151, 157, 196, 209, 324, 355
Poniatowski Józef, książę 55, 179
Popławski Feliks 186
Porczyński Jan ks. 33
Posobkiewicz Stanisław ks. 97, 102, 357
Potoccy 77
Pouget François 154
Prandota, brat Mikołaja Odrowąża 22, 24
Prus Bolesław 391
Przybylski Tadeusz ks. 11, 345
Przykowski Andrzej ks. 96, 98, 104–105, 197, 360
Przykowski Tadeusz 9, 51, 195, 298, 342
Putiatycki Antoni 153, 338, 345
Pycia Jacek ks. 29, 344

Quinson Marie-Thérèse 264, 343

R
Radost, bp krakowski 26
Raducki (Radecki) Adam 108
Radwan Danuta 179, 345
Radziejowska Bronisława zob. Kozłowska z Radziejowskich Bronisława
Radziejowska ze Strasburgerów Helena 67
Radziejowski Michał Stefan abp 25, 42
Radziejowski Stanisław 67
Rastawiecki Edward 179, 345
Raus Józef 233–234
Rechowicz Marian 128, 345
Rippel Grzegorz ks. 359
Robakowska z Paluchów Marianna 222

- Robakowski Szczepan 222
Robakowski Tadeusz ks. 117, 193,
215–216, 221–225, 228–230, 238,
254, 262–263, 277–280, 284, 288,
291–292, 299, 303, 306, 310–311,
332, 372
Rogala Stanisław 11, 341
Rogalska Maria 387, 390
Rogalska Renata 234
Rogalski Antoni (1) 71
Rogalski Antoni (2) 234
Rogalski Józef 71
Rogóyscy 77
Rogóyska z Olszowskich Janina 76,
77
Rogóyski Andrzej 26, 72–77, 334
Rogóyski Zdzisław 76–77
Rogóyski Zygmunt 77
Rogulski Franciszek 107, 110
Rok Romuald 165
Rok Witold ks. 155
Romanowska Anna 62
Romanowska Teresa 62
Romanowska z Lubańskich Ana-
stazja 62
Romanowski Jan K. 62
Romanowski Jan Nepomucen 62
Ropelewski Andrzej 121, 345
Rosiński Piotr 305, 345
Rotter Lucyna 177, 300–303, 309,
343
Różycka Barbara 217, 234
Różycki Antoni 233
Rudnicka Aleksandra 389
Rudnicka Pelagia (1) 288–389
Rudnicka Pelagia (2) 388–389
Rudzki Ignacy 123
Rusin Ludwik ks. 98, 105, 363
Rusiński (?) Antoni 63
Rutkowski Henryk 36, 339
Ryczan Kazimierz bp 223, 225, 255,
256, 293, 372
Rzewuska-Kurzeja Barbara 12, 345
S
Sadowska Bożena 280
Sakiewicz (Sakowicz, Saksiewicz)
Ludwik ks. 28, 33, 47, 175
Samborski Władysław ks. 98, 104,
105, 361
Samulikowa z Lisieckich Marianna
363
Samulik Stanisław 363
Samulik Władysław ks. 98, 105, 363
Sancygniowska Zofia 25
Sanek Helena 390
Sanek Piotr 285, 287
Santi Rafael 307
Sarek Sławomir ks. 292, 345
Sascy 72, 75
Saska Kassylida Franciszka Ksawera
72
Saska Kazimiera Helena 72
Saska z Żeromskich Józefata 72, 75
Saska Zofia Stefania 72
Saski Gustaw Józef Wojciech 72
Saski Jan 72, 75, 123
Saski Jan Kanty 72
Saski Jan Ksawery 72
Saski Józefat (Józef) Kacper 72, 75
Saski Konstanty 72, 75
Saski Ludwik Teofil 72
Saski Tadeusz Stefan 72
Saski Zygmunt 72
Scheffmacher Jan Jakub 359
Schenka Wacław 128, 345
Schletz Alfons ks. 153, 345
Schmid Johann ks. 149, 154, 184,
338
Senkowska-Gluck Monika 87, 341
Serwatka Feliks 367

- Serwatka Władysław ks. 98, 105, 147, 198, 328, 367
Serwatka z Orczyków Wiktoria 367
Sędzielowski Stefan 103, 191
Siarkowski Władysław 51, 195, 338
Siemieński Franciszek 26
Sikorski Marian 15, 211
Sito Lucjan ks. 219, 345, 372
Skarbek ks. 358
Skóra Piotr 108, 110
Smereka Władysław 128, 345
Sokalski Ludwik 147
Sokół Arkadiusz 157, 345
Sonik Franciszek bp 134–135, 215, 344, 370
Sot Véronique 264, 343
Sroka Maria 390
Stachna, żona Andrzeja, burgrabiego krakowskiego 22
Stachowicz Michał 179, 306, 343, 345
Stala Adam ks. 93, 98, 105–106, 109, 111, 131, 155–156, 163, 166, 167, 207, 324, 331, 368
Stanek Janina 389
Stanek Tadeusz 234
Staniek Adela 390
Staniek Edward 233
Stanilewicz Karolina 15
Stanisław, właściciel Karsznic 25
Stanisławska Bożena 66, 345
Stankiewicz Witold 65, 345
Stańczyk Beata 390
Stańczyk Józef 233
Stańczyk Krzysztof 233, 234
Stańczyk Maria (1) 390
Stańczyk Maria (2) 390
Stańczyk Paweł 244
Stańczyk Piotr 244
Stańczyk Sabina 284, 387–389
Stańczyk Stanisław (1) 234
Stańczyk Stanisław (2) 234
Stańczyk Wacław 63
Starzeńska Anna zob. Chwalibogowa ze Starzeńskich Anna
Stasiewicz-Jasiukowa Irena 151, 347
Staszic Stanisław ks. 65
Stefańczyk Piotr 63
Stefańska Katarzyna 44, 260
Stelmasińska Helena 131
Stelmaszyński Andrzej 319
Stelmaszyński Jan 233
Stępień Barbara 390
Stępień Edward 233
Stępień Helena 229–231
Stępień Jan (1) 166
Stępień Jan (2) 166
Stępień Józef 234
Stępień Krystyna 391
Stępień Mikołaj 80
Stępień Pelagia 284, 387–388, 390
Stępień Stanisław 233
Stępień Wawrzyniec 63
Stępień Wincenty 233
Stępień Władysław 233
Stępień Zofia (1) 15, 235
Stępień Zofia (2) 390
Stępnio wie 317
Strasburger Leon 67
Strasburger Lucyna zob. Kozłowska ze Strasburgerów Lucyna
Strasburger Maria zob. Kozłowska ze Strasburgerów Maria
Strasburger z Wernerów Helena 67
Straszyński Paweł bp 355
Strzabala Bartłomiej 217, 370
Strzabala Michał ks. 215–218, 230, 236–237, 254, 260, 262, 265, 283, 288, 291, 340, 370–371
Strzabala z Pacierzów Anastazja 217, 370
Strzembosz Roman 62

- Strzembosz Urszula zob. Chwalibogowa ze Strzemboszków Urszula
Strzemboszowa z Łempickich Katarzyna 62
Stuczeń Stefan ks. 10, 146, 345–346
Stwosz Wit 22
Suchanowska Kazimiera 388–389
Suchanowski Marian 235
Suchecki A. 68
Sulimierski Filip 22, 61, 338
Sułowski Zygmunt 159, 164, 340
Suproniuk Jarosław 36
Szafranec Piotr (IV) 26
Szafrński Adam Ludwik ks. 134, 346
Szafrński Walenty ks. 33
Szanior Paweł Juliusz 75, 208–209
Szanior Wanda zob. Olszowska z Szaniorów Wanda
Szaniorowa z Lalewiczów Matylda 209
Szatański Franciszek 71, 124
Szatański Józef 124
Szatański Tomasz 124
Szczepańczyk Augustyn 233
Szczepańczyk Daniel 233, 315
Szczepańczyk Jan 233
Szczepański Jerzy 134, 346
Szczygłowa z Helickich Helena 310
Szostak Jarosław 310
Szumlińska Irena 387, 389
Szumliński Tadeusz 234
Szydłowska Stefanowa 80
Szydłowski Kacper 71
Szydłowski Michał 80
Szymański Beniamin bp 358
Szymanowski Stanisław bp 225, 227, 290, 371
Szymkiewicz Jerzy 390
Szymkiewicz Maria 387–388, 390
Szymkiewicz Radosław 234
Śledzianowski Jan ks. 134, 290, 346
Śródka Andrzej 66, 346
Świątkowski Paweł 73
Świerczyńska Barbara Izabela 244
Świerczyńska Cecylia Marta 244
Święcicka Katarzyna 78
Święcicka z Komornickich Eufrozyna 78
Święcicki Stanisław 78
Święcicki Szczesny 78
Świętochowski 391
Świrszcz Marta 388, 390
Świstak Stanisław 235
Tauszyński Krzysztof 62–63, 346
Tęgoborski Jan 27
Tiede Ignacy 71, 124–125, 146, 187, 192
Tkacz Piotr 45
Tkacz Władysław 166
Tkaczyk Paweł 11, 340
Tracz Edmund 233
Tracz Jan 234
Tracz Józefa 389
Tracz Marianna (1) 229
Tracz Marianna (2) 387–388, 390
Traczyński Edward 10, 21, 23–27, 29, 47, 62, 68–69, 71, 78, 80, 175, 177, 192, 194, 195, 211, 298, 303, 311–312, 341
Tropper Janusz 26
Trzebiński Wojciech 56–57, 346
Trzyna Edward 36, 338
Turek Halina 235
Turski Feliks bp 175
Tutaj Beata Mieczysława Zofia 247
Tutaj Wiesława 390
Tworek Tomasz 63
Tworzyański Mikołaj 25
Tworzyański Piotr 23, 25

Tymowski Ludwik ks. 31, 81, 83, 91,
96, 98, 103, 106, 146, 160, 170,
191, 192, 193, 197, 200, 203,
354, 360

Uchniak Małgorzata 391

Ufniak Witold 112

Ujejski Krzysztof 31

Ulatowska Irena 233

Ulatowski Marian 234

Urbański Krzysztof 121, 346

Vermandois, książę 151

Wagner (Walner, Wainer, Wainert)
Piotr 194, 195

Wajda Kazimierz 37, 341

Walczyk Zofia 233, 387–388, 391

Waleszyńska z Lubańskich Agniesz-
ka 61

Walewski Władysław 22, 61, 338

Warchalski 109

Wasilewscy 23

Wasilewski Aleksander 23

Wasilewski Sebastian ks. 33

Wawrzykowska-Wiercichowa Dioniza
65, 346

Wawrzyńczyk 112

Weinreich Franciszek 153, 345

Widurski Franciszek 63

Widurski Ludwik 63, 124

Wielgosńska z Kuleszyńskich Karo-
lina 61

Wielgus Stanisław 162, 340

Wielopolski Wojciech ks. 33

Wijaczka Jacek 20, 55, 344

Winczakiewicz Aleksander ks. 10,
355

Winczakiewicz Teodor ks. 96, 346

Windur Jan 71

Wiśniewska Irena 234

Wiśniewska Kazimiera 389

Wiśniewska Maria 389

Wiśniewska Pelagia 234

Wiśniewska Sabina 389

Wiśniewska Zofia 389

Wiśniewski Antoni 233

Wiśniewski Jan 233

Wiśniewski Jan ks. 9–11, 21, 23, 25,
29, 31–33, 42, 45–47, 51, 146,
175, 177, 192, 195, 203–204, 210,
211, 298, 303, 305, 311–312, 341,
346–347, 358–359

Wiśniewski Józef (1) 73

Wiśniewski Józef (2) 233

Wiśniewski Stanisław 125, 233

Wiśniewski Stefan 233

Wiśniewski Władysław 234

Wiśniowski Eugeniusz 11–12, 21,
344, 347

Wiśniowski Grzegorz Antoni 150, 347

Witek Józef ks. 81, 83, 97, 100, 106,
120, 125, 127, 140–141, 151, 170,
171, 185–187, 196, 199, 202, 356

Witkowska Aleksandra 46, 347

Witkowski Walenty 146

Władysław Łokietek, król polski 19

Wnuk Adam 157

Wojas Józef 215

Wojas Józef ks. 14, 215–217, 228,
229, 230, 236–238, 261, 278, 280,
324, 331, 370

Wojas z Krzyżaków Agnieszka 215

Wojciechowski Daniel ks. 11, 134,
347

Wolcikiewicz Józef ks. 33

Wolff Barbara 9, 51, 195, 298, 342

Wolscy 204

Wolska Barbara 23, 61

Wolska Klotylda 62

Wolska Krystyna 389

Wolska Lucyna 390

- Wolska Maria 389
Wolska Natalia 387, 390
Wolska Zofia 235, 390
Wolski Adam 23, 61
Wolski Franciszek Sariusz (Saryusz) 23, 61, 80–81, 91, 96–97, 100, 127, 168–170, 175, 180, 194–195, 201, 203–205, 311, 352, 354
Wolski Grzegorz 80
Wolski Jacek 61, 62
Wolski Kacper 80
Wolski Kajetan 61
Wolski Karol 61
Wolski ks. 280
Wolski Ludwik 61
Wolski Maksymilian 61
Wolski Robert 285
Wolski Stanisław 23, 61
Wolski Wacław 80
Woronicz Jan Paweł bp 60, 311
Woźniak Maria 389
Wójcik Anna 233
Wójcik Bartłomiej 166
Wójcik Henryk 166
Wójcik Izidor 166
Wójcik Józefa 388
Wójcik Leon 233
Wójcik Marianna 233, 387, 389–390
Wójcik Michał ks. 147
Wójcik Romuald ks. 10, 347
Wójcik Władysław 233
Wróbel Tadeusz 10, 194, 298, 339
Wróbel Tomasz 59–60, 134, 347
Wrześniowska Maria 317, 388, 390
Wszędybył Helena 390
Wyczański Andrzej 36, 347
Wyczawski Hieronim Eugeniusz OFM 150, 345
Wysoccy 23
Wysocka z Gołębiowskich Julia 369
Wysocka ze Szczepkowskich Zofia 205
Wysocki Andrzej 170, 205
Wysocki Jan ks. 151
Wysocki Karol 369
Wysocki Samuel 151
Wysocki Stanisław ks. 98, 105–106, 324, 328, 369–370
Wyszyński Stefan kard. 289
- Z**abielscy (Zabilsy) 25
Zabielska Anna 28
Zabielski (Zabilski) Jakub 25
Zabielski (Zabilski) Jan 23, 25, 28, 31
Zaborski Zygmunt ks. 11, 347
Zalewska Ewa 65
Zalewski Andrzej 75
Zalewski Kazimierz 75
Zalewski Stanisław 75
Zalewski Sylwester 162, 339
Zalewski Zdzisław 75
Zapałowa Kazimiera 72, 75, 347
Zapart Wiktor ks. 12, 347
Zapolski Gracjan 68
Zaporowska z Rabsztynów Maria 366
Zaporowski Jan 366
Zaporowski Szymon ks. 98, 105, 328, 366–367
Zaremska Hanna 12, 340
Zarzycki Karol ks. 99, 100
Zasławscy 37, 339
Zatorowicz Szymon ks. 33
Zatorski Jakub 73
Zatorski Józef 73
Zatorski Michał 73
Zawadzki Mateusz 31
Zawalski Jan ks. 33
Zawiszowie 27
Zbroszczyk Józef 234

Zdanowski Józef ks. 10, 347
Zemanek Alicja 66, 342
Zieliński Tomasz 186, 341
Zieliński Zygmunt 134, 347
Zieloski Józef 108
Ziencikiewicz Józef 233
Ziencikiewicz Tadeusz 233
Ziental Helena 233
Ziental Jan 234
Ziółek Ewa M. 160, 344
Ziółek Jan 159, 344
Zugaj Józef 235
Zwierzchowski Wojciech 11, 347
Zygmuntowicz Stanisław ks. 95, 123

Ż*ak Franciszek* 73
Żak Janina 387
Żak Michał 73
Żak Mikołaj 285
Żak Wincenty 73
Żarnowiecki Walenty ks. 30, 33
Żeromska Józefata zob. *Saska z Żeromskich Józefata*
Żeromski Stefan 72, 347
Żyga Stanisław 36, 338
Żyła Ignacy ks. 366
Żywczyński Mieczysław 134, 347

Indeks nazw geograficznych

Abisko 392

Afryka 302

Aleksandria 309

Alpy Szwajcarskie, góry 392

Alvernia 302

Asyż 302

Atlas, góry 392

Austria 55

Bałkany 392

Bawaria 300

Bazylea 302

Bebelno 370

Bejsce 101, 357, 364

Będzin 90, 362

Będzińskie, region 358

Biała Nida, rzeka 19, 22, 24, 36, 67–68, 82, 352, 395

Białogon 368

Bieliny 219, 222, 226, 371–372

Biórków Wielki 363

Biskupice 153

Bobin 360, 364, 372

Bobrowniki 366

Bocheniec 24

Bochnia 153

Bolmin 61, 109, 114, 120, 147, 271, 292

Bolonia 302

Borki 317

Borkowice 11

Boża Wola 219, 371

Brody 369

Brzechów 217, 370–371

Brzegi 61, 81, 96, 99, 110, 114, 355, 361, 364

Brzeziny 113–114, 360

Brzeźnica zob. Jędrzejów

Busko Zdrój 363, 367, 370

Bydgoszcz 306

Bytom 357

Carsznycza zob. Karsznice

Carsznycze zob. Karsznice

Chareźów 75

Charsznica 25

Chełmce 367

Chełmno 150

Chęciny 12, 26, 90, 113–114, 120, 192, 225, 273, 303, 347, 358

Chicago 152, 340

Chlewice 364

Chlina 370

Chmielnik 11, 100, 103, 156, 217, 227, 341, 360, 367, 371

Chroberz 10, 345

Chrzastów 77

Ciągowice 365

Cielądz 359

Cierno 367, 370

Cieśle 371

Cieślin 219

Coimbra 302

Cudzynowice 109

Czarnca 368
Czarnocin 103, 360–361
Czernichów 101, 357
Czerwona Wola 23, 61
Częstochowa 11, 112, 192–193, 347,
362, 365–366

Daleszyce 113–114, 217, 356, 361,
365, 370
Dębska Wieś 222, 372
Dęby 31, 81–82, 92
Dłużec 12, 344, 364
Dobromyśl 368
Drochlin 368
Drugnia 10, 346, 367, 369
Dunaj, rzeka 150
Dyllingen 300
Działoszyce 10, 346, 366
Dzierzgow 103, 219, 222, 357, 359,
361, 371–372

Egipt 392
Europa 150

Fanisławice 75
Fanisławiczki 75
Francja 49, 51, 162, 165, 300, 302,
398
Frombork 156
Fryburg Szwajcarski 156

Galicja 69, 100, 150, 153, 356
Galicja Zachodnia 61, 69, 71, 78
Gałęzice 75
Gałków 23, 61, 180, 205
Gdańsk 55
Generalne Gubernatorstwo 57, 312
Genua 300
Gliwice 103, 292, 360
Głuchowiec 77
Gnesnae zob. Gniezno

Gniezno 24, 300, 335, 351
Gnieździska 75
Gnojno 361
Goleniowy 108
Goleniów 343, 362
Gołaczewy 222, 366, 372
Gołcza 222, 372
Gorzków 69
Góra Przeczka 210
Góra św. Anny 150
Górna 360
Grabowiec 156
Grzymałków 357

Halicz 24
Hanower 301

Igołomia 356, 361
Imbramowice 368, 369
Imielno 361, 369
Irządze 222, 369, 372

Jakubów 92
Janina 366
Janów 368
Jasna Góra 324–325, 341, 359
Jaworzno 101, 357
Jazdowice 69
Jeziorska 153
Jędrzejowskie, region 9, 11, 21, 33,
146, 298, 346, 358–359
Jędrzejów 11, 19, 22, 26, 29, 60, 81,
90, 95, 100, 105, 109, 116, 121,
133–134, 166–167, 197, 222, 227,
273, 281, 283, 292, 312, 318,
342, 347, 356, 360–363, 368, 372,
391
Jordan, rzeka 178
Jurków 101, 357

Kalabria 300

- Kalina Wielka 356
Kalisz 150
Kamienica 222, 372
Karczówka 101, 357
Karsznice 5, 15, 19, 22–26, 30–32, 36–37, 46, 69–71, 81–83, 85, 103, 113, 117–119, 123–125, 131–132, 141–142, 146, 187, 191–192, 201–202, 205, 209, 227, 233–235, 243–245, 249, 265, 277–280, 292, 294, 315, 318–320, 325, 332, 351–352, 373, 382, 388–389, 395, 397–398
Karsznice koło Zduńskiej Woli 369
Karśnice zob. Karsznice
Kaszice zob. Karsznice
Katowice 246, 273
Kazachstan 227
Kazimierza Mała 100, 356
Kazimierza Wielka 100, 215, 356, 370
Kidów 365
Kielce 6, 10–13, 20–23, 28–31, 46, 55, 57, 59–62, 65–66, 68, 71–72, 75, 81, 83, 88–90, 92–93, 95–96, 98–103, 109–110, 113–114, 119–120, 123, 125, 128, 133–134, 144, 146–147, 153–156, 165–167, 172, 175, 185–187, 190, 193–194, 215, 217, 219, 221–223, 225–227, 231–232, 235–238, 257, 265, 273, 283, 285, 288, 290, 296–298, 305, 327, 332–336, 338–344, 346–347, 351, 355–359, 361–368, 370–372, 396
Kielciis zob. Kielce
Kije 11, 133, 344
Kluczewsko 367, 368
Kobierzyn 366
Kobryń 153
Kobylniki 365
Komorów 77, 356
Koniecpol 362
Konieczno 222, 369, 372
Koniemłoty 361, 365
Koniusza 133, 364
Konstantynopol 43
Końskie 153, 359
Koprzywnica 100, 356
Korczyn Stary zob. Stary Korczyn
Korsyka 392
Koryczany 366
Korytnica 116
Kossów 370
Kościelec 369
Koziegłowy 359, 365
Kozłów Małogoski 61, 93, 114, 120, 215, 370
Kórnik 23
Kraków 11–12, 19–22, 25, 28, 30, 51, 65–66, 81–82, 99–100, 106, 121, 128, 134, 150–151, 153–154, 177–179, 186, 195, 210, 218, 222, 225, 278, 281, 283, 300, 302, 305, 312, 334–335, 339–347, 355–358, 360, 370, 372
Kramsk 363
Krawczowskie 75
Kromolów 360
Krosno 150
Królestwo Kongresowe zob. Królestwo Polskie
Królestwo Neapolu 300
Królestwo Polskie 12, 22, 55–57, 59, 60, 80, 83, 86–87, 93–94, 100, 122–123, 148, 152, 154, 156, 172–174, 327, 335, 338, 340, 342–344, 346, 355
Krym 392
Krzcięcice 102, 116, 222, 359–360, 364, 372
Krzyżanowice 217, 360–361, 371
Książ Wielki 133, 363–364, 369
Książnice Wielkie 11, 341

- Księstwo Warszawskie 55
Kuchary 215, 370
Kuczków 365
Kujawy 37, 341
Kurozwęki 75, 364
Kurzelów 11, 21, 24, 347, 352, 356–357, 361, 363, 367
- L**
Laponia 392
Laski 66, 75
Lelów 11, 347
Lelów Stary 361
Lesica 306
Leszczyny 114
Lipnica 26, 30–31, 81–82, 146, 192, 292, 317, 352
Lipnica, rzeka 26
Lisów 103, 360
Liszków 355
Litwa 300
Lizbona 302
London zob. Londyn
Londyn 152, 340
Lubieszów 151, 153
Lublin 12, 29, 75, 84, 94, 128, 150, 153, 156, 159–160, 162, 164–165, 241, 273, 283, 300, 324, 340–345, 347
Lwów 153, 391
- Ł**
Łany Wielkie 363
Łęczycza 150
Łopuszno 216, 363
Łosień 227
Łowicz 153
Łódź 121, 273
Łuck 150
Łukowa 365
Łysa Góra 357
- M**
Madryt 177
Małogoszcz 10, 13, 19–21, 25–28, 30, 61–62, 75, 82, 95, 98, 101, 102, 108, 113–114, 116, 120, 144, 175, 211, 225, 234–235, 246, 255, 273, 280, 285, 297–298, 312, 318, 320, 333–334, 341–342, 357, 395, 399
Małopolska 21–23, 46, 339, 346–347, 358, 370
Mariówka 9, 11, 21, 33, 146, 298, 346–347, 358–359
Maroko 392
Mazowsze 300
Mękarzów 78
Michałów 361
Miechów 65, 90, 217, 357, 367, 371–372
Miedzianka 75
Mielno 371
Mieronice 5–6, 12, 15, 19, 22–24, 26–27, 29–31, 37, 42, 71–77, 80, 83, 86, 103, 113, 117–118, 120, 123–125, 131–132, 141–142, 187, 191–192, 201–202, 206–210, 220, 221, 225, 227, 233–235, 237, 239, 243–247, 249, 256, 262, 265, 277–280, 284, 289, 292, 294, 313–315, 319, 321, 323, 325, 332, 334, 351–352, 373, 382, 387–389, 395–397
Mieronice Małogoskie zob. Mieronice
Mieronice Wodzisławskie 363
Minoga 363
Mironice zob. Mieronice
Młodzany 133
Młynki 75
Mnichów 114, 364
Mogiła 150
Mokrsko 114
Mokrsko Dolne 109, 369–370
Mrzygłód 365, 366

Mstyczów 116, 369
Myronycze zob. Mieronice

Nagłowice 116
Nakło 102, 357
Nawarzyce 363
Neapol 300
Nida zob. Biała Nida, rzeka
Niedźwiedź 367
Niemcy 57
Niwka 366
Nowe Miasto Korczyn 101, 357
Nowo Radomsko zob. Radomsko
Nowy Targ 309

Ogrodzieniec 217, 219, 222, 365,
371–372
Ojców 366
Oksa 61, 114, 116, 120, 361–362
Oleszno 10, 11, 96, 345, 347, 355,
361
Oleśnica 364
Olkuskie, region 11, 346
Olkusz 90, 364, 367
Olsztyn 11, 99, 156
Ołomuniec 150
Opatowice 222, 372
Opawa 26
Opoczno 21
Ostrowce 367
Ostrowiec Świętokrzyski 368

Pacanów 368
Paderborn 302
Padwa 22, 302
Pałecznicza 222, 361, 372
Parnawa 116
Paryż 152
Piaski 75
Piawa, rzeka 369
Pieniaki 369

Pierzchnica 11, 59–60, 91, 104, 115,
148–149, 154–155, 197, 226, 344,
360–361, 367
Pieskowa Skała 26
Pilica 11, 150, 215, 339, 361, 363,
367, 370
Pilica, rzeka 59
Pińczowskie, region 11, 346
Pińczów 133, 215, 227, 355, 360–
361, 363, 365–366, 370
Piotrkowice 101, 156, 357
Piotrków 363
Pirocice 69
Płock 153, 363
Pniewy 165
Podlesie 363, 364
Podole 69
Podoleniec 357–358
Podpolichno 75
Podzamcze Chęcińskie 227
Polichno 11, 344
Polska 9, 12, 21–22, 36–37, 49, 51,
55, 57, 87, 90, 128, 132, 151,
162, 165, 177, 195, 219, 241,
248, 278, 283–284, 289, 298,
300–301, 312, 325, 335, 339,
341–345, 347, 391, 398
Pomorze Wschodnie 37, 341
Porąbka 367
Poręba Dzierżna 219, 364, 371
Potok 365
Poznań 90, 128, 150, 153, 156, 241,
300, 341–342, 362
Praga 150
Prandocin 217, 219, 369, 371
Proszowice 11, 133, 340, 363, 368
Przemyśl 150
Przybynów 364
Przybysławice 65, 78, 391
Przytyk 21
Pustawola (Pusta Wola) 75, 77

- R**
Raclawice 179, 361
Radom 11, 30, 56, 88–89, 93, 102, 121, 186, 342, 345–346, 357
Radomsko 365, 368
Rakoszyn 221
Rambieschicze zob. Rembieszycy
Rambiescici zob. Rembieszycy
Rambyeska Wola zob. Wola Tesse-
rowa
Rambyeszycze zob. Rembieszycy
Rembieszycy 5–6, 9, 12–15, 19, 21–24, 26–35, 37–39, 41–43, 45–47, 50, 55, 57, 60–65, 67–68, 72, 75, 77, 80–83, 85, 88–106, 109–119, 121, 123–125, 129–134, 136–138, 141–144, 147, 155–158, 160–168, 170–171, 176, 181–193, 196–197, 199–204, 207, 209, 215–217, 219–223, 225–227, 229–230, 232–235, 238, 240, 242–246, 249–250, 252, 254–255, 257, 261, 264–266, 268–275, 277–281, 284–285, 288–294, 296–298, 301, 304, 307–308, 311–312, 315–316, 319, 323–325, 328, 331–334, 342, 351–352, 355–357, 359–373, 375–378, 380–383, 385, 387–390, 395–400
Rębieszycy zob. Rembieszycy
Rogów 365
Rosja 55
Rostów 300
Różanystok 222, 372
Ruda Zajączkowska 75
Rudy 356
Ruś 24
Ryga 75
Rzeczypospolita zob. Polska
Rzesza Niemiecka zob. Niemcy
Rzeżuśnia 78
Rzym 150–151, 284, 300, 311
- S**
Salamanca 151
Sandomierz 59, 152–153, 342
Scholasteria 68
Secemin 221, 371
Sejny 355
Sędziszowice 31
Sędziszów 121
Sieciechowie 363
Siedlce 363
Sielec 366
Silnica, rzeka 29, 344
Skalbmierskie, region 11, 346
Skalbmierz 11, 222, 344, 372
Skała 366
Skandynawia 392
Skarżysko-Kamienna 121
Skiby 31, 83, 86
Skrzynno 21
Słaboszów 215, 222, 369–370, 372
Sławice 217, 371
Sławków 222, 372
Słomniki 366
Słupia 368
Słupia Stara 368
Sobków 101, 356, 361
Sokolina 217, 371
Sokolniki 226
Sokolniki Mokre 359
Sosnowiec 366
Split 302
Stalinogród zob. Katowice
Stany Zjednoczone 66
Staromieście 11, 347, 364
Stary Korczyn 86, 133
Stopnica 11, 90, 219, 222, 343, 366, 371–372
Stopnickie, region 11, 347
Strawczyn 215, 370
Strożyska 357
Strzegowa 98, 361, 368
Strzemieszycy 366

Suków 221–222, 372
 Syberia 153
 Sycylia 300
 Szaniec 215, 226, 356, 370
 Szczaworyż 366
 Szczekociny 109
 Szreniawa 66
 Szydłów 102, 357

Śląsk 23, 61, 234, 360
 Śląsk Górny 65
 Świętokrzyskie 72, 347

Tarnów 153
 Tczyca 365
 Tesserowa Wola zob. Wola Tesserowa
 Thescharowa Wolia zob. Wola Tesserowa
 Thesarowa Wolya zob. Wola Tesserowa
 Threszarowa Wolya zob. Wola Tesserowa
 Toronto 152, 340
 Toruń 37, 341
 Tours 300
 Treblinka 121
 Trzebień 67
 Tumlin 165, 217, 371
 Turyn 300
 Tylża 55

Uniejów 222, 372

Varsaviae zob. Warszawa

Wagram 55
 Warszawa 10, 12, 20–23, 25, 27–29, 36–37, 45, 48, 51, 55–58, 61–62, 65, 77–78, 80, 87–90, 106, 110, 121–123, 128, 134, 139, 148–153, 157, 159, 162, 172–173, 179, 186,

193, 195, 210, 264, 298, 300, 305, 324, 327, 334–347, 355, 358–359, 362, 365, 391, 393
 Wawrzeńczyce 361, 364
 Wesola 75
 Węgleszyn 61, 114, 217, 219, 226, 370–371
 Węgrów 355
 Wiedeń 150, 300
 Wielka Wieś 368
 Wielkopolska 21, 347
 Wierna 371
 Wilno 153, 336
 Wisła, rzeka 59
 Wiślica 96, 156, 355, 360–361, 364, 366, 370–371
 Wiślickie, region 11, 346
 Włochy 49, 273, 302, 369
 Włocławek 35, 121, 332, 343, 364
 Włodowice 361, 365
 Włoszczowa 222, 273, 372
 Wojkowice Kościelne 358
 Wola Rembieska zob. Wola Tesserowa
 Wola Syethla zob. Wola Tesserowa
 Wola Tesarowa zob. Wola Tesserowa
 Wola Tassarowa zob. Wola Tesserowa
 Wola Tesserowa 5, 19, 22–24, 26–31, 37, 61, 63, 65, 78–80, 83, 85–86, 103, 113, 117–120, 123–125, 131–132, 141–142, 147, 158, 163, 165–167, 187, 191, 201–203, 211, 229, 233–234, 243–247, 249, 265, 271, 285–286, 292, 310, 315, 317–318, 325, 332, 351–352, 373, 382, 387–390, 395–397
 Wola-Jelonek 131, 319
 Wolbrom 217, 219, 371
 Wolica 365
 Wolya de Rambeszdycz zob. Wola Tesserowa
 Woronie 153

Wrocław 22, 25, 36, 65–66, 134,
134, 150, 179, 186, 273, 338,
340–343, 345–347

Wygnanów 321

Wysoka 151

Zagnańsk 152

Zagórze 72, 366

Zajączków 75

Zakliczyn 150

Zalesie 101, 357

Zamość 55

Zasławice 23, 61

Zborówek 366

Zduńska Wola 369

Zielenice 363–364, 368

Złoczów 369

Złotniki 27–31, 57, 61, 65, 81–82,
88, 90, 92–93, 95, 98, 101, 114,
120, 124, 146, 157, 164, 175,
222, 234, 312, 324, 332, 351–352,
367, 370, 372

Zmarłe 112

Żakówka 69

Żarczyce 320

Żarnowiec 25, 361

Żarnów 21

Żmudź 153

Żyrmurny 153

Żywiec 150

The Rembieszyce Parish in the years 1438–2012. On the history of the local community

Summary

Presented book is a historical monograph of the Rembieszyce Parish. It describes its history since the establishment in 1438 to 2012. The Rembieszyce Parish is located in the province of Kielce, in the commune of Małogoszcz and has been composed by four settlements: Rembieszyce, Karsznice, Mieronice and Wola Tesserowa. It was founded with the efforts of a powerful Odrowąż family, the owners of Rembieszyce and surrounding villages. It is dedicated to the Holy Apostles Peter and Paul.

As the basic sources Author used documents from the Archives of the Kielce Diocese, National Archives in Kielce and Archives of the Włocławek Diocese. That usually were lists of the presbytery funds, inventories, statistical lists concerning the parish issues, reports of the dean and pastoral visitation. The Author also used documents from the archive of the Rembieszyce Parish (register of births, marriages and deaths, reports from canonical visitations, confirms and receiving the first holy communion).

In the researches about the history of the Rembieszyce Parish Author used not only archival but also printed sources, especially diocesan catalogues (elenchuses). Moreover Author checked both national and local church magazines. Among them the most significant was „Przegląd Diecezjalny” (from 1925, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”), the official magazine of the Kielce Diocese.

Topics in this book were organized in the chronological order, divided into three chapters, introduction, conclusions, appendices and indexes. In the first chapter the Author presents the history of the Rembieszyce Parish from its establishment till the end of the XVIIIth century. Author described the settlements included in the parish, and population density. Furthermore, she explicated the material bases of the parish activity and the place of this parish in the church administrative structure. Using available sources she showed the appearance and equipment of first two built parish churches and church buildings.

In the next chapter Author discussed the main issues concerning the parish activity in the years 1800–1947. Author also paid great attention to sacramental life in the described area.

The last chapter of the book is devoted to the history of the Rembieszyce Parish since 1948 to 2012. The Author described problems concerning clergy and church service, the population development, activities of social and ecclesial organization and parish sacramental life. In a separate subsection she presented architecture, decors and equipments of the parish church, the filial chapel in Mieronice, shrines and crosses located in the parish and sepulchral monuments. Author described also history of cemeteries created during the wars times.

Appendices consists of several parts and contains information which complement the contents of particular chapters. We can find there, among others, biographies of priests who worked in the parish during the last two centuries, lists of registered members of religious associations, as well as tables of the natural population movements, created on the basis of parish registers.

The book is supplemented with a glossary which contains explanations of difficult terms in the field of fine arts. Plans, tables and graphs, photos of sacred objects, sepulchral monuments and liturgical vestments are presented both in the text and in the end of the book in the form of an inset.